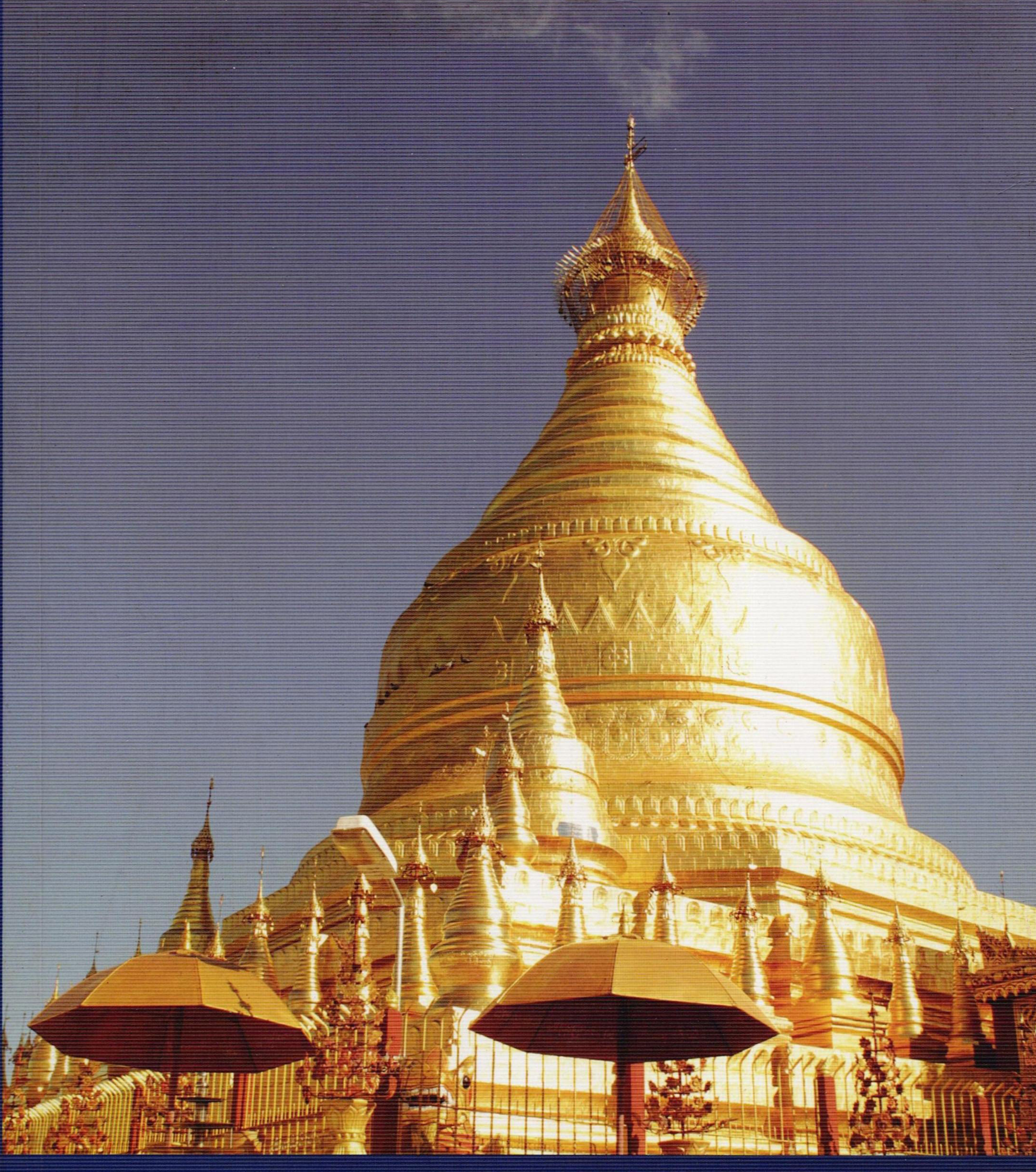
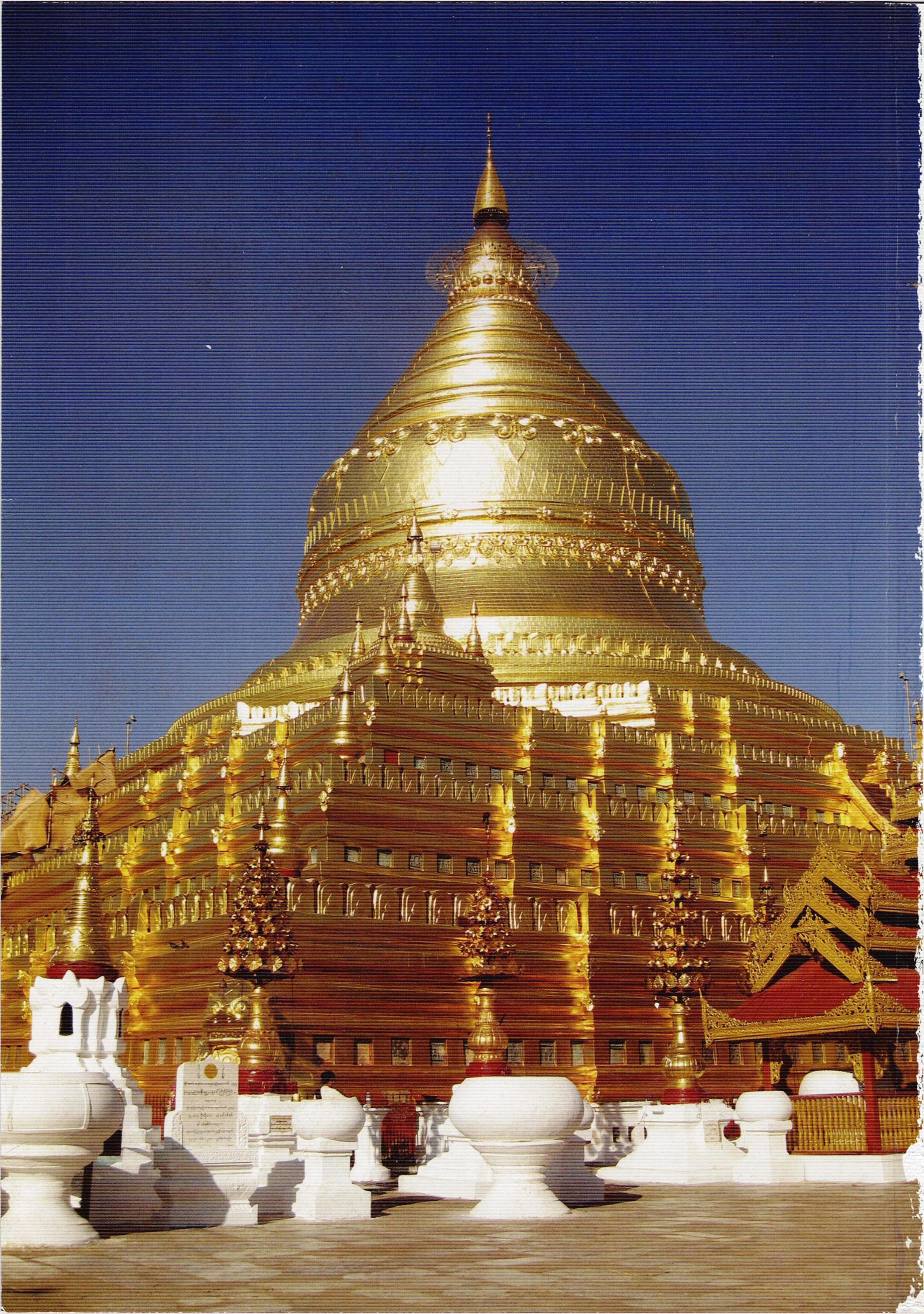

พุทธวงศ์

เรียบเรียงโดย หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ

พุทธวงศ์ เรียบเรียงโดย หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ

พุทธวงศ์

พุทธวงศ์

เรียบเรียงโดย หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ

สถิติการพิมพ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ วันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๐

จำนวนพิมพ์ ๔๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ หจก.ธรรมชาติการพิมพ์
๑๖/๖๔ หมู่ ๗ ซ.หัวกระบือ ถ.บางขุนเทียน-ชายทะเล
แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กทม. ๑๐๑๕๐
โทร. ๐๒ ๔๕๓ ๖๓๐๑-๓ แฟ็กซ์ ๐๒ ๘๙๗ ๔๓๔๖
Email: thammachart@yahoo.com

ท่านที่ต้องการหนังสือ หรือต้องการร่วมพิมพ์ กรุณาติดต่อ
บริษัท โตโยต้า เภตรา ยูสคาร์ จำกัด สาขาเมืองปทุม
๖๖ หมู่ ๓ ถ.กรุงเทพ-ปทุมธานี ต.บ้านฉาง อ.เมือง จ.ปทุมธานี ๑๒๐๐๐
โทร. ๐๒ ๕๘๑ ๔๖๖๒ โทรสาร ๐๒ ๙๗๕ ๗๓๒๑
Email : dhammaconnect2015@gmail.com

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ชื่อว่า พุทธวงศ์ เพราะเป็นการพรรณาถึงวงศ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คัมภีร์พุทธวงศ์นี้ เป็นคัมภีร์ที่นับเนื่องจากคัมภีร์พระไตรปิฎก

เป็นพุทธประเพณีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่จะตรัสแสดงพุทธวงศ์ในสมาคมแห่งพระญาติ ดังที่พระองค์ทรงรำพึงในพระหฤทัยก่อนที่จะตรัสแสดงพุทธวงศ์ว่า "เพราะพระญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ไม่รู้ว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในนรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทธเจ้าอันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร เพราะพระญาติเหล่านั้น พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ดอกว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในนรชนนี้เป็นเช่นนี้ กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นนี้ กำลังของพระพุทธเจ้าอันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นนี้ เอาเถิด จำเราจักแสดงกำลังของพระพุทธเจ้าอันยอดเยี่ยม..."

คัมภีร์พุทธวงศ์เป็นคัมภีร์ที่สำคัญมาก เป็นพุทธวิสัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเป็นผู้แสดงเอง ไม่ใช่วิสัยของพระสาวกที่จะรู้ แต่เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงแล้ว พระสาวกผู้มีศรัทธาอันยิ่งก็จะทรงจำสืบกันต่อ ๆ มา แม้แต่พระสารีบุตรผู้มีปัญญามากที่สุดก็ยังมีความศรัทธา ได้เดินทางมาจากกรุงราชคฤห์สู่กรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อกราบอาราธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงพุทธวงศ์เทศนา ดังที่พระสารีบุตรท่านแสดงเจตนาอันประกอบด้วยศรัทธาของท่านออกมาดังนี้ "ในกาลนั้นแล พระสารีบุตรเถระจึงคิดว่า เอาเถิด จำเราจักเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลขอให้พระองค์แสดงพระพุทธวงศ์เทศนา อันจักแสดงซึ่งพระพุทธคุณ อันพุทธวงศ์เทศนานั้นจะมีอุปการะมาก นำมาซึ่งความเลื่อมใสใหญ่..." ในกาลอันเป็นมหามงคลนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระมหากรุณาจึงตรัสแสดงพุทธวงศ์เทศนา ดังคำที่ว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศธรรมกถาพุทธจริตของอดีตพระชินวรมุนีทั้งหลาย ที่มาถึงโดยสืบ ๆ กันมา ของพระพุทธเจ้า เป็นพุทธวงศ์เทศนาที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก ใน

โลกพร้อมทั้งเทวโลก ด้วยพระปุพเพนิวาสานุสติญาณ (การระลึกชาติแต่หนหลัง) ท่านทั้งหลาย จงตั้งใจฟังพุทธวงศ์อันไพเราะ ที่ให้เกิดปีติปราโมช บรรเทาความโศกศัลย์ ให้ได้สมบัติทั้งปวงของเรา ท่านทั้งหลาย จงปฏิบัติจงดำเนินมรรคเป็นเครื่องบำบัดความเมา บรรเทาความโศก เปลื้องโอฆสงสาร เป็นที่สิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวงโดยเคารพเถิด"

ข้าพเจ้าเห็นว่าคัมภีร์พุทธวงศ์นี้มีคุณประโยชน์มาก เพราะเป็นการบอกเล่าชี้แจงเรื่องราว ความเป็นมาเป็นไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อที่จะได้ปลูกศรัทธาปสาทะ ให้แก่ท่านพุทธศาสนิกชนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

อันว่าศรัทธานั้นเป็นคุณธรรมที่สำคัญ เพราะว่าศรัทธาเป็นอริยทรัพย์ เป็นพละกำลังให้กุศลอื่น ๆ ได้โอกาสบังเกิดตาม ศรัทธาช่วยเกื้อหนุนให้เกิดความราบรื่นของกระแสบารมีอื่นที่จะมารวมพลังกัน ศรัทธาเป็นอินทรีย์องค์ประกอบของความรู้แจ้งในธรรม และศรัทธาเป็นองค์คุณของพระอริยบุคคล

ถ้าหากว่าท่านใดที่อ่านเนื้อเรื่องที่มีเกี่ยวข้องกับเทวดา เกี่ยวข้องกับภูมิทิพย์ทั้งหลาย แล้วท่านคิดว่าเรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องงมงาย ก็ต้องเรียนแก่ท่านว่า ในทางพระพุทธศาสนามีหลักวิชาการที่เป็นวิธีพิสูจน์เรื่องเหล่านี้อยู่ คือท่านครูบาอาจารย์ที่ท่านได้รักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนมาจนถึงยุคของเราท่านทุกวันนี้ได้กล่าวว่า "ท่านสาธุชนพึงกระทำสมาธิให้จิตเป็นฌาน ยิ่งถ้าได้ถึงจตุถฌานก็ยิ่งดี ท่านสาธุชนผู้ประกอบด้วยความศรัทธาก็จะสามารถพิสูจน์เรื่องเหล่านี้ได้" ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาสอนแนวทางในการทำสมาธิไว้อย่างละเอียดละออ ทุกคนสามารถทำให้เกิดให้มีได้ ถ้ามีความเพียร

แต่ถ้าท่านไม่ต้องการที่จะปฏิบัติสมาธิ ครูบาอาจารย์ฝ่ายกรรมฐานท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า "ก็ถือว่าท่านไม่คิดสร้างเครื่องมือพิสูจน์ความจริง ท่านก็ไม่ควรพูดว่าเรื่องของเทวดา เรื่องสวรรค์นรก เรื่องภูมิทิพย์เป็นของงมงาย ไม่มีอยู่จริง"

ข้าพเจ้าได้นำคัมภีร์พุทธวงศ์มาจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยพยายามรักษารูปแบบภาษาตามสำนวนแปล ที่ท่านนักปราชญ์ราชบัณฑิตได้แปลไว้ ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงขัดเกลาสำนวนบ้าง เพื่อให้ท่านสาธุชนผู้ไม่คุ้นเคยกับสำนวนภาษาบาลีได้อ่านง่ายขึ้น

การที่ข้าพเจ้าจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ออกมาเผยแพร่เป็นธรรมทาน หวังว่าจะเกิดคุณประโยชน์แก่ท่านสาธุชน และเกิดประโยชน์โดยรวมแก่พระพุทธศาสนา

กุศลผลบุญใดที่เกิดจากการพิมพ์ธรรมะเผยแพร่ขอให้ท่านสาธุชนและสรรพสัตว์ทั้งปวงจงมีส่วนในผลบุญนี้จงทุกประการ

หนังสือเล่มนี้มีข้อผิดพลาดบกพร่องที่ใด ข้าพเจ้าขอน้อมรับ เพื่อแก้ไขต่อไปในโอกาสข้างหน้า

คุณความดีที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ ถือว่าเป็นคุณความดีของท่านนักปราชญ์ราชบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนาได้กระทำไว้

ส่วนความดีในการดำเนินงานขอถวายบูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา ครูบาอาจารย์และท่านผู้มีพระคุณ

ธรรมะที่ข้าพเจ้าบันทึกไม่สงวนลิขสิทธิ์

ขอให้ธรรมะอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงแพร่ขยายไปกว้างไกล ยังประโยชน์แก่สรรพสัตว์

ขออนุโมทนา

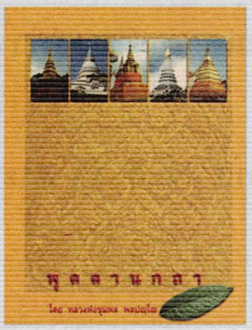
พระ ชุมพล พลปญฺโญ

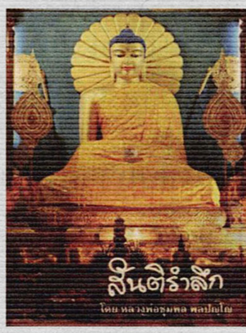
๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

ขอเชิญอ่านธรรมะของหลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ เพิ่มเติมได้ที่

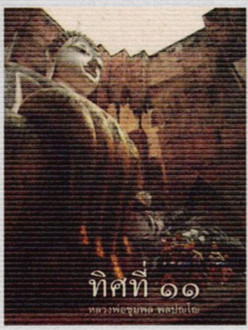
http://www.chumpolpalapanyo.com

และเชิญติดตามอ่านหนังสือธรรมะของหลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ เล่มอื่น ๆ ได้ดังนี้

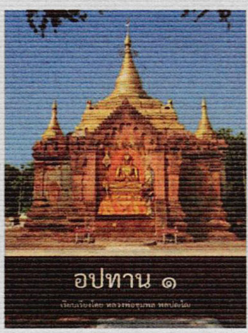

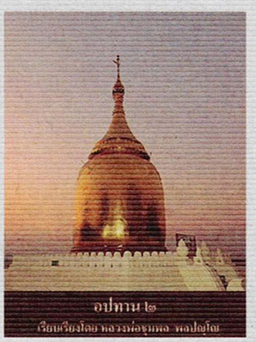

คำอธิบายภาพ

ภาพปกหน้าด้านนอก ภาพของพระเจดีย์ตันต์จีตอง(Tant Kyi Taung) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธามังช่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศตะวันตก ตั้งอยู่บนยอดเขาตันต์จี ริมฝั่งแม่น้ำอิระวดีด้านตะวันตก

ภาพปกหน้าด้านใน ภาพของพระเจดีย์ชเวสิกอง(Shwezigon Pagoda-ชเวซีคงพยา) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธามังช่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศเหนือ บรรจุด้วยพระเขี้ยวแก้วจำลองของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นเจดีย์ที่สำคัญที่สุดและศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของเมืองพุกาม

ภาพปกหลังด้านนอก ภาพของพระเจดีย์ตู้ยินตอง(Tu Yin Taung) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธามังช่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศตะวันออก ตั้งอยู่บนยอดเขาตู้ยิน

ภาพปกหลังด้านใน ภาพของพระเจดีย์โลกะนันดา(Lawkananda Pagoda) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธามังช่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศใต้ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอิระวดี ผู้ที่ล่องเรือมาตามแม่น้ำอิระวะดีจากทางใต้ เมื่อเห็นสีทองอร่ามของพระเจดีย์โลกะนันดาก็จะถือเป็นเครื่องหมายว่าได้มาถึงเมืองพุกามแล้ว

ส่วนภาพประกอบภายในเล่มส่วนใหญ่จะเป็นภาพพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปไทยใหญ่ จากวัดงาเผ่ฉ่อง(Nga Phe Chaung Monastery) ในอาณาบริเวณทะเลสาบอินเล รัฐฉาน

สารบัญ

คำนำ	ก
รัตนจังกมนกัณฑ์	๑
ทรงเนรมิตรัตนจงกรม	๑
คันถารัมภกถา	๑๓
กถาปรารภคัมภีร์	๑๓
นิทานกถา	๑๙
พาหิรนิทานกถา	๑๙
อัพภันตรนิทาน	๒๐
พรรณนารัตนจังกมนกัณฑ์	๒๐
พระพุทธบิดาเชิญเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์	๓๓
สุเมธกถา	๕๘
เรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส	๕๘
อรรถกถาสุเมธปัตถนากถา	๗๔
๑. วงศ์พระทีปังกรพุทธเจ้าที่ ๑	๑๑๒
ว่าด้วยพระประวัติของพระทีปังกรพุทธเจ้า	๑๑๒
พรรณนาวงศ์พระทีปังกรพุทธเจ้าที่ ๑	๑๑๕
๒. วงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒	๑๒๗
ว่าด้วยพระประวัติของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า	๑๒๗
พรรณนาวงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒	๑๓๑
๓. วงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ ๓	๑๔๑
ว่าด้วยพระประวัติของพระมงคลพุทธเจ้า	๑๔๑
พรรณนาวงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ ๓	๑๔๑
๔. วงศ์พระสุมนพุทธเจ้าที่ ๔	๑๕๔
ว่าด้วยพระประวัติของพระสุมนพุทธเจ้า	๑๕๔
พรรณนาวงศ์พระสุมนพุทธเจ้าที่ ๔	๑๕๔
๕. วงศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕	๑๖๒
ว่าด้วยพระประวัติของพระเรวตพุทธเจ้า	๑๖๒
พรรณนาวงศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕	๑๖๒

๖. วงศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖ ๑๖๙
ว่าด้วยพระประวัติของพระโสภิตพุทธเจ้า ๑๖๙
พรรณนาวงศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖ ๑๖๙
๗. วงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗ ๑๗๕
ว่าด้วยพระประวัติของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ๑๗๕
พรรณนาวงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗ ๑๗๕
๘. วงศ์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘ ๑๘๑
ว่าด้วยพระประวัติของพระปทุมพุทธเจ้า ๑๘๑
พรรณนาวงศ์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘ ๑๘๑
๙. วงศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙ ๑๘๘
ว่าด้วยพระประวัติของพระนารทพุทธเจ้า ๑๘๘
พรรณนาวงศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙ ๑๘๘
๑๐. วงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐ ๑๙๖
ว่าด้วยพระประวัติของปทุมุตตรพุทธเจ้า ๑๙๖
พรรณนาวงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐ ๑๙๖
๑๑. วงศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑ ๒๐๔
ว่าด้วยพระประวัติของพระสุเมธพุทธเจ้า ๒๐๔
พรรณนาวงศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑ ๒๐๔
๑๒. วงศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒ ๒๑๐
ว่าด้วยพระประวัติของพระสุชาตพุทธเจ้า ๒๑๐
พรรณนาวงศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒ ๒๑๐
๑๓. วงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓ ๒๑๖
ว่าด้วยพระประวัติของพระปิยทัสสีพุทธเจ้า ๒๑๖
พรรณนาวงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓ ๒๑๖
๑๔. วงศ์พระอัตถทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๔ ๒๒๕
ว่าด้วยพระประวัติของพระอัตถทัสสีพุทธเจ้า ๒๒๕
พรรณนาวงศ์พระอัตถทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๔ ๒๒๕
๑๕. วงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕ ๒๓๑
ว่าด้วยพระประวัติของพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า ๒๓๑
พรรณนาวงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕ ๒๓๑
๑๖. วงศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้าที่ ๑๖ ๒๓๖
ว่าด้วยพระประวัติของพระสิทธัตถพุทธเจ้า ๒๓๖

พรรณนาวงศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้าที่ ๑๖ ๒๓๖
๑๗. วงศ์พระติสสพุทธเจ้าที่ ๑๗ **๒๔๒**
ว่าด้วยพระประวัติของพระติสสพุทธเจ้า ๒๔๒
พรรณนาวงศ์พระติสสพุทธเจ้าที่ ๑๗ ๒๔๒
๑๘. วงศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘ **๒๔๙**
ว่าด้วยพระประวัติของพระปุสสพุทธเจ้า ๒๔๙
พรรณนาวงศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘ ๒๔๙
๑๙. วงศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้า ๑๙ **๒๕๔**
ว่าด้วยพระประวัติของพระวิปัสสีพุทธเจ้า ๒๕๔
พรรณนาวงศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๙ ๒๕๔
๒๐. วงศ์พระสิขีพุทธเจ้าที่ ๒๐ **๒๖๒**
ว่าด้วยพระประวัติของพระสิขีพุทธเจ้า ๒๖๒
พรรณนาวงศ์พระสิขีพุทธเจ้าที่ ๒๐ ๒๖๒
๒๑. วงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้าที่ ๒๑ **๒๖๘**
ว่าด้วยพระประวัติของพระเวสสภูพุทธเจ้า ๒๖๘
พรรณนาวงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้าที่ ๒๑ ๒๖๘
๒๒. วงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒ **๒๗๕**
ว่าด้วยพระประวัติของพระกกุสันธพุทธเจ้า ๒๗๕
พรรณนาวงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒ ๒๗๕
๒๓.วงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓ **๒๘๑**
ว่าด้วยพระประวัติของพระโกนาคมนพุทธเจ้า ๒๘๑
พรรณนาวงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓ ๒๘๑
๒๔. วงศ์พระกัสสปพุทธเจ้าที่ ๒๔ **๒๘๗**
ว่าด้วยพระประวัติของพระกัสสปพุทธเจ้า ๒๘๗
พรรณนาวงศ์พระกัสสปพุทธเจ้าที่ ๒๔ ๒๘๗
๒๕. วงศ์พระโคดมพุทธเจ้าที่ ๒๕ **๒๙๖**
ว่าด้วยพระประวัติของพระโคดมพุทธเจ้า ๒๙๖
พรรณนาวงศ์พระโคดมพุทธเจ้าที่ ๒๕ ๒๙๙
ทูเรนิทานกถา (เรื่องนิทานกาลไกล) ๒๙๙
อวิทูเรนิทานกถา (เรื่องนิทานกาลใกล้) ๓๐๑
สันติเกนิทานกถา (เรื่องนิทานใกล้) ๓๒๔
พุทธปกิณกกัณฑ์ **๓๓๓**

ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ๓๓๓
ธาตุภาชนียกถา ๓๓๕
ว่าด้วยเรื่องแจกพระบรมสารีริกธาตุ ๓๓๕
อรรถกถาพุทธวังสปกิณกกัณฑ์ ๓๓๖
เรื่องเบ็ดเตล็ดของพุทธวงศ์ ๓๓๖
เวมัตตกถา (กถาว่าด้วยความแตกต่าง) ๓๓๖
อายุเวมัตตะ ๓๓๖
ปมาณเวมัตตะ ๓๓๗
กุลเวมัตตะ ๓๓๘
ปธานเวมัตตะ ๓๓๘
รัศมีเวมัตตะ ๓๓๙
ยานเวมัตตะ ๓๔๐
โพธิรุกขเวมัตตะ ๓๔๐
บัลลังกเวมัตตะ ๓๔๒
เรื่องสถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ ๓๔๓
เรื่องการกำหนดสหชาตและกำหนดนักษัตร์ ๓๔๓
เรื่องธรรมดาของพระพุทธเจ้า ๓๔๔
เรื่องอนันตรายิกธรรม (สิ่งที่ไม่มีอันตราย) ๓๔๖
นิคมนกถา ๓๔๗
คำส่งท้ายเรื่อง ๓๔๗
อธิบายศัพท์ พุทธวงศ์ ๓๕๐
ของฝากท้ายเล่ม ๓๖๖
บทปลงสังขาร ๓๖๘
คาถาเงินล้าน ๓๗๑
จริยธรรมของพระโพธิสัตว์ ๑๐ ประการ ๓๗๒
คำอุทิศส่วนกุศลเวลาบำเพ็ญทาน ๓๗๔
คำขอขมาลาโทษทั้ง ๓๑ ภูมิ ๓๗๕
คำถอนอธิษฐานที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ ๓๗๖
คำแผ่บารมีกุศลมหาอธิษฐาน ๓๗๘
คำอธิษฐานเพื่อพ้นทุกข์โทษเวรภัย ๓๘๐
คำประกาศโทษตน ๓๘๑
คำอธิษฐานเพื่อเจริญธรรม ๓๘๒

คาถาเชื่อมจิตกับพระโพธิสัตว์ทุกองค์ ๓๘๓
คำแผ่เมตตา ๖ ทิศ ๓๘๕
คำอธิษฐานที่พุทธคยา ๓๘๖
คำอธิษฐานย้ายบัญชีทองคำ ๓๙๐
(คำบูชาครู) ๓๙๐
(บทบวงสรวงท้าวมหาราชทั้ง ๔) ๓๙๐
(บทชุมนุมเทวดา) ๓๙๒
คำอธิษฐานเพื่อออกรถและเดินทางไกล ๓๙๘
บทขอขมากรรมสำนึกผิด ๔๐๐
รายนามท่านผู้ร่วมจัดพิมพ์ ๔๐๔

พระสุตตันตปิฎก

ขุททกนิกาย พุทธวงศ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

รัตนจังกมนกัณฑ์

ทรงเนรมิตรัตนจงกรม

[๑] ก็ท้าวสหัมบดีพรหม ผู้เป็นโลกาธิบดี ได้ประคองอัญชลีทูลขอพรอันยอดเยี่ยมว่า หมู่สัตว์ในโลกนี้ที่มีกิเลสดุจธุลีในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ ขอพระองค์ทรงเอ็นดูแสดงธรรมโปรดหมู่สัตว์นี้ด้วยเถิด.

[พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้สูงสุดในนรชน อันหมู่พรหมผู้ประคองอัญชลีทูลขอว่า ธีรชนในโลกนี้ ที่มีกิเลสดุจธุลีในดวงตาน้อยยังมีอยู่ ขอทรงเอ็นดูแสดงธรรมโปรดหมู่สัตว์นี้ด้วยเถิด ข้าแต่พระผู้นำ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรม โปรดแสดงอมตบท โปรดแสดงธรรมเพื่ออนุเคราะห์โลกทั้งหลาย]

พระตถาคต ผู้มีวิชชาและจรณะพรั่งพร้อมแล้ว ผู้คงที่ ผู้ทรงความรุ่งโรจน์ ทรงพระวรกายสุดท้าย ไม่มีผู้เปรียบ ทรงเกิดพระกรุณาในสัตว์ทั้งปวง.

[พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้พระศาสดาทรงสดับคำของพรหมนั้นแล้ว จึงได้มีพระพุทธดำรัสว่า]

ดูก่อนพรหม เราเปิดประตูแห่งอมตนครสำหรับท่านแล้ว ขอสัตว์ที่มีโสตประสาทจงปล่อยศรัทธาออกมาเถิด แต่ก่อนเราเข้าใจว่าจะลำบากเปล่า จึงไม่กล่าวธรรมอันประณีตที่คล่องแคล่ว ในหมู่มนุษย์.

[สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจอมมุนี ผู้ทรงอนุเคราะห์เวไนยสัตว์ทั้งหลาย ทรงออกจากต้นอชปาลนิโครธ เสด็จพุทธดำเนินโดยลำดับ ก็ถึงกรุงพาราณสี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อันประเสริฐนั้น ทรงประกาศพระธรรมจักรคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคอันอุดม แก่ภิกษุปัญจวัคคีย์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าประกาศพระธรรมจักรนั้นแล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ (คือโกณฑัญญะ ภัททิยะ วัปปะ มหานามะ และอัสสชิ) พร้อมทั้งหมู่เทวดาพรหม ๑๘ โกฏิ ในครั้งนั้น ก็มีการบรรลุธรรมในการประชุมครั้งแรก.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแนะนำภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหมด พร้อมทั้งหมู่

เทวดาพรหม ๑๘ โกฏิ โดยธรรมปริยายอื่นตามลำดับ ในครั้งนั้น

โสดาปัตติผล ได้มีในการประชุมครั้งแรก

(หลังจากออกพรรษา)พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพุทธดำเนินถึงกรุงราชคฤห์.

พระจอมมุนีประทับ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร. พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับข่าว ก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ท้าวเธอมีบริวารมากถึง ๑๑ นหุต ทรงบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยเทียน ธูป ของหอมและดอกไม้เป็นต้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอนุปุพพิกถาอันประกอบด้วยกถาอันวิจิตรซึ่งพรรณนากามาทีนพ (โทษของกาม) ในสมาคมนั้นนั่นแล จบเทศนาในครั้งนั้น สัตว์ ๘๔,๐๐๐ มีพระราชาเป็นประธาน ก็ตรัสรู้ธรรม.

พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดา ทรงสดับข่าว ก็ทรงส่งทูต ๙ คน พร้อมด้วยบริวาร ๙,๐๐๐ คน. ทูตทั้ง ๙ คน พร้อมด้วยบริวาร ๙,๐๐๐ คน ก็บรรลุพระอรหัต ทูลขอบวชกับพระมุนี(แต่มิได้กราบอาราธนาให้กลับเมือง).

ในที่สุด(ก็ได้ส่ง) กาฬุทายีอำมาตย์มา ซึ่งก็ได้ถือเพศภิกษุ พร้อมบริวาร ๑,๐๐๐ คน แล้วท่านจึงทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า(ให้กลับไปโปรดพระพุทธบิดาและพระญาติวงศ์).

พระจอมศากยมุนี ทรงรับอาราธนาแล้ว เสด็จเดินไปตามทางใหญ่ เสด็จพุทธดำเนินมาโดยลำดับพร้อมด้วยภิกษุ ๒๐,๐๐๐ รูป ก็ลุถึงกรุงกบิลพัสดุ์.

พระองค์ทรงทำปาฏิหาริย์ ณ ริมฝั่งแม่น้ำโรหิณี. พระผู้มีพระภาคเจ้า จอมศากยมุนี ประทับนั่งแสดงธรรมคือมหาเวสสันดรชาดกโปรดพระพุทธบิดาท่ามกลางบัลลังก์นั้น. สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ก็ได้ตรัสรู้ธรรม]

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระดำริว่า เพราะพระประยูรญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในนรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทธเจ้าเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร.

พระประยูรญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งเทวดา และมนุษย์ไม่รู้ดอกว่า พระพุทธเจ้า

ผู้สูงสุดในนรชนนี้เป็นเช่นนี้ กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นนี้ กำลังของพระพุทธเจ้าเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก เป็นเช่นนี้.

เอาเถิด จำเราจักแสดงกำลังของพระพุทธเจ้าอันยอดเยี่ยม จักเนรมิตที่จงกรม ประดับด้วยรัตนะในนภากาศ.

เหล่าเทวดาภาคพื้นดิน เทวดาชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ทั้งเทวดาเนื่องในหมู่พรหม ก็ร่าเริงพากันทำเสียงกึกก้องอย่างเต็มที่.

แผ่นดินมนุษยโลก พร้อมทั้งเทวโลกก็สว่างจ้า โลกันตริกนรกอันหนาก็ไม่ถูกปิดกั้น และในครั้งนั้นความมืดมิดก็ได้ถูกขจัดออกไป. เทวดาและมนุษย์ทั้งสัตว์นรก ต่างก็เห็นปาฏิหาริย์อันอัศจรรย์ ถึงปีติปราโมชอย่างยิ่ง.

แสงสว่างอันโอฬารไพบูลย์ ได้เกิดในโลกนี้พร้อมทั้งเทวดา คนธรรพ์ มนุษย์ รากษส และในโลกอื่นทั้งสอง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ ทั้งเบื้องขวางกว้างออกไป.

พระศาสดา ผู้สูงสุดในสัตว์ ผู้ยอดเยี่ยม ผู้นำพิเศษ ได้เป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ผู้มีอานุภาพมาก มีบุญลักษณะนับร้อย ทรงแสดงปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์.

[ในสมาคมนั้น พระชินพุทธเจ้าผู้พระศาสดา เหาะขึ้นไปในพื้นนภากาศ ทรงเนรมิตสิเนรุบรรพตอันน่ารื่นรมย์เป็นที่จงกรม.

เทวดาในหมื่นโลกธาตุ ก็นอบน้อมพระตถาคตในสำนักพระชินเจ้า พากันทำพุทธบูชา]

พระองค์ผู้มีพระจักษุ สูงสุดในนรชน ผู้นำโลก อันเทวดาผู้ประเสริฐทูลวอนแล้ว ทรงพิจารณาเห็นประโยชน์ในครั้งนั้น จึงทรงเนรมิตที่จงกรม อันประดับด้วยรัตนะทั้งหมดสำเร็จลงด้วยดี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำโลก เป็นผู้ชำนาญในปาฏิหาริย์ ๓ คืออิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ จึงทรงเนรมิตที่จงกรมอันประดับด้วยรัตนะทั้งหมดสำเร็จลงด้วยดี.

ทรงแสดงยอดสิเนรุบรรพตในหมื่นโลกธาตุ เป็นประหนึ่งเสาซึ่งตั้งอยู่เรียงกันเป็นรัตนจงกรม ที่จงกรมสำเร็จด้วยรตนะ.

พระชินเจ้าทรงเนรมิต ที่จงกรมเหลื่อมล้ำหมื่นโลกธาตุ ที่สองข้างพื้นที่เป็นทองทั้งหมด ณ รัตนจงกรมทรงเนรมิตไพรทีทองล้วน ปูด้วยแผ่นกระดานทอง เวียนไปตามจันทันคู่ทั้งสองข้าง.

รัตนจงกรมที่ทรงเนรมิต เกลื่อนกลาดด้วยทรายแก้วมณี ทรายแก้วมุกดาส่องแสงสว่างไปทุกทิศ เหมือนดวงอาทิตย์อุทัย ณ ที่จงกรมนั้น พระชินสัมพุทธเจ้าจอมปราชญ์ ผู้มีมหาปุริสลักษณะ ๓๒ รุ่งโรจน์อยู่ เสด็จจงกรมเหนือที่จงกรม

เทวดาทั้งหมดมาประชุมกัน โปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตรอันเป็นทิพย์ ลง ณ ที่จงกรม.

หมู่เทพหมื่นโลกธาตุมาประชุมกัน เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ หมอบลงนมัสการ.

เทวดาชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต เทพชั้นนิมมานรดี เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เห็นพระผู้นำโลกก็พากันดีใจ มีจิตเบิกบาน.

นาค สุบรรณ หรือแม้ กินนร พร้อมทั้งเทวดา คนธรรพ์ มนุษย์ และ รากษส พากันชมดูพระองค์ผู้เกื้อกูลอนุเคราะห์โลก เหมือนชมดูดวงจันทร์ที่ขึ้นโคจรในท้องนภากาศ.

พรหมชั้นอาภัสสระ ชั้นสุภกิณหะ ชั้นเวหัปผละ และชั้นอกนิฏฐะ พากันทรงผ้าขาวสะอาด ยืนประคองอัญชลีโปรยดอกมณฑารพ ๕ สี ผสมจุรณจันทน์โบกผ้า ณ พื้นอัมพรในครั้งนั้น โดยเปล่งอุทานว่า โอ ! พระชินเจ้าผู้อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก.

พระองค์เป็นพระศาสดา เป็นยอด เป็นธง เป็นหลัก เป็นที่พัก ที่พึ่งพาอาศัยเป็นประทีป ของสัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า.

เทวดาผู้มีมหิทธิฤทธิ์ในหมื่นโลกธาตุ ต่างยินดีร่าเริง บันเทิงใจ พากันห้อมล้อมนมัสการ.

เทพบุตร เทพธิดา เลื่อมใส มีใจยินดีแล้วก็พากันบูชาพระนราสภะ ด้วย

ดอกไม้ ๕ สี.

หมู่เทพเห็นพระองค์ก็เลื่อมใส มีใจยินดีพากันบูชาพระนราสภะ ด้วยดอกไม้ ๕ สี.

โอ ! ความอัศจรรย์ในโลก ไม่เคยมี น่าขนลุกขนชัน ความอัศจรรย์น่าขนลุกขนชันเช่นนี้ เราไม่เคยเห็น.

เทวดาเหล่านั้น นั่งอยู่ในภพของตน ๆ เห็นอัศจรรย์ในท้องฟ้า ก็พากันยินดี ร่าเริงใหญ่.

เทวดาที่อยู่ในอากาศ อยู่ที่ภาคพื้นดิน อาศัยอยู่ที่หญ้าและดาวประกายพฤกษ์ ก็ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ พากันประคองอัญชลีนมัสการ.

เหล่านาค ที่อายุยืน มีบุญ มีฤทธิ์มาก ก็พากันบันเทิงใจนมัสการ บูชาพระผู้สูงสุดในนรชน.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในท้องฟ้า ทวยเทพจึงพากันบรรเลงสังคีตประโคมกลองหุ้มหนังในอัมพรสถานนภากาศ.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในท้องฟ้า ทวยเทพจึงพากันเป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์ เคาะมโหระทึกในกลางหาว เปล่งอุทานว่า วันนี้ อาการขนลุกขนชันที่ไม่เคยมีก็เกิดขึ้นแล้วหนอ เราจะได้สำเร็จประโยชน์แน่แล้ว เราได้ขณะกันแล้ว(ได้ช่วงเวลาดีงามที่สามารถทำประโยชน์ให้เกิดได้แล้ว)

เพราะได้ยินคำว่า พุทโธ เทพเหล่านั้นก็เกิดปีติขึ้นในทันที ต่างพากันยืนประคองอัญชลี กล่าวว่า พุทโธ พุทโธ.

หมู่เทพต่าง ๆ ในท้องฟ้า ก็พากันประคองอัญชลี เปล่งเสียงอุทาน เสียงสาธุ เสียงโห่เอิกอึง ลิงโลดใจ.

ทวยเทพพากันขับกล่อมประสานเสียงบรรเลง พวกนาคปรบขนด เทพกัญญาฟ้อนรำ พลางโปรยดอกมณฑารพ ๕ สี ผสมด้วยจุรณจันทน์

ทวยเทพพากันทูลถามว่า ข้าแต่พระมหาวีระ ด้วยประการไรเล่า ลักษณะจักรที่ฝ่าพระยุคลบาทของพระองค์ ประดับด้วยธงชัยวชิราวุธ ธงปฏาก แว่นฟ้าและขอช้าง มีแก่พระองค์ได้อย่างไร

พระองค์ก็ไม่มีผู้เสมือนในพระรูปกาย ในศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ แต่ทรงเสมอกับพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ที่ไม่มีผู้เสมอ ในการประกาศพระธรรมจักร.

กำลังพระยาช้าง ๑๐ ตระกูล เป็นกำลังปกติในพระวรกายของพระองค์ พระองค์ไม่มีผู้เสมอ ด้วยกำลังพระวรฤทธิ์ ในการประกาศพระธรรมจักร.

ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ท่านทั้งหลาย จงนมัสการพระศาสดาผู้เข้าถึงพระคุณทุกอย่าง ผู้พรักพร้อมด้วยองค์คุณครบถ้วน ผู้เป็นพระมหามุนี มีพระกรุณา เป็นนาถะของโลก.

พระองค์ควรซึ่งการกราบ การชม การไหว้ การสรรเสริญ การนอบน้อม และการบูชาทุกอย่าง.

ข้าแต่พระมหาวีระ คนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเขาควรไหว้ในโลก คนเหล่าใดควรแก่การไหว้ อันว่า พระองค์ทรงเป็นผู้ประเสริฐสุด แห่งคนเหล่านั้นทั้งหมด ผู้เสมือนพระองค์ ไม่มี.

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน กำลังยืนอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ก็เห็นพระผู้นำโลก.

ท่านพระสารีบุตรมองพระนราสภะ เหมือนต้นพญาสาลพฤกษ์ที่ออกดอกบานสะพรั่ง เหมือนดวงจันทร์ในท้องฟ้า เหมือนดวงอาทิตย์ เวลาเที่ยงวัน.

ท่านเห็นพระผู้นำโลก เรืองรองด้วยพระรัศมีวาหนึ่ง เหมือนต้นประทีปที่ลุกโพลงอยู่ เหมือนดวงอาทิตย์แสงอ่อน ๆ ที่อุทัยขึ้น.

ท่านจึงเรียกประชุมภิกษุ ๕๐๐ รูป ผู้เสร็จกิจแล้ว ผู้คงที่ เป็นพระขีณาสพไร้มลทินทันที กล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ชื่อโลกปสาทนะ(ทำโลกให้เลื่อมใส) แม้พวกเราก็จักไปถวายบังคม พระชินเจ้าในที่นั้น.

มาเถิด เราทั้งหมดจักไปทูลถามพระชินเจ้า เราพบพระผู้นำโลกแล้ว จักบรรเทาความสงสัยได้.

ภิกษุเหล่านั้น เป็นผู้มีปัญญา รักษาตน สำรวมอินทรีย์ รับคำว่า สาธุ แล้วก็ถือบาตรจีวรรีบเข้าไปหาพระเถระ.

พระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก กับพระขีณาสพทั้งหลาย ผู้ไร้มลทิน ผู้ฝึกแล้ว เพราะการฝึกสูงสุด ได้เข้าไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยฤทธิ์.

พระสารีบุตร เจ้าคณะใหญ่ อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ลีลางาม เข้าไปเฝ้าด้วยฤทธิ์ ณ ท้องนภากาศ เหมือนเทวดา.

ภิกษุเหล่านั้น มีมารยาทงาม ไม่ไอ ไม่จาม มีความเคารพ มีความยำเกรง เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า

ครั้นเฝ้าแล้ว ก็ดูพระสยัมภูผู้นำโลก เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยในนภากาศ เหมือนดวงจันทร์ในท้องฟ้า เห็นพระผู้นำโลก เหมือนต้นประทีปที่ลุกโพลง เหมือนสายฟ้าแลบในท้องฟ้า เหมือนดวงอาทิตย์เวลาเที่ยงวัน.

ภิกษุหมดทั้ง ๕๐๐ รูป เห็นพระผู้นำโลก ผ่องใสเหมือนห้วงน้ำ เหมือนดอกปทุมที่บานงาม ต่างยินดีร่าเริงบันเทิงใจ พากันประคองอัญชลีหมอบนมัสการ ณ พระบาทอันมีลักษณะจักรของพระศาสดา.

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้เสมือนแม้นดอกหงอนไก่ ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน ถวายบังคมพระผู้นำโลก.

ท่านพระโมคคัลลานะ ผู้มีฤทธิ์มาก ไม่มีผู้ใดเสมอด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ ผู้เสมือนแม้นดอกบัวขาบ เหมือนเมฆฤดูฝนที่คำราม

แม้ท่านพระมหากัสสปเถระ ที่พระศาสดาทรงยกย่อง ชมเชยสถาปนาว่าเป็นเอตทัคคะ ทางธุดงค์คุณ ก็เหมือนกับแท่งทองผุดขึ้น.

ท่านผู้แสวงหาคุณ ปรากฏชื่อว่า ปุณณะ บุตรพราหมณีชื่อมันตานี ผู้แทงตลอดอรรถะอันสุขุมลุ่มลึก ผู้เลิศกว่าภิกษุผู้เป็นธรรมกถึก พร้อมคณะ.

พระมหาวีระมุนี ผู้ฉลาดในข้ออุปมา ผู้ตัดความสงสัยได้ ทรงทราบจิตใจของภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสคุณของพระองค์ว่า

สิ่งอันใคร ๆ คำนวณได้ยาก มี ๔ คือ หมู่สัตว์ ๑ อวกาศ ๑ จักรวาลที่ไม่มีที่สุด ๑ พระพุทธญาณ ที่ประมาณมิได้ ๑ สิ่งอันใคร ๆ คำนวณได้ยากเหล่านั้นใคร ๆ ก็ไม่อาจรู้ได้.

การทำฤทธิ์ต่าง ๆ ของเราจะอัศจรรย์อะไรในโลก ความอัศจรรย์อื่น ๆ ที่

ไม่เคยมี ที่น่าขนลุกขนชัน ยังมีมาก.

กาลใด เรามีชื่อว่า ท้าวสันดุสิต ในหมู่เทพชั้นดุสิต กาลนั้น เทวดาหมื่นโลกธาตุประชุมกัน ประคองอัญชลีอ้อนวอนเราว่า ข้าแต่พระมหาวีระ นี้เป็นกาลสมควรสำหรับพระองค์ ที่จะเสด็จไปอุบัติในพระครรภ์ของพระมารดา เมื่อจะยังโลกพร้อมทั้งเทวโลก ให้ข้ามโอฆสงสาร ขอโปรดจงตรัสรู้อมตบทเถิด.

กาลใด เราจุติจากหมู่เทพชั้นดุสิต ก้าวลงในพระครรภ์ กาลนั้น พระธรณีในหมื่นโลกธาตุก็ไหว.

กาลใด เรามีสัมปชัญญะ ออกจากพระครรภ์ของพระมารดา กาลนั้น เทวดาทั้งหลายก็ให้สาธุการ หมื่นโลกธาตุก็ไหว.

ไม่มีผู้เสมอเรา ในการลงสู่พระครรภ์ ในการออกจากพระครรภ์ เราเป็นผู้ประเสริฐสุด ในการตรัสรู้ ในการประกาศพระธรรมจักร.

โอ ! ความที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นผู้มีพระคุณมาก น่าอัศจรรย์ในโลกหมื่นโลกธาตุไหว ๖ ครั้ง แสงสว่างใหญ่ก็เกิด น่าอัศจรรย์ น่าขนลุกขนชัน.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเจริญที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในนรชนพระชินเจ้า เมื่อทรงแสดงโลกพร้อมทั้งเทวโลก เสด็จจงกรมด้วยพระวรฤทธิ์.

พระผู้นำโลก เสด็จจงกรมพลางตรัสธรรมกถาไปพลาง จะไม่เสด็จกลับในระหว่างเหมือนจงกรมอยู่ในที่จงกรมเพียง ๔ ศอก.

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน ผู้บรรลุสาวกบารมี ด้วยปัญญา จึงทูลถามพระผู้นำโลกว่า ข้าแต่พระมหาวีระ ผู้สูงสุดในนรชน อภินิหารของพระองค์เป็นเช่นไร ข้าแต่พระผู้แกล้วกล้า พระโพธิญาณอันสูงสุด พระองค์ทรงปรารถนา ในกาลไร.

ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญาและวิริยะเป็นเช่นไร ขันติ สัจจะ อธิฏฐาน เมตตาและอุเบกขาเป็นเช่นไร.

ข้าแต่พระมหาวีระ ผู้นำโลก บารมี ๑๐ เป็นเช่นไร อุปบารมีเป็นอย่างไรปรมัตถบารมี เป็นอย่างไร.

อธิษฐานอย่างไร ความเป็นใหญ่เป็นเช่นไร บารมีเป็นเช่นไร พระจอม

ปราชญ์ในโลก เป็นอย่างไร.

เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นอย่างไร พระองค์ทรงบำเพ็ญพุทธธรรมทั้งหลาย บริบูรณ์สิ้นเชิง อย่างไร

พระผู้มีพระภาคผู้มีพระสุรเสียงไพเราะ ดังนกการเวก ผู้ยังหทัยสัตว์โลกให้เยือกเย็น ผู้ยังมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกให้รื่นเริง อันข้าพระองค์ทูลถามแล้ว โปรดทรงพยากรณ์ด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศธรรมกถาพุทธจริตของอดีตชินพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่มาถึงโดยสืบ ๆ กันมา ของพระพุทธเจ้า เป็นพุทธวงศ์ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก ด้วยพระปุพเพนิวาสานุสติญาณ (การระลึกชาติแต่หนหลัง).

ท่านทั้งหลาย จงตั้งใจฟังพุทธวงศ์อันไพเราะ ที่ให้เกิดปีติปราโมช บรรเทาความโศกศัลย์ ให้ได้สมบัติทั้งปวงของเรา .

ท่านทั้งหลาย จงปฏิบัติจงดำเนินมรรคเป็นเครื่องบำบัดความเมา บรรเทาความโศก เปลื้องโอฆสงสาร เป็นที่สิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวงโดยเคารพเถิด.

รัตนจังกมนกัณฑ์ จบ

มธุรัตถวิลาสินี

อรรถกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

คันถารัมภกถา

กถาปรารภคัมภีร์

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้า ผู้มีพระญาณอันหาที่สุดมิได้ มีพระกรุณาเป็นที่อาศัย ทรงทำลายมลทิน มีพระหฤทัยมั่นคง อำนวยประโยชน์เกื้อกูล.

ขอนอบน้อมพระธรรมอันประเสริฐ เครื่องป้องกันภพ.

ขอนอบน้อมพระสงฆ์ ผู้ปราศจากมลทินและเป็นบ่อเกิดคุณความดี.

ท่านพระสารีบุตรผู้เป็นธรรมเสนาบดี แม่ทัพธรรม ผู้เป็นเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าเหล่าพุทธสาวกทางปัญญา ได้ทูลถามพระศาสดาผู้เป็นพระธรรมราชาจอมทัพธรรมผู้ทรงถึงฝั่ง ที่หาขอบเขตมิได้ ผู้ไร้มลทิน ถึงพุทธวงศ์ใด ท่ามกลางหมู่พระประยูรญาติ. พุทธวงศ์ใด อันพระตถาคตเจ้าดำรงอยู่ วงศ์แห่งผู้ตรัสรู้ดี วงศ์แห่งพระผู้บริสุทธิ์ดี ผู้มีสมาธิเป็นธรรมเครื่องอยู่ ผู้เป็นนายกพิเศษ ทรงเปิดโอกาสประกาศไว้แล้ว ณ ท่ามกลางหมู่พระประยูรญาตินี้.

เหล่าโอรสพระสุคตผู้มีปัญญา ไม่กระทำลำดับบาลีและอรรถแห่งบาลีให้เสื่อมเสีย ช่วยกันรวบรวมตามที่ศึกษาสดับฟังสืบต่อเรื่องกันมา จนตราบเท่าปัจจุบันนี้.

เพราะเหตุที่การพรรณนาพุทธวงศ์นั้นนั่นแล อันไม่ขาดสายแห่งพระสัมพุทธะผู้ประเสริฐ ซึ่งเป็นเรื่องอมตะ ฟังกันได้ ช่วยให้เกิดความเลื่อมใสและปัญญา แก่ชนทั้งหลายทุกเมื่อ เป็นไปตามลำดับ. ฉะนั้น ข้าพเจ้า(ท่านพุทธทัตตะ) อันท่านพุทธสีหะ ผู้ยินดีในพระสัทธรรมโดยเคารพ อันคุณมีศีลเป็นต้นบันดาลใจ อ้อนวอนแล้วจึงจักเริ่มพรรณนาพุทธวงศ์นั้น เพื่อกำจัดความชั่วร้ายของชนทั้งหลายทุกเมื่อ เพื่อความตั้งมั่น แห่งพระพุทธศาสนา เพื่อความเกิดและเจริญแห่งบุญ แม้ของข้าพเจ้าเอง และเพื่อยังมหาชนให้เลื่อมใส.

ก็การพรรณนาพุทธวงศ์โดยสังเขปนี้ อาศัยทางบาลีที่มาจากสำนักมหาวิหาร ละโทษคือการปะปนกันเสีย จักเป็นสาระ. ฉะนั้นแล ขอท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ประกอบอยู่ในสมาธิโดยเคารพ ละความฟุ้งซ่าน ไม่มีจิตเป็นอื่น จงตั้งโสต

ประสาทดังภาชนะทองรองรับ สดับมธุรสของข้าพเจ้า ผู้กำลังกล่าวพรรณนา.

ก็กถาพรรณนาพุทธวงศ์ อันชนผู้จะต้องตายในโลกนี้ ควรละกิจอื่นแม้ทั้งหมด แล้วประกอบด้วยปัญญา มาสนใจเพื่อการฟังก็ดี การกล่าวก็ดี โดยเคารพตลอดกาลเป็นนิจเถิด ด้วยว่ากถานี้หาฟังได้แสนยากแล.

ควรกำหนดพุทธวงศ์ก่อน เพราะในคาถาปรารภนั้น ข้าพเจ้ากล่าวไว้ว่า กถาพรรณนาพุทธวงศ์ จักเป็นสาระดังนี้ ก็การกำหนดในพุทธวงศ์นั้น มีดังนี้ การกล่าวประเพณีอย่างพิสดาร โดยปริเฉทมีกัปปปริเฉทเป็นต้น อันเกิดขึ้น แต่พระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์ ซึ่งเสด็จอุบัติใน ๔ อสงไขยกำไรแสนกัป นับถอยหลังแต่กัปนี้ไป พึงทราบว่า ชื่อว่า พุทธวงศ์.

พุทธวงศ์กำหนดด้วยปริเฉท(ตอน)

ก็พุทธวงศ์นั้น ท่านกำหนดไว้เป็นปริเฉท ๒๒ ปริเฉท(ตอนหรือบท) ที่มาตามบาลีเหล่านี้คือ

๑. กัปปปริเฉท ตอนว่าด้วย กัป

๒. นามปริเฉท ตอนว่าด้วย พระนาม

๓. โคตตปริเฉท ตอนว่าด้วย พระโคตร

๔. ชาติปริเฉท ตอนว่าด้วย พระชาติ

๕. นครปริเฉท ตอนว่าด้วย พระนคร

๖. ปิตุปริเฉท ตอนว่าด้วย พระพุทธบิดา

๗. มาตุปริเฉท ตอนว่าด้วย พระพุทธมารดา

๘. โพธิรุกขปริเฉท ตอนว่าด้วย ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้

๙. ธัมมจักกัปวัตตนปริเฉท ตอนว่าด้วย การประกาศพระธรรมจักร

๑๐. อภิสมยปริเฉท ตอนว่าด้วย อภิสมัย คือ สมัยที่มีการบรรลุธรรมจำนวนมาก

๑๑. สาวกสันนิบาตปริเฉท ตอนว่าด้วย การประชุมพระสาวก

๑๒. อัคคสาวกปริเฉท ตอนว่าด้วย พระอัครสาวก

๑๓. อุปัฏฐากปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธอุปัฏฐาก

๑๔. อัครสาวิกาปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธอัครสาวิกา

๑๕. ปริวารภิกขุปริเฉท ตอนว่าด้วย ภิกษุบริวาร

๑๖. รังสิปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธรังสี

๑๗. สรีรปริมาณปริเฉท ตอนว่าด้วย ขนาดพระพุทธสรีระ

๑๘. โพธิสัตตาธิการปริเฉท ตอนว่าด้วย บารมีของพระโพธิสัตว์

๑๙. พยากรณปริเฉท ตอนว่าด้วย การพยากรณ์

๒๐. โพธิสัตตปณิธานปริเฉท ตอนว่าด้วย การตั้งความปรารถนาของพระโพธิสัตว์

๒๑. อายุปริเฉท ตอนว่าด้วย พระชนมายุ

๒๒. ปรินิพพานปริเฉท ตอนว่าด้วย การเสด็จปรินิพพาน.

ส่วนที่ท่านมิได้ยกไว้โดยบาลี ก็พึงนำมาไว้ในกถานี้ด้วย. วาระนั้น เป็นอันท่านกำหนดไว้เป็นปริเฉท ๑๐ ปริเฉท คือ

๑. อคารวาสปริเฉท ตอนว่าด้วย การอยู่ครองเรือน

๒. ปาสาทัตตยปริเฉท ตอนว่าด้วย ปราสาท ๓ ฤดู

๓. นาฏกิตถีปริเฉท ตอนว่าด้วย สตรีนักฟ้อน

๔. อัคคมเหสีปริเฉท ตอนว่าด้วย พระอัครมเหสี

๕. ปุตตปริเฉท ตอนว่าด้วย พระโอรส

๖. ยานปริเฉท ตอนว่าด้วย พระราชยาน

๗. อภินิกขมนปริเฉท ตอนว่าด้วย อภิเนษกรมณ์(การเสด็จออกบรรพชา)

๘. ปธานปริเฉท ตอนว่าด้วย ทรงบำเพ็ญเพียร

๙. อุปัฏฐากปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธอุปัฏฐาก

๑๐. วิหารปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธวิหาร

พุทธวงศ์นั้น ข้าพเจ้ากำหนดไว้ดังนี้ว่า

พุทธวงศ์นี้ใครแสดง แสดงที่ไหน แสดงเพื่อประโยชน์แก่ใคร แสดงเพื่ออะไร แสดงเมื่อไร คำของใคร ใครนำสืบมา.

ถามว่า พุทธวงศ์นี้ใครแสดง.

ตอบว่า พระตถาคต ผู้ดำเนินไปด้วยพระญาณอันไม่ติดขัดในธรรมทั้งปวง ทรงทศพลญาณ ทรงแกล้วกล้าในเวสารัชญาณ ๔ ทรงเป็นจอมทัพธรรม เป็นเจ้าของแห่งธรรม เป็นพระสัพพัญญู เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว.

ถามว่า ทรงแสดงที่ไหน.

ตอบว่า พระตถาคตเจ้า ซึ่งกำลังเสด็จจงกรม เหนือรัตนจงกรม อันเป็นจุดรวมสายตาของเทวดาและมนุษย์ งดงามน่าทอดทัศนายิ่งนัก ทรงแสดง ณ นิโครธารามมหาวิหาร ใกล้กบิลพัสดุ์มหานคร.

ถามว่า และทรงแสดงเพื่อประโยชน์แก่ใคร.

ตอบว่า ทรงแสดงเพื่อประโยชน์แก่พระประยูรญาติ ๘๒,๐๐๐ และแก่เทวดาและมนุษย์หลายโกฏิ.

ถามว่า ทรงแสดงเพื่ออะไร.

ตอบว่า ทรงแสดงเพื่อช่วยสัตว์โลกให้ข้ามโอฆะทั้ง ๔.

ถามว่า ทรงแสดงเมื่อไร.

ตอบว่า ความจริง พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับไม่ประจำอยู่ ๒๐ พรรษา ในปฐมโพธิกาล ที่ใด ๆ เป็นที่ผาสุก ก็เสด็จไปประทับอยู่ ณ ที่นั้น ๆ นั่นแหละ คือ

๑. พรรษาแรก ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ ให้เหล่าพรหม ๑๘ โกฏิดื่มน้ำอมฤต แล้วพระองค์ก็ประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี.

๒. พรรษาที่ ๒ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน มหาวิหาร กรุงราชคฤห์.

๓. พรรษาที่ ๓ ที่ ๔ ก็ประทับอยู่ พระเวฬุวันมหาวิหารนั้น เหมือนกัน.

๔. พรรษาที่ ๕ ประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน กรุงเวสาลี.

๕. พรรษาที่ ๖ ประทับอยู่ ณ มกุลบรรพต.

๖. พรรษาที่ ๗ ประทับอยู่ ณ ดาวดึงส์พิภพ.

๗. พรรษาที่ ๘ ประทับอยู่ ณ เภสกฬาวัน สุงสุมารคีรี แคว้นภัคคะ.

๘. พรรษาที่ ๙ ประทับอยู่ ณ กรุงโกสัมพี.

๙. พรรษาที่ ๑๐ ประทับอยู่ ณ ราวป่าปาลิไลยก์.

๑๐. พรรษาที่ ๑๑ ประทับอยู่ ณ บ้านพราหมณ์ ชื่อนาฬา.

๑๑. พรรษาที่ ๑๒ ประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา.

๑๒. พรรษาที่ ๑๓ ประทับอยู่ ณ จาลิยบรรพต.

๑๓. พรรษาที่ ๑๔ ประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร.

๑๔. พรรษาที่ ๑๕ ประทับอยู่ ณ กบิลพัสดุ์มหานคร.

๑๕. พรรษาที่ ๑๖ ทรงทรมาน อาฬวกยักษ์ ให้สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ดื่มน้ำอมฤต(เข้าถึงธรรม) ประทับอยู่ ณ เมืองอาฬวี.

๑๖. พรรษาที่ ๑๗ ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์.

๑๗. พรรษาที่ ๑๘ ประทับอยู่ ณ จาลิยบรรพต.

๑๘. พรรษาที่ ๑๙ ก็ประทับอยู่ ณ จาลิยบรรพตเหมือนกัน.

๑๙. พรรษาที่ ๒๐ ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์นั่นเอง.

ด้วยเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า ความจริง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ไม่ประจำ ๒๐ พรรษาในปฐมโพธิกาล ที่ใด ๆ เป็นที่ผาสุก ก็เสด็จไปประทับอยู่ ณ ที่นั้น ๆ นั่นแล.

แต่นับตั้งแต่พรรษาที่ ๒๐ นั้นไป ก็ประทับอยู่เป็นประจำ ณ พระเชตวันมหา-

วิหาร และบุพพาราม ใกล้กรุงสาวัตถี.

ก็เมื่อใด พระศาสดาเป็นพระพุทธเจ้า เสด็จจำพรรษาแรก ณ ป่าอิสิปตนะมิคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ออกพรรษา ปวารณาแล้ว เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาจำพรรษาไตรมาส ณ ที่นั้น ทรงทรมานชฎิลสามพี่น้อง(คำว่าทรมาน หมายถึง การสอนให้หายดื้อหายพยศ) ทำให้ได้พระภิกษุจำนวนหนึ่งพันรูปเป็นบริวาร แล้วเสด็จไปกรุงราชคฤห์กลางเดือน ผุสสมาส (เดือน ๒) ประทับอยู่ ณ ที่นั้นสองเดือน เมื่อนับเวลาจากที่พระองค์เสด็จออกจากกรุงพาราณสี ก็กินเวลาเข้าไปห้าเดือน. ล่วงฤดูหนาวไปสิ้นทั้งฤดู นับแต่วันที่ท่านกาฬุทายีมาถึง ก็ล่วงไป ๗-๘ วัน. ก็ท่านกาฬุทายีนั้น ในราวกลางเดือนผัคคุน [เดือน ๔] ก็ดำริว่า ฤดูเหมันต์ล่วงไปทั้งฤดู ฤดูวสันต์ก็มาถึงแล้ว เป็นสมัยควรที่พระตถาคตจะเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ได้ ท่านครั้นดำริอย่างนี้แล้ว จึงกล่าวพรรณาการเสด็จไปด้วยคาถา ๖๐ คาถา เพื่อประโยชน์แก่องค์พระศาสดาจะเสด็จไปยังพระนครแห่งสกุล. ครั้งนั้น พระศาสดาทรงสดับคำของท่าน มีพระพุทธประสงค์จะทรงทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติ จึงแวดล้อมด้วยพระขีณาสพรวมด้วยกันเป็นจำนวนสองหมื่นรูป คือ ที่เป็นกุลบุตรชาวอังคะและมคธหนึ่งหมื่นรูป ที่เป็นกุลบุตรชาวกรุงกบิลพัสดุ์อีกหนึ่งหมื่นรูป ระยะทางนับจากกรุงราชคฤห์ ถึงกรุงกบิล-พัสดุ์ มีระยะทาง ๖๐ โยชน์ เดินทางสองเดือนจึงถึง เมื่อถึงแล้วพระองค์ได้ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ เพื่อให้พระญาติทั้งหลายถวายบังคม ณ กรุงกบิลพัสดุ์นั้น ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพุทธวงศ์นี้.

ถามว่า คำของใคร.

ตอบว่า เป็นพระดำรัสจำเพาะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น ไม่ทั่วไปแก่พระสาวกและพระปัจเจกพุทธเจ้า.

ถามว่า ใครนำมาเล่า.

ตอบว่า ท่านพระสาวกผู้เป็นบัณฑิตนำสืบ ๆ กันมา จริงอยู่ พุทธวงศ์นี้อันพระเถระทั้งหลายเป็นต้นอย่างนี้ คือ พระสารีบุตรเถระ พระภัททชิ พระติสสะ พระสิคควะ พระโมคคัลลีบุตร พระสุทัตตะ พระธัมมิกะ พระทาสกะ พระโสณกะ พระเรวตะ นำสืบกันมาถึงสังคายนาครั้งที่ ๓ แม้ต่อแต่นั้นไป ศิษยานุศิษย์ของพระเถระเหล่านั้นนั่นแหละ ก็ช่วยกันนำมา เหตุนั้น จึงควรทราบว่า อาจารย์นำสืบ ๆ กันมาตราบเท่าปัจจุบันนี้ อย่างนี้ก่อน.

เพราะฉะนั้น อันคาถาที่ว่า พุทธวงศ์นี้ใครแสดง แสดงที่ไหน แสดงเพื่อประโยชน์แก่ใคร แสดงเพื่ออะไร แสดงเมื่อไร คำของใคร และใครนำสืบกันมา.

ก็เป็นอันว่ามีอรรถาธิบาย ตามที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว ด้วยกถามีประมาณเท่านี้.

นิทานกถา

พาหิรนิทานกถา

บัดนี้ จะพรรณาความแห่งพุทธวงศ์นั้น ที่นำกันสืบมาอย่างนี้ ก็เพราะเหตุที่การพรรณาความนี้ จำต้องแสดงนิทาน ๓ เหล่านี้คือ **ทูเรนิทาน(นิทานกาลไกล) อวิทูเรนิทาน(นิทานกาลใกล้)** และ**สันติเกนิทาน(นิทานใกล้)** แล้วพรรณนา จึงชื่อว่าเป็นอันพรรณนาด้วยดี และชื่อว่า ผู้ที่ฟังนิทานนั้นรู้เรื่องได้ เพราะรู้มาตั้งแต่ต้นเหตุที่เกิด ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักแสดงนิทานเหล่านั้นแล้ว จึงจักพรรณนา.

ในนิทานนั้น พึงทราบปริเฉทคือการกำหนดตอนของนิทานเหล่านั้น เริ่มตั้งแต่ต้นก่อน การแสดงความโดยสังเขปในนิทานนั้นดังนี้ ตั้งแต่พระมหาสัตว์บำเพ็ญบารมีแทบเบื้องบาทของพระทศพลพุทธเจ้าพระนามว่า ทีปังกร จนจุติจากอัตภาพที่เป็นพระเวสสันดรแล้ว บังเกิดในภพดุสิต กถาที่เป็นไปเพียงเท่านั้นชื่อว่า **ทูเรนิทาน (นิทานกาลไกล).**

ตั้งแต่จุติจากภพดุสิต จนบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ที่โพธิมัณฑสถาน กถาที่เป็นไปเพียงเท่านั้น ชื่อว่า **อวิทูเรนิทาน(นิทานกาลใกล้).**

ตั้งแต่ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ณ มหาโพธิมัณฑสถาน จนถึงพระแท่นอันเป็นที่ปรินิพพาน ในระหว่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ใด ๆ ที่นั้น ๆ เช่นว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเชตวันวิหาร อารามของท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี กรุงสาวัตถี หรือว่าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน กรุงราชคฤห์ หรือว่าประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน กรุงเวสาลีดังนี้ พึงทราบว่า ชื่อว่า **สันติเกนิทาน(นิทานใกล้).**

การพรรณนา**พาหิรนิทาน(นิทานนอกหรือนิทานปูพื้นเรื่อง)** ๓ นิทาน คือ **๑. ทูเรนิทาน(นิทานกาลไกล) ๒. อวิทูเรนิทาน(นิทานกาลใกล้)** และ **๓. สันติเกนิทาน(นิทานใกล้)** โดยสังเขปนี่แล เป็นอันจบด้วยนิทานกถาเพียงเท่านี้.

จบพาหิรนิทาน

อัพภันตรนิทาน

พรรณนารัตนจังกมนกัณฑ์

ก็บัดนี้ จะพรรณนาความแห่ง**อัพภันตรนิทาน** ที่เป็นไปโดยนัยเป็นต้นว่า

ก็ท้าวสหัมบดีพรหมผู้เป็นโลกาธิบดี ได้ประคองอัญชลีทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ไม่มีใครประเสริฐยิ่งกว่า ดังนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสดุจธุลีในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์ทรงเอ็นดูหมู่สัตว์นี้แสดงธรรมโปรดด้วยเถิด.

พระชินพุทธเจ้านี้ถูกพรหมอาราธนา เพื่อทรงแสดงธรรมเมื่อไร ก็คาถานี้ ใครยกขึ้นกล่าว กล่าวเมื่อไร และที่ไหน.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระพุทธเจ้า เข้าสัปดาห์ที่ ๘ หลังจากที่พระองค์ตรัสรู้ พระศาสดาก็ถูกพรหมทูลอาราธนาอ้อนวอน เพื่อทรงแสดงธรรม.

ในเรื่องนั้น กล่าวความตามลำดับ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในวันเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์(ออกผนวช) พระมหาบุรุษทรงเห็นนางรำและนักสนม นอนผ้าผ่อนเปิดเป็นที่น่าเกลียด ทรงสังเวชพระหฤทัยยิ่งนัก ตรัสเรียก นายฉันทะ ผู้ปิดกายด้วยผ้าส่วนหนึ่งตรัสว่า “เจ้าจงนำม้าฝีเท้าดี ชื่อ กัณฐกะ ที่ข่มข้าศึกตัวยงได้” เมื่อให้นำม้ากัณฐกะมาแล้ว ทรงมีนายฉันนะเป็นผู้ติดตาม เสด็จขึ้นทรงม้า เมื่อเทวดาที่สิงสถิตอยู่ ณ ประตูพระนคร เปิดประตูพระนครแล้ว ก็ออกจากพระนครไป ผ่าน ๓ ราชอาณาจักร โดยส่วนเวลาที่เหลือแห่งราตรีนั้น ทรงเป็นผู้ที่มีอินทรีย์ไม่ต่ำทราม ประทับยืนริมฝั่งแม่น้ำอโนมานที ตรัสกะนายฉันนะเท่านั้นว่า

"ฉันนะ เจ้าจงพาเครื่องอาภรณ์ที่ไม่ทั่วไปกับคนอื่น ๆ เหล่านี้ และกัณฐกะม้าฝีเท้าดีของเรากลับไปกรุงกบิลพัสดุ์" ทรงปล่อยนายฉันนะแล้ว ก็ทรงตัดพระเมาลี ด้วยพระขรรค์อันคมกริบ เสมือนกลีบบัวขาบ แล้วเหวี่ยงไปในอากาศ ทรงถือบาตรจีวรที่เทวดาถวาย ทรงผนวชด้วยพระองค์เอง แล้วเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ทรงข้ามแม่น้ำคงคา ที่มีคลื่นหักโหมปั่นป่วนเพราะแรงลมได้โดยไม่ติดขัด เสด็จเข้าสู่พระนครชื่อว่าราชคฤห์ที่มีราชนิเวศน์โชติช่วงด้วยข่ายรัศมีแห่งหมู่แก้วมณี ทรงไม่ติดขัดด้วยการเสด็จดำเนิน มีพระอินทรีย์สงบ มีพระมนัสสงบ ทรงทอดสายตาเพียงชั่วแอกเทียมโค(สำรวมสายตาไม่มองไปทั่ว) ประหนึ่งทรงปลอบชนผู้มัวเมาเพราะความเมาในความเป็นใหญ่ แห่งกรุงราชคฤห์นั้น ประหนึ่งทรงทำให้เกิดความละอาย แก่ชนผู้มีเพศอันฟุ้งเฟ้อแล้ว ประหนึ่งทรงผูกหัวใจของชนชาวกรุงไว้ในพระองค์ ด้วยความรักในวัย ประหนึ่งทรงแย่งดวงตา(ดึงดูดสายตา)ของชนทุกคนด้วยพระสิริรูปที่ส่องประกายด้วยพระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ประหนึ่งกองบุญ และประหนึ่งบรรพตที่เดินได้ด้วยพระบาทที่มีรูปงาม เสด็จเที่ยวบิณฑบาตไปยังกรุงราชคฤห์ ทรงรับอาหารเพียงยังอัตภาพให้พอเป็นไปได้ เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ ประทับนั่ง ณ สถานที่อันสงัดน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง เป็นภูมิภาคสะอาด พรั่งพร้อมด้วยร่มเงาและน้ำ ข้างเขาปัณฑวบรรพต เสวยอาหารที่คลุกกัน

หลังจากนั้นพระเจ้าพิมพิสารมหาราช แห่งอาณาจักรมคธ ได้เสด็จไปหาพระมหาบุรุษ ตรัสถามพระนามและพระโคตรแล้ว มีพระราชหฤทัยบันเทิงกับพระองค์ ทรงเชื้อเชิญด้วยราชสมบัติว่า "ขอทรงโปรดรับราชสมบัติส่วนหนึ่งของหม่อมฉันเถิด". ตรัสตอบว่า "อย่าเลยพระมหาราชเจ้า หม่อมฉันไม่ประสงค์ด้วยราชสมบัติดอก หม่อมฉันละราชสมบัติมาประกอบความเพียร เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้มีกิเลสดุจหลังคาอันเปิดแล้วในโลก" ดังนี้แล้วเสด็จออกไป อันพระเจ้าพิมพิสารพระองค์นั้นตรัสวอนว่า "หากเมื่อพระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว โปรดเสด็จมายังแคว้นของหม่อมฉันก่อนแคว้นอื่นทั้งหมด" ทรงถวายปฏิญญาคำรับรองแด่พระเจ้าพิมพิสารนั้นว่า "สาธุ" แล้วเสด็จเข้าไปหาอาฬารดาบสและอุททกดาบสเพื่อศึกษาหาทางวิมุตติ แต่ว่าไม่ทรงพบสาระที่จะพ้นทุกข์จากสำนักของดาบสทั้งสองท่านนั้น ก็ทรงหลีกออกจากที่นั้น แม้ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาถึง ๖ ปี ณ ตำบลอุรุเวลา ก็ไม่อาจบรรลุอมตธรรมได้ จึงทรงเปลี่ยนแนวทาง หันมาทำพระสรีระให้อิ่มหนำสำราญด้วยการเสวยพระกระยาหาร.

ครั้งนั้น ยังมีหญิงรุ่น ชื่อว่า สุชาดา ธิดาของกฎุมพีเสนานิคม ในตำบลอุรุเวลา

เสนานิคม โตเป็นสาวแล้ว ได้เคยทำความปรารถนา ณ ต้นไทรต้นหนึ่งว่า "ถ้าดิฉันออกเรือนไปสู่สกุลที่มีชาติตระกูลสมกัน [มีสามีสมฐานะ] และได้ลูกชายในท้องแรกก็จักทำพลีกรรมสังเวย". เมื่อกาลผ่านไป ความปรารถนาของนางได้สำเร็จแล้ว ครั้นในวันเพ็ญเดือน ๖ นางจึงดำริว่า วันนี้เราจักทำพลีกรรม(แก้บน) พอเช้าตรู่ขึ้นมา จึงสั่งเหล่าบริวารให้จัดเตรียมข้าวมธุปายาสที่ไม่เข้นแข็ง มีรสอร่อยอย่างยิ่ง. ก็ในวันนั้นนั่นเอง แม้พระโพธิสัตว์ทรงทำสรีรกิจแล้ว คอยเวลาภิกษาจาร(บิณฑบาต) เช้าตรู่ก็เสด็จไปประทับนั่ง ณ โคนต้นไทรนั้น. ครั้งนั้น ทาสีชื่อ ปุณณา แม่นมของนางสุชาดาเดินไปหมายจะทำความสะอาดที่โคนต้นไทร ก็พบพระโพธิสัตว์ประทับนั่งพิจารณาโลกธาตุด้านทิศตะวันออกอยู่ เป็นผู้มีพระสรีระงาม เสมือนยอดภูเขาทองซึ่งเรืองรองด้วยแสงสนธยา ผู้เป็นดวงอาทิตย์แห่งมุนี ผู้เข้าไปสู่ต้นไม้อันประเสริฐ เปรียบเหมือนดวงอาทิตย์ซ่อนตัวในความมืดแห่งเมฆหมอก ได้ช่องว่างจากเมฆ ก็ทำให้เกิดความแย้มผลิแห่งดอกปทุมชาติ เพราะเห็นต้นไม้นั้นมีสีเหมือนสีทองหมดทั้งต้น เพราะรัศมีที่แล่นออกจากพระสรีระของพระโพธิสัตว์นั้น นางปุณณาทาสีจึงคิดว่า "วันนี้เทวดาของเราลงจากต้นไม้ คงอยากจะรับเครื่องพลีกรรมด้วยมือตนเอง จึงมานั่งคอย". นางจึงรีบไปบอกความเรื่องนั้นแก่นางสุชาดา.

จากนั้น นางสุชาดาเกิดศรัทธาขึ้นมาเอง ก็แต่งตัวด้วยเครื่องประดับทุกอย่างบรรจุถาดทองอันมีค่านับแสนให้เต็มด้วยข้าวมธุปายาสที่มีรสอร่อยอย่างยิ่ง ปิดด้วยถาดทองอีกถาดหนึ่ง เทินศีรษะ เดินมุ่งหน้าไปทางต้นไทร. นางกำลังเดินไป เห็นพระโพธิสัตว์นั้นแต่ไกล ประทับนั่งงดงามเหมือนกองบุญ ทำต้นไม้นั้นทั้งต้น มีสีเหมือนสีทองด้วยรัศมีแห่งพระสรีระ ประหนึ่งรุกขเทวดา ก็เกิดปีติปราโมทย์ เดินน้อมตัวลงตั้งแต่ที่เห็น ด้วยเข้าใจว่าเป็นรุกขเทวดา วางถาดทองนั้นลงจากศีรษะ ประคองวางไว้ในพระหัตถ์ของพระมหาสัตว์ แล้วไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์กล่าวว่า " มโนรถคือความปรารถนาของดิฉันสำเร็จแล้ว ฉันใด มโนรถแม้ของพระองค์ก็จงสำเร็จฉันนั้นเถิด" แล้วก็กลับไป.

ครั้งนั้น แม้พระโพธิสัตว์ก็ทรงถือถาดทอง เสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรงวางถาดทองไว้ที่ริมฝั่งใกล้ท่าน้ำชื่อสุปปติฏฐิตะ สรงสนานแล้วเสด็จขึ้น ทรงปั้นข้าวเป็นก้อนได้ ๔๙ ก้อน เสวยข้าวมธุปายาสนั้นแล้ว ทรงลอยถาดทองนั้นลงไป พร้อมทรงอธิษฐานว่า "ถ้าวันนี้เราจักเป็นพระพุทธเจ้าไซร้ ขอถาดทองนี้ จงลอยทวนน้ำ" ถาดนั้นก็ลอยทวนน้ำ แล้วจมลง เข้าไปยังภพของพระยานาคชื่อว่า กาฬนาคราช ยกถาดของพระพุทธเจ้าสามพระองค์ขึ้นแล้วตั้งอยู่ข้างใต้ถาดเหล่านั้น.

พระมหาสัตว์ประทับพักกลางวัน ณ ราวป่านั้นนั่นแล เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนหาบหญ้าชื่อ โสตถิยะ ทราบอาการของพระมหาบุรุษว่า คงจะพำนักผ่านราตรีในที่นี้ แล้วจึงถวายหญ้า ส่วนพระโพธิสัตว์นั้นเสด็จขึ้นสู่โพธิมัณฑสถาน ประทับยืน ณ ทิศทักษิณ. ประเทศนั้นก็ไหวเหมือนหยาดน้ำบนใบบัว. พระมหาบุรุษทรงทราบว่า "ประเทศตรงนี้ ไม่อาจทรงคุณของเราได้" ก็เสด็จไปทิศประจิม. แม้ประเทศตรงนั้นก็ไหวเหมือนกัน จึงเสด็จไปทิศอุดรอีก แม้ประเทศตรงนั้นก็ไหวเหมือนกัน จึงเสด็จไปทิศบูรพาอีก ในทิศนั้น สถานที่ขนาดบัลลังก์ มิได้ไหวเลย พระมหาบุรุษทรงสันนิษฐานว่า "ที่นี่เป็นสถานที่กำจัดกิเลสแน่" จึงทรงจับปลายหญ้าเหล่านั้นสะบัด. หญ้าเหล่านั้นได้เรียงเรียบเหมือนถูกกำหนดด้วยปลายแปรงทาสี พระโพธิสัตว์ก็ทรงอธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ว่า " ถ้าหากว่าเรายังไม่บรรลุโพธิญาณแล้วไซร้ จักไม่ทำลายบัลลังก์ (จะไม่ลุกไปไหน) " แล้วทรงคู้บัลลังก์นั่งขัดสมาธิ ประทับนั่งให้ต้นโพธิ์อยู่เบื้องพระปฤษฏางค์ หันพระพักตร์ออกสู่ทิศบูรพา.

ทันใดนั้นเอง มารผู้รังควานโลกทั้งปวง ก็เนรมิตแขนพันแขน ขึ้นขี่พระยาช้างผู้กำจัดศัตรูตัวยง ชื่อ คิริเมขละ ขนาด ๑๕๐ โยชน์ เสมือนยอดเขาหิมวันตคีรี ถูกห้อมล้อมด้วยพลมารหนาแน่นยิ่งนัก มีพลธนู พลดาบ พลขวาน พลศร พลหอกเป็นกำลัง ครอบทะมึนโดยรอบดุจภูเขา ยาตรเยื้องเข้าหาพระมหาสัตว์ เหมือนกับพระองค์เป็นศัตรูใหญ่ ในกาลเมื่อดวงอาทิตย์ยังตั้งอยู่นั่นแล พระมหาบุรุษ ก็ทรงกำจัดพลมารจำนวนมากมายได้ ถูกบูชาด้วยยอดอ่อนโพธิที่งดงามน่าดูเสมือนหน่อแก้วประพาฬสีแดง ซึ่งร่วงตกลงบนจีวรที่มีสีเสมือนดอกชะบาแย้ม ประหนึ่งแทนปีติทีเดียว ในเวลาปฐมยาม ก็ทรงได้ปุพเพนิวาสานุสติญาณ(ระลึกชาติแต่หนหลัง) มัชฌิมยาม ก็ทรงชำระทิพยจักษุญาณ ปัจฉิมยาม ก็ทรงหยั่งพระญาณลงในปฏิจจสมุปบาท ทรงพิจารณาวัฏฏะและวิวัฏฏะ พออรุณอุทัยก็ทรงบรรลุเป็นพระพุทธเจ้า ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งอยู่ที่โคนโพธินั้นด้วยการเสวยวิมุตติสุข ๗ วัน พอวันที่ ๘ ทรงออกจากสมาบัติ ทรงทราบความสงสัยของเทวดาทั้งหลาย (เทวดาสงสัยว่าตอนนี้พระองค์

ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วหรือยัง) จึงทรงเหาะไปในอากาศ เพื่อกำจัดความสงสัยของเทวดาเหล่านั้น ครั้นทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์กำจัดความสงสัยของเทวดาเหล่านั้นแล้ว ประทับยืน ณ เบื้องทิศอุดร เยื้องทิศบูรพาจากบัลลังก์ไปนิดหน่อย ทรงจ้องดูบัลลังก์และต้นโพธิ สถานที่บรรลุผลแห่งพระบารมีทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญมาถึงสี่อสงไขยกำไรแสนกัป ด้วยดวงพระเนตรที่ไม่กระพริบว่า " เราแทงตลอดสัพพัญญุตญาณ เหนือบัลลังก์นี้ " ทรงยับยั้งอยู่ที่นั้น ๗ วัน สถานที่นั้นจึงมีชื่อว่า **อนิมิสเจดีย์.**

ต่อจากนั้น เสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรม ต่อจากทิศบูรพาและทิศประจิม ระหว่างบัลลังก์และสถานที่ประทับยืน เสด็จจงกรมอยู่ที่นี่ตลอด ๗ วัน สถานที่นั้นจึงมีชื่อว่า **รัตนจังกมเจดีย์.**

ต่อจากนั้น เทวดาทั้งหลาย ช่วยกันเนรมิตเรือนแก้วถวายในส่วนทิศประจิม ก็ประทับนั่งขัดสมาธิ ณ ที่นั้น ทรงพิจารณาเฟ้นพระอภิธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคัมภีร์สมันตปัฏฐาน ที่มีนัยไม่มีที่สุด ณ ที่นั้น ทรงยับยั้งอยู่ ๗ วัน สถานที่นั้น จึงมีชื่อว่า **รัตนฆรเจดีย์.**

พระพุทธเจ้าทรงยับยั้งอยู่ ใกล้ ๆ ต้นโพธิ์ ๔ สัปดาห์อย่างนี้แล้ว ในสัปดาห์ที่ ๕ จึงออกจากโคนต้นโพธิ์ เสด็จเข้าไปยังต้นอชปาลนิโครธ. แม้ในที่นั้นก็ทรงพิจารณาเฟ้นธรรม และเสวยวิมุตติสุข ทรงยับยั้งอยู่ ณ อชปาลนิโครธ ๗ วัน.

ได้เสด็จไปประทับนั่ง ณ ต้นมุจลินท์ (ต้นจิก) ด้วยอาการอย่างนี้อีก ๗ วัน พระผู้มีพระภาคเจ้า พอประทับนั่งในที่นั้นเท่านั้น มหาเมฆซึ่งมิใช่ฤดูกาลก็เกิดขึ้นเต็มทั่วห้องจักรวาล เมื่อมหาเมฆเกิดขึ้นแล้ว พระยานาคชื่อมุจลินท์ก็คิดว่า "เมื่อพระศาสดาพอเสด็จเข้าสู่ภพของเรา มหาเมฆนี้ก็เกิดขึ้น ควรได้อาคารที่ประทับอยู่สำหรับพระศาสดานั้น" พระยานาคนั้นแม้จะสามารถเนรมิตวิมานทิพย์ได้เหมือนวิมานเทพ อันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการก็ได้ แต่ก็คิดว่า " ถ้าเราสร้างวิมานอย่างนี้ จักไม่มีผลมากแก่เรา จำเราจักขวนขวายด้วยกายตนเองเพื่อปกป้องรักษาพระทศพล " จึงทำการเนรมิตอัตภาพให้ใหญ่ยิ่ง ล้อมพระศาสดาไว้ด้วยขนด ๗ ชั้น และแผ่พังพานไว้ข้างบน. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ บัลลังก์มีค่ายิ่ง ที่สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการ เพดานมีพวงดอกไม้หอมต่างชนิดห้อยอยู่เบื้องบน อบด้วยกลิ่นหอมต่างชนิดในโอกาสที่ว่างอันกว้างขวางภายในขนดล้อม เหมือนประทับสำราญพระอิริยาบถอยู่ในพระคันธกุฏี. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยับยั้งอยู่ที่ต้นมุจลินท์นั้นตลอด ๗ วันนั้นอย่างนี้

ต่อจากนั้น ก็ประทับนั่ง ณ ราชายตนะ(ต้นเกด) อีก ๗ วัน เสวยวิมุตติสุขอยู่ในที่นั้นนั่นแล ด้วยอาการดังกล่าวมานี้ ก็ครบ ๗ สัปดาห์บริบูรณ์ ในระหว่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยับยั้งอยู่ด้วยสุขในฌานสมาบัติและสุขในผลสมาบัติ.

ครั้นล่วงไป ๗ สัปดาห์ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ก็เกิดจิตคิดจะบ้วนพระโอษฐ์ ท้าวสักกะจอมทวยเทพก็นำผลสมอที่เป็นยามาถวาย ครั้งนั้น ท้าวสักกะได้ถวายไม้สีฟันชื่อนาคลดา และน้ำบ้วนพระโอษฐ์อันนำมาจากสระอโนดาตแด่พระองค์ ต่อแต่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเคี้ยวไม้สีฟัน ทรงบ้วนพระโอษฐ์ แล้วประทับนั่ง ณ โคนต้นราชายตนะ สมัยนั้น เมื่อท้าวจตุโลกบาล น้อมบาตรศิลาอันมีค่ายิ่งเข้าไปถวาย ทรงรับอาหารคือข้าวสัตตุผงและสัตตุก้อนของสองพาณิช ที่มีชื่อว่า ตปุสสะ และ ภัลลิกะ [ด้วยบาตรนั้น] เสวยเสร็จแล้วเสด็จกลับมาประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ.

ลำดับนั้น พระองค์พอประทับนั่ง ณ ที่นั้นเท่านั้น ทรงพิจารณาทบทวนถึงภาวะแห่งธรรมที่พระองค์ทรงบรรลุเห็นว่าเป็นธรรมลุ่มลึก ก็ทรงเกิดปริวิตก ดังที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงประพฤติมา ถึงอาการคือความที่มีพระพุทธประสงค์ จะไม่ทรงแสดงธรรมโปรดผู้อื่นว่า “ ธรรมที่เราบรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ตรึกคาดคิดเอาไม่ได้ ละเอียด เป็นธรรมที่ผู้เป็นบัณฑิตเท่านั้นจะพึงรู้ได้ ”.

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมล่วงรู้ถึงจิตปริวิตกของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจตนแล้ว ก็เปล่งวาจาว่า “ เห็นทีโลกจะพินาศละสิหนอ เห็นทีโลกจะพินาศละสิหนอ ” อันหมู่พรหมในหมื่นจักรวาลแวดล้อมแล้ว พร้อมด้วยท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ ท้าวสันดุสิต ท้าวนิมมิต ท้าวปรนิมมิตวสวัตดีติดตามเสด็จมา ปรากฏอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ท้าวสหัมบดีพรหมนั้น ทรงเนรมิตผืนแผ่นดิน เพื่อเป็นที่ประทับยืนของพระองค์เอง จึงทรงคุกชาณุมณฑล [เข่า] เบื้องขวาลงที่แผ่นดิน ทรงทำอัญชลีประนมกรที่รุ่งเรืองด้วยทศนัขสโมธาน(นิ้วทั้งสิบ) เสมือนบัวตูมเกิดในน้ำไร้มลทินไม่วิกลขึ้นเหนือเศียร ทูลวอนพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทรงแสดงธรรม ด้วยนัยมิใช่น้อยเป็นต้นอย่างนี้ว่า “ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าจงทรงแสดงธรรมโปรดเถิด หมู่สัตว์ผู้มีกิเลสดุจธุลีในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ เพราะไม่ได้สดับธรรม ก็ย่อมเสื่อมเสียประโยชน์ไปเปล่า หมู่สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงธรรม คงจักมีแน่แท้ ” ดังนี้แล้ว ได้กล่าวประพันธ์คาถาว่า

“แต่ก่อนในแคว้นมคธ ปรากฏมีแต่ธรรมที่ไม่บริสุทธิ์ อันผู้มีมลทินคิด

แล้ว ประตูแห่งอมตนครก็ยังมิได้เปิด ขอหมู่สัตว์จงสดับธรรมที่พระผู้ไร้มลทินตรัสรู้แล้วเถิด

ชนผู้ยืนอยู่เหนือยอดภูผาหิน จะพึงเห็นหมู่ชนได้โดยรอบแม้ฉันใด ข้าแต่พระผู้มีปัญญาดี มีพระสมันตจักษุ พระองค์ปราศจากโศกแล้ว จงเสด็จขึ้นสู่ปราสาท ที่สำเร็จด้วยธรรม โปรดพิจารณาดูหมู่ชน ผู้ระงมด้วยโศก ถูกชาติชราครอบงำแล้ว ก็อุปมาฉันนั้น

ข้าแต่พระผู้แกล้วกล้า ผู้ชนะสงครามแล้ว ผู้ประดุจนายกองเกวียน ไม่เป็นหนี้ โปรดลุกขึ้นเสด็จจาริกไปในโลก ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์เถิด หมู่สัตว์ที่รู้ทั่วถึงธรรม คงจักมีเป็นแน่"

" พระองค์ตรัสรู้ธรรมที่ควรตรัสรู้แล้ว ทรงข้ามโอฆะที่พระองค์ควรข้ามแล้ว ทรงหลุดพ้นทุกข์ที่พระองค์ควรหลุดพ้นแล้ว มิใช่หรือ "

" พระองค์ทรงทำความปรารถนาไว้ว่า

ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยการทำให้แจ้งธรรมในโลกนี้ ด้วยเพศที่ไม่มีใครรู้จัก เราบรรลุสัพพัญพุตญาณแล้ว จักยังโลกนี้กับทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆ-สงสาร.

แล้วทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ". และว่า " เมื่อพระองค์ไม่ทรงแสดงธรรม คนอื่นใครเล่า จักแสดงธรรม, สิ่งอื่นอะไรเล่า จะเป็นสรณะของโลก จะเป็นเครื่องช่วย เครื่องเร้น เครื่องนำไปเบื้องหน้า."

ด้วยเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้บรรลุเป็นพระพุทธเจ้าเข้าสัปดาห์ที่ ๘ พระศาสดาก็ถูกพรหมทูลอ้อนวอน เพื่อทรงแสดงธรรม."

ครั้งนั้น พระมหากรุณาธิคุณก็เกิดขึ้นโดยกำหนดหมายในสัตว์ทั้งปวง มีขึ้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีกำลังแห่งพระกรุณาอันสั่งสมมานานตั้งแต่สมัยอดีตกาลที่กำหนดไม่ได้ ก็เพราะเมื่อทรงสดับคำวอนขอของท้าวสหัมบดีพรหมนั้น ทรงมีพระทศพลญาณ ทรงสำรวจด้วยพระมติอันละเอียดในการทรงทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น.

แต่ครั้งทำสังคายนา ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะแสดงความบังเกิดขึ้นแห่งพระมหากรุณาในพระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จึงอธิบายด้วยคาถาอันไพเราะ มีใจความดังนี้ว่า

"ความมีพระกรุณาในสรรพสัตว์ เกิดขึ้นแด่พระตถาคต ผู้มีวิชชาและจรณะพรักพร้อมแล้ว ผู้คงที่ ผู้ทรงความรุ่งโรจน์ ทรงพระกายครั้งสุดท้าย ไม่มีบุคคลจะเปรียบปานได้."

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า อันพรหมทูลอาราธนาเพื่อทรงแสดงธรรมแล้ว ทรงยังพระมหากรุณาให้เกิดในสัตว์ทั้งหลาย มีพุทธประสงค์จะทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถาแก่พรหมทั้งหลายว่า

" ดูก่อนพรหม ประตูทั้งหลายแห่งอมตนคร เราเปิดสำหรับท่านแล้ว ขอเหล่าสัตว์ที่มีโสตประสาท จงปล่อยศรัทธาออกมาเถิด แต่ก่อนเราสำคัญว่าจะลำบากเปล่า จึงจะไม่กล่าวธรรมอันประณีต ที่เราชำนาญ ในหมู่มนุษย์."

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ว่า "เราอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปิดโอกาสเพื่อทรงแสดงธรรมแล้ว" จึงประคองอัญชลี อันรุ่งเรืองด้วยทศนัขสโมธานขึ้นเหนือเศียรถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทำประทักษิณ อันหมู่พรหมแวดล้อมเสด็จกลับไป. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นประทานปฏิญาณแก่พรหมนั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า "เราควรจะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ" ทรงเกิดความคิดว่า "อาฬารดาบสเป็นบัณฑิตท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน" ทรงสำรวจทบทวนก็ทรงทราบว่าอาฬารดาบสนั้นทำกาละ(ตาย)ได้ ๗ วันแล้ว ทรงนึกถึงอุทกดาบส และก็ทรงทราบว่าอุทกดาบสทำกาละแล้วตอนพลบค่ำ ก็ทรงนึกถึงปัญจวัคคีย์อีกว่า "บัดนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหนหนอ" ก็ทรงทราบว่า "อยู่ที่ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี" พอราตรีสว่างวันเพ็ญอาสาฬหะเช้าตรู่ ก็ทรงถือบาตรจีวร ทรงเดินทาง ๑๘ โยชน์ ระหว่างทางทรงพบอาชีวกนักบวชชื่อว่า อุปกะ ทรงบอกแก่เขาว่า พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า ตอนเย็นวันนั้นนั่นเอง ก็ได้เสด็จถึงป่าอิสิปตนะ ณ ที่นั้น ทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ว่าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า เสด็จประทับบนพุทธอาสน์อันดีที่เขาจัดไว้แล้ว ตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์ ทรงแสดงพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร.

บรรดาภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นอันได้สดับแล้ว ก็ท่านพระอัญญาโกณฑัญญเถระ ส่งญาณไปตามกระแสเทศนา เมื่อจบพระสูตรก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล พร้อมด้วยพรหม ๑๘ โกฏิ พระศาสดาทรงเข้าจำพรรษาในที่นั้นนั่นเอง วันรุ่งขึ้นทรงทำให้พระวัปปเถระตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ด้วยอุบายนี้นี่แล ก็ทรงทำภิกษุเหล่านั้นให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลหมดทุกรูป รุ่งขึ้นในวัน ๕ ค่ำแห่งปักษ์ ทรงประชุมพระเถระเหล่านั้นแล้ว ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร. ในกาลที่จบเทศนา พระเถระทั้ง ๕ รูป ก็ตั้งอยู่ในพระ

อรหัต.

ครั้งนั้น ในที่นั้นนั่นเอง พระศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยของ ยสกุลบุตร และเห็นเขาขัดข้องใจละเรือนของตนออกมา จึงตรัสเรียกว่า “มานี่แน่ะ ยสะ ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง” ทรงทำยสกุลบุตรให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลด้วยเทศนาธรรมในตอนกลางคืนนั้นนั่นแล รุ่งขึ้นก็ทำให้เขาตั้งอยู่ในพระอรหัตแล้วทรงให้เอหิภิกขุอุปสัมปทา แม้ในวันอื่นต่อมาอีก ก็ทรงโปรดให้สหาย ๕๔ คนของยสกุลบุตร บวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา แล้วตรัสสอนให้ตั้งอยู่ในพระอรหัต เมื่อมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก จำนวน ๖๑ รูป อย่างนี้ ในเวลาที่พระศาสดาทรงออกพรรษากระทำปวารณาแล้ว ทรงเรียกภิกษุทั้งหลายมา ตรัสดังนี้ว่า

“ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเมื่อจะบำเพ็ญประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น จงแยกกันไปเที่ยวประกาศธรรมแก่มนุษย์ทั้งหลายตลอดแผ่นดินผืนนี้.

พวกเธอจงอยู่ป่าเขาอันสงัด ประกาศสัจธรรมของเราแก่โลกเนืองนิตย์.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเมื่อทำหน้าที่พระธรรมทูต ก็จงปฏิบัติด้วยดีซึ่งคำของเรา สั่งสอนเขาเพื่อประโยชน์แก่สันติของสัตว์ทั้งหลาย.

พวกเธอไม่มีอาสวะ จงช่วยปิดประตูอบายทั้งสิ้นเสียทุกประตู จงช่วยเปิดประตูสวรรค์ มรรค และผล.

พวกเธอ จงประกอบด้วยคุณธรรม พึงมีวิหารธรรม อันประกอบด้วยกรุณาธรรม เป็นต้น เพิ่มพูนความรู้และศรัทธาความเชื่อแก่ชาวโลกทุกประการด้วยการเทศนาและการปฏิบัติให้เห็นเป็นทิฏฐานุคติ.

เมื่อพวกคฤหัสถ์ ทำการอุปการะเธอ ด้วยอามิสทานเป็นนิตย์ พวกเธอ ก็จงตอบแทนพวกเขาด้วยธรรมทานเถิด.

พวกเธอเมื่อจะแสดงธงชัยของพระฤษีผู้แสวงคุณ ก็จงยกย่องพระสัทธรรม เมื่อการงานที่พึงทำเพื่อประโยชน์ตนได้กระทำเสร็จแล้ว ก็จงขวนขวายบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นเถิด.”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ก็ทรงส่งภิกษุเหล่านั้นไปในทิศทั้งหลาย โดยให้แยกกันไปทางละหนึ่งองค์ ไม่ไปทางเดียวกันเลย ส่วนพระองค์เองก็เสด็จไปยังอุรุเวลาประเทศ ระหว่างทาง ทรงแนะนำ ภัททวัคคิยกุมาร ๓๐ คน ที่ราวป่าฝ้าย

บรรดากุมารทั้ง ๓๐ คนนั้น ผู้ใดอ่อนกว่าเขาหมด ผู้นั้นก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ผู้ใดแก่กว่าเขาหมด ผู้นั้นก็ได้บรรลุเป็นพระอนาคามี แต่แม้สักคนหนึ่งเป็นพระอรหันต์หรือเป็นปุถุชนไม่มีเลย ทรงยังกุมารแม้เหล่านั้นให้บวชด้วยเอหิภิกขุหมดทุกคน แล้วทรงส่งไปในทิศทั้งหลาย พระองค์เองครั้นเสด็จถึงอุรุเวลาประเทศแล้ว ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ๑,๒๕๐ อย่าง ทรมานชฎิล ๓ พี่น้อง มีอุรุเวลากัสสปเป็นต้นพร้อมด้วยบริวารชฎิลหนึ่งพันรูปให้มีความเห็นถูกต้อง(คำว่า ทรมาน หมายถึง สอนให้ละความดื้อ สอนให้ละพยศ) ทรงให้บวชด้วยเอหิภิกขุแล้ว นั่งประชุมกันที่คยาสีสะประเทศ ทรงสอนให้ตั้งอยู่ในพระอรหัตผลทั้งหมด ด้วยธรรมเทศนาชื่อว่า**อาทิตตปริยายสูตร**

แล้วพระองค์อันมีภิกษุอรหันต์พันรูปแวดล้อมแล้ว ก็เสด็จไปยังลัฏฐิวนอุทยานอันเป็นอุปจาร(เขตใกล้เคียง)แห่งกรุงราชคฤห์ด้วยพุทธประสงค์จะทรงเปลื้องปฏิญญา(การทำตามสัญญาที่ให้กันไว้) แก่พระเจ้าพิมพิสาร ต่อนั้น พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานได้ไปกราบทูลแด่พระราชา พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับว่าพระศาสดาเสด็จมาแล้ว พระองค์อันพราหมณ์และคฤหบดี ๑๒ นหุตห้อมล้อม(นหุต เป็นจำนวนนับในสมัยนั้น) เข้าไปเฝ้าพระทศพล ผู้เป็นดวงอาทิตย์แห่งพระมุนีผู้ประเสริฐ ซึ่งเสด็จอยู่ในช่องแห่งวนะ ดุจดวงทิพากรเข้าไปในช่องหลืบเมฆ ทรงซบพระเศียร ซึ่งโชติช่วงด้วยประกายรุ้งแห่งมงกุฏมณี ลงแทบเบื้องพระยุคลบาทของพระทศพล อันดารดาษด้วยโกมลดอกไม้น้ำซึ่งไร้มลทินไม่วิกล ที่มีพื้นฝ่าพระบาทประดับด้วยจักร แล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง พร้อมด้วยข้าราชบริพาร.

ครั้งนั้นหมู่ชนที่มา ได้แลเห็นว่า ท่านอุรุเวลากัสสปซึ่งเขาถือว่าเป็นคณาจารย์ใหญ่ของกรุงราชคฤห์ เป็นผู้ที่มีชาวเมืองราชคฤห์นับถือมาก ก็ได้มาพร้อมกับพระบรมศาสดาด้วย พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นบางคนก็คิดปริวิตกไปว่า “พระมหาสมณะทรงประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักท่านอุรุเวลกัสสป หรือท่านอุรุเวลกัสสปประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักพระมหาสมณะ”(สงสัยว่า ใครเป็นศิษย์ ใครเป็นอาจารย์).

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความปริวิตกของพราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น จึงได้ตรัสกะพระเถระด้วยพระคาถาว่า

“ดูก่อนกัสสป ท่านอยู่อุรุเวลประเทศสั่งสอนศิษย์ชฎิลมาช้านาน เห็นเหตุอะไรหรือ จึงละการบูชาไฟ เราถามความนี้กะท่าน ไฉนท่านจึงละการบูชาไฟ.”

พระเถระทราบพระพุทธประสงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงกล่าวคาถานี้ว่า

"ยัญคือการเซ่นสรวงทั้งหลายมีการบูชาไฟเป็นอาทิ ย่อมกระทำเพื่อประสงค์ที่จะได้ซึ่งอามิสเป็นผลตอบแทน อันมี รูป เสียง รส กาม และ เพศรสจากสตรีทั้งหลาย. ข้าพระองค์รู้ว่า นั่นเป็นมลทินในความหมกมุ่นผูกพันและความติดข้องทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงไม่ยินดีในยัญ ในการบูชาไฟ"

ดังนี้. แล้วซบศีรษะลงแทบเบื้องยุคลบาทของพระตถาคตเพื่อประกาศความที่ตนเป็นสาวก กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก" แล้วก็เหาะขึ้นสู่อากาศ ๗ ครั้ง ประมาณชั่วหนึ่งลำตาล ชั่วสองลำตาล ชั่วสามลำตาล จนกระทั่ง ชั่วเจ็ดลำตาล แล้วก็ลงจากอากาศถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็นั่ง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง.

ครั้งนั้น มหาชนเห็นปาฏิหาริย์ของพระเถระนั้นแล้วคิดกันว่า "โอ ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีอานุภาพมาก แม้ท่านอุรุเวลกัสสปที่มีทิฏฐิกล้า เคยมีความสำคัญตนว่า เป็นพระอรหันต์ ก็ถูกพระตถาคตทรงทำลายข่ายคือทิฏฐิ ทรมานแล้ว"(คำว่า ทรมาน ในที่นี้ หมายถึง การสั่งสอนให้ละพยศให้ละความดื้อด้าน) ก็พากันกล่าวสรรเสริญคุณของพระทศพล. พระศาสดาทรงสดับเรื่องนั้นแล้วตรัสว่า "มิใช่เราทรมานอุรุเวลกัสสปผู้นี้ในชาตินี้เท่านั้นดอกนะ แม้ในอดีตชาติ อุรุเวลกัสสปนี้ เราก็เคยทรมานมาแล้วเหมือนกัน." ครั้งนั้นมหาชนลุกขึ้นจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าประคองอัญชลีเหนือศีรษะ กราบทูลอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชาตินี้ ท่านอุรุ-เวลกัสสปถูกพระองค์ทรมานนั้น พวกข้าพระองค์ได้เห็นแล้ว ก็ในอดีตชาติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทรมานอย่างไร พระเจ้าข้า." แต่นั้น พระศาสดาอันมหาชนนั้นทูลวอนแล้ว จึงตรัสเทศนา **มหานารทกัสสปชาดก**(หาอ่านได้จากคัมภีร์ ขุททกนิกาย ชาดก) แล้วทรงประกาศอริยสัจ ๔. พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับธรรมกถาของพระศาสดา ทรงดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลพร้อมกับราชบริพาร ๑๑ นหุต. ส่วนอีก ๑ นหุต ได้มีความเลื่อมใสประกาศตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้ถึงซึ่งไตรสรณาคมน์. เมื่อพระราชาทรงถึงสรณะแล้วก็ได้นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จากนั้น ทรงทำประทักษิณ(เดินเวียนขวาอันเป็นวิธีแสดงออกซึ่งความเคารพในสมัยนั้น)พระผู้มีพระภาคเจ้าสามครั้ง แล้วถวายบังคมเสด็จกลับ.

วันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้า อันภิกษุพันรูปแวดล้อมแล้ว เสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ เสมือนท้าวสหัสนัยน์เทวราช(พระอินทร์)อันหมู่เทพห้อมล้อมแล้ว เสมือนท้าวมหาพรหมอันหมู่พรหมห้อมล้อมแล้ว. พระราชาถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ในเวลาเสวยเสร็จแล้ว ก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่อาจจะอยู่เว้นจากพระรัตนตรัยได้. ข้าพระองค์จะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าในเวลาบ้าง มิใช่ในเวลาบ้าง อันว่าอุทยานลัฏฐิวัน ก็อยู่ไกลเกินไป. ส่วนอุทยานชื่อว่าเวฬุวันของข้าพระองค์นี้ เหมาะสำหรับผู้ต้องการวิเวก ถึงพร้อมด้วยข้อดีอันสมควรแก่บรรพชิตคือ ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก พรั่งพร้อมด้วยทางคมนาคม ไร้ผู้คนเบียดเสียด สงัด สงบสุข พร้อมด้วยร่มเงาและน้ำ ประดับพื้นศิลาเย็น เป็นภูมิภาคน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง มีต้นไม้อย่างดี มีดอกหอมกรุ่นชั่วนิรันดร์ ประดับประดาด้วยปราสาทยอดปราสาทโล้น วิหาร ดุจวิมาน เรือนมุงแถบเดียว มณฑป เป็นต้น. ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดทรงรับอุทยานเวฬุวันนี้ของข้าพระองค์เถิด พระเจ้าข้า " แล้วทรงถือน้ำมีสีดังแก้วมณีอันอบด้วยดอกไม้กลิ่นหอมด้วยพระเต้าทอง เสมือนถ่านร้อนใหม่ เมื่อทรงกระทำการบริจาค ถวายพระเวฬุวนาราม ก็ทรงหลั่งน้ำลงเหนือพระหัตถ์ของพระทศพล. ในการรับพระอารามนั้น มหาปฐพีนี้ก็คล้ายประหนึ่งว่ายินดีปรีดา ตกสู่อำนาจปีติว่า รากของพระพุทธศาสนา ได้หยั่งลงแล้ว แผ่นดินก็ไหวราวกะฟ้อนรำ. ส่วนเสนาสนะอื่นที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับถวายในกาลต่อมา แล้วทำให้แผ่นดินไหวเหมือนที่ทรงรับถวายพระเวฬุวันมหาวิหารนี้ ก็ไม่มีเลย. ครั้งนั้น พระศาสดาทรงรับพระเวฬุวนารามแล้ว ได้ทรงทำอนุโมทนาการถวายวิหารทานว่า

บุรุษไรเล่า ผู้สามารถจะกล่าวอานิสงส์ของการถวายที่อยู่อาศัยได้ นอกจากพระพุทธเจ้าผู้เป็นนาถะของโลกแล้ว ต่อให้ปากของคน ๑ นหุต ก็ย่อมไม่สามารถกล่าวได้.

นรชนใด ถวายที่อยู่แก่สงฆ์ นรชนนั้น ท่านกล่าวว่า ชื่อว่าให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณอันประเสริฐ ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแล้ว.

เพราะเหตุที่ ผู้ถวายที่อยู่อาศัย อันป้องกันอุปัทวะแห่งชีวิต มีความเย็นความร้อนเป็นต้น ย่อมรักษาอายุของเขาไว้ได้(ป้องกันอันตราย) ฉะนั้น สัตบุรุษทั้งหลายจึงเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ให้อายุ.

พละ วรรณะ และปฏิภาณ ย่อมจะไม่มีแก่ผู้อยู่ในที่อยู่อาศัยอันร้อนจัดเย็นจัด เพราะฉะนั้นแล ผู้ถวายวิหารที่อยู่นั้นจึงชื่อว่าให้พละ วรรณะ และปฏิภาณทีเดียว.

ผู้ถวายวิหาร ย่อมชื่อว่าให้สุขเป็นนิตย์ เพราะป้องกันทุกข์มากอย่างที่เกิดแต่ความเย็นร้อน สัตว์เลื้อยคลาน ลม แดดเป็นต้นในโลก.

เพราะเหตุที่ผู้ถวายวิหาร ย่อมป้องกันทุกข์มีเย็น ร้อน ลม แดด เหลือบ ยุง ฝน สัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ร้ายเป็นต้นได้ ฉะนั้น ผู้นั้นจึงชื่อว่า ได้สุขในโลกหน้า.

ผู้ใดมีจิตเลื่อมใส บันเทิงแล้วถวายวิหาร อันเป็นเหตุแห่งภพและโภคะ ที่น่ารื่นรมย์ยิ่งแห่งใจ แก่ท่านผู้ทรงคุณมีศีลเป็นต้น อันเกิดแล้ว ผู้นั้นท่านเรียกชื่อว่า ผู้ให้ทุกอย่าง.

ผู้ใดละมลทิน คือความตระหนี่พร้อมทั้งโลภะ ถวายวิหาร แก่เหล่าท่านผู้มีคุณ เป็นที่อยู่อาศัย ผู้นั้น ก็เป็นเหมือนถูกผู้อื่นนำพาไปสู่สวรรค์ฉะนั้น ย่อมเกิดเป็นผู้ปราศจากความเศร้าโศกถึงสมบัติที่รวบรวมไว้.

นรชนสร้างวิหารอันงดงามประดุจทองประเสริฐเลิศโอฬาร นิมนต์ภิกษุทั้งหลายอยู่ในวิหารนั้น พึงถวายข้าวน้ำและผ้าแก่ภิกษุเหล่านั้นด้วยจิตที่เลื่อมใส โดยเคารพเป็นนิตย์.

เพราะฉะนั้น มหาบพิตรจะเสวยโภคะที่น่ารื่นรมย์ใจในภพทั้งหลายยิ่งขึ้นไป ด้วยผลแห่งวิหารทาน ภายหลังจงทรงประสบธรรมอันสงบสุข ไม่เศร้าโศกแล.

พระจอมมุนี ครั้นทรงทำอนุโมทนาวิหารทาน แก่พระเจ้าพิมพิสารจอมนรชนประการดังนี้อย่างนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว เมื่อทรงทำนครให้เป็นวนวิมานเป็นต้น ด้วยพระรัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์ที่น่าทอดทัศนาอย่างยิ่ง ประหนึ่งเลื่อมพรายที่เกิดแต่รดด้วยน้ำทอง เสด็จเข้าสู่พระเวฬุวันมหาวิหาร ด้วยพระพุทธลีลาอันหาที่เปรียบมิได้ ด้วยพระพุทธสิริที่ไม่มีสิ้นสุดแล.

พระตถาคตจอมปราชญ์ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร ซึ่งมิใช่เป็นที่เล่น แต่น่ารื่นรมย์ยิ่งแห่งใจนั้น ด้วยธรรมเป็นเครื่องอยู่ต่าง ๆ ทรงคอยตรวจดูเวไนยสัตว์ทั้งหลาย.

พระพุทธบิดาเชิญเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์

พระพุทธบิดาเชิญเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหารนั้น พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชทรงสดับว่า "โอรสของเรา กระทำทุกกรกิริยา ๖ ปี แล้วได้บรรลุอภิเษกสัมมาสัมโพธิญาณอย่างยอดเยี่ยม ได้ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐ แล้วเสด็จถึงกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร" จึงทรงเรียกมหาอำมาตย์ผู้หนึ่งมาตรัสสั่งว่า " พนายมานี่แน่ะ เจ้าพร้อมบุรุษพันหนึ่งเป็นบริวาร จงไปกรุงราชคฤห์ เพื่อเข้าเฝ้าพระโอรสของเรา พูดตามคำของเราว่า พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช พระราชบิดามีพระประสงค์จะพบพระองค์ แล้วเจ้าจงนำพาพระโอรสของเรามา คืนสู่พระนคร."

มหาอำมาตย์ผู้นั้น รับพระราชโองการแล้ว มีบุรุษพันหนึ่งเป็นบริวารก็เดินทาง ๖๐ โยชน์ เข้าไปยังพระวิหาร ในเวลาที่กำลังทรงแสดงธรรม มหาอำมาตย์ผู้นั้นคิดว่า "นี่ยังไม่ใช่กาลอันสมควร อันข่าวที่พระราชาทรงส่งมานั้น ขอพักไว้ก่อน" ก็ยืนท้ายบริษัท ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ทั้งที่ยืนอยู่ก็บรรลุพระอรหัต พร้อมกับบุรุษพันหนึ่ง จึงกราบทูลขอบรรพชา. พระศาสดา ก็ทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสว่า " พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด " ชนเหล่านั้นทั้งหมดก็ทรงบาตรจีวรสำเร็จด้วยฤทธิ์ในทันใดถึงพร้อมด้วยกิริยาที่เหมาะแก่สมณะ ประหนึ่งเป็นพระเถระที่บวชมาแล้ว ๑๐๐ พรรษาแวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ ล้วนแต่ดำรงตนอยู่ในสมณสังวร จึงไม่ได้บอกข่าวที่พระราชาฝากมา.

(ในการประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาของพระพุทธเจ้านั้น ถ้าบุคคลที่จะบวชนั้นมีบุญที่ได้เคยถวายบาตรและจีวรในพระพุทธศาสนามาในอดีตชาติ ก็จะมีบาตรและจีวรที่บังเกิดด้วยบุญญฤทธิ์มาสวมกายผู้บวชนั้นเป็นอัศจรรย์ แต่ถ้าผู้ใดไม่เคยถวายบาตรและจีวรในพระพุทธศาสนามาในอดีตชาติ บาตรและจีวรที่สำเร็จด้วยฤทธิ์จะไม่บังเกิดแก่ผู้นั้น พระพุทธเจ้าท่านย่อมทราบได้ด้วยพระญาณ จะตรัสสั่งให้บุคคลผู้ต้องการบวชในกรณีนี้ ไปแสวงหาบาตรและจีวรมาให้ได้ครบก่อน แล้วค่อยมาขอรับการประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาจากพระองค์ อย่างเช่นที่ทรงสั่งให้พระพาหิยะผู้ฟังธรรมจากพระองค์จนได้บรรลุอรหัตผลแล้ว ไปแสวงหาบาตรและจีวรมาให้ได้ก่อนแล้วจึงค่อยมาขอบวชกับพระองค์)

พระราชาทรงพระดำริว่า "คนที่ไปก็ยังไม่มา ข่าวก็ไม่ได้ยิน" ทรงส่งอำมาตย์ไป

๙ ครั้ง โดยทำนองนี้นี่แล บรรดาบุรุษ ๙,๐๐๐ คนนั้น ไม่ได้กราบทูลข่าวของพระราชาแก่พระศาสดาเลยแม้แต่คนเดียว ทั้งไม่ส่งข่าวคราวกลับมากรุงกบิลพัสดุ์ด้วย บรรลุพระอรหัตแล้ว พากันบวชเป็นภิกษุหมดทั้งสิ้น.

(ท่านกล่าวว่า ที่แต่ละคณะไม่ได้บอกข่าวที่รับฝากมาจากพระเจ้าสุทโธทนะ ก็เพราะว่า จะมีกุลบุตรชาวเมืองกบิลพัสดุ์จำนวนหนึ่งหมื่นมาบรรลุเป็นพระอรหันต์ เพื่อจะเป็นสมณบริวาร ติดตามพระศาสดากลับเมือง และเพราะว่า หน้าที่ในการเชิญพระศาสดากลับพระนครนั้น เป็นหน้าที่ของพระกาฬุทายี ซึ่งจะมาเป็นคณะที่ ๑๐ เพราะฉะนั้น ทั้ง ๙ คณะที่มาก่อน เมื่อท่านบรรลุอรหันต์แล้ว ต่างก็มีญาณรู้เรื่องนี้ จึงไม่มีองค์ใดบอกข่าวคำเชิญกลับพระนคร ที่รับฝากมาจากพระเจ้าสุทโธทนะเลย)

ครั้งนั้น พระราชาทรงพระดำริว่า "ใครหนอจักทำตามคำของเราได้สำเร็จ" ทรงสำรวจดูกำลังพลส่วนของราชสำนักทั้งหมด ก็ได้ทรงพบอุทายีอำมาตย์(บางทีจะเรียกว่า กาฬุทายี จากคำว่า กาฬ แปลว่า ดำ บวกกับชื่อท่านคือ อุทายี รวมเป็น กาฬุทายี แปลว่า อุทายีผิวดำ) เล่ากันว่า อุทายีนั้นเป็นอำมาตย์สำเร็จราชการทั้งหมดของพระราชา เป็นคนภายในมีความสนิทสนมยิ่งนัก เป็นสหชาติคือเกิดในวันเดียวกันกับพระโพธิสัตว์ เคยเป็นพระสหายเล่นฝุ่นด้วยกันมาแต่ยังดรุณ. ครั้งนั้นพระราชาทรงเรียกอุทายีอำมาตย์มาแล้วตรัสว่า " อุทายีลูกเอย พ่อประสงค์จะพบโอรส จึงส่งบุรุษไปถึง ๙,๐๐๐ คน ผ่านมานานแล้ว จะบอกเพียงข่าวแม้แต่คนเดียวก็ไม่มี พ่อนี้ก็ชราแล้ว อันตรายแห่งชีวิตของพ่อ รู้ได้ยาก พ่ออยากจะพบโอรส แต่ในเวลาที่พ่อยังมีชีวิตอยู่ ลูกจักพาโอรสมาแสดงแก่พ่อได้ไหมลูก."

อุทายีอำมาตย์กราบทูลว่า " ได้พระพุทธเจ้าข้า แต่ข้าพระพุทธเจ้าจะขอพระราชทานอนุญาต ออกบวชตามพระโอรสของพระองค์."

พระราชารับสั่งว่า " ลูกจะบวชหรือไม่บวชก็ตามที แต่ลูกต้องนำโอรสมาแสดงแก่พ่อ."

อุทายีอำมาตย์ รับพระราชดำรัสใส่เกล้าแล้ว ก็นำข่าวของพระราชาไปถึงกรุงราชคฤห์. ได้มาสดับรับฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาในทำนองเดียวกันกับคณะก่อน ๆ นั้นแล ก็บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยบุรุษพันหนึ่ง ได้ตั้งอยู่ในเอหิภิกขุภาวะแล้ว เมื่อถึงช่วงเวลาเพ็ญเดือนผัคคุนี [เดือน ๔] ก็ดำริว่า "ฤดูเหมันต์ก็ล่วงไปแล้ว ถึงฤดูวสันต์เข้านี่แล้ว ราวป่าก็มีดอกไม้บานสะพรั่ง หนทางก็เหมาะที่จะเดิน เป็นกาลสมควรที่พระทศพลจะได้เสด็จไปทรงทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติ" ครั้นดำริแล้ว ก็เข้า

เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พรรณนาคุณการเสด็จพุทธดำเนิน เพื่อเข้าไปยังพระนครแห่งพระสกุล ด้วยคาถาประมาณ ๖๐ คาถา

๑. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ต้นไม้ทั้งหลาย สลัดใบ มีแต่ลำต้น เตรียมจะติดช่อติดผล ต้นไม้เหล่านั้น ส่องประกายสว่าง ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒. ต้นไม้ทั้งหลาย งดงาม รุ่งเรืองด้วยหน่อสีแดงและใบอ่อน ประหนึ่งมณฑปที่รุ่งเรืองด้วยรัตนะ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓. ต้นไม้ทั้งหลาย บนยอดมีดอกบานงาม ประดับด้วยดอกไม้ทั้งหลาย น่าชื่นใจ ดอกสะอาด สวย และมีกลิ่นหอม อร่ามไปทั้งสองข้างทาง ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า

๔. ต้นไม้ที่งดงามทั้งหลาย ในโอกาสสองข้างทาง ดกดื่นด้วยผลเป็นอันมาก บรรเทาความยากไร้ ทั้งระงับความหิวกระหายได้ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕. ต้นไม้ทั้งหลาย มีดอกงดงาม อันใบอ่อนที่สะอาดตกแต่งแล้ว เสมือนต้นหางนกยูง อร่ามไปทั้งสองข้างทาง ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖. ต้นไม้ทั้งหลาย รุ่งโรจน์ อันผลและใบอ่อนตกแต่งแล้ว ประดับประดาด้วยน้ำหอม ย่อมปลอบประโลมใจเหล่าสัตว์ที่เหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางไกล ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๗. เถาวัลย์เป็นอันมาก อาศัยพุ่มไม้ในป่า บนยอดออกดอกบานสวย สง่างาม ย่อมปลอบประโลมใจเหล่าสัตว์ เหมือนมณฑปมณี ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๘. เถาวัลย์เป็นอันมาก อาศัยอยู่กับต้นไม้ ประหนึ่งหญิงสาวไปกับชายที่รัก มีกลิ่นหอมอบอวลประโลมใจ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๙. ฝูงนก มีสีสรรสวยงามน่าชื่นใจ มีสีเขียวเป็นต้น ส่งเสียงร้องไพเราะโดยรอบ

ด้วยความยินดี ปลอบประโลม ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๐. ฝูงเนื้อนานาชนิด เกลื่อนกลาด ยกหูชูชัน เบิ่งตา น่าชื่นใจ พากันวิ่งไปรอบทิศ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๑. แผ่นปฐพีมีหญ้าแพรกขึ้นเขียวขจี ส่องประกายโดยรอบ น่าชื่นใจ ต้นไม้ดอกบานงาม ก็ประดับดุจโมลี ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า

๑๒. ทรายทั้งหลาย ดูดังมุกดาอันธรรมดาจัดแต่งไว้เรี่ยรายอย่างงดงาม ให้สัมผัสอันเบิกบานใจ ส่องแสงสกาวรอบทิศ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๓. พื้นแผ่นดินสะอาด ราบเรียบ สัมผัสดี อบด้วยกลิ่นเกิดจากดอกไม้หอมตลบอบอวลน่าชื่นใจ ส่องประกาย สะอาดงาม ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๔. ป่าใหญ่อันธรรมชาติตกแต่งดีแล้ว ประดับด้วยต้นไม้นานาชนิดเรียงรายงามตระการ มีกลิ่นหอม น่ารื่นรมย์อย่างดี ดั่งสวนนันทวัน ข้าแต่พระมหาวีระเป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๕. สระทั้งหลาย หลากชนิดวิจิตรน่ารื่นรมย์ใจ อันธรรมชาติตกแต่งไว้ มีบัวบุณฑริก เต็มเปี่ยมด้วยน้ำเย็นใสดั่งทอง ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๖. สระทั้งหลาย อร่ามเหลืองด้วยบัวนานาชนิด ดอกบานงาม กลิ่นกรุ่นสะอาด ทำให้เหล่ามนุษย์ชาติแลเทพยดาบันเทิงใจ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๗. ฝูงนกจับกอบัวที่ดอกบาน ร้องเจี๊ยบจ๊าบไปรอบ ๆ นกเหล่านั้นบันเทิงพร้อมกับตัวเมีย ข้าแต่พระมหาวีระเป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๘. ฝูงผึ้งเก็บละอองจากดอกไม้บาน ส่งเสียงหึ่ง ๆ บินเวียนว่อน กลิ่นน้ำหวานก็กำจายไปทั่วทิศ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้า

ข้า.

๑๙. โขลงช้างเมามัน ส่งเสียงแปร๋นแปร๋น แล่นออกจากซอกเขา และกระแสน้ำก็พราวพรายไหลจากลำแม่น้ำ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๐. ขุนเขาทั้งหลาย ปรากฏเห็นอยู่รอบ ๆ มีสีเขียวขาบ เหมือนคอนกยูง รุ่งทะมึนเหมือนเมฆ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๑. ฝูงนกยูงผู้พร้อมด้วยตัวเมีย พากันฟ้อนรำเหนือยอดคีรี กู่ก้องด้วยเสียงอันไพเราะต่าง ๆ ข้าแต่พระมหาวีระเป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๒. ฝูงนกเป็นอันมาก มีเสียงเพราะ น่าชื่นใจ เลื่อมพรายด้วยขนปีกอันงดงาม ยืนร้องก้องกังวานเหนือคีรี ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๓. ภูเขาทั้งหลาย มีดอกไม้บานงาม เกลื่อนกลาดด้วยต้นเล็บเหยี่ยว ประดับด้วยกลีบดอกไม้นานาชนิด มีกลิ่นหอม งามระยับไปรอบทิศ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๔. ชลาลัยลำน้ำมีกลิ่นหอมกรุ่นเป็นอันมาก พร่างพรายไหลมาแต่แม่น้ำเหมือนชลาลัยในอุทยานของท้าวสักกะจอมเทพ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๕. แม่น้ำทั้งหลาย ประดับด้วยท่าน้ำอันงาม เป็นที่ฝูงเนื้อและนกนานาชนิดลงดื่มกินน่าชื่นใจ ไหลอยู่พร่างพราย ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๖. กลุ่มต้นไม้งาม กลิ่นหอม ออกดอกบาน ณ ชลาลัยทั้งสองฝั่ง ยอดมีดอกประดับ สวยงามสง่า ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๗. ป่าเกลื่อนกลาดด้วยแนวไม้นานาชนิด มีกลิ่นหอม งดงามดังสวนนันทวันของเทวดา เป็นที่รื่นรมย์ใจยิ่งของผู้ที่ไปเนือง ๆ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควร

สำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๘. ข้าวน้ำอันสะอาดนานาชนิด สมบูรณ์พร้อมทั้งกับแกล้ม ประกอบด้วยรสอร่อย หาได้ง่ายในหมู่บ้านใกล้ทาง น่าชื่นใจ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๙. แผ่นดินมีสีสันอันวิจิตรด้วยอาสนะดอกไม้ก็เรืองเรื่อไปโดยรอบ ยามราตรีก็ประดับด้วยหิ่งห้อยทั้งหลาย ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๐. ชนทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยคุณมีศรัทธาเป็นต้น อันบริสุทธิ์ ปรารถนายิ่งนัก(ที่จะได้นมัสการ)ซึ่งธรรมราชาคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เลื่อมใสมีอยู่เป็นอันมากรอบ ๆ ณ แผ่นดินนั้นนั่นแล ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๑. สระโบกขรณีอันงามน่ารื่นรมย์ ปกคลุมด้วยปทุมนานาชนิดอันงาม ย่อมหลั่งรสดุจน้ำนมจากเหง้าบัวทั้งหลาย ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๒. ต้นไม้น่าชื่นใจทั้งหลาย ประดับด้วยใบเขียวงาม ขึ้นสล้าง ณ โอกาสสองข้างทาง เป็นที่ชุมนุมของสัตว์ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๓. วนาไพรที่ครึ้มด้วยเมฆคือต้นไม้เขียวตระการ มีดอกบานงามและหอมทุกฤดู ดั่งสวนนันทวัน ในภพขององค์อัมรินทร์ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๔. หนทางดี ทุก ๆ โยชน์ หมู่บ้านมีอาหารดี หาได้ง่าย น่าชื่นใจ มีผู้คนหนาแน่น มีข้าวน้ำหาได้สะดวก ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๕. ศาลากว้างและสภาที่ประชุม มีร่มเงาและน้ำมากพอ น่ารื่นรมย์ มอบความสุขทุกอย่างแก่ผู้อยู่อาศัย ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๖. สระโบกขรณีดีในอุทยานที่น่าชื่นใจ ประดับด้วยแนวต้นไม้นานาชนิดอัน

งาม อันธรรมชาติสร้างสรรไว้ มีกลิ่นหอมกรุ่นสำเร็จประโยชน์ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๗. ลมอ่อนเย็นโชยสบาย และท้องฟ้าก็ปราศจากเมฆหมอกโดยรอบทิศทั้งหลายก็สว่างไสวไปหมด ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๘. ฝนตกน้อย ๆ ในราตรีเพื่อไม่ให้ฝุ่นละอองฟุ้งขึ้นที่หนทาง ดวงอาทิตย์ในท้องฟ้าก็มีแสงแดดอ่อน ๆ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๙. ฝูงช้างพลายซุกซน มีงวงซุกซน หยอกเล่นกับฝูงช้างพังทั้งหลาย ร้องคำรณวิ่งแล่นไปรอบทิศ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๐. ป่าเขียวสด น่าพิศยิ่งนัก น่ารื่นรมย์ เป็นของน่าประหลาดสำหรับคนที่มองดู เหมือนยอดเมฆสีคราม ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๑. ท้องฟ้าปราศจากเมฆหมอก น่ารื่นรมย์ดี ทิศทุกทิศจะเป็นเหมือนประดับด้วยสิ่งที่ทำด้วยแก้วมณี รุ่งโรจน์อยู่ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๒. เหล่าคนธรรพ์ พิทยาธร และกินนรขับร้องเพลงด้วยเสียงอันไพเราะ พากันเที่ยวไปในป่าใหญ่ที่น่ารื่นรมย์นั้น ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๓. ป่าอันหมู่ผู้มีตบะ ผู้กลัวแต่หมู่กิเลสของตนเอง ซ่องเสพแล้ว เป็นวิหารเป็นอารามที่สำเร็จประโยชน์ ข้าแต่พระมหาวีระเป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๔. ป่าให้สำเร็จผลต่าง ๆ ไม่อากูลเป็นที่น่ารื่นรมย์ยิ่งแห่งใจเป็นนิตย์ เพิ่มพูนสมาธิจิตและปีติ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๕. ป่าอันฝูงนกเป็นอันมาก ซ่องเสพอยู่เป็นนิตย์ หมู่คนจากบ้านตำบลหนึ่ง

สู่บ้านตำบลหนึ่ง ก็อยู่กันเป็นประจำ หมู่บ้านทั้งหลาย ก็กลายเป็นแต่ละเมือง ๆ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๖. ชุมชนเป็นอันมาก อาศัยผ้า ข้าวน้ำ ที่นั่งที่นอน ของหอม ดอกไม้และเครื่องลูบไล้ ก็สำเร็จประโยชน์อยู่กันในเมืองนั้น ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๗. ชนทั้งหลายถึงความเลิศแห่งยศทุกอย่าง ด้วยบุญฤทธิ์ มั่งคั่งมีโภคะต่าง ๆ อย่างเป็นอันมาก อยู่กันเป็นสุขในเมืองนั้น ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๘. เมฆหมอกในท้องฟ้า ก็มีสีหมดจด ดวงจันทร์ก็ส่องแสงสว่างไปตลอดทิศและยามราตรี ลมก็โชยอ่อน ๆ เย็น ๆ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๙. พอดวงจันทร์โผล่ขึ้นมา ชนทั้งปวง ก็ร่าเริง สนทนากันแต่เรื่องที่ดีงาม ณ ลานบ้านของตน บันเทิงยิ่งนักกับคนรักทั้งหลาย ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๐. รัศมีแห่งดวงจันทร์ สว่างตลอดท้องฟ้า พื้นแผ่นพสุธา ก็มีสีสรรหมดจดน่าชื่นใจ และทิศทั้งหลาย ก็บริสุทธิ์ไปหมด ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๑. เพราะต้องรัศมีแห่งดวงจันทร์อันประเสริฐแต่ไกล ดอกไม้ทั้งหลาย บนผืนแผ่นดินโดยรอบ จึงแย้มบาน สำหรับคนทั้งหลายที่ต้องการคุณคือความหอม ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๒. พื้นแผ่นดินถูกฉาบไว้ ด้วยรัศมีแห่งดวงจันทร์ ประดับดอกไม้โดยรอบก็สง่างาม ดั่งสตรีประดับมาลัยงามทั่วสรรพางค์ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๓. แม้ช้างทั้งหลายเมามัน ก็ส่งเสียงโกญจนาท และเหล่านกที่มีขนหางงามก็ร้องลั่นรอบป่าใหญ่ที่น่ารื่นรมย์ดี ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๔. อนึ่งหนทางทุกสายก็ควรแก่การเดิน ทั้งรัฐอาณาจักรก็มั่งคั่ง มีทรัพย์ มี

โภคะ ทุกสิ่งน่าชม ให้ความสุขทุกอย่าง ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๕. ป่าทุกป่า ล้วนแต่งดงาม อันธรรมดาสร้างสรรไว้ ประดุจสวนนันทวัน ให้เกิดปีติแก่นักพรตทั้งหลายเนือง ๆ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๖. พระนครของพระสกุล มีนามว่า กรุงกบิลพัสดุ์ ประดับประดาน่ารื่นรมย์ ดุจเทพนคร เป็นพระนครมีสิริสง่าในโลกนี้ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๗. พระนครงดงามด้วยหอรบน่าชื่นใจ ประดับด้วยบัวบานสะพรั่ง น่ารื่นรมย์อย่างดี ด้วยค่ายคูอันวิจิตร ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๘. ปราการอันวิจิตร เสาระเนียด และพระลานอันงาม เป็นที่ประทับขององค์สมมติเทพ [พระมหากษัตริย์] ถนนที่น่าชื่นใจ ดุจดังเทวโลก ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๙. เหล่าศากยราชบุตรแต่งพระองค์ งามรุ่งเรืองด้วยเครื่องประดับอันประเสริฐ ประดุจเหล่าเทพบุตรในภพแห่งองค์อัมรินทร์ ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๐. ข้าแต่พระจอมมุนี พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช มีพระราชประสงค์จะทรงพบพระจอมมุนี จึงทรงส่งบุตรอำมาตย์ พร้อมด้วยกองกำลังขนาดใหญ่ ถึง ๑๐ ครั้ง ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๑. พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช ไม่ทรงเห็นพระองค์เสด็จมา ไม่ทรงได้ยินพระวาจา ข้าพระองค์ประสงค์จะปลอบพระองค์ผู้แกล้วกล้าผู้ประเสริฐสุดในนรชน ผู้เป็นเจ้าแห่งนรชน ซึ่งถูกความเศร้าโศกครอบงำแล้ว ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๒. ข้าแต่พระจอมมุนี ปีติล้นพ้นน่าอัศจรรย์ จะเกิดขึ้นเพราะการเห็นพระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงปลอบ พระพุทธบิดาผู้เป็นเจ้าแห่งหมู่มนุษย์ ผู้มีพระคุณอันประเสริฐ ซึ่งตั้งพระเนตรรอคอยพระองค์นั้นด้วยเถิด ข้าแต่พระมหาวีระ เป็นสมัย

สมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๓. ชาวนาไถนาก็ด้วยความหวัง หว่านพืชก็ด้วยความหวัง พ่อค้านำทรัพย์ไปทางทะเลก็ด้วยความหวัง ข้าพระองค์ยืนหยัดอยู่ด้วยความหวังใด ขอความหวังนั้นจงสำเร็จแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด.

๖๔. ข้าแต่พระมหามุนี กาลนี้ไม่หนาวนัก ไม่ร้อนนัก อาหารหาไม่ยากและไม่อดอยาก พื้นแผ่นดินเขียวขจีด้วยหญ้าแพรก นี้เป็นกาลอันสมควรแล้ว พระเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะท่านพระกาฬุทายีว่า " ดูก่อนอุทายี เธอสรรเสริญการเดินทาง ทำไมหนอ." ท่านพระกาฬุทายีกราบทูลว่า " ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช พระชนกของพระองค์ มีพระราชประสงค์จะพบพระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติเถิด พระเจ้าข้า " พระศาสดาตรัสว่า " ดีละ อุทายี เราตถาคตจักทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติ ถ้าอย่างนั้น เธอจงบอกกล่าวแก่ภิกษุสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจักบำเพ็ญคมิยวัตร [ข้อปฏิบัติตามธรรมเนียมของภิกษุผู้จะเดินทาง ที่จะพึงกระทำก่อนออกเดินทาง เช่น การเก็บเสนาสนะเป็นต้น]." พระเถระทูลรับพระพุทธดำรัสว่า " ดีละ พระเจ้าข้า " แล้วก็ไปบอกกล่าวเรื่องนั้นแก่ภิกษุสงฆ์.

พระศาสดาทรงแวดล้อมด้วยภิกษุขีณาสพรวมทั้งหมดสองหมื่นรูป คือกุลบุตรชาวอังคะและมคธหนึ่งหมื่นรูป กุลบุตรชาวกรุงกบิลพัสดุ์หนึ่งหมื่นรูป เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ เดินทางวันละโยชน์ ๆ เป็นเวลาสองเดือนก็เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงแล้ว ฝ่ายเจ้าศากยะทั้งหลาย ก็ช่วยกันเลือกสถานที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยหมายพระทัยว่า "เราจักพบพระญาติผู้ประเสริฐสุดของตน" จึงกำหนดแน่ชัดว่า "อารามอันเป็นนิเวศน์ของท่านนิโครธศากยะ น่ารื่นรมย์" ให้จัดทำวิธีปฏิบัติทุกวิธี จึงพากันถือของหอมและดอกไม้ออกไปรับเสด็จ แต่งพระองค์ด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง บูชาด้วยของหอมดอกไม้และจุรณเป็นต้น นำเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าไปยังนิโครธารามนั้นแล.

ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า อันพระขีณาสพสองหมื่นรูปแวดล้อมแล้ว ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อย่างดีที่เขาจัดไว้. ฝ่ายพวกเจ้าศากยะ เป็นชาติตระกูลที่มีความกระด้างถือตัวเพราะมานะ ต่างคิดกันว่า "สิทธัตถกุมารหนุ่มกว่าเรา ประดุจว่า เป็นกนิษฐภาดา(น้องชาย) เป็นบุตร(รุ่นคราวลูก) เป็นภาคิไนย(หลานของรุ่นลุงป้าน้าอา) เป็นนัดดา(หลานของรุ่นปู่ย่าตายาย)" จึงกล่าวกะเหล่าราชกุมารที่หนุ่ม ๆ ว่า "พวก

เจ้าจงไหว้ ส่วนพวกเราจักนั่งอยู่ข้างหลัง ๆ พวกเจ้า." เมื่อเจ้าศากยะเหล่านั้นนั่งแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูอัธยาศัยของเจ้าศากยะเหล่านั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า "พระญาติเหล่านี้ไม่ยอมไหว้เรา เพราะตนเป็นคนแก่เปล่า ๆ เท่านั้น เพราะพระญาติเหล่านั้น ไม่รู้ว่า ธรรมดาของพระพุทธเจ้าเป็นเช่นไร ธรรมดากำลังของพระพุทธเจ้าเป็นเช่นไร หรือว่าธรรมดาของพระพุทธเจ้าเป็นเช่นนี้ ธรรมดากำลังของพระพุทธเจ้าเป็นเช่นนี้ ถ้ากระไร เราเมื่อจะแสดงกำลังของพระพุทธเจ้าและกำลังของฤทธิ์ ก็ควรทำปาฏิหาริย์ จำเราจะเนรมิตที่จงกรมอันล้วนแล้วด้วยรัตนะ กว้างขนาดหมื่นจักรวาลในอากาศ เมื่อจงกรม ณ ที่จงกรมนั้น ตรวจดูอัธยาศัยของมหาชนแล้ว จึงจะแสดงธรรม." ด้วยเหตุนั้น เพื่อแสดงความปริวิตกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า เพราะพระญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในนรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทธเจ้าอันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร.

เพราะพระญาติเหล่านั้น พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ดอกว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในนรชนนี้เป็นเช่นนี้ กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นนี้ กำลังของพระพุทธเจ้าอันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นนี้.

เอาเถิด จำเราจักแสดงกำลังของพระพุทธเจ้าอันยอดเยี่ยม จักเนรมิตที่จงกรมประดับด้วยรัตนะ ในนภากาศ.

ครั้งนั้น พอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริอย่างนี้ เทวดาทั้งหลายมีภุมมเทวดาเป็นต้น ที่อยู่ในหมื่นจักรวาล ก็มีใจบันเทิง พากันถวายสาธุการ.

เหล่าเทวดาภาคพื้นดิน ชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี และเหล่าเทวดาฝ่ายพรหม ก็พากันร่าเริงเปล่งเสียงดังกึกก้อง.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงเข้าสมาบัติที่มีโอทาตกสิณเป็นอารมณ์ในลำดับที่ทรงพระพุทธดำริแล้วนั่นเอง ทรงอธิษฐานว่า " ขอแสงสว่างจงมีทั้งหมื่นจักรวาล." พร้อมกับอธิษฐานจิตนั้น แสงสว่างก็ปรากฏ ตั้งแต่แผ่นดินไปจนถึงอกนิษฐภพ. ด้วยเหตุนั้น พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

แผ่นดินพร้อมทั้งเทวโลกก็สว่างจ้า โลกันตริกนรกอันหนาก็ปิดไว้ไม่ได้(เกิดแสง

สว่างแม้ในโลกันตริกนรก ซึ่งปกติจะมืดมิดอยู่ตลอดกาล) ความมืดทึบก็ถูกขจัดในครั้งนั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งสัตว์นรกต่างก็เห็นปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์.

บัดนี้ เพื่อแสดงว่า "มิใช่มีแสงสว่างในมนุษยโลกอย่างเดียวเท่านั้น ในโลกกล่าวคือสังขารโลก สัตวโลก และโอกาสโลก แม้ทั้งสาม ก็มีแสงสว่างทั้งหมดเหมือนกัน" ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวคาถานี้ว่า

แสงสว่างอันโอฬารไพบูลย์ได้เกิดในโลก พร้อมทั้งเทพ คนธรรพ์ มนุษย์ และรากษส แสงสว่างอันไพบูลย์โอฬารได้เกิดในโลกทั้ง ๒ คือในโลกนี้ และโลกทิพย์ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องตรง เบื้องขวาง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่แสงสว่างไปในหมื่นจักรวาล แล้วทรงเข้าจตุตถฌานอันเป็นบาทแห่งอภิญญา ทรงออกจากฌานนั้นแล้วทรงเหาะขึ้นสู่อากาศด้วยอธิษฐานจิต ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ท่ามกลางเทวบริษัทและมนุษยบริษัทอันใหญ่ เหมือนทรงโปรยธุลีพระบาทลงเหนือเศียรของพระประยูรญาติเหล่านั้น.

ก็ยมกปาฏิหาริย์นั้น พึงทราบรายละเอียดจากบาลีอย่างนี้ว่า

ญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคตเจ้านั้นเป็นอย่างไร ? พระตถาคตทรงทำยมกปาฏิหาริย์ในโลกนี้ ซึ่งเป็นญาณจำเพาะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันไม่ทั่วไปแก่พระสาวกทั้งหลาย(สาวกทั้งหลายไม่สามารถแสดงยมกปาฏิหาริย์ได้) คือลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องบน ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องล่าง, ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องล่าง ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องบน.

ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องหน้า ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องหลัง, ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องหลัง ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องหน้า.

ลำไฟแลบออกจากพระเนตรเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระเนตรเบื้องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากพระเนตรเบื้องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระเนตรเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากช่องพระกรรณเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากช่องพระกรรณเบื้องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากช่องพระกรรณเบื้องซ้าย. ท่อน้ำไหลออกจากช่องพระกรรณเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากช่องพระนาสิกเบื้องขวา ท่อน้ำไหลจากช่องพระนาสิกเบื้องซ้าย, ท่อน้ำไหลออกจากช่องพระนาสิกเบื้องขวา ลำไฟแลบออกจากช่องพระนาสิก

เบื้องซ้าย.

ลำไฟแลบออกจากจะงอยพระอังสาเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากจะงอยพระอังสาเบื้องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากจะงอยพระอังสาเบื้องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากจะงอยพระอังสาเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากพระหัตถ์เบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระหัตถ์เบื้องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากพระหัตถ์เบื้องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระหัตถ์เบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากพระปรัศว์เบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระปรัศว์เบื้องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากพระปรัศว์เบื้องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระปรัศว์เบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากพระบาทเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระบาทเบื้องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากพระบาทเบื้องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระบาทเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากทุกพระองคุลี ท่อน้ำไหลออกจากระหว่างพระองคุลี, ลำไฟแลบออกจากระหว่างพระองคุลี ท่อน้ำไหลออกจากทุกพระองคุลี.

ลำไฟแลบออกจากพระโลมาแต่ละเส้น ท่อน้ำไหลออกจากพระโลมาแต่ละเส้น, ลำไฟแลบออกจากขุมพระโลมาแต่ละขุม ท่อน้ำก็ไหลออกจากขุมพระโลมาแต่ละขุม

พระฉัพพรรณรังสี(พระรัศมีมีวรรณะ ๖ คือ เขียว เหลือง แดง ขาว หงสบาทคือแดงเข้มเหมือนเท้าหงส์ และเลื่อมพรายคือสีทั้งห้านั้นประกอบกัน) แผ่ซ่านออกจากพระสรีรกาย.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำเนิน พระพุทธเนรมิตประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืน พระพุทธเนรมิต ทรงดำเนินบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง พระพุทธเนรมิต ทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง บรรทมบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าบรรทม พระพุทธเนรมิต ทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง.

พระพุทธเนรมิต ทรงดำเนิน พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระพุทธเนรมิตประทับยืน พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงดำเนินบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระพุทธเนรมิตประทับนั่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง บรรทมบ้าง พระพุทธเนรมิตบรรทม พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง.

นี้พึงทราบถึง พระญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคต.

แต่พึงทราบว่า ที่ท่านกล่าวว่า ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องล่าง ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องบน ดังนี้ ก็เพื่อแสดงว่า ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องบนของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ก็โดยเตโชกสิณสมาบัติ(กสิณไฟ) ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องล่าง ก็โดยอาโปกสิณสมาบัติ(กสิณน้ำ) เพื่อแสดงอีกว่า ลำไฟย่อมแลบออกไปจากที่ ๆ ท่อน้ำไหลออกไป ท่อน้ำก็ไหลออกไปจากที่ ๆ ลำไฟแลบออกไป. แม้ในบทที่เหลือก็นัยนี้เหมือนกัน. ในข้อนี้ลำไฟก็ไม่ปนกับท่อน้ำ ท่อน้ำก็ไม่ปนกับลำไฟเหมือนกัน. ส่วนบรรดารัศมีทั้งหลาย รัศมีที่สอง นั้น ย่อมแล่นไปในขณะเดียวกันเหมือนเป็นคู่กับรัศมีต้น นั่นแล. ก็ธรรมดาว่าจิตสองดวงจะเป็นไปในขณะเดียวกันย่อมไม่มี. แต่สำหรับพระพุทธเจ้าทั้งหลาย รัศมีเหล่านี้ ย่อมแลบออกไปเหมือนในขณะเดียวกัน เพราะทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญในวสี โดยอาการ ๕(ชำนาญในการเข้าฌานและออกจากฌานได้อย่างรวดเร็ว) เพราะเหตุการพักแห่งภวังคจิตเป็นไปรวดเร็ว. แต่การนึกการบริกรรมและการอธิษฐานรัศมีนั้น เป็นคนละส่วนกันทีเดียว. จริงอยู่ เมื่อต้องการรัศมีเขียว พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงเข้านีลกสิณสมาบัติ(กสิณสีเขียว) เมื่อต้องการรัศมีสีเหลือง ก็ย่อมทรงเข้าปีตกสิณสมาบัติ(กสิณสีเหลือง) เมื่อต้องการรัศมีสีแดง ก็ย่อมทรงเข้าโลหิตกสิณสมาบัติ(กสิณสีแดง) เมื่อต้องการรัศมีสีขาว ก็ย่อมทรงเข้าโอทาตกสิณสมาบัติ(กสิณสีขาว)

พระศาสดา ผู้สูงสุดในสัตว์ ผู้ยอดเยี่ยม ผู้เป็นนายกพิเศษ ได้เป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว เป็นผู้มีอานุภาพ มีลักษณะบุญนับร้อย ก็ทรงแสดงปาฏิหาริย์อันมหัศจรรย์.

ครั้งนั้น พระศาสดาครั้นทรงทำปาฏิหาริย์ในอากาศแล้ว ทรงตรวจดูปฏิกิริยาทางจิตของมหาชน มีพระพุทธประสงค์จะทรงจงกรมพลาง ตรัสธรรมกถาพลาง อันที่จะพึงเกื้อกูลแก่อัธยาศัยของมหาชนนั้น จึงทรงเนรมิต รัตนจงกรมที่สำเร็จด้วยรัตนะทั้งหมด กว้างเท่าหมื่นจักรวาลในอากาศ

พระศาสดาพระองค์นั้นเป็นผู้มีพระจักษุ สูงสุดในนรชน ผู้นำโลก อันเทวดาผู้ประเสริฐทูลอ้อนวอนแล้ว ทรงพิจารณาถึงประโยชน์แล้ว ในครั้งนั้น จึงทรงเนรมิตที่จงกรม อันสำเร็จด้วยรัตนะทั้งหมดตามอัธยาศัยของพระองค์ผู้ทรงมีพระสัพพัญญุตญาณ แสดงพระคุณให้ปรากฏ เป็นที่สมควรกราบไหว้บูชาแก่หมื่นโลกธาตุ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำโลก ทรงเชี่ยวชาญในปาฏิหาริย์ ๓ คือ อิทธิปาฏิหาริย์

อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ จึงทรงเนรมิตที่จงกรม อันสร้างสรรด้วยรัตนะทั้งหมด สำเร็จลงด้วยดี.

จึงทรงแสดงยอดสิเนรุบรรพต ในหมื่นโลกธาตุ เป็นประหนึ่งเสาตั้งเรียงรายกันเป็นรัตนจงกรม ที่จงกรมสำเร็จด้วยรัตนะ.

ณ ที่จงกรมนั้น พระชินสัมพุทธเจ้าจอมปราชญ์ ผู้ทรงพระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ รุ่งโรจน์อยู่ เสด็จจงกรมเหนือที่จงกรม.

เทวดาทั้งหมดมาประชุมกัน พากันโปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตร อันเป็นของทิพย์ลงเหนือที่จงกรม.

หมู่เทพในหมื่นโลกธาตุ ก็บันเทิง พากันชมพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ต่างยินดีร่าเริงบันเทิงใจ พากันมาชุมนุม น้อมนมัสการ.

เหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ เทวดาชั้นยามา เทวดาชั้นดุสิต เทวดาชั้นนิมมานรดี เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี มีจิตโสมนัสมีใจดีพากันชมพระผู้นำโลก.

เหล่านาค สุบรรณและเหล่ากินนรพร้อมทั้งเทพคนธรรพ์มนุษย์และรากษส พากันชมพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงเกื้อกูลและอนุเคราะห์โลกพระองค์นั้น เหมือนชมดวงจันทร์ซึ่งโคจร ณ ท้องนภากาศ ฉะนั้น.

เหล่าเทวดาชั้นอาภัสสระ ชั้นสุภกิณหะ ชั้นเวหัปผลา และชั้นอกนิฏฐะ ทรงครองผ้าขาวสะอาด พากันยืนประคองอัญชลี. พากันโปรย ดอกมณฑารพ ๕ สี ประสมกับจุรณจันทน์ โบกผ้าทั้งหลาย ณ ภาคพื้นอัมพรในครั้งนั้น อุทานว่า โอ ! พระชินเจ้า ผู้เกื้อกูลและอนุเคราะห์โลก.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงคำสดุดีที่เทพเหล่านั้นประกอบแล้ว พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

พระองค์เป็นพระศาสดา เป็นที่ยำเกรง เป็นธง เป็นหลัก เป็นที่พำนัก เป็นที่พัก เป็นประทีปของสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย เป็นผู้สูงสุดในสัตว์สองเท้า.

เทวดาทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุผู้มีฤทธิ์ ผู้ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ ห้อมล้อมนมัสการ.

เทพบุตรและเทพธิดา ผู้เลื่อมใส ยินดีร่าเริง พากันบูชาพระนราสภ ด้วยดอกไม้ ๕ สี.

หมู่เทพเลื่อมใสยินดีร่าเริงชมพระองค์ พากันบูชาพระนราสภ ด้วยดอกไม้ ๕ สี.

โอ ! ความน่าอัศจรรย์ น่าพิศวง น่าขนลุกในโลก ความน่าประหลาดใจ น่าขนชูชันเช่นนี้ เราไม่เคยพบ.

เทวดาเหล่านั้นนั่งอยู่ในภพของตน ๆ เห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ ก็พากันยินดีร่าเริงใหญ่.

อากาศเทวดา ภุมมเทวดาและเทวดาผู้ประจำยอดหญ้า และทางเปลี่ยว ก็ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ ประคองอัญชลีนมัสการ.

พวกนาคที่มีอายุยืน มีบุญ มีฤทธิ์ บันเทิงใจแล้ว ก็พากันนมัสการบูชาพระนราสภ.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ ทวยเทพจึงพากันบรรเลงเครื่องสังคีตประโคมกลองหุ้มหนัง ในอัมพรภาคพโยมหน.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ ทวยเทพจึงพากันเป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์เคาะมโหระทึกในกลางหาว.

ในวันนี้ ความที่ขนชูชัน น่าอัศจรรย์เกิดขึ้นแล้วหนอ เราจักได้ความสำเร็จประโยชน์แน่แท้ เราได้ขณะกันแล้ว.(ได้ขณะ หมายถึง ได้โอกาสที่จะทำสิ่งที่เกิดประโยชน์)

เพราะได้ยินว่า พุทโธ เทพเหล่านั้นก็เกิดปีติในทันใด พากันยืนประคองอัญชลีกล่าวว่า พุทโธ พุทโธ.

หมู่เทพต่าง ๆ ในท้องฟ้า พากันประคองอัญชลี เปล่งเสียงด้วยศรัทธา เปล่งเสียงสาธุ โห่ร้องเอิกอึงลิงโลดใจ.

เทพทั้งหลาย พากันขับกล่อมประสานเสียงบรรเลง พวกนาคปรบขนด เทพกัญญาฟ้อนรำ พลางโปรยดอกมณฑารพ ๕ สีผสมด้วยจุรณจันทน์.

ทวยเทพทั้งหลายพากันกราบทูลถามว่า ข้าแต่พระมหาวีระ ด้วยประการไรเล่าลักษณะจักรคือลายเส้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระองค์ จึงประดับด้วยรูปต่าง ๆ อย่างเช่น ธง วชิระ ประฏาก แว่นฟ้า และขอช้าง(หนึ่งในลักษณะพิเศษของพระพุทธเจ้า).

พระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่มีผู้เสมอเหมือนในพระรูป ในศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ ทรงเสมอกับพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ไม่มีใครเสมอในการประกาศพระธรรมจักร.

กำลังพระยาช้าง ๑๐ เชือก เป็นกำลังปกติในพระกายของพระองค์ พระองค์ไม่มีใครเสมอด้วยกำลังพระวรฤทธิ์ ในการประกาศพระธรรมจักร.

บัดนี้ เมื่อแสดงกำลังพระญาณ ท่านจึงกล่าวว่า พระองค์ไม่มีผู้เสมอด้วยกำลังพระวรฤทธิ์ในการประกาศพระธรรมจักร.

บัดนี้ เพื่อแสดงการประกอบในการนอบน้อมพระตถาคตว่า พระศาสดาพระองค์ใดประกอบพร้อมด้วยพระคุณมีดังกล่าวมานี้เป็นต้น พระศาสดาพระองค์นั้น ทรงเป็นนายกเอกของโลกทั้งปวง ขอท่านทั้งหลาย จงนมัสการพระศาสดาพระองค์นั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

ท่านทั้งหลาย จงนมัสการพระศาสดา ผู้ประกอบด้วยพระคุณทุกอย่าง ประกอบด้วยองคคุณทั้งปวง เป็นพระมหามุนี มีพระกรุณา เป็นนาถะของโลก.

พระองค์ควรแก่การกราบไหว้ การชม การสรรเสริญ การนบนอบบูชา.

คนเหล่าใดเหล่าหนึ่งอันบุคคลทั้งหลายพึงไหว้ในโลก คนเหล่าใดเหล่าหนึ่งควรซึ่งการไหว้ ข้าแต่พระมหาวีระ พระองค์ทรงเป็นผู้ประเสริฐสุดแห่งคนเหล่านั้นทั้งหมด ผู้เสมือนพระองค์ไม่มีเลย.

ครั้งนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ทรงเนรมิตรัตนจงกรม แล้วเสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรมนั้นอยู่

ในเวลานั้นแล ท่านพระสารีบุตรพร้อมด้วยภิกษุบริวาร ๕๐๐ รูป ได้บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์

ครั้งนั้น พระเถระระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็เห็นพระองค์เสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรมในอากาศ เหนือกรุงกบิลพัสดุ์. ด้วยเหตุนั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน อยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ก็เห็นพระผู้เป็นนายกของโลก.

ลำดับนั้น ท่านพระธรรมเสนาบดี ยืนอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ ซึ่งมียอดจรดหมู่ธาร

น้ำเย็นสนิท มียอดอบอวลด้วยดอกของต้นไม้ที่มีกลิ่นหอมนานาชนิด มียอดวิจิตรงาม อย่างยิ่ง แลเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า อันหมู่เทวดาและพรหม ซึ่งมาแต่หมื่นจักรวาล แวดล้อมแล้ว ซึ่งเสด็จจงกรม ณ ที่จงกรมเป็นรัตนะล้วน ด้วยพระพุทธสิริอันยอดเยี่ยม ด้วยพระพุทธลีลาอันหาที่เปรียบมิได้

ในกาลนั้นแล พระเถระจึงคิดว่า เอาเถิด จำเราจักเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลขอให้พระองค์แสดงพระพุทธวงศ์เทศนา อันจักแสดงซึ่งพระพุทธคุณ จึงประชุมภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งอยู่กับตน. ด้วยเหตุนั้นพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

ท่านพระธรรมเสนาบดี ประชุมภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งทำกิจแห่งพรหมจรรย์เสร็จแล้ว ผู้คงที่ สิ้นอาสวะแล้ว ปราศจากมลทิน ทันที.

แล้วพระสารีบุตรจึงกล่าวต่อพระภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงปาฏิหาริย์ ชื่อโลกปสาทนะ ทำโลกให้เลื่อมใส ในที่ใด แม้พวกเราก็ควรไปในที่นั้น เราจักได้ถวายบังคมพระชินวรสัมมาสัมพุทธเจ้า.

มาเถิด เราทั้งหมดพากันไป เมื่อพบพระผู้นำโลกแล้ว เราจักทูลถามพระพุทธชินเจ้า ก็จักบรรเทาความสงสัยแก่หมู่ชน.

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น ฟังคำของพระเถระแล้วต่างก็ถือเอาบาตรจีวรของตน ๆ ก็พระภิกษุทุกรูปนั้น ต่างก็เป็นพระอรหันต์ มีกิเลสอันทำลายแล้ว มีเครื่องผูกคือตัณหาอันละได้ขาดแล้ว เหมือนช้างศึกอันสวมเกราะดีแล้ว มักน้อย สันโดษ สงัด ไม่คลุกคลี ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ ก็พากันรีบมาประชุมในสำนักของพระสารีบุตร. ด้วยเหตุนั้นท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

ภิกษุเหล่านั้น รับคำว่าสาธุแล้ว เป็นผู้มีปัญญา รักษาตัว สำรวมอินทรีย์ ต่างถือเอาบาตรจีวร พากันรีบเข้าไปหาพระเถระ.

หมู่อันงดงามของท่านผู้ฝึกทางกาย ทางจิต ล้วนเป็นพระอรหัตบุคคล. มหาคณะแห่งภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งเป็นคณะอันใหญ่ คณะอันงดงามน่าเลื่อมใสของเทวดาและมนุษย์ โดยคุณทั้งหลายมีศีลเป็นต้น งดงามด้วยอิทธิวิลาส เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ พื้นนภากาศ ราวกะเทพดา.

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นมีท่านพระธรรมเสนาบดีเป็นหัวหน้า ทำอัญชลีไว้เหนือเศียร หมอบลงแทบฝ่าพระยุคลบาทที่มีจักรประดับ.

ในกาลนั้นแล พระศาสดาทรงทราบอาจาระทางจิตของภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระเป็นต้นแล้ว ทรงเริ่มตรัสคุณทั้งหลายของพระองค์. ด้วยเหตุนั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

พระมหามุนี ผู้ฉลาดในข้ออุปมาทรงทราบจิตของภิกษุเหล่านั้น จะทรงตัดความสงสัย จึงตรัสคุณของพระองค์.

ก็อันว่า สิ่งที่ไม่สามารถคำนวณเบื้องต้นและเบื้องปลาย เรียกว่า อสงไขย(สิ่งอันเกินความสามารถจะไปนับคำนวณ) ซึ่งเป็นสภาวะอันใคร ๆ รู้ไม่ได้(คือมากมายยิ่งใหญ่ หรือลึกล้ำ เกินกว่าที่จะไปเข้าใจได้ถ้วนทั่ว)

ก็อสงไขยเหล่านั้น มี ๔ อย่าง คือ

๑. ความมากมายหลากหลายชนิด หลากหลายประเภท และมีจำนวนนับไม่ได้ของหมู่สัตว์ทั้งหลาย

๒. ความเวิ้งว้างกว้างไกลของอวกาศ

๓. จักรวาลอันไม่สิ้นสุดอันไม่อาจประมาณได้

๔. พระพุทธญาณที่บุคคลทั่วไปไม่สามารถที่จะเข้าถึงเข้าใจและประเมินประมาณได้

อันว่าอสงไขย(สิ่งอันเกินความสามารถจะไปนับคำนวณ) ๔ อย่างนี้ ใคร ๆ ไม่อาจจะรู้ได้.

บัดนี้ พระศาสดาเมื่อทรงขยายพระธรรมเทศนาว่า ในการทำฤทธิ์ต่าง ๆ ของพระองค์ ที่ปรากฏนี้ นั่นจะอัศจรรย์อะไร สำหรับเทวดาและมนุษย์เป็นต้น

เพราะว่าความประหลาดอัศจรรย์ที่วิเศษยิ่งกว่านั้น ยังมีอยู่ ขอท่านทั้งหลายจงฟังความอัศจรรย์นั้นของเรา จึงตรัสคำเป็นต้นว่า

การทำฤทธิ์ต่าง ๆ ของเรา จะอัศจรรย์อะไรในโลก ความอัศจรรย์ทั้งหลายอย่างอื่น ที่น่าประหลาด น่าขนลุกขนชัน ยังมีเป็นอันมาก.

ในกาลครั้งใด ที่เราได้เป็นท้าวสันดุสิต อยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต ครั้งนั้น หมู่พรหมและเทวดาทั้งหมื่นโลกธาตุ ก็มาประชุมกัน พากันประคองอัญชลีอ้อนวอนเรา.

ก็ในกาลใดเราบำเพ็ญบารมี ๓๐ ถ้วน ได้บริจาคแล้วซึ่งพระมหาบริจาคทั้ง ๕ (การบริจาคที่ยิ่งใหญ่ ๕ ประการที่พระโพธิสัตว์ทุกองค์ต้องบำเพ็ญ ก่อนที่จะได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ) ได้ถึงที่สุดแห่งญาตัตถจริยา โลกัตถจริยาและพุทธจริยา ได้ให้สัตตสตกมหาทาน ทำแผ่นดินให้ไหว ๗ ครั้ง จุติจากอัตภาพที่เป็นพระเวสสันดรแล้วก็สู่ภพดุสิต ได้บังเกิดเป็นเทวราชชื่อท้าวสันดุสิต.

เทวดาในหมื่นจักรวาลมาประชุมกันแล้ว. แล้วเทวดาหมื่นโลกธาตุนั้น เข้าไปหาเรา อ้อนวอนเราว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ พระองค์เมื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทัศ มิใช่ปรารถนาสมบัติท้าวสักกะ มิใช่ปรารถนาสมบัติมาร มิใช่ปรารถนาสมบัติพรหม มิใช่ปรารถนาสมบัติจักรพรรดิ จึงได้บำเพ็ญ หากแต่ว่า พระองค์บำเพ็ญบารมีทั้งหลายเพราะปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้า พระองค์บำเพ็ญบารมีทั้งหลายเพื่อช่วยขนสัตว์ข้ามโอฆสงสาร. ด้วยเหตุนั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

[เทวดาในหมื่นโลกธาตุได้ร่วมกันมาทูลวอนว่า]

ข้าแต่พระมหาวีระ นี้เป็นกาลสมควรสำหรับพระองค์ ขอพระองค์โปรดอุบัติในครรภ์พระมารดา ขอพระองค์ เมื่อจะทรงช่วยมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆ-สงสาร โปรดจงตรัสรู้อมตบทเถิด.

ครั้งนั้น พระมหาสัตว์ แม้ถูกเทวดาทั้งหลายทูลวอนขอ ก็มิได้ประทานปฏิญญาคำรับรองแก่เทวดาทั้งหลายในทันที แต่ได้ทรงตรวจดู มหาวิโลกนะ ๕ คือกำหนดกาล ทวีป ประเทศ ตระกูล พระชนมายุของพระชนนี

บรรดามหาวิโลกนะ ๕ นั้น ทรงตรวจดูกาลก่อนว่า “เป็นกาลสมควร หรือยังไม่เป็นกาลสมควร.” ในกาลนั้น ถ้าหากว่า ช่วงอายุขัยของมนุษย์ในยุคนั้น ยืนยาวสูงกว่าแสนปีขึ้นไป ก็ยังไม่ชื่อว่า กาล. เพราะเหตุไร. เพราะว่าทุกข์ทั้งหลาย อันมีชาติชรามรณะ เป็นต้น ไม่ค่อยปรากฏให้ประชาชนเห็น ก็ธรรมดาพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่พ้นจากไตรลักษณ์นั้น ไม่มีเลย. เมื่อพระพุทธเจ้าเหล่านั้นตรัสสอนว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ดังนี้ สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่เข้าใจว่า “พระพุทธเจ้านั้นตรัสเรื่องอะไร” แต่นั้น การตรัสรู้ก็ไม่มี เมื่อการตรัสรู้นั้นไม่มี คำสั่งสอนก็ไม่เป็นนิยยา-นิกกะ(คือการนำสัตว์ออกจากกองทุกข์ได้) เพราะฉะนั้น กาลนั้น จึงไม่เป็นกาลสมควร. และถ้าหากว่า ช่วงอายุขัยของมนุษย์ในยุคนั้นต่ำกว่าร้อยปี ก็ยังไม่เป็นกาลสมควร เพราะเหตุไร เพราะกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายมีกิเลสหนาแน่นเกินไป และโอวาทที่ประทานแก่สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสหนาแน่น ไม่อยู่ในฐานะควรให้โอวาท เพราะฉะนั้นกาลแม้

นั้น ก็ไม่เป็นกาลสมควร. อายุกาลที่อายุขัยของมนุษย์อย่างต่ำตั้งแต่แสนปีลงมา อย่างสูงตั้งแต่ร้อยปีขึ้นไป ชื่อว่า กาลสมควร. ก็ในบัดนี้ มนุษย์ทั้งหลายมีอายุร้อยปี เพราะเหตุนั้น ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ทรงเห็นว่า "เป็นกาลที่ควรบังเกิด."

ต่อนั้น ทรงตรวจดู ทวีป ทรงเห็นว่า "พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมบังเกิดในชมพูทวีปเท่านั้น." ชมพูทวีปนั้น เป็นทวีปใหญ่มีเนื้อที่ประมาณหมื่นโยชน์.

เมื่อทรงตรวจดู ประเทศ ว่า "พระพุทธเจ้าทั้งหลายบังเกิดในประเทศไหนหนอ" ก็ทรงเห็นว่า มัชฌิมประเทศ.

ต่อจากนั้นก็ทรงตรวจดู ตระกูล ว่า "ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมบังเกิดในตระกูลที่โลกสมมติว่าสูง. ก็ในบัดนี้ ตระกูลกษัตริย์เป็นตระกูลที่โลกสมมติว่าสูง จำเราจักบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ พระราชาพระนามว่าสุทโธทนะนั้นจักเป็นพระชนกของเรา."

แต่นั้นก็ตรวจดู พระชนนี ว่า "สตรีที่เป็นนักเลงสุราเหลวไหลจะเป็นพุทธมารดาไม่ได้ จะต้องเป็นสตรีที่มีศีล ๕ ไม่ขาด ดังนั้นพระราชเทวีพระนามว่า มหามายานี้ก็เป็นเช่นนี้ พระนางเจ้ามหามายานี้จักเป็นชนนีของเรา." เมื่อทรงนึกว่าพระนางเจ้าจะทรงมี พระชนมายุ ได้เท่าไร ก็ทรงเห็นว่า ได้ต่อไปอีก ๗ วัน หลังครบทศมาสแล้ว (คือสิบเดือนเจ็ดวัน).

ครั้นทรงตรวจมหาวิโลกนะ ๕ ประการนี้ดังนี้แล้ว ก็ประทานปฏิญญาแก่เทวดาทั้งหลายว่า "เป็นกาลสมควรที่เราจะเป็นพระพุทธเจ้า" ทรงดำรงอยู่ในภพดุสิตนั้นตลอดชนมายุ แล้วจุติจากภพดุสิตนั้น ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์พระนางเจ้ามายาเทวีในราชสกุลศากยะ ด้วยเหตุนั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวเป็นต้นว่า

พระโพธิสัตว์จุติจากหมู่เทพชั้นดุสิตแล้ว เสด็จลงสู่พระครรภ์ ในกาลใด ในกาลนั้น หมื่นโลกธาตุก็ไหว แผ่นปฐพีก็ไหว.

บัดนี้เทวดาทั้งหลายฟังเรื่องราวมีแผ่นดินไหวเป็นต้น ในเพราะการเสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็พากันกล่าวคาถานี้ว่า โอ ! พระพุทธเจ้าทั้งหลายมีพระคุณมาก. โอ ! พระพุทธเจ้าทั้งหลายมีอานุภาพมาก.

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า อันหมู่เทพในหมื่นโลกธาตุห้อมล้อมแล้ว เสด็จจงกรมอยู่ด้วยพุทธสิริวิลาส อันหาที่เปรียบมิได้ ด้วยพระพุทธลีลา

อันไม่มีอะไรเปรียบ เหมือนภูเขาทองอันประเสริฐเคลื่อนที่ได้ มีพระพุทธสรีระอันประเสริฐ งดงามด้วยพระวรลักษณ์ คือพระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ อันเกิดจากกำลังพระกุศลที่ทรงสร้างสมมาตลอดสมัยสุดที่จะประมาณได้ รุ่งเรืองด้วยพระอนุพยัญชนะ ๘๐ มีพระสิริแวดล้อมด้วยพระรัศมีวาหนึ่ง สูง ๑๘ ศอก เหมือนดวงจันทร์เต็มดวงในฤดูสารท และเหมือนดอกปาริฉัตตกะ สูงร้อยโยชน์ ออกดอกบานสะพรั่งทั่วต้น.

ครั้นพระสารีบุตรเห็นดังนี้แล้ว ก็ดำริว่า "หมื่นโลกธาตุแม้ทั้งสิ้นนี้ประชุมกันแล้ว ก็ในที่ประชุมนี้ ควรมีพระธรรมเทศนากัณฑ์ใหญ่." ก็พุทธวงศ์เทศนา จะมีอุปการะมากนำมาซึ่งความเลื่อมใส ถ้ากระไร เราพึงทูลถามพุทธวงศ์ จำเดิมแต่อภินิหารการบำเพ็ญบารมีของพระทศพล แล้วจึงทำจีวรเฉวียงบ่า เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ประคองอัญชลีที่รุ่งเรืองด้วยทศนัขสโมธาน เสมอดอกบัวตูมเกิดอยู่ในน้ำ ไม่มีมลทิน ไม่วิกลไว้เหนือเศียรแล้ว ทูลถามผู้มีพระภาคเจ้า

ด้วยเหตุนั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวเป็นต้นว่า

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามากฉลาดในสมาธิและญาณ ผู้บรรลุบารมีด้วยปัญญา ทูลถามพระผู้นำโลกว่า

ข้าแต่พระมหาวีระ ผู้เป็นยอดนรชน อภินิหารของพระองค์เป็นเช่นไร.

ข้าแต่พระผู้แกล้วกล้า พระองค์ทรงปรารถนาพระโพธิญาณอันสูงสุด เมื่อกาลไร พระเจ้าข้า.

ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ เป็นเช่นไร ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขาเป็นเช่นไร ข้าแต่พระมหาวีระ ผู้นำโลก บารมี ๑๐ เป็นเช่นไร อุปบารมี เป็นเช่นไร ปรมัตถบารมี เป็นเช่นไร.

บรรดาบารมีเหล่านั้น จะกล่าวทานบารมีก่อน การบริจาคสิ่งของภายนอก ชื่อว่า บารมี. การบริจาคอวัยวะชื่อว่า อุปบารมี. การบริจาค(สละ)ชีวิต ชื่อว่า ปรมัตถบารมี. แม้ในบารมีที่เหลือก็นัยนี้เหมือนกัน. บารมี ๑๐ , อุปบารมี ๑๐ , ปรมัตถบารมี ๑๐ รวมเป็นบารมี ๓๐ ทัศ ด้วยประการฉะนี้. ในบารมี ๓๐ ทัศนั้น อัตภาพของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญทานบารมีก็นับไม่ถ้วน ในสสบัณฑิตชาดก ทานบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้ทำการเสียสละชีวิตเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างนี้ว่า

เราเห็นพราหมณ์เข้ามาขออาหาร ก็เสียสละชีวิตตัวเอง(ครั้งนั้นพระองค์เกิดเป็นกระต่ายได้กระโดดลงกองไฟเพื่อให้ตัวเองเป็นอาหารแก่ผู้มาขออาหาร) ผู้เสมอเราด้วยทานไม่มี นี่เป็น ทานบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า ทานปรมัตถบารมี โดยแท้.

อัตภาพของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญศีลบารมีก็นับไม่ถ้วนเหมือนกัน ในสังขปาลชาดก ศีลบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้ทำการเสียสละตัวอย่างนี้ว่า

ถึงบุตรนายบ้าน แทงเราด้วยหลาว ตอกเราด้วยหอก เราก็ไม่โกรธ(ไม่ทำร้ายกลับไป) นี่เป็น ศีลบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า ศีลปรมัตถบารมี โดยแท้.

อัตภาพของพระโพธิสัตว์ ที่ทรงสละราชสมบัติใหญ่บำเพ็ญเนกขัมมบารมี ก็นับไม่ถ้วนเหมือนกัน ในจุลสุตโสมชาดก เนกขัมมบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้สละราชสมบัติ เพราะไม่มีความประสงค์แล้ว ออกทรงผนวชอย่างนี้ว่า

เราสละราชสมบัติใหญ่ ที่อยู่ในเงื้อมมือเหมือนถ่มก้อนเขฬะ เราผู้สละโดยไม่ติดข้องเลย นี่เป็นเนกขัมมบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า เนกขัมมปรมัตถบารมี โดยแท้.

อัตภาพของพระโพธิสัตว์ ที่ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี อย่างเช่น ในครั้งเป็นมโหสถบัณฑิต เป็นต้น ก็นับไม่ถ้วนเหมือนกัน. ครั้งเป็นสัตตุภัตตกบัณฑิต ปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น เป็นผู้แก้ปริศนาของเทวดา ช่วยให้รู้ว่ามีงูพิษอยู่ในถุงใส่เสบียงเดินทางของพราหมณ์ ทำให้พราหมณ์รอดพ้นจากความวิบัติว่า

เราเมื่อพิจารณาเฟ้นด้วยปัญญา ก็เปลื้องทุกข์ของพราหมณ์ได้ ผู้เสมอเราด้วยปัญญาไม่มี นี่เป็นปัญญาบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า ปัญญาปรมัตถบารมี โดยแท้.

อัตภาพของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญวิริยบารมี ก็นับไม่ถ้วนเหมือนกัน. ในมหาชนกชาดก วิริยบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้พยายามว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรหลังจากเรืออับปาง อย่างนี้ว่า

ท่ามกลางทะเลลึกล้ำ มนุษย์ทั้งหมดถูกภัยกำจัดแล้ว จิตเราก็ไม่เปลี่ยนไป นี่เป็น วิริยบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า วิริยปรมัตถบารมี โดยแท้

ในขันติวาทีชาดกก็เหมือนกัน ขันติบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้อดกลั้นทุกข์ใหญ่ประหนึ่งไม่มีจิตใจ อย่างนี้ว่า

พระเจ้ากาสี จะทรงใช้ขวานคมกริบ ฟาดฟัน เราผู้ประหนึ่งไม่มีจิตใจ เราก็ไม่

โกรธ นี่เป็นขันติบารมีของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า ขันติปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในมหาสุตโสมชาดกก็เหมือนกัน. สัจจบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้สละชีวิตรักษาสัจจะ อย่างนี้ว่า

เราเมื่อตามรักษาสัจจวาจา ก็ยอมสละชีวิตของเรา จึงสามารถเปลื้องทุกข์กษัตริย์ได้ ๑๐๑ พระองค์ นี่เป็นสัจจบารมีของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า สัจจปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในมูคปักขชาดก(เตมิยชาดก)ก็เหมือนกัน อธิษฐานบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้ยอมสละชีวิตเพื่ออธิษฐานซึ่งวัตรปฏิบัติ อย่างนี้ว่า

มารดาบิดาไม่เป็นที่เกลียดชังของเรา ตัวเราเองก็ไม่เป็นที่เกลียดชังของเรา แต่ว่าพระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เพราะฉะนั้นเราจึงอธิษฐานวัตร. ครั้งนี้ชื่อว่า อธิษฐานปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในสุวรรณสามชาดก ก็เหมือนกัน เมตตาบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้ไม่อาลัยแม้แต่ชีวิต ประพฤติเมตตา อย่างนี้ว่า

ใคร ๆ ทำเราให้หวาดสะดุ้งไม่ได้ แม้เราก็ไม่กลัวต่อใคร ๆ เราอันกำลังเมตตาอุดหนุนแล้วจึงยินดีอยู่ในป่าใหญ่ ในครั้งนั้น. ครั้งนี้ชื่อว่า ปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในโลมหังสชาดกก็เหมือนกัน อุเบกขาบารมีของพระโพธิสัตว์ เมื่อเด็กชาวบ้านทั้งหลาย ก่อให้เกิดความทุกข์และความสุข ด้วยการถ่มน้ำลายรดเป็นต้นของเด็กบางพวก และด้วยการบูชาด้วยพวงมาลัยของหอมเป็นต้นของเด็กบางพวก เราก็ไม่ละเมิดอุเบกขา(วางใจเสมอทั้งต่อผู้ที่มาให้ร้ายและมาทำดี) อย่างนี้ว่า

เราจะวางซากกระดูกไว้แล้วนอนในป่าช้า พวกเด็กชาวบ้าน เข้าไปลานบ้านแสดงรูปหลอกมิใช่น้อย. ครั้งนี้ชื่อว่า อุเบกขาปรมัตถบารมี โดยแท้.

ความสังเขปของชาติที่ท่านสร้างปรมัตถบารมีนี้ ผู้ใดต้องการอ่านเพิ่มเติม พึงค้นคว้าเอาจากอรรถกถาของคัมภีร์จริยาปิฎกนั้นเถิด(ปรมัตถทีปนี อรรถกถาของ ขุททกนิกาย จริยาปิฎก).

บัดนี้ ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อแสดงคำพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันพระเถระทูลถามแล้ว จึงกล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้า อันท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรทูลถามแล้ว ดังนั้น

พระองค์ผู้มีพระสุรเสียงไพเราะดั่งนกการเวก ทรงยังดวงใจให้ดับร้อน ปลอบโยนให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่โลก อีกทั้งเทวโลก ทรงพยากรณ์แล้ว.

ทรงประกาศพระธรรมเทศนา คือ จริตของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงมาแล้ว อันพระพุทธเจ้าทรงนำสืบ ๆ กันมา คือพุทธวงศ์อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก ในมนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก ด้วยความรู้อันติดตามถึงขันธ์ที่เคยอาศัยอยู่ในปางก่อน คือปุพเพนิวาสานุสสติญาณของพระองค์.

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้ายังอุตสาหะในการตั้งความปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าให้เกิดแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งปวงว่า

"ท่านทั้งหลายพึงสดับพุทธวงศ์เทศนานี้ ที่ยังให้เกิดปีติและปราโมช บรรเทาความโศกศัลย์ อันเป็นเหตุให้ได้สมบัติทุกอย่างแล้ว บัดนี้จงปฏิบัติทางแห่งความเป็นพระพุทธเจ้า อันเป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวง นำมาซึ่งคุณวิเศษ มีการย่ำยีความมัวเมาในสังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นต้น"

จบกถาพรรณนารัตนจังกมนกัณฑ์

จบกถาพรรณนาความอัพภันตรนิทาน

นิทานกถา จบ.

สุเมธกถา

เรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส

เรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเล่าเรื่องอดีตแก่พระสารีบุตรว่า

[๒] เมื่อสี่อสงไขยแสนกัป มีนครชื่อ อมระ น่าชมชื่นรื่นรมย์.

พรั่งพร้อมด้วยข้าวน้ำ ไม่ว่างเว้นจากเสียง ๑๐ ประการ มีเสียงช้าง เสียงม้า เสียงกลอง เสียงสังข์ เสียงรถ เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงเพลงขับ เสียงฉิ่ง และความเซ็งแซ่ไปด้วยเสียงร้องเชิญบริโภคอาหาร เช่นว่า เชิญมากินข้าว เชิญมาดื่มน้ำ

เป็นนครเพียบพร้อมด้วยองค์ประกอบทุกอย่าง ประกอบด้วยการงานทุกอย่าง. สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ คลาคล่ำด้วยชนต่าง ๆ มั่งคั่ง เป็นที่อยู่ของคนมีบุญ เหมือนเทพนคร.

ในนครอมรวดีครั้งนั้น เราได้เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อสุเมธ มีกองทรัพย์หลายโกฏิ มีทรัพย์และข้าวเปลือกเป็นอันมาก. เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท สำเร็จในลักขณศาสตร์ อิติหาสศาสตร์ ในลัทธิอันเป็นที่ยอมรับของยุคนั้น.

ครั้งนั้น เรานั่งอยู่ในที่ลับ จึงคิดอย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่าการเกิดใหม่ และ ความแตกสลายแห่งสรีระ เป็นทุกข์ ถูกชรายํ่ายีหลงตายก็เป็นทุกข์.

ครั้งนั้น เรามีชาติชราพยาธิเป็นธรรมดา จำเราจักแสวงหาพระนิพพานที่ไม่แก่ไม่ตาย มีแต่ความเกษม.

ถ้ากระไร เราเมื่อไม่ใยดี ไม่ต้องการ ก็ควรละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่อากูลเต็มด้วยซากศพต่าง ๆ ไปเสีย.

ทางนั้น คงมีแน่ ทางนั้น จักไม่มีไม่ได้ จำเราจักแสวงหาทางนั้น เพื่อหลุดพ้นจากภพ.

เมื่อทุกข์มี แม้ชื่อว่าสุข ก็ย่อมมีฉันใด เมื่อภพมี สภาวะที่ไม่ใช่ภพ ก็คงจะมีฉัน

นั้น.

เมื่อความร้อนมี ความเย็นก็ย่อมมีฉันใด เมื่อไฟ ๓ กองมี ความดับไฟ ก็คงจะมี ฉันนั้นเหมือนกัน.

เมื่อความชั่วมี แม้ความดี ก็ย่อมมีฉันใด เมื่อความเกิดมี ความไม่เกิด ก็คงจะมีฉันนั้นเหมือนกัน.

บุรุษตกบ่ออุจจาระ เห็นหนองน้ำ มีน้ำเต็ม ไม่แสวงหาหนองน้ำ ฉันใด. เมื่อหนองน้ำคืออมตะ สำหรับชำระล้างมลทินคือกิเลส มีอยู่ แต่คนไม่แสวงหนองน้ำ ก็ไม่ใช่ความผิดของหนองน้ำคืออมตะ ฉันนั้น.

บุรุษถูกศัตรูทั้งหลายล้อมรอบ เมื่อทางไปมีอยู่ บุรุษนั้นไม่หนีไป นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของทาง ฉันใด. บุรุษถูกกิเลสรุมล้อม เมื่อทางอันรุ่งเรืองมีอยู่ เขาไม่แสวงหาทางนั้น ก็ไม่ใช่ความผิดของทางอันรุ่งเรือง ฉันนั้น.

บุรุษเจ็บป่วย เมื่อหมอมีอยู่ ไม่ยอมให้หมอเยียวยาความเจ็บป่วย นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของหมอ ฉันใด. บุรุษถูกความเจ็บป่วยคือกิเลสบีบคั้นประสบทุกข์ ยังไม่แสวงหาอาจารย์ นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของอาจารย์ ฉันนั้น.

[ถ้ากระไร เราพึงละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่เต็มด้วยซากศพไปเสีย ไม่น่าใยดี ไม่น่าต้องการ]

บุรุษ ปลดซากศพอันน่าเกลียดที่ผูกคอไปเสีย มีความสบาย มีเสรี มีอำนาจในตัวเอง แม้ฉันใด. เราก็พึงละทิ้งกายอันเน่านี้ อันเป็นที่สะสมซากศพต่าง ๆ ไปเสีย ไม่น่าใยดี ไม่น่าต้องการ ฉันนั้น.

บุรุษสตรี ละทิ้งอุจจาระไว้ในส้วมไป ไม่ใยดีไม่ต้องการ ฉันใด. เราละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่เต็มด้วยซากศพไปเสีย เหมือนทิ้งสิ่งปฏิกูลในส้วม ฉันนั้นเหมือนกัน.

เจ้าของเรือ ละทิ้งเรือรั่วน้ำลำเก่าที่ชำรุดไปไม่ใยดี ไม่ต้องการ ฉันใด. เราละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่มีช่อง ๙ ช่อง มีของไม่สะอาดไหลออกอยู่เป็นนิตย์ไปเสีย เหมือนเจ้าของเรือ ทิ้งเรือลำเก่า ฉันนั้น.

บุรุษเดินทางไปกับพวกโจร นำสินค้าไปด้วย เห็นภัยคือความเสียหายแห่งสินค้าจึงละทิ้งพวกโจรไปเสีย ฉันใด. กายอันนี้ ก็เปรียบเสมอด้วยมหาโจร จำเราจักละกาย

นี้ไป เพราะกลัวการเสียหายแห่งกุศล ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราครั้นคิดอย่างนี้แล้ว ก็บริจาคทรัพย์หลายร้อยโกฏิ แก่คนมีที่พึ่งและคนไม่มีที่พึ่ง เข้าไปหิมวันตประเทศ.

ในที่ไม่ไกลหิมวันตประเทศ มีภูเขา ชื่อธัมมิกะ เราก็ทำอาศรม สร้างบรรณศาลา.

ในอาศรมนั้น เราสร้างที่จงกรมอันเว้นจากโทษ ๕ ประการ ประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ อันนำมาซึ่งกำลังแห่งอภิญญา.

ในอาศรมนั้น เราทิ้งผ้าอันประกอบด้วยโทษ ๙ ประการ นุ่งผ้าเปลือกไม้ ที่ประกอบด้วยคุณ ๑๒ ประการ.

(ในเวลาต่อมา) เราละบรรณศาลา อันเกลื่อนด้วยโทษ ๘ ประการ เข้าไปอาศัยโคนไม้ อันประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ.

เราละธัญชาติที่หว่านที่ปลูกโดยไม่เหลือเลย บริโภคแต่ผลไม้ที่มีอยู่(ที่เกิดเอง)ตามธรรมชาติ อันประกอบด้วยคุณเป็นอันมาก(เป็นไปเพื่อความขัดเกลา).

เราตั้งความเพียร ณ โคนไม้นั้น ได้แก่ นั่ง ยืน และเดิน ภายใน ๗ วัน ก็บรรลุถึงกำลังคืออภิญญา.

ช่วงที่เราประสบความสำเร็จ ชำนาญในการบำเพ็ญสมณธรรมอย่างนี้ ในกาลเวลานั้นเอง พระชินเจ้าผู้นำโลก พระนามว่าทีปังกรก็เสด็จอุบัติขึ้นในโลก.

เรามัวเปี่ยมด้วยความยินดีในฌาน (เพลิดเพลินในการเข้าสมาธิ) จึงไม่เห็นนิมิตอันยิ่งใหญ่โอฬารในกาล ๔ คือ ในการเสด็จอุบัติ ในการประสูติ ในการตรัสรู้ และในการแสดงธรรม ของพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า(เราจึงไม่ทราบว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นในโลกแล้ว).

(กาลครั้งหนึ่ง)ในถิ่นแถบปัจจันตประเทศ ชาวรัมมนคร มีใจยินดีแล้ว นิมนต์พระตถาคต ช่วยกันแผ้วถางหนทางเสด็จมาของพระองค์.

สมัยนั้นแล เราได้ออกจากอาศรมของตน สะบัดผ้าเปลือกไม้ เหาะไปในอัมพรสถาน ขณะนั้น.

เราเห็นชนที่เกิดโสมนัส ยินดีร่าเริงบันเทิงใจแล้ว ก็ลงจากท้องฟ้า ถามคนทั้ง

หลายในทันที.

(เราถามว่า) มหาชนเกิดโสมนัส ยินดีร่าเริงบันเทิงใจกัน พวกท่านแผ้วถางหนทาง เพื่อใครกัน.

คนเหล่านั้นถูกเราตามแล้วจึงตอบว่า พระพุทธเจ้าผู้ยอดเยี่ยมพระนามว่าทีปังกร ผู้ชนะ ผู้นำโลก บังเกิดขึ้นแล้วในโลก เราแผ้วถางหนทางเพื่อพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

เพราะได้ยินคำว่า พุทโธ ปีติก็เกิดแก่เราในทันที เราเมื่อกล่าวว่า พุทโธ พุทโธ ก็ซาบซึ้งโสมนัส.

เรายินดี ตื่นเต้น ก็ยืนคิด ณ ที่ตรงนั้นว่า จำเราจักปลูกพืชในพระพุทธเจ้าพระองค์นี้(เราควรจะทำบุญกับพระพุทธเจ้าด้วย) ขณะ(เวลา)ที่ทรงคุณค่าอย่าได้ล่วงเลยไปเปล่าเลย.

จึงกล่าวว่า ผิว่า พวกท่านแผ้วถางทางเพื่อพระพุทธเจ้า ก็ขอพวกท่านจงให้โอกาสแห่งหนึ่งแก่เรา ถึงเราก็จักแผ้วถางหนทางด้วย.

คนเหล่านั้น ได้ให้โอกาสทั้งหลายแก่เรา เพื่อแผ้วถางทางในขณะนั้น. เราแผ้วถางทางพลางคิดว่า "พุทโธ พุทโธ" ในกาลนั้น

เมื่อการงานของเรายังไม่ทันเสร็จ พระชินเจ้าทีปังกรมหามุนี ก็เสด็จพุทธดำเนินเดินทางมาพร้อมด้วยภิกษุสี่แสนรูป ผู้มีอภิญญา ผู้คงที่ เป็นพระขีณาสพ ไร้มลทิน.

การรับเสด็จก็ดำเนินไป กลองเป็นอันมากก็ประโคมขึ้นเอง มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ก็ปลื้มปราโมช แซ่ซ้องสาธุการ.

พวกเทวดาก็เห็นพวกมนุษย์ พวกมนุษย์ก็เห็นพวกเทวดา แม้ทั้งสองพวกก็ประคองอัญชลีตามเสด็จพระตถาคต.

พวกเทวดาก็บรรเลงด้วยดนตรีของทิพย์ พวกมนุษย์ก็บรรเลงด้วยดนตรีของมนุษย์ แม้ทั้งสองพวกก็บรรเลงตามเสด็จพระตถาคต.

ในอากาศ พวกเทวดาเหล่าเดินหน ก็โปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะอันเป็นทิพย์ ตลอดทั่วทิศานุทิศ.

ในอากาศ พวกเทวดาเหล่าเดินหน ก็โปรยจุรณจันทน์ ของหอมอย่างดีอันเป็นทิพย์ ทั่วทั้งทิศานุทิศ.

พวกมนุษย์ที่ไปตามพื้นดิน ก็ชูดอกจำปา ดอกช้างน้าว ดอกกระทุ่ม ดอกกระถินพิมาน ดอกบุนนาค และดอกเกด ทั่วทิศานุทิศ.

ในที่นั้น เราเปลื้องผม ผ้าเปลือกไม้และแผ่นหนังปูลาดลงที่ตมแล้วก็นอนคว่ำด้วยความปรารถนาว่า ขอพระพุทธเจ้ากับศิษย์สาวกทั้งหลาย จงเหยียบเราเสด็จไปอย่าทรงเหยียบไปบนเลนตมเลย การอันนี้จักเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา.

เรานอนเหนือแผ่นดิน ใจก็คิดอย่างนี้ว่า ถ้าเราปรารถนา ก็จะพึงเผากิเลสทั้งหลายของเราได้ในวันนี้. แต่ว่าประโยชน์อะไรของเรา ด้วยเพศ(ฐานะ)ที่ไม่มีใครรู้จักแล้วกระทำให้แจ้งธรรม ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ถ้าหากเราบรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ก็จะเป็นผู้พ้นเอง พร้อมทั้งจะยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้พ้นด้วย. ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยบุรุษผู้มีกำลัง จะข้ามไปแต่ผู้เดียว แต่ถ้าเราบรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ก็จักยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามด้วย.

ด้วยอธิการบารมีนี้ ที่เราทำในพระพุทธเจ้าผู้เป็นบุรุษสูงสุด เราบรรลุพระสัพ-พัญญุตญาณก็จะยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

เราจักตัดกระแสสังสารวัฏ กำจัดภพ ๓ แล้วขึ้นสู่ธรรมนาวา ยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆสงสาร

พระทีปังกรพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้รับของบูชา ประทับยืนใกล้ศีรษะเรา ได้ตรัสดังนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงดูชฎิลดาบส ผู้มีตบะสูงผู้นี้ (อนาคตกาลเบื้องหน้า)ในกัปที่นับไม่ได้ นับแต่กัปนี้ไป เขาผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลก.

ในกาลครั้งนั้นพระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไป

ที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์(โพธิใบ).

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์.

มีอุบาสกผู้เป็นอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอุบาสิกาผู้เป็นอัคร-อุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี นมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถทีปังกรพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เมื่อสมเด็จพระทีปังกร ผู้รู้โลก ผู้ทรงรับของบูชา ทรงประกาศกรรมของเราแล้ว ก็ทรงยกพระบาทเบื้องขวาขึ้น.

พระพุทธชิโนรสทุกองค์ซึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ก็ได้ทำประทักษิณเรา พวกเทวดา มนุษย์ อสูร ยักษ์ เมื่อไหว้แล้ว ต่างก็หลีกไป.

เมื่อพระผู้นำโลกพร้อมทั้งพระสงฆ์ลับสายตาเราไปแล้ว เราก็ลุกจากที่นอน นั่งขัดสมาธิในทันที.

เราประสบสุขโดยสุข บันเทิงใจโดยความปราโมช ผ่องใสยิ่งโดยปีติ นั่งขัดสมาธิในขณะนั้น.

เรานั่งขัดสมาธิแล้ว ก็คิดอย่างนี้ในขณะนั้นว่า เราชำนาญในฌาน ถึงฝั่งแห่งอภิญญา ฤาษีทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุ ที่เสมอเราไม่มี ไม่มีผู้เสมอในอิทธิธรรมทั้งหลาย เราก็ได้ความสุขเช่นนี้.

ในการนั่งขัดสมาธิของเรา เทวดาที่สถิตอยู่ในหมื่นโลกธาตุ ก็ส่งเสียงเอิกเกริกอึงมี่ว่า ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

(เหล่าพรหมชั้นสุทธาวาสซึ่งมีอายุยืนยาวหลายกัป ได้เคยเห็นนิมิตทั้งหลาย ในกาลก่อน ๆ ที่เคยได้ปรากฏขึ้น ในครั้งที่ พระนิยตโพธิสัตว์องค์ก่อน ๆ ได้รับการพยากรณ์จากสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เมื่อได้เห็นนิมิตเหล่านั้นมาปรากฏขึ้นในวันนี้อีก จึงมีความเบิกบานยินดี ทำการบอกกล่าวป่าวประกาศ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความชื่นชมโสมนัส ที่ได้ปรากฏมีองค์พระโพธิสัตว์หน่อพุทธางกูร มาเปล่งแสงสว่างแห่งธรรมให้แก่โลกธาตุ เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งพระองค์ จึงได้พากันโพนทะนาว่า)

นิมิตเหล่าใดปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายแต่ก่อน ในการนั่งขัดสมาธิ(เพื่อพิจารณาหาพุทธการกธรรม) นิมิตเหล่านั้นก็ปรากฏแล้วในวันนี้.

ความเย็นก็ปราศไป ความร้อนก็ระงับไป นิมิตเหล่านั้น ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

หมื่นโลกธาตุ ก็ปราศจากเสียง ปราศจากความวุ่นวาย บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

มหาวาตะ(พายุลมแรง)ก็ไม่พัด แม่น้ำก็ไม่ไหล นิมิตเหล่านั้น ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ดอกไม้บนบก ดอกไม้ในน้ำ ทั้งหมดก็บานในขณะนั้น ดอกไม้เหล่านั้นก็บานหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ไม้เถาหรือต้นไม้ ก็ติดผลในขณะนั้น ต้นไม้เหล่านั้น ก็ออกผลหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

รัตนะทั้งหลายที่อยู่ในอากาศและอยู่ในพื้นดิน ก็เรืองแสงในขณะนั้น รัตนะเหล่านั้นก็เรืองแสงแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ดนตรีมนุษย์และดนตรีทิพย์ บรรเลงขึ้นในขณะนั้น ดนตรีแม้ทั้งสองนั้นก็ส่งเสียงแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ดอกไม้อันวิจิตรต่าง ๆ ก็ตกลงจากท้องฟ้าในขณะนั้น แม้ในวันนี้ดอกไม้เหล่านั้นก็ปรากฏ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

มหาสมุทรก็คะนอง หมื่นโลกธาตุก็ไหว แม้ทั้งสองนั้นก็อุโฆษแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ไฟหลายหมื่นในนรกทั้งหลาย ก็ดับในขณะนั้น ไฟนรกแม้เหล่านั้นก็ดับแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ดวงอาทิตย์จ้าไร้มลทิน ดาวทุกดวงก็เห็นได้ชัด ดาวแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

เมื่อฝนไม่ตก น้ำก็พุขึ้นจากแผ่นดินในขณะนั้น น้ำแม้นั้น ก็พุจากแผ่นดินแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

หมู่ดาวและดาวนักษัตรทั้งหลาย ก็แจ่มกระจ่างตลอดมณฑลท้องฟ้า จันทราก็เสวยวิสาขฤกษ์ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

สัตว์ทั้งหลาย ที่อยู่ในโพรง ที่อยู่ในร่องน้ำ ก็ออกจากที่อยู่ของตน สัตว์แม้เหล่านั้น ก็ออกจากที่อยู่แล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ความไม่ยินดีไม่มีแก่สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้พอใจในขณะนั้น สัตว์แม้เหล่านั้น ก็เป็นผู้พอใจแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่

ในขณะนั้น โรคทั้งหลายก็สงบไป ความหิวก็หายไป บุพนิมิตแม้เหล่านั้น ก็เห็น

กันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ในขณะนั้น ราคะก็เบาบาง โทสะโมหะก็เสื่อมหาย กิเลสเหล่านั้นทั้งปวงก็ปราศจากไปในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ในขณะนั้น ภัยก็ไม่มี ความไม่มีภัยนั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ พวกเรารู้กันด้วยเหตุนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ธุลีไม่ฟุ้งขึ้นเบื้องบน ความไม่ฟุ้งแห่งธุลีนั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ พวกเรารู้กันด้วยเหตุนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

กลิ่นที่ไม่น่าปรารถนาก็จางหายไป กลิ่นทิพย์ก็โชยมา กลิ่นหอมแม้นั้น ก็โชยมาแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

เทวดาทั้งหมด(ยกเว้นอรูปภพ)ก็ปรากฏ เทวดาแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ขึ้นชื่อว่า นรกมีประมาณเท่าใด ก็เห็นกันได้หมดในขณะนั้น นรกแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

กำแพง บานประตู และภูเขาหิน ไม่เป็นที่กีดขวางในขณะนั้น กำแพงบานประตูและภูเขาหิน แม้เหล่านั้น ก็ไม่กีดขวางในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

การจุติและปฏิสนธิ ย่อมไม่มีในขณะนั้น บุพนิมิตแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันได้ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

[นิมิตเหล่านี้ ย่อมปรากฏเพื่อความตรัสรู้ของสัตว์ทั้งหลาย]

ขอท่านโปรดประคับประคองความเพียรไว้ให้มั่น อย่าถอยกลับ โปรดก้าวไปข้างหน้าต่อไปเถิด แม้พวกเราก็รู้เหตุข้อนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

เรา(หมายถึงท่านสุเมธดาบส)ได้สดับพระดำรัสของพระพุทธเจ้า และคำของเทวดาในหมื่นโลกธาตุแล้ว ก็ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ ในขณะนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า

พระชินพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระดำรัสเป็นหนึ่งไม่มีสอง มีพระดำรัสไม่เป็นโมฆะ คำไม่จริงของพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ก้อนดินถูกเหวี่ยงไปในอากาศ ย่อมตกลงที่พื้นดินแน่นอน ฉันใด พระดำรัสของ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้น.

[คำไม่จริงของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่]

ความตายของสรรพสัตว์ เที่ยงแท้แน่นอน แม้ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้น.

เมื่อถึงเวลาสิ้นราตรี ดวงอาทิตย์ก็ขึ้นแน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราชสีห์ออกจากที่นอน ก็บันลือสีหนาทแน่ ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้นเหมือนกัน.

สัตว์มีครรภ์แก่ ก็ปลงภาระ [คลอดลูก] แน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้น เหมือนกัน.

เอาเถิด เราจะต้องเลือกเฟ้นพุทธการกธรรม(ธรรมที่จะบำเพ็ญเพื่อการสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า) ทางโน้นทางนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง ทั้งสิบทิศ เท่าที่มีในธรรมธาตุ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นทานบารมีเป็นอันดับแรก เป็นทางใหญ่ ที่พระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ประพฤติตามกันมาแล้ว.

(ท่านสุเมธดาบสจึงปรารภกับตนเองดังนี้ว่า)

ท่านจงสมาทาน ทานบารมี นี้ไว้ให้มั่นเป็นอันดับแรกก่อน จงบำเพ็ญทานบารมีผิว่าท่านต้องการบรรลุโพธิญาณ.

หม้อที่เต็มด้วยน้ำอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่วางคว่ำปากลง ก็สำรอกน้ำออกไม่เหลือเลย ไม่รักษาน้ำไว้ในหม้อนั้น แม้ฉันใด. ท่านเห็นยาจกทั้งหลาย ทั้งชั้นต่ำ ชั้นกลางและชั้นสูงแล้ว จงให้ทานไม่เหลือเลย เหมือนหม้อที่คว่ำปาก ฉันนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธธรรมแม้อื่น ๆ ที่ช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นศีลบารมีอันดับสอง ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานศีลบารมีอันดับสองนี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญศีลบารมี ผิว่า

ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

เนื้อจามรีย่อมสงวนรักษาขนหางของตน ที่ติดอยู่ในที่บางแห่ง ถึงแม้จะมีภัยมา ก็ยอมตายอยู่ในที่นั้น ไม่ยอมวิ่งหนีกระชากให้ขนหางขาดกระจุย ฉันใด ท่านจงทำศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ แม้จะมีเหตุอันตรายจนถึงแก่ชีวิต ก็จะไม่ทำให้ศีลขาด จงบริรักษ์ศีลทุกเมื่อ เหมือนจามรีรักษาขนหาง ฉันนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เมื่อเราเลือกเฟ้น ก็เห็นเนกขัมมบารมีอันดับสาม ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเนกขัมมบารมีอันดับสามนี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ผิว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

บุรุษอยู่ในเรือนจำมานาน มีความอึดอัดระอาระทมทุกข์ ย่อมไม่เกิดความรักในเรือนจำนั้น แสวงหาทางพ้นจากเรือนจำอย่างเดียว ฉันใด. ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือนเรือนจำ มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะ เพื่อหลุดพ้นจากภพฉันนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นปัญญาบารมีอันดับสี่ ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานปัญญาบารมีอันดับสี่นี่ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญปัญญาบารมี ผิว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

เหมือนอย่างว่า ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ก็ย่อมเดินบิณฑบาตไปตามลำดับทางผ่านทั้งบ้านตระกูลชั้นต่ำ ชั้นกลาง ชั้นสูง ก็ย่อมถ่อมกายลงน้อมรับก้อนข้าวโดยเคารพเสมอกัน ฉันใด ท่านพึงตั้งความเคารพยำเกรงเข้าไปสอบถามวิชาการจากท่านผู้รู้เป็นนิจ ไม่ว่าท่านผู้รู้นั้นจะอยู่ในตระกูลชั้นต่ำ ชั้นกลาง ชั้นสูง ย่อมถ่อมตนเข้าไปรับโอวาทด้วยความยำเกรงเสมอกัน เมื่อถึงฝั่งแห่งปัญญาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นวิริยบารมีอันดับห้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานวิริยบารมี อันดับห้า นี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญวิริยบารมี ผิว่าท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

ราชสีห์มฤคราช ย่อมมีความเพียรไม่ท้อถอยในอิริยาบถนอน ยืน เดิน ประคองใจอยู่ทุกเมื่อ ฉันใด. ท่านจงประคองความเพียรไว้ให้มั่นในภพทั้งปวง ถึงฝั่งแห่งวิริยบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณฉันนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่มีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นขันติบารมีอันดับหก ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานขันติบารมีอันดับหกนี้ ไว้ให้มั่นก่อน จงมีใจเป็นหนึ่งไม่เป็นสองในขันติบารมีนั้น ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ.

ขึ้นชื่อว่าแผ่นดิน ย่อมทนสิ่งของที่เขาทิ้งลงมา สะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ทุกอย่าง ไม่ทำความยินดียินร้าย ฉันใด. แม้ตัวท่าน ก็ต้องเป็นผู้อดทนต่อการยกย่องและการดูหมิ่น ของชนทั้งปวง ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งขันติบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นสัจบารมีอันดับเจ็ด ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานสัจบารมี อันดับเจ็ดนี้ไว้ให้มั่นก่อน จงมีวาจาไม่เป็นสองในสัจบารมีนั้น ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ธรรมดาดาวประกายพรึก เป็นดังตาชั่งของโลกพร้อมทั้งเทวโลก ไม่ว่าฤดูฝน

ฤดูหนาว ฤดูร้อน ไม่โคจรออกนอกวิถีโคจรเลย ฉันใด. ถึงตัวท่าน ก็อย่าเดินออกนอกวิถีทางในสัจจะทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งสัจบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นอธิษฐานบารมีอันดับแปด ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอธิษฐานบารมีอันดับแปดนี้ไว้ให้มั่นก่อน เป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานบารมีนั้นแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ภูเขาหิน ไม่หวั่นไหว ตั้งมั่นดีแล้ว ย่อมไม่ไหวด้วยลมแรงกล้า ย่อมตั้งอยู่ในฐานของตนนั่นเอง ฉันใด ถึงตัวท่าน ก็จงไม่หวั่นไหว ในอธิษฐานบารมีทุกเมื่อ ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งอธิษฐานบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมก่อน ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นเมตตาบารมีอันดับเก้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเมตตาบารมีอันดับเก้านี้ไว้ให้มั่นก่อน จงเป็นผู้ไม่มีผู้เสมอด้วยเมตตา ผิว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

ธรรมดาน้ำ ย่อมแผ่ความเย็นไปเสมอกัน ทั้งในคนดีคนชั่ว ย่อมชำระล้างมลทินคือธุลีไป ฉันใด. ท่านจงแผ่เมตตาไปสม่ำเสมอ ในคนที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลและคนที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งเมตตาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นอุเบกขาบารมีอันดับสิบ ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอุเบกขาบารมี อันดับสิบนี้ไว้ให้มั่นก่อน ท่านจงเป็นผู้เที่ยงตรงมั่นคงดั่งตาชั่ง ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ธรรมดาแผ่นดิน ย่อมวางเฉยต่อสิ่งที่เขาทิ้งลง ไม่ว่าสะอาด หรือไม่สะอาด แม้ทั้งสองอย่าง เว้นความยินดียินร้าย แม้ฉันใด. ถึงตัวท่านก็จงเป็นดั่งตาชั่งในสุขและทุกข์ทุกเมื่อ ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งอุเบกขาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ธรรมซึ่งช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณในโลก มีเพียงเท่านี้เท่านั้น ที่สูงนอกไปจากนั้น ไม่มี ท่านจงตั้งอยู่ในธรรมเหล่านั้นอย่างมั่นคง.

เมื่อเรากำลังพิจารณาธรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งกิจและลักษณะอันเป็นภาวะของตน แผ่นพสุธาในหมื่นโลกธาตุก็หวั่นไหว เพราะเดชแห่งธรรม.

แผ่นดินไหว ส่งเสียงร้อง เหมือนยนตร์หีบอ้อยบีบอ้อย แผ่นดินไหวเหมือนลูกล้อในยนตร์คั้นน้ำมันงา ฉะนั้น.

เหล่าบริษัทที่อยู่ในที่เฝ้าพระพุทธเจ้า ก็สั่นเทิ้มอยู่ในที่นั้น ราวจะสลบไสลอยู่บนพื้นดิน.

หม้อน้ำเป็นอันมากหลายร้อยหลายพัน ก็กระทบกันและกัน แหลกเป็นจุรณอยู่ในที่นั้น.

มหาชนทั้งหลาย หวาด สะดุ้ง กลัว ลนลาน ประหวั่น ก็พากันมาประชุมเข้าเฝ้าพระทีปังกรพุทธเจ้า ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักษุ เหตุดี เหตุร้ายจักมีแก่โลกหรือ โลกถูกเหตุนั้นรบกวนทั้งโลกหรือ ขอพระองค์ทรงบรรเทาความตระหนกนั้นด้วยเถิด.”

ครั้งนั้น พระมหามุนีทีปังกร ทรงยังมหาชนเหล่านั้นให้เข้าใจแล้วตรัสว่า “ พวกท่านจงวางใจ อย่ากลัวในการที่แผ่นดินไหวทั้งนี้เลย. วันนี้ เราได้พยากรณ์ท่านผู้ใดว่าจักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ท่านผู้นั้นกำลังพิจารณาธรรมก่อน ๆ ที่พระชินเจ้าทรงเสพแล้ว. เมื่อท่านผู้นั้น กำลังพิจารณาธรรมคือ พุทธภูมิโดยไม่เหลือเลย ด้วยเหตุนั้น แผ่นปฐพีนี้ ในหมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวโลกจึงไหว.”

เพราะฟังพระพุทธดำรัส ใจของมหาชนก็ดับร้อนไปในทันที ทุกคนจึงเข้ามาหาท่านสุเมธดาบส พากันมากราบไหว้พระโพธิสัตว์อีกหน.

ครั้งนั้น เรายึดถือพระพุทธคุณทำใจไว้มั่น น้อมนมัสการพระทีปังกรพุทธเจ้า แล้วจึงลุกขึ้นจากอาสนะ.

พวกเทวดาถือดอกไม้ทิพย์ พวกมนุษย์ก็ถือดอกไม้มนุษย์ ทั้งสองพวกก็เอาดอกไม้ทั้งหลายโปรยปรายเราผู้กำลังลุกขึ้นจากอาสนะ.

เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวกนั้นก็พากันแซ่ซ้องสวัสดีว่า " ความปรารถนาของท่านยิ่งใหญ่ ขอท่านจงได้ความปรารถนานั้นสมปรารถนาเถิด.

ขอเสนียดจัญไรจงปราศไป ความโศก โรคจงพินาศไป อันตรายทั้งหลายจงอย่ามีแก่ท่าน ขอท่านจงสัมผัสพระโพธิญาณโดยเร็วเถิด.

ต้นไม้ดอก ย่อมออกดอกบาน เมื่อถึงฤดูกาล ฉันใด ข้าแต่ท่านมหาวีระ ขอท่านจงเบ่งบานด้วยพุทธญาณ ฉันนั้นเหมือนกันเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉันใด ข้าแต่ท่านมหาวีระ ขอท่านจงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉันนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ตรัสรู้ที่โพธิมัณฑสถานฉันใด ข้าแต่มหาวีระ ขอท่านจงตรัสรู้ที่โพธิมัณฑสถานตามประเพณีของพระชินเจ้า ฉันนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงประกาศพระธรรมจักรฉันใด ข้าแต่ท่านมหาวีระ ขอท่านจงประกาศพระธรรมจักร ฉันนั้นเถิด.

ดวงจันทร์ในราตรีเพ็ญ เต็มดวงรุ่งโรจน์ ฉันใด ท่านมีมโนรถเต็มแล้ว จงรุ่งโรจน์ในหมื่นโลกธาตุ ฉันนั้นเถิด.

ดวงอาทิตย์พ้นจากราหูแล้ว ย่อมรุ่งโรจน์ด้วยแสงสว่าง ฉันใด ท่านพ้นจากโลกแล้ว ก็จงรุ่งโรจน์ด้วยสิริ ฉันนั้นเหมือนกันเถิด.

แม่น้ำทุกสาย ย่อมชุมนุมไหลสู่มหาสมุทร ฉันใด โลกพร้อมทั้งเทวโลกขอจงพากันหลั่งไหลไปยังสำนักของท่าน ฉันนั้นเถิด."

ครั้งนั้น ท่านสุเมธดาบสอันเทวดาและหมู่มนุษย์เหล่านั้นชมเชยสรรเสริญแล้ว สมาทานบารมีธรรม ๑๐ ประการ เมื่อจะบำเพ็ญธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ จึงเข้าไปยังป่าใหญ่

สุเมธกถา จบ

อรรถกถาสุเมธปัตถนากถา

(บทอธิบายความ ว่าด้วยความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส)

บัดนี้ ถึงโอกาสพรรณนาพุทธวงศ์ ที่ดำเนินไปโดยนัยเป็นต้นว่า

เมื่อสี่อสงไขยแสนกัป ยังมีนครชื่อว่าอมรวดีงามน่าดู น่ารื่นรมย์. พระนครไม่ว่างเว้นจากเสียง ๑๐ อย่าง คือ เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงสังข์ เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงขับ เสียงฉิ่ง และเสียงเชื้อเชิญบริโภคอาหาร (เป็นสำนวนโวหารที่ต้องการบอกว่า เป็นเมืองที่คึกคักไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ใช่เมืองป่าเมืองดอย).

พระนครพรั่งพร้อมด้วยส่วนประกอบทุกอย่าง มีการงานทุกอย่างจัดไว้อย่างดี สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ คลาคล่ำด้วยหมู่ชนต่าง ๆ เจริญมั่งคั่ง เป็นที่อยู่ของผู้มีบุญ ประดุจเทพนคร.

พราหมณ์ชื่อ สุเมธ อาศัยอยู่ใน นครอมรวดี นั้น เขาเป็นอุภโตสุชาต (เกิดในตระกูลดีทั้งสองฝ่าย) คือ ฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา เป็นผู้ถือเอาครรภ์บริสุทธิ์มาตลอด ๗ ชั่วสกุล ไม่มีผู้ใดที่จะคัดค้านและรังเกียจได้ด้วยเรื่องความสูงส่งของชาติตระกูล มีบุคลิกลักษณะน่าชมน่าเลื่อมใสประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เขาศึกษาจบไตรเพทพร้อมทั้งนิฆัณฑุศาสตร์ เกฏุภศาสตร์ ทั้งอักขระประเภท ครบ ๕ ทั้งอิติหาสศาสตร์ ชำนาญบทกวี ชำนาญไวยากรณ์ ชำนาญในโลกายตศาสตร์และมหาปุริสลักษณศาสตร์ แต่มารดาบิดาได้ตายเสียครั้งเขายังเป็นเด็กรุ่น. ผู้จัดการกองทรัพย์สินของเขานำบัญชีทรัพย์สินมาแล้วเปิดห้องหลายห้อง ที่เต็มไปด้วยรัตนะต่าง ๆ มีทอง เงิน แก้วมณี แก้วมุกดา เป็นต้น บอกถึงทรัพย์ว่า ข้าแต่นายน้อย นี่ทรัพย์สินส่วนของมารดา นี่ทรัพย์สินส่วนของบิดา นี่ทรัพย์สินส่วนของปู่ทวด จนตลอด ๗ ชั่วสกุล แล้วมอบให้ว่า ท่านจงดำเนินการทรัพย์นี้เถิด. เขารับคำว่า ดีละท่าน แล้วทำบุญทั้งหลายอยู่ครองเรือน.

ต่อมาวันหนึ่ง สุเมธบัณฑิต เป็นบัณฑิตผู้เพลินอยู่ด้วยกองคุณ ๑๐ ประการนั้น ก็อยู่ในที่ลับ ณ ปราสาทชั้นบน นั่งขัดสมาธิ ดำริว่า “ขึ้นชื่อว่า การถือปฏิสนธิในภพใหม่เป็นทุกข์ การแตกดับแห่งสรีระในสถานที่เกิดแล้วเกิดเล่า ก็เหมือนกัน คือเป็นทุกข์ ก็เรามีชาติ ชรา พยาธิ มรณะเป็นธรรมดา เราเป็นอยู่อย่างนี้ ก็ควรแสวงหาพระ

นิพพาน อันไม่มีชาติ [ชรา] พยาธิ มรณะ เป็นที่จำเริญสุข อันจะพ้นจากการท่องเที่ยวไปในภพ จะพึงมีได้ก็ด้วยมรรค(ปฏิปทาดำเนิน)อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะให้ถึงพระนิพพานแน่แท้." ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในครั้งนั้น เรานั่งคิดอยู่ในที่ลับอย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่าการเกิดใหม่และการแตกดับแห่งสรีระเป็นทุกข์.

ครั้งนั้น ได้คำนึงถึงว่า เรามีชาติชราพยาธิเป็นธรรมดา จำเราจักแสวงหาพระนิพพาน ซึ่งไม่แก่ไม่ตาย มีแต่ความเกษม.

ถ้ากระไร เราผู้ไม่มีเยื่อใย ไม่ต้องการด้วยกามทั้งหลาย จะพึงละกายอันเน่านี้ซึ่งอากูลเต็มด้วยซากศพต่าง ๆ ไปเสีย.

มรรค(ทางดำเนิน)ใดมีอยู่ คงจะต้องมีแน่ มรรคนั้นคงไม่ทำให้เหนื่อยเปล่า จำเราจักแสวงหามรรคนั้น เพื่อหลุดพ้นจากภพ.

เหมือนอย่างว่า ธรรมดาสุข อันเป็นข้าศึกของทุกข์มีอยู่ ฉันใด เมื่อความเกิดมีอยู่ ความไม่เกิดอันเป็นข้าศึกของความเกิดนั้น ก็พึงมีฉันนั้น อนึ่ง เมื่อความร้อนมีอยู่ แม้ความเย็นอันระงับความร้อนนั้น ก็มีอยู่ ฉันใด นิพพานอันเครื่องระงับไฟคือกิเลสมีราคะเป็นต้น ก็พึงมี ฉันนั้น อนึ่งแม้ธรรมอันไม่มีโทษเป็นความดี ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อธรรมอันเป็นความชั่วลามก ก็มีอยู่ฉันใด เมื่อความเกิดอันเป็นฝ่ายชั่วมีอยู่ แม้นิพพานที่นับได้ว่า เป็นความไม่เกิด เพราะห้ามความเกิดได้ ก็พึงจะต้องมีอยู่ ฉันนั้นเหมือนกันแล.

ครั้งนั้น เราก็คิดถึงแม้ประการอื่นว่า บุรุษผู้พลาดตกลงไปในกองอุจจาระ และเห็นหนองน้ำที่มีน้ำใสประดับด้วยบัวหลวง บัวสาย และบัวขาว ก็ควรแสวงหาหนองน้ำ ด้วยความคำนึงว่า ควรจะไปที่หนองน้ำนั้น โดยทางใดหนอ. การไม่แสวงหาหนองน้ำนั้น ไม่ใช่ความผิดของหนองน้ำนั้น เป็นความผิดของบุรุษผู้นั้นผู้เดียว ฉันใด เมื่อหนองน้ำใหญ่ คืออมตธรรมซึ่งเป็นเครื่องชำระมลทินคือกิเลสมีอยู่ การไม่แสวงหาหนองน้ำใหญ่คืออมตธรรมนั้น นั่นไม่ใช่ความผิดของหนองน้ำใหญ่ คืออมตธรรม แต่เป็นความผิดของบุรุษนั้นผู้เดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน. อนึ่งบุรุษถูกพวกโจรล้อมไว้ เมื่อทางหนีก็มีอยู่ แต่ถ้าบุรุษนั้นไม่หนีไปเสีย นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของทางนั้น เป็นความผิดของบุรุษผู้นั้นผู้เดียว ฉันใด บุรุษที่ถูกพวกโจรคือกิเลสล้อมจับไว้ เมื่อทางใหญ่อันรุ่งเรือง อันจะไปยังมหานครคือพระนิพพาน แม้มีอยู่ ก็ไม่แสวงหาทางนั้น ก็ไม่ใช่ความ

ผิดของทาง เป็นความผิดของบุรุษแต่ผู้เดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน. บุรุษถูกความเจ็บป่วยบีบคั้น เมื่อหมอที่จะเยียวยาความเจ็บป่วยมีอยู่ ถ้าไม่แสวงหาหมอนั้น ไม่ยอมให้หมอนั้นเยียวยาความเจ็บป่วย นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของหมอ เป็นความผิดของบุรุษนั้นแต่ผู้เดียว ฉันใด ก็ผู้ใดถูกความเจ็บป่วยคือกิเลสบีบคั้นหนัก ไม่แสวงหาอาจารย์ผู้ฉลาดในทางระงับกิเลสซึ่งมีอยู่ ก็เป็นความผิดของผู้นั้นผู้เดียว ไม่ใช่ความผิดของอาจารย์ผู้ขจัดความเจ็บป่วยคือกิเลส ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ก็เราครั้นคิดดังกล่าวมานี้แล้ว จึงคิดยิ่ง ๆ ขึ้นไปอย่างนี้ว่า บุรุษผู้รักความสะอาดย่อมต้องการจะทิ้งซากศพ ที่มีคนกลั่นแกล้งนำมาคล้องคอ ออกไปเสีย แล้วพึงเป็นสุข ฉันใด แม้เราก็จะละทิ้ง ถอนความยินดีพอใจในกายอันเน่าเปื่อยนี้เสีย ไม่อาลัย พึงเข้าไปยังมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น. อนึ่ง บุรุษสตรีถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงที่พื้นดินอันเปื้อนอุจจาระปัสสาวะแล้ว ก็หาเอาใส่ชายพกหรือเอาชายผ้าห่ออุจจาระปัสสาวะนั้นพาไปไม่ ที่แท้ ก็พากันเกลียด ไม่อยากแม้แต่จะแลดู ไม่อาลัย สลัดทิ้งไปเลย ฉันใด แม้เราก็ไม่อาลัยกายอันเน่าเปื่อยนี้ ควรที่จะละทิ้ง เพื่อเข้าไปยังอมตมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น. อนึ่ง ธรรมดานายเรือทั้งหลาย ก็ละทิ้งเรือที่น้ำรั่ว ฉันใด แม้เราก็ละทิ้งกาย ที่ของโสโครกไหลออกจากปากแผลทั้ง ๙ แผล(ทวารทั้ง ๙)นี้ ไม่เยื่อใยจักเข้าไปยังมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น. อนึ่ง บุรุษบางคน พกพารัตนะมากอย่างมีแก้วมุกดาแก้วมณีและแก้วไพฑูรย์เป็นต้น เดินทางไปกับหมู่โจร จำต้องละทิ้งหลบหนีโจรเหล่านั้น เพราะกลัวสูญเสียรัตนะ เลือกถือเอาแต่ทางที่เกษมปลอดภัย ฉันใด กายอันเน่าแม้นี้ก็เสมือนโจรปล้นรัตนะ ถ้าเราจักทำความอยากในกายนี้ รัตนะคืออริยมรรคและกุศลธรรมของเราก็จักสูญเสียไป เพราะฉะนั้นจึงควรที่เราจำต้องละทิ้งกรัชกายที่เสมือนมหาโจรนี้ แล้วแสวงหาทางเข้าไปยังมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น.

กล่าวฝ่ายสุเมธบัณฑิต ครั้นครุ่นคิดถึงเหตุจูงใจแก่เนกขัมมะ(การออกบวช) ด้วยอุปมานานาประการอย่างนี้แล้ว จึงคิดอีกว่า "บิดาและปู่เป็นต้นของเรารวบรวมกองทรัพย์ใหญ่นี้ไว้ แต่เมื่อไปปรโลก ก็ไม่สามารถนำพาแม้แต่กหาปณะเดียวไปปรโลกได้. ส่วนเราควรจะจัดการเพื่อทำเหตุให้สามารถนำทรัพย์เหล่านี้ไปปรโลกได้" ดังนี้แล้วก็ไปกราบทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ข้าพระบาทมีหัวใจถูกชาติชราเป็นต้นรบกวน จำจักออกจากเรือนบวช เข้าสู่ความไม่มีเรือน ข้าพระบาทมีทรัพย์อยู่หลายแสนโกฏิ ขอพระองค์ผู้สมมติเทพโปรดทรงดำเนินการกะทรัพย์นั้นเถิด พระเจ้าข้า." พระราชาตรัสว่า "เราไม่ต้องการทรัพย์ของท่านดอก ท่านนั้นเองจงทำตามปรารถนาเถิด."

สุเมธบัณฑิตนั้นทูลรับว่า "ดีละพระเจ้าข้า" แล้วให้ตีกลองร้องป่าวไปในพระนคร ให้ทานแก่มหาชน ละวัตถุกามและกิเลสกามแล้ว ก็ออกจากอมรนคร ซึ่งเสมือนเทพนครอันประเสริฐไปแต่ลำพังผู้เดียว จาริกไปอาศัยยังธัมมิกบรรพต ในป่าหิมวันตประเทศที่มีฝูงเนื้อนานาชนิด เพื่อทำอาศรม สร้างบรรณศาลาลงในที่นั้น สร้างที่จงกรมที่เว้นโทษ ๕ ประการ ละทิ้งผ้าอันประกอบด้วยโทษ ๙ ประการแล้ว นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้ที่ประกอบด้วยคุณ ๑๒ ประการ เพื่อรวบรวมกำลังแห่งอภิญญาที่ประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ บวชแล้ว.

เขาบวชอย่างนี้แล้ว ก็ยังได้ละบรรณศาลาที่เกลื่อนด้วยโทษ ๘ ประการ เข้าอาศัยโคนไม้ ที่ประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ ละธัญชาติหลากชนิดทุกอย่าง บริโภคแต่ผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ(ที่ไม่ต้องปลูก) ตั้งความเพียร โดยการนั่งยืนและเดินก็ได้สมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ภายใน ๗ วันเท่านั้น.

ถามว่า เพราะเหตุไร ภูเขาลูกนี้จึงมีชื่อว่าธัมมิกะ. ตอบว่า ก็พระโพธิสัตว์ทั้งหลายโดยมาก บวชเป็นฤาษี เข้าอาศัยภูเขาลูกนั้นทำอภิญญาให้เกิดแล้วทำสมณธรรม เพราะฉะนั้นภูเขาลูกนั้นจึงได้ปรากฏชื่อว่า ธัมมิกะ เพราะเป็นที่อาศัยแห่งบุคคลผู้มีสมณธรรม. ที่ท่านตรัสไว้เหมือนว่าสุเมธบัณฑิต สร้างอาศรมบรรณศาลาที่จงกรมด้วยฝีมือตนเอง แต่แท้จริง หาได้สร้างด้วยฝีมือตนเองไม่ ท้าวสักกเทวราชทรงส่งวิสสุกรรมเทพบุตรไปสร้าง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายถึงผลสำเร็จนั้น ซึ่งเกิดด้วยบุญญานุภาพของพระองค์ในครั้งนั้น จึงตรัสว่า ดูก่อนสารีบุตร ณ ภูเขานั้น

เราทำอาศรม สร้างบรรณศาลา สร้างที่จงกรมอันเว้นโทษ ๕ ประการ ไว้ ณ ที่นั้น.

ที่ว่า ทางจงกรมอันเว้นจากโทษ ๕ ประการเหล่านี้ คือ เป็นที่แข็งขรุขระ ๑ อยู่ในต้นไม้ ๑ มีที่รกกำบัง ๑ แคบเกินไป ๑ กว้างเกินไป ๑ ด้วยการกำหนดอย่างสูงท่านกล่าวว่า ที่จงกรมยาว ๖๐ ศอก กว้างศอกครึ่ง.

หรืออีกนัยหนึ่ง ได้แก่เว้นห่างไกลจากโทษ คือนิวรณ์ ๕ ประการ พึงเห็นว่าเชื่อมความกับบทหลังนี้ ความว่า ชักนำกำลังแห่งอภิญญา อันประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ คือ เมื่อจิตตั้งมั่นอย่างนี้ หมดจด สะอาด ไม่มีมลทิน ปราศจากอุปกิเลส อ่อนโยน ควรแก่งาน มั่นคง ไม่หวั่นไหว.

ทรงแสดงว่า ดูก่อนสารีบุตร เราเมื่ออยู่ในที่นั้น ก็เสียสละผ้าที่มีค่ามากที่ตนนุ่ง

ห่มเสีย ก็เมื่อจะละผ้า ได้เห็นโทษ ๙ ประการในผ้านั้นจึงละเสีย. ความจริงประกาศโทษ ๙ ประการในผ้า แก่ผู้บวชเป็นดาบสทั้งหลาย. โทษ ๙ ประการคืออะไร ทรงแสดงว่า เราละผ้าที่ประกอบด้วยโทษ ๙ ประการเหล่านี้คือ ผ้าเป็นของมีค่า ชีวิตนักบวชอยู่ได้ด้วยผู้อื่น ผ้าหมองไปทีละน้อยด้วยการใช้ ผ้าที่หมองแล้วจำต้องซักต้องย้อม ผ้าเก่าไปด้วยการใช้ ผ้าที่เก่าแล้วจำต้องทำการชุน ทำการปะ ต้องมีความยากในการแสวงหาใหม่ ไม่เหมาะแก่การบวชเป็นดาบส เป็นของสาธารณะทั่วไปแก่พวกโจร(โจรอยากได้) ต้องคุ้มครองโดยที่พวกโจรลักไปไม่ได้ เป็นฐานการแต่งตัวของผู้นุ่งห่ม ผู้ที่สวมใส่พาเที่ยวไปกลายเป็นคนมักมาก เมื่อเห็นโทษโดยประการต่าง ๆ นี้แล้วจึงนุ่งผ้าเปลือกไม้. ผ้าเปลือกไม้มีอานิสงส์ ๑๒ ประการคือ มีค่าน้อย ๑ ไม่เนื่องด้วยผู้อื่น ๑ อาจทำได้ด้วยมือตนเอง ๑ แม้เมื่อเก่าเพราะการใช้ก็ไม่ต้องเย็บ(ทิ้งไปเลย) ๑ ไม่มีโจรภัย ๑ ผู้แสวงหาก็ทำได้ง่าย ๑ เหมาะแก่การบวชเป็นดาบส ๑ ไม่เป็นฐานการแต่งตัวของผู้ใช้ ๑ มีความมักน้อยในปัจจัยคือจีวร ๑ ใช้สะดวก ๑ เปลือกไม้ที่เกิดก็หาได้ง่าย ๑ แม้เมื่อผ้าเปลือกไม้สูญหายก็ไม่เสียดาย ๑.

ครั้งนั้น สุเมธบัณฑิต อยู่ ณ บรรณศาลาอาศรมนั้น ตอนใกล้รุ่งก็ลุกขึ้นพิจารณาถึงเหตุออกบวชของตน คิดอย่างนี้ว่า เราละบ้านเรือนซึ่งมีอาการประหนึ่งที่อยู่อันประเสริฐของเทพยดา อันงดงามด้วยสมบัติอันโอฬารน่ารื่นรมย์ของคฤหัสถ์ ประกอบด้วยเสียงการกระทบกันของกำไลมือกำไลเท้าทองใหม่ ๆ ของเหล่าดรุณี เป็นต้น ระคนด้วยเสียงและการหัวเราะการพูดที่ไพเราะ เป็นการสละที่เหมือนกับการละก้อนเขฬะ (สละละทิ้งความสุขทางฆราวาสอย่างไม่เสียดายเหมือนการบ้วนเสลดทิ้ง) เข้าไปยังป่าตโปวัน บำเพ็ญตบะเครื่องลอยบาปของชนทั้งปวง เพราะเป็นผู้เพลิดเพลินยินดีด้วยวิเวก แต่ว่าดูเถอะ การอยู่ที่บรรณศาลา ณ อาศรมนี้ของเรา ก็คล้ายกับว่าเป็นการครองเรือนครั้งที่สองกระนั้น เอาเถิด เราจะไปอยู่เสียที่โคนไม้ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เราละบรรณศาลา อันเกลื่อนด้วยโทษ ๘ ประการ.

โทษ ๘ ประการอะไรบ้าง. พระมหาสัตว์เห็นโทษ ๘ เหล่านี้คือ การที่สร้างให้สำเร็จจำต้องใช้เครื่องสัมภาระมาก ๑ จำต้องบำรุงอยู่เป็นนิตย์ด้วยหญ้าใบไม้และดินเหนียวเป็นต้น ๑ จำต้องออกไป โดยเข้าใจว่า ไม่มีเอกัคคตาจิต(จิตอารมณ์เดียวอารมณ์เป็นหนึ่ง)สำหรับผู้จำต้องออกไปในเวลาไม่สมควร ด้วยคิดว่า ขึ้นชื่อว่าเสนาสนะ จักทรุดโทรมไป ๑ ต้องทนุถนอมกาย เพราะกระทบเย็นร้อน ๑ ต้องปกปิดคำครหาที่ว่า ผู้เข้าไปบ้านเรือนอาจทำชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ๑ ต้องหวงแหนว่านี้ของเรา ๑ การมีบ้านเรือนต้องมีเพื่อนอยู่ ๑ ต้องเป็นของทั่วไปแก่สัตว์เป็นอันมาก

เพราะต้องทั่วไปแก่สัตว์ทั้งหลายมีเล็น เลือด จิ้งจกเป็นต้น ๑ ดังนี้แล้วจึงละบรรณศาลาเสีย.

เราปฏิเสธที่มุงที่บัง(เคหสถานอันมีฝาและหลังคา) เข้าไปยังโคนไม้อันประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ คุณ ๑๐ ประการอะไรบ้าง. ตรัสว่า เราเห็นคุณ ๑๐ เหล่านี้ คือ มีความริเริ่มขวนขวายน้อย ๑ ไม่มีโทษเพราะหาได้ง่าย คือเพียงเข้าไปสู่โคนไม้นั้นเท่านั้น ๑ ทำอนิจจสัญญา(การกำหนดหมายอนิจจังความไม่เที่ยง)ให้ตั้งขึ้นด้วยการเห็นความแปรปรวนของต้นไม้และใบไม้ ๑ ไม่ตระหนี่เสนาสนะ ๑ เมื่อจะทำชั่ว ณ โคนไม้นั้นย่อมละอาย เพราะฉะนั้น จึงไม่มีที่ลับที่จะทำชั่ว ๑ ไม่ทำความหวงแหน ๑ อยู่กับรุกขเทวดาทั้งหลาย ๑ ปฏิเสธที่กำบัง ๑ ใช้สอยสะดวก ๑ ไม่ห่วงใยเพราะเสนาสนะคือโคนไม้ หาได้ง่าย มีในทุกสถานที่ที่ไป ๑ แล้วจึงเข้าไปยังโคนไม้ และตรัสว่า

โคนไม้ อันพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสรรเสริญแล้ว ก็อันว่า ที่อยู่ของผู้ยินดีในความสงัด เสมอด้วยโคนไม้ จะมีแต่ไหน.

แท้จริง ผู้อยู่โคนไม้อันสงัด ย่อมกำจัดความตระหนี่ที่อยู่ อันเทวดารักษาแล้ว ชื่อว่าผู้มีข้อวัตรอันดีงาม.

ผู้เห็นต้นไม้และใบไม้ ที่มีสีแดง เขียว เหลือง แห้ง อันร่วงหล่นแล้ว ย่อมละวางนิจจสัญญาคือการเข้าใจว่าเที่ยงเสียได้.

เพราะฉะนั้นแล ผู้มีปัญญาเห็นประจักษ์ ไม่ควรดูหมิ่นโคนไม้อันสงัด ที่เป็นทรัพย์มรดกของพระพุทธเจ้า เป็นที่อยู่ของผู้ยินดียิ่งในภาวนา.

ครั้งนั้น สุเมธบัณฑิต เป็นผู้เห็นโทษของบรรณศาลา ได้อานิสงส์ในเสนาสนะคือโคนไม้อยู่ จึงคิดยิ่งขึ้นไปว่า การที่เราเข้าไปยังหมู่บ้านเพื่อแสวงหาอาหาร ย่อมเป็นทุกข์ในการแสวงหาอาหาร เรามิใช่เพราะสิ้นไร้ไม้ตอก จึงออกบวชด้วยความต้องการเพื่อหาอาหาร แต่ทุกข์มีการแสวงหาอาหารเป็นเหตุนั้นไม่มีประมาณเลย ถ้ากระไรเราจะยังอัตภาพให้เป็นไป ด้วยผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เมื่อจะทรงแสดงความที่วิเศษของประโยชน์นี้จึงตรัสคาถาเป็นต้นว่า

เราสละธัญชาติที่หว่านแล้วที่ปลูกแล้วโดยไม่เหลือเลย บริโภคแต่ผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติอันพรั่งพร้อมด้วยคุณเป็นอันมาก.

บุคคลผู้สันโดษด้วยผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เลี้ยงชีพไม่เนื่องด้วยผู้อื่น ละ

ความละโมบในอาหารเสีย ย่อมเป็นมุนีใน ๔ ทิศ(คือจะไปไหนก็ได้).

มุนีย่อมละความอยากในรส การเลี้ยงชีพของท่านจึงบริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นแล จึงไม่ควรดูหมิ่นการบริโภคผลที่ไม้มีอยู่ตามธรรมชาติ.

สุเมธบัณฑิต เมื่อประพฤติอยู่อย่างนี้ไม่นานนัก ก็ได้บรรลุสมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ภายใน ๗ วัน

สุเมธบัณฑิตนั้น ปฏิเสธการนอน ยังคืนและวันให้ล่วงไปด้วยการนั่งยืนและเดินเท่านั้น จึงบรรลุกำลังแห่งอภิญญาได้ภายใน ๗ วันเท่านั้น. ก็แลเมื่อสุเมธดาบส ครั้นบรรลุกำลังแห่งอภิญญาอย่างนี้แล้ว ก็ยับยั้งอยู่ด้วยสุขในสมาบัติ(ชอบเข้าสมาธิ). ครั้งนั้น พระศาสดาพระนามว่าทีปังกรผู้ทรงทำการสงเคราะห์ชนทั้งปวง ผู้ทรงริดรอนกำลังแห่งมาร ทรงจุดประทีปคือพระญาณ ได้เสด็จอุบัติในโลก.

เมื่อว่าโดยสังเขปเท่านั้น การกล่าวลำดับเรื่องพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นมีดังนี้ ได้ยินว่า พระมหาสัตว์พระนามว่าทีปังกรพระองค์นี้ ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๓๐ ทัศ ทรงสร้างสมพระบารมีอันยิ่งใหญ่เสมือนกับพระชาติแห่งพระเวสสันดร ทรงให้มหาทาน เป็นเหตุให้แผ่นดินไหวเป็นต้น เมื่อสุดสิ้นพระชนมายุ ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงดำรงอยู่ ณ ที่นั้น ตลอดพระชนมายุ จนกระทั่งถึงกาลเมื่อเทวดาในหมื่นจักรวาลประชุมกัน กราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหาวีระ นี้เป็นกาลอันสมควรสำหรับพระองค์ โปรดเสด็จอุบัติในครรภ์พระมารดาเถิด พระองค์เมื่อจะทรงยังโลกพร้อมทั้งเทวโลก ให้ข้ามห้วงโอฆสงสาร ก็โปรดเสด็จลงไปตรัสรู้อมตบทเถิด.

ดังนี้แล้ว แต่นั้น ทรงสดับคำของเทวดาทั้งหลายแล้วทรงพิจารณามหาวิโลกนะ ๕ ประการ ทรงจุติจากดุสิตสวรรค์นั้นแล้ว ทรงถือปฏิสนธิ โดยดาวนักษัตรในเดือนอาสาฬหะหลัง เพ็ญเดือนอาสาฬหะ ในพระครรภ์ของ พระนางสุเมธาเทวี ในสกุลของพระราชาพระนามว่า สุเทวะ ผู้เป็นเทพแห่งนรชน ดังท้าววาสุเทพ ผู้พิชิตด้วยความเจริญแห่งพระยศของพระองค์ ณ กรุงรัมมวดี มีราชบริพารหมู่ใหญ่คอยบริหาร ไม่ทรงแปดเปื้อนด้วยของไม่สะอาดไร ๆ ในพระครรภ์ของพระมหาเทวี เหมือนก้อนแก้วมณีอยู่ตลอดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระนาง.

ก็บุพนิมิต ๓๒ ประการ ปรากฏเป็นปาฏิหาริย์ของพระทีปังกรราชกุมารพระองค์นั้น ทั้งขณะปฏิสนธิ ทั้งขณะประสูติ ปาฏิหาริย์ ๓๒ ประการ เป็นไปในฐานะ เหล่านี้

คือ เมื่อพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ทุกพระองค์ เสด็จสู่พระครรภ์ของพระมารดา ๑ ประสูติ ๑ ตรัสรู้ ๑ ประกาศพระธรรมจักร ๑ เพราะฉะนั้น ท่านจึงแสดงบุพนิมิต ๓๒ ในการประสูติของพระทีปังกรราชกุมาร เพราะเป็นของปรากฏแล้ว ดังนี้ว่า

เมื่อพระทีปังกรราชกุมาร ผู้ทำความงาม ผู้ทำความเจริญ ผู้ทำความสงบ ประสูติแล้ว ในครั้งนั้น หมื่นโลกธาตุก็สะเทือนสะท้านหวั่นไหวโดยรอบ.

ครั้งนั้น เทวดาในหมื่นจักรวาล ก็พากันประชุมในจักรวาลหนึ่ง.

พอพระมหาสัตว์ ผู้เป็นพระโพธิสัตว์ประสูติ เทวดาทั้งหลายก็รับก่อน ภายหลังพวกมนุษย์จึงรับพระองค์.

ขณะนั้น กลองหุ้มหนังและกลองทั้งหลาย ช่องพิณและพิณทั้งหลาย อันใคร ๆ มิได้ประโคม เครื่องประดับทั้งหลายที่ใคร ๆ มิได้แตะต้อง ก็ส่งเสียงกระทบกันกรุ้งกริ้ง ๆ อย่างไพเราะไปโดยรอบ.

เครื่องพันธนาการทั้งหลายทุกแห่ง ก็ขาดหลุดไป โรคภัยทั้งปวงก็หายไปเอง คนตาบอดแต่กำเนิดก็มองเห็นรูปทั้งหลาย คนหูหนวกก็ได้ยินเสียงรอบตัว.

คนเซอะแต่กำเนิด ก็ได้สติระลึกได้ คนขาพิการก็ใช้เท้าเดินได้ เรือสินค้าที่ออกไปต่างแคว้นแล้วก็คืนกลับสู่ท่าเรือสุปัฏฏนะได้เองอย่างรวดเร็ว.

รัตนะทุกอย่าง ทั้งที่อยู่ในอากาศ ทั้งที่อยู่ภาคพื้นดิน ก็เรืองแสงได้เองไปรอบ ๆ ไฟในนรกอันร้ายกาจก็ดับ กระแสน้ำในแม่น้ำทั้งหลายก็ไม่ไหล.

แสงสว่างอันโอฬารไพบูลย์ ก็ได้มีในโลกันตริกนรก ซึ่งมีทุกข์ไม่ว่างเว้น ครั้งนั้นมหาสมุทรนี้ก็มีเกลียวคลื่นละลอกสงบ ทั้งน้ำทะเลก็มีรสจืดอร่อยด้วย.

ลมที่พัดแรงหรือร้ายกาจ ก็ไม่พัด ต้นไม้ทั้งหลายก็ออกดอกบานสะพรั่ง ดวงจันทร์พร้อมทั้งดวงดาวก็จรัสแสงยิ่ง แม้แต่ดวงอาทิตย์ก็ไม่แผดแสงร้อนแรง.

ฝูงนก ก็ร่าเริงลงจากฟากฟ้าและต้นไม้ มาอยู่พื้นดินเบื้องล่าง เมฆฝนที่อยู่ใน ๔ มหาทวีป ก็หลั่งน้ำฝนรสอร่อยไปโดยรอบ.

เทวดาทั้งหลายอยู่ในภพทิพย์ของตน มีจิตเลื่อมใส ก็พากันฟ้อนรำ ขับร้องประโคม โห่ร้อง สรวลเสกันอึงมี่.

เขาว่า ในขณะนั้น บานประตูเล็กบานประตูใหญ่ก็เปิดได้เอง เขาว่า ความอดอยากหิวกระหาย มิได้บีบคั้นมหาชน ไม่ว่าโลกไร ๆ.

ส่วนหมู่สัตว์ที่เป็นเวรกันเป็นนิตย์ ก็ได้เมตตาจิตเป็นอย่างยิ่ง ฝูงกาก็เที่ยวไปกับฝูงนกเค้าแมว ฝูงหมาป่าก็ยิ้มแย้มกับฝูงหมู.

ทั้งงูมีพิษและไม่มีพิษ ก็เล่นหัวกับพังพอนทั้งหลาย ฝูงหนูบ้าน มีใจคุ้นกันสนิทก็จับกลุ่มกันใกล้กับหัวของแมว.

ความกระหายน้ำ ในโลกของปีศาจ ที่ไม่ได้น้ำมาเป็นพุทธันดร ก็หายไป คนค่อมก็มีกายงามสมส่วน คนใบ้ก็พูดจาได้ไพเราะ.

ส่วนหมู่สัตว์ ที่มีจิตเลื่อมใส ก็กล่าวปิยวาจาแก่กันและกัน ฝูงม้าที่มีใจร่าเริงก็ลำพองร้อง แม้ฝูงช้างใหญ่เมามันก็ส่งเสียงโกญจนาท.

รอบ ๆ หมื่นโลกธาตุ ก็เกลื่อนกลาดด้วยจุรณจันทน์หอมกรุ่น อบอวลหวลหอมด้วยกลิ่นดอกไม้ หญ้าฝรั่นและธูป มีมาลัยเป็นธงใหญ่งามหลากหลาย.

ก็ในปาฏิหาริย์ทั้ง ๓๒ นั้น ได้ปรากฏขึ้นเพื่อเป็นบุพนิมิตของการที่จะบังเกิดปรากฏสิ่งอันเป็นมหามงคลดังนี้คือ

๑. ความไหวแห่งหมื่นโลกธาตุ เป็น บุพนิมิต แห่งการได้พระสัพพัญญุตญาณของพระองค์

๒. การประชุมของเทวดาทั้งหลายในจักรวาลเดียว เป็น บุพนิมิต แห่งการประชุมพร้อมเพรียงกันรับธรรม ในกาลที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมจักร

๓. การรับของเทวดาทั้งหลายก่อน เป็น บุพนิมิต แห่งการได้รูปาวจรฌาน ๔

๔. การรับของมนุษย์ทั้งหลายภายหลัง เป็น บุพนิมิต แห่งการได้อรูปาวจรฌาน ๔

๕. การประโคมของกลองหุ้มหนังและกลองทั้งหลายได้เอง เป็นบุพนิมิต แห่งการยังมหาชนให้ได้ยินเสียงกลองธรรมเภรีขนาดใหญ่

๖. การบรรเลงเสียงเพลงได้เองของพิณและเสียงกระทบกันของอาภรณ์เครื่องประดับ เป็น บุพนิมิต แห่งการได้อนุปุพพวิหารสมาบัติ.

๗. การที่เครื่องพันธนาการขาดหลุดได้เอง เป็น บุพนิมิต แห่งการตัดอัสมิมานะ

๘. การปราศจากโรคทุกอย่างของมหาชนเป็น บุพนิมิต แห่งการได้ผลแห่งสัจจะ ๔

๙. การเห็นรูปของคนตาบอดแต่กำเนิด เป็น บุพนิมิต แห่งการได้ทิพยจักษุ(ตาทิพย์)

๑๐. การได้ยินเสียงของคนหูหนวก เป็น บุพนิมิต แห่งการได้ทิพโสตธาตุ(หูทิพย์)

๑๑. การเกิดสติของคนเซอะแต่กำเนิด เป็น บุพนิมิต แห่งการได้สติปัฏฐาน ๔

๑๒. การเดินไปได้ด้วยเท้าของคนขาพิการ เป็น บุพนิมิต แห่งการได้อิทธิบาท ๔

๑๓. การกลับมาสู่ท่าเรือสุปัฏฐนะได้เองของเรือที่ไปต่างแคว้น เป็น บุพนิมิต แห่งการบรรลุปฏิสัมภิทา ๔

๑๔. การรุ่งโรจน์ได้เองของรัตนะทั้งหลาย เป็น บุพนิมิต แห่งการได้แสงสว่างในธรรม

๑๕. การดับของไฟในนรก เป็น บุพนิมิต แห่งการดับไฟ ๑๑ กอง

๑๖. การไม่ไหลแห่งน้ำในแม่น้ำทั้งหลาย เป็น บุพนิมิต แห่งการได้จตุเวสารัชชญาณ(พระญาณอันเป็นเหตุให้ทรงแกล้วกล้า ไม่ครั่นคร้าม ๔ ประการของพระพุทธเจ้า)

๑๗. แสงสว่างในโลกันตริกนรก เป็น บุพนิมิต แห่งการกำจัดความมืดคืออวิชชาแล้วเห็นแสงสว่างด้วยญาณ

๑๘. ความที่มหาสมุทรมีน้ำอร่อย เป็น บุพนิมิต แห่งความที่พระธรรมวินัยมีรสเดียว คือรสพระนิพพาน

๑๙. ความไม่พัดแห่งลม เป็น บุพนิมิต แห่งการทำลายทิฏฐิ ๖๒(ดูรายละเอียดได้ในพรหมชาลสูตร)

๒๐. ความที่ต้นไม้ทั้งหลายออกดอกบาน เป็น บุพนิมิต แห่งความที่ธรรมวินัย

ออกดอกบาน โดยดอกคือวิมุตติ

๒๑. ความจรัสแสงยิ่งของดวงจันทร์ เป็น บุพนิมิต แห่งความที่พระองค์เป็นที่รักใคร่ของคนเป็นอันมาก

๒๒. ความที่ดวงอาทิตย์สุกใสแต่ไม่ร้อนแรง เป็น บุพนิมิต แห่งความเกิดขึ้นแห่งความสุขกายสุขใจ

๒๓. การโผบินจากท้องฟ้าเป็นต้นสู่แผ่นดินของฝูงนก เป็น บุพนิมิต แห่งการฟังพระโอวาท แล้วถึงสรณะด้วยชีวิต ของมหาชน

๒๔. การตกลงมาแห่งเมฆฝน ที่เป็นไปในทวีปทั้ง ๔ ห่าใหญ่ เป็น บุพนิมิต แห่งฝนคือธรรมขนาดใหญ่

๒๕. การอยู่ในภพของตน ๆ ระเริงเล่นด้วยการฟ้อนรำเป็นต้นของเทวดาทั้งหลาย เป็น บุพนิมิต แห่งการทรงบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าแล้วทรงเปล่งพระอุทาน

๒๖. การเปิดได้เองของบานประตูเล็กและบานประตูใหญ่ เป็น บุพนิมิต แห่งการเปิดประตูคือมรรคมีองค์ ๘

๒๗. ความไม่มีความหิวบีบคั้น เป็น บุพนิมิต แห่งการได้อมตะด้วยกายคตาสติ (กรรมฐานที่กำหนดสติในกาย)

๒๘. ความไม่มีความกระหายบีบคั้น เป็น บุพนิมิต แห่งความมีความสุขโดยสุขในวิมุตติ

๒๙. ความได้เมตตาจิตของผู้มีเวรทั้งหลาย เป็น บุพนิมิต แห่งการได้พรหมวิหาร ๔

๓๐. ความที่หมื่นโลกธาตุ มีธงคันหนึ่งเป็นมาลัย เป็น บุพนิมิต แห่งความที่พระศาสนามีธงอริยะเป็นมาลัย

๓๑-๓๒. ส่วนคุณวิเศษที่เหลือ พึงทราบว่าเป็น บุพนิมิต แห่งการได้พุทธคุณที่เหลือ.

ครั้งนั้น พระทีปังกรราชกุมาร ถูกบำเรอด้วยสมบัติใหญ่ ทรงจำเริญวัยโดยลำดับ เสวยสิริราชย์บนปราสาท ๓ หลัง ที่เหมาะแก่ฤดูทั้ง ๓ ดั่งเสวยสิริสมบัติในเทวโลก

สมัยเสด็จไปทรงกีฬาในพระราชอุทยาน ทรงเห็นเทวทูต ๓ คือ คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย ตามลำดับ ทรงเกิดความสลดพระหฤทัย เสด็จกลับเข้าสู่กรุงรัมมวดี ครั้นเสด็จเข้าพระนครแล้ว ครั้งที่ ๔ รับสั่งเรียกนายหัตถาจารย์ ตรัสกะเขาว่า พ่อเอย เราจักออกไปชมพระราชอุทยาน ท่านจงเตรียมยานคือช้างไว้ให้พร้อม เขาทูลรับว่า พระเจ้าข้าแล้ว ก็จัดเตรียมช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก ครั้งนั้น เทพบุตรชื่อวิสสุกรรม ก็ช่วยประดับพระโพธิสัตว์ ผู้ทรงผ้าห่มผ้านุ่งย้อมสีต่าง ๆ สวมกำไลมุกดาหารที่ต้นแขน ทรงกำไลพระกรทอง มงกุฏและกุณฑลประดับด้วยรัตนะ ๙ อันงาม พระเมาลีประดับด้วยมาลัยดอกไม้หอมอย่างยิ่ง

ขณะนั้นพระทีปังกรราชกุมาร อันช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือกแวดล้อมแล้ว เหมือนเทพกุมาร เสด็จขึ้นทรงคอช้างต้น อันหมู่พลนิกายหมู่ใหญ่ห้อมล้อมแล้ว เสด็จเข้าพระราชอุทยานที่ให้เกิดความรื่นรมย์ ลงจากคอช้างแล้ว เสด็จตรวจพระราชอุทยานนั้น ประทับนั่งเหนือพื้นศิลา เป็นที่เย็นพระหฤทัยพระองค์เอง งามน่าชมอย่างยิ่ง ทรงเกิดจิตคิดจะทรงผนวช ทันใดนั้นเอง ท้าวมหาพรหมผู้เป็นพระขีณาสพในชั้นสุทธาวาส ถือสมณ-บริขาร ๘ มาปรากฏในคลองจักษุของพระมหาบุรุษ.

พระมหาบุรุษทรงเห็นมหาพรหมขีณาสพนั้นตรัสถามว่า นี้อะไร ทรงสดับว่า สมณบริขาร ก็ทรงเปลื้องเครื่องประดับ ประทานไว้ในมือพนักงานผู้รักษาเรือนคลังเครื่องประดับ ทรงถือพระขรรค์มงคลทรงตัดพระเกศาพร้อมด้วยพระมงกุฏ ทรงเหวี่ยงไปในอากาศกลางหาว ขณะนั้น ท้าวสักกะเทวราชทรงเอาผอบทองรับพระเกสาและพระมงกุฏนั้นไว้ แล้วนำไปบรรจุในเจดีย์สำเร็จด้วยแก้วมณีสีดอกอินทนิล ขนาด ๓ โยชน์ เหนือยอดขุนเขาสิเนรุ ครั้งนั้นพระมหาบุรุษทรงครองผ้ากาสาวะ ธงชัยแห่งพระอรหัต ที่เทวดาถวาย ทรงเหวี่ยงคู่ผ้า [คือผ้านุ่งผ้าห่ม] ไปในอากาศ พรหมก็ทรงรับผ้านั้น แล้วนำไปบรรจุในเจดีย์ที่สำเร็จด้วยรัตนะทั้งหมด ขนาด ๑๒ โยชน์ ในพรหม-โลก. ก็บุรุษ ๑ โกฏิ บวชตามเสด็จพระทีปังกรราชกุมาร ซึ่งกำลังทรงผนวช พระโพธิสัตว์ ซึ่งบริษัทนั้นห้อมล้อมแล้วได้ทรงบำเพ็ญปธานจริยา ประพฤติความเพียร ๑๐ เดือน ต่อมา เพ็ญกลางเดือนวิสาขะ เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ยังนครแห่งหนึ่ง.

เล่ากันว่า มนุษย์ทั้งหลายในนครนั้น หุงข้าวมธุปายาสไม่มีน้ำ เพื่อทำสังเวยเทวดาในวันนั้น แต่มนุษย์ทั้งหลายได้นำมาถวายแด่พระมหาสัตว์พระองค์นั้นพร้อมทั้งบริษัท ที่เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ข้าวมธุปายาสไม่มีน้ำ ก็เพียงพอแก่ภิกษุทั้งหมดนับโกฏิ แต่ในบาตรของพระมหาบุรุษ เทวดาทั้งหลายใส่ทิพย์โอชาลงไป พระมหาบุรุษครั้นเสวยมธุปายาสนั้นแล้ว ก็ทรงพักกลางวัน ณ ป่าสาละ ในพระราชอุทยานนั้นเอง

เวลาเย็นทรงออกจากที่เร้นแล้ว ก็ทรงสละหมู่คณะ ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ อาชีวก ชื่อ สุนันทะ ถวายแล้ว เสด็จไปยังโคนต้นไม้สำหรับตรัสรู้ ชื่อ ต้นปิปผลิ(ต้นเลียบ) ทรงปูลาดหญ้าประทับนั่งขัดสมาธิเอาต้นไม้ตรัสรู้ขนาด ๙๐ ศอกไว้เบื้องพระปฤษฎางค์ ทรงอธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ประทับนั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์

ต่อนั้น ก็ทรงกำจัดพลของมาร ณ ราตรีปฐมยาม ทรงระลึกบุพเพนิวาสญาณในมัชฌิมยาม ทรงชำระทิพยจักษุ และปัจฉิมยาม ทรงพิจารณาปัจจยาการทั้งอนุโลมและปฏิโลม(ทั้งไปและกลับ) ทรงเข้าจตุตถฌานมีอานาปานสติเป็นอารมณ์ ออกจากจตุตถฌานนั้นแล้ว ทรงหยั่งลงในขันธ์ ๕ ทรงเห็นสามัญลักษณะ โดยอุทยัพพยญาณ ทรงเจริญวิปัสสนา จนถึงโคตรภูญาณ เวลาอรุณอุทัย ก็ทรงแทงตลอดพุทธคุณทั้งสิ้น ด้วยอริยมรรค ทรงบรรลือพุทธสีหนาท ทรงยับยั้งอยู่ใกล้ต้นโพธิ์พฤกษ์ตลอด ๗ สัปดาห์ ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุนันทาราม ด้วยทรงรับปฏิญญาจากพรหมที่มาอาราธนาให้พระองค์แสดงธรรม ทรงยังเทวดาและมนุษย์ร้อยโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม ทรงหลั่งฝนคือธรรม เหมือนมหาเมฆทั้ง ๔ ทวีป เสด็จจาริกทั่วชนบท ปลดเปลื้องมหาชนให้พ้นจากเครื่องพันธนาการ.

ได้ยินว่า ครั้งนั้น สุเมธบัณฑิต มากไปด้วยการทำสมาธิ ยับยั้งอยู่ด้วยสุขในฌานสมาบัติ จึงไม่ทราบไม่รู้ไม่เห็นนิมิตเหล่านั้น มีนิมิตแห่งการไหวของแผ่นดิน เป็นต้น ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เมื่อเราประสบความสำเร็จ เป็นผู้ชำนาญในสมณธรรมอย่างนี้ พระชินเจ้าผู้นำโลก พระนามว่าทีปังกรก็เสด็จอุบัติ.

เรามัวเอิบอิ่มด้วยความยินดีในฌานเสีย จึงไม่ได้เห็นนิมิต ๔ ในการเสด็จอุบัติ การประสูติ การตรัสรู้ การแสดงธรรม.

ก็สมัยนั้น พระทีปังกรทศพล อันพระขีณาสพสี่แสนรูปแวดล้อมแล้ว เสด็จจาริกไปตามลำดับ ก็ลุนครชื่อ รัมมะ ที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ประทับอยู่ ณ พระสุทัสสนมหาวิหาร ชาวรัมมนครฟังข่าวว่า ได้ยินว่า พระทีปังกรทศพลทรงบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐแล้ว เสด็จจาริกมาโดยลำดับ ถึงรัมมนคร แล้วประทับอยู่ ณ พระสุทัสสนมหาวิหาร ก็ถือเอาเภสัชมีเนยใสเนยข้นเป็นต้น เมื่อบริโภคอาหารเช้าแล้ว ก็ห่มผ้าอันสะอาด ถือดอกไม้ธูปและของหอม เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ครั้นเฝ้าแล้ว ก็ถวายบังคม บูชาด้วยดอกไม้เป็นต้น นั่ง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง ฟังธรรมกถาอันไพเราะยิ่ง นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น ลุก

จากที่นั่งแล้ว พากันทำประทักษิณพระทศพลแล้วกลับไป.

วันรุ่งขึ้น ชาวเมืองเหล่านั้น ก็จัด อสทิสมหาทาน สร้างมณฑปมุงบังด้วยดอกบัวขาบ อันไร้มลทินและน่ารัก ประพรมด้วยของหอม ๘ ชนิด โรยข้าวตอกและดอกไม้หอม ตั้งหม้อน้ำ เต็มด้วยน้ำเย็นอร่อยไว้ ๔ มุม มณฑปปิดด้วยใบตอง ผูกเพดานผ้างามน่าชมอย่างยิ่ง เสมือนดอกชะบา ไว้บนมณฑป ประดับด้วยดาวทอง ดาวแก้วมณีและดาวเงิน ห้อยพวงของหอมพวงดอกไม้พวงใบไม้และพวงรัตนะ สะเดาะวันเคราะห์ร้ายด้วยธูปทั้งหลาย และทำรัมมนครที่น่ารื่นรมย์นั้นให้สะอาดสะอ้านทั่วทั้งนคร ตั้งต้นกล้วยพร้อมทั้งผลและหม้อเต็มด้วยน้ำประดับด้วยดอกไม้ และยกธงประฏากทั้งหลายหลาก ๆ สี ล้อมด้วยกำแพงผ้าม่านทั้งสองข้างถนนใหญ่ ตกแต่งทางเสด็จมาของพระทีปังกรทศพล ใส่ดินฝุ่นตรงที่น้ำเซาะ ถมตรงที่เป็นตม ทำที่ขรุขระให้เรียบโรยด้วยทรายที่เสมือนมุกดา โรยด้วยดอกไม้ครบ ๕ ทั้งข้าวตอก จัดหนทาง ที่มีต้นกล้วยต้นหมากพร้อมทั้งผลไว้.

สมัยนั้น สุเมธดาบสโลดขึ้นจากอาศรมของตน เหาะไปทางอากาศส่วนเบื้องบนของมนุษย์ชาวรัมมนครเหล่านั้น เห็นพวกเขากำลังแผ้วถางทางและตกแต่งกัน ก็คิดว่า มีเหตุอะไรหนอ ลงจากอากาศทั้งที่คนเห็นกันหมด ยืน ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง ถามคนเหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญ พวกท่านแผ้วถางทางนี้เพื่อประโยชน์อะไรดังนี้ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

มนุษย์ทั้งหลาย แถบถิ่นปัจจันตประเทศนิมนต์พระตถาคตแล้ว มีใจเบิกบานช่วยกันแผ้วถางหนทางเสด็จมาของพระองค์.

สมัยนั้น เราออกจากอาศรมของตน สะบัดผ้าเปลือกไม้ เหาะไปในอัมพรบัดนั้น.

เห็นคนที่เกิดความโสมนัส ยินดีร่าเริงบันเทิงใจแล้ว ก็ลงจากท้องฟ้า ถามมนุษย์ทั้งหลายไปทันที.

“มหาชนผู้เกิดความโสมนัส ยินดีร่าเริงบันเทิงใจแล้ว พวกท่านแผ้วถางหนทางเพื่อใคร.”

มนุษย์เหล่านั้น ถูกสุเมธดาบสนั้น ถามอย่างนี้แล้ว จึงตอบว่า “ท่านสุเมธเจ้าข้าท่านไม่รู้อะไร พระพุทธเจ้า พระนามว่า ทีปังกร ทรงบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐ เสด็จจาริกไปในชนบท มาถึงนครของพวกเรา ประทับอยู่ ณ พระสุทัสสนมหาวิหาร พวกเรานิมนต์พระผู้มีภาคเจ้าพระองค์นั้น

จึงช่วยกันแผ้วถางทางเสด็จมา ของพระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น.” ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตสดับคำนั้นแล้ว ก็คิดว่า **“แม้คำกล่าวว่า พุทโธ นี้ ก็ยังหาได้ยาก จะป่วยกล่าวไปใย ถึงความเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า”** ถ้าอย่างนั้น แม้เราจะร่วมกับคนพวกนี้ช่วยกันแผ้วถางทางก็สมควรแท้. ท่านจึงกล่าวกะมนุษย์พวกนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าพวกท่านแผ้วถางทางนี้เพื่อพระพุทธเจ้าไซร้ ก็จงให้โอกาสแห่งหนึ่งแก่เราบ้าง แม้เราก็จักร่วมกับพวกท่าน ช่วยแผ้วถางทางเพื่อพระพุทธเจ้าอีกแรง” พวกมนุษย์เหล่านั้นก็รับปากว่า “ดีสิ” เมื่อรู้อยู่ว่า ท่านสุเมธบัณฑิตผู้นี้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก จึงกำหนดโอกาสแห่งหนึ่ง ซึ่งแผ้วถางยังไม่ดี ถูกน้ำเซาะพังขรุขระอย่างเหลือเกิน มอบให้ด้วยกล่าวว่า “ขอท่านจงแผ้วถางโอกาสตรงนี้ และตกแต่งด้วย.” สุเมธบัณฑิตเกิดปีติมีพระพุทธคุณเป็นอารมณ์ จึงคิดว่า เราสามารถที่จะทำโอกาสแห่งนี้ให้น่าชมอย่างยิ่งได้ด้วยฤทธิ์ แต่เมื่อทำอย่างนั้นแล้วก็ยังไม่จุใจเรา แต่วันนี้ เราจะช่วยขวนขวายด้วยแรงกายจึงควร แล้วจึงนำดินฝุ่นมาถมประเทศแห่งนั้นให้เต็ม.

แต่เมื่อสุเมธบัณฑิตนั้น แผ้วถางประเทศแห่งนั้นยังไม่เสร็จ ทำค้างไว้ มนุษย์ชาวรัมมนครก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงเวลาอาหารว่า “อาหารเสร็จแล้วพระเจ้าข้า” เมื่อมนุษย์เหล่านั้นกราบทูลเวลาอาหารอย่างนั้นแล้ว พระทศพลทรงนุ่งอันตรวาสกสองชั้นสีเสมือนดอกชะบา ปิดมณฑลทั้งสาม ทรงคาดประคดเอว อันมีสิริดังสายฟ้าแลบเหนืออันตรวาสกนั้น เหมือนล้อมกองดอกชะบาด้วยสายสร้อยทอง ทรงห่มบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดงเสมือนดอกทองกวาวที่ชุ่มด้วยน้ำครั่ง ประหนึ่งรดน้ำครั่งลงเหนือยอดเขาทอง ประหนึ่งล้อมเจดีย์ทองด้วยตาข่ายแก้วประพาฬ ประหนึ่งสวมของมีค่าทำด้วยทองด้วยผ้ากัมพลแดง และประหนึ่งปิดดวงจันทร์ในฤดูสารทด้วยพลาหกแดง เสด็จออกจากประตูพระคันธกุฎี ประหนึ่งราชสีห์ออกจากถ้ำทอง ประทับยืนที่หน้าพระคันธกุฎี. ขณะนั้น ภิกษุทั้งหมด ถือบาตรจีวรของตน ๆ แวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า ภิกษุที่ยืนแวดล้อมเหล่านั้น ก็ได้เป็นอย่างนั้น.

ก็ภิกษุทั้งหลาย เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ผู้บอกกล่าว ผู้อดทนต่อคำว่ากล่าว เป็นผู้สงัด ไม่คลุกคลี ถูกแนะนำแล้ว ผู้ติเตียนบาป.

ภิกษุแม้ทุกรูป ถึงพร้อมด้วยศีล ฉลาดในสมาธิและฌาน ถึงพร้อมด้วยปัญญาและวิมุตติ ผู้ประกอบด้วยจรณะ ๑๕. เป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว ถึงความชำนาญ มีฤทธิ์ มียศ มีอินทรีย์สงบ ถึงความฝึกแล้ว เป็นผู้หมดจดแล้ว สิ้นภพใหม่แล้ว.

ด้วยประการดังกล่าวมาฉะนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เอง ปราศจากราคะ

อันเหล่าภิกษุผู้ปราศจากราคะแวดล้อมแล้ว ทรงปราศจากโทสะ อันเหล่าภิกษุผู้ปราศจากโทสะแวดล้อมแล้ว ทรงปราศจากโมหะ อันเหล่าภิกษุผู้ปราศจากโมหะแวดล้อมแล้ว ช่างงามรุ่งโรจน์อย่างเหลือเกิน. ครั้งนั้น พระศาสดา อันเหล่าภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้ได้อภิญญา ๖ จำนวนสี่แสนรูปแวดล้อมแล้ว เสด็จพุทธดำเนินสู่ทางนั้นที่เขาประดับตกแต่งแล้ว ด้วยพุทธลีลาหาที่เปรียบมิได้ ซึ่งกำลังพระกุศลที่ทรงสะสมได้ตลอดสมัยที่นับไม่ได้บันดาลให้เกิดแล้ว ประหนึ่งท้าวสหัสนัยน์ผู้มีพระเนตรพันดวงอันหมู่เทพแวดล้อมแล้ว ประหนึ่งท้าวหาริตมหาพรหมอันหมู่พรหมแวดล้อมแล้ว และประหนึ่งดวงจันทร์ในฤดูสารท อันหมู่ดวงดาวแวดล้อมแล้ว.

เขาว่าพระจอมปราชญ์ ทรงมีพระรัศมีอันมีสีดั่งทอง ทรงทำต้นไม้ในหนทางให้มีสีดั่งทอง ทรงทำดอกไม้ให้มีสีดั่งทอง พระผู้มีรัศมีสีดั่งทอง เสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่มรรคา

แม้สุเมธดาบส จ้องตาตรวจดูพระอัตภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร ผู้เสด็จมาตามทางที่เขาประดับตกแต่งแล้วนั้น ซึ่งประดับด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ฉาบด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ล้อมด้วยพระรัศมีวาหนึ่ง มีสิริเหมือนแก้วมณีสีดอกอินทนิล กำลังเปล่งพระพุทธรัศมีมีพรรณะ ๖ ประดุจสายฟ้าแลบมีประการต่าง ๆ ในอากาศ มีพระรูปพระโฉมงดงาม แล้วคิดว่า วันนี้ เราสละชีวิตเพื่อพระทศพลก็ควร ตกลงใจว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่าทรงเหยียบที่ตมเลย ขอทรงเหยียบหลังเราเสด็จไปพร้อมกับพระขีณาสพสี่แสนรูป เหมือนทรงเหยียบสะพานที่มีแผ่นกระดานเป็นแก้วผลึกเถิด ข้อนั้นก็จักเป็นประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เราตลอดกาลนาน ดังนี้แล้วก็สยายผม ปูลาดท่อนหนังชฎาและผ้าเปลือกไม้ลงที่ตม ซึ่งมีสีดำ แล้วทอดตัวนอนบนหลังตมในที่นั้นนั่นเอง. ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

มนุษย์เหล่านั้นถูกเราถามแล้วก็ตอบว่า พระพุทธเจ้าพระนามว่า ทีปังกร ผู้ยอดเยี่ยม ผู้ชนะ ผู้นำโลกทรงอุบัติแล้วในโลก. พวกเราแผ้วถางหนทาง ก็เพื่อพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

เพราะได้ยินคำว่า พุทโธ ก็เกิดปีติขึ้นทันที เมื่อเรากล่าวว่า “พุทโธ พุทโธ” ก็ซาบซึ้งโสมนัส.

เรายินดีปีติใจแล้ว ยืนคิดในที่นั้นว่า จำเราจักปลูกพืชคือบุญทั้งหลายในพระพุทธเจ้าทีปังกรพระองค์นี้ ขณะ(เวลาอันมีค่า)อย่าล่วงไปเปล่าเลย.

เราจึงกล่าวว่า ผิว่าพวกท่านแผ้วถางหนทางเพื่อพระพุทธเจ้าไซร้ ขอพวกท่านจงให้โอกาสแห่งหนึ่งแก่เราด้วย ถึงตัวเราก็จักแผ้วถางหนทาง.

มนุษย์เหล่านั้น ได้ให้โอกาสแก่เรา เพื่อแผ้วถางหนทางในครั้งนั้น เราคิดว่า " พุทโธ พุทโธ " ไปพลาง แผ้วถางหนทางไปพลางในครั้งนั้น.

เมื่อการงานของเรายังไม่ทันเสร็จ พระชินมหามุนีทีปังกร พร้อมด้วยภิกษุสี่แสนรูป ซึ่งเป็นผู้มีอภิญญา ๖ ผู้คงที่ ผู้สิ้นอาสวะ ผู้ไร้มลทิน ก็เสด็จพุทธดำเนินมาตามหนทาง.

การรับเสร็จก็ดำเนินไป เภรีทั้งหลายก็ประโคม มนุษย์และเทวดาทั้งหลายบันเทิงใจแล้ว ก็พากันแซ่ซ้องสาธุการ.

พวกเทวดาก็เห็นพวกมนุษย์ แม้พวกมนุษย์เห็นพวกเทวดา เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวก ก็ประคองอัญชลี ตามเสด็จพระตถาคต.

พวกเทวดาก็บรรเลงด้วยดนตรีทิพย์ พวกมนุษย์ก็บรรเลงด้วยดนตรีมนุษย์ เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวกก็บรรเลงตามเสด็จพระตถาคต

ในอากาศ พวกเทวดา เหล่าเดินหน ก็โปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะอันเป็นของทิพย์ไปทั่วทิศานุทิศ.

ในอากาศ พวกเทวดาเหล่าเดินหน ก็โปรยจุรณจันทน์ และของหอมอย่างดี อันเป็นของทิพย์ไปทั่วทิศานุทิศ.

พวกมนุษย์ ที่ไปตามภาคพื้นดิน ก็ชูดอกจำปา ดอกช้างน้าว ดอกกระทุ่ม ดอกกระถินพิมาน ดอกบุนนาค ดอกเกด ทั่วทิศานุทิศ.

เราสยายผม ปูลาดผ้าเปลือกไม้และท่อนหนังลงบนตมในที่นั้น นอนคว่ำหน้า. ด้วยประสงค์ว่า ขอพระพุทธเจ้ากับพระสาวกทั้งหลาย จงทรงเหยียบเราเสด็จผ่านไป อย่าทรงเหยียบที่ตมเลย ข้อนี้ จักเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา.

แต่นั้น สุเมธบัณฑิตนอนบนหลังตมแล้วก็คิดอย่างนี้ว่า ถ้าเราพึงปรารถนาไซร้ เราก็พึงเป็นสังฆนวกะ เผากิเลสทั้งหมดแล้วเข้าไปยังรัมมนคร แต่เราไม่มีกิจที่จะเผากิเลสแล้วบรรลุพระนิพพาน ด้วยเพศที่ไม่มีใครรู้จัก ถ้ากระไร เราพึงเป็นเหมือนพระทีปังกรทศพล บรรลุปรมาภิเษกสัมโพธิญาณ ขึ้นสู่ธรรมนาวา ยังมหาชนให้ข้ามสังสาร

สาครแล้วจึงปรินิพพานในภายหลัง นี้จึงเป็นการสมควรแก่เรา. แต่นั้น จึงประชุมธรรม ๘ ประการ ลงนอนทำอภินิหารเพื่อปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า. ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

เรานอนเหนือแผ่นดินแล้ว ใจก็ปริวิตกอย่างนี้ว่า วันนี้ถ้าเราปรารถนา ก็จะพึงเผากิเลสทั้งหลายของเราได้.

แต่ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยการทำให้แจ้งธรรมในพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ในเพศที่ไม่มีใครรู้จัก เราจักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้า ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยบุรุษผู้มีกำลังจะข้ามสังสารสาครแต่เพียงคนเดียว เขาจักบรรลุสัพพัญญุตญาณแล้ว ยังโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามสังสารสาคร.

ด้วยอธิการบารมีนี้ ที่เราได้บำเพ็ญแล้วในพระพุทธเจ้าผู้เป็นบุรุษสูงสุด เราบรรลุสัพพัญญุตญาณแล้วจะยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามสังสารสาคร.

เราตัดกระแสแห่งสังสาร กำจัดภพ ๓ ได้แล้ว ขึ้นสู่ธรรมนาวา จักยังโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก ให้ข้ามสังสารสาคร.

อธิบายความ

ความว่า ธรรมชาติเหล่าใด ย่อมเศร้าหมอง ย่อมทำให้เดือดร้อน เหตุนั้นธรรมชาติเหล่านั้นชื่อว่ากิเลส คือกิเลส ๑๐ กอง มีราคะเป็นต้น.

ก็เราพึงทำอาสวะให้สิ้น เหมือนภิกษุทั้งหลายในพระศาสนานี้ หรือพึงบำเพ็ญพุทธการกธรรม ทำมหาปฐพีให้ไหวในสมัยถือปฏิสนธิ ประสูติ ตรัสรู้ และประกาศพระธรรมจักร เป็นผู้ตรัสรู้เอง เป็นพระพุทธเจ้า แล้วยังสัตว์ให้ตรัสรู้ พึงเป็นผู้ข้ามเอง แล้วยังสัตว์ให้ข้ามสังสารสาคร พึงเป็นผู้หลุดพ้นเอง แล้วยังสัตว์ให้หลุดพ้น อันได้แก่สัตว์ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

ด้วยการกระทำที่วิเศษยิ่ง ด้วยการเสียสละชีวิตตนเพื่อพระพุทธเจ้า แล้วนอนเหนือหลังตม ชื่อว่า อธิการ.

การท่องเที่ยวไปทางโน้นทางนี้ในกำเนิด คติ วิญญาณฐิติ และสัตตาวาส ๙ ด้วยอำนาจกรรมและกิเลส ชื่อว่า สังสาร

แต่อภินิหารย่อมสำเร็จแก่ท่านผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า เพราะความประชุม

พร้อมแห่งธรรม ๘ ประการ คือ ๑. ความเป็นมนุษย์ ๒. ความสมบูรณ์ด้วยเพศ ๓. เหตุ ๔. การพบพระศาสดา ๕. การบรรพชา ๖. ความสมบูรณ์ด้วยคุณ ๗. ความมีอธิการ ๘. ความมีฉันทะ.

บรรดาองค์ ๘ เหล่านั้น คำว่า ความเป็นมนุษย์ นั่นคือ ความปรารถนาย่อมสำเร็จ แก่ผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า เฉพาะที่ตั้งอยู่ในอัตภาพเป็นมนุษย์เท่านั้น ย่อมไม่สำเร็จแก่สัตว์ทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในภูมิอื่น เช่น สัตว์เดรัจฉาน เทวดา พรหม.

คำว่า ความสมบูรณ์ด้วยเพศ นั่นคือ ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้แม้อยู่ในอัตภาพเป็นมนุษย์ ก็ต้องตั้งอยู่ในเพศชายเท่านั้น ย่อมไม่สำเร็จแก่หญิงหรือบัณเฑาะก์ คนไม่มีเพศและคนสองเพศ. ถ้าถามว่าเพราะเหตุไร ก็ตอบได้ว่า เพราะลักษณะไม่บริบูรณ์ จริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสตรี ไม่เป็นฐานะ ไม่เป็นโอกาสพึงทราบความพิสดารเอาเองเถิด. เพราะฉะนั้น ความปรารถนาย่อมไม่สำเร็จ แม้แก่ผู้มีชาติเป็นมนุษย์แต่ตั้งอยู่ในเพศสตรี.

คำว่า เหตุ นั่นคือ ความปรารถนาย่อมสำเร็จแม้แก่บุรุษ ที่ถึงพร้อมด้วยเหตุ คือเป็นผู้ที่เคยสร้างบารมีมากาลก่อน มีบารมีแก่กล้าเพียงพอ ที่จะสามารถบรรลุพระอรหัตในอัตภาพนั้นได้เท่านั้น ไม่สำเร็จแก่บุรุษนอกจากนี้.

คำว่า การพบพระศาสดา นั่นคือ ถ้าบุรุษปรารถนาในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งยังทรงพระชนมชีพอยู่เท่านั้น ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ ความปรารถนาในพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเสด็จปรินิพพานแล้ว หรือ ที่สำนักพระเจดีย์หรือที่โคนโพธิพฤกษ์ หรือที่พระพุทธปฏิมา หรือในสำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้าและพุทธสาวก ย่อมไม่สำเร็จ. เพราะเหตุไร เพราะพระปัจเจกพุทธเจ้าและพุทธสาวก ไม่สามารถที่จะรู้ถึงภัพพสัตว์และอภัพพสัตว์(ผู้ไม่อาภัพและผู้อาภัพ) แล้วกำหนดด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดกรรมและวิบากแล้วพยากรณ์ได้ว่า บุคคลผู้นี้จักอาจบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลได้หรือไม่. เพราะฉะนั้น ความปรารถนาจึงสำเร็จได้ในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น.

คำว่า การบรรพชา นั่นคือ ความปรารถนา ย่อมสำเร็จแม้แก่ผู้ปรารถนาในสำนักของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ก็ต้องบวชในเพศดาบสทั้งหลายจำพวกที่เป็นกัมมกิริย-

วาที(คือพวกที่เชื่อเรื่องกรรม) หรือผู้ที่บวชในเพศภิกษุเท่านั้น. เพราะเหตุไร เพราะว่าพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นบรรพชิตเท่านั้นจึงบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ ที่เป็นคฤหัสถ์ บรรลุไม่ได้. เพราะฉะนั้น จึงต้องเป็นบรรพชิตเท่านั้น แม้ในกาลตั้งปณิธานความปรารถนามาแต่ต้น.

คำว่า สมบูรณ์ด้วยคุณ นั่นคือ ความปรารถนาย่อมสำเร็จ แม้แก่บรรพชิต ผู้ได้สมาบัติ ๘ และมีอภิญญา ๕ เท่านั้น แต่ไม่สำเร็จแก่ผู้เว้นจากคุณสมบัตินี้. เพราะเหตุไร เพราะคนไร้คุณสมบัติย่อมไม่สมควรแก่โพธิญาณ.

คำว่า ความมีอธิการ นั่นคือ ผู้ใดแม้ถึงพร้อมด้วยคุณ ก็ยังมีจิตใจที่หาญกล้าสามารถจะเสียสละชีวิตตนเพื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้นั้น ซึ่งพรั่งพร้อมแล้วด้วยอธิการนี้เท่านั้น ไม่สำเร็จแก่คนนอกจากนี้.

คำว่า ความมีฉันทะ(ความพอใจ) นั่นคือ ผู้ใดแม้ถึงพร้อมแล้วด้วยอภินิหาร ก็มีฉันทะ พยายาม อุตสาหะ แสวงหาอย่างใหญ่ เพื่อประโยชน์แก่พุทธการกธรรมทั้งหลาย ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้นั้นเท่านั้น ไม่สำเร็จแก่คนนอกจากนี้ ข้ออุปมาแห่งความเป็นผู้มีฉันทะเป็นใหญ่ ในข้อนั้น มีดังนี้. ก็ถ้าบุคคลพึงคิดอย่างนี้ว่า "ผู้ใดสามารถข้ามห้องจักรวาลทั้งสิ้น ซึ่งมีน้ำเป็นอันเดียวกันด้วยกำลังแขนของตนไปถึงฝั่งได้ ผู้นั้นย่อมบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้." ก็บุคคลผู้ใด ไม่สำคัญกิจนี้ว่าเป็นของทำได้ยากสำหรับตน ประกอบด้วยฉันทะอุตสาหะอย่างใหญ่อย่างนี้ว่า "เราจักข้ามห้องจักรวาลนี้ไปถึงฝั่ง" ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้นั้น ไม่สำเร็จแก่คนนอกจากนี้.

ก็สุเมธบัณฑิต รวบรวมธรรม ๘ ประการนี้ไว้แล้ว ทำอภินิหารเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า จึงนอนลง. ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร ประทับยืนประชิดใกล้ศีรษะของสุเมธบัณฑิต เห็นสุเมธดาบสนอนอยู่เหนือหลังตม ทรงส่งอนาคตังสญาณว่า "ดาบสผู้นี้ ทำอภินิหารเพื่อเป็นพระพุทธเจ้านอนลงแล้ว ความปรารถนาของเขาจักสำเร็จหรือไม่หนอ" ทรงพิจารณาทบทวนดู ก็ทรงทราบว่า "ล่วงไปสี่อสงไขยกำไรแสนกัป นับแต่กัปนี้ไป เขาจักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ(โคดม)" จึงได้ประทับยืนพยากรณ์ท่ามกลางบริษัทว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเห็นดาบสผู้มีตบะสูงซึ่งนอนเหนือหลังตมผู้นี้ไหมหนอ." ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า "เห็นพระเจ้าข้า" จึงตรัสว่า "ดาบสผู้นี้ทำอภินิหารเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า จึงนอนลงแล้ว ความปรารถนาของดาบสผู้นี้จักสำเร็จ ในที่สุดสี่อสงไขยกำไรแสนกัปนับแต่กัปนี้ไป ดาบสผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในโลก ในอัตภาพนั้นของดาบสนั้น นครชื่อว่า กบิลพัสดุ์ จักเป็น

ที่ประทับอยู่ จักมีพระชนนีพระนามว่า มหามายาเทวี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระอัครสาวกทั้งสอง ชื่อว่า อุปติสสะ และ โกลิตะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ พระอัครสาวิกาทั้งสองชื่อว่า เขมา และ อุบลวรรณา ดาบสผู้มีญาณกล้าผู้นี้ (ในกาลนั้น)จักเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์(ออกบรรพชา) ตั้งความเพียรอย่างใหญ่ รับข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวายที่โคนต้นนิโครธ เสวยข้าวมธุปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วขึ้นสู่โพธิมัณฑสถาน จักตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์โพธิใบ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกร ผู้รู้โลก ทรงรับทักษิณา ประทับยืนใกล้ ๆ ศีรษะ ได้มีพุทธดำรัสกะเราดังนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงดูชฎิลดาบสผู้นี้ ซึ่งมีตบะสูง จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลก ในกัปซึ่งนับไม่ได้ ตั้งแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียร ทรงทำทุกกรกิริยา.

พระตถาคต ประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ ทรงรับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้ว เสด็จสู่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้าพระองค์นั้น เสวยข้าวมธุปายาสที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าสู่โคนโพธิพฤกษ์ตามทางอันดีที่เขาจัดแต่งไว้แล้ว.

ต่อนั้น พระผู้ยอดเยี่ยม มีพระมหายศ ทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถาน จักตรัสรู้ ณ โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์โพธิใบ.

พระชนนีผู้เป็นพุทธมารดาของดาบสผู้นี้ จักมีพระนามว่า มายา พระพุทธบิดาจักมีพระนามว่า สุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าโคตมะ.

พระโกลิตะและพระอุปติสสะ ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่นแล้ว จักเป็นพระอัครสาวก พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระอานนท์ จักบำรุงพระชินเจ้าผู้นี้.

พระเขมาและพระอุบลวรรณา ผู้ไม่มีอาสวะ มีจิตสงบ ตั้งมั่นแล้ว จักเป็นอัคร-สาวิกา

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าอัสสัตถะ ต้นโพธิ-

ใบ. จิตตะและหัตถาฬวกะ จักเป็นยอดอุปัฏฐาก

อุตตราและนันทมารดา จักเป็นยอดอุปัฏฐายิกา. พระชนมายุของพระโคดมผู้มียศนั้นประมาณ ๑๐๐ ปี.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิต เกิดความโสมนัสว่า "โอหนอ ได้ยินว่า ความปรารถนาของเราจักสำเร็จผล."

ฝ่ายมหาชนฟังพระดำรัสของพระทีปังกรทศพลแล้ว ก็พากันร่าเริงยินดีว่า ท่านสุเมธดาบสนี้ได้เป็นหน่อพืชพระพุทธเจ้า แลดูสุเมธบัณฑิตนั้นแล้ว ก็พากันคิดอย่างนี้ "อันบุรุษผู้กำลังจะข้ามแม่น้ำ เมื่อไม่อาจข้ามโดยท่าตรงหน้าได้ ก็ย่อมข้ามโดยท่าต่อไปนั่นได้ ฉันใด หากว่าพวกเราไม่ได้บรรลุมรรคผลในศาสนาของพระทีปังกรทศพลแล้วไซร้ ในอนาคตกาล ก็พึงสามารถทำให้แจ้งมรรคผล ต่อหน้าท่านผู้นี้ ในสมัยที่ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้า ก็ฉันนั้นเหมือนกัน." แม้พระทีปังกรทศพลก็ทรงสรรเสริญพระมหาสัตว์ผู้เป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบูชาด้วยดอกไม้ ๘ กำ ทรงทำประทักษิณและเสด็จหลีกไป แม้พระขีณาสพสี่แสนรูปนั้น ก็พากันบูชาพระโพธิสัตว์ด้วยดอกไม้และของหอม ทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร ผู้ทรงทำประทีปคือความรู้โลกทั้งปวง อันพระขีณาสพสี่แสนรูปแวดล้อมแล้ว อันชาวรัมมนครบูชาอยู่ อันเทวดาทั้งหลายถวายบังคมอยู่ เสด็จพุทธดำเนินประหนึ่งยอดภูเขาทองอันประเสริฐที่อาบแสงสนธยา เมื่อปาฏิหาริย์ทั้งหลายเป็นอันมากดำเนินไปอยู่ ก็เสด็จไปตามหนทางที่ชาวรัมมนครประดับประดาตกแต่งนั้น เสด็จเข้าไปยังรัมมนครอันน่าอภิรมย์ อบอวลด้วยกลิ่นดอกไม้หอมนานาชนิด กลิ่นจุรณที่น่าชื่นชม ธงปฏากทียกขึ้นไสว มีหมู่ภมรที่ติดใจในกลิ่น บินว่อนเป็นกลุ่ม ๆ มืดครึ้มด้วยควันธูป สง่างามดังเทพนคร พระทีปังกรทศพลก็ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่สมควรอย่างใหญ่ที่เขาบรรจงจัดไว้ เหมือนดวงจันทร์งดงามยามฤดูสารทเหนือยอดยุคนธร เหมือนดังดวงทินกรกำจัดกลุ่มความมืดทำความแย้มแก่ดงปทุม. แม้ภิกษุสงฆ์ก็นั่งบนอาสนะที่ถึงแก่ตน ๆ ตามลำดับ. ส่วนอุบาสกชาวรัมมนคร ผู้พรั่งพร้อมแล้วด้วยคุณมีศรัทธาเป็นต้น ก็ช่วยกันถวายทานที่ประดับพร้อมด้วยของเคี้ยวเป็นต้นชนิดต่าง ๆ สมบูรณ์ด้วยสีกลิ่นและรส ไม่มีทานอื่นเสมอเหมือน เป็นต้นเหตุแห่งสุข แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์สดับคำพยากรณ์ของพระทศพลแล้ว ก็สำคัญว่า ความเป็นพระพุทธเจ้าประหนึ่งอยู่ในกำมือ ก็บันเทิงใจ เมื่อชาวรัมมนครกลับกันหมดแล้ว ก็ลุก

ขึ้นจากที่นอนคิดว่าจักเลือกเฟ้นบารมีทั้งหลาย จึงนั่งขัดสมาธิเหนือยอดกองดอกไม้ เมื่อพระมหาสัตว์นั่งอยู่อย่างนั้น เทวดาสิ้นทั้งหมื่นจักรวาล ก็ให้สาธุการ กล่าวว่า "ท่านสุเมธดาบสเจ้าข้า ในเวลาที่พระโพธิสัตว์องค์ก่อน ๆ นั่งขัดสมาธิ หมายจักเลือกเฟ้นบารมีอันเป็นพุทธการกธรรม ธรรมดาว่าบุพนิมิตเหล่าใดอันเคยปรากฏในกาลนั้น บุพนิมิตเหล่านั้นก็ได้มาปรากฏแล้วในวันนี้ทั้งหมด ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัย พวกเรารู้ข้อนี้ว่า บุพนิมิตเหล่านี้ปรากฏแก่ผู้ใด ผู้นั้นจักเป็นพระพุทธเจ้าโดยส่วนเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านจงประคองความเพียรของตนไว้ให้มั่น" แล้วได้ชมพระโพธิสัตว์ด้วยสดุดีกถานานาประการ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย สดับคำของพระทีปังกรทศพล ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ไม่มีผู้เสมอเหมือนนี้แล้ว ก็พากันดีใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพระพุทธเจ้า

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา พากันส่งเสียงโห่ร้องอึงมี่ เสียงปรบมือ ร่าเริง แล้วก็ทำอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจะพลาดคำสอน ของพระโลกนาถทีปังกรในบัดนี้ ก็ตามที ในอนาคตกาล พวกเราก็จักได้อยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระโลกนาถพระองค์นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำเฉพาะหน้าแล้ว ก็ถือเอาท่าน้ำท่าหลัง อาศัยข้ามแม่น้ำฉันใด. พวกเราทั้งหมด ผิว่าพ้นพระชินเจ้าทีปังกรในบัดนี้ ในอนาคตกาล ก็จักอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระชินเจ้าพระองค์นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

พระทีปังกรทศพล ผู้รู้จักโลก ทรงเป็นปฏิคาหกผู้รับของบูชา ทรงประกาศกรรมของเราแล้ว ก็ทรงยกพระบาทเบื้องขวาขึ้น เสด็จพระพุทธดำเนินไป.

พระพุทธชิโนรสทั้งหมด ที่อยู่ ณ ที่นั้น ก็พากันทำประทักษิณเรา เทวดา มนุษย์และอสูรทั้งหลายก็กราบไหว้แล้วหลีกไป.

เมื่อพระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์ เสด็จลับตาเราไปแล้ว ครั้งนั้น เราก็ลุกขึ้นนั่งขัดสมาธิ.

เราประสบสุขโดยสุข เบิกบานโดยปราโมช อันปีติสัมผัสซาบซ่านแล้ว นั่งขัดสมาธิในเวลานั้น.

ครั้นนั่งขัดสมาธิแล้ว เวลานั้น เราคิดอย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ชำนาญในฌาน ถึงฝั่งในอภิญญา ๕. ในหมื่นโลกธาตุ ไม่มีฤาษีที่จะเสมอเรา ไม่มีผู้เสมอในอิทธิธรรมทั้ง

หลาย เราได้แล้วซึ่งความสุขเช่นนี้.

ขณะที่เรานั่งขัดสมาธิ ทวยเทพในหมื่นโลกธาตุ ก็เปล่งเสียงโห่ร้องว่า ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

บุพนิมิตเหล่าใดปรากฏในเมื่อพระโพธิสัตว์ทั้งหลายในกาลก่อนนั่งคู้บัลลังก์ บุพนิมิตเหล่านั้นก็ปรากฏให้เห็นกันแล้วในวันนี้.

ความหนาวก็หายไป และความร้อนก็สงบไป บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

หมื่นโลกธาตุ ก็ปราศจากเสียง ปราศจากความวุ่นวาย บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

พายุก็ไม่พัด แม่น้ำทั้งหลายก็ไม่ไหล บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ดอกไม้บนบก ดอกไม้ในน้ำ ก็บานหมดในขณะนั้น ดอกไม้แม้เหล่านั้นทั้งหมดก็บานแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ผิว่า ไม้เถาก็ดี ไม้ต้นก็ดี ก็มีผลในขณะนั้น ต้นไม้แม้เหล่านั้นทั้งหมด ก็ออกผลในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

รัตนะทั้งหลาย ที่อยู่ในอากาศและที่อยู่ภาคพื้นดิน ก็ส่องแสงโชติช่วงในขณะนั้น รัตนะแม้เหล่านั้น ก็โชติช่วงในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ดนตรีทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ทั้งที่เป็นของทิพย์ ก็บรรเลงในขณะนั้น ดนตรีทั้งสองแม้นั้น ส่งเสียงลั่นในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ฝนดอกไม้อันไพจิตร ก็โปรยปรายลงมาจากท้องฟ้าในขณะนั้น ฝนดอกไม้แม้เหล่านั้น ก็โปรยปรายลงมาในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

มหาสมุทรก็คะนอง หมื่นโลกธาตุก็ไหว แม้ทั้งสองนั้น ก็บรรลือลั่นในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ไฟหลายหมื่นในนรกทั้งหลาย ก็ดับในขณะนั้น ไฟแม้เหล่านั้นก็ดับแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ดวงอาทิตย์ไร้มลทิน ดวงดาวทั้งหลายก็เห็นได้หมด สุริยันและดาราแม้นั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ถึงฝนไม่ตก แต่น้ำก็พุขึ้นมาจากแผ่นดินในขณะนั้น น้ำแม้นั้น ก็พุขึ้นแล้วจากแผ่นดินในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

หมู่ดาวและดาวนักษัตรทั้งหลาย ก็แจ่มกระจ่างตลอดมณฑลท้องฟ้า จันทราก็ประกอบด้วยวิสาขฤกษ์ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

สัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในโพรง ที่อยู่ในร่องน้ำ ก็ออกจากที่อยู่ของตน สัตว์แม้เหล่านั้นก็ออกจากที่อยู่แล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ความไม่ยินดีทั้งหลายไม่มีแก่สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้สันโดษในขณะนั้น สัตว์แม้เหล่านั้น ก็เป็นผู้สันโดษแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ในขณะนั้น โรคทั้งหลายก็สงบไป ความหิวก็หายไป บุพนิมิตแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ในขณะนั้น ราคะก็เบาบาง โทสะ โมหะก็เสื่อมหาย กิเลสแม้เหล่านั้นก็เลือนหายไปหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ในขณะนั้นภัยก็ไม่มี ความไม่มีภัยนั้นก็เห็นแม้ในวันนี้ พวกเรารู้กัน ด้วยเหตุนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

กิเลสดุจธุลีไม่ฟุ้งขึ้นเบื้องบน ความไม่ฟุ้งแห่งกิเลสอันเป็นประดุจธุลีนั้นก็เห็นกันแม้ในวันนี้ พวกเรารู้กัน ด้วยเหตุนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

กลิ่นที่ไม่น่าปรารถนาก็จางหายไป กลิ่นทิพย์ก็โชยมา กลิ่นหอมแม้นั้น ก็โชยมาในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

เทวดาทั้งหมด(ยกเว้นอรูปพรหม)ก็ปรากฏ เทวดาแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ขึ้นชื่อว่านรกมีประมาณเท่าใด ก็เห็นกันได้หมดในขณะนั้น นรกแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

กำแพงบานประตู และภูเขาหิน ไม่เป็นที่กีดขวางในขณะนั้น กำแพงบานประตู

และภูเขาหินแม้เหล่านั้น ก็กลายเป็นช่องทางโล่งว่างประดุจอากาศไปในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

การจุติและปฏิสนธิ ย่อมไม่มีในขณะนั้น บุพนิมิตแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันได้ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ขอท่านโปรดจงประคับประคองความเพียรไว้ให้มั่น อย่าถอยกลับ โปรดก้าวไปข้างหน้าต่อไปเถิด แม้พวกเราก็รู้เหตุข้อนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงแสดงว่า ครั้งนั้น สุเมธดาบส ฟังพยากรณ์ของพระทศพลแล้ว สำคัญความเป็นพระพุทธเจ้าประหนึ่งอยู่ในกำมือแล้ว ก็มีหัวใจเบิกบาน

มหาพรหมในชั้นสุทธาวาสทั้งหลาย(ซึ่งมีอายุยาวนาน) ในหมื่นโลกธาตุ ได้เคยเห็นพระพุทธเจ้าในอดีตกาลมาแล้ว เพื่อประกาศความเที่ยงแท้ไม่แปรผันแห่งพระดำรัสของพระตถาคต เพราะเห็นปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นในการพยากรณ์พระนิยตโพธิสัตว์ (พระโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้แน่นอนว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต) มหาพรหมในชั้นสุธาวาสทั้งหลายได้มาแสดงความยินดีกะเรา ในกาลนั้นแล

ความว่า นิมิตเหล่าใด ที่เกิดขึ้น ในขณะที่พระนิยตโพธิสัตว์ทั้งหลายนั่งขัดสมาธิแม้ในกาลก่อน นิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันอยู่ในวันนี้ เพราะฉะนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอนทีเดียว.

ต่อจากนั้น สุเมธบัณฑิต ผู้ซึ่งได้สดับคำของพระทีปังกรทศพล และของเทวดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาล ก็เกิดอุตสาหะอย่างยิ่งยวด คิดว่า ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีพระวาจาไม่เป็นโมฆะ ไม่ใช่พระวาจาเปล่าประโยชน์ แต่โดยที่แท้ พระวาจาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมจริงแท้แน่นอน ไม่แปรเปลี่ยนกลับกลายเป็นอื่น. เหมือนอย่างว่า ก้อนดินที่เหวี่ยงไปในอากาศก็ตกแน่นอน สัตว์ที่เกิดมาแล้วก็ตาย เมื่อยามอรุณย่างกรายมาถึงดวงอาทิตย์ก็ขึ้นสู่ท้องฟ้า ราชสีห์ออกจากที่อยู่ก็บันลือสีหนาท สตรีมีครรภ์แก่ก็คลอดแน่นอน เป็นอย่างนี้โดยแท้ฉันใด ธรรมดาพระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็แน่นอนไม่เป็นอันโมฆะเปล่าประโยชน์ ฉันนั้นเหมือนกัน เราจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เราสดับพระดำรัสของพระพุทธเจ้า และคำของเทวดาในหมื่นโลกธาตุ ทั้งสองแล้ว ก็ยินดีร่าเริงเบิกบานใจ ในครั้งนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า

พระชินพุทธเจ้าทั้งหลายมีพระดำรัสไม่เป็นสอง มีพระดำรัสไม่เป็นโมฆะ คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ก้อนดินถูกเหวี่ยงไปในอากาศ ย่อมตกลงที่พื้นดินแน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันนั้น คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ความตายของสัตว์ทั้งหมด เที่ยงแท้แน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันนั้น คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

เมื่อสิ้นไปแห่งราตรี ดวงอาทิตย์ก็ขึ้นแน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันนั้น คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ราชสีห์ออกจากที่นอน ก็บันลือสีหนาทแน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันนั้น คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

สัตว์มีครรภ์แก่ ก็คลอดแน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันนั้น คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

สุเมธบัณฑิต ทำการตกลงใจอย่างนี้ว่า เรานั้นจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่แท้ เพื่อใคร่ครวญถึงพุทธการกธรรมทั้งหลาย(ธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธเจ้า) จึงเลือกเฟ้นธรรมธาตุทั้งสิ้นโดยลำดับว่า พุทธการกธรรมทั้งหลาย อยู่ที่ไหนหนอ เบื้องบน เบื้องล่าง ในทิศใหญ่ทิศน้อยทั้งหลาย ก็เห็นทานบารมีอันดับแรก ที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายเก่า ๆ ในกาลก่อนซ่องเสพเป็นประจำกันมา จึงสอนพระองค์เองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับตั้งแต่นี้ไปท่านพึงบำเพ็ญทานบารมีก่อน เหมือนอย่างว่า หม้อน้ำที่เขาคว่ำปากลง ย่อมหลั่งน้ำออกไม่เหลือเลย ไม่นำน้ำกลับเข้าไป ฉันใด ท่านก็ไม่พึงเสียดายทรัพย์หรือยศ บุตรภรรยาหรืออวัยวะใหญ่น้อย เมื่อให้ทุกอย่างที่ยาจกต้องการไม่หวงแหนไม่ตระหนี่ในที่ทั้งปวง ก็จักนั่งเป็นพระพุทธเจ้าที่โคนโพธิพฤกษ์ ดังนี้ แล้วอธิษฐานทานบารมีไว้มั่นเป็นอันดับแรก ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เอาเถิด เราจักเลือกเฟ้นพุทธการกธรรม ทางโน้นทางนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง

ทั้งสิบทิศ ตราบเท่าที่ธรรมธาตุยังเป็นไป.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นทานบารมีเป็นอันดับแรก เป็นทางใหญ่ ที่พระผู้แสวงคุณใหญ่หลายพระองค์ก่อน ๆ ประพฤติตามกันมาแล้ว.

ท่านจงสมาทาน ทานบารมีนี้ไว้มั่นเป็นอันดับแรกก่อน จงบำเพ็ญทานบารมี ผิว่าท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

หม้อที่เต็มด้วยน้ำอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อวางคว่ำปากลง ก็ย่อมสำรอกน้ำออกไม่เหลือเลย ไม่รักษาน้ำไว้ในหม้อนั้น แม้ฉันใด. ท่านเห็นยาจก ทั้งชั้นต่ำชั้นกลางและชั้นสูง แล้ว จงให้ทานไม่เหลือเลย เหมือนหม้อน้ำที่คว่ำปาก ฉันนั้นเหมือนกัน.

สุเมธบัณฑิตสอนตนด้วยตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธ ท่านพบคนยาจกที่เข้าไปหา จงบำเพ็ญทานบารมีด้วยการบริจาคทรัพย์ทั้งหมดของตนไม่ให้เหลือ อุปบารมีด้วยการบริจาคอวัยวะ และปรมัตถบารมีด้วยการบริจาคชีวิต.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า ไม่ควรมีเพียงแต่พุทธการกธรรมเพียงเท่านี้ ก็เห็นศีลบารมีเป็นอันดับสอง จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านควรบำเพ็ญศีลบารมี ขึ้นชื่อว่าตัวจามรีย่อมไม่อาลัยแม้แต่ชีวิต สงวนรักษาขนหางของตนอย่างเดียว ฉันใด ตั้งแต่นี้ไป ท่านไม่อาลัยแม้แต่ชีวิต รักษาศีล อย่างเดียว ฉันนั้น แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้า จึงอธิษฐานศีลบารมีอันดับสองไว้มั่นด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น ไม่ใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธธรรมแม้อื่น ๆ ที่ช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นศีลบารมีอันดับสอง ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานศีลบารมีอันดับสองนี้ไว้มั่นก่อน จงบำเพ็ญศีลบารมี ผิว่า ท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

ตัวจามรี รักษาขนหางที่ติดอยู่ในที่บางแห่ง ยอมตายอยู่ในที่นั้น ไม่ยอมให้ขนหางกระจุย ฉันใด ท่านจงทำศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ในฐานะ ๔ จงบริรักษ์ศีลทุกเมื่อเหมือนจามรีรักษาขนหาง ฉันนั้นเหมือนกัน.

ธรรมดาศีลเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทุกอย่าง ผู้ตั้งอยู่ในศีล ย่อมไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย ทั้งย่อมได้คุณส่วนโลกิยะและโลกุตระทุกอย่าง เพราะฉะนั้น เราจึงเห็นศีลบารมีเป็นอันดับสองว่า ควรบำเพ็ญศีลบารมี.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้น ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่าพุทธการกธรรม มิใช่มีเพียงเท่านี้ ก็เห็นเนกขัมมบารมีเป็นอันดับสาม จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี อันบุรุษที่อยู่ในเรือนจำมานาน ย่อมไม่รักเรือนจำนั้น ที่แท้ก็มีแต่ความเอือมระอา ไม่อยากอยู่ แม้ฉันใด อันตัวท่านก็จงเห็นภพทั้งปวงเป็นเสมือนเรือนจำ จงเอือมระอาอยากพ้นไปจากภพทั้งปวง มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะ(การออกบวช)อย่างเดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเป็นดังนั้น ท่านก็จักเป็นพระพุทธเจ้าได้. แล้วอธิษฐานเนกขัมมบารมีอันดับสามไว้มั่น ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธธรรมแม้อื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นเนกขัมมบารมีอันดับสาม ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ซ่องเสพกันอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเนกขัมมบารมีอันดับสามนี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ผิว่า ท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

บุรุษอยู่ในเรือนจำมานาน ระทมทุกข์ ย่อมไม่เกิดความรักในเรือนจำนั้น แสวงหาทางพ้นอย่างเดียว ฉันใด. ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือนเรือนจำ มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะเพื่อหลุดพ้นจากภพ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธการกธรรม มิใช่มีเพียงเท่านี้เท่านั้น ก็เห็นปัญญาบารมีอันดับสี่ แล้วสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญแม้ปัญญาบารมี ท่านไม่พึงเว้นคนชั้นต่ำชั้นกลางและชั้นสูงไร ๆ ควรเข้าไปหาบัณฑิตทุกท่านทุกชั้นวรรณะ แล้วเรียนรู้วิชาการไต่ถามปัญหา ประดุจภิกษุผู้มีปกติถือการบิณฑบาตเป็นวัตร ย่อมเดินบิณฑบาตไปตามลำดับบ้านลำดับตรอก ไม่แยกแยะว่าบ้านตระกูลชั้นต่ำตระกูลชั้นกลางตระกูลชั้นสูง ย่อมถ่อมองค์น้อมรับก้อนข้าวโดยเสมอกัน ไม่แบ่งแยกว่าบ้านคนจนหรือบ้านคนรวย พึงได้อาหารพอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ฉันใด แม้ท่านก็จงเข้าไปหาบัณฑิตทุกท่านทุกชั้นวรรณะ แล้วเรียนรู้วิชาการไต่ถามปัญหา เพื่อพอกพูนซึ่งปัญญา ก็จักเป็นพระพุทธเจ้า

ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน แล้วอธิษฐานปัญญาบารมีอันดับสี่ไว้มั่น ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นปัญญาบารมีอันดับสี่ ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ซ่องเสพกันอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานปัญญาบารมี อันดับสี่นี้ไว้ให้มั่น จงบำเพ็ญปัญญาบารมี ผิว่าท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

เหมือนอย่างว่า ภิกษุเมื่อออกบิณฑบาตก็ย่อมสำรวมกายเดินไปตามลำดับบ้านทั้งตระกูลชั้นต่ำ ตระกูลชั้นกลางและตระกูลชั้นสูง ไม่เว้นตระกูลทั้งหลายเลย ดังนั้นจึงได้อาหารพอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ฉันใด. ท่านพึงสอบถามวิชาการจากบัณฑิตผู้รู้ทุกชนชั้นทุกเวลา ถึงฝั่งปัญญาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้น ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธการกธรรมทั้งหลายมิใช่เพียงเท่านี้เท่านั้น ก็เห็นวิริยบารมีอันดับห้า จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญวิริยบารมี ราชสีห์มฤคราช มีความเพียรมั่นคงในอิริยาบถทั้งหมดแม้ฉันใด แม้ตัวท่านก็ต้องมีความเพียรมั่นคง มีความเพียรไม่ท้อถอยในอิริยาบถทั้งปวง ในที่ทั้งปวงอยู่ฉันนั้น จึงจักเป็นพระพุทธเจ้าได้ แล้วอธิษฐานวิริยบารมีอันดับห้าไว้อย่างมั่นคง ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นวิริยบารมีอันดับห้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ซ่องเสพกันเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทาน วิริยบารมีอันดับห้านี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญวิริยบารมี ผิว่าท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

ราชสีห์มฤคราช มีความเพียรไม่ท้อถอยในอิริยาบถนอน ยืน เดิน ประคองใจทุกเมื่อ ฉันใด. ท่านจงประคองความเพียรไว้ให้มั่นในภพทั้งปวง ถึงฝั่งแห่งวิริยบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณฉันนั้นเหมือนกัน.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธการกธรรมทั้งหลาย มิใช่พึงมีเพียงเท่านี้เท่านั้น ก็เห็นขันติบารมีอันดับหกจึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญขันติบารมี ต้องอดทนทั้งในการยกย่อง ทั้งในการดูหมิ่น เหมือนอย่างว่า ชนทั้งหลายย่อมทิ้งของสะอาดบ้าง ของไม่สะอาดบ้าง ลงบนแผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่ทำความรักหรือความขัดเคือง ด้วยเหตุนั้น ย่อมอดทนอดกลั้นได้ทั้งนั้น ฉันใด แม้ตัวท่านก็ต้องอดทนในการยกย่องและดูหมิ่นของคนทั้งปวงได้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จึงจักเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็อธิษฐานขันติบารมีอันดับหกไว้มั่นคง ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นขันติบารมีอันดับหก ซึ่งพระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ซ่องเสพกันมาเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานขันติบารมี อันดับหกนี้ไว้ให้มั่นก่อน ท่านจงมีใจไม่เป็นสองในขันติบารมีนั้น ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ขึ้นชื่อว่าแผ่นดิน ย่อมทนสิ่งของที่เขาทิ้งลงมา สะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้างทุกอย่าง ไม่ทำความยินดียินร้าย ฉันใด. แม้ตัวท่าน ก็ต้องอดทนการยกย่องและการดูหมิ่นของชนทั้งปวง ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งขันติบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิต ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธการกธรรมทั้งหลายมิใช่มีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น ก็เห็นสัจบารมีอันดับเจ็ด จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญแม้แต่สัจบารมี ต่อให้สายฟ้าฟาดตกลงตรงกระหม่อม ท่านก็อย่าพูดเท็จทั้งรู้ โดยอคติต่าง ๆ มีฉันทาคติ เป็นต้น หรือพูดเท็จเพื่อประโยชน์แก่ทรัพย์ เป็นอาทิ ธรรมดาว่าดาวประกายพรึกในฤดูทุกฤดู ไม่ละทางโคจรของตนไปทางอื่น โคจรอยู่ในทางของตนเท่านั้น แม้ฉันใด ถึงตัวท่านก็อย่าละสัจจะ ตัวท่านก็ไม่พึงพูดเท็จ ฉันนั้นเหมือนกัน ก็จักเป็นพระพุทธเจ้าได้ แล้วอธิษฐานสัจบารมีอันดับเจ็ดไว้มั่น ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นสัจบารมีอันดับเจ็ด ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ซ่องเสพกันเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานสัจบารมีอันดับเจ็ดนี้ไว้มั่นก่อน ท่านมีวาจาเป็นหนึ่งไม่มีสอง ตั้งมั่นในสัจบารมีนั้น ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ.

ธรรมดาดาวประกายพรึก เป็นดังตาชั่งของโลกพร้อมทั้งเทวโลก ไม่ว่าในฤดูฝน ฤดูหนาวฤดูร้อนไม่โคจรออกนอกวิถีโคจรเลย แม้ฉันใด. ถึงตัวท่าน ก็อย่าเดินออกนอกวิถีทางในสัจจะทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งสัจบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้น ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธการกธรรมทั้งหลายมีเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ ก็เห็นอธิษฐานบารมีอันดับแปด จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญแม้อธิษฐานบารมี ตั้งอธิษฐานใดไว้ ก็เป็นผู้ไม่คลอนแคลนในอธิษฐานนั้น ขึ้นชื่อว่าภูเขา เมื่อมีลมพัดมากระทบทุกทิศก็ไม่หวั่นไม่ไหว นิ่งอยู่ในที่ของตนเท่านั้น ฉันใด ถึงตัวท่านเมื่อไม่คลอนแคลนในอธิษฐานของตน ก็จักเป็นพระพุทธเจ้า ฉันนั้นเหมือนกัน แล้วก็อธิษฐานซึ่งอธิษฐานบารมีอันดับแปดไว้ให้มั่น และด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นอธิษฐานบารมีอันดับแปด ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ซ่องเสพกันเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอธิษฐานบารมีอันดับแปดนี้ไว้ให้มั่นก่อน ท่านเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานบารมีนั้นแล้ว ก็จักบรรลุพระโพธิญาณได้.

ภูเขาหิน ที่ไม่หวั่นไหว ตั้งมั่นดีแล้ว ย่อมไม่ไหวด้วยลมอันแรงกล้า ย่อมตั้งอยู่ในฐานของตน ฉันใด. ถึงตัวท่าน ก็จงไม่หวั่นไหว ในอธิษฐานบารมีทุกเมื่อ ฉันนั้นเหมือนกัน ท่านถึงฝั่งแห่งอธิษฐานบารมีแล้ว จึงจักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้น ก็ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่าอันพุทธการกธรรมทั้งหลายจะพึงมีเพียงเท่านี้เท่านั้น ก็หาไม่ เห็นเมตตาบารมีอันดับเก้าแล้ว ก็สอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญเมตตาบารมี ท่านพึงมีจิตเป็น

อย่างเดียวกัน ทั้งในผู้มีประโยชน์เกื้อกูล ทั้งในผู้ไม่มีประโยชน์เกื้อกูล เปรียบเหมือนน้ำย่อมเอิบอาบ ทำความเย็นเป็นอย่างเดียวกัน ทั้งบาปชน(คนชั่ว) ทั้งกัลยาณชน(คนดี) แม้ฉันใด ถึงตัวท่าน มีจิตเป็นอย่างเดียวกันด้วยเมตตาจิต ในสรรพสัตว์ทั้งหลายก็จักเป็นพระพุทธเจ้า ฉันนั้นเหมือนกัน อธิษฐานเมตตาบารมีอันดับเก้าไว้นั่นแล ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หามิได้ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นเมตตาบารมีอันดับเก้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณยังใหญ่ทั้งหลาย พระองค์ก่อน ๆ ซ่องเสพกันมาเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเมตตาบารมี อันดับเก้านี้ไว้มั่นก่อน จงเป็นผู้ไม่มีผู้เสมอด้วยเมตตา ผิว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

ธรรมดาน้ำ ย่อมแผ่ความเย็นไปเสมอกัน ทั้งในคนดีและคนชั่ว ย่อมพัดพาซึ่งมลทินคือ ธุลีไป แม้ฉันใด. ท่านจงแผ่เมตตาไปสม่ำเสมอ ในคนที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลและชนที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ฉันนั้นเหมือนกัน ท่านถึงฝั่งแห่งเมตตาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธการกธรรมทั้งหลายจะพึงมีเพียงเท่านี้เท่านั้นหามิได้ เห็นอุเบกขาบารมีอับดับสิบ จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญอุเบกขาบารมี พึงวางตัวเป็นกลาง ทั้งในสุข ทั้งในทุกข์ ขึ้นชื่อว่าแผ่นดิน ย่อมเป็นกลางต่อผู้ทิ้งของสะอาดบ้างไม่สะอาดบ้าง แม้ฉันใด ถึงตัวท่าน เมื่อวางตัวเป็นกลางได้ในสุขและทุกข์ก็จักเป็นพระพุทธเจ้าได้ฉันนั้น ก็อธิษฐานอุเบกขาบารมีอันดับสิบไว้มั่นด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หามิได้ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เมื่อเราเลือกเฟ้น ก็เห็นอุเบกขาบารมี ซึ่งพระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ พากันซ่องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอุเบกขาบารมี อันดับสิบนี้ไว้ให้มั่นก่อน ท่านจงเป็นผู้มั่นคงดั่งตาชั่ง ก็จักบรรลุพระโพธิญาณได้.

ธรรมดาแผ่นดิน ย่อมวางเฉยต่อสิ่งของที่เขาทิ้งลง ไม่ว่าของสะอาด หรือ ของไม่สะอาด แม้ทั้งสองอย่าง เว้นความยินดียินร้าย แม้ฉันใด. ท่านจงเป็นดั่งตาชั่ง(ไม่เอนเอียง) ในสุขและทุกข์ทุกเมื่อ ฉันนั้นเหมือนกัน ท่านถึงฝั่งแห่งอุเบกขาบารมีแล้วก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

แต่นั้น สุเมธบัณฑิต ครั้นเลือกเฟ้นบารมีธรรม ๑๐ นี้แล้ว ต่อจากนั้น ก็คิดว่า ธรรมที่ทำความเป็นพระพุทธเจ้าอันช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ อันพระโพธิสัตว์ทั้งหลายพึงบำเพ็ญในโลกนี้ มีเพียงเท่านี้เท่านั้น ไม่มียิ่งไปกว่านี้ แต่ว่าบารมีเหล่านี้ ไม่มีอยู่แม้ในอากาศเบื้องบน ไม่มีอยู่แม้ในทิศทั้งหลาย มีทิศบูรพาเป็นต้น แต่ว่าตั้งอยู่ในระหว่างเนื้อหัวใจของเราเท่านั้น เห็นว่าบารมีเหล่านั้นตั้งอยู่ในหัวใจตนอย่างนี้แล้ว ก็อธิษฐานบารมีเหล่านั้นทั้งหมดไว้มั่น เมื่อพิจารณาบ่อย ๆ ก็พิจารณาทั้งอนุโลม ทั้งปฏิโลม จับปลายเอามาชนต้น จับต้นเอามาชนปลาย จับกลางเอามาชนทั้งสองข้าง จับปลายทั้งสองข้างเอามาชนกลาง บริจาคสิ่งของภายนอกชื่อว่า บารมี บริจาคอวัยวะชื่อว่า อุปบารมี และ บริจาคชีวิต ชื่อว่า ปรมัตถบารมี แยกเป็นบารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ รวมทั้งสิ้นเป็นบารมี ๓๐ ทัศ พิจารณาไปมา เหมือนหมุนกลับน้ำมันในยนตร์ เมื่อท่านสุเมธบัณฑิตพิจารณาบารมี ๑๐ อยู่นั้น ก็ด้วยเดชแห่งธรรมนี้ มหาปฐพีอันกว้างหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์ ก็ส่งเสียงร้องก้องกัมปนาทสะเทือนสะท้านหวั่นไหว ประหนึ่งกำอ้อที่ถูกช้างเหยียบ และประหนึ่งเครื่องยนตร์หีบอ้อยที่บีบคั้นปั่นหมุน ประหนึ่งล้อแป้นทำภาชนะดิน และล้อยนตร์บีบคั้นน้ำมันฉะนั้น ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ธรรมซึ่งช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ ในโลกมีเพียงเท่านี้เท่านั้น ที่สูงนอกไปจากนั้นไม่มี ท่านจงตั้งอยู่ในธรรมเหล่านั้นอย่างมั่นคง.

เมื่อเรากำลังพิจารณาธรรมเหล่านี้ โดยลักษณะแห่งกิจคือสภาวะ แผ่นพสุธาในหมื่นโลกธาตุก็หวาดไหวเพราะเดชแห่งธรรม.

ปฐพีไหวส่งเสียงร้อง เหมือนยนตร์หีบอ้อยบีบอ้อย แผ่นดินก็ไหวเหมือนลูกล้อในยนตร์บีบน้ำมันงาฉะนั้น.

เมื่อมหาปฐพีไหวอยู่อย่างนี้ มนุษย์ชาวรัมมนครที่เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่อาจยืนอยู่ได้ ก็ล้มสลบเหมือนต้นสาละใหญ่ ถูกยุคันธวาตะพัดกระหน่ำ ภาชนะดินมีหม้อเป็นต้น ก็หมุนกระทบกันและกันแหลกเป็นจุรณไป. มหาชนหวาดกลัว ก็เข้าไปหาพระศาสดา ทูลถามว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พวกข้าพระองค์ไม่รู้เหตุนี้ว่า นี้

เป็นอาการหมุนตัวของนาค หรือของภูต ยักษ์ เทวดาพวกหนึ่งหรือพระเจ้าข้า อนึ่งเล่า มหาชนนี้ทั้งหมดถูกภัยรบกวน จักเป็นความชั่วของโลกนี้ หรือเป็นความดีพระเจ้าข้า ขอโปรดตรัสบอกเหตุนี้ด้วยเถิด.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงสดับคำของชนเหล่านั้น แล้วตรัสว่า พวกท่านอย่ากลัวกันเลย อย่าคิดหวาดระแวงอะไรไปเลย ไม่มีภัยที่เกิดจากเหตุการณ์นี้แก่พวกท่านดอก. วันนี้ ที่เราพยากรณ์ว่า สุเมธบัณฑิตจักเป็นพระพุทธเจ้านามว่า โคตมะ ในอนาคตกาล สุเมธบัณฑิตผู้นั้นกำลังพิจารณาบารมีทั้งหลายในบัดนี้ ด้วยเดชแห่งธรรมของท่าน ผู้กำลังพิจารณานั้น ทั่วหมื่นโลกธาตุจึงไหวและส่งเสียงร้องพร้อม ๆ กัน ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

บริษัทที่อยู่ในที่เฝ้าพระพุทธเจ้า ก็ตัวสั่นงันงกอยู่ในที่นั้น พากันนอนสลบอยู่เหนือพื้นดิน.

หม้อเป็นอันมากหลายร้อยหลายพัน กระทบกันและกัน แหลกเป็นจุรณอยู่ในที่นั้น.

มหาชนทั้งหลาย หวาดสะดุ้ง กลัว ลนลาน มีใจเหมือนถูกบีบ พากันมาประชุมเข้าเฝ้าพระทีปังกรพุทธเจ้า ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักษุ เหตุดีเหตุชั่วจักมีแก่โลกหรือ โลกถูกเหตุนั้นรบกวนทั้งโลกหรือ ขอพระองค์โปรดทรงบรรเทาความกลัวนั้นด้วยเถิด..

ครั้งนั้นพระมหามุนีทีปังกร ทรงยังมหาชนเหล่านั้นให้เข้าใจแล้วตรัสว่า พวกท่านจงวางใจ อย่ากลัวในการที่แผ่นดินไหวทั้งนี้เลย.

วันนี้ เราพยากรณ์ผู้ใดว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้นั้นกำลังพิจารณาธรรมก่อน ๆ ที่พระชินเจ้าทรงเสพแล้ว.

เมื่อท่านผู้นั้นกำลังพิจารณาธรรมคือพุทธภูมิโดยไม่เหลือเลย ด้วยเหตุนั้น หมื่นแผ่นปฐพีนี้ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกจึงไหว.

ต่อนั้น มหาชนฟังพระดำรัสของพระตถาคตแล้ว ก็ร่าเริงยินดี พากันถือดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้เป็นต้น ออกจากรัมมนคร เข้าไปหาพระโพธิสัตว์ บูชาด้วยดอกไม้ของหอมเป็นต้น น้อมไหว้ ทำประทักษิณ แล้วกลับเข้าไปยังรัมมนคร

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ทรงพิจารณาบารมี ๑๐ กระทำอธิษฐานวิริยะให้มั่น แล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เพราะฟังพระพุทธดำรัส ใจของมหาชนก็สงบเย็นในทันที ทุกคนจึงเข้ามาหาเรา พากันกราบไหว้เราอีก.

ครั้งนั้น เรายึดถือพระพุทธคุณ ทำใจไว้มั่น น้อมนมัสการพระทีปังกรพุทธเจ้า แล้วจึงลุกขึ้นจากอาสนะ.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ ผู้เอ็นดูสรรพสัตว์กำลังลุกขึ้นจากอาสนะ เทวดาสิ้นทั้งหมื่นจักรวาล ก็ประชุมกันบูชาด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้นอันเป็นทิพย์ แล้วก็พากันเปล่งสดุดีมงคล เป็นต้นว่า " ข้าแต่ท่านสุเมธดาบสผู้เป็นเจ้า วันนี้ท่านปรารถนาซึ่งความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ แทบบาทมูลของพระทีปังกรทศพล ขอความปรารถนานั้นจงสำเร็จแก่ท่านโดยไม่มีอันตรายเถิด ภัยหรือความหวาดกลัวในความปรารถนานั้นอย่าได้มีแก่ท่านเลย โรคแม้จำนวนเล็กน้อย ก็จงอย่าเกิดในสรีระของท่าน ท่านจงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายแล้วแทงตลอดพระสัมมาสัมโพธิญาณโดยเร็ว ต้นไม้ดอกต้นไม้ผล ย่อมออกดอกออกผลตามฤดูกาล ฉันใด แม้ตัวท่านก็อย่าล่วงเลยฤดูสมัยนั้นเสีย จงสัมผัสพระโพธิญาณโดยพลันเทอญ." ครั้นเปล่งสดุดีอย่างนี้แล้ว ก็พากันกราบไหว้แล้วกลับไปยังเทวสถานของตน ๆ ฝ่ายพระโพธิสัตว์อันเทวดาทั้งหลายสดุดีแล้ว ดำริว่า เราจักบำเพ็ญบารมี ๑๐ แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้า ในที่สุดสี่อสงไขย กำไรแสนกัปแล้วอธิษฐานความเพียรไว้มั่นคง โลดขึ้นสู่อากาศ ไปยังหิมวันตประเทศที่มีคณะฤษี. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เทวดาถือดอกไม้ทิพย์ มนุษย์ถือดอกไม้มนุษย์ เทวดาและมนุษย์ทั้งสองโปรยดอกไม้ทั้งหลาย แก่เราผู้กำลังลุกขึ้นจากอาสนะ.

ก็เทวดาและมนุษย์ทั้งสองนั้น พากันแซ่ซ้องสวัสดีว่า ความปรารถนาของท่านยิ่งใหญ่ ท่านจงได้ความปรารถนานั้น สมปรารถนาเถิด.

ขอเสนียดจัญไร จงปราศไป ความโศก โรคจงพินาศไป อันตรายทั้งหลายจงอย่ามีแก่ท่าน ขอท่านจงสัมผัสพระโพธิญาณอันสูงสุดโดยเร็วเถิด.

ต้นไม้ดอก ย่อมออกดอกบานเมื่อถึงฤดูกาล ฉันใด ข้าแต่ท่านมหาวีระ ขอท่านจงบานด้วยพุทธญาณ ฉันนั้นเหมือนกันเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉันใด ข้าแต่ท่านมหาวีระ ท่านก็จงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉันนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ตรัสรู้ที่โพธิมัณฑสถาน ฉันใด ข้าแต่ท่านมหาวีระ ขอท่านจงตรัสรู้ที่โพธิมัณฑสถานของพระชินเจ้า ฉันนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงประกาศพระธรรมจักร ฉันใด ข้าแต่ท่านมหาวีระ ขอท่านจงประกาศพระธรรมจักร ฉันนั้นเถิด.

ดวงจันทร์ในราตรีเพ็ญเต็มดวง รุ่งโรจน์ ฉันใด ท่านมีมโนรถเต็มแล้ว จงรุ่งโรจน์ในหมื่นโลกธาตุ ฉันนั้นเถิด.

ดวงอาทิตย์พ้นจากราหูแล้ว ย่อมรุ่งโรจน์ ฉันใด ท่านพ้นจากโลกธรรมแล้ว ก็จงรุ่งโรจน์ด้วยสิริ ฉันนั้นเหมือนกันเถิด.(โลกธรรมคือ สภาวะเป็นคู่ของโลก เช่น มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ สรรเสริญนินทา สุขทุกข์)

แม่น้ำทุกสาย ย่อมไหลลงสู่มหาสมุทร ฉันใด โลกพร้อมทั้งเทวโลก ขอจงชุมนุมยังสำนักของท่านฉันนั้นเถิด.

ครั้งนั้น ท่านสุเมธดาบสอันเทวดาและมนุษย์เหล่านั้นสดุดีสรรเสริญแล้ว ก็สมาทานบารมีธรรม ๑๐ ประการ เมื่อจะยังธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ จึงเข้าไปในป่าใหญ่.

จบพรรณนาเรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธ

แห่งอรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อ มธุรัตถวิลาสินี

๑. วงศ์พระทีปังกรพุทธเจ้าที่ ๑

ว่าด้วยพระประวัติของพระทีปังกรพุทธเจ้า

[๒ ต่อ] ครั้งนั้น อุบาสกชาวรัมมนครเหล่านั้นให้พระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์เสวยแล้ว ก็ถึงพระทีปังกรศาสดาพระองค์นั้นเป็นสรณะ.

พระตถาคตทรงยังบางคนให้ตั้งอยู่ในสรณคมน์ บางคนตั้งอยู่ในศีล ๕ บางคนตั้งอยู่ในศีล ๑๐.

พระองค์ประทานสามัญผลอันสูงสุดแก่บางคน ประทานปฏิสัมภิทาที่ไม่มีธรรมอื่นเสมอแก่บางคน.

พระนราสภ ทรงประทานสมาบัติ ๘ อันประเสริฐแก่บางคน ทรงประทานวิชชา ๓ แก่บางคน ทรงประทานอภิญญา ๖ แก่บางคน.

พระมหามุนี ทรงสั่งสอนหมู่ชน โดยนัยนั้น เพราะพระโอวาทนั้น ศาสนาของพระโลกนาถจึงได้แผ่ไปอย่างกว้างขวาง.

พระพุทธเจ้ามีพระนามว่าทีปังกร ผู้มีพระหนุใหญ่ มีพระวรกายงาม ทรงยังชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร ทรงเปลื้องมหาชนเสียจากทุคติ.

พระมหามุนีทรงเห็นชนผู้ควรจะบรรลุธรรมแม้ไกลถึงแสนโยชน์ ก็เสด็จเข้าไปหาโดยทันที แล้วทรงยังให้เขาบรรลุธรรม

ในอภิสมัยครั้งแรก พระพุทธเจ้าทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ในอภิสมัยครั้งที่สอง พระโลกนาถ ทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้เก้าสิบโกฏิ.

ในสมัยใด พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในภพเทวดา โปรดเทวดาเก้าหมื่นโกฏิ สมัยนั้น เป็นอภิสมัยครั้งที่สาม.(อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

สาวกสันนิบาต(การประชุมสาวก)ของพระทีปังกรศาสดา มี ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ประชุมสาวกแสนโกฏิ.

เมื่อพระชินเจ้า ประทับในที่สงัด ณ ภูเขานารทกูฏอีก ภิกษุร้อยโกฏิเป็นพระขีณาสพปราศจากมลทิน ก็ประชุมกัน

สมัยใด พระมหาวีระมหามุนีทรงปวารณาพรรษา พร้อมด้วยภิกษุเก้าหมื่นโกฏิ ณ ภูเขาสุทัสสนะ. สมัยนั้น เราเป็นชฎิลมีตบะสูง ถึงฝั่งอภิญญา ๕ ได้จาริกไปในอากาศ.

ธรรมาภิสมัยการตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์หนึ่งหมื่น สองหมื่น ส่วนการตรัสรู้โดยจำนวนหนึ่งคน สองคน ไม่สามารถนับคณาได้.

ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร อันบริสุทธิ์ดีแล้ว แผ่ไปกว้างขวาง คนเป็นอันมากรู้กัน สำเร็จแล้ว เจริญแล้วในครั้งนั้น.

ภิกษุสี่แสนรูป มีอภิญญา ๖ มีฤทธิ์มากแวดล้อมพระทศพลทีปังกร ผู้รู้แจ้งโลกทุกเมื่อ.

สมัยนั้น ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นเสขะยังไม่บรรลุพระอรหัต ละภพมนุษย์ไป ภิกษุเหล่านั้น ย่อมถูกครหา.(หมายความว่า ภิกษุในยุคนั้นย่อมละอายที่จะตายลงทั้งที่ยังไม่สิ้นกิเลส ย่อมจะตั้งใจพยายามทำความพากเพียรเพื่อให้สำเร็จอรหันต์ ก่อนที่จะสิ้นชีวิต)

ปาพจน์คือพระศาสนา อันพระอรหันต์ผู้คงที่ ผู้เป็นขีณาสพ ไร้มลทิน ทำให้บานเต็มที่แล้ว ย่อมงดงามทุกเมื่อ.

พระทีปังกรศาสดา ทรงมีพระนครชื่อว่ารัมมวดี พระชนกเป็นกษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าสุเทวะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุเมธา.

พระชินเจ้า ทรงครอบครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง คือหังสา โกญจา และมยุรา

ทรงมีพระสนมนารีสามแสนนาง ล้วนประดับกายสวยงาม พระมเหสีนั้นพระนามว่าปทุมา พระราชโอรสพระนามว่า อุสภขันธกุมาร.

พระองค์ทอดพระเนตรเห็นนิมิต ๔ ประการแล้ว เสด็จออกทรงผนวชด้วยพระยานคือ พระยาช้างต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

ครั้นทรงบำเพ็ญเพียรแล้ว ก็ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ เป็นพระมหามุนีทีปังกร

พุทธเจ้าผู้สงบ อันพระพรหมอาราธนาแล้ว.

พระมหาวีระ ชินพุทธเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักรแล้ว ประทับอยู่ ณ นันทาราม ประทับนั่งที่ควงไม้ซึก ทรงกระทำการทรมานเดียรถีย์แล้ว.(ทรมาน หมายถึง สอนให้ละพยศ ละความดื้อ เพื่อประโยชน์ในการรับโอวาทธรรม)

พระทีปังกรศาสดา ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่า สุมังคละ และติสสะ มีพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า สาคตะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่า นันทาและสุนันทา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นเลียบ.

พระทีปังกรศาสดา มีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า ตปุสสะและภัลลิกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า สิริมาและโสณา.

พระทีปังกรมหามุนี สูง ๘๐ ศอก สง่างามเหมือนต้นไม้ประจำทวีป เหมือนต้นพระยาสาละดอกบานเต็มต้น ฉะนั้น.

พระองค์มีพระรัศมี แผ่ไป ๑๐ โยชน์ โดยรอบ พระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น ทรงมีพระชนมายุแสนปี.

พระองค์ทรงพระชนม์อยู่ถึงเพียงนั้น ทรงยังสัทธรรมให้รุ่งโรจน์ ยังมหาชนให้ข้ามโอฆสงสาร ชื่อว่าทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระองค์พร้อมทั้งพระสาวก รุ่งโรจน์แล้ว ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟลุกโพลงแล้วก็ดับไป.

พระวรฤทธิ์ด้วย พระยศด้วย ลายจักรรัตนะที่พระยุคลบาทด้วย ทั้งปวงก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทุกอย่างก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระชินศาสดาทีปังกร ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารนันทาราม.

พระชินสถูปของพระองค์ ณ นันทารามนั้นนั่นแล สูง ๓๖ โยชน์.

พระสถูปบรรจุ บาตร จีวร บริขาร และเครื่องบริโภคของพระศาสดา ตั้งอยู่ ณ โคนโพธิพฤกษ์ในครั้งนั้น สูง ๓ โยชน์.

จบวงศ์พระทีปังกรพุทธเจ้าที่ ๑

พรรณนาวงศ์พระทีปังกรพุทธเจ้าที่ ๑

อุบาสกชาวรัมมนครเหล่านั้น ถวายมหาทานแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานแล้ว ก็บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเสวยเสร็จ ชักพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว ด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้นอีก ถวายบังคมแล้ว อยากจะฟังอนุโมทนาทาน จึงเข้าไปนั่งใกล้ ๆ ลำดับนั้น พระศาสดาได้ทรงทำอนุโมทนาทานไพเราะอย่างยิ่ง จับใจของอุบาสกเหล่านั้นว่า

ธรรมดาทาน ท่านกล่าวว่าเป็นต้นเหตุสำคัญของสุข เป็นต้น ยังกล่าวว่าเป็นที่ตั้งแห่งบันไดทั้งหลายที่ทอดไปสู่พระนิพพาน.

ทานเป็นเครื่องป้องกันของมนุษย์ ทานเป็นเผ่าพันธุ์ เป็นที่พึ่งในเบื้องหน้า ทานเป็นคติสำคัญของสัตว์ที่ยังข้องอยู่ในความทุกข์.

อันว่าทานนั้น ท่านแสดงว่าเป็นนาวา เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องช่วยข้ามทะเลทุกข์ และทานท่านสรรเสริญว่าเป็นนคร เพราะป้องกันภัย.

ทาน ท่านกล่าวว่าเป็นอสรพิษ เพราะอรรถว่าเข้าใกล้ได้ยาก ทานเป็นดังดอกปทุม เพราะมลทินคือโลภะเป็นต้นฉาบไม่ได้.

ที่พึ่งพาอาศัยของบุรุษ เสมอด้วยทานไม่มีในโลก เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงบำเพ็ญทาน ด้วยการทำตามอัธยาศัย.

นรชนคนไรเล่า ผู้มีปัญญาในโลกนี้ ผู้ยินดีในประโยชน์เกื้อกูล จะไม่พึงให้ทานทั้งหลาย ที่เป็นเหตุแห่งโลกสวรรค์.

นรชนคนไรเล่า ได้ยินว่าทานเป็นแดนเกิดสมบัติในเทวดาทั้งหลาย จะไม่พึงให้ทานอันนำให้ถึงซึ่งความสุข ทานเป็นเครื่องยังจิตให้ร่าเริง.

นรชนบำเพ็ญทานแล้ว ก็เป็นผู้อันเทพอัปสรห้อมล้อม อภิรมย์ในนันทวัน แหล่งสำเริงสำราญของเทวดาตลอดกาลนาน.

ผู้ให้ย่อมได้ปีติอันโอฬาร ย่อมประสบความเคารพในโลกนี้ ผู้ให้ย่อมประสบเกียรติเป็นอันมาก ผู้ให้ย่อมเป็นผู้อันมหาชนไว้วางใจ.

นรชนนั้นให้ทานแล้ว ย่อมถึงความมั่งคั่งแห่งโภคะ และมีอายุยืน ย่อมได้ความ

มีเสียงไพเราะและรูปสวยอยู่ในวิมานทั้งหลาย ที่นกยูงอันน่าชื่นชมนานาชนิดร้องระงม เล่นกับเทวดาทั้งหลายในสวรรค์.

ทานเป็นสมบัติที่ไม่เป็นอันตรายจากภัยทั้งหลาย คือโจรภัย อริภัย ราชภัย อุทกภัย และอัคคีภัย ทานนั้น ย่อมนำให้บรรลุถึงสาวกญาณภูมิ ปัจเจกพุทธภูมิ ตลอดจนถึงพุทธภูมิ.

ครั้นเมื่อทรงทำอนุโมทนาทาน ประกาศอานิสงส์แห่งทาน โดยนัยดังกล่าวมาอย่างนี้เป็นต้นแล้ว ก็ตรัสศีลกถา ในลำดับต่อจากทานนั้น ธรรมดาว่าศีลนั้น ย่อมเป็นมูลแห่งสมบัติ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ศีลเป็นต้นเหตุสำคัญของสุขทั้งหลาย ผู้มีศีลโดยปกติย่อมไปสู่ไตรทิพย์(สวรรค์ชั้นดาวดึงส์) ศีลเป็นเครื่องป้องกัน เครื่องเร้น เครื่องพักพิงของผู้เข้าถึงสังสารวัฏ.

ก็ที่พึ่งพาอาศัยของชนทั้งหลายในโลกนี้หรือในโลกหน้า อย่างอื่นอย่างใด ที่จะเสมอด้วยศีลนั้น จักมีแต่ที่ไหน

ศีลเป็นฐาน เป็นที่ตั้งอันสำคัญของคุณทั้งหลาย เหมือนดังแผ่นดิน ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งสิ่งที่อยู่กับที่และสิ่งที่เคลื่อนที่ได้(อสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์) ฉะนั้น.

ได้สดับว่า ศีลเท่านั้นเป็นกรรมดี ศีลยอดเยี่ยมในโลก ผู้มีศีลนั้น บัณฑิตย่อมเรียกว่า ผู้ประพฤติชอบในธรรมจริยาของพระอริยะ.

เครื่องประดับที่เสมอด้วยเครื่องประดับคือศีลย่อมไม่มี, กลิ่นที่เสมอด้วยกลิ่นคือศีลย่อมไม่มี, เครื่องชำระมลทินคือกิเลสที่จะเสมอด้วยศีลย่อมไม่มี, เครื่องระงับความเร่าร้อนที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี. เครื่องยังให้มีเกียรติที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี, บันไดขึ้นสู่สวรรค์ที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี, ประตูในการเข้าไปยังนครคือพระนิพพาน ที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

พระราชาทั้งหลาย ทรงประดับด้วยแก้วมุกดาและแก้วมณี ยังงามไม่เทียบนักพรตทั้งหลาย ผู้ประดับด้วยเครื่องประดับคือศีลแล้วย่อมงามสง่าอยู่.

กลิ่นที่หอมตลอดกาลไปทั้งตามลมและทวนลม ที่เสมอด้วยกลิ่นคือศีล จักมีแต่ที่ไหนเล่า.

กลิ่นดอกไม้ไม่หอมทวนลม หรือกลิ่นจันทน์ กฤษณามะลิ ก็ไม่หอมทวนลม ส่วน

กลิ่นของสัตบุรุษย่อมหอมทวนลม สัตบุรุษย่อมหอมไปทุกทิศ.(หมายถึงกิตติศัพท์อันดีงามย่อมแพร่กระจายไปทุกทิศ)

ในบรรดากลิ่นของคันธชาติ(เครื่องหอม)เหล่านี้ คือ จันทน์ กฤษณา อุบล มะลิ เป็นต้น กลิ่นหอมของศีลนั้นยอดเยี่ยมกว่า.

มหานที คือ คงคา ยมุนา สรภู อจิรวดี มหิ ไม่สามารถชำระมลทินของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ แต่น้ำคือศีล ชำระมลทินของสัตว์ทั้งหลายได้.

ลมเจือฝนระงับความเร่าร้อน(ภายใน)ของสัตว์ทั้งหลายไม่ได้ แม้จันทน์เหลืองก็ยังระงับไม่ได้ แก้วมุกดาก็ไม่ได้ รัศมีจันทราก็ไม่ได้ แต่อริยกันตศีลที่บุคคลรักษาดีแล้วนี้ มีความเยือกเย็นอย่างยิ่ง ย่อมระงับความเร่าร้อนกระวนกระวายนั้นได้.

ศีลของผู้มีศีล ย่อมกำจัดภัยมีการติเตียนตนเองเป็นต้น ได้ทุกเมื่อ และก่อให้เกิดเกียรติและความร่าเริงทุกเมื่อ.

สิ่งอื่นซึ่งเป็นบันไดขึ้นสวรรค์ที่เสมอด้วยศีลจักมีแต่ที่ไหน ก็หรือว่าสิ่งอื่นที่จะเป็นประตูเพื่อเข้าไปยังมหานครคือพระนิพพานอันเสมอด้วยศีลจักมีแต่ที่ไหนเล่า.

ท่านทั้งหลาย จงรู้อานิสงส์อันยอดเยี่ยมของศีล ซึ่งเป็นมูลแห่งคุณทั้งหลาย กำจัดกำลังแห่งโทษทั้งหลาย ดังกล่าวมาฉะนี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงอานิสงส์แห่งศีลอย่างนี้แล้ว เพื่อทรงแสดงว่า อาศัยศีลนี้ย่อมได้สวรรค์นี้ จึงตรัสสัคคกถา(ถ้อยคำพรรณาถึงสวรรค์)ในลำดับต่อจากศีลนั้น ธรรมดาสวรรค์นี้ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ มีแต่สุขส่วนเดียว เทวดาทั้งหลายย่อมได้การรื่นเริงในสวรรค์นั้นเป็นนิตย์ ได้สมบัติทั้งหลายเป็นนิตย์ เหล่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช ย่อมได้สุขทิพย์ สมบัติทิพย์ตลอดเก้าล้านปี เทวดาชั้นดาวดึงส์ได้สามโกฏิหกล้านปี ตรัสกถาประกอบด้วยคุณแห่งสวรรค์ดังกล่าวมานี้เป็นต้น

ครั้นทรงประเล้าประโลมด้วยสัคคกถาอย่างนี้แล้ว ก็ทรงประกาศกามาทีนวกถา คือ แสดงโทษอันต่ำทราม และมลทินความเศร้าหมองแห่งกามทั้งหลาย

จากนั้นแสดงอานิสงส์ในเนกขัมมะว่า สวรรค์แม้นี้ก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่ควรทำความยินดีทำความพอใจในสวรรค์นั้น พึงยินดีในการออกจากกาม ยินดีในการสละละกาม มุ่งต่อการประพฤติขัดเกลา ยินดีในเนกขัมมะ การออกบวช

หลังจากแสดงอนุปุพพิกถา ๕ ประการ คือแสดงถึง ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และคุณแห่งการออกจากกาม พระศาสดาจะทรงแสดงอริยสัจ ๔ อันเป็นอมตธรรม

ครั้นทรงแสดงธรรมแก่มหาชนนั้นอย่างนี้แล้ว ยังให้บางพวกตั้งอยู่ในสรณะ บางพวกในศีล ๕ บางพวกในโสดาปัตติผล บางพวกในสกิทาคามิผล บางพวกในอนาคา-มิผล บางพวกในผลแม้ทั้ง ๔ บางพวกในวิชชา ๓ บางพวกในอภิญญา ๖ บางพวกในสมาบัติ ๘ ลุกจากอาสนะแล้ว เสด็จออกจากรัมมนคร เข้าไปยังสุทัสสนะมหาวิหารนั่นแล ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น อุบาสกชาวรัมมนครเหล่านั้น ให้พระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์เสวยแล้ว ก็ถึงพระทีปังกรศาสดาพระองค์นั้นเป็นสรณะ.

พระตถาคตทรงยังบางคนให้ตั้งอยู่ในสรณคมน์ บางคนในศีล ๕ บางคนในศีล ๑๐.

พระองค์ประทานสามัญผล ๔ อันสูงสุดแก่บางคน ประทานปฏิสัมภิทา ในธรรมที่ไม่มีธรรมอื่นเสมอแก่บางคน.

พระนราสภประทานสมาบัติ ๘ อันประเสริฐแก่บางคน ทรงประทานวิชชา ๓ อภิญญา ๖ แก่บางคน.

พระมหามุนี ทรงสั่งสอนหมู่ชน ด้วยนัยนั้น เพราะพระโอวาทนั้น ศาสนาของพระโลกนาถจึงได้แผ่ไปอย่างกว้างขวาง.

พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกร ผู้มีพระหนุใหญ่ มีพระวรกายงาม ทรงยังชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร ทรงเปลื้องมหาชนเสียจากทุคติ.

พระมหามุนี เมื่อทรงเห็นชนผู้ควรตรัสรู้(หมายถึงเห็นด้วยพระญาณ) แม้ไกลถึงแสนโยชน์ ก็มีพระมหากรุณาเสด็จเข้าไปหาในทันใด กระทำเขาให้บรรลุธรรม.

ปุจฉา ที่เรียกว่าสรณะนั้น คืออะไร

อธิบายว่า คือพระรัตนตรัย

ก็พระรัตนตรัยนั้น ท่านกล่าวว่าเป็นสรณะ เพราะว่า สามารถกำจัดซึ่ง ภัย ความหวาดกลัว ทุกข์ ทุคติ ความเศร้าหมอง ก็ด้วยสรณคมน์นั้นนั่นแหละ

สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ชนเหล่านั้น จักไม่ไปอบายภูมิ ละกายมนุษย์ไปแล้ว จักยังกายทิพย์ให้บริบูรณ์(ไปเกิดเป็นเทวดา).

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ชนเหล่านั้น จักไม่ไปอบายภูมิ ละกายมนุษย์ไปแล้ว จักยังกายทิพย์ให้บริบูรณ์.

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ชนเหล่านั้น จักไม่ไปอบายภูมิ ละกายมนุษย์ไปแล้ว จักยังกายทิพย์ให้บริบูรณ์.

จิตตุปบาท(สภาวะจิตที่เกิดขึ้น) ที่เป็นไปโดยอาการที่มีพระรัตนตรัยเป็นเบื้องหน้า(หมายถึงเป็นที่เคารพ) ชื่อว่า สรณคมน์. บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยสรณคมน์นั้น ชื่อว่า ผู้ถึงสรณะ.

ได้ยินว่า พระศาสดาทีปังกรทรงบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ณ บริเวณโคนโพธิพฤกษ์ ในสัปดาห์ที่ ๘ ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุนันทาราม ตามปฏิญญาที่ทรงรับอาราธนาแสดงธรรมของท้าวมหาพรหม ทรงยังเทวดาและมนุษย์ร้อยโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม นี้เป็นอภิสมัยครั้งแรก(อภิสมัย หมายถึงการแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล).

ต่อมา พระศาสดาทรงทราบว่า พระโอรส ผู้มีลำพระองค์กลมเสมอกัน พระนามว่าอุสภักขันธะ มีญาณแก่กล้าแล้ว จึงทรงทำพระโอรสนั้นให้เป็นหัวหน้า ทรงแสดงธรรมเช่นเดียวกับราหุโลวาทสูตร ทรงยังเทวดาและมนุษย์ถึงเก้าสิบโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่สอง.

ต่อมา พระศาสดาทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นซึกใหญ่ใกล้ประตูพระนครอมรวดี ทรงทำการเปลื้องมหาชนจากเครื่องผูกพัน อันหมู่เทพห้อมล้อมแล้วประทับนั่งเหนือพื้นบัณฑุกัมพลศิลา ซึ่งเย็นอย่างยิ่ง ใกล้โคนต้นปาริฉัตตกะ ในภพดาวดึงส์ อันเป็นภพแผ่ซ่านแห่งความโชติช่วงเหลือเกินดังดวงอาทิตย์ ทรงทำพระนางสุเมธาเทวีพระชนนีของพระองค์ ผู้ให้เกิดปีติแก่หมู่เทพทั้งปวงเป็นหัวหน้า พระศาสดาผู้ทรงเป็นวิสุทธิเทพที่ทรงรู้โลกทั้งปวง เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ ทรงทำดวงประทีป ทรงจำแนกธรรม ทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎก ๗ ปกรณ์ อันทำความบริสุทธิ์แห่งความรู้อันสุขุมลุ่มลึกอย่างยิ่ง กระทำประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง ยังเทวดาเก้าหมื่นโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่สาม ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในอภิสมัยครั้งแรก พระพุทธเจ้าทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ใน อภิสมัยครั้งที่สอง พระโลกนาถทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้เก้าสิบโกฏิ.

ในสมัยใด พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในภพเทวดา โปรดเทวดาเก้าหมื่นโกฏิ สมัยนั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่สาม.

การประชุมสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกรมี ๓ ครั้ง

ครั้งแรกประชุมเทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ ณ สุนันทาราม

สมัยต่อ ๆ มา พระทศพล อันภิกษุสี่แสนรูปแวดล้อม ทรงทำการอนุเคราะห์มหาชน ตามลำดับ ตามนิคมและนคร เสด็จจาริก มาโดยลำดับ ก็ลุถึงภูเขาลูกที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ชื่อนารทกูฏ มียอดสูงจรดเมฆ มียอดอบอวลด้วยต้นไม้ที่กำลังออกดอกส่งกลิ่นหอมนานาชนิด มียอดที่ฝูงมฤคนานาพันธุ์ท่องเที่ยวกัน อันอมนุษย์หวงแหนน่ากลัวอย่างยิ่ง เลื่องลือไปในโลกทั้งปวง ที่มหาชนเซ่นสักการะในประเทศแห่งหนึ่ง เขาว่าภูเขาลูกนั้น ยักษ์มีชื่อนารทะหวงแหน ณ ที่นั้นมหาชนต้องนำมนุษย์มาทำพลีเซ่นสังเวยให้แก่ยักษ์ตนนั้นทุก ๆ ปี.

ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกรทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของมหาชน แต่นั้นก็ทรงส่งภิกษุทั้งหลายที่ห้อมล้อมพระองค์ให้จาริกไปทั้งสี่ทิศ

ส่วนพระองค์นั้น มีพระหฤทัยอันมหากรุณาที่มีกำลังเข้ากำกับแล้ว เสด็จขึ้นภูเขานารทะลูกนั้น แต่ลำพังพระองค์เดียว เพื่อทรงแนะนำยักษ์ตนนั้น. ลำดับนั้น ยักษ์ที่กินมนุษย์เป็นภักษา ไม่เล็งประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ขยันแต่ฆ่าผู้อื่นนั้น ทนการลบหลู่ไม่ได้ มีใจอันความโกรธครอบงำแล้ว ประสงค์จะให้พระทศพลกลัวแล้วหนีไปเสีย จึงเขย่าภูเขาลูกนั้น เล่ากันว่า ภูเขาลูกนั้น ถูกยักษ์ตนนั้นเขย่า ก็มีอาการเหมือนจะย้อนคืนมาหล่นทับบนกระหม่อมยักษ์ตนนั้นนั่นแหละ เพราะเหตุแห่งอานุภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ยักษ์ตนนั้นก็กลัว แต่ยังคิดว่า เอาเถิด เราจะใช้ไฟเผาสมณะนี้ แล้วก็บันดาลให้เกิดกองไฟกองใหญ่ที่ดูน่ากลัวยิ่ง ไฟกองนั้นกลับทวนลมหวนมาก่อทุกข์ให้แก่ตนเอง แต่ไม่สามารถจะระคายแม้เพียงชายจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ ฝ่ายยักษ์ตรวจดูว่า ไฟไหม้สมณะหรือไม่ไหม้ ก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าทศพล เหมือนประทับนั่งเหนือกลีบบัว ที่อยู่บนผิวน้ำเย็นดุจดวงจันทร์ ส่องแสงนวลในฤดูสารททำความยินดีแก่ชนทั้งปวง จึงคิดได้ว่า โอ ! พระสมณะท่านนี้มีอานุภาพมาก เราทำความพินาศใด ๆ แก่

พระสมณะท่านนี้ ความพินาศนั้น ๆ กลับตกลงเหนือศีรษะเราผู้เดียว แต่ปล่อยพระสมณะท่านนี้ไปเสีย เราก็ไม่มีที่พึ่งที่ชักนำอย่างอื่น คนทั้งหลายที่พลั้งพลาดบนแผ่นดินยังต้องยันแผ่นดินเท่านั้นจึงลุกขึ้นได้ เอาเถิด จำเราจักถึงพระสมณะท่านนี้แหละเป็นสรณะ.

ดังนั้น ยักษ์ตนนั้นครั้นคิดอย่างนี้แล้ว จึงหมอบศีรษะลงแทบเบื้องยุคลบาท ที่ฝ่าพระบาทประดับด้วยลายจักรของพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สำนึกผิดในความล่วงเกิน ขอลุกะโทษพระเจ้าข้า แล้วได้ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นสรณะ. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสอนุปุพพิกถาโปรดยักษ์ตนนั้น จบเทศนา ยักษ์ตนนั้นก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล พร้อมด้วยยักษ์บริวารหนึ่งหมื่น.

ได้ยินว่า พอดีในวันนั้น มนุษย์สิ้นทั้งชมพูทวีปแต่ละหมู่บ้าน ได้นำบุรุษหมู่บ้านละหนึ่งคนมาเพื่อพลีกรรมเซ่นสังเวยยักษ์ตนนั้น และนำสิ่งอื่น ๆ มีงา ข้าวสาร ถั่วพู ถั่วเขียว และถั่วเหลือง เป็นอันมาก และยังมีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อยอีกด้วย. ขณะนั้น ยักษ์ตนนั้นก็ให้ของทั้งหมดที่นำมาวันนั้นคืนแก่ชนเหล่านั้น แล้วมอบมนุษย์ที่เขานำมาเพื่อพลีสังเวยเหล่านั้น ถวายแก่พระทศพล.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงให้มนุษย์เหล่านั้นบวชด้วยเอหิภิกษุอุปสัมปทา และภายใน ๗ วันเท่านั้น ก็ทรงให้เขาเหล่านั้นตั้งอยู่ในพระอรหัตทั้งหมด ประทับท่ามกลางภิกษุร้อยโกฏิ ทรงยกโอวาทปาติโมกข์ขึ้นแสดงในที่ประชุมอันประกอบด้วยองค์ ๔ ณ วันเพ็ญมาฆปูรณมี ประกอบด้วยองค์ ๔ นั้นคือ ทุกรูปเป็นเอหิภิกขุ, ทุกรูปได้อภิญญา ๖, ทุกรูปมิได้นัดหมายกัน ล้วนมาเอง, และเป็นวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ ชื่อว่ามีองค์ ๔ นี้เป็นสันนิบาต การประชุมครั้งที่ ๒.

ก็ครั้งใด พระทีปังกรผู้นำโลก เสด็จจำพรรษา ณ ภูเขาชื่อสุทัสสนะ ได้ยินว่าครั้งนั้น มนุษย์ชาวชมพูทวีปจัดงานมหรสพกัน ณ ยอดเขา ทุก ๆ ปี เล่ากันว่า มนุษย์ที่ประชุมในงานมหรสพนั้น พบพระทศพลแล้วก็ฟังธรรมกถา เลื่อมใสในธรรมกถานั้นก็พากันบวช ในวันมหาปวารณา พระศาสดาตรัสวิปัสสนากถา ที่เหมาะแก่อัธยาศัยของภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่านั้นฟังวิปัสสนากถานั้นอยู่ พิจารณาสังขารแล้วบรรลุพระอรหัต โดยลำดับวิปัสสนาและโดยลำดับมรรคทุกรูป. ครั้งนั้น พระศาสดาทรงปวารณาพร้อมด้วยภิกษุเก้าหมื่นโกฏิ. นี้เป็นการประชุม ครั้งที่ ๓.

สมัยนั้น เรา(ท่านสุเมธดาบส)เป็นชฎิล มีตบะสูง ถึงฝั่งในอภิญญา ๕ จาริกไปในอากาศ.

ได้ยินว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกรทรงแสดงธรรม ธรรมาภิสมัย การตรัสรู้ธรรมก็ได้มีแก่สัตว์หนึ่งหมื่นและสองหมื่น ส่วนการบรรลุธรรมที่นับโดยจำนวนหนึ่งคน สองคน สาม และสี่คนเป็นต้นนั้น ไม่อาจจะนับคณาได้ เพราะฉะนั้น ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร จึงแผ่ไปกว้างขวาง มีคนรู้กันมาก

ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร อันพระองค์ทรงชำระบริสุทธิ์ดีแล้ว แผ่ไปกว้างขวาง คนเป็นอันมากรู้กัน สำเร็จแล้ว เจริญแล้วในครั้งนั้น.

ได้ยินว่า ภิกษุผู้มีอภิญญา ๖ มีฤทธิ์มาก สี่แสนรูป แวดล้อมพระทีปังกรศาสดาอยู่ทุกเวลา

สมัยนั้น ภิกษุเหล่าใดเป็นเสกขะ ทำกาลกิริยา [มรณภาพ] ภิกษุเหล่านั้นย่อมถูกครหา (หมายความว่า ภิกษุในยุคนั้นย่อมละอายที่จะตายลงทั้งที่ยังไม่สิ้นกิเลส ย่อมพยายามทำความพากเพียรเพื่อให้สำเร็จอรหันต์ ก่อนที่จะสิ้นชีวิต) ภิกษุแทบทั้งหมดล้วนพระขีณาสพแล้วจึงปรินิพพาน เพราะฉะนั้นแล ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จึงบานเต็มที่ สำเร็จด้วยดี งดงามเหลือเกินด้วยภิกษุขีณาสพทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกรพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่ารัมมวดี มีพระชนกเป็นกษัตริย์ พระนามว่าพระเจ้าสุเทวะ พระชนนีเป็นพระเทวีพระนามว่า พระนาง-สุเมธา มีพระอัครสาวกคู่ ชื่อสุมังคละ และ ติสสะ มีพระอุปัฏฐากชื่อสาคตะ มีพระอัครสาวิกาคู่ ชื่อนันทา และสุนันทา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น คือ ต้นเลียบ. พระองค์สูง ๘๐ ศอก พระชนมายุแสนปี.

ถ้าจะถามว่า ในการแสดงนครเกิดเป็นต้นเหล่านี้มีประโยชน์อะไร ขอชี้แจงดังนี้

ผิว่าพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ไม่พึงปรากฏพระนครเกิด ไม่พึงปรากฏพระชนก ไม่พึงปรากฏพระชนนีไซร้ ชนทั้งหลายจักเข้าใจว่า พระองค์มิใช่มนุษย์ เพราะว่าพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ไม่ปรากฏพระนครเกิด พระชนก พระชนนี. ชนทั้งหลาย เมื่อสำคัญว่า "ผู้นี้เห็นจะเป็นเทพ สักกะ ยักษ์ มาร หรือพรหม ปาฏิหาริย์เช่นนี้แม้ของเทวดาทั้งหลายไม่อัศจรรย์" ก็จะไม่พึงสำคัญในพระดำรัสว่า ควรฟังควรเชื่อถือ แต่นั้นการตรัสรู้ธรรมก็จะไม่มี ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าก็ไร้ประโยชน์ พระศาสนาก็จะไม่นำสัตว์ออกจากทุกข์ เพราะฉะนั้น จึงควรแสดงพระนามของพระชนกพระชนนี และนครเกิด เป็นต้น ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระทีปังกรศาสดา ทรงมีพระนครชื่อว่ารัมมวดี พระชนกพระนามพระเจ้าสุเทวะ

พระชนนีพระนามพระนางสุเมธา.

พระพิชิตมารทรงครอบครองอาคารสถาน(ทรงเพศฆราวาส)อยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอันอุดม ๓ หลัง ชื่อว่า หังสาปราสาท โกญจาปราสาท และมยุราปราสาท.

มีสนมนารี ๓ แสนนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่า ปทุมา พระโอรสพระนามว่า อุสภักขันธกุมาร.

พระชินเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ ประการแล้ว ออกผนวชด้วยคชยานคือ พระยาช้างต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

ครั้นทรงบำเพ็ญเพียรแล้ว ก็ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ

พระมหามุนีทีปังกร มหาวีรเจ้าอันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร เมื่อประทับอยู่ที่นันทาราม

ทรงปราบปรามเดียรถีย์(กระทำยมกปาฏิหาริย์) เมื่อประทับนั่งที่ควงไม้ซึก.

พระทีปังกรศาสดา ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่าสุมังคละ และติสสะ มีพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า สาคตะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่านันทาและสุนันทา ต้นไม้ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่าต้นเลียบ.

พระทีปังกรศาสดา มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่า ตปุสสะและภัลลิกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่าสิริมาและโสณา.

พระทีปังกรมหามุนี สูง ๘๐ ศอก สง่างามเหมือนต้นไม้ประจำทวีป เหมือนต้นพระยาสาละออกดอกบานเต็มต้น.พระองค์มีพระรัศมี แผ่ไป ๑๐ โยชน์ โดยรอบ

พระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น มีพระชนมายุแสนปี พระองค์พระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร

พระองค์ทั้งพระสาวก รุ่งโรจน์แล้ว ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟโพลงแล้วก็ดับไป.

พระวรฤทธิ์ด้วย พระยศด้วย ลายจักรรัตนะที่พระยุคลบาทด้วย(การกล่าวถึงลายที่พระบาทนั้นก็เป็นการกล่าวถึงพระวรกายของพระองค์นั่นแล แต่เป็นโวหารที่

แสดงความเคารพอย่างสูง จึงอ้างถึงลายพระบาท เหมือนคำที่กล่าวว่า ใต้ฝ่าละออง ธุลีพระบาทนั่นแล เป็นโวหารที่แสดงความเคารพอย่างสูง) ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทุกอย่างก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระทีปังกรชินศาสดา เสด็จนิพพาน ณ นันทาราม พระสถูปของพระชินเจ้า พระองค์นั้น ที่นันทาราม สูง ๓๖ โยชน์.

พระสถูปบรรจุบาตร จีวร บริขารและเครื่องบริโภคของพระศาสดาประดิษฐาน อยู่ที่โคนโพธิพฤกษ์ ในกาลนั้นสูง ๓ โยชน์.

ท่านสาธุชนผู้สดับพึงทราบว่า ในการแสดงคัมภีร์พุทธวงศ์นี้ ก็พระพุทธเจ้าทุก พระองค์มี เวมัตตะ คือความแตกต่างกัน ๕ อย่างคือ ๑. อายุเวมัตตะ ๒. ปมาณเวมัต ตะ ๓. กุลเวมัตตะ ๔. ปธานเวมัตตะ ๕. รัสมิเวมัตตะ.

จักอธิบายบรรดาเวมัตตะ ๕ นั้น

ชื่อว่า อายุเวมัตตะ ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์มีพระชนมายุยืน บางพระองค์ มีพระชนมายุน้อย จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร มีพระชนมายุประมาณ แสนปี พระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา มีพระชนมายุประมาณร้อยปี.

ชื่อว่า ปมาณเวมัตตะ ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์สูง บางพระองค์ต่ำ จริง อย่างนั้น พระพุทธเจ้าทีปังกรมีขนาดสูงประมาณ ๘๐ ศอก ส่วนพระผู้มีพระภาค เจ้าของเราสูงประมาณ ๑๘ ศอก.

ชื่อว่า กุลเวมัตตะ ได้แก่ บางพระองค์ประสูติในตระกูลกษัตริย์ บางพระองค์ ประสูติในตระกูลพราหมณ์ จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้าทีปังกรเป็นต้นประสูติในตระกูล กษัตริย์ พระพุทธเจ้ากกุสันธะพระพุทธโกนาคมนะและพระพุทธกัสสปะประสูติใน ตระกูลพราหมณ์.(ในอนาคตกาลพระพุทธเมตไตยก็จะประสูติในตระกูลพราหมณ์ด้วย เหมือนกัน)

ชื่อว่า ปธานเวมัตตะ ได้แก่ บางพระองค์ ทรงบำเพ็ญเพียรชั่วเวลานิดหน่อย เท่านั้นเช่นพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ(เจ็ดวัน) บางพระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรเป็นเวลา นาน เช่นพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา(หกปี).

ชื่อว่า รัสมิเวมัตตะ ได้แก่ รัศมีพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้ามังคละแผ่ไป ตลอดหมื่นโลกธาตุ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราเพียงวาเดียว.

บรรดาเวมัตตะ ๕ นั้น รัสมิเวมัตตะ ย่อมเนื่องด้วยพระอัธยาศัย พระองค์ใดปรารถนาเท่าใด รัศมีพระสรีระของพระองค์นั้น ก็แผ่ไปเท่านั้น. ส่วนพระอัธยาศัยของพระมงคลพุทธเจ้าได้มีแล้วว่า "ขอรัศมีจงแผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ."

แต่ว่า ย่อมจะไม่มีความแตกต่างกัน ในการแทงตลอดพระคุณธรรมทั้งหลาย (พระญาณต่าง ๆ) ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์.

อนึ่ง มีสถานที่ ๔ แห่งที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละเว้น.(หมายความว่าสถานที่ ๔ แห่งนี้ ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะเป็นที่เดียวกัน แห่งเดียวกัน รอยเดียวกัน ตรงจุดเดียวกัน)

โพธิบัลลังก์ที่ตรัสรู้เป็นสถานที่ไม่ทรงละ ย่อมมีในที่แห่งเดียวกันแน่นอน.

สถานที่ประกาศพระธรรมจักรก็ไม่ทรงละ อยู่ในป่าอิสิปตนะ มิคทายวันเท่านั้น.

ในเวลาเสด็จลงจากเทวโลก ใกล้ประตูสังกัสสนคร ย่างพระบาทแรกที่เหยียบมนุษยโลกก็ไม่ทรงละ.

สถานที่ขาเตียงทั้งสี่ตั้งอยู่ ที่พระคันธกุฎีในพระเชตวันวิหารก็ไม่ทรงละเหมือนกัน. แม้พระวิหารก็ไม่ทรงละ แต่พระวิหารนั้นเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง.

อนึ่ง ข้ออื่นอีก ของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรามีสหชาต คือสิ่งที่เกิดร่วมกับพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ของเรา มี ๗ คือ พระนางพิมพายโสธราผู้เป็นพระมารดาของพระราหุล พระอานันทเถระ นายฉันนะ พญาม้ากัณฐกะ มหาโพธิพฤกษ์(ต้นโพธิ์ที่ประทับนั่งตรัสรู้) พระกาฬุทายี และขุมทรัพย์(คือมีขุมทรัพย์ขุมทองปรากฏขึ้น ๔ มุมเมืองในเวลาเดียวกันกับที่พระองค์ประสูติ).

ได้ยินว่า โดยดาวนักษัตรในเดือนอาสาฬหะหลังนั่นแล พระมหาบุรุษ ก็เสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดา เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ประกาศพระธรรมจักร และทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์,

โดยดาวนักษัตรในเดือนวิสาขะ ก็ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

โดยดาวนักษัตรในเดือนมาฆะ พระองค์ทรงมีการประชุมพระสาวก และทรงปลงอายุสังขาร,

โดยดาวนักษัตรในเดือนอัสสยุชะ (เดือน ๑๑) เสด็จลงจากเทวโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร ดำรงอยู่จนตลอดพระชนมายุ ทรงทำพุทธกิจทุกอย่าง เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตามลำดับ.

ได้ยินว่า ในกัปที่พระทีปังกรทศพลเสด็จอุบัติ ในกัปนั้นแล ได้มีพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ อีก ๓ พระองค์คือ พระตัณหังกร พระเมธังกร พระสรณังกร ได้เสด็จอุบัติขึ้น ก่อนการเสด็จอุบัติของพระทีปังกร แต่ว่าพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ก่อนนั้นไม่ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ของเรา จนกระทั่งพระโพธิสัตว์ได้มาเสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบสจึงได้รับพยากรณ์ในสำนักของพระทีปังกร เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์เหล่านั้น จึงไม่ได้แสดงไว้ ในรายละเอียดแห่งพุทธวงศ์ของพระองค์.

แต่เพื่อแสดงพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ที่เสด็จอุบัติแล้ว ตั้งแต่ต้นกัปนั้น ในอรรถกถา ท่านจึงได้ประมวลมาดังนี้

พระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นยอดของสัตว์สองเท้า คือ พระตัณหังกร พระเมธังกร พระสรณังกร พระทีปังกร พระโกณฑัญญะ.

พระมุนี คือพระมังคละ พระสุมนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ พระอโนมทัสสี พระปทุมะ พระนารทะ พระปทุมุตตระ.

พระผู้มียศใหญ่ ผู้นำโลก คือ พระสุเมธะ พระสุชาตะ พระปิยทัสสี พระอัตถทัสสี พระธัมมทัสสี พระสิทธัตถะ.

พระสัมพุทธเจ้าผู้นำ คือพระติสสะ พระผุสสะ พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ.

พระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นได้มีมาแล้ว ทรงปราศจากราคะ มีพระหฤทัยมั่นคง เสด็จอุบัติแล้ว ก็ทรงบรรเทาความมืดอย่างใหญ่ ดังดวงอาทิตย์ พระองค์กับทั้งพระสาวก ก็เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปแล้ว ดังกองไฟลุกโพลงแล้วก็ดับไปฉะนั้น.

จบ พรรณนาวงศ์พระทีปังกรพุทธเจ้า

แห่งอรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อมธุรัตถวิลาสินี

๒. วงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒

ว่าด้วยพระประวัติของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า

[๓] ต่อจากสมัยพระทีปังกรพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกณฑัญญะ ผู้นำโลก ผู้มีพระเดชไม่มีที่สุด มีพระยศนับไม่ได้ ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ หาผู้กระทบกระทั่งได้ยาก.

พระองค์ทรงมีพระขันติเปรียบด้วยแผ่นพื้นพระธรณี ทรงมีศีล เปรียบด้วยสาคร ทรงมีสมาธิเปรียบด้วยขุนเขาพระเมรุ ทรงมีพระญาณเปรียบด้วยท้องนภากาศ.

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าทรงประกาศอินทรีย์ พละ โพชฌงค์ และมรรคสัจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง.

เมื่อพระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสมัย การตรัสรู้ธรรมครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ. (ธรรมาภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

เมื่อทรงแสดงธรรมต่อจากนั้น ในสมาคมของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ.

สมัยเมื่อทรงข่มพวกเดียรถีย์แสดงธรรม ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทรงมีสันนิบาต ประชุมพระขีณาสพ ผู้ไร้มลทิน ผู้คงที่ ๓ ครั้ง.

คือครั้งที่ ๑ เป็นการประชุมพระขีณาสพจำนวนแสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ จำนวนเก้าหมื่นโกฏิ ครั้งที่ ๓ จำนวนแปดหมื่นโกฏิ.

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า วิชิตาวี ครอบครองอิสราธิปัตย์เหนือปฐพี มีมหาสมุทรเป็นขอบเขต.

เราเลี้ยงพระขีณาสพจำนวนแสนโกฏิ ผู้ไร้มลทิน ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ พร้อมด้วยพระโกณฑัญญพุทธเจ้าผู้เป็นนาถะเลิศแห่งโลก ให้อิ่มหนำสำราญด้วยอาหารอัน

ประณีต.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้นทรงพยากรณ์เราว่า จักเป็นพระพุทธเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้นับแต่กัปนี้.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินะเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมช ปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้อง ปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี

นมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราสดับพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น เมื่อจะยังประโยชน์นั้นนั่นแลให้สำเร็จ จึงได้ถวายราชสมบัติอันยิ่งใหญ่ แด่พระชินเจ้า ครั้นถวายราชสมบัติอันยิ่งใหญ่แล้ว ก็บวชในสำนักของพระองค์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด ทำพระศาสนาของพระชินเจ้าให้งดงาม.

เราอยู่ในพระศาสนานั้น ไม่ประมาทในอิริยาบถนั่ง ยืน และ เดิน ถึงฝั่งแห่งอภิญญาแล้ว ก็ไปสู่พรหมโลก.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ มีพระนคร ชื่อว่า รัมมวดี พระชนกพระนามว่าพระเจ้าสุนันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอย่างยอดเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า รุจิปราสาท สุรุจิปราสาท สุภปราสาท มีพระสนมนารีสามแสนนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่า วิชิตเสนะ.

ทรงเห็นนิมิตทั้ง ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือรถทรง พระชินเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระโกณฑัญญะ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้าผู้สงบ อันพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรแก่เทพยดาทั้งหลาย ณ มหาวัน.

ทรงมีคู่อัครสาวก ชื่อพระภัททะและพระสุภัททะ พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อนุรุทธะ.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้าผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีคู่อัครสาวิกา ชื่อพระติสสาและพระอุปติสสา.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ชื่อ สาลกัลยาณี [ต้นขานาง]

ทรงมีอัครอุปัฏฐาก ชื่อโสณะ และอุปโสณะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทา และสิริมา.

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูง ๘๘ ศอก ทรงสง่างามเหมือนดวงจันทร์ รุ่งโรจน์ประหนึ่งดวงอาทิตย์เที่ยงวัน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

แผ่นดินก็งดงามด้วยพระขีณาสพผู้ไร้มลทิน เหมือนดังท้องนภากาศที่งามด้วยหมู่ดาว พระองค์ก็งดงามเหมือนอย่างนั้น.

พระอรหันต์เหล่านั้น หาประมาณมิได้ ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม ยากที่จะมีผู้เข้าไปหา พระผู้มียศใหญ่เหล่านั้น แสดงอิทธิปาฏิหาริย์แล้วก็นิพพานเหมือนสายฟ้าแลบ.

พระวรฤทธิ์ของพระชินเจ้าไม่มีอะไรเทียบได้ พระสมาธิอันญาณอบรมแล้ว ทั้งหมดนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่าโดยแน่แท้.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้ทรงพระสิริเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ณ พระวิหาร-จันทาราม พระเจดีย์ของพระองค์ในพระวิหารนั้น สูง ๗ โยชน์.

จบวงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒

พรรณนาวงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒

ดังได้สดับมา เมื่อพระผู้มีพระเจ้าทีปังกรเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ดำรงอยู่แสนปี. เพราะอันตรธานแห่งพระสาวกทั้งหลายของพระพุทธะและอนุพุทธะแม้ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธาน. ต่อมาภายหลังจากที่ศาสนาของพระทีปังกรสิ้นไปแล้ว ล่วงเวลาอีกเนิ่นนาน ผ่านไปหนึ่งอสงไขยกัป พระศาสดาพระนามว่าโกณฑัญญะก็อุบัติในกัปหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญบารมีมาสิบหกอสงไขยแสนกัป อบรมบ่มพระญาณแก่กล้าแล้ว ทรงดำรงอยู่ในอัตภาพเช่นเดียวกับอัตภาพของพระเวสสันดร จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ดำรงอยู่ในดุสิตนั้น จนตลอดพระชนมายุ ประทานปฏิญาณแก่เทวดาทั้งหลาย จุติจากดุสิตถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุชาดาเทวี ในราชสกุลของ พระเจ้าสุนันทะ กรุงรัมมวดี. ในขณะที่พระองค์ทรงถือปฏิสนธิ ก็บังเกิดพระปาฏิหาริย์ ๓๒ ประการดังกล่าวไว้ในวงศ์ของพระทีปังกรพุทธเจ้า. พระองค์มีเหล่าเทวดาถวายอารักขาถ้วนทศมาสก็ประสูติจากพระครรภ์พระมารดา ทรงเป็นยอดของสรรพสัตว์ บ่ายพระพักตร์ทางทิศอุดร เสด็จย่างพระบาทได้ ๗ ก้าว ทรงแลดูทุกทิศ ทรงเปล่งอาสภิวาจาว่า " เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดแห่งโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ตั้งแต่บัดนี้ ไม่มีการเกิดอีก."

ต่อนั้น ในวันขนานพระนามของพระโพธิสัตว์นั้น พระประยูรญาติทั้งหลาย ก็ขนานพระนามว่า โกณฑัญญะ ความจริงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงมีพระโคตร เป็นโกณฑัญญโคตร. เขาว่า พระองค์มีปราสาท ๓ หลังน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ชื่อว่า รามะปราสาท สุรามะปราสาท สุภะปราสาท.(บางที่ว่า รุจิ สุรุจิ และสุภะ) ทั้ง ๓ หลังนั้น มีสตรีฝ่ายนาฏกะ ผู้ชำนาญการฟ้อนรำ การขับร้องและการบรรเลง ประจำอยู่ถึงสามแสนนาง. พระองค์มีพระมเหสีพระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่าวิชิตเสนะ ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี.

พระโพธิสัตว์นั้น ทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตายและนักบวช เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยรถทรงเทียมม้า ทรงผนวชแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน โกณฑัญญกุมารกำลังผนวชอยู่ คนสิบโกฏิก็บวชตามเสด็จโกณฑัญญกุมารนั้น อันคนเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ก็ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน ณ ดิถีเพ็ญเดือนวิสาขะ ได้เสวยข้าวมธุปายาส อันมีรสอร่อยอย่างยิ่ง ซึ่งธิดาเศรษฐีชื่อว่า ยโสธรา ณ บ้าน สุนันทคามถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่าต้นสาละ ที่ประดับด้วยผลใบอ่อนและหน่อ

เวลาเย็น ทรงละหมู่คณะแล้ว ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ สุนันทะอาชีวก ถวาย มาแล้ว ทรงทำประทักษิณต้นสาลกัลยาณี [ต้นขานาง] ๓ ครั้ง ทรงสำรวจดูทิศบูรพา ทรงทำต้นไม้ที่ตรัสรู้ไว้เบื้องพระปฤษฎางค์ ทรงปูลาดหญ้ากว้าง ๕๘ ศอก ทรงนั่งขัดสมาธิ อธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังของมาร ในราตรีปฐมยาม ทรงชำระปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ในมัชฌิมยาม ทรงชำระทิพยจักษุ ในปัจฉิมยาม ทรงพิจารณาปัจจยาการ ทรงออกจากจตุตถฌานที่มีอานาปานสติเป็นอารมณ์ ทรงหยั่งสำรวจในปัญจขันธ์ ก็ทรงเห็นลักษณะทั้งหลายด้วยปัญญาอันสม่ำเสมอ โดยอุทยัพพยญาณ ทรงเจริญวิปัสสนาจนถึงโคตรภูญาณ ทรงแทงตลอดมรรคญาณ ๔ ผลญาณ ๔ ปฏิสัมภิทา ๔ ญาณกำหนดกำเนิด ๔ ญาณกำหนดคติ ๕ อสาธารณญาณ ๖ และทรงบรรลุถึงพระพุทธคุณทั้งสิ้น ทรงมีความดำริบริบูรณ์แล้ว ประทับนั่ง ณ โคนไม้ที่ตรัสรู้ ทรงเปล่งอุทานอย่างนี้ว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

คติแห่งไฟที่ลุกโพลง ที่ภาชนะสัมฤทธิ์ที่นายช่างตีด้วยพะเนินเหล็กกำจัดแล้ว ก็สงบเย็นลงโดยลำดับ ไม่มีใครรู้คติความไปของมันได้ ฉันใด. คติของพระขีณาสพผู้หลุดพ้นโดยชอบ ข้ามเครื่องผูกคือกามโอฆะ บรรลุสุขอันไม่หวั่นไหว ก็ไม่มีใครจะรู้คติของท่านได้ ฉันนั้น.

ทรงยับยั้งอยู่ด้วยสุขในผลสมาบัติ ณ โคนโพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ในสัปดาห์ที่ ๘ ทรงอาศัยการอาราธนาของพรหม ทรงใคร่ครวญว่า เราจะแสดงธรรมครั้งแรกแก่ใครเล่าหนอ ก็ได้ทรงเห็นภิกษุ ๑๐ โกฏิ ซึ่งบวชตามพระองค์ว่า กุลบุตรพวกนี้สะสมกุศลมูลไว้ จึงบวชตามเรา ซึ่งกำลังบวช บำเพ็ญเพียรกับเรา บำรุงเรา เอาเถิด เราจะพึงแสดงธรรมแก่กุลบุตรพวกนี้ก่อนใครหมด ครั้นทรงใคร่ครวญอย่างนี้แล้ว ก็ทรงตรวจดูว่า ภิกษุเหล่านั้น บัดนี้อยู่ที่ไหน ก็ทรงเห็นว่าอยู่กันที่เทวะวัน กรุงรัมมวดีระยะทาง ๑๘ โยชน์แต่ที่นี้ จึงทรงอันตรธานจากโคนโพธิพฤกษ์ไปปรากฏที่เทวะวันเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

สมัยนั้น ภิกษุสิบโกฏิเหล่านั้นอาศัยกรุงรัมมวดีอยู่ที่เทวะวัน. ก็แลเห็นพระทศพล

ทรงพุทธดำเนินมาแต่ไกล พากันมีใจผ่องใสรับเสด็จ รับบาตรจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปูลาดพุทธอาสน์ ทำความเคารพ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งแวดล้อม ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง. ณ ที่นั้นพระโกณฑัญญทศพล อันหมู่มุนีแวดล้อมแล้ว ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อันรุ่งโรจน์ ประดุจท้าวสหัสนัยน์อันหมู่เทพชั้นไตรทศแวดล้อม ประดุจดวงรัชนีกรในฤดูสารทที่โคจร ณ พื้นนภากาศอันไร้มลทิน ประดุจดวงจันทร์เพ็ญ อันหมู่ดาวแวดล้อม. ครั้งนั้น พระศาสดาตรัสพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีปริวัฏ ๓ อาการ ๑๒ อันยอดเยี่ยม ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงแสดงแล้ว แก่ภิกษุเหล่านั้น ทรงยังเทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ มีภิกษุสิบโกฏิเป็นประธานให้ดื่มอมฤตธรรม. ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

ภายหลังสมัยพระทีปังกรพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกณฑัญญะผู้นำโลก ผู้มีพระเดชไม่มีที่สุด ผู้มีบริวารยศกำหนดไม่ได้ มีพระคุณประมาณมิได้ หาผู้กระทบกระทั่งได้ยาก

พระองค์ทรงมีพระขันติอุปมาดังแผ่นธรณี มีพระศีลคุณอุปมาดังสาคร มีพระสมาธิอุปมาดังเขาพระสุเมรุ มีพระญาณอุปมาดังท้องนภากาศ.

พระพุทธเจ้า ทรงประกาศอินทรีย์ พละ โพชฌงค์ และมรรคสัจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทุกเมื่อ.

เมื่อพระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้นำโลกทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยการตรัสรู้ธรรมครั้งแรกก็ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ.

(อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

ที่บอกว่า มีพระเดชไม่มีที่สุด ก็ด้วยเดชแห่งพระศีลคุณ พระญาณและบุญ. เบื้องต่ำแต่อเวจี เบื้องบนถึงภวัคคพรหม เบื้องขวาง โลกธาตุอันไม่มีที่สุด ในระหว่างนี้ แม้บุคคลผู้หนึ่ง ชื่อว่าเป็นผู้สามารถที่จะยืนจ้องมองพระพักตร์ของพระองค์โดยไม่สะทกสะท้านไม่มีเลย ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า มีพระเดชไม่มีที่สุด.

ส่วนคำว่า มีบริวารยศกำหนดไม่ได้นั้น จริงอยู่ แสนปีของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ตลอดจนถึงสมัยเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในระหว่างนี้ จำนวนภิกษุบริษัทกำหนดไม่ได้เลย.

บทว่า มีพระคุณประมาณมิได้ ได้แก่ ผู้ประมาณมิได้ โดยปริมาณหมู่แห่งคุณ

เหตุนั้นจึงกล่าวว่า มีพระคุณหาประมาณมิได้ เหมือนอย่างที่ตรัสไว้ว่า

ถ้าแม้ว่าพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง จะพึงตรัสสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้า โดยไม่ตรัสเรื่องอื่นเลย แม้ตลอดเวลาทั้งกัป. กาลเวลากัปหนึ่งซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานแสนนาน ก็จะพึงสิ้นไป แต่การสรรเสริญพระคุณของพระตถาคต ยังหาได้จบสิ้นลงไปไม่.

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงเรียกว่า มีพระคุณหาประมาณมิได้ เพราะทรงมีหมู่แห่งพระคุณที่ไม่มีประมาณ.

บทว่า ยากที่ผู้ใดจะเข้าเฝ้า อธิบายว่า ผู้ที่จะได้ประสบพบเจอพระพุทธเจ้า ต้องได้เคยสร้างบุญกุศลมามากมาย มิเช่นนั้นจะไม่มีโอกาสประสบพบเจอพระองค์ หรือได้พบเจอพระองค์ก็จะไม่มีวาสนาที่จะเลื่อมใสเคารพบูชาพระองค์ เพราะเหตุที่ว่าบุคคลผู้นั้นไม่มีบุญ

บทว่า มีพระขันติอุปมาดังแผ่นธรณี เพราะไม่ทรงหวั่นไหวด้วยอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ เช่น มีลาภและไม่มีลาภเป็นต้น เหมือนมหาปฐพีอันหนาถึงสองแสนสี่หมื่นโยชน์ ไม่ไหวด้วยลมปกติ ฉะนั้น.

บทว่า มีพระศีลคุณอุปมาดังสาคร ได้แก่ ทรงเสมอด้วยสาคร เพราะไม่ทรงละเมิดขอบเขตด้วยศีลสังวร จริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายมหาสมุทร ย่อมไม่ล้นฝั่ง ดังนี้.

บทว่า มีพระสมาธิอุปมาดังเขาพระสุเมรุ ได้แก่ ทรงเป็นผู้เสมือนด้วยขุนเขาพระสุเมรุ เพราะไม่มีความหวั่นไหวอันจะเกิดแต่ธรรมที่เป็นข้าศึกต่อสมาธิ หรือว่ามีพระสรีระมั่นคง เหมือนดังขุนเขาพระสุเมรุ.

ในบทว่า มีพระญาณอุปมาดังท้องนภากาศนี้ ท่านทำอุปมาด้วยอากาศที่ไม่มีที่สุด เพราะพระญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่มีที่สุด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส อนันตะ ไม่มีที่สุดไว้ ๔ อย่าง เหมือนอย่างที่ตรัสไว้ว่า

หมู่สัตว์ ๑ อากาศ ๑ จักรวาล ๑ พระพุทธญาณ ๑ ทั้ง ๔ นี้ ไม่มีที่สุด หาประมาณมิได้ อันใคร ๆ ไม่อาจรู้ได้.

เพราะฉะนั้น จึงทรงทำอุปมาญาณอันไม่มีที่สุด ด้วยอากาศที่ไม่มีที่สุดแล.

ต่อจากนั้น ในมหามงคลสมาคม(เวลาที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดง มงคลสูตร) เทวดาในหมื่นจักรวาล เนรมิตอัตภาพอันละเอียด ประชุมกันในจักรวาลนี้นี่แล. เล่ากันว่าในมหามงคลสมาคมนั้น เทพบุตรองค์หนึ่ง ทูลถามมงคลปัญหา กะพระโกณฑัญญทศพลพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสสอน มงคล ๓๘ ประการ โปรดเทพบุตรองค์นั้น. ในมหามงคลสมาคมนั้น เทวดาเก้าหมื่นโกฏิบรรลุพระอรหัต. ส่วนจำนวนพระอริยบุคคลขั้นอื่น ๆ มีพระโสดาบันเป็นต้นนั้น กำหนดไม่ได้เลย ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงมงคลสูตร โปรดมนุษย์และเทวดาทั้งหลายในมหามงคลสมาคม อภิสมัยการตรัสรู้ธรรมครั้งที่ ๒ ก็ได้มีแก่เทวดาเก้าหมื่นโกฏิ.

ครั้งใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ย่ำยีมานะของเดียรถีย์ ทรงแสดงธรรม ณ ภาคพื้นนภากาศ ครั้งนั้น มนุษย์และเทวดาแปดหมื่นโกฏิ บรรลุพระอรหัต ผู้ที่ตั้งอยู่ในผล ๓ เกินที่จะนับได้ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งใด พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงย่ำยีปราบพยศพวกเดียรถีย์ แล้วจึงทรงแสดงธรรมโปรด ครั้งนั้น อภิสมัยการตรัสรู้ธรรมครั้งที่ ๓ จึงได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

ได้ยินว่า พระโกณฑัญญศาสดา ตรัสรู้พระอภิสัมโพธิญาณแล้ว พรรษาแรก ทรงอาศัย กรุงจันทวดี ประทับอยู่ ณ พระวิหาร จันทาราม ในที่นั้น ภัททมาณพ บุตรของพราหมณ์มหาศาล ชื่อ สุจินธระ และ สุภัททมาณพ บุตรของ ยโสธรพราหมณ์ ฟังพระธรรมเทศนาเฉพาะพระพักตร์ของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า มีใจเลื่อมใส ก็บวชในสำนักของพระองค์ พร้อมกับมาณพหมื่นหนึ่งแล้วบรรลุพระอรหัต.

ครั้งนั้น พระโกณฑัญญศาสดา อันภิกษุแสนโกฏิมีพระสุภัททเถระเป็นประธานแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ เพ็ญเดือนเชษฐะ (เดือน ๗) นั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๑. ต่อจากนั้น เมื่อพระโอรสของพระโกณฑัญญศาสดา พระนามว่าวิชิตเสนะ ทรงบรรลุพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ ท่ามกลางภิกษุพันโกฏิมีพระวิชิตเสนะนั้นเป็นประธาน นั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๒. สมัยต่อมาพระทศพลเสด็จจาริก ณ ชนบท ทรงยัง พระเจ้าอุเทน ซึ่งมีชนเก้าสิบโกฏิเป็นบริวารให้ทรงผนวชพร้อมด้วยบริษัท เมื่อพระเจ้าอุเทนนั้น ทรงบรรลุพระอรหัตแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า อันพระอรหันต์เก้าสิบโกฏิมีพระเจ้าอุเทนนั้นเป็นประธานแวดล้อมแล้วทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๓

ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า วิชิ-

ตาวี ประทับอยู่ ณ กรุงจันทวดี เล่ากันว่า พระองค์ผู้ซึ่งมีชนชั้นอันดีงามเป็นอันมากแวดล้อมแล้ว ทรงปกครองแผ่นดิน อันเป็นที่อยู่แห่งน้ำและขุมทรัพย์ พร้อมทั้งขุนเขาสุเมรุและยุคันธร ทรงไว้ซึ่งรัตนะหาประมาณมิได้ โดยธรรม ไม่ใช้อาชญา ไม่ใช้ศาสตรา ครั้งนั้น พระโกณฑัญญพุทธเจ้า อันพระขีณาสพแสนโกฏิแวดล้อมแล้ว เสด็จจาริก ณ ชนบท เสด็จถึงกรุงจันทวดีโดยลำดับ.

เล่ากันว่า พระเจ้าวิชิตาวี ทรงสดับข่าวว่า เขาว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จถึงนครของเราแล้ว จึงออกไปรับเสด็จ จัดแจงสถานที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้า นิมนต์เพื่อเสวยภัตตาหาร ณ วันรุ่งขึ้นพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์. วันรุ่งขึ้น ก็ทรงให้เขาจัดภัตตาหารเป็นอย่างดีแล้ว ได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์นับได้แสนโกฏิ อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน. พระโพธิสัตว์ ทรงให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยแล้ว ในเวลาจบอนุโมทนา ทรงทูลขอว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์เมื่อจะทรงทำการสงเคราะห์มหาชน ขอโปรดประทับอยู่ในนครนี้นี่แหละตลอดไตรมาส ได้ทรงถวายอสทิสทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เป็นนิตย์ ตลอดไตรมาส.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ว่าจักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในอนาคตกาล แล้วทรงแสดงธรรมแก่พระองค์ ท้าวเธอทรงสดับธรรมกถาของพระศาสดาแล้ว ทรงมอบราชสมบัติ ออกทรงผนวช ทรงเล่าเรียนพระไตรปิฎก ทำสมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ให้เกิดแล้ว มีฌานไม่เสื่อม ก็บังเกิดในพรหมโลก ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่าวิชิตาวี เป็นใหญ่เหนือปฐพี มีสมุทรสาครเป็นที่สุด.

เราเลี้ยงพระขีณาสพ ผู้ไร้มลทิน ผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่แสนโกฏิ พร้อมด้วยพระผู้ทรงเป็นนาถะเลิศแห่งโลก ให้อิ่มหนำด้วยข้าวน้ำอันประณีต.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้นำโลก แม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า ในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตาและอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราได้ฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไป เมื่อจะให้

สำเร็จประโยชน์นั้น นั่นแล จึงถวายราชสมบัติแด่พระชินเจ้า ครั้นถวายราชสมบัติแล้ว ก็บวชในสำนักของพระองค์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย นวังคสัตถุศาสน์ทุกอย่าง ยังศาสนาของพระชินเจ้าให้งดงาม.

เราอยู่อย่างไม่ประมาท ในพระศาสนานั้น ในอิริยาบถนั่ง นอน และเดิน ก็ถึงฝั่งแห่งอภิญญาเข้าถึงพรหมโลก.

อรรถาธิบาย

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า วิชิตาวี ประทับอยู่ ณ กรุงจันทวดี ท่านจึงตรัสว่า เราเป็นใหญ่ ตลอดปฐพีที่ตั้งจักรวาลบรรพต ทำจักรวาลบรรพตเป็นเขตแดน ทำสมุทรสาครเป็นที่สุด ความเป็นใหญ่มิใช่ปรากฏด้วยเหตุมีประมาณเพียงเท่านี้.

เล่ากันว่า ด้วยอานุภาพแห่งจักรรัตนะ พระเจ้าจักรพรรดิ เสด็จไปยังบุพวิเทหทวีป ซึ่งมีขนาดแปดพันโยชน์ ทางส่วนบนสมุทร มีเขาสิเนรุอยู่เบื้องซ้าย ในที่นั้นพระเจ้าจักรพรรดิ จะประทานโอวาทว่า ไม่ควรฆ่าสัตว์มีชีวิต ไม่ควรถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้. ไม่ควรประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ไม่ควรพูดเท็จ ไม่ควรดื่มน้ำเมาจงบริโภคของตามบริโภคได้. เมื่อประทานโอวาทอย่างนี้แล้ว จักรรัตนะนั้นก็เหาะสู่อากาศหยั่งลงสมุทรด้านทิศบูรพา หยั่งโดยประการใด ๆ คลื่นที่หดตัวก็แตกกระจายเมื่อเดินลงก็เดินลงสู่น้ำในมหาสมุทร ชั่วโยชน์เดียว ตั้งอยู่น่าดูอย่างยิ่ง เหมือนฝาแก้วไพฑูรย์ แก้วมณี ทั้งสองข้างภายในสมุทร โดยประการนั้น ๆ จักรรัตนะนั้นไปตลอดที่มีสาครด้านทิศบูรพาเป็นที่สุดอย่างนั้นก็หมุนกลับ เมื่อจักรรัตนะนั้นหมุนกลับ บริษัทนั้นก็อยู่ทางปลาย พระเจ้าจักรพรรดิอยู่ตรงกลาง ตัวจักรรัตนะอยู่ท้าย จักรรัตนะแม้นั้น กระทบน้ำมีมณฑลดุมเป็นที่สุดเท่านั้น เหมือนไม่ยอมพรากชายน้ำ จึงเข้าสู่ริมฝั่ง.

พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงชนะบุพวิเทหทวีป ซึ่งมีสมุทรด้านทิศบูรพาเป็นที่สุดอย่างนี้แล้ว มีพระราชประสงค์จะทรงชนะชมพูทวีป ซึ่งมีสมุทรด้านทิศทักษิณเป็นที่สุดจึงมุ่งพระพักตร์ไปทางทิศทักษิณ เสด็จไปตามทางที่จักรรัตนะแสดง จักรรัตนะนั้น ครั้นชนะชมพูทวีป ซึ่งมีขนาดหมื่นโยชน์แล้ว ก็ขึ้นจากสมุทรด้านทิศทักษิณ ก็ไปโดยนัยที่กล่าวแล้วแต่หนหลัง เพื่อชนะอปรโคยานทวีป ซึ่งมีขนาดเจ็ดพันโยชน์ ครั้นชนะอปรโคยานทวีปนั้น ซึ่งมีสาครเป็นที่สุดแล้ว ก็ขึ้นจากสมุทรด้านทิศปัจฉิมไปอย่างนั้น

เหมือนกัน เพื่อชนะอุตตรกุรุทวีป ซึ่งมีขนาดแปดพันโยชน์ ก็ชนะอย่างนั้นเหมือนกัน ทำอุตตรกุรุทวีปนั้น มีสมุทรเป็นที่สุด ก็ขึ้นแม้จากสมุทรด้านทิศอุดร. ความเป็นใหญ่ เป็นอันพระเจ้าจักรพรรดิทรงประสบแล้วเหนือปฐพี ที่มีสาครเป็นที่สุด ด้วยเหตุมีประมาณเพียงเท่านี้ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า เราเป็นใหญ่เหนือปฐพีมีสมุทรเป็นที่สุด.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้าพระองค์นี้ มีพระนครชื่อว่า รัมมวดี พระชนกทรงพระนามว่า พระเจ้าสุนันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดาเทวี. คู่พระอัครสาวกคือ พระภัททะ และ พระสุภัททะ พระอุปัฏฐากชื่อว่า อนุรุทธะ คู่พระอัครสาวิกา คือ พระติสสา และ พระอุปติสสา ต้นไม้ที่ตรัสรู้ คือต้น สาลกัลยาณี [ขานาง] พระสรีระสูง ๘๘ ศอก พระชนมายุประมาณแสนปี พระองค์มีพระมเหสีพระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่า วิชิตเสนะ มีอุปัฏฐาก พระนามว่า เจ้าจันทะ ประทับอยู่ ณ พระวิหารจันทารามแล ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้ทรงแสวงคุณยิ่งใหญ่มีพระนครชื่อว่ารัมมวดี มีพระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุนันทะ มีพระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอย่างยอดเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า รุจิปราสาท สุรุจิปราสาท สุภปราสาท มีพระสนมนารีสามแสนนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่า วิชิตเสนะ.

ทรงเห็นนิมิตทั้ง ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือรถทรง พระชินเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระโกณฑัญญะ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้าผู้สงบ อันพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรแก่เทพดาทั้งหลาย ณ มหาวัน.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีคู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระภัททะ และ พระสุภัททะ พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระอนุรุทธะ.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระติสสา และ พระอุปติสสา มีต้นไม้ที่ตรัสรู้ ชื่อว่าต้นสาลกัลยาณี(ต้นขานาง)

ทรงมีอัครอุปัฏฐาก ชื่อโสณะ และอุปโสณะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทา และสิริมา.

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูง ๘๘ ศอก สง่างามเหมือนดวงจันทร์ เหมือนดวง

อาทิตย์เที่ยงวัน ฉะนั้น.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ก็ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

แผ่นเมทนี งดงาม ด้วยพระขีณาสพทั้งหลายผู้ไร้มลทิน ก็เหมือนท้องนภากาศงดงามด้วยเหล่าดวงดาวทั้งหลาย พระโกณฑัญญพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงงดงามอย่างนั้น.

พระขีณาสพแม้เหล่านั้น หาประมาณมิได้ อันโลกธรรมทำให้หวั่นไหวมิได้ ยากที่สัตว์จะเข้าไปหา พระผู้มียศใหญ่เหล่านั้น แสดงปาฏิหาริย์เป็นอันมาก แล้วต่างก็ดับขันธ์ปรินิพพาน เหมือนสายฟ้าแลบ.

พระวรฤทธิ์ของพระชินเจ้า ที่ไม่มีผู้เทียบได้นั้น และพระสมาธิที่พระญาณอบรมแล้ว ทั้งนั้นก็อันตรธานไปหมดสิ้น สังขารทุกอย่างก็ว่างเปล่าโดยแน่แท้.

พระโกณฑัญญสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารจันทาราม ที่น่ารื่นรมย์ เขาสร้างพระเจดีย์สำหรับพระองค์ มีความสูงเจ็ดโยชน์.

พระธาตุทั้งหลาย ของพระศาสดาพระองค์นั้นไม่กระจัดกระจาย คงดำรงอยู่เป็นแท่งเดียว เหมือนรูปปฏิมาทอง.

มนุษย์ชาวชมพูทวีปทั้งสิ้น ช่วยกันเอาหินอ่อนสีเหลืองก่อแทนดิน ใช้น้ำมันและเนยแทนน้ำ สร้างเจดีย์อันสำเร็จแล้วด้วยรัตนะ ๗ ประการ สูงได้ ๗ โยชน์ เพื่อบูชาพระมหากรุณาธิคุณของพระบรมศาสดา.

จบ พรรณนาวงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้า

๓. วงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ ๓

ว่าด้วยพระประวัติของพระมงคลพุทธเจ้า

พรรณาวงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ ๓

ดังได้สดับมา เมื่อพระโกณฑัญญูศาสดา เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ดำรงอยู่แสนปี เพราะพระสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าอันตรธาน ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธาน. ต่อจากสมัยของพระโกณฑัญญูพุทธเจ้า เมื่อกาลเวลาผ่านไปหนึ่งอสงไขยกัป ในกัปหนึ่งนั้นแล ก็ได้บังเกิดพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ คือ พระมังคละ พระสุมนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ

พระมังคละสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงบำเพ็ญบารมีสิบหกอสงไขยกำไรแสนกัป ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงดำรงตลอดอายุในสวรรค์ชั้นนั้น เมื่อบุพนิมิต ๕ ประการ เกิดขึ้นแล้ว ก็เกิดพุทธโกลาหลขึ้น ครั้งนั้น เทวดาในหมื่นจักรวาลก็ประชุมกันในจักรวาลนั้นแล แล้วจึงพากันอ้อนวอนว่า

ข้าแต่ท่านมหาวีระ นี้เป็นกาลอันสมควรสำหรับพระองค์ โปรดเสด็จอุบัติในพระครรภ์ของพระมารดาเถิด พระองค์เมื่อจะทรงยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆสงสาร โปรดตรัสรู้อมตบทเถิด เจ้าข้า.

ทรงถูกเทวดาทั้งหลายอ้อนวอนอย่างนี้แล้ว ทรงพิจารณาวิโลกนะ ๕ ประการ แล้วก็จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางอุตตราเทวี ราชสกุลของ พระเจ้าอุตตระ ผู้ยอดเยี่ยม ใน อุตตระนคร ซึ่งเป็นนครสูงสุดเหนือนครทุกนคร ครั้งนั้นได้ปรากฏปาฏิหาริย์เป็นอันมาก ปาฏิหาริย์เหล่านั้น ท่านสาธุชนพึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้แล้ว ในวงศ์ของพระทีปังกรพุทธเจ้านั่นแล.

นับตั้งแต่พระมงคลมหาสัตว์ ผู้เป็นมงคลของโลกทั้งปวง ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางอุตตระมหาเทวีพระองค์นั้น พระรัศมีแห่งพระสรีระของพระนางเจ้าก็แผ่ไปตลอดเนื้อที่ประมาณ ๘๐ ศอก ทั้งกลางคืนกลางวัน แสงจันทร์และแสงอาทิตย์มิอาจข่มขี่ได้ พระรัศมีนั้น กำจัดความมืดได้ โดยอาศัยพระรัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์เท่านั้น ไม่ต้องใช้แสงสว่างอย่างอื่น อันพระพี่เลี้ยงพระนม ๖๘ นางคอย

ปรนนิบัติอยู่.

เล่ากันว่า พระนางอุตตราเทวีนั้น มีเทวดาถวายอารักขาอยู่ตลอดกาลสมัย ครั้นครบทศมาสก็ประสูติพระมังคลมหาบุรุษ ณ มงคลราชอุทยาน ชื่อว่า อุตตรมธุรอุทยานอันมีไม้ดอกหอมอบอวล ไม้ต้นติดผลมีกิ่งและคาคบอันเจริญตา ประดับด้วยดอกบัวต้นและบัวสาย มีเนื้อกวาง ราชสีห์ เสือ ช้าง โคลาน ควาย เนื้อฟาน และฝูงเนื้อนานาชนิดเที่ยวกันไป น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง พระมหาสัตว์พระองค์นั้นพอประสูติเท่านั้น ก็ทรงแลดูทุกทิศ หันพระพักตร์สู่ทิศอุดร ทรงย่างพระบาท ๗ ก้าว ทรงเปล่งอาสภิวาจา ขณะนั้น เทวดาสิ้นทั้งหมื่นโลกธาตุ ก็ปรากฏกาย ประดับองค์ด้วยทิพยมาลัยเป็นต้น ยืนอยู่ในที่นั้น ๆ แซ่ซ้องถวายสดุดีชัยมงคล ปาฏิหาริย์ทั้งหลายมีนัยที่กล่าวแล้วทั้งนั้น ในวันขนานพระนามพระมหาบุรุษนั้น โหรทำนายลักษณะขนานพระนามว่า มงคลกุมาร เพราะประสูติด้วยมงคลสมบัติทุกอย่าง.

ได้ยินว่า พระมหาบุรุษนั้นมีปราสาท ๓ หลัง คือ ยสวา รุจิมา(บางที่ว่าสุจิมา) สิริมา มีสตรีเหล่านาฏกะ [ฟ้อน, ขับ, บรรเลง] จำนวนสามหมื่น มีพระนางยสวดีเป็นประธาน ณ ปราสาทนั้นพระมหาสัตว์เสวยสุขเสมือนทิพยสุข เป็นเวลาได้เก้าพันปี ทรงได้พระโอรสพระนามว่า สีลวา ในพระครรภ์ของพระนางยสวดี พระอัครมเหสี พระโพธิสัตว์ทรงม้าตัวงามนามว่า ปัณฑระ ที่ตกแต่งดีแล้ว เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ (ทรงผนวช) มนุษย์สามโกฏิ ก็พากันบวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษ อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้วทรงบำเพ็ญความเพียรอยู่ ๘ เดือน.

แต่นั้น ก็เสวยข้าวมธุปายาส มีโอชะทิพย์ที่เทวดาใส่ไว้ อันนาง อุตตรา ธิดาของอุตตรเศรษฐี ในหมู่บ้านอุตตรคามถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาละวันซึ่งประดับด้วยไม้ดอกหอมกรุ่น มีแสงสีเขียว น่ารื่นรมย์ ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่อุตตระอาชีวกถวาย เสด็จเข้าไปยังต้นไม้ที่ตรัสรู้ ชื่อต้นนาคะ [กากะทิง] มีร่มเงาเย็นคล้ายอัญชันคีรี สีครามแก่ ประหนึ่งมียอด มีตาข่ายทองคลุม เว้นจากการชุมนุมของฝูงมฤคนานาพันธุ์ ประดับด้วยกิ่งหนาทึบ ที่ต้องลมอ่อน ๆ แกว่งไกวคล้ายฟ้อนรำ เมื่อถึงต้นนาคะโพธิที่น่าชื่นชม ก็ทรงทำประทักษิณต้นนาคะโพธิ ประทับยืนข้างทิศอีสาน [ตะวันออกเฉียงเหนือ] ทรงลาดสันถัตหญ้า ๕๘ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือสันถัตหญ้านั้น ทรงอธิษฐานความเพียรอันประกอบด้วยองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังแห่งมาร ทรงได้บุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุญาณ ทรงทำการพิจารณาปัจจยาการ หยั่งลงโดยอำนาจอนิจจลักษณะเป็นต้นในขันธ์ทั้งหลาย ก็ทรงบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณโดยลำดับ ทรงเปล่งอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ส่วนรัศมีแห่งพระสรีระ พระมงคลพุทธเจ้า มีเกินยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ รัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์ ไม่เหมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ซึ่งมีรัศมีพระสรีระ ประมาณ ๘๐ ศอกบ้าง วาหนึ่งบ้างโดยรอบ ส่วนรัศมีแห่งพระสรีระของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น แผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุเป็นนิจนิรันดร์ ต้นไม้ ภูเขา เรือน กำแพง หม้อน้ำ บานประตูเป็นต้น ได้เป็นเหมือนหุ้มไว้ด้วยแผ่นทอง พระองค์มีพระชนมายุถึงเก้าหมื่นปี. รัศมีของดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดวงดาวเป็นต้น คล้ายประหนึ่งว่าไม่มี ตลอดเวลาถึงเท่านั้น การกำหนดเวลากลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายทำการงานกันทุกอย่างด้วยแสงสว่างของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เหมือนทำงานด้วยแสงสว่างของดวงอาทิตย์เวลากลางวัน โลกกำหนดเวลาตอนกลางคืนกลางวัน โดยดอกไม้บานยามเย็นและนกร้องยามเช้า.

ถามว่า อานุภาพนี้ของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ไม่มีหรือ.

ตอบว่า มิใช่ว่าไม่มี อันที่จริง พระพุทธเจ้าแม้เหล่านั้น เมื่อทรงประสงค์ ก็ทรงสามารถแผ่พระรัศมีไปได้ตลอดหมื่นโลกธาตุ หรือยิ่งกว่านั้น แต่รัศมีแห่งพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้ามงคล แผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุเป็นนิจนิรันดร์ เหมือนรัศมีวาหนึ่งของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ก็ด้วยอำนาจความปรารถนาแต่เบื้องต้น. มีเรื่องเล่าว่า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ พระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงมีพระโอรสและพระชายาในอัตภาพเช่นเดียวกับอัตภาพเป็นพระเวสสันดร ประทับอยู่ ณ ภูเขาเช่นเดียวกับเขาวงกต. ครั้งนั้น ยักษ์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ตนหนึ่งกินมนุษย์เป็นอาหาร ชอบเบียดเบียนคนทุกคน ชื่อขรทาฐิกะ ได้ข่าวว่า พระมหาบุรุษชอบให้ทาน จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์เข้าไปหา ทูลขอทารกสองพระองค์กะพระมหาสัตว์ พระมหาสัตว์ทรงดีพระทัยว่า เราจะให้ลูกน้อยสองคนแก่พราหมณ์ดังนี้ ได้ทรงประทานพระราชบุตรทั้งสองพระองค์แล้ว ทำให้แผ่นดินไหวจนถึงน้ำ ขณะนั้น ทั้งที่พระมหาสัตว์ทรงแลเห็นอยู่ ยักษ์ละจากเพศพราหมณ์นั้นเสีย มีดวงตากลมเหลือกเหลืองดังเปลวไฟ มีเขี้ยวโง้งไม่เสมอกัน น่าเกลียดน่ากลัว มีจมูกบี้แบน มีผมแดงหยาบยาว มีเรือนร่างเสมือนต้นตาลไหม้ไฟใหม่ ๆ จับทารกสองพระองค์ เหมือนกำเหง้าบัวเคี้ยวกัดกิน พระมหาบุรุษมองดูยักษ์

พอยักษ์อ้าปาก ก็เห็นปากยักษ์นั้น มีสายเลือดไหลออกเหมือนเปลวไฟ ก็ไม่เกิดโทมนัสแม้เท่าปลายผม เมื่อคิดว่า "เราให้ทานดีแล้ว" ก็เกิดปีติโสมนัสมากในสรีระ. พระมหาสัตว์นั้นทรงทำความปรารถนาว่า "ด้วยผลแห่งทานของเรานี้ ในอนาคตกาลขอรัศมีทั้งหลายจงแล่นออกโดยทำนองนี้" เมื่อพระองค์บรรลุถึงความปรารถนา คือสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว รัศมีทั้งหลายจึงเปล่งออกจากสรีระ แผ่ไปตลอดสถานที่มีประมาณเท่านั้น.

บุพจริยาอย่างอื่นของพระองค์ยังมีอีก. เล่ากันว่า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ พระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นี้เห็นเจดีย์ของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง คิดว่า ควรที่จะสละชีวิตของเราเพื่อพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ให้เขาพันทั่วทั้งสรีระโดยทำนองเดียวกับการพันประทีปด้าม ให้บรรจุถาดทองมีค่านับแสนซึ่งมีช่อดอกไม้ตูมขนาดศอกหนึ่ง เต็มด้วยของหอมและเนยใส จุดไส้เทียนพันไส้ไว้ในถาดทองนั้น ใช้ศีรษะเทินถาดทองนั้นแล้วให้จุดไฟทั่วทั้งตัว ทำประทักษิณพระเจดีย์ของพระชินเจ้าให้เวลาล่วงไปตลอดทั้งคืน เมื่อพระโพธิสัตว์พยายามอยู่จนอรุณขึ้นอย่างนี้ ไออุ่นก็ไม่จับแม้เพียงขุมขน ได้เป็นเหมือนเวลาเข้าไปสู่ห้องดอกปทุม จริงทีเดียว เพราะขึ้นชื่อว่าธรรมนี้ ย่อมตามรักษาบุคคลผู้ประพฤติธรรม ด้วยเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้ นี้เป็นอานิสงส์ในธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ผู้ประพฤติธรรม ย่อมไม่ไปสู่ทุคติ ดังนี้.

ด้วยผลแห่งกรรมแม้นี้ แสงสว่างแห่งพระสรีระของพระองค์จึงแผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่ามงคลก็ทรงกำจัดความมืดในโลก ทรงชูประทีปแห่งธรรม.

รัศมีของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น ไม่มีผู้เทียบ ยิ่งกว่าพระชินเจ้าพระองค์อื่น ๆ ครอบงำแสงสว่างของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ หมื่นโลกธาตุก็สว่างจ้า.

ก็พระมงคลสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบรรลุพระโพธิญาณแล้ว ทรงยับยั้ง ณ โคนต้นไม้ที่ตรัสรู้ ๗ สัปดาห์ ทรงรับคำวอนขอให้ทรงแสดงธรรมของพรหม ทรงใคร่ครวญว่าเราจะแสดงธรรมนี้แก่ใครหนอ ก็ทรงเห็นว่า ภิกษุสามโกฏิที่บวชกับพระองค์ ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย. ครั้งนั้น ทรงดำริว่า "กุลบุตรเหล่านี้บวชตามเราซึ่งกำลังบวชอยู่ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย พวกเขาถูกเราซึ่งต้องการวิเวก ละจากมา เมื่อวันเพ็ญเดือนวิสาขะ

เข้าไปอาศัยที่ชัฏสิริวัน ณ สิริวัฒนนคร เอาเถิด เราจักไปแสดงธรรมแก่พวกเขาในที่นั้น" แล้วทรงถือบาตรจีวรของพระองค์ เหาะสู่อากาศ เหมือนพระยาหงส์ ปรากฏพระองค์ ณ ชัฏสิริวัน ภิกษุเหล่านั้นถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แสดงอันเตวาสิกวัตร(ข้อวัตรปฏิบัติที่ศิษย์พึงแสดงต่ออาจารย์) แล้วนั่งแวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมาแล้ว แก่ภิกษุเหล่านั้น. ต่อจากนั้น ภิกษุสามโกฏิก็บรรลุพระอรหัต ธรรมาภิสมัยการตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศสัจจะ ๔ อันประเสริฐสุด เทวดาและมนุษย์นั้น ๆ ดื่มรสสัจจะ บรรเทาความมืดใหญ่ได้.

ธรรมาภิสมัย การตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่ เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ ในการแสดงปฐมเทศนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ที่ซึ่งไม่ได้.

สมัยใด พระมงคลพุทธเจ้า ทรงอาศัยนคร ชื่อ จิตตะ ประทับอยู่ ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ข่มมานะ ของพวกเดียรถีย์ ณ โคนต้นจำปา เหมือนพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ที่โคนต้นคัณฑามพพฤกษ์ แล้วประทับนั่งเหนือพื้นพระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ใต้โคนต้นปาริฉัตตกะ ณ ภพดาวดึงส์ ซึ่งเป็นภพประเสริฐสำเร็จด้วยทองและเงินใหม่งดงาม เป็นแดนสำเริงสำราญของเหล่าเทวดาและอสูรหนุ่มสาว ตรัสพระอภิธรรม. สมัยนั้น ธรรมาภิสมัยการตรัสรู้ธรรมได้มีแก่เทวดาแสนโกฏิ นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

สมัยใด พระเจ้าจักรพรรดิ พระนาม สุนันทะ ทรงบำเพ็ญจักรวรรดิวัตร ณ สุรภีนคร ทรงได้จักรรัตนะ. เล่ากันว่า เมื่อพระมงคลทศพล เสด็จอุบัติขึ้นในโลก จักรรัตนะนั้นก็เขยื้อนจากฐาน พระเจ้าสุนันทะทรงเห็นแล้ว ก็หมดความบันเทิงพระหฤทัย จึงทรงสอบถามพวกพราหมณ์ว่า "จักรรัตนะนี้ บังเกิดเพราะกุศลของเรา เหตุไฉน จึงเขยื้อนจากฐาน" สมัยนั้น พราหมณ์เหล่านั้นจึงพยากรณ์ ถึงเหตุที่จักรรัตนะนั้นเขยื้อนแด่พระราชาว่า "จักรรัตนะจะเขยื้อนจากฐาน เพราะพระเจ้าจักรพรรดิหมดพระชนมายุ เพราะพระเจ้าจักรพรรดิทรงผนวชหรือเพราะพระพุทธเจ้าปรากฏ" แล้วกราบทูลว่า "ข้าแต่พระมหาราชเจ้า พระชนมายุของพระองค์ยังไม่สิ้นดอกพระเจ้าข้า พระองค์ทรงมีพระชนมายุยืนยาว. แต่พระมงคลสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติแล้วในโลก ด้วยเหตุนั้น จักรรัตนะของพระองค์จึงเขยื้อน" พระเจ้าสุนันทจักรพรรดิราช พร้อมทั้งบริษัท จึง

ทรงไหว้จักรรัตนะนั้นด้วยเศียรเกล้า ทรงวอนขอว่า "ตราบใดที่เราจักไปสักการะพระมงคลทศพล ด้วยอานุภาพของท่าน ขอท่านอย่าเพิ่งอันตรธานไป ตราบนั้นด้วยเถิด." ลำดับนั้น. จักรรัตนะนั้นก็ได้ตั้งอยู่ที่ฐานตามเดิม.

แต่นั้น พระเจ้าสุนันทจักรพรรดิ ผู้มีความบันเทิงพระหฤทัยพรั่งพร้อม อันบริษัทมีปริมณฑล ๓๖ โยชน์แวดล้อมแล้ว ก็เสด็จเข้าเฝ้าพระมงคลทศพล ผู้เป็นมงคลของโลกทั้งปวง ทรงอังคาสพระศาสดาพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวกให้อิ่มหนำสำราญด้วยมหาทาน ถวายผ้าแคว้นกาสีแด่พระอรหันต์แสนโกฏิรูป ถวายบริขารทุกอย่างแด่พระตถาคต ทรงทำการบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งทำความประหลาดใจแก่โลกทั้งสิ้น แล้วเข้าเฝ้าพระมงคลพุทธเจ้า ผู้เป็นนาถะของโลกทั้งปวง ทรงทำอัญชลีดั่งช่อดอกบัวอันไร้มลทิน อันรุ่งเรืองด้วยทศนัขสโมธาน(ประนมกรสิบนิ้ว)ไว้เหนือเศียรเกล้า ทรงถวายบังคมแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง แม้พระราชโอรสของพระองค์พระนามว่าอนุราชกุมาร ก็ประทับนั่งอย่างนั้นเหมือนกัน.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุปุพพิกถาโปรดชนเหล่านั้น ซึ่งมีพระเจ้าสุนันทจักรพรรดิเป็นประธาน พระเจ้าสุนันทจักรพรรดิพร้อมทั้งบริษัท ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔. ลำดับนั้น พระศาสดาทรงสำรวจบุพจริยาของชนเหล่านั้น ทรงเห็นอุปนิสสัยแห่งบาตรและจีวรที่สำเร็จด้วยฤทธิ์ ก็ทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ซึ่งประดับด้วยข่ายจักร ตรัสว่า "พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด." ในทันทีภิกษุทุกรูป ก็มีผมขนาดสองนิ้ว ทรงบาตรจีวรสำเร็จด้วยฤทธิ์ ถึงพร้อมด้วยอาการอันสมควรแก่สมณะ ประหนึ่งพระเถระ ๖๐ พรรษา แวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓.

เล่ากันว่า ครั้งนั้น เมื่อพระมงคลโลกนาถประทับอยู่ ณ เมขลบุรี ในนครนั้นนั่นแล สุเทวมาณพ และ ธัมมเสนมาณพ มีมาณพพันหนึ่งเป็นบริวาร พากันบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น. เมื่อคู่พระอัครสาวกพร้อมบริวารบรรลุพระอรหัต ในวันเพ็ญเดือนมาฆะ พระศาสดาทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิ นี้เป็นการประชุมครั้งแรก.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในการประชุมของบรรพชิต ในสมาคมแห่งพระญาติอันยอดเยี่ยม ณ อุตตราราม อีก นี้เป็นการประชุมครั้งที่ ๒.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในท่ามกลางภิกษุเก้าหมื่นโกฏิ ในสมาคมคณะภิกษุพระเจ้าสุนันทจักรพรรดิ นี้เป็นการประชุมครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพราหมณ์ ชื่อว่า สุรุจิ ในหมู่บ้าน สุรุจิพราหมณ์เป็นผู้จบไตรเพทพร้อมทั้งนิฆัณฑุศาสตร์ เกฏุภศาสตร์ ทั้งประเภทอักขรศาสตร์ ชำนาญร้อยกรอง ชำนาญร้อยแก้ว ทั้งเชี่ยวชาญในโลกายตศาสตร์และมหาปุริสลักษณศาสตร์ ท่านสุรุจิพราหมณ์นั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมกถาอันไพเราะของพระทศพลแล้วเลื่อมใสถึงสรณะ นิมนต์พระผู้พระภาคเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวกว่า "พรุ่งนี้ ขอพระองค์โปรดเสด็จมาทรงรับอาหารของข้าพระองค์ด้วยเถิด" ท่านพราหมณ์นั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า "ท่านพราหมณ์ ท่านต้องการภิกษุจำนวนเท่าไร" จึงกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุบริวารของพระองค์มีเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า." ครั้งนั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๑ เพราะฉะนั้น เมื่อตรัสว่า"แสนโกฏิ" สุรุจิพราหมณ์จึงนิมนต์ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเป็นเช่นนั้น ขอพระองค์โปรดทรงรับอาหารของข้าพระองค์ พร้อมกับภิกษุทุกรูปพระเจ้าข้า." พระศาสดาจึงทรงรับนิมนต์.

พราหมณ์ ครั้นนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้นแล้ว ก็กลับไปบ้านตนคิดว่า "ภิกษุจำนวนถึงเท่านี้ เราก็สามารถถวายข้าวต้มข้าวสวยและผ้าได้ แต่สถานที่ท่านจะนั่งกันนั้น จักทำอย่างไร" ความคิดของท่านพราหมณ์นั้นก็ร้อนไปถึงพระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ของท้าวสหัสนัยน์สักกเทวราช ซึ่งสถิตอยู่เหนือยอดขุนเขาพระสุเมรุ ระยะทางแปดหมื่นสี่พันโยชน์ ครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชทรงเห็นอาสน์ร้อนขึ้นมา ก็เกิดปริวิตกว่า "ใครหนอประสงค์จะให้เราเคลื่อนย้ายจากที่นี้" ทรงเล็งทิพยเนตรตรวจดูมนุษยโลก ก็เห็นพระมหาบุรุษ คิดว่า "พระมหาสัตว์ผู้นี้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน คิดถึงเรื่องสถานที่ภิกษุสงฆ์นั้นจะนั่ง แม้เราก็ควรจะไปที่นั้นแล้วรับส่วนบุญ" จึงปลอมตัวเป็นนายช่างไม้ ถือมีดและขวานแล้วปรากฏตัวต่อหน้าพระมหาบุรุษกล่าวว่า "ใครหนอมีกิจที่จะจ้างเราทำงานบ้าง."

พระมหาสัตว์เห็นแล้วก็ถามว่า "ท่านสามารถทำงานของเราได้หรือ" เขาบอกกล่าวว่า "ขึ้นชื่อว่าศิลปะที่เราไม่รู้นั้น ไม่มี ก็บุคคลผู้ใดประสงค์จะให้ทำสิ่งไร ๆ ไม่ว่าจะเป็นมณฑป ปราสาท หรือนิเวศน์เป็นต้นไร ๆ อื่น เราก็สามารถทำได้ทั้งนั้น." พระมหาสัตว์บอกว่า "ถ้าอย่างนั้นเรามีงาน." เขาถามว่า "งานอะไรเล่า นายท่าน." พระมหาสัตว์บอกว่า "เรานิมนต์ภิกษุจำนวนแสนโกฏิ เพื่อฉันอาหารวันพรุ่งนี้ ท่านจักต้องสร้างมณฑปสำหรับภิกษุเหล่านั้นนั่งนะ" เขากล่าวว่า "ได้สิ พ่อคุณ." เขากล่าวว่า "ดีละ ถ้าอย่างนั้นเราจักทำ" แล้วก็ตรวจดูภูมิประเทศแห่งหนึ่ง ภูมิประเทศเหล่านั้นประมาณสิบสองโยชน์ พื้นเรียบเหมือนวงกสิณน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง. เขาคิดอีกว่า "มณฑปที่เห็นเป็นแก่นไม้สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการจงผุดขึ้น ณ ที่ประมาณเท่านี้" แล้วตรวจดู ใน

ทันใด มณฑปที่ชำแรกพื้นดินผุดโผล่ขึ้นก็เสมือนมณฑปจริง มณฑปนั้นมีหม้อเงินอยู่ที่เสาทอง มีหม้อทองอยู่ที่เสาเงิน มีหม้อแก้วประพาฬอยู่ที่เสาแก้วมณี มีหม้อแก้วมณีอยู่ที่เสาแก้วประพาฬ มีหม้อรัตนะ ๗ อยู่ที่เสารัตนะ ๗.

ต่อนั้น เขาตรวจดูด้วยความคิดว่า "ข่ายกระดิ่ง จงห้อยระหว่างระยะของมณฑป" พร้อมกับการตรวจดู ข่ายกระดิ่งก็ห้อย ซึ่งเมื่อต้องลมอ่อน ๆ ก็เปล่งเสียงไพเราะ น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง เหมือนอย่างดนตรีเครื่อง ๕ ได้เป็นเหมือนเวลาบรรเลงทิพยสังคีต. เขาคิดว่า "พวงของหอม พวงดอกไม้ พวงใบไม้และพวงรัตนะ ๗ ของทิพย์ จงห้อยลงเป็นระยะ ๆ." พร้อมกับคิด พวงทั้งหลายก็ห้อย. เขาคิดว่า "อาสนะ เครื่องลาดมีค่า ที่เป็นของกัปปิยะ และเครื่องรองทั้งหลาย สำหรับภิกษุจำนวนแสนโกฏิ จงชำแรกแผ่นดินผุดโผล่ขึ้น" ในทันใด ของดังกล่าวก็ผุดขึ้น เขาคิดว่า "หม้อน้ำจงตั้งอยู่ทุก ๆ มุม ๆ ละหม้อ" ทันใดนั้นเองหม้อน้ำทั้งหลาย เต็มด้วยน้ำสะอาดหอมและเป็นกัปปิยะ มีรสอร่อย เย็นอย่างยิ่ง มีปากปิดด้วยใบทอง ก็ตั้งขึ้น ท้าวสหัสนัยน์นั้น ทรงเนรมิตสิ่งของมีประมาณเท่านี้แล้ว เข้าไปหาพราหมณ์กล่าวว่า "นายท่าน มานี่แน่ะ ท่านเห็นมณฑปของท่านแล้ว โปรดให้ค่าจ้างแก่เราสิ" พระมหาสัตว์ไปตรวจดูมณฑปนั้น เมื่อเห็น มณฑปนั่นแลสรีระก็ถูกปีติ ๕ อย่างถูกต้อง แผ่ซ่านมิได้ว่างเว้นเลย.

ครั้งนั้น พระมหาสัตว์เมื่อแลเห็นก็คิดอย่างนี้ว่า "มณฑปนี้มิใช่ฝีมือมนุษย์สร้าง อาศัยอัธยาศัยของเรา คุณของเรา จึงร้อนถึงภพของท้าวสักกเทวราช ต่อนั้น ท้าว-สักกจอมทวยเทพจึงทรงเนรมิตมณฑปนี้แน่แล้ว." พระมหาสัตว์คิดว่า "การจะถวายทานวันเดียวในมณฑปเห็นปานนี้ไม่สมควรแก่เรา จำเราจะถวายตลอด ๗ วัน" ธรรมดาว่าการบริจาคทานภายนอก แม้มีประมาณเท่านั้น ก็ยังไม่อาจทำหัวใจของพระโพธิสัตว์ให้พอใจได้ พระโพธิสัตว์ทั้งหลายอาศัยจาคะเจตนาอันแรงกล้า ย่อมจะชื่อว่าพอใจก็แต่ในเวลาที่ได้บริจาคทานภายใน เช่นว่า การตัดศีรษะที่ประดับแล้ว หรือควักลูกตาที่หยอดดีแล้ว หรือถอดเนื้อหัวใจ มอบออกให้เป็นทาน. จริงอยู่ ในสิวิชาดก เมื่อพระโพธิสัตว์ของเรา สละทรัพย์ห้าแสนกหาปณะทุก ๆ วัน ให้ทานในสถานที่ ๕ แห่ง คือท่ามกลางนคร และที่ประตูพระนครทั้ง ๔. ทานนั้นไม่อาจให้เกิดความถึงใจพอใจในจาคเจตนาได้เลย. แต่สมัยใด ท้าวสักกเทวราชปลอมตัวเป็นพราหมณ์มาขอจักษุทั้งสองข้าง สมัยนั้น พระโพธิสัตว์นั้น ก็ควักจักษุเหล่านั้นให้ กำลังทานนั่นแหละ จึงเกิดความร่าเริง จิตมิได้เปลี่ยนแปลงแม้แต่เท่าปลายเส้นผม. ด้วยประการดังกล่าวมานี้ พระสัพพัญญูโพธิสัตว์ทั้งหลาย อาศัยแต่ทานภายนอกจึงมิได้อิ่มเลย เพราะฉะนั้น พระมหาบุรุษแม้พระองค์นั้น คิดว่า "เราควรถวายทานแก่ภิกษุจำนวนแสนโกฏิ" จึงให้ภิกษุ

เหล่านั้นนั่ง ณ มณฑปนั้นแล้วถวายทาน ชื่อว่า ควปานะ [ขนมแป้งผสมนมโค] ๗ วัน.

โภชนะที่เขาบรรจุหม้อขนาดใหญ่ ๆ ให้เต็มด้วยน้ำนมโคแล้วยกตั้งบนเตา ใส่ข้าวสารทีละน้อย ๆ ลงที่น้ำนมซึ่งสุกโดยเคี่ยวจนข้นแล้วปรุงด้วยน้ำผึ้งคลุกน้ำตาลกรวดละเอียดและเนยใสเข้าด้วยกัน เรียกกันว่า ควปานะ ในบาลีนั้น ควปานะนี้นี่แหละเขาเรียกว่าโภชนะอร่อยมีรส ๔ ดังนี้ก็มี. แต่มนุษย์ทั้งหลาย ไม่อาจอังคาสได้ แม้แต่เทวดาทั้งหลาย ที่อยู่ช่องว่างช่องหนึ่งจึงอังคาสได้ สถานที่นั้นแม้มีขนาดสิบสองโยชน์ก็ยังไม่พอรับภิกษุเหล่านั้นได้เลย แต่ภิกษุเหล่านั้นนั่งโดยอานุภาพฤทธิ์ของตน ๆ. วันสุดท้าย พระมหาบุรุษให้เขาล้างบาตรภิกษุทุกรูป บรรจุด้วยเนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเป็นต้น ได้ถวายพร้อมด้วยไตรจีวร ผ้าจีวรที่ภิกษุสังฆนวกะในที่นั้นได้แล้ว ก็เป็นของมีค่านับแสน.

ครั้งนั้น พระศาสดาเมื่อทรงทำอนุโมทนา ทรงใคร่ครวญดูว่า มหาบุรุษผู้นี้ได้ถวายมหาทานเห็นปานนี้ จักเป็นใครกันหนอ ก็ทรงเห็นว่า ในอนาคตกาล เขาจักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในที่สุดสองอสงไขยกำไรแสนกัป แต่นั้น ตรัสเรียกพระมหาสัตว์มาแล้วทรงพยากรณ์ว่า “ล่วงกาลประมาณเท่านี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ.” ลำดับนั้น พระมหาบุรุษสดับคำพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็มีหัวใจปลาบปลื้ม คิดว่า “พระองค์ตรัสว่าเราจักเป็นพระพุทธเจ้า เราก็ไม่ต้องการอยู่ครองเรือน” จึงละสมบัติเห็นปานนั้นเสีย เหมือนถ่มก้อนเขฬะ บวชในสำนักของพระศาสดา เรียนพระพุทธวจนะ ยังอภิญญาและสมาบัติ ๘ ให้บังเกิด มีฌานไม่เสื่อม ดำรงอยู่จนตลอดอายุ ที่สุดอายุ บังเกิดแล้วในพรหมโลก. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์ ชื่อว่าสุรุจิ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท. เราเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถึงพระองค์เป็นสรณะ แล้วบูชาพระสงฆ์มีพระสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน ด้วยของหอมและดอกไม้ ครั้นบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ แล้วก็เลี้ยงให้อิ่มหนำสำราญด้วยขนมควปานะ.(อาหารชนิดหนึ่งมีส่วนประกอบของนมโคและน้ำผึ้ง)

พระมงคลพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นยอดของสัตว์สองเท้าแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ในกัปที่ประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตาและอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า

พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของ พระมงคลพุทธเจ้านั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นไป แล้วอธิษฐานข้อวัตรยิ่งขึ้น เพื่อบำเพ็ญบารมีให้สมบูรณ์.

ครั้งนั้น เราเพิ่มพูนปีติ เพื่อบรรลุพระสัมโพธิญาณอันประเสริฐ ก็ถวายเคหะของเราแด่พระพุทธเจ้า แล้วบวชในสำนักของพระองค์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด ยังศาสนาพระชินเจ้าให้งดงาม

เราอยู่ในพระศาสนานั้น อย่างไม่ประมาท เจริญพรหมวิหารภาวนา ก็ถึงฝั่งอภิญญา เข้าถึงพรหมโลก

ก็พระผู้มีพระภาคมงคลพุทธเจ้า มีพระนคร ชื่อว่า อุตตรนคร แม้พระชนกของพระองค์เป็นกษัตริย์ พระนามว่า พระเจ้าอุตตระ แม้พระชนนีพระนามว่า พระนางอุต-ตรา

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทเยี่ยมยอด ๓ หลัง ชื่อยสวา สุจิมา สิริมา ทรงมีพระสนมนารีสามหมื่นถ้วน มีพระอัครมเหสีพระนามว่ายสวดี พระโอรสพระนามว่า สีวละ.

พระชินเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือม้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระมงคลพุทธเจ้า ผู้นำโลก ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้สงบ อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรเสด็จจาริกไป.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระสุเทวะ และ พระธรรมเสนะ มีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระปาลิตะ มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสีวลา และ พระอโสกา ต้นไม้ที่ตรัสรู้ ชื่อต้นนาคะ [กากะทิง]

พระสรีระสูง ๘๘ ศอก พระชนมายุประมาณเก้าหมื่นปี ส่วนพระชายาพระนามว่า ยสวดี พระโอรสพระนามว่า สีวละ เสด็จออกสู่อภิเนษกรมณ์ โดยยานคือ ม้า ประทับ ณ พระวิหาร อุตตราราม อุปัฏฐากชื่อ อุตตระ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นดำรงพระชนม์อยู่เก้าหมื่นปีก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน. หมื่นจักรวาลก็มืดลงพร้อมกัน

โดยเหตุอย่างเดียวเท่านั้น มนุษย์ทุกจักรวาล ก็พากันร่ำไห้คร่ำครวญเป็นการใหญ่ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระมงคลพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีนคร ชื่ออุตตรนคร มีพระชนก พระนามว่า พระเจ้าอุตตระ พระชนนีพระนามว่า พระนางอุตตรา.

มีคู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระสุเทวะ พระธรรมเสนะ มีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระปาลิตะ.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อพระสีวลา และพระอโสกา ต้นไม้ตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เรียกว่าต้นนาคะ.(ต้นกากะทิง)

ทรงมีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า นันทะ และวิสาขะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า อนุฬา และ สุมนา.

พระมหามุนี สูง ๘๘ ศอก พระรัศมีแล่นออกจากพระสรีระนั้นหลายแสน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น ก็ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

คลื่นในมหาสมุทร ใคร ๆ ไม่อาจนับคลื่นเหล่านั้นได้ฉันใด สาวกของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น ใคร ๆ ก็ไม่อาจนับสาวกเหล่านั้นได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

พระมงคลสัมพุทธเจ้า ผู้นำโลก ยังดำรงอยู่เพียงใด ความตายของผู้ยังมีกิเลสในศาสนาของพระองค์ ก็ไม่มีเพียงนั้น.

พระผู้มีพระยศใหญ่พระองค์นั้น ทรงชูประทีปธรรม ยังมหาชนให้ข้ามโอฆสงสาร แล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนดวงไฟลุกโพลงแล้วก็ดับไปฉะนั้น.

พระองค์ ครั้นทรงแสดงความที่สังขารทั้งหลายเป็นสภาวธรรมแล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพานเหมือนกองไฟลุกโพลงแล้วก็ดับ เหมือนดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างแล้วก็อัสดงคต ฉะนั้น.

พระมงคลพุทธเจ้าปรินิพพาน ณ อุทยานชื่อเวสสระ ชินสถูปของพระองค์ ณ อุทยานนั้นสูง ๓๐ โยชน์

ดวงอาทิตย์ซึ่งมีรัศมีนับพัน กำจัดกลุ่มความมืดทั้งหมด และส่องสว่างหมดทั้ง

โลก ยังถึงอัสดงคต ฉันใด แม้พระมงคลพุทธเจ้าผู้เป็นดั่งดวงอาทิตย์ ผู้ทำความแย้มบานแก่เวไนยสัตว์ผู้เป็นดั่งดงบัว ทรงกำจัดความมืดในโลกทั้งภายในทั้งภายนอกทุกอย่าง ทรงรุ่งเรืองด้วยพระรัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์ ก็ถึงความดำรงอยู่ไม่ได้ ก็ฉันนั้น เพราะว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยงแท้แน่นอน ดังนี้

จบพรรณนาวงศ์พระมงคลพุทธเจ้า

๔. วงศ์พระสุมนพุทธเจ้าที่ ๔
ว่าด้วยพระประวัติของพระสุมนพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระสุมนพุทธเจ้าที่ ๔

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ามังคละพระองค์นั้น เสด็จดับขันธปรินิพพาน ทำให้หมื่นโลกธาตุมืดลงพร้อมกัน ด้วยเหตุอย่างเดียวอย่างนี้แล้ว ต่อมาจากสมัยของพระองค์ เมื่อมนุษย์ทั้งหลายซึ่งมีอายุเก้าหมื่นปี แล้วก็ลดลงโดยลำดับจนเกิดมามีอายุเพียงสิบปี แล้วเพิ่มขึ้นอีก จนมีอายุถึงอสงไขยปี แล้วลดลงอีก จนมีอายุเก้าหมื่นปี พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุมนะ ทรงบำเพ็ญบารมี บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้น ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมาเทวี ในราชสกุลของพระเจ้าสุทัตตะ ณ เมขลนคร เรื่องปาฏิหาริย์มีนัยอันพึงทราบตามที่เคยกล่าวมาแล้ว ในเรื่องของพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อนนั่นแล.

พระโพธิสัตว์นั้น เจริญวัยมาโดยลำดับ อันเหล่าสตรีฝ่ายนาฏกะ [ฟ้อน, ขับ, บรรเลง] จำนวนหกล้านสามแสนนางบำเรออยู่ ณ ปราสาท ๓ หลัง ชื่อ สิริวัฒนะ โสมวัฒนะและอิทธิวัฒนะ(บางที่ว่า จันทะ สุจันทะ และวฏังสะ) อันเหล่ายุวนารีปรนนิบัติอยู่ เสวยสุขที่เสมือนสุขทิพย์ ประหนึ่งเทพกุมาร ทรงให้กำเนิดพระโอรสที่ไม่มีผู้เปรียบพระนามว่า อนูปมะ กับพระนางวฏังสิกาเทวี ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกอภิเนษ-กรมณ์ ด้วยยานคือช้าง ทรงผนวชแล้ว ส่วนชนสามสิบโกฏิ ก็บวชตามเสด็จพระโพธิสัตว์ ซึ่งทรงผนวชอยู่.

พระองค์อันชนสามสิบโกฏินั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน ณ วันเพ็ญเดือนวิสาขะ เสวยข้าวมธุปายาส ที่เทวดาใส่โอชะทิพย์ลงมาเพิ่ม ซึ่งนางอนุปมาธิดาของอโนมเศรษฐี ในอโนมนิคม ได้จัดแจงถวายแล้ว ประทับพักกลางวัน ณ สาละ-วัน ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ อนุปมาชีวกถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ นาคะ(ต้นกากะทิง) ทรงทำประทักษิณต้นนาคะโพธิ์นั้น ทรงเอาหญ้า ๘ กำปูเป็นสันถัดหญ้ากว้าง ๓๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือสันถัดหญ้านั้น. ต่อนั้น ก็ทรงกำจัดกองกำลังมาร แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ แล้วทรงเปล่งอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

พระผู้มีพระภาคเจ้าสุมนะ ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์ ทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหมเพื่อแสดงธรรม ทรงใคร่ครวญว่า จะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ทรงเห็นว่า ชนที่บวชกับพระองค์สามสิบโกฏิ พระกนิษฐภาดาต่างพระมารดาของพระองค์ พระนามว่า สรณกุมาร และบุตรปุโรหิต ชื่อว่า ภาวิตัตตมาณพ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ทรงพระดำริว่า จะทรงแสดงธรรมแก่ชนเหล่านั้นก่อน จึงเสด็จโดยทางนภากาศ ลงที่พระราชอุทยาน เมขละ ทรงส่งพนักงานเฝ้าพระราชอุทยานไปเรียกสรณกุมาร พระกนิษฐภาดาของพระองค์และภาวิตัตตมาณพ บุตรปุโรหิต แล้วทรงยังสัตว์แสนโกฏิ(อันมีที่มาอย่างนี้คือ บริวารของสรณกุมารและภาวิตัตตมาณพนั้นจำนวนสามสิบเจ็ดโกฏิ บวกด้วยชนที่บวชตามเสด็จพระองค์สามสิบโกฏิ และเทวดาและมนุษย์อื่น ๆ อีกหลายโกฏิ)ให้ดื่มอมฤตธรรมด้วยทรงประกาศพระธรรมจักร ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น พระองค์ทรงลั่นอมตเภรี คือ คำสั่งสอนของพระชินเจ้ามีองค์ ๙ อันประกอบพร้อมด้วยสังข์คือธรรม ณ นครเมขละ.

พระสุมนพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงบรรลุพระอภิสัมโพธิญาณแล้ว เมื่อทรงปฏิบัติปฏิปทาอันสมควรแก่ปฏิญญา ก็ได้ทรงสร้างอมตนครอันประเสริฐ มีศีลเป็นปราการอันไพบูลย์ มีสมาธิเป็นคูล้อม มีวิปัสสนาญาณเป็นทวาร มีสติสัมปชัญญะเป็นบานประตู ประดับด้วยมณฑปคือสมาบัติเป็นต้น เกลื่อนกล่นด้วยชนผู้เป็นฝักฝ่ายแห่งโพธิญาณ เพื่อป้องกันรัตนะคือ กุศล อันเหล่าโจรคือกิเลสทั้งหลาย คอยปล้นสดมภ์ เพื่อประโยชน์แก่การเปลื้องมหาชนให้พ้นเครื่องพันธนาการ คือภพ

บรรดานครอันประเสริฐที่สำเร็จด้วยสัทธรรม นิพพานนครนั้นสูงสุด จึงชื่อว่าสัทธัมมปุรวรุตตมะนคร สูงสุดในบรรดาสัทธรรมนครอันประเสริฐ พระนิพพานเป็นที่ตั้งแห่งพระอริยบุคคลทั้งหลายที่เป็นพระเสกขะและอเสกขะ ผู้แทงตลอดสภาวธรรมแล้ว ท่านเรียกโดยสมมติโวหารว่า นคร เพราะอรรถว่าเป็นโคจรและเป็นที่อยู่ ก็ในสัทธรรมนครอันประเสริฐนั้น พระศาสดาพระองค์นั้น ทรงสร้างถนนใหญ่ ที่สำเร็จด้วย

สติปัฏฐาน อันไม่ขาด ไม่คด ตรงแน่ว หนาและกว้าง

ความที่สติปัฏฐานหนาและกว้าง พึงเห็นได้โดยสติปัฏฐานที่เป็นโลกิยและโลกุตระ จึงว่าเป็น หนทางใหญ่. และจึงชื่อว่า สติปัฏฐานสูงสุดในธรรมอันประเสริฐทั้งหลาย. อีกนัยหนึ่ง มรรคาอันสูงสุด ที่สำเร็จด้วยสติปัฏฐานอันประเสริฐ.

บัดนี้ ทรงปูแผ่รัตนะมีค่ามากเหล่านั้น คือ สามัญผล ๔ ปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ สมาบัติ ๘ ลงบนตลาดธรรมทั้งสองข้าง ณ ถนนสติปัฏฐาน แห่งนิพพานมหานครนั้น

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงแสดงอุบายเครื่องยึดถือเอาซึ่งรัตนะเหล่านั้นว่า "ก็กุลบุตรเหล่าใด ไม่ประมาท ไม่มีตะปูตรึงใจ(ตะปูตรึงใจ หมายถึง ความคิดที่ไม่ดีที่ทำให้ขัดข้องต่อความเจริญทางธรรม) เป็นบัณฑิต ประกอบพร้อมด้วยหิริ และวิริยะเป็นต้น กุลบุตรเหล่านั้น ย่อมยึดไว้ได้ซึ่งรัตนะคือคุณธรรมอันประเสริฐเหล่านี้"

ชื่อว่า หิริ เพราะละอายแก่ทุจริตทั้งหลาย มีกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต อันว่าหิริ คำนี้นั้น เป็นชื่อของความละอาย.

ความเป็นไปแห่งผู้แกล้วกล้าเดินหน้าฝ่าฟันต่ออุปสรรคขวากหนามทั้งหลายชื่อว่า วิริยะ. วิริยะนั้น มีลักษณะเป็นความขะมักเขม้น

ภัพพบุคคล(ผู้ไม่อาภัพ)ทั้งหลาย เมื่อเข้าถึงแล้ว ประกอบพร้อมแล้วด้วยหิริและวิริยะเหล่านั้น. กุลบุตรเหล่านั้นย่อมยึดไว้ได้ ย่อมประสบรัตนะวิเศษคือคุณธรรมดังกล่าวแล้ว ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าสุมนะ ทรงทำความรู้แจ้งทางใจแล้ว ทรงลั่นธรรมเภรี(กลองแห่งธรรม) ทรงสร้างธรรมนครไว้อย่างสมบูรณ์ จึงทรงยังสัตว์แสนโกฏิให้ตรัสรู้ธรรมก่อน ในธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑

ก็สมัยใด พระสุมนพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ข่มความมัวเมาและมานะของเดียรถีย์ ณ โคนต้นมะม่วง ณ กรุงสุนันทวดี ทรงยังสัตว์พันโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม. สมัยนี้ เป็นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒

ก็สมัยใด เทวดาและมนุษย์ในหมื่นจักรวาลประชุมกันในจักรวาลนี้ ตั้งเรื่องนิโรธขึ้นว่า "ท่านเข้านิโรธกันอย่างไร ถึงพร้อมด้วยนิโรธอย่างไร ออกจากนิโรธอย่างไร" เทวดาในเทวโลกฝ่ายกามาวจร ๖ ชั้น พรหมในพรหมโลก พร้อมด้วยมนุษย์ทั้งหลาย ไม่อาจวินิจฉัยในการเข้า การอยู่และการออกจากสมาบัติ เป็นต้นอย่างนี้ได้ จึงได้แบ่ง

กันเป็นสองพวกสองฝ่าย. ต่อนั้น จึงพร้อมด้วยพระเจ้าอรินทมะ พากันเข้าไปเฝ้าพระสุมนทศพล ผู้เป็นนาถะของโลกทั้งปวง ในเวลาเย็น. พระเจ้าอรินทมะ ครั้นเข้าเฝ้าแล้ว จึงทูลถามนิโรธปัญหาต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่นั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตอบนิโรธปัญหาแล้ว ธรรมาภิสมัยก็ได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ. สมัยนี้เป็นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓

(ธรรมาภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าสุมนะ ทรงมีสาวกสันนิบาต(การประชุมสาวก) ๓ ครั้ง

สาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑ พระผู้มีพระภาคเจ้ากับพระอรหันต์แสนโกฏิ ผู้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ทรงอาศัยนครเมขละ จำพรรษาแล้วก็ทรงปวารณา ด้วยปวารณาครั้งแรก นี้เป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑.

สมัยต่อมา พระมุนีผู้ประเสริฐดังดวงอาทิตย์ ประทับนั่งเหนือภูเขาทอง ประมาณโยชน์หนึ่ง ซึ่งบังเกิดด้วยกำลังกุศล ของพระเจ้าอรินทมะ ในที่ไม่ไกลจาก สังกัสสนคร เหมือนดวงทินกรส่องรัศมีอันงามในยามฤดูสารทเหนือขุนเขายุคนธร ทรงฝึกบุรุษเก้าหมื่นโกฏิ ซึ่งห้อมล้อมพระเจ้าอรินทมะ ตามเสด็จมา ทรงให้เขาบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาหมดทุกคน เหล่าภิกษุผู้บรรลุพระอรหัตในวันนั้นนั่นแลแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในสันนิบาตอันประกอบด้วยองค์ ๔ นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

สมัยใด ท้าวสักกเทวราช เสด็จเข้าไปเพื่อเฝ้าพระสุคต สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสุมนะ อันพระอรหันต์แปดหมื่นโกฏิแวดล้อมแล้ว ก็ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

เล่ากันว่า ในครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพญานาค ชื่อว่า อตุละ มีฤทธานุภาพมาก. ท่านได้ยินว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก อันหมู่ญาติห้อมล้อมแล้ว ออกจากภพของตน บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าสุมนะ ซึ่งมีภิกษุแสนโกฏิเป็นบริวาร ด้วยดนตรีทิพย์ ถวายมหาทาน ถวายคู่ผ้า(ผ้านุ่งและผ้าห่ม)แก่พระภิกษุ รูปละคู่ แล้วตั้งอยู่ในสรณะ พระศาสดาพระองค์นั้นทรงพยากรณ์พญานาคนั้นว่า จักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพระยานาค ชื่อว่า อตุละ มีฤทธิ์มาก สั่งสมกุศลไว้มาก.

ครั้งนั้น เราพร้อมด้วยเหล่าญาตินาค ก็ออกจากพิภพนาค กระทำการบูชาพระชินพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์ ด้วยดนตรีทิพย์.

เราเลี้ยงดูภิกษุแสนโกฏิให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวน้ำ ถวายคู่ผ้ารูปละคู่ แล้วถึงพระองค์เป็นสรณะ.

พระสุมนพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าในกัปที่ประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตาและอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระสุมนพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใส จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าสุมนะพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า เมขละ มีพระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทัตตะ มีพระชนนี พระนามว่า พระนางสิริมาเทวี ทรงมีอัครสาวกชื่อพระสรณะและพระภาวิตัตตะ มีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระอุเทนะ มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระโสณาและพระอุปโสณา มีโพธิพฤกษ์ชื่อว่าต้นนาคะ (กากะทิง) มีพระสรีระสูงเก้าสิบศอก มีพระชนมายุเก้าหมื่นปี มีพระมเหสี พระนามว่า พระนางวฏังสิกาเทวี มีพระโอรสพระนามว่า อนูปมะ ทรงออกอภิเนษกรมณ์ ด้วยยานคือพญาช้าง. มีอุปัฏฐาก ชื่อ อังคราชา ประทับ ณ พระวิหารชื่อ อังคาราม ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

พระสุมนพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ มีพระนครชื่อว่า เมขละ มีพระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทัตตะ มีพระชนนีพระนามว่า พระนางสิริมา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทงามสุด ๓ หลัง ชื่อจันทะ สุจันทะ และวฏังสะ(บางที่ว่า สิริวัฒนะ โลมวัฒนะและอิทธิวัฒนะ).

ทรงมีพระสนมนารีแต่งกายงาม หกล้านสามแสนนาง มีพระมเหสีพระนามว่าพระนางวฏังสิกา มีพระโอรส พระนามว่า อนูปมะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือพญาช้าง ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน.

พระมหาวีระผู้ทรงมีพระนามว่าสุมนะ ผู้นำโลก ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ กรุงเมขละราชธานี.

พระสุมนพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีอัครสาวก ชื่อพระสรณะและพระภาวิตัตตะ มีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระอุเทนะ.

ทรงมีอัครสาวิกา ชื่อว่าพระโสณาและพระอุปโสณา พระพุทธเจ้า ผู้มีพระยศหาประมาณมิได้ พระองค์นั้น ตรัสรู้ ณ โคนโพธิพฤกษ์ชื่อต้นนาคะ (กากะทิง).

ทรงมีอัครอุปฐาก ชื่อว่า วรุณะ และสรณะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ จาลา และอุปจาลา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยส่วนสูง ทรงสูงเก้าสิบศอก งามเหมือนรูปบูชาที่ทำด้วยทอง หมื่นโลกธาตุก็เจิดจ้า.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระสัมพุทธเจ้า ทรงยังหมู่ชนที่ควรข้ามให้ข้ามโอฆสงสาร ยังหมู่ชนที่ควรตรัสรู้ให้ตรัสรู้ แล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนเดือนดับ.

พระภิกษุขีณาสพเหล่านั้น และพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอเหมือนพระองค์นั้น ท่านเหล่านั้นมียศยิ่งใหญ่ สำแดงรัศมีที่ไม่มีอะไรเปรียบแล้ว ต่างก็เข้าปรินิพพานทั้งสิ้น.

พระญาณที่ไม่มีอะไรวัดได้ และรัตนะที่ไม่มีอะไรชั่งได้นั้น ทั้งปวงก็อันตรธานไปหมดสิ้นแล สังขารทั้งปวงย่อมเป็นของว่างเปล่า แน่แท้.

พระสุมนพุทธเจ้า ผู้ทรงพระยศ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอังคาราม พระชินสถูปของพระองค์ ณ อังคารามนั้น สูงถึงสี่โยชน์.

จบพรรณนาวงศ์พระสุมนพุทธเจ้า

๕. วงศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕

ว่าด้วยพระประวัติของพระเรวตพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕

ต่อมา ภายหลังสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า สุมนะ เมื่อศาสนาของพระองค์อันตรธานไปแล้ว พวกมนุษย์ที่มีอายุเก้าหมื่นปี ก็ลดลงโดยลำดับจนมีอายุสิบปี แล้วก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับ จนมีอายุหนึ่งอสงไขย แล้วก็ลดลงอีก จนมีอายุหกหมื่นปี. สมัยนั้น พระศาสดาพระนามว่า เรวตะ เสด็จอุบัติขึ้น แม้พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ซึ่งเป็นภพที่รุ่งโรจน์ด้วยรัตนะเป็นอันมาก จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตนั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางวิปุลา ผู้ไพบูลย์ด้วยคุณราศีอันงดงามและน่าจับใจ ซึ่งเป็นจุดรวมดวงตาของชนทั้งปวง เรืองรองด้วยความงาม ซึ่งเกิดจากดวงหน้าและดวงใจอันมีสิริ น่ารักดุจดอกบัวบานตระการตาอัครมเหสีในราชสกุลของพระเจ้าวิปุลราช ผู้ไพบูลย์ด้วยความมั่งคั่งทุกอย่าง อันเกลื่อนด้วยเหตุเกิดแห่งสิริสมบัติ ทรงถูกห้อมล้อมด้วยราชบริพารอันงดงามประมาณมิได้ประดับกายด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง ในกรุงสุธัญญวดี ซึ่งมีทรัพย์และข้าวเปลือกพร้อมสรรพ ถ้วนกำหนดทศมาสก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ดุจพญาหงส์ทองบินออกจาก จิตรกูฏบรรพต.

ปาฏิหาริย์ทั้งหลาย ในการปฏิสนธิและประสูติของพระองค์ ก็มีนัยอันพึงทราบดังที่กล่าวมาแล้วแต่ก่อนนั้นแล. พระองค์มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อสุทัสสนะ รตนัคฆิและอาเวฬะ สตรีจำนวนสามหมื่นสามพันนาง มีพระนางสุทัสสนาเทวีเป็นประธาน ก็ปรากฏเพื่อปรนนิบัติบำรุงพระองค์. พระเรวตราชกุมารนั้น อันเหล่ายุวนารีผู้งดงามแวดล้อมแล้ว ทรงครองฆราวาสวิสัยเสวยสุขอยู่หกพันปี ประดุจดังว่าเทพกุมาร เมื่อพระโอรสพระนามว่า วรุณะ ของพระนางสุทัสสนาเทวีประสูติ พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วทรงเครื่องนุ่งห่มอย่างดีเบา ๆ มีสีสรรต่าง ๆ ทรงสวมกุณฑลมณีมุกดาหาร ทรงทองพาหุรัดมงกุฎและกำไลพระกรอย่างดี ทรงประดับด้วยของหอมและดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง เป็นกลุ่มที่ทำความงามอย่างยิ่ง เหมือนดวงจันทร์ในฤดูสารท อันจตุรงคินีเสนาทัพใหญ่แวดล้อมแล้วประหนึ่งดวงจันทร์อันหมู่ดาราแวดล้อม ประหนึ่งท้าวสหัสนัยน์อันหมู่เทพชั้นไตรทศแวดล้อมแล้ว และประหนึ่งท้าวหาริตมหาพรหมอัน

หมู่พรหมแวดล้อมแล้ว เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยรถเทียมม้า ทรงเปลื้องเครื่องสรรพาภรณ์ ประทานไว้ในมือพนักงานเรือนคลังหลวง ทรงตัดพระเกศาและพระเมาลีของพระองค์ ด้วยมีดที่ลับคมกริบเฉกเช่นกลีบดอกบัวเกิดในน้ำที่ไร้มลทินและไม่วิกล แล้วทรงโยนขึ้นไปในอากาศ. ท้าวสักกเทวราชก็ทรงเอาผอบทองรองรับพระเกศาและพระเมาลีนั้นไว้ ทรงนำไปยังภพดาวดึงส์ ทรงสร้างพระเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการไว้เหนือยอดขุนเขาสิเนรุ.

ฝ่ายพระมหาบุรุษทรงครองผ้ากาสายะ. ที่เทวดาถวายแล้วทรงผนวช. บุรุษโกฏิหนึ่งก็บวชตามเสด็จพระองค์. พระมหาบุรุษนั้น อันบุรุษเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญความเพียรอยู่ ๗ เดือน ในวันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาเศรษฐีผู้หนึ่ง ชื่อว่า สาธุเทวี ถวาย แล้วทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาละวัน ตอนเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่อาชีวกผู้หนึ่งถวายแล้ว เสด็จเข้าไปที่ต้นนาคะ(กากะทิง) อันประเสริฐที่น่าชื่นชม ทรงทำประทักษิณโพธิพฤกษ์ชื่อต้นนาคะ ทรงลาดสันถัดหญ้า กว้าง ๕๓ ศอก แล้วประทับนั่ง อธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังมาร ทรงแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

พระเรวตศาสดา ทรงยับยั้ง ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์นั่นแล ๗ สัปดาห์ ทรงรับคำอาราธนาของท้าวมหาพรหม เพื่อทรงแสดงธรรม ทรงใคร่ครวญว่าจะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ทรงเห็นภิกษุโกฏิหนึ่งที่บวชกับพระองค์ และเทวดากับมนุษย์อื่นเป็นอันมากเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย จึงเสด็จไปทางอากาศ เสด็จลงที่พระวิหารวรุณาราม อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ที่ลุ่มลึกละเอียด มีปริวัฏ ๓ ซึ่งผู้อื่นประกาศไม่ได้ ทรงยังภิกษุโกฏิหนึ่งให้ตั้งอยู่ในพระอรหัตส่วนผู้ที่ตั้งอยู่ในมรรคผลอีก ๓ ขั้นนอกจากนั้น(คือที่ผู้บรรลุโสดาบัน สกิทาคามี และอนาคามี) ปรากฏว่ามีมากจนไม่สามารถที่จะนับได้ ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

แม้พระเรวตพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศธรรมซึ่งกำหนดขันธ์ธาตุ อันเป็นเหตุที่จะไม่เป็นไปในภพน้อยภพใหญ่.

บรรดาบทเหล่านั้น การกำหนดขันธ์และธาตุ ได้แก่ ทำการจำแนกขันธ์ ๕ ธาตุ ๑๘ โดยกำหนดนามรูปเป็นต้น. กำหนดรูปธรรมและอรูปธรรม โดยสภาวลักษณะและสามัญลักษณะเป็นต้น ชื่อว่า กำหนดขันธ์และธาตุ.

อนึ่งพึงทราบการกำหนดขันธ์และธาตุ แม้โดยอนิจจานุปัสสนาเป็นอาทิ โดยนัยเป็นต้นอย่างนี้ว่า รูปขันธ์ เปรียบเหมือนก้อนฟองน้ำ เพราะไม่ทนต่อการย่ำยี และเพราะต้องขาดวิ่นเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยเป็นต้น เวทนาขันธ์ เปรียบเหมือนต่อมน้ำเพราะรื่นรมย์อยู่ชั่วขณะ สัญญาขันธ์ เปรียบเหมือนพยับแดดเพราะความย่อยยับไป สังขารขันธ์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นกล้วย เพราะไม่มีแก่น วิญญาณขันธ์ เปรียบเหมือนนักเล่นกล เพราะลวงหลอก.

อภิสมัยครั้งที่ ๑ ของพระเรวตพุทธเจ้าพระองค์นั้น เหลือที่จะนับจำนวนของผู้ตรัสรู้ได้.(อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

สมัยต่อมา ได้มีพระราชาพระนามว่า อรินทมะ ผู้ทรงชนะข้าศึกในอุตตรนครซึ่งเป็นนครฝ่ายเหนือ. ได้ยินว่า พระเจ้าอรินทมะพระองค์นั้น ทรงทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงนครของพระองค์ ทรงมีชนสามโกฏิห้อมล้อมเสด็จออกไปรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า นิมนต์เพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น ทรงถวายมหาทาน ๗ วัน แด่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ทรงทำการบูชาด้วยประทีป กว้างสามคาวุต เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งแล้ว. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมมีนัยอันวิจิตร เหมาะแก่พระหฤทัยของพระเจ้าอรินทมะนั้น. ในที่ประชุมนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มี แก่เทวดาและมนุษย์พันโกฏิ

สมัยต่อมา พระเรวตศาสดา ทรงอาศัยอุตตรนิคมประทับอยู่ ประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติอยู่ ๗ วัน. ได้ยินว่า ครั้งนั้นมนุษย์ชาวอุตตรนิคม นำเอาข้าวต้มข้าวสวยของขบฉัน เภสัชและน้ำปานะเป็นต้น ถวายมหาทานแด่ภิกษุสงฆ์แล้วพากันถามว่า ท่านเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ไหน. ภิกษุทั้งหลายก็บอกแก่มนุษย์เหล่านั้นว่า ท่านผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้านิโรธสมาบัติ. เมื่อล่วงไป ๗ วัน พวกเขาก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงออกจากนิโรธสมาบัติ ทรงรุ่งโรจน์ด้วยพุทธสิริของพระองค์ หาที่เปรียบมิได้ เหมือนดวงอาทิตย์ในฤดูสารท จึงทูลถามคุณานิสงส์ของนิโรธสมาบัติ. พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคุณานิสงส์ของนิโรธสมาบัติแก่มนุษย์เหล่านั้น ครั้งนั้น เทวดาและมนุษย์ร้อยโกฏิ ก็ตั้งอยู่ในพระอรหัต. นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓

ใน สุธัญญวดีนคร พระอรหันต์ที่บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาจำนวนนับไม่ถ้วน ได้มีสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑ .

ในเมขลนคร พระอรหันต์ที่บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชานับได้แสนโกฏิ ก็ได้มีสันนิบาตครั้งที่ ๒.

พระอัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเรวตะ ชื่อว่าวรุณะ ผู้อนุวัตรตามพระธรรมจักร เป็นยอดของภิกษุผู้มีปัญญาทั้งหลาย เกิดอาพาธ ในครั้งนั้น พระเรวตพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม อันแสดงถึงไตรลักษณ์แก่มหาชนที่ประชุมกัน เพื่อต้องการถามภิกษุไข้ ทรงยังบุรุษแสนโกฏิให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาแล้วให้ตั้งอยู่ในพระอรหัต ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในสันนิบาตที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพราหมณ์ ชื่อว่า อติเทวะ ใน รัมมวดีนคร ถึงฝั่งในพราหมณธรรม เห็นพระเรวตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฟังธรรมกถาของพระองค์แล้วตั้งอยู่ในสรณะ กล่าวสดุดีพระทศพลด้วยคาถาพันโศลก บูชาด้วยผ้าห่มมีค่าเรือนพัน. แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในที่สุดสองอสงไขยกำไรแสนกัป นับแต่กัปนี้ไป. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์ ชื่อว่า อติเทวะ เข้าไปเฝ้าพระเรวตพุทธเจ้า ถึงพระองค์เป็นสรณะ.

เราสรรเสริญศีล สมาธิและพระปัญญาคุณอันสูงสุดของพระองค์ตามกำลัง ได้ถวายผ้าอุตตราสงค์.

แม้พระเรวตพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจาก ราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่ง ใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี นมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวก เราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่า ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

แม้ครั้งนั้น เราระลึกถึงพุทธธรรมนั้นแล้วก็เพิ่มพูน จักนำพุทธธรรมที่เรา

ปรารถนานักหนามาให้ได้.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าเรวตพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า สุธัญญวดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้า วิปุลราช พระชนนีพระนามว่า พระนางวิปุลา คู่พระอัครสาวก ชื่อ พระวรุณะ และ พระพรหมเทวะ. พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสัมภวะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระภัททา และ พระสุภัททา โพธิพฤกษ์ชื่อว่าต้นนาคะ พระสรีระสูง ๘๐ ศอก พระชนมายุหกหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุทัสสนา พระโอรสพระนาม ว่า วรุณะ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยรถเทียมม้า.

ครั้งนั้น เปลวพระรัศมีอันยอดเยี่ยมแล่นออกจากพระวรกายของพระองค์ แผ่ไป โยชน์หนึ่งเป็นนิตย์ ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน.

พระมหาวีระชินพุทธเจ้า พระองค์นั้น ทรงอนุเคราะห์สรรพสัตว์ ทรงอธิษฐาน ว่า ธาตุทั้งหลายของเราทั้งหมด จงเฉลี่ยให้ทั่วถึงกัน.

พระเรวตพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันมนุษย์และเทวดาทั้งหลายบูชาแล้ว ดับขันธ ปรินิพพาน ณ พระราชอุทยานมหานาควัน แห่งพระนครอันยิ่งใหญ่แล.

ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระเรวตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่า สุธัญญวดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าวิปุลราช พระชนนีพระนามว่า พระนางวิปุลา.

พระอัครสาวก ชื่อว่า พระวรุณะและพระพรหมเทวะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสัมภวะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระภัททา และพระสุภัททา พระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ พระองค์นั้น ตรัสรู้ ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อต้นนาคะ.

อัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า วรุณะ และ สรภะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า ปาลา และอุป-ปาลา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยส่วนสูง ทรงสูง ๘๐ ศอก ทรงส่งพระรัศมีไปทุก ทิศเหมือนดวงอาทิตย์อุทัย.

เปลวพระรัศมีบังเกิดในพระสรีระ ของพระองค์ยอดเยี่ยม แผ่ไปโยชน์หนึ่งโดย รอบ ทั้งกลางคืนกลางวัน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุหกหมื่นปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระเรวตพุทธเจ้า ทรงแสดงกำลังของพระพุทธเจ้า ทรงประกาศอมตธรรมในโลก หมดเชื้อก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนไฟสิ้นเชื้อก็ดับไปฉะนั้น.

พระวรกายดังรัตนะนั้นด้วย พระธรรมอันไม่มีธรรมอื่นเทียบได้นั้นด้วย ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระเรวตพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระยศ ทรงมีบุญมาก ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศนั้น ๆ

จบพรรณนาวงศ์พระเรวตพุทธเจ้า

๖. วงศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖

ว่าด้วยพระประวัติของพระโสภิตพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖

ภายหลังสมัยของ พระเรวตพุทธเจ้า พระองค์นั้น เมื่อพระศาสนาของพระองค์อันตรธานแล้ว พระโพธิสัตว์พระนามว่า โสภิตะ ทรงบำเพ็ญบารมีมาสี่อสงไขยกำไรแสนกัป ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงดำรงอยู่ตลอดอายุในที่นั้น อันทวยเทพอ้อนวอนแล้ว ก็จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางสุธัมมาเทวี ในราชสกุลของ พระเจ้าสุธัมมราช ในสุธัมมนคร. พระโพธิสัตว์นั้น ครั้นเมื่อถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ สุธัมมราชอุทยาน เหมือนดวงจันทร์ลอดออกจากหลืบเมฆ ปาฏิหาริย์ในการปฏิสนธิและประสูติของพระองค์มีประการดังได้กล่าวมาก่อนแล้ว.

พระโพธิสัตว์นั้น ครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี เมื่อพระโอรสพระนามว่า สีหกุมาร ทรงถือกำเนิดในพระครรภ์ของพระนางมขิลาเทวี พระอัครมเหสีผู้เป็นยอดแห่งสนมนาฏเจ็ดหมื่นนางแล้ว(บางที่ว่าสามหมื่นเจ็ดพันนาง) ทรงเห็นนิมิต ๔ เกิดสลดพระหฤทัย ทรงผนวชในปราสาทนั่นเอง ทรงเจริญอานาปานุสสติสมาธิในปราสาทนั้นนั่นแหละ ทรงได้ฌาน ๔ ทรงบำเพ็ญเพียรในปราสาทนั้น ๗ วัน ต่อนั้น เสวยข้าวมธุปายาสรสอร่อยอย่างยิ่ง ที่พระนางมขิลามหาเทวีถวายแล้ว ทรงเกิดจิตคิดจะออกอภิเนษกรมณ์ว่า "ขอปราสาทที่ประดับตกแต่งแล้วนี้ จงลอยไปทางอากาศต่อหน้ามหาชนที่กำลังดูอยู่ กระทำโพธิพฤกษ์ไว้ตรงกลาง แล้วลงเหนือแผ่นดิน เมื่อเรานั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์แล้ว สตรีเหล่านั้น ไม่ต้องมีคนบอก จงลงจากปราสาทกันเองเถิด" พร้อมกับเกิดจิตดังนั้น ปราสาทก็เหาะจากพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าสุธัมมราช ขึ้นสู่อากาศเฉกเช่นอัญชันบรรพตสีเขียวคราม ปราสาทนั้น มีพื้นปราสาทประดับด้วยพวงดอกไม้ส่งกลิ่นหอมอบอวล เหมือนประดับประดาทั่วพื้นอัมพรรุ่งโรจน์ดั่งดวงทินกร กลุ่มที่กระทำความงามเสมือนธารน้ำทอง และดั่งดวงรัชนีกรในฤดูสารท มีข่ายขึงกระดิ่งงามวิจิตรนานาชนิดห้อยย้อย เมื่อต้องลมก็ส่งเสียงไพเราะน่ารักน่าใคร่ ดั่งดนตรีเครื่อง ๕ ที่ผู้ชำนาญการดนตรีบรรเลงขึ้น.

ด้วยเสียงไพเราะได้ยินมาแต่ไกล เสียงไพเราะนั้น ก็หยั่งลงสู่โสตของสัตว์ทั้งหลาย ประหนึ่งถูกประเล้าประโลมทางอากาศ อันไม่ไกลชายวนะแนวไพรอันงามของต้นไม้ ไม่ต่ำนักไม่สูงนัก ในหมู่มนุษย์ที่ยืนเจรจาปราศรัยกันอยู่ในบ้านเรือน ทาง ๓ แพร่ง ๔ แพร่ง และในถนนเป็นต้น ประหนึ่งดึงดูดสายตาชน ด้วยสีที่แล่นเรืองรองรุ่งโรจน์ด้วยรัตนะต่าง ๆ คือกิ่งอันงามของต้นไม้ และประหนึ่งโฆษณาบุญญานุภาพก็ดำเนินไปตลอดพื้นนภากาศ. แม้เหล่าสนมนาฏนารี ณ ที่นั้น ก็ขับกล่อมประสานเสียงด้วยเสียงอันไพเราะแห่งดนตรีอย่างดีมีองค์ ๕. เขาว่าแม้กองทัพ ๔ เหล่าของพระองค์ ก็งดงามด้วยอาภรณ์คือดอกไม้หอมและผ้ามีสีสรรต่าง ๆ ร่วงรุ้งรุ่งโรจน์เกิดจากประกายเครื่องอลังการและอาภรณ์ประดับกาย ไปแวดล้อมปราสาททางภาคพื้นนภากาศ ดุจกองทัพทวยเทพ ดุจแผ่นธรณีที่งามน่าดูอย่างยิ่ง.

แต่นั้น ปราสาทก็ไปทำต้นโพธิ์พฤกษ์ชื่อต้นนาคะ ซึ่งสูง ๘๘ ศอก ลำต้นตรงอวบกลม ประดับด้วยดอกใบอ่อนตูมไว้ตรงกลาง แล้วลงตั้งที่พื้นดิน. ส่วนเหล่าสนมนาฏนารี ใคร ๆ มิได้บอก ก็ลงจากปราสาทนั้นหลีกไป. เขาว่า แม้พระโสภิตมหาบุรุษผู้งามด้วยคุณสมบัติเป็นอันมากทำมหาชนเป็นบริวารอย่างเดียว ทรงยังวิชชา ๓ ให้เกิดในยามทั้ง ๓ แห่งราตรี. ส่วนกองกำลังแห่งมาร ก็ไปตามทางที่ไป โดยกำลังธรรมดาของพระมหาบุรุษนั้นนั่นเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะ ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณแล้ว ก็ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้ง ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ทรงรับการอาราธนาธรรมของท้าวมหาพรหม ทรงตรวจดูด้วยพุทธจักษุว่า จะทรงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ. ก็ทรงเห็นอสมกุมาร และ สุเนตตกุมาร พระกนิษฐภาดา ต่างพระมารดาของพระองค์ว่า กุมารทั้งสองพระองค์นี้ ถึงพร้อมด้วยอุปนิสสัย สามารถแทงตลอดธรรมอันละเอียดลุ่มลึกได้เอาเถิด เราจะแสดงธรรมแก่กุมารทั้งสองนี้ แล้วเสด็จมาทางอากาศ ลง ณ สุธัมมราชอุทยาน โปรดให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานเรียกพระกุมารทั้งสองพระองค์มาแล้วอันพระกุมารพร้อมทั้งบริวารแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรท่ามกลางมหาชน. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระเรวตพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่า โสภิตะ ผู้นำโลก ผู้ตั้งมั่น จิตสงบ ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เปรียบ.

พระชินพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงกลับพระหฤทัยในพระนิเวศน์ของพระองค์แล้ว ทรงบรรลุพระโพธิญาณสิ้นเชิง ประกาศพระธรรมจักร.

บริษัทหมู่หนึ่ง ในระหว่างนี้ คือเบื้องล่างตั้งแต่อเวจีนรก เบื้องบนตั้งแต่ภวัคคพรหม ก็ได้มีในการแสดงธรรม.

พระสัมพุทธเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ท่ามกลางบริษัทนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๑ ไม่สามารถนับได้ กล่าวไม่ได้ด้วยจำนวนผู้ตรัสรู้.

สมัยต่อมา พระโสภิตพุทธเจ้า ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นจิตตปาฏลี ใกล้ประตูกรุงสุทัสสนะ แล้วเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดาประทับนั่งแสดงอภิธรรม เหนือพื้นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ โคนต้นปาริฉัตรในภพดาวดึงส์ อันเป็นภพที่สำเร็จด้วยนพรัตน์และทอง. จบเทศนา เทวดาเก้าหมื่นโกฏิตรัสรู้ธรรม นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

สมัยต่อมา พระราชกุมารพระนามว่า ชัยเสนะ ในกรุงสุทัสสนะ ทรงสร้างวิหารประมาณโยชน์หนึ่ง ทรงสร้างพระอาราม ทรงเว้นไว้ระยะต้นไม้ดี เช่น ต้นอโศก ต้นสน จำปา กะถินพิมาน บุนนาค พิกุลหอม มะม่วง ขนุน ประดู่ สาละ มะลิวัลย์ มะม่วงหอมพุด เป็นต้น ทรงมอบถวายแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำอนุโมทนาทาน ทรงสรรเสริญการบริจาคทานแล้วทรงแสดงธรรม. ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยได้มีแก่หมู่สัตว์พันโกฏิ นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อมาอีก เจ้าราชบุตรพระนามว่า ชัยเสนะ ทรงสร้างพระอาราม มอบถวายพระพุทธเจ้าครั้งนั้น.

พระผู้มีพระจักษุ เมื่อทรงสรรเสริญการบริจาคทาน ก็ทรงแสดงธรรมโปรดเจ้าราชบุตรนั้น ครั้งนั้นอภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์พันโกฏิ.

พระราชาพระนามว่า อุคคตะ ก็สร้างพระวิหารชื่อว่า สุนันทะ ใน กรุงสุนันทะ ถวายแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน. ในทานนั้น พระอรหันต์ร้อยโกฏิซึ่งบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาประชุมกัน. พระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางพระอรหันต์เหล่านั้น. นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑. คณะธรรมในเมขลนคร สร้างมหาวิหารที่น่ารื่นรมย์อย่างดี ชื่อว่า ธัมมคณาราม ถวายแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า

เป็นประธานอีก แล้วได้ถวายทานพร้อมด้วยบริขารทุกอย่าง. ในสมาคมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในสันนิบาตการประชุมพระอรหันต์เก้าสิบโกฏิ ซึ่งบวชโดยเอหิภิกขุภาวะ นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒. ส่วนสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำพรรษาในภพของท้าวสหัสนัยน์ อันหมู่เทพแวดล้อมแล้ว เสด็จลงจากเทวโลกในดิถีปวารณาพรรษา ทรงปวารณาพร้อมด้วยพระอรหันต์แปดสิบโกฏิ ในสันนิบาตที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

เล่ากันว่า ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเราเป็นพราหมณ์ ชื่อว่า สุชาตะ เกิดดีในตระกูลทั้งสองฝ่าย(ทั้งฝ่ายตระกูลพ่อและแม่) ในกรุงรัมมวดี ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะแล้วตั้งอยู่ในสรณะ ถวายมหาทานตลอดไตรมาสแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน. แม้พระโสภิตพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์สุชาตพราหมณ์นั้นว่า ในอนาคตกาล จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ. ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์ชื่อว่า สุชาตะ ในครั้งนั้น ได้เลี้ยงดูพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวกให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวและน้ำ.

พระโสภิตพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้น ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจาก

ราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ร่าเริง สลดใจ ได้ทำความเพียรอย่างแรงกล้า เพื่อให้ประโยชน์นั้นเกิดขึ้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะ พระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า สุธัมมะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุธัมมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุธัมมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสุเนตตะ และ พระอสมะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า อโนมะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระนกุลา และ พระสุชาดา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นนาคะ. พระสรีระสูง ๕๘ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า มกิลา พระโอรสพระนามว่า สีหกุมาร. พระสนมนาฏนารีสามหมื่นเจ็ดพันนาง(บางที่ว่าเจ็ดหมื่นนาง) ทรงครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี ทรงออกอภิเนษกรมณ์ โดยเสด็จไปพร้อมกับปราสาท. อุปัฏฐากพระนามว่า พระเจ้าชัยเสนะ. ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

พระโสภิตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่า สุธัมมะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุธัมมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุธัมมา.

พระโสภิตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่มีพระอัครสาวก ชื่อว่าพระอสมะ และ พระสุเนตตะ มีพระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอโนมะ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระนกุลา และพระสุชาดา. พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นเมื่อตรัสรู้ ก็ตรัสรู้ ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อว่าต้นนาคะ.

พระมหามุนี สูง ๕๘ ศอก ส่งรัศมีสว่างไปทุกทิศ ดังดวงอาทิตย์อุทัย.

ป่าใหญ่ มีดอกไม้บานสะพรั่ง อบอวลด้วยกลิ่นหอมนานา ฉันใด. ปาพจน์(ธรรมวินัย)ของพระโสภิตพุทธเจ้า ก็อบอวลด้วยกลิ่น คือศีลฉันนั้นเหมือนกัน.

ขึ้นชื่อว่า มหาสมุทร อันใคร ๆ ไม่อิ่มได้ด้วยการเห็น ฉันใด ปาพจน์ของพระโสภิตพุทธเจ้า อันใคร ๆ ก็ไม่อิ่มด้วยการฟัง ฉันนั้นเหมือนกัน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระโสภิตะพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงมีพระชนม์ยืนเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระองค์ทั้งพระสาวก ประทานโอวาทานุศาสน์แก่ชนที่เหลือแล้ว ก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนดวงไฟไหม้แล้วก็ดับ ฉะนั้น.

พระพุทธเจ้า ผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ที่ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้นด้วย เหล่าพระสาวก ผู้ถึงกำลังเหล่านั้นด้วย ทั้งนั้น อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระโสภิตสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารสีหาราม พระบรมธาตุแผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในที่นั้น ๆ.

จบพรรณนาวงศ์พระโสภิตพุทธเจ้า

๗. วงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗

ว่าด้วยพระประวัติของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗

เมื่อพระโสภิตพุทธเจ้า ปรินิพพานแล้ว ภายหลังสมัยของพระองค์เป็นเวลายาวนานถึงหนึ่งอสงไขยกัป ก็ได้ว่างเว้นจากพระพุทธเจ้าทรงอุบัติ. ครั้นเมื่ออสงไขยแห่งกัปที่ว่างจากพระพุทธเจ้านั้นได้ล่วงผ่านไปแล้ว ก็ได้ถึงโอกาสอันดีงามของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ในกัปหนึ่งนั้น มีพระพุทธเจ้าก็บังเกิด ๓ พระองค์ คือ พระอโนมทัสสี พระปทุมะ พระนารทะ. บรรดาพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสีทรงบำเพ็ญบารมีสิบหกอสงไขยกำไรแสนกัป บังเกิด ณ สวรรค์ชั้นดุสิต อันทวยเทพอ้อนวอนแล้ว ก็จุติจากดุสิตสวรรค์นั้น ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางยโสธรา อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้ายสวา กรุงจันทวดีราชธานี. เล่ากันว่า เมื่อพระอโนมทัสสีกุมาร อยู่ในครรภ์ของพระนางยโสธราเทวี ด้วยอานุภาพบุญบารมีของพระโพธิสัตว์ พระรัศมีของพระมารดาได้แผ่ไปตลอดเนื้อที่ประมาณ ๘๐ ศอก รัศมีดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็ข่มไม่ได้. ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส พระนางก็ประสูติพระโพธิสัตว์ ปาฏิหารย์ทั้งหลายมีนัยอันพึงทราบ ดังที่กล่าวไว้แล้ว ในเรื่องที่ผ่านมานั่นแล.

ในวันเฉลิมพระนาม พระประยูรญาติเมื่อจะขนานพระนามของพระองค์ เพราะเหตุที่รัตนะ ๗ ประการ หล่นจากอากาศในขณะประสูติ ฉะนั้นจึงพากันถวายพระนามว่า อโนมทัสสี เพราะเป็นเหตุเกิดรัตนะอันไม่ทราม. พระองค์ทรงเจริญวัยโดยลำดับ ทรงได้รับการบำรุงบำเรอด้วยกามคุณอันเลิศราวกับว่าเป็นของทิพย์ ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี. ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อ สิริ อุปสิริ สิริวัฑฒะ ทรงมีพระสนมนารีสองหมื่นสามพันนาง มีพระนางสิริมาเทวีเป็นประมุข เมื่อพระอุปวาณะ โอรสของพระนางสิริมาเทวีประสูติ พระโพธิสัตว์นั้นก็ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือวอ ทรงผนวชแล้ว หมู่ชนจำนวนสามโกฏิก็บวชตามเสด็จพระองค์.

พระมหาบุรุษอันชนสามโกฏินั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน. แต่นั้น ในวันวิสาขบูรณมี เสด็จบิณฑบาตในหมู่บ้าน อนูปมพราหมณ์ เสวยข้าวมธุปายาส

ที่ธิดาอนุปมเศรษฐีถวายแล้วทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาละวัน ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่อาชีวกชื่ออนูปมะถวายแล้ว ทรงทำประทักษิณโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอัชชุนะ(ไม้รกฟ้า) ทรงลาดสันถัตหญ้ากว้าง ๓๘ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิอธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดพญามารพร้อมทั้งเสนา ทรงยังวิชชา ๓ ให้เกิดในยามทั้ง ๓ แล้วทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน." ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจาก สมัยของพระโสภิตพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า อโนมทัสสี ผู้เป็นยอดของสัตว์สองเท้า มีพระยศประมาณมิได้ มีพระเดชอันใคร ๆ ละเมิดได้ยาก.

พระองค์ทรงตัดเครื่องผูกพันทั้งปวง รื้อภพทั้ง ๓ เสียแล้ว ทรงแสดงสถานอันที่บรรดาสัตว์ไปไม่กลับ(พระนิพพาน) แก่เทวดาและมนุษย์.

พระองค์ไม่ทรงกระเพื่อมเหมือนสาคร อันใคร ๆ เข้าเฝ้าได้ยากเหมือนบรรพต มีพระคุณไม่มีที่สุดเหมือนอากาศ ทรงบานเต็มที่แล้วเหมือนพญาสาลพฤกษ์.

แม้ด้วยการเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สัตว์ทั้งหลายก็ยินดี สัตว์เหล่านั้นฟังพระดำรัสของพระองค์ซึ่งกำลังตรัสอยู่ ก็บรรลุอมตธรรม.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยับยั้ง ณ โคนโพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ อันท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักษุ เพื่อทรงแสดงธรรม ทรงเห็นชนสามโกฏิ ซึ่งบวชกับพระองค์ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ทรงใคร่ครวญว่า เดี๋ยวนี้ชนเหล่านั้นอยู่กันที่ไหน ก็ทรงเห็นชนเหล่านั้นอยู่ ณ สุธัมมราชอุทยาน กรุงสุภวดี จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่สุธัมมราชอุทยาน. พระองค์อันชนเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางบริษัทพร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ณ ที่นั้น อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์ร้อยโกฏิ.

ภายหลังสมัยต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นประดู่ใกล้ประตู โอสธีนคร แล้วเสด็จไปประทับนั่งเหนือแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ในภพ

ดาวดึงส์ ซึ่งพวกอสูรครอบงำได้ยาก ทรงยังฝนคือพระอภิธรรมให้ตกลงตลอดไตรมาส. (ทรงแสดงพระอภิธรรม) ครั้งนั้น เทวดาแปดสิบโกฏิตรัสรู้ เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒

สมัยต่อจากนั้น สัตว์เจ็ดสิบแปดโกฏิตรัสรู้ ในการที่ทรงแสดงมงคลปัญหา. (มงคลสูตร) นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓

พระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสี ทรงมีสาวกสันนิบาต ๓ ครั้ง.

สาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางพระอรหันต์แปดแสน ซึ่งเลื่อมใสในธรรมที่ทรงแสดงโปรด พระเจ้าอิสิทัตตะ ณ กรุงโสเรยยะ แล้วบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา

ในเมื่อทรงแสดงธรรมโปรด พระสุนทรินธระ กรุงราธวดี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางพระอรหันต์เจ็ดแสน นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางพระอรหันต์หกแสน ผู้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา พร้อมกับ พระเจ้าโสเรยยะ กรุงโสเรยยะ อีก นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเราเป็น เสนาบดียักษ์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ตนหนึ่ง มีฤทธานุภาพมาก เป็นอธิบดีของยักษ์หลายแสนโกฏิ. พระโพธิสัตว์นั้น สดับว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก ก็มาเนรมิตมณฑป สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ งามน่าดูอย่างยิ่ง เสมือนวงดวงจันทร์งามนักหนา. ถวายมหาทาน แด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ณ มณฑปนั้น ๗ วัน. เวลาอนุโมทนาภัตทาน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล เมื่อล่วงไปหนึ่งอสงไขยกำไรแสนกัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า โคตมะ ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นยักษ์มีฤทธิ์มาก เป็นใหญ่ มีอำนาจเหนือยักษ์หลายโกฏิ.

แม้ครั้งนั้น เราก็เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น เลี้ยงดูพระผู้นำโลกพร้อมทั้งพระสาวกให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวน้ำ.

ครั้งนั้นพระมุนีผู้มีพระจักษุบริสุทธิ์ แม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า

พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้วก็ร่าเริง สลดใจ อธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า จันทวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้ายสวา พระชนนีพระนามว่า ยโสธรา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระนิสภะ และ พระอโนมะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระวรุณะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสุนทรี และ พระสุมนา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นอัชชุนะ พระสรีระสูง ๕๘ ศอก พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสิริมา พระโอรสพระนามว่า อุปวาณะ (อุปสาละ) ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี พระองค์เสด็จอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือวอ. พระเจ้าธัมมกะ เป็นอุปัฏฐาก เล่ากันว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารธัมมาราม. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระอโนมทัสสีศาสดา ทรงมีพระนคร ชื่อว่าจันทวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้ายสวา พระชนนีพระนามว่า พระนางยโสธรา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อ สิริ อุปสิริ สิริวัฑฒะ

ทรงมีพระสนมนารีสองหมื่นสามพันนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสิริมา มีพระโอรสพระนามว่าอุปสาละ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยาน คือวอ ทรงตั้งความเพียร ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระ อโนมทัสสีมหามุนีผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุธัมมราชอุทยานอันยอดเยี่ยม.

พระอโนมทัสสีศาสดา ทรงมีอัครสาวก ชื่อว่า พระนิสภะและพระอโนมะ มีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า วรุณะ.

มีอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสุนทรี และพระสุมนา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นอัชชุนะ (ต้นรกฟ้า).

มีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า นันทิวัฑฒะ และสิริวัฑฒะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า

อุปลา และปทุมา.

พระมุนีสูง ๕๘ ศอก พระรัศมีของพระองค์แล่นออกไป ดุจดวงอาทิตย์.

สมัยนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

ปาพจน์ คือ ธรรมวินัย อันพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้คงที่ ปราศจากราคะ ไร้มลทิน ทำให้บานดีแล้ว ศาสนาของพระชินพุทธเจ้า จึงงดงาม.

พระศาสดา ผู้มีพระยศประมาณมิได้นั้นด้วย คู่พระอัครสาวก ผู้มีคุณที่วัดไม่ได้เหล่านั้นด้วย ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ชินศาสดา ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารธัมมาราม พระสถูปของพระองค์ ณ อารามนั้น สูง ๒๐ โยชน์.

อนึ่ง คู่พระอัครสาวกคู่นี้ คือพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ก็ได้ถวายทานสร้างกุศล แล้วได้ตั้งปณิธาน เพื่อความเป็นพระอัครสาวก ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสีพระองค์นี้เอง. พึงทราบรายละเอียดได้ ในคัมภีร์ อปทาน

จบพรรณนาวงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้า

๘. วงศ์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘

ว่าด้วยพระประวัติของพระปทุมพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘

ต่อจากสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสี มนุษย์ทั้งหลายมีอายุแสนปีแล้ว ลดลงโดยลำดับจนมีอายุ ๑๐ ปี แล้วเพิ่มขึ้นโดยลำดับอีก จนมีอายุแสนปี. ครั้งนั้น พระศาสดาพระนามว่า ปทุม ทรงอุบัติขึ้นในโลก. แม้พระศาสดาพระองค์นั้น ก็ทรงบำเพ็ญบารมีมากมาย แล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางอสมา ผู้ที่ไม่มีผู้เสมอด้วยพระรูปเป็นต้น อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้าอสมราช กรุงจัมปกะ. ครบกำหนดทศมาสแล้ว พระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ จัมปกะราชอุทยาน. เมื่อพระกุมารประสูติ ฝนปทุมหล่นจากอากาศตกลงทั่วชมพูทวีปจนสุดมหาสมุทร. ด้วยเหตุนั้น ในวันขนานพระนามพระกุมารนั้น พวกโหรและเหล่าพระประยูรญาติ จึงขนานพระนามว่า มหาปทุมกุมาร พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่านันทุตตระ วสุตตระ และยสุตตระ (บางที่ว่า นันทะ วสุ และยสัตตระ). ปรากฏพรั่งพร้อมด้วย พระสนมนารีสามหมื่นสามพันนาง โดยมีพระนางอุตตราเทวีเป็นประมุข.

ครั้นเมื่อ รัมมราชกุมาร ของพระนางอุตตรามหาเทวีมีพระราชสมภพ พระโพธิสัตว์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยรถเทียมม้า บุรุษโกฏิหนึ่งบวชตามเสด็จ พระมหาสัตว์ซึ่งทรงผนวชอยู่ อันบุรุษเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือน ในวันวิสาขบูรณมี ได้เสวยข้าวมธุปายาส ซึ่ง นางธัญญวดี ธิดาของสุธัญญเศรษฐี กรุงธัญญวดี ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ มหาสาลวัน เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ซึ่งติตถกะอาชีวกถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อต้นมหาโสณะ(ไม้อ้อยช้างใหญ่) ทรงลาดสันถัตหญ้ากว้าง ๓๘ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิอธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังมาร ทรงทำให้แจ้งวิชชา ๓ ในยามทั้ง ๓ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่าง

ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งอยู่ใกล้โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ทรงรับอาราธนาท้าวมหาพรหม ทรงตรวจดูบุคคลซึ่งจะเป็นภาชนะทองรองรับพระธรรมเทศนา ทรงเห็นภิกษุจำนวนหนึ่งโกฏิ ซึ่งบวชตามพระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศลง ณ ธนัญชัยราชอุทยาน ใกล้กรุงธัญญวดี อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น. ครั้งนั้น อภิสมัยได้มีแก่สัตว์ร้อยโกฏิ ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ก็ได้มีพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุม เป็นยอดของสัตว์สองเท้า ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เทียบ.

ทั้งศีลของพระองค์ก็ไม่มีอะไรเสมอ ทั้งสมาธิก็ไม่มีที่สุด ทั้งพระญาณอันประเสริฐก็นับไม่ได้ ทั้งวิมุตติก็ไม่มีอะไรเปรียบ.

อภิสมัยการตรัสรู้ ที่เป็นเครื่องลอยความมืดอย่างใหญ่ ของพระองค์ มี ๓ ครั้ง. (อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

ครั้งที่ ๑ ในการประกาศพระธรรมจักรของพระองค์ ณ ธนัญชัยราชอุทยาน ใกล้กรุงธัญญวดี ครั้งนั้น อภิสมัยได้มีแก่สัตว์ร้อยโกฏิ

สมัยต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมทรงให้สาลกุมารและอุปสาลกุมาร พระกนิษฐภาดาของพระองค์บรรพชาในสมาคมพระประยูรญาติ พร้อมทั้งบริวาร เมื่อทรงแสดงธรรมโปรดชนเหล่านั้น ทรงยังสัตว์เก้าสิบโกฏิให้ดื่มอมตธรรม

ก็ครั้งที่ทรงแสดงธรรมโปรดพระรัมมเถระ พระโอรสของพระองค์ อภิสมัยก็ได้มีแก่สัตว์แปดสิบโกฏิ.

ครั้งนั้น พระเจ้าสุภาวิตัตตะ มีราชบริพารแสนโกฏิ ทรงผนวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ในสำนักของพระปทุมพุทธเจ้า ผู้มีพระพักตร์ดังดอกปทุมบาน. ในสันนิบาตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางพระสาวกแสนโกฏิ นั้นเป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑.

สมัยต่อมา พระมหาปทุมพุทธเจ้า มุนีผู้เลิศ ผู้มีคติเสมอด้วยโคอุสภะ ทรงอาศัยกรุงอุสภวดีเข้าจำพรรษา พวกมนุษย์ชาวนครประสงค์จะเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า จึง

พากันเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดชนเหล่านั้น. มนุษย์เป็นอันมากในที่นั้น มีจิตเลื่อมใส ก็พากันบวช แต่นั้น พระทศพลทรงปวารณาเป็นวิสุทธิปวารณากันภิกษุเหล่านั้น และภิกษุสามแสนอื่น ๆ นั้นเป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ส่วนชนเหล่าใดยังไม่บวชในครั้งนั้น ชนเหล่านั้น ฟังอานิสงส์กฐินแล้ว ก็พากันถวายกฐินจีวรที่ให้อานิสงส์ ๕ ใน ๕ เดือน ในวันปาฏิบท. แต่นั้น ภิกษุทั้งหลายอ้อนวอนพระสาลเถระ พระธรรมเสนาบดีอัครสาวก ผู้มีปัญญาไพศาลนั้น เพื่อกรานกฐิน ได้ถวายกฐินจีวรแก่พระสาลเถระนั้น. เมื่อกฐินจีวรของพระเถระอันภิกษุทั้งหลายทำกันอยู่ ภิกษุทั้งหลายก็เป็นสหายช่วยกันเย็บ. ฝ่ายพระปทุมสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงร้อยด้ายเข้ารูเข็มประทาน เมื่อจีวรสำเร็จแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าก็เสด็จจาริกหลีกไปพร้อมด้วยภิกษุสามแสน.

สมัยต่อมา พระพุทธสีหะ ประดุจบุรุษสีหะผู้ดำเนินไปด้วยความองอาจดังราชสีห์ เสด็จเข้าจำพรรษา ณ ป่าใหญ่ ที่มีดอกไม้หอมอย่างยิ่งมีผลไม้เป็นพวงมีกิ่งก้านอันอ่อนโน้ม มีค่าคบไม้ เสมือนป่าโคสิงคสาลวัน บริบูรณ์ด้วยห้วงน้ำที่เย็นอร่อย ประดับด้วยบัวก้านบัวสายไร้มลทิน เป็นที่สัญจรของหมู่เนื้อเช่นกวาง จามรี ราชสีห์ เสือ ช้าง ม้า โค กระบือ เป็นต้น อันฝูงแมลงภู่และผึ้งสาว ที่มีใจติดกลิ่นดอกไม้อันหอมกรุ่น บินตอมว่อนเป็นฝูง ๆ โดยรอบ อันเหล่านางนกดุเหว่า มีใจเบิกบานด้วยรสผลไม้ ส่งเสียงร้องไพเราะแผ่วเบาคล้ายขับกล่อมอยู่ น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง สงัดปราศจากผู้คน เหมาะแก่การประกอบความเพียร. พระตถาคตทศพลผู้เป็นพระธรรมราชาพร้อมทั้งบริวารประทับอยู่ ณ ป่าใหญ่นั้น รุ่งโรจน์ด้วยพระพุทธสิริ มนุษย์ทั้งหลายเห็นแล้ว ฟังธรรมของพระองค์ก็เลื่อมใส พากันบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา. ครั้งนั้น พระองค์อันภิกษุสองแสนแวดล้อมแล้วก็ทรงปวารณาพรรษา นั้นเป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น เมื่อพระตถาคตประทับอยู่ ไพรสณฑ์นั้น พระโพธิสัตว์ของเราได้เสวยชาติเป็นราชสีห์ เห็นพระองค์ประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติ ๗ วัน ก็มีจิตเลื่อมใส ทำประทักษิณ เกิดปีติโสมนัส บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง ไม่ละปีติที่มีพุทธคุณเป็นอารมณ์นานถึง ๗ วัน ด้วยปีติสุขนั่นแล ก็ไม่ออกหาเหยื่อ ยอมสละชีวิต ยืนอยู่ใกล้ ๆ. ครั้งนั้น ล่วงไป ๗ วัน พระศาสดาก็ออกจากนิโรธสมาบัติ พระผู้เป็นสีหะในนรชน ทรงตรวจดูราชสีห์ ทรงพระดำริว่า ขอราชสีห์นั้น จงมีจิตเลื่อมใสแม้ในภิกษุสงฆ์ ขอสงฆ์จงมา ภิกษุหลายโกฏิก็พากันมาทันทีทันใด ราชสีห์ก็ยังจิตให้เลื่อมใสในพระสงฆ์. ครั้งนั้น พระศาสดาทรงตรวจดูจิตของราชสีห์นั้น ก็ทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล ราชสีห์ตัวนี้ จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นราชสีห์เจ้าแห่งมฤค ได้เห็นพระชินพุทธเจ้า ผู้เพิ่มพูนความสงัด อยู่ในป่าใหญ่.

เราใช้เศียรเกล้าบังคมพระบาท ทำประทักษิณพระองค์ บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง เฝ้าพระชินพุทธเจ้า ๗ วัน.

ครั้นสิ้น ๗ วัน พระตถาคตก็ทรงออกจากนิโรธ ทรงดำริด้วยพระหฤทัย ชักนำภิกษุมานับโกฏิ.

แม้ครั้งนั้น พระมหาวีระพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราท่ามกลางภิกษุเหล่านั้นว่า ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใส อธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ปทุมะ พระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า จัมปกะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอสมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางอสมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสาละ และ พระอุปสาละ. พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระวรุณะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระราธา และ พระสุราธา. โพธิพฤกษ์ ชื่อว่า ต้นมหาโสณะ (อ้อยช้างใหญ่). พระสรีระสูง ๕๘ ศอก พระชนมายุแสนปี. พระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางอุตตรา ผู้ยอดเยี่ยมด้วยคุณมีพระรูปเป็นต้น พระโอรสของพระองค์น่ารื่นรมย์ยิ่ง พระนามว่า พระรัมมกุมาร. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระปทุมพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่า จัมปกะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอสมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางอสมา.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยหมื่นปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อ นันทะ วสุ และ ยสัตตระ.

มีพระสนมนารี ที่แต่งกายงาม สามหมื่นสามพันนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางอุตตรา พระโอรสพระนามว่า รัมมะ.

พระชินพุทธเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ ด้วยยานคือรถ ทรงตั้งความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระ ปทุมพุทธเจ้า ผู้นำโลก ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ธนัญชัยราชอุทยาน อันสูงสุด.

พระปทุมพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวกชื่อว่า พระสาละ และ พระอุปสาละ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระวรุณะ.

มีพระอัครสาวิกาชื่อว่าพระราธา และพระสุราธา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ต้นมหาโสณะ (ไม้อ้อยช้างใหญ่).

มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่า สภิยะ และ อสมะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า รุจิ และ นันทิมารา.

พระมหามุนีสูง ๕๘ ศอก พระรัศมีของพระองค์ไม่มีอะไรเสมอ แล่นออกไปทุกทิศ.

แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงรัตนะ แสงไฟ และแสงมณี เหล่านั้นพอถึงรัศมีพระชินเจ้าอันสูงสุด ก็ถูกกำจัดไปสิ้น.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระปทุมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทั้งพระสาวก ยังเวไนยสัตว์ ผู้มีอินทรีย์แก่กล้าแล้วให้ตรัสรู้ไม่เหลือเลย ส่วนที่เหลือ ก็ทรงพร่ำสอนให้ได้รู้เส้นทางสู่ความเจริญ แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน.

พระองค์ทรงละสังขารทั้งปวง เหมือนงูละคราบเก่า เหมือนต้นไม้สลัดใบเก่าแล้วดับขันธปรินิพพานเหมือนดวงไฟ ฉะนั้น.

พระปทุมศาสดา พระชินะผู้ประเสริฐ ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหาร ธัมมาราม พระบรมสารีริกธาตุ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ณ ประเทศนั้น ๆ.

จบพรรณนาวงศ์พระปทุมพุทธเจ้า

๙. วงศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙

ว่าด้วยพระประวัติของพระนารทพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙

เมื่อพระปทุมพุทธเจ้า ปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานไปในที่สุด เมื่อนั้น มนุษย์ทั้งหลายที่มีช่วงอายุแสนปี ลดลงโดยลำดับ จนมีอายุสิบปี แล้วก็เพิ่มขึ้นอีก เป็นอายุอสงไขยหนึ่ง แล้วก็ลดลงเหลือเก้าหมื่นปี. ครั้งนั้นพระศาสดายอดนรสัตว์พระนามว่า นารทะ ผู้ทรงกำลัง ๑๐ มีวิชชา ๓ ผู้แกล้วกล้าด้วยเวสารัชชญาณ ๔ ผู้ประทานวิมุตติสาร อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีมา สี่อสงไขยแสนกัป ทรงบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางอโนมาเทวี ผู้มีพระโฉมไม่มีที่เปรียบ พระอัครมเหสีในราชสกุลพระเจ้าสุเทวะ ซึ่งพระเจ้าวาสุเทวพิชิตมาได้ด้วยกำลังของพระองค์ ณ กรุงธัญญวดี ครบทศมาส พระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ ธนัญชัยราชอุทยาน. ในวันเฉลิมพระนาม เมื่อกำลังเฉลิมพระนาม เครื่องอาภรณ์ทั้งหลายที่สมควรเหมาะแก่การใช้สำหรับมนุษย์ทั้งหลายทั่วชมพูทวีป ก็หล่นจากต้นกัลปพฤกษ์เป็นต้นทางอากาศ ด้วยเหตุนั้น เขาจึงถวายเครื่องอาภรณ์ทั้งหลายที่สมควรสำหรับนรชนทั้งหลายแก่พระองค์ เพราะฉะนั้น พวกโหรและพระประยูรญาติทั้งหลายจึงเฉลิมพระนามว่า นารทะ.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี. มีปราสาท ๓ หลังเหมาะฤดูทั้ง ๓ ชื่อว่า วิชิตาวี วิชิตะ และวิชิตาภิรามะ(บางที่ว่า ชิตะ วิชิตะ และอภิรามะ) พระชนกชนนีได้ทรงกระทำขัตติยกัญญาผู้มีบุญอย่างยิ่งพระนามว่า วิชิตเสนา ผู้ถึงพร้อมด้วยสกุลศีลาจารวัตรและรูปสมบัติ ให้เป็นอัครมเหสีแก่นารทกุมารนั้น. พระสนมนารี จำนวนแสนสองหมื่นนาง มีพระนางวิชิตเสนานั้นเป็นประธาน เมื่อพระนันทุตตรกุมาร ผู้นำความบันเทิงใจแก่โลกทั้งปวง ของพระนางวิชิตเสนาเทวีนั้น ประสูติแล้ว พระนารทะกุมารนั้น ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ พระมหาสัตว์อันจตุรงคเสนาทัพใหญ่แวดล้อมแล้วทรงเครื่องนุ่งห่มอันเบาดี สีต่าง ๆ สวมกุณฑลมณีมุกดาหาร ทรงพาหุรัดพระมงกุฎและทองพระกรอย่างดี ทรงประดับด้วยดอกไม้กลิ่นหอมอย่างยิ่ง ดำเนินด้วยพระบาทสู่พระราชอุทยาน ทรงเปลื้องเครื่องประดับทั้งหมดมอบไว้ในมือพนักงานรักษาคลังหลวง ทรงตัดพระเกศาและมงกุฎของพระองค์ ที่ประดับด้วยรัตนะอันงามอย่างยิ่ง ด้วยพระ

ขรรค์อันคมกริบ เฉกเช่นกลีบบัวขาบอันไม่มีมลทินด้วยพระองค์เอง แล้วทรงเหวี่ยงไปที่ท้องนภากาศ. ท้าวสักกเทวราช ทรงรับด้วยผอบทอง นำไปภพดาวดึงส์ ทรงสร้างพระเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ เหนือยอดขุนเขาสิเนรุ สูง ๓ โยชน์.

ฝ่ายพระมหาบุรุษ ทรงครองผ้ากาสายะที่เทวดาถวาย ทรงผนวช ณ อุทยานนั้นนั่นเอง บุรุษแสนคนก็บวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษทรงทำความเพียรอยู่ในที่นั้น ๗ วัน วันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาสที่พระนางวิชิตเสนาอัครมเหสีถวาย ทรงพักกลางวัน ณ พระราชอุทยานทรงรับหญ้า ๘ กำที่พนักงานเฝ้าพระสุทัสสนราชอุทยาน ถวาย ทรงทำประทักษิณ ต้นมหาโสณะโพธิพฤกษ์ ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๕๘ ศอก ประทับนั่ง ทรงกำจัดกองกำลังมาร ทรงยังวิชชา ๓ ให้เกิดในยามทั้ง ๓ แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

แล้วทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ อันท้าวมหาพรหมอาราธนา ประทานคำรับรองแล้ว อันภิกษุแสนรูปที่บวชกับพระองค์ ณ ธนัญชัยราชอุทยานแวดล้อมอยู่ ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ที่นั้น ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระปทุมพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า นารทะ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้า ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เปรียบ.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นเชษฐโอรสที่น่าเอ็นดูของพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงสวมอาภรณ์แก้วมณีเสด็จเข้าพระราชอุทยาน.

ณ พระราชอุทยานนั้น มีต้นมหาโสณะต้นใหญ่มีกิ่งก้านสาขาอันรื่นรมย์ สะอาดสะอ้าน เมื่อเสด็จถึงต้นไม้นั้นแล้ว ก็ประทับนั่งภายใต้.

ณ ต้นไม้นั้น ก็เกิดญาณอันประเสริฐไม่มีที่สุด คมเปรียบด้วยวชิระ ก็ทรงพิจารณาความเกิดความดับของสังขารทั้งหลาย.

ทรงขจัดกิเลสทุกอย่างไม่เหลือเลย ณ ต้นไม้นั้น ทรงบรรลุพระโพธิญาณ และพระพุทธญาณ ๑๔ สิ้นเชิง.

ครั้นทรงบรรลุพระโพธิญาณแล้ว ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

พระมหาบุรุษนารทะ ทรงบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าอย่างนี้ ทรงรับอาราธนาของท้าวมหาพรหม ทรงทำภิกษุแสนโกฏิ ซึ่งบวชกับพระองค์ ณ ธนัญชัยราชอุทยาน ไว้เฉพาะพระพักตร์แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร. ครั้งนั้นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่ภิกษุแสนโกฏิ.

ได้ยินว่า ครั้งนั้นพระยานาค ชื่อ โทณะ มีฤทธานุภาพมาก มหาชนสักการะเคารพนับถือบูชา อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้ มหาโทณนคร พวกมนุษย์ชาวชนบทในถิ่นใดไม่ทำการบวงสรวงพระยานาคนั้น พระยานาคนั้นก็จะทำถิ่นนั้นของมนุษย์พวกนั้นให้พินาศ โดยทำไม่ให้ฝนตกบ้าง ให้ฝนตกมากเกินไปบ้าง ทำฝนก้อนกรวดให้ตกลงบ้าง.

ลำดับนั้น พระนารทศาสดาผู้ทรงเห็นฝั่ง ทรงเห็นอุปนิสัยของสัตว์เป็นอันมากในการแนะนำพระยานาคโทณะ อันภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว จึงเสด็จไปยังสถานที่อยู่ของพระยานาคนั้น. แต่นั้นมนุษย์ทั้งหลายเห็นพระศาสดาแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระยานาคมีพิษร้าย มีเดชสูง มีฤทธานุภาพมาก อาศัยอยู่ในที่นั้น มันจักเบียดเบียนพระองค์ ไม่ควรเสด็จไปพระเจ้าข้า." แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทำประหนึ่งไม่ฟังคำของมนุษย์เหล่านั้น เสด็จไป. ครั้นเสด็จไปแล้ว ก็ประทับนั่งบนเครื่องลาดดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง ซึ่งพวกมนุษย์เซ่นสรวงพระยานาคนั้นในที่นั้น. เขาว่า มหาชนประชุมกัน ด้วยหมายว่าจะเห็นการยุทธของสองฝ่าย คือพระนารทจอมมุนีและพระยานาคโทณะ.

ครั้งนั้น พระยานาคเห็นพระนาคมุนีนั่งอย่างนั้น ทนการลบหลู่ไม่ได้ ก็ปรากฏตัวบังหวนควัน. แม้พระทศพลก็ทรงบังหวนควัน พระยานาคบันดาลไฟอีก. แม้พระมุนีเจ้าก็ทรงบันดาลไฟบ้าง. พระยานาคนั้นมีเนื้อตัวลำบากอย่างเหลือเกิน เพราะเปลวควันที่พลุ่งออกจากพระสรีระของพระทศพล ทนทุกข์ไม่ได้ ก็ปล่อยพิษออกไป หมายจะฆ่าพระองค์ด้วยความเร็วแห่งพิษ อันพิษนั้นปกติก็ร้ายแรงยิ่ง จนถึงขนาดที่ว่า ทั่วทั้งชมพูทวีปจะพึงพินาศด้วยร้ายกาจแห่งพิษได้. แต่พิษนั้น ไม่สามารถจะทำพระโลมา(เส้นขน)แม้แต่เส้นเดียว ในพระสรีระของพระทศพลให้สั่นสะเทือนได้. ทีนั้น พระยา-

นาคนั้นก็ตรวจดูว่า“พระสมณะมีความเป็นไปอย่างไรหนอ” ก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระพักตร์งามผ่องใส รุ่งเรืองด้วยพระพุทธรัศมี ๖ วรรณะเต็มที่ ดุจพระอาทิตย์และพระจันทร์ ในฤดูสารท ก็คิดว่า “โอ ! พระสมณะนี้มีฤทธิ์มาก ส่วนเราไม่รู้กำลังของตัวเอง ผิดพลาดไปเสียแล้ว” ควรแสวงหาที่ช่วยตัวเอง ก็ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั่นแหละเป็นสรณะ. ลำดับนั้น พระนารทมุนีเจ้าฝึกพระยานาคนั้นแล้ว ก็ทรงทำยมกปาฏิหาริย์เพื่อยังจิตของมหาชนที่ประชุมกันในที่นั้นให้เลื่อมใส. ครั้งนั้น สัตว์เก้าหมื่นโกฏิก็ตั้งอยู่ในพระอรหัต. นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒

ครั้งเมื่อ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงโอวาทพระนันทุตตรกุมารพระโอรสของพระองค์ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

ก็ครั้งที่พราหมณ์สหาย ๒ คน ชื่อ ภัททสาละ และ วิชิตมิตตะ กำลังแสวงหาห้วงน้ำคือ อมฤตธรรม ก็ได้เห็นพระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้แกล้วกล้ายิ่ง ประทับนั่งในบริษัท. เขาเห็นมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการในพระวรกายของพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ตกลงใจมีความเชื่อมั่นว่า “มหาบุรุษพระองค์นี้จะต้องเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีกิเลสดุจหลังคาอันเปิดแล้วในโลก” เกิดศรัทธาในพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยบริวารก็บวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า. เมื่อสองสหายนั้นบวชแล้วบรรลุพระอรหัตแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิ. นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑

สมัยที่พระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสพุทธวงศ์ จำเดิมแต่ทรงตั้งปณิธานของพระองค์ ในสมาคมพระญาติ ภิกษุเก้าหมื่นโกฏิประชุมกัน เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ครั้งที่พระยานาค ชื่อเวโรจนะ ผู้เลื่อมใสในการฝึกพระยานาค ชื่อ มหาโทณะ เนรมิตมณฑปที่สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการ ขนาด ๓ คาวุต ในแม่น้ำคงคา อาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งบริวารให้ประทับนั่ง ณ มณฑปนั้น พร้อมทั้งบริวารก็นิมนต์เพื่อทรงชมโรงทานของตน ณ ชนบทของตน ให้เหล่านาฏกะนักฟ้อนรำของนาค และนักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีชื่อตาละ ซึ่งทรงเครื่องประดับแต่งตัวนานาชนิด ได้ถวายมหาทาน แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งบริวารด้วยสักการะใหญ่ เสวยเสร็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทำอนุโมทนาเสมือนเสด็จลงสู่มหาคงคา. ในกาลนั้นทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางภิกษุแปดล้าน ผู้ฟังธรรม เวลาจบอนุโมทนาภัตทานเลื่อมใสแล้วบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเราบวชเป็นฤาษี เป็นผู้ชำนาญในอภิญญา ๕ และ

สมาบัติ ๘ สร้างอาศรมอาศัยอยู่ข้างภูเขาหิมพานต์ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้านารทะ อันพระอรหันต์แปดสิบโกฏิและอุบาสกผู้ตั้งอยู่ในอนาคามิผล หนึ่งหมื่นแวดล้อมเสด็จไปยังอาศรมนั้น เพื่ออนุเคราะห์ฤาษีนั้น. ดาบสเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเท่านั้นก็ปลื้มใจ สร้างอาศรมเพื่อเป็นที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งบริวาร ประกาศพระคุณของพระศาสดาสิ้นทั้งคืน ฟังธรรมกถาของพระผู้มีพระภาคเจ้า วันรุ่งขึ้น ก็ไปอุตตรกุรุทวีป นำอาหารมาจากที่นั้น ได้ถวายมหาทานแด่พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งบริวาร ถวายมหาทานอย่างนี้ ๗ วัน นำจันทน์แดงที่หาค่ามิได้มาจากป่าหิมพานต์บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยจันทน์แดงนั้น. ครั้งนั้น พระทศพลอันเทวดาและมนุษย์แวดล้อมแล้ว ตรัสธรรมกถาแล้วทรงพยากรณ์ว่า ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ ในอนาคตกาล. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นชฎิลมีตบะสูง ถึงฝั่งอภิญญา ๕ ท่องเที่ยวไปในอากาศได้.

แม้ครั้งนั้น เราเลี้ยงดูพระพุทธเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าที่ไม่มีผู้เสมอ พร้อมทั้งพระสงฆ์ ทั้งบริวารชน ให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวน้ำแล้วบูชาด้วยจันทน์แดง.

แม้ครั้งนั้น พระนารทพุทธเจ้าผู้นำโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่าจักเป็นพระพุทธเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งร่าเริงใจ จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้านารทะพระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า ธัญญวดี พระชนกเป็นกษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าสุเทวะ พระชนนีพระนามว่า อโนมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระภัททสาละ และพระชิตมิตตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระวาเสฏฐะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระอุตตรา และพระผัคคุนี โพธิพฤกษ์ชื่อว่าต้นมหาโสณะ พระสรีระสูง ๘๘ ศอก พระรัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์แผ่ไปโยชน์หนึ่งเป็นนิตย์ พระชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีของพระองค์พระนามว่า วิชิตเสนา พระโอรสพระนามว่า นันทุตตระกุมาร ปราสาท ๓ หลังชื่อวิชิตะ วิชิตาวี และวิชิตาราม. พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี. พระองค์เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยพระบาท ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

พระนารทพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่าธัญญวดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุเทวะ พระชนนีพระนามว่า พระนางอโนมา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลังชื่อว่า ชิตะ วิชิตะ และอภิรามะ.

มีพระสนมนารี ที่ประดับกายงามสี่หมื่นสามพันนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า วิชิตเสนา พระโอรสพระนามว่า นันทุตตระ.

พระยอดบุรุษทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ โดยดำเนินด้วยพระบาท ทรงบำเพ็ญเพียร ๗ วัน.

พระมหาวีระนารทะ ผู้นำโลก ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ธนัญชัยราชอุทยาน อันสูงสุด.

พระนารทพุทธเจ้าผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่า พระภัททสาละ และพระชิตมิตตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระวาเสฏฐะ.

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระอุตตราและพระผัคคุนี โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นมหาโสณะ.

อัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า อุคครินทะ และ วสภะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ อินทวรี และ คัณฑี.

พระมหามุนี ทรงสูง ๘๘ ศอก เช่นเดียวกับรูปปฏิมาทอง หมื่นโลกธาตุก็เจิดจ้า.

พระรัศมีวาหนึ่ง แล่นออกจากพระวรกายของพระองค์แผ่ไปทั้งทิศน้อยทิศใหญ่ แผ่ไปโยชน์หนึ่งทั้งกลางวันกลางคืน ไม่มีระหว่างทุกเมื่อ.

สมัยนั้น ชนบางพวกจุดคบเพลิง และตามประทีปให้ติดสว่าง ในที่รอบ ๆ โยชน์หนึ่งไม่ได้ เพราะพระพุทธรัศมีครอบงำไว้เสีย.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระนารทพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ก็ยังหมู่ชนเป็นอันมาก ให้ข้ามโอฆสงสาร.

ท้องฟ้างามไพจิตร ด้วยดวงดาวทั้งหลายฉันใด ศาสนาของพระองค์ก็งามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน.

พระนราสภพระองค์นั้น ทรงทำสะพานคือธรรม เพื่อยังผู้ปฏิบัติที่เหลือให้ข้ามกระแสสังสารวัฏ แล้วเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน.

พระพุทธเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ที่ไม่มีผู้เสมอ พระองค์นั้นก็ดี พระขีณาสพทั้งหลาย ผู้มีเดชที่ชั่งไม่ได้เหล่านั้นก็ดี ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่าแน่แท้.

พระนารทพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระชินะ ผู้ประเสริฐ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ กรุงสุทัสสนะ พระสถูปอันประเสริฐ สูง ๔ โยชน์ ก็อยู่ ณ ที่นั้นแล.

จบพรรณนาวงศ์พระนารทพุทธเจ้า

๑๐. วงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐

ว่าด้วยพระประวัติของปทุมุตตรพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐

พระศาสนาของพระนารทพุทธเจ้าเป็นไปได้เก้าหมื่นปี ก็อันตรธาน. หลังจากนั้นกัปนั้นก็พินาศไป ต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็มิได้อุบัติขึ้นในโลก เป็นช่วงเวลายาวนานถึงหนึ่งอสงไขยกัป ที่โลกนี้มืดมน ว่างจากพระพุทธเจ้า ปราศจากแสงแห่งธรรมอันสว่างไสวของพระพุทธเจ้า. จนกระทั่งช่วงเวลาอันมืดมนนับเป็นอสงไขยกัปนั้นได้ล่วงผ่านไปแล้ว ในกัปหนึ่ง ที่สุดแสนกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ พระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพิชิตมาร ปลงภาระ ไม่มีสังสารวัฏ ทรงเป็นแก่นสารให้หมู่สัตว์ ยอดเยี่ยมเหนือโลกทั้งปวง พระนามว่า ปทุมุตตระ ก็อุบัติขึ้นในโลก. แม้พระองค์ก็ได้ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย แล้วไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากดุสิตนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางสุชาดาเทวี ผู้เกิดในสกุลที่มีชื่อเสียง อัครมเหสีของ พระเจ้าอานันทะ ผู้ทำความบันเทิงจิตแก่ชนทั้งปวง ณ กรุงหังสวดี. พระนางสุชาดาเทวีนั้นอันทวยเทพอารักขาแล้ว ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติพระปทุมุตตรกุมาร ณ พระราชอุทยานหังสวดี. ในสมัยที่พระองค์ทรงปฏิสนธิและสมภพ ก็มีปาฏิหาริย์ ดังกล่าวแล้วแต่หนหลัง.

ดังได้สดับมา ในสมัยพระราชกุมารพระองค์นั้น ทรงสมภพ ฝนดอกปทุมก็ตกลงมา. ด้วยเหตุนั้น ในวันเฉลิมพระนามพระกุมาร พระประยูรญาติทั้งหลายจึงเฉลิมพระนามว่า ปทุมุตตรกุมาร. พระกุมารพระองค์นั้นทรงครองฆราวาสวิสัยหมื่นปี(บางที่ว่าเก้าพันปี). พระองค์มีปราสาท ๓ หลังเหมาะแก่ฤดูทั้งสาม ชื่อนรวาหนะ ยสวาหนะ และ วสวัตดี(บางที่ว่า นารี พาหนะ และยสวดี) มีพระสนมนารีสี่หมื่นสามพันนาง มีพระนางวสุทัตตาเทวี เป็นประมุข เมื่อพระอุตตรกุมาร ผู้ยอดเยี่ยมด้วยพระคุณทุกอย่าง พระโอรสของพระนางวสุทัตตาเทวีทรงสมภพแล้ว พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงพระดำริจักเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ พอทรงพระดำริเท่านั้นปราสาทที่ชื่อว่าวสวัตดี ก็ลอยขึ้นสู่อากาศ เหมือนจักรของช่างหม้อไปทางท้องนภากาศอัมพรสถาน เหมือนเทพวิมาน และเหมือนดวงจันทร์เพ็ญ ทำโพธิพฤกษ์ไว้ตรงกลาง ปราสาทก็ประดิษฐานลงสู่พื้นดิน เหมือนปราสาทที่กล่าวมาแล้ว ในการพรรณนาวงศ์ของพระ

โสภิตพุทธเจ้า.

ได้ยินว่า พระมหาบุรุษเสด็จลงจากปราสาทนั้น ทรงห่มผ้ากาสายะ อันเป็นธงชัยแห่งพระอรหันต์ ซึ่งเทวดาถวาย ทรงผนวชในปราสาทนั้นนั่นเอง ส่วนปราสาทกลับมาตั้งอยู่ในที่ตั้งเดิมของตน. บริษัททุกคนที่ไปกับพระมหาสัตว์ พากันบวช เว้นพวกสตรี. พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียร ๗ วัน พร้อมกับผู้บวชเหล่านั้น วันวิสาขบูรณมีเสวยข้าวมธุปายาส ที่ ธิดารุจานันทเศรษฐี อุชเชนีนิคม ถวายแล้ว ทรงพักกลางวัน ณ สาลวัน เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ สุมิตตะอาชีวก ถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ ชื่อ ต้น สลละ (ช้างน้าว) ทรงทำประทักษิณโพธิพฤกษ์นั้น ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๓๘ ศอก ทรงนั่งขัดสมาธิ อธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดพระยามารพร้อมด้วยเสนา ยามที่ ๑ ทรงระลึกได้บุพเพนิวาส. ยามที่ ๒ ทรงชำระทิพยจักษุให้บริสุทธิ์, ยามที่ ๓ ทรงพิจารณาปัจจยาการ ทรงออกจากจตุตถฌานมีอานาปานัสสติเป็นอารมณ์ แล้วหยั่งลงในขันธ์ ๕ ทรงเห็นลักษณะ ๕๐ ถ้วน ด้วยสามารถแห่งความเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป ทรงเจริญวิปัสสนาจนถึงโคตรภูญาณ แทงตลอดพระพุทธคุณทั้งสิ้น ด้วยอริยมรรค ทรงเปล่งพระอุทานที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงประพฤติมาว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ได้ทราบว่า ครั้งนั้น ฝนดอกปทุมตกลงมา ประหนึ่งประดับทั่วภายในทั้งหมื่นจักรวาล. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระนารทพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้า พระชินะผู้ไม่หวั่นไหว เปรียบดังสาครที่ไม่กระเพื่อม ฉะนั้น.

พระปทุมุตตรพุทธเจ้าได้อุบัติในกัปใด กัปนั้นเป็นมัณฑกัป หมู่ชนผู้สั่งสมกุศลไว้ ก็ได้เกิดในกัปนั้น.

ในคำนี้ พึงทราบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์อุบัติในกัปใด กัปนี้ชื่อว่ามัณฑกัป.

จริงอยู่ กัปมี ๒ อย่าง คือ สุญญกัป และอสุญญกัป บรรดากัปทั้งสองนั้น

พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิ ย่อมไม่อุบัติในสุญญกัป เพราะฉะนั้นกัปนั้น จึงเรียกว่า สุญญกัป เพราะว่างเปล่าจากบุคคลผู้มีคุณ.

อสุญญกัปนี้ ๕ อย่าง คือ สารกัป มัณฑกัป วรกัป สารมัณฑกัป ภัททกัป.

ในอสุญญกัปนั้นกัปที่ประกอบด้วยสาระคือคุณ เรียกว่า สารกัป เพราะปรากฏพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่พระองค์เดียว. ผู้กำเนิดคุณสาร ยังคุณสารให้เกิด

ส่วนในกัปใด เกิดพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ กัปนั้นเรียกว่า มัณฑกัป.

ในกัปใด เกิดพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ บรรดาพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์นั้น พระองค์ที่ ๑ พยากรณ์พระองค์ที่ ๒ พระองค์ที่ ๒ พยากรณ์พระองค์ที่ ๓. ในกัปนั้น มนุษย์ทั้งหลาย มีใจเบิกบาน ย่อมเลือกโดยปณิธานที่ตนปรารถนา เพราะฉะนั้น กัปนั้น จึงเรียกว่า วรกัป.

ส่วนในกัปเกิดพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ กัปนั้นเรียกว่า สารมัณฑกัป เพราะประเสริฐกว่า มีสาระกว่า กัปก่อน ๆ

ในกัปใดเกิดพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ กัปนั้นเรียกว่า ภัททกัป.

ก็ภัททกัปนั้น หาได้ยากยิ่ง. ก็กัปนั้น โดยมาก สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มากด้วยกัลยาณสุข.

ส่วนใหญ่แล้วโดยมากแล้ว ย่อมเป็นอย่างนี้ คือว่า ในภัททกัปนั้น ติเหตุกสัตว์(ผู้ถึงพร้อมด้วย อโลภะ อโทสะ อโมหะ)ย่อมทำความสิ้นกิเลส ทุเหตุกสัตว์(ผู้ถึงพร้อมด้วย อโลภะ อโทสะ)ย่อมถึงสุคติ. อเหตุกสัตว์(ผู้หนาด้วยกิเลส)ก็ย่อมได้เหตุ(คือได้โอกาสสร้างบารมีที่ไม่เคยมีให้เกิดมีขึ้น). เพราะฉะนั้น กัปนั้น จึงเรียกว่าภัททกัป.

ด้วยเหตุนั้น จึงกล่าวว่า อสุญญกัปมี ๕ เป็นต้น. สมจริงดังที่พระโบราณาจารย์กล่าวไว้ว่า

ในสารกัป มีพระพุทธเจ้า ๑ พระองค์ , ในมัณฑกัป มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ , ในวรกัป มีพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ , ในสารมัณฑกัป มีพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ , ในภัททกัป มีพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ พระพุทธเจ้ามากกว่านั้นไม่มี ดังนี้.

ส่วนในกัปใด ที่พระปทุมุตตรทศพลอุบัติ กัปนั้นแม้เป็นสารกัป แต่ว่าท่านก็เรียกว่ามัณฑกัป เพราะเป็นเช่นเดียวกับมัณฑกัป ด้วยคุณสมบัติที่ว่า ในสมัยของพระ

ปทุมุตตรพุทธเจ้านั้น ไร้ซึ่งเดียรถีย์(ผู้ที่ไม่นับถือพระรัตนตรัยไม่เชื่อคำสอนในพระพุทธศาสนา) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถนำพาผู้ที่เคยเป็นเดียรถีย์มาแต่เดิมให้ละทิ้งจากความเห็นผิด แล้วหันมานับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ กลับกลายเป็นพุทธสาวกได้ทั้งหมด.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ. ผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงยับยั้ง ณ โพธิบัลลังก์ ๗ วัน ทรงย่างพระบาทเบื้องขวา ด้วยหมายพระหฤทัยว่า จะวางพระบาทลงที่แผ่นดิน. ลำดับนั้น ดอกบัวบกทั้งหลายมีเกสรและช่อละเอียดไร้มลทิน มีใบดังเกิดในน้ำไม่หม่นหมองไม่บกพร่องแต่บริบูรณ์ ชำแรกแผ่นดินผุดขึ้นมา บัวบกเหล่านั้นมีใบชิดกัน ๙๐ ศอก เกสร ๓๐ ศอก ช่อ ๑๒ ศอก เรณูของดอกแต่ละดอกขนาดหม้อใหม่ ส่วนพระศาสดาสูง ๕๘ ศอก ระหว่างพระพาหาสองข้างของพระองค์ ๑๘ ศอก พระนลาต ๕ ศอก พระหัตถ์และพระบาท ๑๑ ศอก. พอพระองค์ทรงเหยียบช่อ ๑๒ ศอก ด้วยพระบาท ๑๑ ศอก เรณูขนาดหม้อใหม่ ก็ฟุ้งขึ้นกลบพระสรีระ ๕๘ ศอก แล้วกลับท่วมทับ ทำให้เป็นเหมือนฝุ่นมโนศิลาป่นเป็นจุณ. หมายเอาข้อนั้น พระอาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์สังยุตตนิกายจึงกล่าวว่า พระศาสดาจึงปรากฏพระนามในโลกว่า พระปทุมุตตระ ดังนี้.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ ผู้ยอดเยี่ยมเหนือโลกทั้งปวง ทรงรับอาราธนาของท้าวมหาพรหม ทรงตรวจดูสัตว์ทั้งหลาย ว่าผู้ใดหนอ ที่จักเป็นดังภาชนะทอง รองรับพระธรรมเทศนา ทรงเห็นพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ เทวละ และ สุชาตะ ที่กรุงมิถิลา ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ทันใดก็เสด็จโดยทางอากาศ ลงที่พระราชอุทยานกรุงมิถิลา ใช้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานให้เรียกพระราชกุมารทั้งสองพระองค์มาแล้วทั้งสองพระองค์นั้น ทรงดำริว่า ได้ยินว่า พระปทุมุตตรกุมาร โอรสของพระเจ้าอาของเรา ทรงผนวชแล้ว. พระองค์จักต้องทรงได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นแน่ ก็ตอนนี้ พระองค์ได้เสด็จถึงนครของเรา จำเราจักเข้าไปเฝ้าพระองค์พร้อมด้วยบริวาร

หมู่ชนเหล่านั้นก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ นั่งแวดล้อม. ครั้งนั้นพระทศพลบรมศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันพระราชกุมารและบริวารเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงรุ่งโรจน์ดุจพระจันทร์ในวันเพ็ญ อันหมู่ดาวแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ที่นั้น. ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

สมัยต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยังมหาชนให้ร้อนด้วยความร้อนในนรก (หมายถึงว่า ทรงแจกแจงแสดงเรื่องนรก จนมหาชนที่ฟังธรรมเทศนาเกิดความกลัว

ทุกข์โทษในนรก) ทรงแสดงธรรมในสมาคมของสรทดาบส ทรงยังหมู่สัตว์นับได้สามล้านเจ็ดแสน ให้ดื่มอมตธรรม ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์สามล้านเจ็ดแสน

ก็ครั้งที่ พระเจ้าอานันทมหาราช ปรากฏพระองค์ในกรุงมิถิลา ในสำนักของพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยบุรุษ [ทหาร] สองหมื่นและอำมาตย์ยี่สิบคน. พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ ทรงให้ชนเหล่านั้นบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาทุกคน ก็พระองค์ผู้เห็นแจ้งในโลกธาตุทั้งปวง อันชนเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว เสด็จไปทำการสงเคราะห์พระชนก ซึ่งประทับอยู่ ณ กรุงหังสวดีราชธานี ในที่นั้น พระองค์ได้เสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรม ในท้องนภากาศ แล้วตรัสแสดงพุทธวงศ์ เหมือนกับที่ พระผู้-มีพระภาคเจ้าของเรา ตรัสแสดงพุทธวงศ์ในกรุงกบิลพัสดุ์นั่นแล ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์ห้าล้าน

ครั้งที่ พระบรมศาสดา ผู้ทรงมีพระพักตร์เสมือนจันทร์เพ็ญในวันมาฆปูรณมี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิ ณ มิถิลาราชอุทยาน กรุงมิถิลา นั้นเป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑

ครั้งเมื่อ พระผู้มีพระภาคเจ้า จำพรรษา ณ ยอดเขาเวภารบรรพต ทรงแสดงธรรมโปรดมหาชนที่มาชมบรรพต ทรงยังชนเก้าหมื่นโกฏิให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีพระคุณ ผู้เป็นนาถะของ ๓ โลก ทรงทำการเปลื้องมหาชนจากเครื่องผูก เสด็จจาริกไปตามชนบท ภิกษุแปดหมื่นโกฏิประชุมกัน นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นผู้ครองรัฐใหญ่ชื่อว่า ชฎิล มีทรัพย์หลายโกฏิ ได้ถวายทานอย่างดีพร้อมทั้งจีวร แด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เสร็จอนุโมทนาภัตทาน(การถวายอาหาร) พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ในอนาคตกาล ท่านผู้นี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ ในที่สุดแสนกัป ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นผู้ครองรัฐ ชื่อชฎิล ได้ถวายภัตตาหารพร้อมทั้งผ้า แด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ทรงพยากรณ์เราว่า ท่าน

ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ในแสนกัปนับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตาและอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็อธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้น ได้ทำความเพียรมั่นคงอย่างยิ่ง เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า ปทุมุตตระ ไม่มีพวกเดียรถีย์ เทวดาและมนุษย์ทุกคน

ถึงพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเป็นสรณะ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น พวกเดียรถีย์ ผู้มีใจผิดปกติ มีใจเสีย ถูกกำจัดมานะหมด บุรุษบางพวกของเดียรถีย์เหล่านั้น ไม่ยอมบำรุงบำเรอ ก็ขับไล่เดียรถีย์เหล่านั้น ออกไปจากแว่นแคว้น.

ทุกคนมาประชุมกันในที่นั้น ก็เข้าไปที่สำนักของพระพุทธเจ้า ทูลวอนว่า ข้าแต่พระมหาวีระ ขอพระองค์ทรงเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระผู้มีพระจักษุ ขอพระองค์ทรงเป็นสรณะ.

พระพุทธเจ้าผู้ทรงมีความเอ็นดู มีพระกรุณา แสวงประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ก็ทรงยังเดียรถีย์ที่ประชุมกันทั้งหมดให้ตั้งอยู่ในศีล.

ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จึงไม่อากูลอย่างนี้ เพราะว่างเปล่าจากเดียรถีย์ทั้งหลาย ย่อมงดงามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้ชำนาญ ผู้คงที่.

พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระพระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า หังสวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอานันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดาเทวี. คู่พระอัครสาวก ชื่อ พระเทวิละ และ พระสุชาตะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อ พระสุมนะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อ พระอมิตา และ พระอสมา โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นสลละ (ช้างน้าว). พระสรีระสูง ๕๘ ศอก พระรัศมีของพระองค์แผ่ไปกินเนื้อที่ ๑๒ โยชน์ โดยรอบ พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวสุทัตตา พระโอรสพระนามว่า อุตตระ เล่ากันว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารนันทาราม อันเป็นที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง. ส่วนพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ กระจัดกระจายทั่วไป พวกมนุษย์ทั่วชมพูทวีป ชุมนุมกันช่วยกันสร้างพระเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการสูง ๑๒ โยชน์ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระปทุมุตตรศาสดา ทรงมีพระนครชื่อหังสวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอานันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดา.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี(บางที่ว่าหมื่นปี) ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อ นารี พาหนะ ยสวดี.

มีพระสนมนารี ที่แต่งกายงาม จำนวนสี่หมื่นสามพันนาง มีพระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวสุลทัตตา พระโอรสพระนามว่า พระอุตตระ.

พระผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยปราสาท ทรงตั้งความเพียร ๗ วัน.

พระมหาวีระ ปทุมุตตระ ผู้นำพิเศษ ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรม ณ พระราชอุทยานมิถิลาอันสูงสุด.

พระปทุมุตตรศาสดา ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่า พระเทวิละ และพระสุชาตะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสุมนะ.

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระอมิตา และ พระอสมา โพธิพฤกษ์เรียกว่า ต้นสลละ (ต้นช้างน้าว).

อัครอุปัฏฐากชื่อว่า อมิตะ และติสสะ อัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า หัตถา และ สุจิตตา.

พระมหามุนี สูง ๕๘ ศอก พระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ เช่นเดียวกับรูปปฏิมาทอง.

พระรัศมีแห่งพระสรีระ แผ่ไป ๑๒ โยชน์ โดยรอบ ยอดเรือน บานประตู ฝา ต้นไม้ กองศิลาคือภูเขา ปิดกั้นพระรัศมีนั้นไม่ได้.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระปทุมุตตรพุทธเจ้า พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระบรมศาสดา ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ย่อมยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระองค์ทั้งพระสาวก ยังชนเป็นอันมากให้ข้ามแล้ว ตัดความสงสัยทุกอย่าง ก็ดับขันธปรินิพพานเหมือนกองไฟลุกโพลงแล้วก็ดับไปฉะนั้น.

พระปทุมุตตรชินพุทธเจ้า ปรินิพพาน ณ พระวิหารนันทาราม พระสถูปอันประเสริฐของพระองค์ ณ ที่นั้น สูง ๑๒ โยชน์.

จบพรรณาวงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้า

(ตั้งแต่นี้ไป จักย่อความที่มาแล้วซ้ำ ๆ กัน มีการบำเพ็ญบารมีเป็นต้น จะกล่าวแต่ความที่แปลกกันเท่านั้น พึงทราบว่า การพรรณนาจะดำเนินต่อไปอย่างนี้แล).

๑๑. วงศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑

ว่าด้วยพระประวัติของพระสุเมธพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑

เมื่อพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ดับขันธปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่อุบัติเป็นเวลาเจ็ดหมื่นกัป โลกได้ว่างจากพระพุทธเจ้าเป็นระยะเวลานานแสนนาน จนกระทั่ง ในกัปหนึ่ง เมื่อสามหมื่นกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดสองพระองค์ คือ พระสุเมธะ และ พระสุชาตะ ในสองพระองค์นั้น พระโพธิสัตว์นามว่า สุเมธะ ผู้บรรลุเมธาปัญญาแล้ว บำเพ็ญบารมีทั้งหลาย บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนาง สุทัตตาเทวี อัครมเหสี ของ พระเจ้าสุทัตตะ กรุงสุทัสสนะ ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ สุทัสสนราชอุทยาน ประหนึ่งดวงทินกรอ่อน ๆ ลอดหลืบเมฆ ฉะนั้น พระองค์ครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า สุจันทนะ กัญจนะ และสิริวัฒนะ ปรากฏมีพระสนมนารีสี่หมื่นแปดพันนาง มีพระนางสุมนามหาเทวีเป็นประมุข.

พระสุเมธกุมาร นั้น เมื่อพระโอรสของ พระนางสุมนาเทวี พระนามว่า ปุนัพพสุมิตตะประสูติ ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง ทรงผนวชโดยมีมนุษย์ร้อยโกฏิบวชตามเสด็จ พระองค์อันมนุษย์เหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงทำความเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบูรณมีเสวยข้าวมธุปายาส ที่ ธิดานกุลเศรษฐี ณ นกุลนิคม ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาลวัน ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่สุวัฑฒอาชีวก ถวายแล้ว ทรงลาดสันถัดหญ้า กว้าง ๒๐ ศอก ที่โคนโพธิพฤกษ์ชื่อนีปะ (ต้นกะทุ่ม) ทรงกำจัดมารพร้อมด้วยเสนาแล้ว บรรลุพระอภิสัมโพธิญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้

เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งใกล้ ๆ โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ในสัปดาห์ที่ ๘ ทรงรับอาราธนาแสดงธรรมของท้าวมหาพรหม ทรงตรวจดูภัพพบุคคล(ผู้ไม่อาภัพ) ทรงเห็น สรณกุมาร และสัพพกามีกุมาร พระกนิษฐภาดาของพระองค์ และภิกษุที่บวชกับพระองค์ร้อยโกฏิ เป็นผู้สามารถแทงตลอดธรรมคือ สัจจะ ๔ จึงเสด็จทางอากาศ ทรงลงที่สุทัสสนะราชอุทยานใกล้กรุงสุทัสสนะ โปรดให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยาน เรียกพระกนิษฐภาดามาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางบริวารเหล่านั้น ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำ ผู้ที่เข้าเฝ้ายาก มีพระเดชยิ่ง เป็นพระมุนี สูงสุดแห่งโลกทั้งปวง.

พระองค์มีพระเนตรผ่องใส พระพักตร์งามพระวรกายใหญ่ตรง สดใส ทรงแสวงประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ทรงเปลื้องสัตว์เป็นอันมาก จากเครื่องผูก.

ครั้งพระพุทธเจ้าทรงบรรลุพระโพธิญาณ อันสูงสุดสิ้นเชิง ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ กรุงสุทัสสนะ.

อภิสมัยในการทรงแสดงธรรมแม้ของพระองค์ก็มี ๓ ครั้ง อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.(อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้ามหากรุณาสมาบัติตอนย่ำรุ่ง ออกจากสมาบัตินั้นแล้ว ทรงตรวจดูโลก ก็เห็นยักษ์กินคน ชื่อ กุมภกรรณ มีอานุภาพเสมือนกุมภกรรณปรากฏเรือนร่างร้ายอยู่ปากดงใหญ่ คอยดักตัดการสัญจรทางเข้าดงอยู่ พระองค์จึงเสด็จแต่ลำพังพระองค์ไม่มีสหาย ไปยังภพของยักษ์ตนนั้น เข้าไปข้างใน ประทับนั่งบนที่ไสยาสน์อันมีสิริ ลำดับนั้น ยักษ์ตนนั้น ทนการลบหลู่ไม่ได้ ก็กริ้วโกรธเหมือนงูมีพิษร้ายแรงถูกตีด้วยไม้ ประสงค์จะขู่พระทศพลให้กลัวจึงทำอัตภาพของตนให้ร้ายกาจ ทำศีรษะเหมือนภูเขา เนรมิตดวงตาทั้งสองเหมือนดวงอาทิตย์ ทำเขี้ยวคมยาวใหญ่อย่างกับหัวคันไถ มีท้องเขียวใหญ่ยาน มีแขนอย่างกะลำต้นตาลมีจมูกแบนวิกลและคด มีปากแดงใหญ่อย่างกะปล่องภูเขา มีเส้นผมใหญ่เหลืองและหยาบ มีแววตาน่ากลัวยิ่ง มายืนอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าสุเมธะ บังหวนควัน บันดาลเพลิงลุกโชน บันดาลฝน ๙ อย่าง คือ ฝนแผ่นหิน ภูเขา เปลวไฟ น้ำ ตม เถ้า อาวุธ ถ่าน

เพลิงและฝนทรายให้ตกลงมา แต่ก็ไม่อาจให้พระผู้มีพระภาคเจ้าขยับเขยื้อนแม้เพียงปลายขน คิดว่า “จำเราจักถามปัญหาแล้วฆ่าเสีย” แล้วถามปัญหาเหมือนอาฬวกยักษ์ถามพระพุทธเจ้าของเราในกาลบัดนี้นั่นเอง(ท่อนที่ ๒ ของ บทพาหุง คือ มาราติเร-กะมะภิยุชฯ) ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสุเมธะทรงนำยักษ์ตนนั้นเข้าสู่ศีลวินัยด้วยทรงพยากรณ์ปัญหา. เขาว่า วันที่ ๒ จากวันนั้นพวกมนุษย์ชาวแคว้น นำเอาราชกุมารพร้อมด้วยภัตตาหารที่บรรทุกมาเต็มเกวียน มอบให้ยักษ์ตนนั้นเพื่อเป็นเครื่องเซ่นสังเวย ในกาลครั้งนั้นแล ยักษ์ได้ถวายพระราชกุมารแด่พระพุทธเจ้า พวกมนุษย์ที่อยู่ประตูดงก็มาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้งนั้น ในสมาคมนั้น พระทศพลเมื่อทรงแสดงธรรมอันเหมาะแก่จริตของยักษ์ ได้ทรงยังธรรมจักษุให้เกิดขึ้นแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ นั้นเป็นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒

ครั้งที่ทรงประกาศสัจจะ ๔ ณ สิรินันทราชอุทยาน อุปการีนคร ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าสุเมธะ ก็ทรงมีสาวกสันนิบาต ๓ ครั้ง ในสันนิบาตครั้งที่ ๑ ณ กรุงสุทัสสนะ มีพระขีณาสพร้อยโกฏิ ในสันนิบาตครั้งที่ ๒ เมื่อพวกภิกษุกรานกฐิน ณ ภูเขาเทวกูฏ มีพระอรหันต์เก้าสิบโกฏิ ในสันนิบาตครั้งที่ ๓ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริก มีพระอรหันต์แปดสิบโกฏิ

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเราเป็นมาณพที่เป็นยอดของคนทั้งปวง ชื่อ อุตตระ สละทรัพย์แปดสิบโกฏิที่ฝังเก็บไว้ ถวายมหาทานแด่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานฟังธรรมของพระทศพลในครั้งนั้น ก็ตั้งอยู่ในสรณะแล้วออกบวช พระศาสดาแม้พระองค์นั้น เมื่อทรงทำอนุโมทนาโภชนทาน ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่าในอนาคตกาล ท่านผู้นี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นมาณพชื่ออุตตระ เราสั่งสมทรัพย์ไว้ในเรือนจำนวนแปดสิบโกฏิ.

เราถวายทรัพย์ทั้งหมดสิ้น แด่พระผู้นำโลกพร้อมทั้งพระสงฆ์ ถึงพระองค์เป็นสรณะ และเราชอบใจการบวชอย่างยิ่ง.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงทำอนุโมทนา ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อล่วงไปสามหมื่นกัป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้ง

ความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่า

ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว จิตก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราเล่าเรียนพระสูตรพระวินัย และนวังคสัตถุศาสน์ทุกอย่าง ยังศาสนาของพระชินพุทธเจ้าให้งาม.

เราไม่ประมาทในพระศาสนานั้น. อยู่แต่ในอิริยาบถ นั่ง ยืน และเดิน ก็ถึงฝั่งแห่งอภิญญา เข้าถึงพรหมโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้า สุเมธะทรงมีพระนครชื่อว่าสุทัสสนะ พระชนกพระนามว่าพระเจ้าสุทัตตะ พระชนนี พระนามว่า พระนางสุทัตตา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสรณะ และ พระสัพพกามะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อ พระสาคระ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อพระรามา พระสุรามา โพธิพฤกษ์ ชื่อมหานีปะคือต้นกะทุ่มใหญ่ พระสรีระสูง ๘๘ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี ทรงครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี พระอัครมเหสีพระนามว่าพระนาง สุมนา พระโอรสพระนามว่า ปุนัพพสุมิตตะ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยาน คือช้าง. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระสุเมธพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่าสุทัสสนะ พระชนกพระนามว่าพระเจ้าสุทัตตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุทัตตา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี มีปราสาทชั้นยอด ๓ หลัง ชื่อว่าสุจันทะ กัญจนะ และสิริวัฑฒะ

มีพระสนมนารีที่ประดับกายงามสี่หมื่นแปดพันนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางสุมนา พระโอรสพระนามว่า ปุนัพพะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง ทรงตั้งความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระสุเมธะ ผู้นำโลก ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุทัสสนราชอุทยานอันสูงสุด.

พระสุเมธพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระสรณะ พระสัพ-

พกามะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระสาคระ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระรามา และ พระสุรามา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ต้นนิมพะคือต้นสะเดา(บางที่ว่านีปะต้นกระทุ่ม).

อัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า อุรุเวลา และยสวา อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า ยสา และสิริวา.

พระมหามุนี สูง ๘๘ ศอก ส่องสว่างทุกทิศเหมือนดวงจันทร์ ส่องสว่างเห็นหมู่ดาวฉะนั้น.

ธรรมดามณีรัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ์ ยาว ๔ ศอก ใหญ่เท่ากับดุมเกวียน มีมณีแปดหมื่นสี่พันเป็นบริวาร ดูน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ประดุจดึงดูดความงามที่เกิดจากสิริ มาจากศศิธรเต็มดวงในฤดูสารท อันหมู่ดาวแวดล้อมแล้ว มีที่มาจากเขาเวปุลลบรรพต รัศมีของมหามงคลรัตนมณีนั้น ย่อมแผ่แสงอันสว่างไสวงดงามไปตลอดโอกาสประมาณโยชน์หนึ่งโดยรอบ ฉันใด

แสงสว่างของอภิมหามงคลรัตนะ คือพระรัศมีของพระบรมศาสดาสุเมธสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมครูของเทวดาและมนุษย์ ก็แผ่ไปโยชน์หนึ่งโดยรอบ ฉันนั้น.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ย่อมยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระศาสนานี้ เกลื่อนกล่นด้วยพระอรหันต์ ผู้มีวิชชา ๓ มีอภิญญา ๖ ผู้ถึงกำลังฤทธิ์ ผู้คงที่ดี.

พระอรหันต์เหล่านั้นทั้งหมด มียศที่หาประมาณมิได้ หลุดพ้น ปราศจากอุปธิ ท่านผู้มียศใหญ่เหล่านั้นแสดงแสงสว่างคือญาณแล้ว ต่างก็นิพพานไป.

พระชินวรสุเมธพุทธเจ้า ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเมธาราม พระบรมสารีริกธาตุก็เฉลี่ยกระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศนั้น ๆ.

จบพรรณนาวงศ์พระสุเมธพุทธเจ้า

๑๒. วงศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒

ว่าด้วยพระประวัติของพระสุชาตพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒

ภายหลัง ต่อมาจากสมัยของพระสุเมธพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมแล้วเจริญขึ้น จนมีอายุนับประมาณมิได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนถึงสมัยที่มนุษย์มีช่วงอายุเก้าหมื่นปี พระศาสดาพระนามว่า สุชาตะ ผู้มีพระรูปกายเกิดดี มีพระชาติบริสุทธิ์ ก็อุบัติในโลก แม้พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางปภาวดี อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้าอุคคตะ กรุงสุมงคล ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ออกจากพระครรภ์ของพระชนนี. ในวันเฉลิมพระนาม พระชนกชนนีเมื่อจะทรงเฉลิมพระนามของพระองค์ ก็ได้ทรงเฉลิมพระนามว่า สุชาตะ เพราะเกิดมาแล้ว ยังสุขให้เกิดแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั่วชมพูทวีป. พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่าสิรี อุปสิรี และสิรินันทะ(บางที่ว่า สิริ อุปสิริ และจันทะ) ปรากฏพระสนมนารีสองหมื่นสามพันนาง มีพระนางสิรินันทาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า อุปเสน ของพระนางสิรินันทาเทวีทรงสมภพแล้ว พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงม้าต้นชื่อว่า หังสวหะ เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ทรงผนวช มนุษย์โกฏิหนึ่ง ก็บวชตามพระองค์ผู้ทรงผนวชอยู่ ลำดับนั้น พระมหาบุรุษนั้นอันมนุษย์เหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๙ เดือน ในวันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาส รสอร่อย ที่ธิดาของสิรินันทนเศรษฐีแห่งสิรินันทนนคร ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาลวัน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่สุนันทอาชีวกถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ ชื่อ เวฬุ ต้นไผ่ ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๓๓ ศอก เมื่อดวงอาทิตย์ยังคงอยู่ ก็ทรงกำจัดมารพร้อมด้วยเสนา ทรงแทงตลอดพระสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ทรงเปล่งพระอุทานที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงประพฤติมาแล้ว ทรงยับยั้งอยู่ใกล้โพธิต้นพฤกษ์นั้นแล ตลอด ๗ สัปดาห์ อันท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงเห็นพระสุทัสสนกุมาร พระกนิษฐภาดาของพระองค์ และเทวกุมาร บุตรปุโรหิต เป็นผู้ที่จะสามารถแทงตลอดธรรมคือสัจจะ ๔ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่ สุมังคลราชอุทยาน

กรุงสุมงคล ให้พนักงานเฝ้าราชอุทยาน เรียก พระสุทัสสนกุมาร กนิษฐภาดาและ เทวกุมาร บุตรปุโรหิตมาแล้ว ประทับนั่งท่ามกลางกุมารทั้งสองนั้น พร้อมด้วยบริวาร ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ที่นั้น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แปดสิบโกฏิ นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๑.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนมหาสาลพฤกษ์ ใกล้ประตูสุทัสสนราชอุทยาน แล้วเสด็จเข้าจำพรรษา ณ ดาวดึงส์เทวโลก ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์สามล้านเจ็ดแสน นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ครั้งพระสุชาตทศพลเสด็จเข้าเฝ้าพระชนก ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์หกล้าน นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในมัณฑกัปนั้นนั่นแล มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า สุชาตะ ผู้นำ มีพระหนุดังคางราชสีห์ มีพระศอดังโคอุสภะ มีพระคุณหาประมาณมิได้ เข้าเฝ้าได้ยาก.

พระสัมพุทธเจ้า รุ่งเรืองด้วยพระสิริ ย่อมงามสง่าทุกเมื่อ เหมือนดวงจันทร์หมดจดไร้มลทิน เหมือนดวงอาทิตย์ ส่องแสงแรงร้อน ฉะนั้น.

พระสัมพุทธเจ้า บรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุดสิ้นเชิงแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ กรุงสุมงคล.

เมื่อพระสุชาตพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ สัตว์แปดสิบโกฏิตรัสรู้ ในการแสดงธรรมครั้งที่ ๑.

ครั้งพระสุชาตพุทธเจ้า ผู้มีบริวารยศหาประมาณมิได้ เสด็จเข้าจำพรรษา ณ เทวโลก อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์สามล้านเจ็ดแสน.

ครั้งพระสุชาตพุทธเจ้า ผู้เสมอด้วย พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอ เข้าไปโปรดพระชนก อภิสมัยครั้งที่ ๓. ได้มีแก่สัตว์หกล้าน.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมโปรดมนุษย์ที่มาใน สุธรรมราชอุทยาน กรุงสุธรรมวดี ทรงยังชนหกล้านให้บวชด้วยเอหิภิกขุภาวะ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

ต่อจากนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก ภิกษุห้าล้านประชุมกันเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

พระสุทัสสนเถระพาบุรุษสี่แสนซึ่งฟังข่าวว่าพระสุทัสสนกุมาร ทรงผนวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า บรรลุพระอรหัต จึงมาเข้าเฝ้าพระสุชาตนราสภ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดบุรุษเหล่านั้น ทรงให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในสันนิบาตที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นั้น ท่ามกลางพระสาวกสี่แสน เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ สดับข่าวว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลก ก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า สดับธรรมกถา ก็ถวายราชสมบัติในมหาทวีปทั้ง ๔ พร้อมด้วยรัตนะ ๗ แด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ทรงผนวชในสำนักของพระศาสดา ชาวทวีปทั้งสิ้น รวบรวมรายได้ที่เกิดในรัฐ ทำหน้าที่ของคนวัดให้สำเร็จ ถวายมหาทานเป็นประจำแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า โคตมะ ในอนาคตกาล. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ มีกำลังมาก ท่องเที่ยวไปในอากาศ.

เรามอบถวายราชสมบัติอย่างใหญ่ ในทวีปทั้ง ๔ และรัตนะ ๗ แด่พระพุทธเจ้าผู้สูงสุด แล้วบวชในสำนักของพระองค์.

ชาววัดทั้งหลาย รวบรวมรายได้ในชนบทมาจัดหาปัจจัย ที่นอน ที่นั่ง สำหรับพระภิกษุสงฆ์.

แม้พระพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในหมื่นโลกธาตุพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่าท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ในที่สุดสามหมื่นกัป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม

แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งร่าเริงใจ อธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด ยังพระศาสนาของพระชินเจ้าให้งาม.

เราอยู่อย่างไม่ประมาทในพระศาสนานั้น เจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงฝั่งแห่งอภิญญาแล้ว ไปสู่พรหมโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสุชาตะ ทรงมีพระนคร ชื่อว่า สุมังคละ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอุคคตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางปภาวดี คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระสุทัสสนะ และ พระสุเทวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระนารทะ พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระนาคา และ พระนาคสมาลา โพธิพฤกษ์ชื่อว่ามหาเวฬุ ต้นไผ่ใหญ่ เขาว่าต้นไผ่ใหญ่นั้น มีรูลีบ ลำต้นใหญ่ ปกคลุมด้วยใบทั้งหลายที่ไร้มลทิน สีเสมือนแก้วไพฑูรย์ น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง งามเพริศแพร้วเหมือนกำแววหางนกยูง ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มีพระสรีระสูง ๕๐ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสิรินันทา พระโอรสพระนามว่า อุปเสนะ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือม้าต้น. พระองค์ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหาร สิลาราม กรุงจันทวดี ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

พระสุชาตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่มีพระนครชื่อว่าสุมงคล พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอุคคตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางปภาวดี.

ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า สิริ อุปสิริ และจันทะ.

มีพระสนมนารีแต่งกายงาม สองหมื่นสามพันนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสิรินันทา พระโอรส พระนามว่าอุปเสนะ.

พระพุทธชินเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือม้า ทรงตั้งความเพียร ๙ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระ สุชาตพุทธเจ้า ผู้นำโลก ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุมงคลราชอุทยานอันอุดม.

พระสุชาตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวก ชื่อพระสุทัสสนะ และพระสุเทวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อ นารทะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อพระนาคา และ พระนาคสมาลา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่า มหาเวฬุ (ต้นไผ่ใหญ่).

ไผ่ต้นนั้น ลำต้นตัน ไม่มีรู มีใบมาก ลำตรงเป็นไผ่ต้นใหญ่ น่าดูน่ารื่นรมย์.

ไผ่ต้นนั้น เติบโตต้นเดียวโดด กิ่งแตกออกจากต้นนั้น งามเหมือนกำแววหางนกยูง ที่เขาผูกไว้ดีแล้ว.

ไผ่ต้นนั้น ไม่มีหนาม ไม่มีรู เป็นไผ่ใหญ่มีกิ่งแผ่กว้าง ไม่มีช่อง ร่มเงาทึบ น่ารื่นรมย์.

อัครอุปัฏฐาก ชื่อ สุทัตตะ และ จิตตะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ สุภัททา และปทุมา.

พระชินพุทธเจ้าพระองค์นั้น ว่าโดยส่วนสูง ๕๐ ศอก ทรงประกอบด้วยความประเสริฐ โดยอาการพร้อมสรรพ ทรงถึงพระพุทธคุณ ครบถ้วน.

พระรัศมีของพระองค์ เสมอด้วยรัศมีของพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอ ย่อมแล่นออกโดยรอบพระวรกาย พระองค์มีพระคุณหาประมาณมิได้ ชั่งไม่ได้ เปรียบไม่ได้ด้วยข้ออุปมาทั้งหลาย.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

ครั้งนั้น ปาพจน์คือธรรมวินัย งามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย เหมือนคลื่นในสาคร เหมือนดารากรในท้องนภากาศ ฉะนั้น.

พระพุทธเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้น ด้วยพระคุณเหล่านั้น ที่ชั่งไม่ได้ด้วย ทั้งนั้น ก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่าแน่แท้.

พระสุชาตชินวรพุทธเจ้า ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเสลาราม พระเจดีย์ของพระศาสดา ณ พระวิหารนั้น สูง ๓ คาวุต.

จบพรรณนาวงศ์พระสุชาตพุทธเจ้า

๑๓. วงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓

ว่าด้วยพระประวัติของพระปิยทัสสีพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓

ต่อมาจากสมัยของพระสุชาตพุทธเจ้า เป็นเวลาเนิ่นนาน จนกระทั่ง ในกัปหนึ่ง เมื่อหนึ่งพันแปดร้อยกัปแต่ภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้าบังเกิด ๓ พระองค์ คือ พระปิย-ทัสสี พระอัตถทัสสี พระธัมมทัสสี ใน ๓ พระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสี ทรงบำเพ็ญบารมีแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางจันทาเทวี ผู้มีพระพักตร์เสมือนดวงจันทร์ อัครมเหสีของพระเจ้าสุทัตตะ กรุงสุธัญญวดี ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติออกจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ วรุณราชอุทยาน ในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ พระชนกชนนีทรงเฉลิมพระนามว่า ปิยทัสสี เพราะเห็นปาฏิหาริย์วิเศษอันเป็นที่รักของโลก พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี นัยว่าทรงมีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า สุนิมมละ วิมละ และ คิริพรหา(บางที่ว่า คิริคูหา) ปรากฏพระสนมนารีสามหมื่นสามพันนาง มี พระนางวิมลามหาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า กัญจนเวพะ ของพระนางวิมลาเทวีประสูติแล้ว พระมหาบุรุษนั้น ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ด้วยรถเทียมม้า ทรงผนวชแล้ว บุรุษโกฏิหนึ่งบวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษอันชนโกฏิหนึ่งนั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน ในวันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาของ วสภพราหมณ์ แห่งบ้านวรุณพราหมณ์ ถวายแล้วทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาลวัน ทรงรับหญ้า ๘ กำที่ สุชาตะอาชีวก ถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อว่า กกุธะ ต้นกุ่ม ทรงลาดสันถัตหญ้ากว้าง ๕๓ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า อะเนกะชาติสังสารัง เป็นต้นแล้ว ทรงยับยั้ง ณ โคนโพธิพฤกษ์นั้นนั่นแหละ ๗ สัปดาห์ ทรงทราบว่า ผู้ที่บวชกับพระองค์ สามารถแทงตลอดอริยธรรม จึงเสด็จไป ณ ที่นั้นทางอากาศ ลงที่ อุสภวดีราชอุทยาน ใกล้ กรุงอุสภวดี อันภิกษุโกฏิหนึ่งแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๑

ต่อมาอีก ราชาแห่งเทพ พระนามว่า สุทัสสนะ ประทับอยู่ ณ สุทัสสนบรรพต ไม่ไกลกรุงอุสภวดี ท้าวเธอเป็นมิจฉาทิฏฐิ ก็พวกมนุษย์ทั่วชมพูทวีป นำเครื่องสังเวยมีค่านับแสน มาเซ่นสรวงท้าวเธอ ท้าวสุทัสสนเทวราชนั้น ประทับบนอาสนะเดียวกันกับพระราชาแห่งมนุษย์ ทรงรับเครื่องสังเวย ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ปิยทัสสี ทรงพระดำริว่า จำเราจักบรรเทามิจฉาทิฏฐิของท้าวสุทัสสนเทวราชนั้นเสีย เมื่อท้าวสุทัสสนเทวราชนั้น เสด็จไปยังสมาคมยักษ์ จึงเสด็จเข้าไปยังภพของท้าวเธอ ขึ้นสู่ที่สิริไสยาสน์ ประทับนั่งเปล่งพระฉัพพรรณรังสีเหมือนดวงอาทิตย์ในฤดูสารทเปล่งแสงเหนือยุคนธรบรรพต เทวดาที่เป็นบริวารรับใช้ของท้าวเธอ ก็บูชาพระทศพลด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบไล้ เป็นต้น ยืนแวดล้อมพระศาสดาอยู่.

ฝ่ายท้าวสุทัสสนเทวราชกลับจากยักขสมาคมเห็นฉัพพรรณรังสีแล่นออกจากภพของตนก็คิดว่า "ในวันอื่น ๆ ไม่เคยเห็นภพของเรา จำเริญรุ่งเรืองด้วยแสงรัศมีมากมายเช่นนี้ ใครหนอ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ เข้าไปในที่นี้" ตรวจดูก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งรุ่งโรจน์ด้วยแสงพระฉัพพรรณรังสี ดังดวงอาทิตย์ในฤดูสารทเหนือยอดอุทัยคีรี คิดว่า "สมณะโล้นผู้นี้อันชนใกล้ชิดบริวารของเราแวดล้อมแล้วนั่งเหนือที่นอนอันดี" ก็ถูกความโกรธครอบงำใจ คิดว่า "เอาเถิด จำเราจักสำแดงกำลังของเราแก่สมณะโล้นนั้น" แล้วก็ทำภูเขานั้นทั้งลูกลุกเป็นเปลวไฟอันเดียว ตรวจดูว่าสมณะนั้นคงเป็นเถ้าเพราะเปลวไฟแล้ว แต่ก็เห็นพระทศพลมีพระวรกายถูกแสงรังสีมากมายแล่นท่วมไป มีพระพักตร์ผ่องวรรณะงาม มีพระฉวีสดใสรุ่งโรจน์อยู่ ก็คิดว่า "สมณะผู้นี้สามารถทนไฟไหม้ได้ เอาเถิด จำเราจักรุกรานสมณะผู้นี้ด้วยกระแสน้ำหลากแล้วฆ่าเสีย" จึงปล่อยกระแสน้ำหลากอันลึกล้ำตรงไปยังวิมาน.

แต่นั้น น้ำก็ไม่เปียกเพียงขนผ้าแห่งจีวร หรือเพียงพระโลมาในพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งประทับนั่งในวิมานนั้น อันเต็มด้วยกระแสน้ำหลาก แต่นั้น ท้าวสุทัสสนเทวราช รู้ว่า "ด้วยกระแสน้ำหลากนี้ สมณะหายใจไม่ออก ก็จักตาย" จึงเสกมนต์พ่นอัดน้ำแล้วตรวจดูก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งอันบริษัทของตนแวดล้อม รุ่งโรจน์ด้วยแสงแลบแห่งเปลวรังสีต่างชนิด ดุจดวงรัชนีกรในฤดูสารทส่งแสงลอดหลืบเมฆสีเขียวคราม ทนการลบหลู่ตนไม่ได้ ก็คิดว่า "จำเราจักฆ่าสมณะนั้นเสียเถิด" แล้วก็บันดาลฝนอาวุธ ๙ ชนิดให้ตกลง ด้วยความโกรธ ลำดับนั้น ด้วยอานุภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น อาวุธทุกอย่างก็กลายเป็นพวงดอกไม้หอมนานาชนิดงามน่าดูอย่างยิ่ง หล่นลงแทบเบื้องบาทของพระทศพล.

แต่นั้น ท้าวสุทัสสนเทวราช เห็นความอัศจรรย์นั้นก็ยิ่งมีใจโกรธขึ้ง จึงเอามือทั้ง

สองจับพระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้า หมายจะฉุดคร่าออกไปจากภพของตน ก็เหวี่ยงเลยมหาสมุทรไปถึงจักรวาลบรรพต ตรวจดูว่า "สมณะยังเป็นอยู่หรือตายไปแล้ว" ก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ายังคงประทับนั่ง อยู่เหนืออาสนะนั้นนั่นแหละ ก็คิดว่า "โอ สมณะนี้มีอานุภาพมาก เราไม่สามารถจะฉุดคร่าสมณะผู้นี้ออกไปจากที่นี้ได้ หากว่าใครรู้เรื่องเรา เราก็จักอัปยศหาน้อยไม่ จำเราจักปล่อยสมณะนั้นไปเสีย ตราบเท่าที่ใครยังไม่เห็นสมณะผู้นี้."

ลำดับนั้น พระทศพลทรงทราบความประพฤติทางจิตของท้าวสุทัสสนเทวราชนั้น ก็ทรงอธิษฐานให้เป็นแบบที่พวกเทวดาและมนุษย์ทุกคนเห็นท้าวเธออยู่ในวันนั้นนั่นเอง พระราชา ๑๐๑ พระองค์ทั่วชมพูทวีป ก็พากันมาประชุมเพื่อถวายเครื่องสังเวยแด่ท้าวสุทัสสนเทวราชนั้น พระราชาแห่งมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น ทรงเห็นท้าวสุทัส-สนเทวราชประทับนั่งจับพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็มีจิตเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "พระเทวราชของพวกเรา บำเรอพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสีจอมมุนี โอ ! ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย น่าอัศจรรย์ โอ ! พระพุทธคุณทั้งหลายวิเศษจริง ๆ" ก็พากันนอบน้อม ยืนประคองอัญชลีไว้เหนือเศียรเกล้าหมดทุกคน ณ สันนิบาตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสีทรงทำท้าวสุทัสสนเทวราชนั้นให้เป็นประมุขแล้วทรงแสดงธรรมโปรด ครั้งนั้น เทวดาและมนุษย์เก้าหมื่นโกฏิบรรลุพระอรหัต นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ครั้งเมื่อศัตรูของพระพุทธเจ้า ในกุมุทนครซึ่งมีขนาด ๙ โยชน์ ชื่อ พระโสณเถระ (เรื่องราวเหมือนดังพระเทวทัตนั่นแล) ปรึกษากับ พระมหาปทุมราชกุมาร ให้ปลงพระชนม์พระชนกของพระราชกุมารนั้น แม้พยายามต่าง ๆ เพื่อปลงพระชนม์ของพระปิยทัสสีพุทธเจ้า ก็ไม่อาจปลงพระชนม์ได้ ท่านจึงเรียกควาญช้าง ของพญาช้าง ชื่อโทณมุข ประเล้าประโลมเขาด้วยสินจ้าง บอกความว่า "เมื่อใดพระสมณะปิยทัสสีผู้นี้เข้าไปบิณฑบาตยังนครนี้ เมื่อนั้น ท่านจงปล่อยพญาช้างชื่อโทณมุข ให้ฆ่าพระสมณะปิยทัสสีเสีย."

ครั้งนั้น นายควาญช้างนั้น เป็นราชวัลลภ ไม่ทันพิจารณาถึงประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เกรงแต่ว่า "สมณะผู้นี้จะพึงทำเราให้หลุดพ้นจากตำแหน่งแน่" จึงรับคำ วันรุ่งขึ้นก็กำหนดเวลาที่พระทศพลเสด็จเข้าไปยังพระนคร เขาก็เข้าไปหาพญาช้างโทณมุข ซึ่งมีหน้าผากเหมือนหม้อข้าวเหนือตระพองที่เกิดดีแล้ว มีลำงวงยาวเสมือนธนู มีหูอ่อนกว้างใหญ่ ตาเหลืองดังน้ำผึ้ง ที่นั่งบนตัวดี ตะโพกหนาทึบกลมกลึง ระหว่างเข่าเก็บของลับไว้ งางามเหมือนงอนไถ ขนหางสวย โคนหางน่ายำเกรง สมบูรณ์ด้วย

ลักษณะครบทุกอย่าง งามน่าดูเสมือนเมฆสีเขียวคราม ไปยังถิ่นที่ราชสีห์ ชอบเยื้องกรายเหมือนก้อนเมฆเดินได้ มีกำลังเท่า ๗ ช้างสาร ตกมัน ๗ ครั้ง มีพิษทั่วตัวเหมือนมัจจุมารที่มีเรือนร่างทำให้เมามันมึนยิ่งขึ้น ปรนด้วยวิธีพิเศษเช่นคำข้าวคลุกกำยานหยอดยาตา รมควัน ฉาบทา เป็นต้น แล้วก็ส่งไปเพื่อต้องการปลงพระชนม์พระมุนีผู้ประเสริฐ ผู้ป้องกันชนที่เป็นอริได้ เหมือนช้างเอราวัณ ป้องกันช้างข้าศึกฉะนั้น ลำดับนั้น พญาช้างโทณมุขนั้น เป็นช้างพลายตัวดี พอหลุดไปเท่านั้น ก็ฆ่าช้าง ควาย ม้า ชาย หญิง มีเนื้อตัวพร้อมทั้งงาและงวงเปรอะไปด้วยเลือดของผู้ที่ถูกฆ่า มีตาที่คลุมด้วยข่ายแห่งความตาย หักทะลายเกวียน บานประตู ประตูเรือนยอด เสาระเนียด เป็นต้น อันฝูงกา สุนัข และ แร้ง เป็นต้นติดตามไป ตัดอวัยวะของควาย คน ม้า และช้างพลาย เป็นต้น กินเหมือนยักษ์กินคน เห็นพระทศพลอันหมู่ศิษย์แวดล้อม กำลังเสด็จมาแต่ไกล มีกำลังเร็วเสมือนครุฑในอากาศ มุ่งไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยความเร็ว.

ครั้งนั้น พวกชนชาวเมือง มีใจเปี่ยมแปร้ไปด้วยความสะดุ้งกลัวภัย ก็เข้าไปยังซากกองกำแพงแห่งปราสาท เห็นพระยาช้างวิ่งแล่นมุ่งหน้าตรงมาที่พระตถาคตก็ส่งเสียงร้อง ฮ้า ! ฮ้า ! ส่วนอุบาสกบางพวก พยายามหาทางห้ามและกันพญาช้างนั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ. ลำดับนั้น คือพระพุทธนาคพระนามว่าพระปิยทัสสีพระองค์นั้นทรงแลดูพญาช้าง ซึ่งกำลังมา มีพระหฤทัยเยือกเย็นด้วยพระกรุณาแผ่ไป ก็ทรงแผ่พระเมตตาไปยังพญาช้างนั้น. แต่นั้น พญาช้างเชือกนั้น ก็มีสันดานประจำใจอันพระเมตตาที่ทรงแผ่ไปทำให้อ่อนโยน สำนึกรู้โทษและความผิดของตน ไม่อาจยืนประจันต่อเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ ด้วยความละอาย จึงหมอบเศียรเกล้าลงแทบเบื้องพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ดุจแทรกเข้าไปในแผ่นปฐพี. พญาช้างเชือกนั้นหมอบลงอย่างนั้นแล้ว เรือนร่างเสมือนกลุ่มหมอก ก็เจิดจ้า เหมือนก้อนเมฆสีเขียวความเข้าไปใกล้ยอดภูเขาทองที่ฉาบด้วยแสงสนธยา.

ครั้งนั้น พวกชนชาวเมืองเห็นพญาช้างหมอบจบเศียรเกล้าลงแทบเบื้องบาทของพระจอมมุนี ก็มีใจเปี่ยมด้วยปีติอย่างยิ่ง ก็พากันส่งเสียงโห่ร้องสาธุการ กึกก้องดังเสียงราชสีห์ ต่างพากันบูชาพระองค์มีประการต่าง ๆ ด้วยดอกไม้หอม มาลัย จันทน์จุรณหอมและเครื่องประดับเป็นต้น โยนแผ่นผ้าไปโดยรอบ เทพเภรีก็บรรลือลั่นในท้องนภากาศ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแลดูพญาช้างพลาย ซึ่งหมอบอยู่ จบเศียรเกล้าลงแทบเบื้องพระบาท ดั่งยอดเขาที่อาบสีดำ ก็ทรงลูบกระพองพญาช้าง ด้วยฝ่าพระหัตถ์ อันประดับด้วยลายพระหัตถ์มีรูปต่าง ๆ เช่น ขอช้าง ธง สังข์ และจักร เป็นต้น

แล้วพระองค์จึงทรงพร่ำสอนพญาช้างนั้น ด้วยพระธรรมเทศนา ที่เกื้อกูลแก่ความประพฤติทางจิตของพญาช้างนั้นว่า

ดูก่อนพญาช้าง เจ้าจงฟังคำของเราที่พร่ำสอน และจงเสพคำพร่ำสอนของเรานั้น ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์เกื้อกูล จงกำจัดความยินดีในการฆ่า ความมีจิตร้ายของเจ้าเสีย จงเป็นช้างที่น่ารัก สงบเสงี่ยม.

ดูก่อนพญาช้าง ผู้ใดเบียดเบียนสัตว์มีชีวิต ด้วยโลภะ และ โทสะ หรือด้วยโมหะ ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ฆ่าสัตว์มีชีวิต ย่อมเสวยทุกข์อันร้ายกาจ ในนรก ตลอดกาลนาน.

ดูก่อนพญาช้าง เจ้าอย่าได้ทำกรรมเห็นปานนั้นด้วยความประมาท หรือแม้ด้วยความเมาอีกนะ เพราะผู้ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วงไป ย่อมประสบทุกข์แสนสาหัสในนรกตลอดกัป.

ผู้เบียดเบียน ครั้นเสวยทุกข์อันร้ายกาจในนรกแล้ว ผิว่า ไปสู่มนุษยโลก ก็ย่อมเป็นผู้มีอายุสั้น มีรูปร่างพิกลพิการ ยังต้องประสบทุกข์เป็นอเนก.

ดูก่อนกุญชร พญาช้างผู้เบาปัญญา เจ้ารู้ว่าชีวิตเป็นที่รักอย่างยิ่งของเจ้าฉันใด ในหมู่มหาชน ชีวิตแม้ของผู้อื่นก็เป็นที่รักฉันนั้น แล้วพึงงดเว้นปาณาติบาตอย่างเด็ดขาด.

ถ้าเจ้ารู้จักโทษที่ไม่เว้นการเบียดเบียน และคุณที่เว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว จงเว้นขาดซึ่งปาณาติบาตเสีย ก็ปรารถนาสุขในสวรรค์ในโลกหน้าได้.

ผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต มีการฝึกตนดีแล้ว ย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจในโลกนี้เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมกล่าวว่า เขาเหล่านั้นย่อมอยู่ยั้งในสวรรค์.

ใคร ๆ ในโลก ย่อมไม่ปรารถนาให้ทุกข์มาสู่ตน บรรดาผู้เกิดมาแล้วทุก ๆ คน ย่อมแสวงหาสุขกันทั้งนั้น ดูก่อนพญาช้างผู้ยิ่งใหญ่ เพราะฉะนั้น เจ้าจงละการเบียดเบียนเสีย เจริญแต่เมตตาและกรุณาในเวลาอันสมควรเถิด.

ลำดับนั้น พญาช้างอันพระทศพลทรงพร่ำสอนอย่างนี้ ก็ได้สำนึก ได้กลับกลายเป็นผู้ที่ถูกฝึกปรือแล้วอย่างยิ่ง ถึงพร้อมด้วยวินัยและจรรยา ก็ได้เป็นเหมือนศิษย์อันว่าง่าย. ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสีพระองค์นั้น ทรงทรมานพญาช้างโทณมุข เหมือนพระศาสดาของเราทรงทรมานช้างธนปาลแล้ว (คำว่า ทรมาน ในที่นี้ มีความหมายว่า

สั่งสอนให้ละจากพยศ ละจากความดื้อ) จึงทรงแสดงธรรมโปรดในสมาคมแห่งมหาชนนั้น. ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ. นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระสุชาตพุทธเจ้าก็มีพระสยัมภูพุทธเจ้า พระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มีพระยศใหญ่ ผู้นำโลก อันเข้าเฝ้าได้ยาก เสมอด้วยพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น มีบริวารและยศอันประมาณมิได้ รุ่งโรจน์ดุจดวงอาทิตย์ ทรงกำจัดความมืดทุกอย่าง ประกาศพระธรรมจักร.

พระพุทธเจ้าผู้มีพระเดช ที่ชั่งไม่ได้แม้พระองค์นั้น ก็ทรงมีอภิสมัย ๓ ครั้ง อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ท้าวสุทัสสนเทวราชทรงชอบใจมิจฉาทิฏฐิ พระศาสดาเมื่อทรงบรรเทาทิฏฐิของท้าวเทวราชพระองค์นั้นแล้ว ก็ทรงแสดงธรรมโปรด.

ครั้งนั้น การประชุมของชนนับไม่ได้ เป็นมหาสันนิบาต อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ.

ครั้งพระศาสดาผู้เป็นสารถีฝึกคน ทรงแนะนำพญาช้างชื่อโทณมุขะ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

ใน สุมังคลนคร มีสหายสองคน คือพระราชโอรส พระนามว่า ปาลิตะ และบุตรปุโรหิต ชื่อว่า สัพพทัสสิกุมาร เมื่อพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จจาริกอยู่ สองสหายนั้นได้สดับข่าวการเสด็จถึงสุมังคลนครของพระบรมศาสดา จึงพร้อมด้วยบริวารแสนโกฏิออกไปรับเสด็จ สดับฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็ถวายมหาทาน ๗ วัน ในวันที่ ๗ เมื่อเวลาจบการอนุโมทนาภัตทานของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เขาทั้งสองพร้อมบริวารแสนโกฏิบวชแล้ว ได้บรรลุพระอรหัตทั้งสิ้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุสาวกแสนโกฏิ นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

สมัยต่อมา ชนเก้าหมื่นโกฏิบรรลุพระอรหัต. ในสมาคมของท้าวสุทัสสนเทวราช พระศาสดาอันภิกษุสาวกเก้าหมื่นโกฏิแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก ในสมัยทรงแนะนำพญาช้างโทณมุข สาธุชนผู้เกิดศรัทธาในพระพุทธคุณจำนวนแปดหมื่นโกฏิบวชแล้วบรรลุพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยก

ปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุสาวกแปดหมื่นโกฏิ นี้เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นมาณพพราหมณ์ชื่อ กัสสปะ เรียนจบไตรเพท ครบ ๕ ทั้งอิติหาสศาสตร์ ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ให้สร้างสังฆาราม ที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ด้วยการบริจาคทรัพย์แสนโกฏิ ตั้งอยู่ในสรณะและศีล ๕. ลำดับนั้น พระศาสดาทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป นับแต่กัปนี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลก พระนามว่า โคตมะ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นมาณพพราหมณ์ ชื่อว่ากัสสปะ คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท.

เราฟังธรรมของพระปิยทัสสีพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ให้สร้างสังฆารามด้วยทรัพย์แสนโกฏิ.

เราถวายอารามแด่พระองค์แล้ว ก็ร่าเริงสลดใจ ยึดสรณะและศีล ๕ ไว้มั่น.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ก็ทรงพยากรณ์เราว่า เมื่อล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ

ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตาและอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า สุธัญญะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทัตตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุจันทาเทวี. คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระปาลิตะ และ พระสัพพทัสสี พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระโสภิตะ. คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสุชาดา และพระธัมมทินนา โพธิพฤกษ์ ชื่อ ต้นกกุธะ ต้นกุ่ม พระสรีระสูง ๘๐ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวิมลา พระโอรสพระนามว่า พระกัญจนาเวฬะ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยรถเทียมม้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระปิยทัสสีศาสดา ทรงมีพระนคร ชื่อว่าสุธัญญะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทัตตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางจันทา.

พระปิยทัสสีศาสดา มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระปาลิตะ และ พระสัพพทัสสี พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระโสภิตะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสุชาดา และ พระธัมมทินนา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ต้นกกุธะ.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น มีพระบริวารยศหาประมาณมิได้ มีพระมหาปุริส - ลักษณะ ๓๒ ประการ สูง ๘๐ ศอก ปรากฏชัดเหมือนต้นพญาสาละ.

พระรัศมีของพระปิยทัสสีพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้นเป็นเช่นใด รัศมีของดวงไฟ ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ หาได้เสมอเหมือนพระรัศมีของพระองค์นั้นไม่.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ผู้เป็นเทพแห่งเทพ ทรงดำรงอยู่ประมาณเท่านั้น ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระพุทธเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้นก็ดี คู่พระอัครสาวกผู้ไม่มีผู้เทียบได้เหล่านั้นก็ดี ทั้งนั้น ก็ได้อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่าแน่แท้.

พระปิยทัสสีวรมุนี เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอัสสัตถาราม ชินสถูปของพระองค์ ณ พระวิหารนั้น สูง ๓ โยชน์แล.

จบพรรณนาวงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้า

๑๔. วงศ์พระอัตถทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๔

ว่าด้วยพระประวัติของพระอัตถทัสสีพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระอัตถทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๔

เมื่อพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมแล้วเจริญขึ้น จนมีอายุนับประมาณมิได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนถึงสมัยที่มนุษย์มีช่วงอายุแสนปี พระพุทธเจ้าพระนามว่าอัตถทัสสี (แปลว่า ผู้เห็นอรรถอย่างยิ่ง) ก็อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุทัสสนเทวี อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้าสาคระ กรุงโสภณะที่งามอย่างยิ่ง อยู่ในพระครรภ์ ๑๐ เดือน ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ สุจินธนราชอุทยาน. พอพระมหาบุรุษประสูติจากพระครรภ์พระชนนี เจ้าของทรัพย์ทั้งหลาย ก็พากันได้ขุมทรัพย์ใหญ่ ที่ฝังกันไว้นาน สืบ ๆ ตระกูลกันมา เพราะเหตุนั้น ในวันรับพระนามของพระองค์ พระชนกชนนีจึงเฉลิมพระนามว่า อัตถทัสสี พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี. ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ที่มีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง ชื่อ อมรคิรี สุรคิรี และคิริวาหนะ มีพระสนมนารีสามหมื่นสามพันนาง มีพระนางวิสาขาเทวีเป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า เสลกุมาร ของ พระนางวิสาขาเทวี ทรงสมภพ พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงขึ้นทรงพญาม้าชื่อ สุทัสสนะ เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์(ทรงผนวช) มนุษย์เก้าโกฏิก็บวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษ อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาสที่มหาชนนำมาเป็นเครื่องสังเวยนางนาคชื่อว่าสุจินธรา นางนาคที่มีเรือนร่างทุกส่วนอันมหาชนเห็นอยู่ ถวายพร้อมด้วยถาดทอง ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สวนสาละรุ่น ที่ประดับด้วยต้นไม้รุ่น ๑๐๐ ต้น เวลาเย็นทรงรับหญ้าคา ๘ กำ ที่พญานาคชื่อ มหารุจิ ผู้ชอบใจธรรมได้น้อมถวาย แล้วเสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ จัมปกะ (ต้นจำปา) ทรงลาดสันถัตที่ทำจากหญ้าคากว้างยาว ๕๓ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป

ตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่าง ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ดังที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงประพฤติมา ทรงยับยั้งอยู่ ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ทรงรับอาราธนาแสดงธรรมของท้าวมหาพรหม ทรงพิจารณาเห็นว่า หมู่ภิกษุเก้าโกฏิที่บวชตามพระองค์ เป็นผู้ที่จะสามารถแทงตลอดอริยธรรมได้ จึงเสด็จไปทางอากาศลงที่อโนมราชอุทยาน ใกล้อโนมนคร อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ที่นั้น ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ต่อมาอีก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นำโลกเสด็จจาริกไปในเทวโลก ทรงแสดงธรรมโปรดในที่นั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ

ก็ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าอัตถทัสสี เสด็จเข้าไปยังกรุงโสภณะ เหมือนพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราเสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแสดงธรรมโปรด ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในมัณฑกัปนั้นนั่นเอง พระอัตถทัสสีพุทธเจ้าผู้มีพระยศยิ่งใหญ่ ก็ทรงกำจัดความมืดใหญ่ บรรลุพระโพธิญาณอันอุดม.

พระองค์ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงยังหมื่นโลกธาตุ พร้อมทั้งเทวโลกให้อิ่มด้วยอมฤตธรรม.

พระโลกนาถแม้พระองค์นั้น ก็ทรงมีอภิสมัย ๓ ครั้ง อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ครั้งพระอัตถทัสสีพุทธเจ้า เสด็จจาริกไปในเทวโลก อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ต่อมา ครั้งพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในสำนักพระชนก อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ได้ยินว่า ในสุจันทกนคร พระสันตราชโอรสและอุปสันตะผู้เป็นบุตรปุโรหิต ไม่เห็นสาระในไตรเพทและลัทธิอื่นทุกอย่าง จึงวางคนที่รอบรู้และแกล้วกล้าไว้ ๔ คน ประจำที่ประตูทั้ง ๔ ของพระนคร โดยสั่งว่า พวกท่านพบเห็นหรือได้ยินสมณะหรือ

พราหมณ์ที่เป็นบัณฑิตผู้ใดผู้หนึ่งก็ตาม พวกท่านจงมาบอกเรา สมัยนั้น พระโลกนาถอัตถทัสสีเสด็จถึงสุจันทกนคร. ลำดับนั้น พวกบุรุษที่คนเหล่านั้นสั่งไว้ ก็พากันไปแจ้งการเสด็จมาในที่นั้นของพระทศพลแก่สองท่านนั้น แต่นั้นพระสันตราชโอรส และอุปสันตะบุตรปุโรหิต ฟังข่าวการเสด็จมาของพระตถาคต ก็มีใจร่าเริง มีบริวารพันหนึ่งไปรับเสด็จพระทศพลผู้ไม่มีผู้เสมอ ถวายบังคมแล้วนิมนต์ ถวายมหาทานที่ไม่มีใครเทียม แด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน วันที่ ๗ ก็ฟังธรรมกถาพร้อมด้วยผู้คนชาวนครทั้งสิ้น เขาว่า วันนั้น บุรุษเก้าหมื่นแปดพัน พากันบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาแล้วบรรลุพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางบริษัทนั้น. นั่นเป็นสันนิบาต ครั้งที่ ๑.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงแสดงธรรมแก่พระเสลเถระ โอรสของพระองค์ ทรงยังบุรุษแปดหมื่นแปดพันให้เลื่อมใสแล้วบวชด้วยเอหิภิกขุภาวะ ให้เขาบรรลุพระอรหัตแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั่นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก เมื่อทรงแสดงธรรมแก่เทวดาและมนุษย์วันมาฆปุรณมี ในมหามงคลสมาคม ทรงยังสัตว์เจ็ดหมื่นเจ็ดพันให้บรรลุพระอรหัต ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั่นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา อันโลกสมมติว่าเป็นพราหมณ์มหาศาล ชื่อ สุสิมะ ในนครจัมปกะ พระโพธิสัตว์นั้นสละสมบัติทุกอย่าง แก่คนจน คนอนาถา คนกำพร้า คนเดินทางไกลเป็นต้น ไปใกล้ป่าหิมพานต์ บวชเป็นดาบส ยังสมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ให้เกิดแล้ว เป็นผู้มีฤทธานุภาพมาก แสดงความไม่มีโทษและความมีโทษ แห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรมทั้งหลายแก่มหาชน รอคอยการอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า.

สมัยต่อมา เมื่อพระอัตถทัสสีพุทธเจ้า ผู้นำโลกทรงอุบัติในโลกแล้ว ทรงยังฝนคืออมฤตธรรมให้ตกลงในท่ามกลางบริษัท ๘ ณ กรุงสุทัสสนมหานคร พระโพธิสัตว์ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็ไปสู่โลกสวรรค์ แล้วนำเอาดอกไม้ทิพย์ มีมณฑารพ ปทุม ปาริฉัตตกะ เป็นต้น มาจากเทวโลก เมื่อจะสำแดงอานุภาพของตน จึงปรากฏตัว ยังฝนดอกไม้ให้ตกลงในทิศทั้ง ๔ เหมือนมหาเมฆตกใน ๔ ทวีป แล้วสร้างสิ่งที่สำเร็จด้วยดอกไม้ มีที่บูชา เสาระเนียด ข่ายทองที่สำเร็จด้วยดอกไม้เป็นต้น เป็นมณฑปดอกไม้โดยรอบ บูชาพระทศพลด้วยฉัตรดอกมณฑารพ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในอนาคตกาล จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า

โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นชฎิลมีตบะสูง โดยชื่อว่าสุสิมะ อันแผ่นดินคือโลกสมมติว่า เป็นผู้ประเสริฐ.

เรานำดอกไม้ทิพย์ คือ มณฑารพ ปทุม ปาริฉัตตกะ จากเทวโลก มาบูชาพระสัมพุทธเจ้า.

พระอัตถทัสสีพุทธเจ้า มหามุนีพระองค์นั้นทรงพยากรณ์เราว่า ล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตาและอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์ ก็ร่าเริง เบิกบานใจ จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าอัตถทัสสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า โสภณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสาคระ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุทัสสนา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสันตะ และ พระอุปสันตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอภยะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระธัมมา และ พระสุธัมมา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า จัมปกะ พระสรีระสูง ๘๐ ศอก พระรัศมีแห่งพระสรีระแผ่ไปโดยรอบ ประมาณโยชน์หนึ่งทุกเวลา พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวิสาขา พระโอรสพระนามว่า เสละ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือ ม้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระอัตถทัสสีศาสดา ทรงมีพระนครชื่อว่าโสภณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสาคระ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุทัสสนา.

พระอัตถทัสสีศาสดา มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระสันตะ และ พระอุปสันตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอภยะ.

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระธัมมา และพระสุธัมมา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่า จัมปกะ(ต้นจำปา).

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอ สูง ๘๐ ศอก งาม

เหมือนพญาสาลพฤกษ์ เต็มบริบูรณ์เหมือนพระจันทร์.

พระรัศมีตามปกติของพระองค์ มีหลายร้อยโกฏิ แผ่ไปโยชน์หนึ่ง สิบทิศทั้งเบื้องสูงเบื้องต่ำทุกเมื่อ.

พระพุทธเจ้าเป็นผู้องอาจในนรชน เป็นมุนียอดแห่งสรรพสัตว์ ผู้มีพระจักษุพระองค์นั้น ทรงดำรงอยู่ในโลกแสนปี.

พระอัตถทัสสีพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ทรงแสดงพระรัศมีที่ไม่มีอะไรเทียบ เจิดจ้าไปในโลกพร้อมทั้งเทวโลก แล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารชื่อ อโนมาราม. พระบรมสารีริกธาตุ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศนั้น ๆ.

จบพรรณนาวงศ์พระอัตถทัสสีพุทธเจ้า

๑๕. วงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕

ว่าด้วยพระประวัติของพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕

เมื่อพระอัตถทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมแล้วเจริญขึ้น จนมีอายุนับประมาณมิได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนถึงสมัยที่มนุษย์มีช่วงอายุได้แสนปี พระศาสดาพระนามว่า ธัมมทัสสี ผู้ทำความสว่างแก่โลก ทำการกำจัดมลทิน มีโลภะเป็นต้น เป็นนายกเอกของโลก อุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางสุนันทาเทวี อัครมเหสีของพระเจ้าสรณะ ผู้เป็นที่พึ่งของโลกทั้งปวง ณ กรุงสรณะ ถ้วนกำหนดทศมาสพระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ สรณะราชอุทยาน เหมือนจันทร์เพ็ญโคจรลอดช่องเมฆ ในฤดูฝน เมื่อพระมหาบุรุษ พอประสูติจากพระครรภ์พระชนนีเท่านั้น โวหารการว่ากล่าวที่ไม่ชอบธรรม ในศาสตร์และคัมภีร์อันกล่าวด้วยเรื่องอธิกรณ์(คดีความข้อขัดแย้งข้อสงสัย) ก็เสื่อมหายไปเองแล ดำรงอยู่แต่การว่ากล่าวที่ชอบธรรมเท่านั้น ด้วยเหตุนั้น ในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ พระชนกชนนีจึงเฉลิมพระนามว่า ธัมมทัสสี พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่แปดพันปี นัยว่าทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า อรชะ วิรชะ และ สุทัสสนะ มีพระสนมนารีสองแสนสองหมื่นนาง มีพระนาง วิจิโกพิเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า ปุญญวัฒนะ ของพระนาง วิจิโกพิเทวี สมภพ พระมหาบุรุษนั้น ทรงเห็นนิมิต ๔ พระโพธิสัตว์นั้นทรงเป็นสุขุมาลชาติอย่างยิ่ง ราวกับเทพกุมารทรงเสวยทิพยสมบัติ ทรงลุกขึ้นในมัชฌิมยาม ประทับบนที่สิริไสยาสน์ ทรงเห็นอาการอันวิการของเหล่าสนมที่หลับไหล ก็เกิดสังเวช เกิดจิตคิดออกมหาภิเนษ-กรมณ์ ในลำดับเกิดแห่งจิตที่น้อมไปในการบรรพชานั่นแล อัศจรรย์ก็บังเกิด สุทัสสนปราสาทของพระองค์ก็ลอยขึ้นสู่นภากาศ อันจตุรงคเสนาแวดล้อมแล้ว ลอยไป เหมือนดวงอาทิตย์และเหมือนเทพวิมาน แล้วก็ลงตั้งอยู่ใกล้โพธิพฤกษ์ ได้ยินว่า พระมหาบุรุษ ทรงรับผ้ากาสายะที่ท้าวมหาพรหมน้อมถวาย ทรงผนวชแล้ว เสด็จลงจากปราสาท ประทับยืนอยู่ไม่ไกล. ปราสาทก็ลอยไปทางอากาศอีก ทำโพธิพฤกษ์ไว้ข้าง

ในแล้วตั้งลงที่แผ่นดิน แม้นางสนมนารีพร้อมทั้งบริวาร ก็ลงจากปราสาท เดินไปชั่วครึ่งคาวุต ก็หยุด ณ ที่นั้น เว้น นางสนมนารี ปริจาริกาและหญิงรับใช้ของนางสนมเหล่านั้น มนุษย์ทุกคนก็บวชตามเสด็จ ภิกษุทั้งหลาย ก็มีจำนวนถึงแสนโกฏิ.

ลำดับนั้น พระธัมมทัสสีโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญความเพียร ๗ วัน เสวยข้าวมธุปายาสที่ พระนางวิจิโกฬิเทวีถวาย ทรงพักกลางวัน ณ ป่าพุทรา เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียวชื่อสิริวัฒนะถวายแล้วเสด็จไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อพิมพิชาละ ต้นมะกล่ำเครือ(บางที่ว่า รัตตกุรวกะ ต้นซ้องแมวแดง) ทรงลาดสันถัตหญ้ากว้าง ๕๓ ศอก ทรงแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ณ โพธิพฤกษ์นั้นทรงเปล่งพระอุทานว่า อะเนกะชาติสังสารัง เป็นต้น แล้วทรงยับยั้งอยู่ใกล้ ๆ โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ทรงรับอาราธนาท้าวมหาพรหม แล้วทรงทราบว่า ภิกษุแสนโกฏิที่บวชกับพระองค์เป็นผู้สามารถแทงตลอดพระสัทธรรมได้ ก็เสด็จหนทาง ๑๘ โยชน์ วันเดียวเท่านั้นก็ถึงอิสิปตนะ พระสัมพุทธเจ้าอันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อิสิปตนะนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๑ ก็ได้มีแก่ภิกษุแสนโกฏิ.

ครั้งพระราชาพระนามว่า สัญชัย ในนครชื่อ ตคระ ทรงเห็นโทษในกาม และคุณอันเกษมในเนกขัมมะ จึงทรงผนวชเป็นฤๅษี คนเก้าสิบโกฏิบวชตามเสด็จ ชนเหล่านั้นได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ หมดทุกคน ครั้งนั้น พระธัมมทัสสีศาสดาทรงเห็นอุปนิสสัยสมบัติของชนเหล่านั้น จึงเสด็จไปทางอากาศ ถึงอาศรมบทของสัญชัยดาบสแล้ว ทรงยืนอยู่ในอากาศ ทรงแสดงธรรมอันเหมาะแก่อัธยาศัยของดาบสเหล่านั้น ทรงยังธรรมจักษุให้เกิดขึ้นนั้นเป็นอภิสมัย ครั้งที่ ๒.

ครั้งท้าวสักกะจอมทวยเทพ ประสงค์จะฟังธรรมของพระทศพล จึงเสด็จเข้าไปเฝ้า อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดสิบโกฏิ.

ส่วนครั้งพระธัมมทัสสีพุทธเจ้าทรงบวช พระปทุมกุมาร และ พระปุสสเทวกุมาร พระกนิษฐภาดาต่างพระมารดา พร้อมทั้งบริวารในกรุงสรณะ ทรงทำสุทธิปวารณาท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิซึ่งบวชภายในพรรษานั้น นั้นเป็นสันนิบาต ครั้งที่ ๑

ต่อมาอีก ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก ภิกษุร้อยโกฏิประชุมกันเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศคุณานิสงส์แห่งธุดงค์ ๑๓ ณ พระสุทัสสนาราม ทรงสถาปนาพระมหาสาวก ชื่อ หาริตะ ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ทรงยกปาติโมกข์

ขึ้นแสดงท่ามกลางภิกษุแปดสิบโกฏิ นั้นเป็นสันนิบาต ครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นท้าวสักกเทวราช อันทวยเทพในเทวโลกทั้งสองแวดล้อมแล้ว เสด็จมาบูชาพระตถาคต ด้วยของทิพย์มีของหอมและดอกไม้เป็นต้น และด้วยทิพยดนตรี พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในอนาคตกาล จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น เราเป็นท้าวสักกปุรินททะ ได้บูชาด้วยของหอม ดอกไม้ และดนตรีทิพย์.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางเทวดา ทรงพยากรณ์เราว่า ล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อ สรณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสรณะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุนันทา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระปทุ-มะ และ พระปุสสเทวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า สุเนตตะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระเขมา และ พระสัจจนามา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า พิมพิชาละ ต้นมะกล่ำเครือ พระสรีระสูง ๘๐ ศอก พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวิจิโกพิเทวี พระโอรสพระนามว่า พระปุญญวัฒนะ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยปราสาท. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระธัมมทัสสีศาสดา มีพระนคร ชื่อว่า สรณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสรณะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุนันทา.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่แปดพันปี มีปราสาทอย่างเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า อรชะ วิรชะ และสุทัสสนะ.

มีพระสนมนารี แต่งกายงามสองแสนสองหมื่นนาง พระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางวิจิโกพี พระโอรสพระนามว่า พระปุญญวัฒนะ.

พระผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยปราสาท ทรง

บำเพ็ญเพียร ๗ วัน.

พระมหาวีระ ธัมมทัสสีนราสภ ผู้เลิศกว่านรชน อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ พระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระอัครสาวก ชื่อว่า พระปทุมะ พระปุสสเทวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระสุ-เนตตะ.

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระเขมาและพระสัจจนามา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าพิมพิชาละ ต้นมะกล่ำเครือ.

อัครอุปัฏฐากชื่อว่า สุภัททะ และกฏิสสหะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า สาพิสา และกพิสสา.

พระพุทธเจ้า ผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ สูง ๘๐ ศอก รุ่งโรจน์ด้วยพระเดช ในหมื่นโลกธาตุ.

พระองค์งดงาม เหมือนต้นพญาสาลพฤกษ์ที่ออกดอกบานสะพรั่ง เหมือนสายฟ้าในนภากาศเหมือนดวงอาทิตย์เที่ยงวัน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงแสดงพระรัศมีทำพระศาสนาให้ไร้มลทินแล้ว ก็ดับขันธปรินิพพานเหมือนดวงจันทร์เคลื่อนจากท้องนภากาศ.

พระมหาวีระธัมมทัสสี ปรินิพพาน ณ พระวิหารเกสาราม กรุงสาลวดี พระสถูปของพระองค์สูง ๓ โยชน์.

จบพรรณนาวงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้า

๑๖. วงศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้าที่ ๑๖

ว่าด้วยพระประวัติของพระสิทธัตถพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้าที่ ๑๖

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าธัมมทัสสีปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานไปแล้ว กัปนั้นก็ได้ล่วงไป

และผ่านไปอีกหนึ่งพันเจ็ดร้อยหกกัป จนกระทั่งถึงกัปหนึ่ง เก้าสิบสี่กัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ ก็ปรากฏมีพระศาสดาพระองค์หนึ่ง พระนามว่า สิทธัตถะ(เป็นคนละพระองค์กับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ที่มีพระนามเดิมว่าเจ้าชายสิทธัตถะ แต่มีพระนามในฐานะพระพุทธเจ้าว่า พระโคดม) ผู้บรรลุประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่โลก. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้นำโลก ทรงกำจัดความมืดทั้งหมด เจิดจ้า เหมือนดวงอาทิตย์อุทัย แม้พระสิทธัตถโพธิสัตว์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย. บังเกิดในภพดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุผัสสาเทวี อัครมเหสีของพระเจ้าอุเทน กรุงเวภาระ ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ วีริยราชอุทยาน เมื่อพระมหาบุรุษสมภพแล้ว การงานที่คนทั้งปวงเริ่มไว้ และประโยชน์ที่ปรารถนา ก็สำเร็จ เพราะฉะนั้นพระประยูรญาติทั้งหลายของพระองค์จึงเฉลิมพระนามว่า สิทธัตถะ พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า โกกาสะ อุปปละและปทุมะ(บางที่ว่า โกกนุทะ) ปรากฏมีสนมนารีสี่หมื่นแปดพันนาง มีพระนางโสมนัสสาเทวี(บางที่ว่า พระนางสุมนา) เป็นประมุข.

เมื่อ พระอนุปมกุมาร โอรสของพระนางโสมนัสสาเทวีสมภพแล้ว พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ ในวันอาสาหพบูรณมี ก็ออกอภิเนษกรมณ์ด้วย พระวอทองเสด็จไปยังวีริยราชอุทยาน ทรงผนวช มนุษย์แสนโกฏิก็บวชตามเสด็จ เล่ากันว่า พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน กับบรรพชิตเหล่านั้น ในวันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาพราหมณ์ชื่อ สุเนตตา ตำบลบ้านอสทิสพราหมณ์ถวาย ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่าพุทรา เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียว ชื่อวรุณะ

ถวาย ทรงลาดสันถัตหญ้า ๔๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ บรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นภิกษุแสนโกฏิที่บวชกับพระองค์ เป็นผู้สามารถแทงตลอดสัจจะ ๔ จึงเสด็จโดยทางอากาศ ลงที่คยามิคทายวัน ทรงประกาศพระธรรมจักรแก่ภิกษุเหล่านั้น ครั้งนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่ภิกษุแสนโกฏิ.

ต่อมาอีก พระราชาพระนามว่าภีมรถในพระภีมรถนครทูลนิมนต์พระสิทธัตถพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ สันถารคารที่เขาสร้างไว้กลางพระนคร ทรงทำทิศทั้งสิบให้เต็มด้วยพระสุรเสียงดังพรหม เสนาะดังเสียงนกการเวกร้อง สบายโสต ไพเราะอย่างยิ่งจับใจบัณฑิตชน เฉกเช่นอภิเษกด้วยน้ำอมฤต ทรงลั่นอมตธรรมเภรี ครั้งนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าสิบโกฏิ.

ครั้งพระสิทธัตถพุทธเจ้า ทรงแสดงพุทธวงศ์ในสมาคมพระญาติ กรุงเวภาระทรงยังธรรมจักษุให้เกิดแก่สัตว์เก้าสิบโกฏิ นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓.

พระราชาสองพี่น้องพระนาม สัมพละ และ สุมิตตะ ทรงครองราชย์ ณ อมรนครซึ่งงามน่าดูดั่งนครแห่งเทพ ลำดับนั้น พระสิทธัตถศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของพระราชาสองพระองค์นั้น จึงเสด็จไปทางนภากาศลงท่ามกลางอมรนคร ทรงแสดงเจดีย์คือรอยพระบาท(รอยพระบาทของพระพุทธเจ้าย่อมเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพของสาวกประดุจดังเจดีย์) เหมือนเหยียบพื้นแผ่นดิน ด้วยพระยุคลบาท ซึ่งมีฝ่าพระบาทประดับด้วยจักร แล้วเสด็จไปยังอมรราชอุทยาน ประทับนั่งเหนือพื้นศิลา ที่เย็นด้วยพระกรุณาของพระองค์ อันน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง แต่นั้น พี่น้องสองพระราชา เห็นพระเจดีย์คือรอยพระบาท ก็เสด็จไปตามรอยพระบาท เข้าเฝ้าพระสิทธัตถศาสดาผู้บรรลุประโยชน์อย่างยิ่ง ถวายบังคมแล้วประทับนั่งล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมอันเหมาะแก่พระอัธยาศัยโปรดพระราชาสองพี่น้องนั้น สองพระองค์ทรงสดับธรรมกถาของพระศาสดาพระองค์นั้นแล้ว เกิดพระศรัทธา ทรงผนวชแล้วบรรลุพระอรหัตทั้งหมด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง

ท่ามกลางพระขีณาสพร้อยโกฏินั้น นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่านกลางบรรพชิตเก้าสิบโกฏิ ในสมาคมพระญาติกรุงเวภาระ นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางบรรพชิตแปดสิบโกฏิ ที่ประชุมกัน ณ พระสุทัสสนวิหาร นั้น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

สมัยนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพราหมณ์ชื่อว่า มังคละ กรุงสุรเสน จบไตรเพทและเวทางคศาสตร์ บริจาคกองทรัพย์นับได้หลายโกฏิ เป็นผู้ยินดีในวิเวก บวชเป็นดาบส ยังฌานและอภิญญาให้เกิดอยู่ ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ อุบัติขึ้นแล้วในโลกจึงเข้าไปเฝ้า ถวายบังคมแล้วฟังธรรมกถาของพระองค์ แล้วเข้าไปยังต้นชมพู อันเป็นเครื่องหมายของชมพูทวีปนี้ด้วยฤทธิ์ นำผลชมพูมาแล้วอาราธนาพระสิทธัตถศาสดาผู้มีภิกษุบริวารเก้าสิบโกฏิ ให้ประทับในสุรเสนวิหาร เลี้ยงดูด้วยผลชมพู ให้ทรงอิ่มหนำสำราญ ลำดับนั้น พระศาสดาเสวยผลชมพูนั้นแล้ว ทรงพยากรณ์ว่า ในที่สุดเก้าสิบสี่กัปนับแต่กัปนี้ จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่าโคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นดาบสชื่อมังคละ มีเดชสูง อันใคร ๆ เข้าพบได้ยาก ตั้งมั่นด้วยกำลังแห่งอภิญญา.

เรานำผลชมพูมาจากต้นชมพู ได้ถวายแด่พระสิทธัตถพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าทรงรับแล้ว ตรัสพระดำรัสดังนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงดูชฎิลดาบสผู้มีตบะสูงผู้นี้ เก้าสิบสี่กัปนับแต่กัปนี้ ดาบสผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี นมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อ เวภาระ พระชนกพระนาม

ว่า พระเจ้าอุเทน หรือปรากฏพระนามว่า พระเจ้าชัยเสน บ้างก็มี พระชนนีพระนามว่า สุผัสสา คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระสัมพละ และพระสุมิตตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระเรวตะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสีวลา และ พระสุรามา พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางโสมนัสสา(บางที่ว่า พระนางสุมนา) พระโอรสพระนาม อนุปมะ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยพระวอทอง ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระนครชื่อว่าเวภาระ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอุเทน พระชนนีพระนามว่า พระนางสุผัสสา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี มีปราสาทอย่างเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า โกกาสะ อุปปละ และปทุมะ มีพระสนมนารีสี่หมื่นแปดพันนาง พระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางสุมนา พระโอรสพระนามว่า อนุปมะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยวอทอง ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวีรสิทธัตถะ ผู้นำโลก สูงสุดในนรชนอันท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่า พระสัม-พละ และ พระสุมิตตะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระเรวตะ.

ทรงมีพระอัครสาวิกาชื่อว่าพระสีวลา และพระสุรัมมา(บางที่ว่า สุรามา) โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น เรียกต้นกรรณิการ์.

อัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า สุปปิยะและสัมพุทธะ อัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า ธัมมา และสุ-ธัมมา(บางที่ว่า รัมมา และสุรัมมา).

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๖๐ ศอก เสมือนรูปปฏิมาทอง รุ่งโรจน์ในหมื่นโลกธาตุ.

พระพุทธเจ้า ผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้ชั่ง ไม่มีผู้เทียบ ผู้มีพระจักษุพระองค์นั้น ทรงดำรงพระชนม์อยู่ในโลก แสนปี.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงแสดงพระรัศมีอันไพบูลย์ ทรงยังสาวกทั้งหลายให้บาน(บรรลุธรรม) เหมือนพระอาทิตย์กระทำบัวให้บานแล้ว ทรงพิลาสด้วยสมาบัติอัน

ประเสริฐ ก็เสด็จปรินิพพาน.

พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้เป็นพระวรมุนี เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอโนมาราม กรุงกาญจนเวฬุ พระวรสถูปของพระองค์ในพระวิหารนั้น สูง ๔ โยชน์.

จบพรรณนาวงศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้า

๑๗. วงศ์พระติสสพุทธเจ้าที่ ๑๗

ว่าด้วยพระประวัติของพระติสสพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระติสสพุทธเจ้าที่ ๑๗

ต่อมาภายหลังจากสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า สิทธัตถะ พระองค์นั้น เมื่อกัปนั้นผ่านไปแล้ว โลกก็ยังว่างจากการอุบัติของพระพุทธเจ้าไปอีกกัปหนึ่ง

และเมื่อถึงเวลาอันเป็นมงคลในกัปต่อจากนั้น คือเก้าสิบสองกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ ก็มีการบังเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ในกัปเดียวกัน คือ พระติสสะ และพระปุสสะ

บรรดาพระพุทธเจ้าทั้ง ๒ พระองค์นั้น พระมหาบุรุษพระนามว่า ติสสะ ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางปทุมาเทวี ผู้มีพระเนตรงามดังกลีบปทุม อัครมเหสีของ พระเจ้าชนสันธะ กรุงเขมกะ ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ อโนมราชอุทยาน. ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี พระองค์มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า คุหาเสละ นาริสยะ และ นิสภะ(บางที่ว่า คุณเสลา อนาทิยะ และนิสภะ) มีพระสนมนารีสามหมื่นสามพันนาง มี พระนางสุภัททาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อ อานันทกุมาร พระโอรสของพระนางสุภัททาเทวีสมภพ พระมหาบุรุษทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จขึ้นทรงม้าต้นตัวเยี่ยม ชื่อว่า โสนุตตระ ออกมหาภิเนษกรมณ์(ทรงผนวช) มนุษย์โกฏิหนึ่งก็บวชตามเสด็จ พระองค์อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบูรณมีเสวยข้าวมธุปายาสที่ ธิดาวีรเศรษฐี ณ วีรนิคม ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สลลวัน ป่าต้นช้างน้าว (อ้อยช้างก็ว่า) เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียวชื่อ วิชิตสังคามกะ ถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ อสนะ คือต้นประดู่ ทรงลาดสันถัตหญ้า กว้าง ๔๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือบัลลังก์หญ้านั้น ทรงกำจัดพระยามารพร้อมด้วยเสนา บรรลุสัพพัญญุตญาณ แล้วทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป

ตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงเห็นพระราชโอรสกรุงยสวดีสองพระองค์พระนามว่า พรหมเทวะ และ อุทยะ พร้อมด้วยบริวาร ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยสมบัติ เสด็จไปทางอากาศ เสด็จลงที่ยสวดีมิคทายวัน โปรดให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานเชิญพระราชโอรสมาแล้ว ทรงยังหมื่นโลกธาตุให้เข้าใจ ด้วยพระสุรเสียงดังพรหม ไม่พร่า ไพเราะซาบซึ้ง ประกาศพระธรรมจักรแก่พระราชโอรสทั้งสองพระองค์นั้นกับทั้งบริวาร ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์ร้อยโกฏิ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระสิทธัตถพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะ อันไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เทียบ มีพระเดชไม่มีที่สุด มีพระบริวารยศหาประมาณมิได้ เป็นผู้นำเลิศแห่งโลก.

พระมหาวีระผู้ประกอบด้วยความเอ็นดู ผู้มีจักษุ ทรงกำจัดอนธการคือความมืดยังโลกทั้งเทวโลกให้สว่าง ทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก.

พระวรฤทธิ์ของพระองค์ ก็ชั่งไม่ได้ ศีลและสมาธิก็ชั่งไม่ได้ ทรงบรรลุพระบารมีในธรรมทั้งปวง ทรงให้พระธรรมจักรเป็นไปแล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศพระวาจาอันสะอาด ให้สัตว์ร้อยโกฏิในหมื่นโลกธาตุตรัสรู้ธรรม ในการแสดงธรรมครั้งที่ ๑.

ภายหลังสมัยต่อมา ในสมัยที่พระมหาบุรุษทรงละการอยู่เป็นหมู่แล้ว เสด็จเข้าไปยังโคนโพธิพฤกษ์ ภิกษุที่บวชกับพระติสสศาสดาจำนวนโกฏิหนึ่ง ก็แยกไปเสียที่อื่นแล้ว ครั้นภิกษุโกฏิหนึ่งนั้น ทราบข่าวว่า พระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระธรรมจักร ก็พากันมาที่ยสวดีมิคทายวัน ถวายบังคมพระทศพลแล้ว ก็นั่งล้อมพระองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดภิกษุเหล่านั้น ครั้งนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าสิบโกฏิ.

ต่อมาอีก ในมหามงคลสมาคม ในเมื่อเวลาจบการแสดงมงคลสูตร อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็ได้มีแก่สัตว์หกสิบโกฏิ.

ได้ยินว่า พระติสสพุทธเจ้าอันพระอรหันต์ที่บวชภายในพรรษา ในยสวดีนคร แวดล้อมแล้ว ทรงปวารณาพรรษาแล้ว พระสาวกผู้เป็นขีณาสพแสนหนึ่ง นั้น เป็น สันนิบาตครั้งที่ ๑.

เมื่อพระโลกนาถพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึง นาริวาหนนคร นาริวาหนกุมาร โอรสของ พระเจ้าสุชาตะ ผู้เกิดดีทั้งสองฝ่าย พร้อมด้วยบริวาร เสด็จออกไปรับเสด็จ นิมนต์พระทศพลพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ ถวายอสทิสทาน ๗ วัน จึงมอบราชสมบัติของ พระองค์แก่พระโอรส พร้อมด้วยบริวารก็ทรงผนวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ในสำนัก ของพระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งโลกทั้งปวง. นัยว่า การบรรพชาของ พระองค์ปรากฏโด่งดังไปทุกทิศ. เพราะฉะนั้น มหาชนมาจากทิศนั้น ๆ บวชตามเสด็จ พระนาริวาหนกุมาร ครั้งนั้น พระตถาคตเสด็จไปท่ามกลางภิกษุเก้าล้าน ทรงยก ปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก ชนแปดล้านฟังธรรมกถาเรื่องพุทธวงศ์ ในสมาคมพระญาติ กรุงเขม-วดี ก็พากันบวชในสำนักของพระองค์แล้วบรรลุพระอรหัต. พระสุคตเจ้าอันภิกษุเหล่า นั้นแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ พระสาวกขีณาสพแปดล้าน นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๓.

สมัยนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชาพระนามว่า สุชาตะ กรุงยสวดี ทรง สละราชอาณาจักรที่มั่นคงรุ่งเรือง กองทรัพย์หลายโกฏิ และคนใกล้ชิดที่มีใจจงรักภักดี เหมือนดังประหนึ่งว่าสละฟ่อนหญ้า มีความสังเวชใจในทุกข์ต่าง ๆ อันมีความเกิด ความแก่ความเจ็บความตาย เป็นต้น จึงออกผนวชเป็นดาบส มีฤทธานุภาพมาก สดับ ข่าวว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลก ก็มีพระวรกายอันปีติ ๕ อย่างถูกต้องแล้ว มี ความยำเกรง ก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าติสสะถวายบังคมแล้วดำริว่า จำเราจักบูชา พระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดอกไม้ทิพย์ มีดอกมณฑารพ ดอกปาริฉัตตกะ เป็นต้น ครั้น ดำริอย่างนั้นแล้ว ก็ไปสู่เทวโลกด้วยกำลังฤทธิ์ เข้าไปยังสวนจิตรลดา บรรจุผอบ ที่ สำเร็จด้วยรัตนะ ขนาดคาวุตหนึ่ง ให้เต็มด้วยดอกไม้ทิพย์มีดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะ และดอกมณฑารพ เป็นต้น พามาทางท้องนภากาศ บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย ดอกไม้ทิพย์ที่มีกลิ่นหอม และกั้นดอกปทุมต่างฉัตรคันหนึ่ง ซึ่งมีด้ามเป็นมณี มีเกสร เป็นทอง มีใบเป็นแก้วทับทิม เหมือนฉัตรที่สำเร็จด้วยเกสรหอม ไว้เหนือพระเศียรของ พระผู้มีพระภาคเจ้า ยืนอยู่ท่ามกลางบริษัท ๔. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง พยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า เก้าสิบสองกัปนับแต่กัปนี้ จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนาม ว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า สุชาตะ สละโภคสมบัติยิ่งใหญ่ บวชเป็นฤษี.

เมื่อเราบวชแล้ว พระผู้นำโลกก็อุบัติ เพราะสดับเสียงว่าพุทโธ เราก็เกิดปีติ.

เราใช้มือทั้งสองประคองดอกไม้ทิพย์ คือดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัต-ตกะ สะบัดผ้าคากรองเข้าไปเฝ้า.

เราถือดอกไม้นั้น กั้นพระติสสชินพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลก อันบริษัท ๔ แวดล้อมแล้วไว้เหนือพระเศียร.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางชน ทรงพยากรณ์เราว่า เก้าสิบสองกัปนับแต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อ เขมะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าชนสันธะ พระชนนีพระนามว่า พระนางปทุมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระพรหมเทวะ และ พระอุทยะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสมังคะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อ พระผุสสา และ พระสุทัตตา โพธิพฤกษ์ ชื่อ อสนะ ต้นประดู่ พระสรีระสูง ๖๐ ศอก พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุภัททา พระโอรสพระนามว่า อานันทะ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือม้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระติสสพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระนครชื่อว่าเขมกะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าชนสันธะ พระชนนี พระนามว่า ปทุมา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่าคุหาเสละ นาริสยะ และนิสภะ มีพระสนมนารี ที่แต่งกายงามสามหมื่นสามพันนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุภัททา พระโอรสพระนามว่า อานันทะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือม้า ทรงตั้งความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระติสสพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลกอันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ยสวดีทายวัน อันสูงสุด.

พระติสสพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่าพระพรหมเทวะ และ พระอุทยะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระสุมังคะ(บางที่ว่า สมังคละ).

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระผุสสา และ พระสุทัตตา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าอสนะ ต้นประดู่.

อัครอุปัฐฏาก ชื่อว่า สัมพละ และสิริ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่ากีสาโคตมี และอุปเสนา.

พระชินพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๖๐ ศอก พระผู้ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีผู้เสมือน ปรากฏเด่นเหมือนภูเขาหิมวันต์.

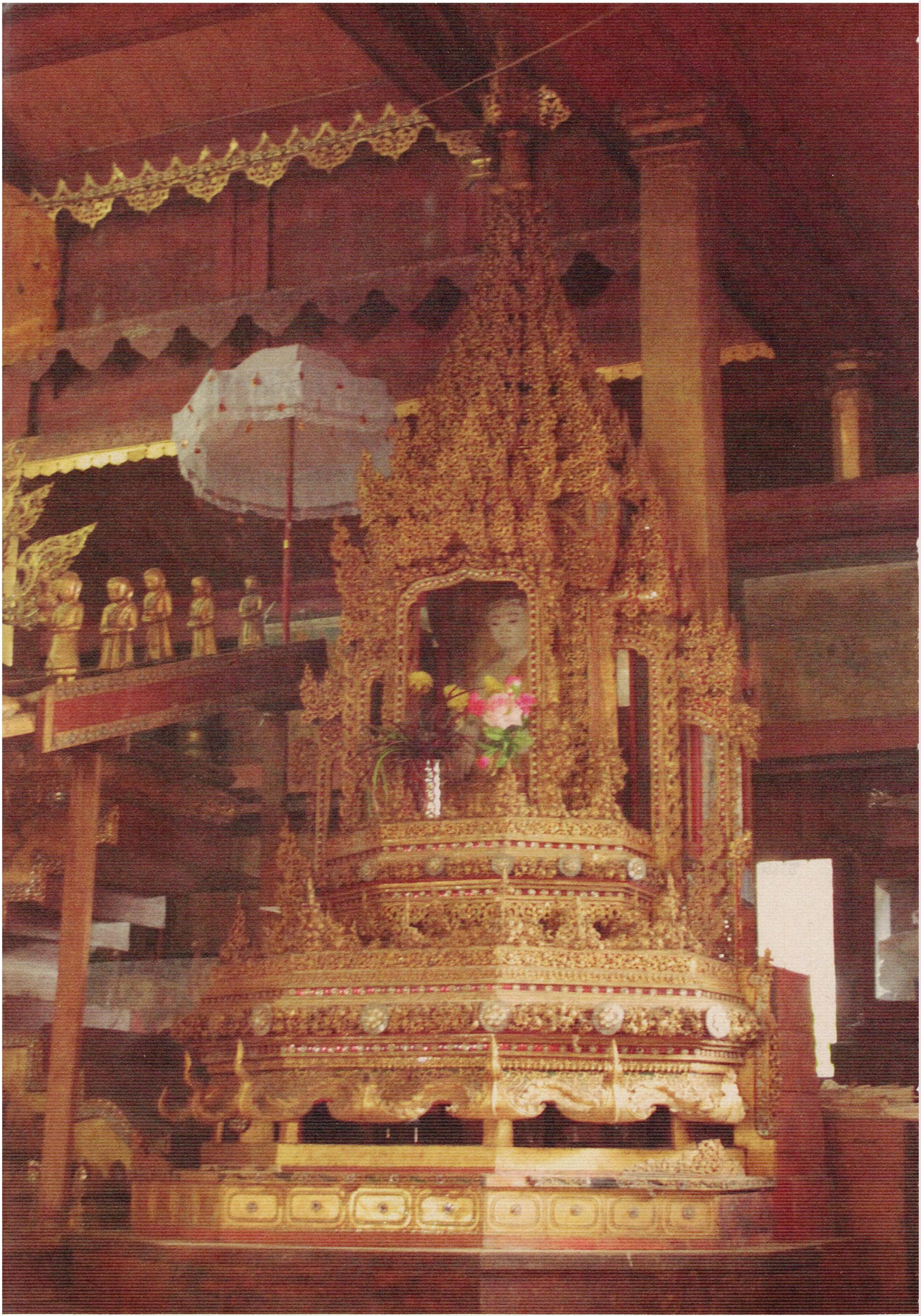
ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุหนึ่งแสนปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น

พระองค์ทั้งพระสาวก เสวยพระยศอันยิ่งใหญ่ที่อุดม เลิศ ประเสริฐสุด รุ่งโรจน์ แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟที่ดับไปฉะนั้น.

พระองค์ทั้งพระสาวก ก็ปรินิพพานไปเหมือนพลาหกหายไปเพราะลม เหมือนน้ำค้างหายไปเพราะดวงอาทิตย์ เหมือนความมืดหายไปเพราะดวงประทีปฉะนั้น.

พระติสสชินวรพุทธเจ้า ปรินิพพาน ณ พระวิหารสุนันทาราม กรุงสุนันทวดี พระชินสถูปของพระองค์ ณ ที่นั้นสูง ๓ โยชน์.

จบพรรณนาวงศ์พระติสสพุทธเจ้า

๑๘. วงศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘

ว่าด้วยพระประวัติของพระปุสสพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘

ภายหลังต่อมาจากสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าติสสะพระองค์นั้น เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมลงโดยลำดับ และเจริญขึ้นอีก จนมีอายุมากหาประมาณไม่ได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนมีอายุได้เก้าหมื่นปี ในกัปนั้นนั่นเอง พระศาสดาพระนามว่าปุสสะ ก็อุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคเจ้าแม้พระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้วก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางสิริมาเทวี อัครมเหสีของพระเจ้าชัยเสนะ กรุงกาสี ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ สิริมาราชอุทยาน พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี ได้ยินว่า ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า ครุฬปักขะ หังสะ และ สุวรรณภาระ(บางที่ว่า ครุฬะ หังสะ และสุวัณณดารา). ปรากฏพระสนมกำนัลสามหมื่นนาง มี พระนางกีสาโคตมี เป็นประมุข

เมื่อพระโอรสพระนามว่า อนูปมะ ของ พระนางกีสาโคตมี ทรงสมภพ พระมหาบุรุษทรงเห็นนิมิต ๔ ก็ขึ้นทรงช้างพระที่นั่งที่ประดับแล้ว เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ (ทรงผนวช) ชนโกฏิหนึ่งออกบวชตามเสด็จ พระองค์อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน แต่นั้น ก็ทรงละหมู่ ทรงเพิ่มความประพฤติแต่ลำพังพระองค์อยู่ ในวันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาสที่ นางสิริวัฑฒา ธิดาของเศรษฐีผู้หนึ่ง ณ นครแห่งหนึ่งถวาย ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่า สีสปาวัน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำที่อุบาสกชื่อ สิริวัฑฒะ ถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์คือ ต้นมะขามป้อม ทรงกำจัดมารพร้อมทั้งเสนา บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

พระองค์ทรงยับยั้งอยู่ใกล้ต้นโพธิ์พฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นภิกษุโกฏิหนึ่งซึ่งบวชกับพระองค์ เป็นผู้สามารถแทงตลอดธรรมได้ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่อิสิปตนะมิคทายวัน สังกัสสนคร ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น ครั้งนั้นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในมัณฑกัปนั้นนั่นเอง ได้มีพระศาสดาพระนามว่า ปุสสะ ผู้ยอดเยี่ยม ไม่มีผู้เปรียบ ผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าที่ไม่มีผู้เสมอ ผู้นำเลิศของโลก.

แม้พระองค์ ทรงกำจัดความมืดทั้งหมดแล้ว ทรงสางรกชัฏขนาดใหญ่ เมื่อทรงยังโลกทั้งเทวโลกให้อิ่ม ทรงหลั่งน้ำอมฤตให้ตกลงมา.

เมื่อพระปุสสพุทธเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักรในสมัยนักขัตมงคล อภิสมัยครั้งที่ ๑ ก็ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ครั้ง พระเจ้าสิริวัฑฒะ กรุงพาราณสี ทรงละกองโภคสมบัติใหญ่ ทรงผนวชเป็นดาบส ได้มีดาบสที่บวชกับพระองค์จำนวนเก้าล้าน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดดาบสเหล่านั้น ครั้งนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าล้าน

ส่วนครั้งทรงแสดงธรรมโปรดอนุปมกุมาร พระโอรสของพระองค์ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดล้าน.

แต่นั้น สมัยต่อมา พระสุรักขิตะราชโอรส และธัมมเสนกุมาร บุตรปุโรหิต ณ กัณณกุชชนคร เมื่อพระปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จถึงนครของตน ก็ออกไปรับเสด็จพร้อมด้วยบุรุษหกล้าน ถวายบังคมแล้วนิมนต์ถวายมหาทาน ๗ วัน สดับธรรมกถาของพระทศพลแล้วเลื่อมใส พร้อมกับบริวารก็พากันบวช แล้วบรรลุพระอรหัต. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุหกล้าน นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๑.

ต่อมาอีก พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพุทธวงศ์ ในสมาคมพระญาติประมาณหกสิบ ของ พระเจ้าชัยเสน กรุงกาสี ชนห้าล้านฟังพุทธวงศ์นั้น พากันบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา แล้วบรรลุพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอยู่ในท่ามกลางภิกษุห้าล้าน ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง. นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก บุรุษสี่ล้านได้ฟังมงคลสูตร ที่พระพุทธเจ้าแสดงมงคล ๓๘ ประการในมหามงคลสมาคม พากันบวชแล้ว บรรลุพระอรหัต พระสุคตเสด็จอยู่ในท่ามกลางภิกษุ

สี่ล้าน ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา ทรงเป็นกษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าวิชิตาวี นครอรินทมะ ทรงสดับธรรมของพระปุสสพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายมหาทานแด่พระองค์ ทรงละราชสมบัติใหญ่ทรงผนวชในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเรียนพระไตรปิฎก และทรงมีความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก ตรัสธรรมกถาแก่มหาชน และทรงบำเพ็ญศีลบารมี พระปุสสพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า วิชิตาวี ละราชสมบัติใหญ่ บวชในสำนักของพระองค์.

พระปุสสพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลกพระองค์นั้นทรงพยากรณ์เราว่า เก้าสิบ-สองกัปนับแต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-

พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด ยังพระศาสนาของพระชินพุทธเจ้าให้งาม.

เราอยู่อย่างไม่ประมาท ในพระศาสนานั้นเจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงฝั่งแห่งอภิญญาก็ไปสู่พรหมโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่ากาสี พระชนกพระนามว่าพระเจ้าชัยเสน พระชนนีพระนามว่า พระนางสิริมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสุรักขิตะ และ พระธัมมเสนะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระสภิยะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระจาลา และ พระอุปจาลา โพธิพฤกษ์คือ ต้นมะขามป้อม พระสรีระสูง ๕๘ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางกีสาโคตมี พระโอรสพระนามว่าพระอนุปมะ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระปุสสพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อกาสิกะ พระชนก พระนาม

ว่า พระเจ้าชัยเสน พระชนนีพระนามว่า พระนางสิริมา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า ครุพปักขะ หังสะ สุวัณณภาระ.

มีพระสนมนารี สามหมื่นนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางกีสาโคตมี พระโอรสพระนามว่า อานันทะ.

พระผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน.

พระมหาวีรปุสสพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลก ผู้สูงสุดในนรชน อันท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่ามิคทายวัน.

พระปุสสพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวกชื่อว่า พระสุรักขิตะ และพระธัมมเสนะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระสภิยะ.

มีพระอัครสาวิกาชื่อพระจาลา และพระอุปจาลา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นคือ ต้นมะขามป้อม.

มีอัครอุปัฏฐาก ซึ่งว่าธนัญชยะ และวิสาขะ อัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า ปทุมา และสิรินาคา.

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูง ๕๘ ศอก ทรงงามเหมือนดวงอาทิตย์ เต็มเหมือนดวงจันทร์.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระปุสสพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ทรงสั่งสอนสัตว์เป็นอันมาก ยังชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ พระองค์ทั้งพระสาวก มีพระยศที่ไม่มีใครเทียบ ก็ยังปรินิพพาน.

พระบรมศาสดา สมเด็จพระชินวรปุสสพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเสนาราม กรุงกุสินารา พระบรมสารีริกธาตุ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศนั้น ๆ.

จบพรรณนาวงศ์พระปุสสพุทธเจ้า

๑๙. วงศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้า ๑๙

ว่าด้วยพระประวัติของพระวิปัสสีพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๙

ภายหลังต่อมาจากสมัยของ พระปุสสพุทธเจ้า กัปนั้นพร้อมทั้งอันตรกัปก็ล่วงไป ในกัปต่อมา คือเก้าสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ พระศาสดาพระนามว่า วิปัสสี ผู้เห็นแจ้งในธรรมทั้งปวง ทรงทราบกัปทั้งปวง ทรงมีความดำริยินดีแต่ประโยชน์ของสัตว์อื่น อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย และบังเกิดในภพสวรรค์ชั้นดุสิตอันเป็นที่รุ่งโรจน์ด้วยแสงอันแผ่ซ่านออกมาแห่งรัตนะมณีเป็นอันมาก จุติจากนั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางพันธุมดี อัครมเหสีของ พระเจ้าพันธุมะ ผู้มีพระญาติมาก ณ กรุงพันธุมดี ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส พระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ เขมมิคทายวัน เหมือนดวงจันทร์เพ็ญออกจากกลีบเมฆสีเขียวคราม ในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ โหรผู้ทำนายลักษณะ และพระประยูรญาติทั้งหลาย แลเห็นพระองค์หมดจด เพราะเว้นจากความมืดที่เกิดจากกระพริบตาในระหว่าง ๆ ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน จึงเฉลิมพระนามว่า วิปัสสี เพราะเห็นได้ด้วยตาที่เปิดแล้ว อาจารย์บางพวกกล่าวว่า หรือพระนามว่า วิปัสสี เพราะพึงวิจัยค้นหาย่อมเห็น พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่แปดพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า นันทะ สุนันทะและสิริมา มีพระสนมกำนัลสี่หมื่นสามพันนาง มีพระนางสุทัสสนาเทวี เป็นประมุข. พระนางสุทัสสนา บางคัมภีร์เรียกกันว่า พระนางสุตนู ก็มี.

ล่วงไปแปดพันปี เมื่อพระโอรสของพระนางสุตนูเทวี พระนามว่า สมวัฏฏขันธะ ทรงสมภพ พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ด้วยรถเทียมม้า ทรงผนวช บุรุษแปดหมื่นสี่พันคน ออกบวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษนั้นอันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบูรณมีเสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาสุทัสสนเศรษฐี ถวาย ทรงพักกลางวัน ณ สาลวัน ที่ประดับด้วยดอกไม้ ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียวชื่อ สุชาตะ ถวาย ทรงเห็นโพธิพฤกษ์ชื่อว่า ปาฏลี คือต้นแคฝอย ที่ออกดอก จึงเสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์นั้น ทางทิศทักษิณ วันนั้น ลำต้นอันเกลากลมของต้นปาฏลีนั้น สูงชะลูดขึ้นไป ๕๐ ศอก กิ่งสูง ๕๐ ศอก รวมความสูงจากโคนไปถึงยอด ๑๐๐ ศอก

วันนั้นนั่นเอง ต้นปาฏลีนั้น ออกดอกดารดาษไปหมดทั้งต้น เริ่มแต่โคนต้น ดอกทั้งหลายมีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง เหมือนผูกไว้เป็นช่อ มิใช่ปาฏลีต้นนี้ต้นเดียวเท่านั้น ที่ออกดอกในเวลานั้น ต้นปาฏลีทั้งหมดในหมื่นจักรวาล ก็ออกดอกด้วย มิใช่ต้นปาฏลีอย่างเดียวเท่านั้น แม้ไม้ยืนต้นรวมทั้งไม้กอและไม้เถาทั้งหลายในหมื่นจักรวาลก็ออกดอกบาน. แม้มหาสมุทร ก็ดารดาษไปด้วยปทุม บัวสาย อุบล และโกมุท ๕ สี มีน้ำเย็นอร่อย ระหว่างหมื่นจักรวาลทั้งหมด ก็เกลื่อนกล่นไปด้วยธงและมาลัย พื้นแผ่นธรณีอักตกแต่งด้วยดอกไม้อันมีกลิ่นหอมนานาชนิด ก็เกลื่อนกล่นไปด้วยพวงมาลัยอบอวลไปด้วยจุรณแห่งธูป พระองค์เสด็จเข้าไปยังต้นปาฏลีนั้น ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๕๓ ศอก ทรงอธิษฐานความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔ ประทับนั่ง ทำปฏิญาณว่า ถ้ายังไม่เป็นพระพุทธเจ้าเพียงใด ก็จะไม่ยอมลุกจากที่นี้เพียงนั้น ครั้นประทับนั่งอย่างนี้แล้ว ทรงกำจัดมารพร้อมทั้งเสนา ทรงทำมรรคญาณ ๔ โดยลำดับมรรค ผลญาณ ๔ ในลำดับต่อจากมรรค ปฏิสัมภิทา ๔ จตุโยนิปริจเฉทกญาณ(ญาณกำหนดรู้กำเนิดทั้ง ๔) ปัญจคติปริจเฉทกญาณ(ญาณเครื่องกำหนดรู้คติ ๕) เวสารัชชญาณ ๔ อสาธารณญาณ ๖ (ญาณทั้งหลายเหล่านี้ก็คือญาณที่มีในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) และพระพุทธคุณทั้งสิ้นไว้ในพระหัตถ์ ทรงมีความดำริบริบูรณ์ ประทับนั่งเหนือโพธิบัลลังก์นั่นเอง ทรงเปล่งพระอุทานอย่างนี้ว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ใคร ๆ ย่อมไม่รู้คติ ความไปของดวงไฟ ที่ลุกโพลง ถูกฟาดด้วยค้อนเหล็ก แล้วสงบลงโดยลำดับ ฉันใด. ไม่มีใครจะล่วงรู้คติความไป ของท่านผู้หลุดพ้นโดยชอบ ผู้ข้ามพันธะและโอฆะ คือกาม ผู้ถึงสุขอันไม่หวั่นไหวได้ ก็ฉันนั้น.

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ใกล้โพธิพฤกษ์นั่นเอง ทรงรับอาราธนาของท้าวมหาพรหม ทรงตรวจดูอุปนิสสัยสมบัติ ของ พระขัณฑกุมาร กนิษฐภาดาต่างพระมารดาของพระองค์ และ ติสสกุมาร บุตรปุโรหิต ทรงเห็นว่าสมควรที่จะรับธรรมได้ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่ เขมมิคทายวัน ทรงใช้พนักงานเฝ้าอุทยานไปเรียกท่านทั้งสองนั้นมาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางบริวารของท่านเหล่านั้น ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยได้แก่เทวดาทั้งหลาย ประมาณมิได้. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระปุสสพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้มีจักษุ ก็อุบัติขึ้นในโลก.

ทรงทำลาย อวิชชาทั้งหมด บรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุด เสด็จไปยังกรุงพันธุมดี เพื่อประกาศพระธรรมจักร.

พระผู้นำ ครั้นทรงประกาศพระธรรมจักรแล้ว ยังกุมารทั้งสองให้ตรัสรู้แล้ว อภิสมัยครั้งที่ ๑ มีผู้บรรลุธรรมมากมายมหาศาล ไม่อาจที่จะนับจำนวนผู้บรรลุให้ถ้วนได้.

สมัยต่อมา ทรงยังกลุ่มแห่งภิกษุแปดหมื่นสี่พัน ซึ่งบวชตามพระขัณฑราชโอรสและพระติสสกุมารบุตรปุโรหิต(สองท่านนี้ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอัครสาวก) ให้ดื่มอมฤตธรรม นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อมาอีก พระผู้มีพระยศประมาณมิได้ ทรงประกาศสัจจะแก่ กลุ่มแห่งภิกษุแปดหมื่นสี่พัน ซึ่งบวชตามพระอัครสาวก(พระขัณฑราชโอรสและพระติสสกุมารบุตรปุโรหิต) ณ เขมมิคทายวันนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พัน.

ยังมีบุรุษอีกกลุ่มหนึ่งที่นับได้แปดหมื่นสี่พันเหมือนกัน บุรุษเหล่านี้ ก็คือพวกบุรุษที่คอยรับใช้พระวิปัสสีกุมารนั่นเอง บุรุษเหล่านั้นไปยังที่รับใช้พระวิปัสสีกุมารแต่เช้า ไม่เห็นพระกุมาร ก็กลับไปเพื่อกินอาหารเช้า กินอาหารเช้าแล้ว ถามกันว่า พระกุมารอยู่ไหน แต่นั้น ได้ฟังข่าวว่า เสด็จไปยังที่ราชอุทยาน จึงพากันออกไปด้วยหวังว่าจักพบพระองค์ ณ ที่ราชอุทยานนั้น เห็นสารถีของพระองค์กลับมา ฟังว่าพระราชกุมารทรงผนวชแล้ว ก็เปลื้องอาภรณ์และเครื่องประดับทั้งหมดในที่ฟังข่าวนั่นเอง ให้นำผ้ากาสายะ(ผ้าสำหรับผู้บวช)มาจากภายในตลาด ปลงผมและหนวดแล้วพากันบวชทั้งสิ้น บุรุษเหล่านั้น ครั้นบวชแล้ว ก็พากันไปแวดล้อมพระมหาบุรุษ.

แต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ทรงพระดำริว่า เราเมื่อจะบำเพ็ญความเพียร แต่ว่ายังคลุกคลีบริวารชนอยู่ ข้อนี้ไม่สมควร คนเหล่านี้ แต่ก่อนครั้งเป็นคฤหัสถ์ก็พากันมาแวดล้อมเราอย่างนั้น ประโยชน์อะไรด้วยคนหมู่นี้ ทรงระอาในการคลุกคลีด้วยหมู่ มีพระดำริว่าจะปลีกวิเวกจากไปเสียวันนี้แหละ แต่ทรงพระดำริอีกว่า วันนี้ยังไม่ใช่เวลา ถ้าเราจักไปในวันนี้ คนเหล่านั้นจักรู้กันหมด พรุ่งนี้จึงจักไป ในวันนั้นนั่นเอง มนุษย์ชาวบ้าน ในบ้านตำบลหนึ่ง เช่นเดียวกับอุรุเวลคาม ได้จัดแจงข้าวมธุปายาสอย่างเดียวเพื่อบรรพชิตแปดหมื่นสี่พันเหล่านั้น และ พระมหาบุรุษ. ในวันรุ่งขึ้น เป็นวันวิสาข-

บูรณมี พระวิปัสสีมหาบุรุษ เสวยภัตตาหารกับชนที่บวชเหล่านั้นในวันนั้นแล้ว ก็เสด็จไปยังสถานที่ประทับอยู่ ณ ที่นั้น บรรพชิตเหล่านั้น แสดงวัตรปฏิบัติแด่พระมหาบุรุษแล้ว ก็พากันเข้าไปยังสถานที่อยู่กลางคืนและที่พักกลางวันของตน ๆ.

แม้พระโพธิสัตว์ ก็เสด็จเข้าไปสู่บรรณศาลา ประทับนั่งผ่อนคลายพระอิริยาบถ ทรงพระดำริว่า เวลานี้เป็นเวลาเหมาะที่จะปลีกวิเวกออกไปได้ จึงเสด็จออกอภิเนษ-กรมณ์ ทรงปิดประตูบรรณศาลา เสด็จบ่ายพระพักตร์ไปยังโพธิมัณฑสถาน

กล่าวฝ่ายบรรพชิตเหล่านั้น เวลาเย็นก็พากันไปยังที่ปรนนิบัติพระโพธิสัตว์ นั่งล้อมบรรณศาลา กล่าวว่า วิกาลมืดค่ำแล้ว ตรวจกันดูเถิด จึงเปิดประตูบรรณศาลาก็ไม่พบพระองค์ ต่างคิดกันว่า พระมหาบุรุษเสด็จไปไหนหนอ ยังไม่พากันติดตาม เพราะเข้าใจว่าพระมหาบุรุษ เห็นทีจะเบื่อการอยู่เป็นหมู่ ประสงค์จะอยู่แต่ลำพัง จึงควรถวายโอกาสให้พระองค์ได้เข้าถึงกายวิเวก ส่วนพวกเราทั้งหลายคงจะได้พบพระองค์อีกทีก็เมื่อพระองค์บรรลุถึงความเป็นพระพุทธเจ้าแล้วนั่นแล คิดได้ดังนี้แล้ว จึงพากันออกจาริกมุ่งหน้ากันไปสถานที่ต่าง ๆ ภายในชมพูทวีป

ลำดับนั้น บรรพชิตเหล่านั้นฟังข่าวว่า เขาว่า พระวิปัสสีถึงความเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ได้ทรงประกาศพระธรรมจักร จึงมาประชุมกันที่เขมมิคทายวัน กรุงพัน-ธุมดีราชธานี โดยลำดับ. แต่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงแสดงธรรมโปรดบรรพชิตเหล่านี้ ครั้งนั้นธรรมภิสมัยก็ได้มีแก่ภิกษุแปดหมื่นสี่พันที่ออกบวชตามพระวิปัสสีศาสดา นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

กลุ่มของบุรุษแปดหมื่นสี่พันที่บวชตามเสด็จพระวิปัสสีสัมพุทธเจ้า เมื่อพระผู้มีจักษุทรงแสดงธรรมโปรดบรรพชิตเหล่านั้นซึ่งมาถึงอาราม. บรรพชิตแม้เหล่านั้น ฟังธรรมของพระองค์ ซึ่งตรัสประทาน โดยอาการทั้งปวง ก็บรรลุธรรมอันประเสริฐ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็ได้มีแก่บรรพชิตเหล่านั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุหนึ่งแสนหกหมื่นแปดพันซึ่งประกอบจากภิกษุ ๒ กลุ่ม กลุ่มละแปดหมื่นสี่พัน คือกลุ่มที่บวชตามพระวิปัสสีสัมพุทธเจ้า และกลุ่มที่บวชตามพระอัครสาวก(พระขัณฑะและพระติสสะ) ที่มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เขมมิคทายวัน ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ดังนี้ว่า

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัส ตีติกขาขันติ(ความอดทนอดกลั้น) ว่าเป็นตบะอย่างยิ่ง ตรัสนิพพานว่าเป็นบรมธรรม ผู้ยังทำร้ายผู้อื่น หาเป็นบรรพชิตไม่ ผู้ยังเบียดเบียน

ผู้อื่นอยู่ หาเป็นสมณะไม่.

การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

การไม่ว่าร้าย การไม่ทำร้าย ความสำรวมในพระปาติโมกข์ ความรู้จักประมาณในภัตตาหาร การนอนการนั่งในที่อันสงัด และการประกอบความเพียรในอธิจิต นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

(พึงทราบว่า พระคาถาปาติโมกข์นี้ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ย่อมประกาศเป็นแบบอย่างอันเดียวกัน)

ต่อมาอีก สันนิบาตครั้งที่ ๒ ได้มีแก่ภิกษุแสนหนึ่ง ซึ่งเห็นยมกปาฏิหาริย์แล้วบวช.

ครั้งพระกนิษฐภาดาต่างพระมารดา ๓ พระองค์ ของพระวิปัสสีพุทธเจ้า ปราบปัจจันตประเทศให้สงบ แล้วได้รับพระราชทานพร ด้วยการทำการบำรุงพระผู้มีพระภาคเจ้า นำเสด็จมาสู่พระนครของพระองค์บำรุง ทรงสดับธรรมของพระพุทธองค์แล้วทรงผนวช พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุแปดหมื่นเหล่านั้น ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ เขมมิคทายวัน นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๓

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระยานาคชื่อ อตุละ มีฤทธานุภาพมาก มีนาคหลายแสนโกฏิเป็นบริวาร สร้างมณฑปอันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ เป็นส่วนอันมั่นคงผ่องแผ้วที่น่าดู เช่นเดียวกับดวงจันทร์ เพื่อทำสักการะแด่พระทศพล ผู้มีกำลังและศีลที่ไม่มีผู้เสมอ มีพระหฤทัยเยือกเย็นด้วยพระกรุณา พร้อมทั้งบริวาร นิมนต์ให้ประทับนั่ง ณ มณฑปนั้น ถวายมหาทาน อันเหมาะแก่สมบัติทิพย์ ๗ วัน ได้ถวายตั่งทอง ขจิตด้วยรัตนะ ๗ อันรุ่งเรืองด้วยประกายโชติช่วงแห่งมณีต่าง ๆ สมควรยิ่งใหญ่ แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. ครั้งนั้น พระวิปัสสีพุทธเจ้าทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้น เวลาจบอนุโมทนาปีฐทาน(การถวายตั่ง)ว่า เก้าสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ไป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพญานาค ชื่ออตุละ มีบุญ มีฤทธิ์มาก มีรัศมีโชติช่วง.

ครั้งนั้น เราแวดล้อมด้วยนาคหลายโกฏิ บรรเลงทิพดนตรี เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้เจริญที่สุดในโลก.

ครั้นเข้าเฝ้าแล้ว ก็กราบทูลนิมนต์พระวิปัสสีสัมพุทธเจ้าผู้นำโลก แล้วได้ถวายตั่งทอง อันวิจิตรด้วยรัตนะคือแก้วมณีและแก้วมุกดา ประดับด้วยอาภรณ์ทุกอย่าง แด่พระผู้เป็นพระธรรมราชา.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ก็ทรงพยากรณ์เราว่า เก้าสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่ง

ใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งมีจิตเลื่อมใส จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า พันธุมดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าพันธุมา พระชนนีพระนามว่า พระนางพันธุมดี คู่พระอัครสาวก็ชื่อว่า พระขัณฑะ และ พระติสสะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระอโสกะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระจันทา และ พระจันทมิตตา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นปาฏลี(แคฝอย) พระสรีระสูง ๘๐ ศอก พระรัศมีแห่งพระสรีระแผ่ไป ๗ โยชน์ทุกเวลา พระชนมายุแปดหมื่นปี พระอัครมเหสีของพระองค์ พระนามว่า พระนางสุตนู พระโอรสของพระองค์ พระนามว่า พระสมวัฏฏขันธะ ออกอภิเนษกรมณ์ ด้วยรถเทียมม้า. ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนคร ชื่อว่าพันธุมดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าพันธุมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางพันธุมดี.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่แปดพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลังชื่อว่า นันทะ สุนันทะ และสิริมา มีพระสนมกำนัลที่แต่งกายงามสี่หมื่นสามพันนาง มีพระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุทัสสนา [สุตนู] มีพระโอรสพระนามว่า พระสมวัฏฏ-ขันธะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือรถ ทรงตั้งความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระ วิปัสสี ผู้นำโลก สูงสุดในนรชนอันท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่า พระขัณฑะ และ พระติสสะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระอโสกะ.

มีพระอัครสาวิกาชื่อว่าพระจันทา และ พระจันทมิตตา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ต้นปาฏลี (แคฝอย).

มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่า ปุนัพพสุมิตตะ และนาคะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ สิริมา และอุตตรา.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้นำโลก สูง ๘๐ ศอกพระรัศมีของพระองค์แผ่ซ่านไปโดยรอบ ๗ โยชน์.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแปดหมื่นปี พระพุทธเจ้ามีพระชนม์ยืนตลอดกาลเท่านั้นจึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

ทรงเปลื้องเทวดาและมนุษย์จากเครื่องผูก และทรงบอกปุถุชนนอกนั้นถึงทางและมิใช่ทาง.

พระองค์ทั้งพระสาวก ครั้นแสดงแสงสว่างแล้ว จึงทรงแสดงอมตบท รุ่งเรืองแล้วก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟลุกโพลงแล้วดับฉะนั้น.

พระวรฤทธิ์อันเลิศ พระบุญญาธิการอันประเสริฐ พระวรลักษณ์อันบานเต็มที่แล้ว ทั้งปวงนั้น ก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งหลายก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้เลิศในนรชน ทรงเป็นวีรบุรุษเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารสุมิตตาราม พระวรสถูปของพระองค์ ณ พระวิหารนั้น สูง ๗ โยชน์.

จบพรรณนาวงศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้า

๒๐. วงศ์พระสิขีพุทธเจ้าที่ ๒๐

ว่าด้วยพระประวัติของพระสิขีพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระสิขีพุทธเจ้าที่ ๒๐

ต่อมาภายหลังสมัยของพระวิปัสสีพุทธเจ้า เมื่อกัปนั้นอันตรธานไปแล้ว ต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ไม่อุบัติขึ้นในโลก ๕๙ กัป มีแต่แสงสว่างที่ปราศจากพระพุทธเจ้า เอกราชของกิเลสมารและเทวปุตตมารก็ปราศจากเสี้ยนหนาม

จนกระทั่งในสามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลกสองพระองค์คือ พระสิขีและพระเวสสภู ผู้ดุจไฟอันสุมด้วยไม้แก่นแห้งสนิทราดด้วยเนยใสมาก ๆ ไม่มีควัน.

บรรดาพระพุทธเจ้าสองพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสิขี ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้น ก็ทรงถือปฏิสนธิ ในพระครรภ์ของพระนางประภาวดีเทวี ผู้มีพระรัศมีงามดังรูปทองสีสุก อัครมเหสีของ พระเจ้าอรุณ ผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง ณ กรุงอรุณวดี ซึ่งมีแต่ทำกุศล ล่วง ๑๐ เดือน ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ นิสภราชอุทยาน ส่วนโหรผู้ทำนายนิมิต เมื่อเฉลิมพระนามของพระองค์ ก็เฉลิมพระนามว่า สิขี เพราะพระยอดกรอบของพระพักตร์ พุ่งสูงขึ้นดุจยอดพระอุณหิส พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า สุจันทกสิริ คิริยสะ และ นาริวสภะ(บางที่ว่า สุวัฑฒกะ คิริ และนารีวาหนะ) ปรากฏมีพระสนมกำนัลสองหมื่นสี่พัน มีพระนางสัพพกามาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า อตุละ ผู้ไม่มีผู้ชั่ง ผู้เทียบได้ด้วยหมู่แห่งพระคุณของพระนางสัพพกามาเทวีทรงสมภพ พระมหาบุรุษนั้น ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้ว จึงเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง เมื่อพระองค์ทรงผนวช บุรุษหนึ่งแสนเจ็ดหมื่นพากันบวชตามเสด็จ. พระองค์อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขปุรณมี ทรงละการคลุกคลีด้วยหมู่ เสวยข้าวมธุปายาส ที่ ธิดาปิยเศรษฐีสุทัสสนนิคมถวายแล้ว ยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่าตะเคียนหนุ่ม ทรงรับหญ้าคา ๘ กำ ที่ดาบสชื่ออโนมทัสสีถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ ชื่อต้น บุณฑรีกะ คือมะม่วงป่า. เขาว่า แม้บุณฑรีกโพธิพฤกษ์นั้น ก็มีขนาดเท่าต้นแคฝอยที่เป็นโพธิพฤกษ์

ของพระวิปัสสีพุทธเจ้านั่นแล วันนั้นนั่นเอง มะม่วงป่าต้นนั้น สูงชะลูดลำต้นขนาด ๕๐ ศอก แม้กิ่งก็ขนาด ๕๐ ศอก เหมือนกัน ดารดาษด้วยดอกหอมเป็นทิพย์ มิใช่ดารดาษด้วยดอกอย่างเดียวเท่านั้น ยังดารดาษแม้ด้วยผลทั้งหลาย. มะม่วงต้นนั้น แถบหนึ่ง มีผลอ่อน แถบหนึ่ง มีผลปานกลาง แถบหนึ่ง มีผลห่าม แถบหนึ่ง มีผลมีรสดี พรั่งพร้อมด้วยสีกลิ่นและรส เหมือนทิพยโอชาที่เทวดาใส่ไว้ ห้อยย้อยแต่แถบนั้น ๆ ต้นไม้ดอกก็ประดับด้วยดอก ต้นไม้ผล ก็ประดับด้วยผล ในหมื่นจักรวาล ก็เป็นเหมือนอย่างมะม่วงต้นนั้น.

พระองค์ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๒๔ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิอธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ครั้นประทับอย่างนั้นแล้ว ก็ทรงกำจัดพญามารพร้อมด้วยเสนากองพลนิกายกินอาณาบริเวณกว้างถึง ๓๖ โยชน์ ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ แล้วทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งใกล้ ๆ โพธิพฤกษ์นั่นแล ๗ สัปดาห์ ทรงรับอาราธนาของท้าวมหาพรหม ทรงเห็นอุปนิสสัยสมบัติของภิกษุแสนเจ็ดหมื่นที่บวชตามพระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่ มิคาจิระราชอุทยาน ใกล้ กรุงอรุณวดีราชธานี ซึ่งมีรั้วกั้นชนิดต่าง ๆ อันหมู่มุนีเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรท่ามกลางหมู่มุนีเหล่านั้น ครั้งนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระวิปัสสีพุทธเจ้า ก็มีพระชินสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีบุคคลเทียบ.

พระองค์ทรงย่ำยีกองทัพมาร ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณสูงสุด ทรงประกาศพระธรรมจักรอนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย.

เมื่อพระสิขีพุทธเจ้า จอมมุนี ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ต่อมาอีก พระสิขีพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดพระราชโอรสสองพระองค์คือ

พระอภิภูราชโอรส และ พระสัมภวะราชโอรส พร้อมด้วยบริวาร ใกล้กรุงอรุณวดีราชธานี ทรงยังสัตว์เก้าหมื่นโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม. นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ส่วนครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำยมกปาฏิหาริย์เพื่อหักรานความเมาและมานะของเดียรถีย์ และเพื่อเปลื้องเครื่องผูกของชนทั้งปวง ใกล้ประตูสุริยวดีนคร ทรงแสดงธรรมโปรด อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งท่ามกลางพระอรหันต์หนึ่งแสนที่บวชพร้อมกับพระราชโอรส คือ พระอภิภู และ พระสัมภวะ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง. นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑

ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุแปดหมื่นที่บวชในสมาคมพระญาติ กรุงอรุณวดี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง. นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๒

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุเจ็ดหมื่นที่บวชในสมัยทรงฝึกพระยาช้างชื่อ ธนปาลกะ ในธนัญชัยนคร. นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๓.

ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชาพระนามว่า อรินทมะ ในปริภุตตนคร ไม่ทรงขัดข้องในที่ไหน ๆ เมื่อพระสิขีศาสดา เสด็จถึงปริภุตตนคร พระราชาพร้อมทั้งราชบริพาร เสด็จออกไปรับเสด็จ มีพระหฤทัย พระเนตร และ พระโสตอันความเลื่อมใสให้เจริญแล้ว พร้อมราชบริพาร ถวายบังคมด้วยพระเศียร ที่พระยุคลบงกชบาทอันไม่มีมลทินของพระทศพล นิมนต์พระทศพล ถวายมหาทาน อันเหมาะสมแก่พระอิสริยะ สกุล สมบัติและศรัทธา ๗ วัน โปรดให้เปิดประตูคลังผ้า ถวายผ้ามีค่ามากแด่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ถวายช้างต้นที่ป้องกันข้าศึกได้เหมือนช้างเอราวัณ ซึ่งพรั่งพร้อมด้วยกำลังรูปลักษณะและฝีเท้า ประดับด้วยข่ายทองและมาลัย งามระยับด้วยพัดจามร คู่งาสวมปลอกทองใหม่งาม มีหูใหญ่และอ่อน หน้างามระยับด้วยรอยดวงจันทร์ และถวายกัปปิยะภัณฑ์ มีขนาดเท่าช้างนั่นแหละ พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์ พระโพธิสัตว์นั้นว่า สามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ไป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า อรินทมะ เลี้ยงดูพระสงฆ์มีพระสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน ให้อิ่มหนำสำราญ.

เราถวายผ้าอย่างดีเป็นอันมาก ไม่น้อย นับโกฏิผืน ถวายยานคือช้างที่ประดับแล้ว แด่พระสัมพุทธเจ้า.

เราชั่งกัปปิยภัณฑ์(สิ่งอันสมควรแก่สมณะ)มีประมาณเท่ายานคือช้าง ยังจิตของเราอันมั่นคง ให้เต็มด้วยปีติในทานเป็นนิตย์.

พระสิขีพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลก แม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า สามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตาและอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งมีจิตเลื่อมใส จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า อรุณวดี พระชนกพระนามว่าพระเจ้าอรุณ พระชนนีพระนามว่า พระนางประภาวดี คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระอภิ-ภู และ พระสัมภวะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระเขมังกร คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสขิลา และ พระปทุมา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นบุณฑรีกะ คือ มะม่วงป่า พระสรีระสูง ๗๐ ศอก พระรัศมีแห่งสรีระแผ่ไป ๓ โยชน์เป็นนิตย์ พระชนมายุเจ็ดหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสัพพกามา พระโอรสพระนามว่า อตุละ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระสิขีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อ อรุณวดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าอรุณ พระชนนี พระนามว่า พระนางประภาวดี.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า สุวัฑฒกะ คิริ และนารีวาหนะ(บางที่ว่า สุจันทกสิริ คิริยสะ และนาริวสภะ)

มีพระสนมกำนัลสองหมื่นสี่พันนาง ล้วนประดับประดางดงาม มีพระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสัพพกามา พระโอรสพระนามว่า อตุละ.

พระผู้สูงสุดในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง.

พระมหาวีระ สิขี ผู้นำเลิศแห่งโลก สูงสุดในนรชน อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน

พระสิขีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระอภิภูและพระ

สัมภวะ มีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระเขมังกร.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสขิลา และพระปทุมา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกต้นบุณฑรีกะ(มะม่วงป่า).

มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่า สิริวัฑฒะ และนันทะ มีอัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า จิตตา และสุจิตตา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นสูง ๗๐ ศอก เสมือนรูปปฏิมาทอง มีมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ.

พระรัศมีวาหนึ่ง แล่นออกจากพระวรกายของพระองค์ ทั้งกลางวันกลางคืนไม่ว่างเว้น พระรัศมีทั้งหลาย แล่นไปทั้งทิศใหญ่ทิศน้อย ๓ โยชน์.

พระชนมายุของพระสิขีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้นคือเจ็ดหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงยังเมฆคือธรรมให้หลั่งลง ยังโลกทั้งเทวโลกให้ชุ่มชื่นให้ถึงถิ่นอันเกษม แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน.

พระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ พรั่งพร้อมด้วยพระอนุพยัญชนะทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวง ก็ว่างเปล่า แน่แท้.

ได้ยินว่า พระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอัสสาราม สีลวตีนคร.

พระสิขีพุทธเจ้า ทรงรุ่งโรจน์ในโลกเหมือนดวงไฟ ทรงบันลือในนภากาศเหมือนนกยูง.

พระสิขีพุทธเจ้าทรงละพระมเหสี และทรัพย์สมบัติ พระองค์ถึงความสงบ เสด็จไปดีแล้วเหมือนไฟ.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าสิขี มีพระบรมสารีริกธาตุ เป็นแท่งเดียว จึงไม่กระจัดกระจายไป. แต่มนุษย์ชาวชมพูทวีป ช่วยกันสร้างพระสถูปสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ งามเสมือนภูเขาหิมะ สูง ๓ โยชน์.

จบพรรณนาวงศ์พระสิขีพุทธเจ้า

๒๑. วงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้าที่ ๒๑

ว่าด้วยพระประวัติของพระเวสสภูพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้าที่ ๒๑

เมื่อพระศาสนาของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าอันตรธานแล้ว มนุษย์ที่มีอายุเจ็ดหมื่นปีก็ลดลงโดยลำดับ จนมีอายุสิบปี แล้วเพิ่มขึ้นอีกจนมีอายุนับไม่ได้ แล้วก็ลดลงโดยลำดับ จนมีอายุหกหมื่นปี. ครั้งนั้นพระศาสดาพระนามว่า เวสสภู ทรงเป็นผู้พิชิตกิเลส ผู้ครอบงำโลกทั้งปวง ผู้เข้าถึงเอง ผู้บรรลุเอง ทรงอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางยสวดีผู้มีศีล อัครมเหสีของพระเจ้าสุปปตีตะ ผู้เป็นที่ยำเกรง ณ กรุงอโนมะ ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส พระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ อโนมราชอุทยาน เมื่อสมภพ ก็ยังชนให้ยินดี ทรงบันลือดังเสียงโคอุสุภราช เพราะฉะนั้นในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ พระประยูรญาติจึงเฉลิมพระนามว่า เวสสภู เพราะเหตุที่บรรลือดังเสียงโคอุสุภราช พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หกพันปี มีปราสาท ๓ หลังชื่อ สุจิ สุรุจิและรติวัฑฒนะ(บางที่ว่า รุจิ สุรติ และวัฑฒกา) ปรากฏพระสนมกำนัลสามหมื่นนาง มี พระนางสุจิตตาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระสุปปพุทธกุมาร ของ พระนางสุจิตตาเทวี สมภพ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จประพาสพระราชอุทยานด้วยพระวอทอง ทรงรับผ้ากาสายะที่เทวดาถวาย ทรงผนวช. บุรุษเจ็ดหมื่นบวชตามเสด็จ ลำดับนั้น พระองค์อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน ในวันวิสาขบูรณมี เสวยข้าวมธุปายาสที่พระพี่เลี้ยงชื่อว่าสิริวัฒนา ผู้ปรากฏตัว ณ สุจิตตนิคม ถวาย ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาลวัน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำที่พระยานาคชื่อ นรินทะ ถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อต้นสาละ ด้านทิศทักษิณ สาละต้นนั้นมีขนาดเท่าขนาดต้นปาฏลีแคฝอยที่เป็นโพธิพฤกษ์ของพระวิปัสสีพุทธเจ้านั้นแล ดอกผล สิริและสมบัติ ก็พึงทราบอย่างนั้นเหมือนกัน. พระองค์เสด็จเข้าไปยังโคนต้นสาละ ทรงลาดสันถัตหญ้ากว้าง ๔๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงได้บรรลุถึงอนาวรณญาณ(ญาณชนิดหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือญาณที่มีความปรีชาหยั่งรู้อย่างไม่มีอะไรกีดกั้นกำบัง, รู้ทะลุปรุโปร่ง) ที่ปราศจากนิวรณ์ แต่ห้ามกันความเมาในกามทุกอย่าง ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้ง ณ โพธิพฤกษ์นั้นนั่นแล ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของพระโสณกุมาร และพระอุตตรกุมาร พระกนิษฐภาดาของพระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศลงที่ อรุณราชอุทยาน ใกล้กรุงอนูปมะ ทรงให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานไปอัญเชิญพระกุมารมาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางพระกุมารทั้งสองพระองค์นั้นทั้งบริวาร. ครั้งนั้นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเสด็จจาริกไปในชนบท ทรงแสดงธรรมโปรดในถิ่นนั้น ๆ ธรรมาภิสมัยก็ได้มีแก่สัตว์เจ็ดหมื่นโกฏิ. นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงทำลายข่ายคือทิฏฐิ [ของเหล่าเดียรถีย์] ล้มธงคือมานะของเดียรถีย์ กำจัดความเมาด้วยมานะ ทรงยกธงคือธรรมขึ้น ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ในมนุษยบริษัทกว้างเก้าสิบโยชน์ ในเทวบริษัทนับประมาณมิได้ ณ กรุงอนูปมะนั่นเอง ยังเทวดาและมนุษย์ให้เลื่อมใสแล้ว ทรงยังสัตว์หกหมื่นโกฏิให้อิ่มด้วยอมตธรรม นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

ในมัณฑกัปนั้นนั่นเอง พระผู้นำโลกพระนามว่า เวสสภู ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เทียบเคียง ก็ทรงอุบัติในโลก.

ทรงทราบว่า โลกสาม(ไตรภพ)ถูกไฟราคะไหม้แล้ว เป็นถิ่นของตัณหาทั้งหลาย พระองค์ก็ทรงตัดเครื่องพันธนาการดุจพระยาช้างตัดเครื่องผูก ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด.

พระเวสสภูพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

เมื่อพระโลกเชษฐ์ผู้องอาจในนรชน ทรงหลีกจาริกไปในแว่นแคว้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ก็ได้มีแก่สัตว์เจ็ดหมื่นโกฏิ.

พระองค์เมื่อทรงบรรเทาทิฏฐิอย่างใหญ่หลวงของเดียรถีย์ ทรงทำยมกปาฏิหาริย์

มนุษย์และเทวดาในหมื่นโลกธาตุ ในโลกทั้งเทวโลกก็มาประชุมกัน.

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเห็นมหัศจรรย์ไม่เคยมี น่าขนชูชัน ก็ได้บรรลุธรรมถึงหกหมื่นโกฏิ เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓.

อนึ่งเล่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเวสสภู ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ วันมาฆปุรณมี ท่ามกลางพระอรหันต์แปดหมื่นที่บวชในสมาคมของ พระโสณะ และ พระอุตตระ คู่พระอัครสาวก นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

ครั้งภิกษุนับจำนวนได้เจ็ดหมื่น ซึ่งบวชตามพระเวสสภูในคราวที่พระองค์เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์พากันแยกย้ายกันจากไปในสมัยที่พระเวสสภูต้องการความวิเวก พระองค์จึงได้หลีกออกจากหมู่คณะของภิกษุเหล่านั้นไป ครั้นภายหลังต่อมาภิกษุเหล่านั้นได้สดับข่าวการประกาศพระธรรมจักรของพระเวสสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงพากันกลับมายังนครโสเรยยะ ก็ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดภิกษุเหล่านั้น ทรงให้ภิกษุเหล่านั้นบวชด้วยเอหิภิกษุบรรพชาทั้งหมด แล้วทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นั้นเป็นการประชุมพระสาวกเจ็ดหมื่นรูป นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

อนึ่ง ครั้งพระราชบุตรพระนามว่าอุปสันตะ ทรงขึ้นครองราชย์ในกรุงนาริวาหนะ พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปที่นั่น เพื่ออนุเคราะห์พระราชบุตรนั้น. แม้พระราชบุตรนั้นก็ได้ทราบข่าวการเสด็จมาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งบริวาร จึงทรงออกไปรับเสด็จ นิมนต์มาถวายมหาทาน ทรงสดับธรรมของพระองค์ก็มีพระหฤทัยเลื่อมใสแล้วทรงผนวช บุรุษหกหมื่นก็บวชตามเสด็จ ภิกษุเหล่านั้นบรรลุพระอรหัตพร้อมกับพระราชบุตรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเวสสภูนั้น อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ก็ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง แก่พระสาวกหกหมื่นรูป นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนั้นพระองค์จึงตรัสว่า

พระเวสสภูพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีสันนิบาตประชุมพระสาวกขีณาสพผู้ไร้มลทิน มีจิตสงบ คงที่ ๓ ครั้ง.

ประชุมภิกษุสาวกแปดหมื่น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑

ประชุมภิกษุสาวกเจ็ดหมื่น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ประชุมภิกษุสาวกหกหมื่น ผู้กลัวแต่ภัยมีชราเป็นต้น เข้ามาเป็นพุทธชิโนรสของ

พระเวสสภูพุทธเจ้าผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชาพระนามว่า พระเจ้าสุทัสสนะ ผู้เป็นที่น่าดูน่าชมอย่างยิ่ง ณ กรุงสรภวดี เมื่อพระเวสสภูพุทธเจ้าผู้นำโลกเสด็จถึงกรุงสรภะ ทรงสดับธรรมของพระองค์ มีพระหฤทัยเลื่อมใสแล้ว ทรงยกอัญชลีอันรุ่งเรืองด้วยทศนัขสโมธาน(สิบนิ้ว) เสมือนดอกบัวตูมเกิดในน้ำ ไม่มีมลทิน ไม่วิกลบกพร่อง ไว้เหนือเศียร ถวายมหาทานพร้อมทั้งจีวร แด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ทรงสร้างพระคันธกุฎี เพื่อเป็นที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ นครนั้น ทรงสร้างวิหารพันหลังล้อมพระคันธกุฎีนั้น ทรงบริจาคสมบัติทุกสิ่งทุกอย่างไว้ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วทรงออกผนวช ณ สำนักของพระองค์แล้ว ทรงพร้อมด้วยอาจารคุณ ทรงยินดีในธุดงค์คุณ ๑๓ ทรงยินดีในการแสวงหาพระโพธิสมภาร ทรงยินดีในพระพุทธศาสนาดำรงอยู่โดยชอบแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในอนาคตกาล สามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ไป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่าสุทัสสนะ นิมนต์พระมหาวีระ ถวายทานอย่างสมควรยิ่งใหญ่บูชาพระชินพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์ ด้วยข้าวน้ำและผ้า.

เราสดับพระธรรมจักรอันอุดมประณีตที่พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้นทรงประกาศแล้วก็ชอบใจการบรรพชา.

เราบำเพ็ญมหาทาน ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน ทราบการบรรพชาว่าพร้อมพรั่งด้วยคุณ จึงบรรพชาในสำนักของพระชินพุทธเจ้า.

เราถึงพร้อมด้วยอาจารคุณ ตั้งมั่นในวัตรและศีล แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ จึงยินดีอยู่ในพระศาสนา ของพระชินพุทธเจ้า.

เราเข้าถึงศรัทธาและปีติ ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้พระศาสดา เราก็เกิดปีติเพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณนั่นแล.

พระสัมพุทธเจ้าทรงทราบว่า เรามีใจไม่ท้อถอย จึงทรงพยากรณ์ดังนี้ว่า นับแต่กัปนี้ไปสามสิบเอ็ดกัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า

พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์ จิตก็ยิ่งเลื่อมใส จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

ก็พระเวสสภูสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า อโนมะ พระชนกมีพระนามว่า พระเจ้าสุปปตีตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางยสวดี คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระโสณะ และพระอุตตระ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระอุปสันตะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระรามา และพระสมาลา โพธิพฤกษ์ชื่อว่าต้นสาละ พระสรีระสูง ๖๐ ศอก พระชนมายุหกหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุจิตตา พระโอรสพระนามว่าพระสุปปพุทธะ เสด็จออกภิเนษกรมณ์ด้วยพระวอทอง. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระเวสสภูพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่ออโนมะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุปปตีตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางยสวดี.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หกพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลังชื่อว่า รุจิ สุรติ และ วัฑฒกา (บางที่ว่า สุจิ สุรุจิ และรติวัฒนะ) มีพระสนมกำนัลสามหมื่นนางถ้วน มีพระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุจิตตา พระโอรสพระนามว่า พระสุปปพุทธะ.

พระผู้สูงสุดในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยพระวอทอง ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน.

พระมหาวีระเวสสภูผู้นำโลก สูงสุดในนรชนอันท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อรุณราชอุทยาน.

พระเวสสภูพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่าพระโสณะ และพระอุตตระ มีพระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระอุปสันตะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระรามา และพระสมาลา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นมหาสาละ.

อัครอุปัฏฐากชื่อว่า โสตถิกะ และรัมมะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่าโคตมี และสิริมา.

พระเวสสภูพุทธเจ้าสูง ๖๐ ศอก อุปมาเสมอด้วยเสาทอง พระรัศมีแล่นออกจากพระวรกาย เหมือนดวงไฟเหนือยอดเขายามราตรี.

พระชนมายุของพระเวสสภู ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น หกหมื่นปี พระองค์

ทรงพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงจำแนกพระธรรมให้แผ่ขยายไปกว้างขวาง ทรงจำแนกมหาชน เป็นพระอริยะชั้นต่าง ๆ ทรงประดิษฐานธรรมนาวา แล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน.

ชนทั้งหมด พระวิหาร พระอิริยาบถที่น่าดู ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเวสสภู เสด็จดับขันธปรินิพพาน ที่พระวิหารใกล้ป่าที่น่ารื่นรมย์ ณ เขมมิคทายวัน กรุงอุสภวดี. พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แพร่กระจายไป.

จบพรรณนาวงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้า

๒๒. วงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒

ว่าด้วยพระประวัติของพระกกุสันธพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒

เมื่อพระเวสสภูสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เมื่อกัปนั้นล่วงไป ดวงพระทินกรคือพระชินพุทธเจ้าก็ไม่อุบัติขึ้นถึง ๒๙ กัป

จนกระทั่ง ถึงกาลเวลาอันเป็นมหามงคล อันเป็นภัทรกัปคือกัปปัจจุบันนี้ ได้บังเกิดมี พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ พระองค์แล้ว คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ และ พระพุทธเจ้าของเรา. ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าเมตไตรย จักอุบัติในอนาคตกาลข้างหน้า ด้วยประการดังกล่าวมานี้ กัปนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงสรรเสริญว่าเป็นภัททกัป เพราะประดับด้วยการอุบัติบังเกิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๕ พระองค์.

ใน ๕ พระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายแล้ว บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพราหมณีชื่อว่าวิสาขา เอกภริยาของปุโรหิตชื่อว่าอัคคิทัตตะ ผู้อนุศาสน์อรรถธรรมถวายพระเจ้าเขมังกร กรุงเขมวดี

ก็ในกาลสมัยใดเป็นยุคที่กษัตริย์ทั้งหลายสักการะเคารพนับถือพราหมณ์ทั้งหลาย พระโพธิสัตว์จะอุบัติบังเกิดในสกุลพราหมณ์.

ก็ในกาลสมัยใดที่พราหมณ์ทั้งหลาย สักการะเคารพนับถือบูชากษัตริย์ทั้งหลาย พระโพธิสัตว์จึงจะอุบัติบังเกิดในสกุลกษัตริย์.

ได้ยินว่า ในครั้งนั้นพราหมณ์ทั้งหลายดำรงอยู่ในฐานันดรอันที่กษัตริย์ทั้งหลายต้องสักการะเคารพ เพราะฉะนั้น พระโพธิสัตว์ชื่อว่า กกุสันธะ ผู้มั่นอยู่ในสัจจะ เมื่อจะยังหมื่นโลกธาตุให้บันลือหวั่นไหวจึงอุบัติบังเกิดในสกุลพราหมณ์อันถึงพร้อมไปด้วยสิริสมบัติ ก็ได้มีอัศจรรย์บังเกิดปาฏิหาริย์ดังกล่าวมาแล้วในหนหลัง.

จากนั้น เมื่อถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากครรภ์มารดา ณ เขมวดีอุทยาน

เหมือนเปลวไฟแลบออกจากเถาวัลย์ทอง. พระโพธิสัตว์นั้น ครองฆราวาสวิสัยอยู่สี่พันปี มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่ากามะ กามวัณณะ และกามสุทธิ(บางที่ว่า กามวัฑฒะ กามสุทธิ และรติวัฑฒนะ) ปรากฏมีสตรีบริจาริกาสามหมื่นนาง มีนางโรจินีพราหมณีเป็นประมุข.

เมื่อกุมารชื่อว่า อุตตระ ผู้ยอดเยี่ยมของโรจินีพราหมณีเกิดแล้ว พระโพธิสัตว์นั้นก็เห็นนิมิต ๔ แล้วออกมหาภิเนษกรมณ์ด้วยรถม้าที่จัดเตรียมไว้แล้ว ออกผนวช, บุรุษสี่หมื่นก็บวชตามพระโพธิสัตว์นั้น. พระโพธิสัตว์นั้นอันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว บำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบูรณมี บริโภคข้าวมธุปายาสที่ธิดาวชิรินธพราหมณ์ ณ สุจิรินธนิคม ถวาย พักผ่อนกลางวัน ณ ป่าตะเคียน เวลาเย็นรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียว ชื่อ สุภัททะ ถวาย เข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ สิรีสะ คือต้นซึกซึ่งมีขนาดเท่าต้นแคฝอยที่เป็นโพธิพฤกษ์ของพระวิปัสสีพุทธเจ้านั้นแล มีกลิ่นหอมเมื่อลมโชย ลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๓๔ ศอก นั่งขัดสมาธิ บรรลุพระสัมโพธิญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นว่าภิกษุสี่หมื่นที่บวชกับพระองค์เป็นผู้สามารถแทงตลอดสัจจะ วันเดียวเท่านั้น ก็เสด็จเข้าไปยัง อิสิปตนะมิคทายวัน ซึ่งมีอยู่แล้วใกล้ ๆ มกิลนคร พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ท่ามกลางบรรพชิตเหล่านั้น ทรงประกาศพระธรรมจักร. ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สี่หมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นมหาสาละ ใกล้ประตู กัณณกุชชนคร ทรงยังธรรมจักษุให้เกิดแก่สัตว์สามหมื่นโกฏิ. นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ครั้งยักษ์ชื่อ นรเทพ ที่เรียกกันว่าเทพแห่งนรชน ณ เทวาลัยแห่งหนึ่ง ไม่ไกลกรุงเขมวดี ปรากฏตัวเป็นมนุษย์ ยืนอยู่ใกล้สระ ๆ หนึ่ง ซึ่งมีน้ำเย็นประดับด้วยบัวต้นบัวสายและอุบล มีน้ำเย็นรสอร่อยอย่างยิ่ง มีกลิ่นหอมรื่นรมย์สำหรับชนทั้งปวง อยู่กลางทางกันดาร ล่อลวงสัตว์ทั้งหลาย โดยลักษณะเป็นคนเก็บบัวต้นบัวสายบัวขาวเป็นต้น แล้วกินมนุษย์เสีย. เมื่อทางนั้น ปรากฏเป็นหนทางมีภัย ไม่มีคนกล้าย่างกราย

ไปถึง. ยักษ์นรเทพก็เข้าไปดงใหญ่ กินสัตว์ที่ชุมนุมกันในที่นั้น ๆ เสีย จึงทำให้ทางนั้นชาวโลกรู้จักกันว่า เป็นทางมหากันดารมีเภทภัย ยากจะผ่าน. เขาว่า หมู่มหาชนยืนชุมนุมกัน ใกล้ประตูสองข้างทาง เพื่อหาทางช่วยเหลือกัน ให้สามารถข้ามทางกันดาร. ครั้งนั้น พระศาสดากกุสันธะผู้ปราศจากกิเลสเครื่องผูกในภพ. วันหนึ่ง เวลาใกล้รุ่ง ทรงออกจากมหากรุณาสมาบัติตรวจดูโลก ก็ทรงพบนรเทพยักษ์ผู้มีศักดิ์ใหญ่และกลุ่มชนนั้น เข้าไปในข่ายพระญาณ. ครั้นทรงทราบแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็เสด็จไปทางอากาศ ทั้งที่กลุ่มชนนั้นแลเห็นอยู่นั่นเอง ก็ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์หลายอย่าง เสด็จลงยังที่อยู่ของนรเทพยักษ์ นั้น ประทับนั่งเหนือบัลลังก์อันเป็นมงคล.

ครั้งนั้น ยักษ์ผู้กินคนตนนั้น เห็นพระทินกรผู้มุนี ทรงเปล่งพระฉัพพรรณรังสีดังดวงทินกรอันสายฟ้าแลบล้อม กำลังเสด็จมาทางอากาศ ก็มีใจเลื่อมใสว่า พระทศพลเสด็จมาที่นี้เพื่อทรงอนุเคราะห์เรา จึงไปป่าหิมพานต์ที่มีหมู่มฤคมาก พร้อมด้วยบริวารยักษ์ รวบรวมดอกไม้ทั้งที่เกิดในน้ำทั้งที่เกิดบนบกอันมีสีและกลิ่นต่าง ๆ เลือกเอาเฉพาะที่มีกลิ่นหอมจรุงน่ารื่นรมย์ใจอย่างยิ่ง มาบูชาพระกกุสันธพุทธเจ้าผู้นำโลกผู้ปราศจากโทษ ซึ่งประทับนั่งเหนือบัลลังก์ของตน ด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้เป็นต้น แล้วร้องเพลงประสานเสียงสดุดี ทำอัญชลีไว้เหนือเศียร ยืนนมัสการ. แต่นั้นมนุษย์ทั้งหลายเห็นปาฏิหาริย์นั้น ก็มีจิตใจเลื่อมใส จึงมาประชุมกัน พากันยืนนอบน้อมห้อมล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ากกุสันธะ ผู้ไม่มีปฏิสนธิ ทรงยังนรเทพยักษ์ ผู้อันมนุษย์และเทวดายำเกรงยิ่ง ให้อาจหาญในธรรม ด้วยทรงแสดงเรื่องกรรมและผลของกรรม ให้หวาดสะดุ้งด้วยกถาว่าด้วยนรก อันเป็นสถานที่บุคคลผู้กระทำบาปกรรมไปสู่นริยสถานนั้น แล้วจึงตรัสเทศนาอริยสัจ. ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์หาประมาณมิได้. นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อมาจากสมัยของพระเวสสภูพุทธเจ้า ก็มีพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กกุสัน-ธะ ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ ผู้อันใคร ๆ หาโอกาสเข้าเฝ้าได้ยาก.

ทรงเพิกถอนภพทั้งปวง ทรงถึงฝั่งแห่งการบำเพ็ญบารมีแล้ว ทรงทำลายกรงแห่งภพชาติ เหมือนราชสีห์ทำลายกรง ฉะนั้น ทรงบรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุด.

เมื่อพระกกุสันธพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสัยได้มีแก่สัตว์สี่หมื่นโกฏิ.

พระองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ กลางพื้นนภากาศ ทรงยังเทวดาและมนุษย์สามหมื่นโกฏิให้ตรัสรู้

ในการประกาศอริยสัจ ๔ แก่นรเทพยักษ์นั้น ธรรมาภิสมัย ได้มีแก่สัตว์นับจำนวนไม่ถ้วน.

พระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้รื้อเครื่องผูกภพเสียแล้ว ทรงมีสาวกสันนิบาตครั้งเดียวเท่านั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าอันพระอรหันต์สี่หมื่น ซึ่งบวชตามพระองค์ ณ อิสิปตนะมิคทายวัน กรุงกัณณกุชชนคร แวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในวันมาฆปุรณมี.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชาพระนามว่า เขมะ ทรงถวายบาตรจีวรเป็นมหาทาน และถวายเภสัชทุกอย่างมียาหยอดตาเป็นต้น แด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน และถวายสมณบริขารอย่างอื่น สดับพระธรรมเทศนาของพระองค์แล้ว มีพระหฤทัยเลื่อมใส ก็ทรงผนวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาพระองค์นั้น ทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล ในกัปนี้นี่แหละ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า เขมะ ถวายทาน มิใช่น้อย ในพระตถาคต และพระสาวกพุทธชิโนรส.

ถวายบาตรและจีวร ยาหยอดตา ไม้เท้าไม้มะซาง ถวายสิ่งของที่ท่านปรารถนาเหล่านี้ ๆ ล้วนแต่ของดี ๆ.

พระมหามุนีผู้ศาสดา พระกกุสันธพุทธเจ้า พระผู้นำอันวิเศษยิ่ง พระองค์นั้นก็ได้ทรงพยากรณ์เราว่า ในภัททกัปนี้แล ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

ครั้งนั้น เราชื่อว่าเขมะ นครชื่อว่าเขมวดี กำลังแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ ก็บวชแล้วในสำนักของพระองค์.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้ากกุสันธะ ผู้ไม่ชักช้าพระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า เขมะ พระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า อัคคิทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณีชื่อว่า วิสาขา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระวิธุระ และ พระสัญชีวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระพุทธิชะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระสามา และ พระจัมปา. โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นสิรีสะ คือไม้ซึก. พระสรีระสูง ๔๐ ศอก. พระรัศมีแห่งพระสรีระแล่นออกไปรอบ ๆ ๑๐ โยชน์. พระชนมายุสี่หมื่นปี พระมเหสีนามว่า โรจินี พระโอรสนามว่า อุตตระ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยรถเทียมม้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระชนก ชื่อว่าอัคคิทัตตพราหมณ์ พระชนนีชื่อว่าวิสาขา.

พระสัมพุทธเจ้ามีพระตระกูลใหญ่ประเสริฐเลิศล้ำกว่ามนุษย์ทั้งหลาย มีชาติสูง มีบริวารมาก อยู่ในกรุงเขมะนั้น.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่สี่พันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่ากามวัฑฒะ กามสุทธิ และรติวัฑฒนะ(บางที่ว่ากามะ กามวัณณะและกามสุทธิ). มีนารีบำรุงบำเรอสามหมื่นนาง มีพระมเหสีนามว่าโรจินี มีพระโอรสนามว่าอุตตระ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือรถ ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือนบริบูรณ์.

พระมหาวีระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้นำโลก สูงสุดในนรชนอันท้าวมหาพรหม ทูลอาราธนาแล้ว ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระกกุสันธพุทธเจ้าผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่าพระวิธุระและพระสัญชีวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระพุทธิชะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสามาและพระจัมปา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นสิรีสะ (ไม้ซึก)

มีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่าอัจจุคคตะและสุมนะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า นันทา และสุนันทา.

พระมหามุนี สูง ๔๐ ศอก พระรัศมีสีทองแล่นไปรอบ ๆ ๑๐ โยชน์.

องค์พระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระชนมายุสี่หมื่นปี พระองค์ทรงพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังชนหมู่ใหญ่ให้ข้ามโอฆะ.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงแผ่ขยายตลาดธรรม นำประโยชน์มาให้แก่บุรุษสตรีในโลกทั้งเทวโลก ทรงบันลือดุจราชสีห์บันลือ แล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน.

พระองค์ทรงถึงพร้อมด้วยพระสุรเสียงมีองค์ ๘ มีศีลไม่ขาดชั่วนิรันดร ทั้งสิ้นทั้งปวงนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงเป็นของว่างเปล่า แน่แท้.

พระกกุสันธชินพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเขมาราม พระวรสถูปของพระองค์ ณ ที่นั้น สูงจดฟ้าคาวุตหนึ่ง(๔ คาวุต เท่ากับ ๑ โยชน์)

จบพรรณนาวงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้า

๒๓. วงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓

ว่าด้วยพระประวัติของพระโกนาคมนพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓

เมื่อพระศาสนาของพระพุทธเจ้ากกุสันธะอันตรธานไปแล้ว ช่วงอายุของมนุษย์ที่มีอายุสี่หมื่นปี ก็เสื่อมลดลงโดยลำดับจนถึงมีอายุสิบปี แล้วช่วงอายุก็เจริญอีกจนมีอายุนับไม่ถ้วน แล้วก็เสื่อมลดลงอีกโดยลำดับ ครั้นถึงยุคที่มนุษย์มีอายุสามหมื่นปี พระศาสดาพระนามว่า โกนาคมนะ ผู้มีไม้ดีดพิณมาเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ก็อุบัติขึ้นในโลก อีกนัยหนึ่ง พระศาสดาพระนามว่า โกณาคมนะ เพราะเป็นที่มาแห่งอาภรณ์ทองเป็นต้น อุบัติขึ้นในโลก. ทอง เครื่องประดับมีทองเป็นต้น ได้ตกลงมา ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดทรงอุบัติ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น (ทรงพระนามว่า โกณาคมนะ โดยนัยแห่งนิรุกติศาสตร์แห่งภาษาบาลี เพราะอาเทศ ก เป็น โก, อาเทศ น เป็น ณา ลบ ก เสียตัวหนึ่ง ในคำว่า โกณาคมโน นั้น)

ก็ในข้อนี้อายุของมนุษย์ในสมัยนั้น ท่านอธิบายว่าอย่างไร. ก็คือว่า เมื่อสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้ากกุสันธะทรงบังเกิดในเวลาที่มนุษย์มีอายุสี่หมื่นปี แต่อายุนั้นกำลังลดลงจนถึงอายุสิบปี แล้วกลับเจริญขึ้นถึงอายุนับไม่ถ้วน (อสงไขย) แต่นั้นก็ลดลง ตั้งอยู่ในเวลาที่มนุษย์มีอายุสามหมื่นปี ครั้งนั้นพึงทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าโกนาคม-นะ ทรงอุบัติขึ้นในโลก.

แม้พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย แล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพราหมณีชื่อ อุตตรา ผู้ยอดเยี่ยมด้วยคุณทั้งหลายมีคุณคือรูปสมบัติเป็นต้น ภริยาของ ยัญญทัตตพราหมณ์ กรุงโสภวดี ถ้วนกำหนดทศมาส ก็เคลื่อนออกจากครรภ์ของชนนี ณ สุภวดีอุทยาน เมื่อพระองค์สมภพ ฝนก็ตกลงมาเป็นทองทั่วชมพูทวีป ด้วยเหตุนั้น เพราะเหตุที่ทรงเป็นที่มาแห่งทอง พระประยูรญาติจึงเฉลิมพระนามว่า กนกาคมนะ. ก็พระนามนั้นของพระองค์แปรเปลี่ยนมาโดยลำดับ เป็นโกนาคมนะ. พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่สามพันปี มีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า ดุสิตะ สันดุสิตะ และสันตุฏฐะ มีนางบำเรอหนึ่งหมื่นหกพันนาง มีนางรุจิคัตตาพราหมณีเป็นประมุข.

เมื่อโอรสนามว่า สัตถวาหะ ของนางรุจิคัตตาพราหมณีเกิด พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ก็ขึ้นคอช้างมงคลอันสำคัญ ออกสู่อภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง ทรงผนวช แล้วบุรุษสามหมื่นก็บวชตาม พระองค์อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อม ก็บำเพ็ญเพียร ๖ เดือน ในวันวิสาขปุรณมี ก็เสวยข้าวมธุปายาส ที่อัคคิโสณพราหมณกุมารี ธิดาของอัคคิโสณพราหมณ์ถวาย พักกลางวัน ณ ป่าตะเคียน เวลาเย็น รับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียวชื่อ ชฎาตินทุกะ ถวาย จึงเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอุทุมพร คือไม้มะเดื่อ (ซึ่งมีขนาดดังที่กล่าวแล้วในต้นปุณฑรีกะในตอนพระสิขีพุทธเจ้า) ที่พรั่งพร้อมด้วยความเจริญแห่งผล ทางด้านทักษิณ ทรงลาดสันถัตหญ้ากว้าง ๒๐ ศอก นั่งขัดสมาธิ กำจัดกองกำลังของมาร ได้เข้าถึงแล้วซึ่งทศพลญาณ ทรงเปล่งอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของภิกษุสามหมื่นที่บวชตามพระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศ เสด็จลงที่อิสิปตนะมิคทายวัน ใกล้กรุงสุทัสสนนคร อยู่ท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น ทรงประกาศธรรมจักร ครั้งนั้นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สามหมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นมหาสาละ ใกล้ประตูสุนทรนคร ทรงยังสัตว์สองหมื่นโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม. นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงอภิธรรมปิฎกโปรดเทวดาทั้งหลายที่มาประชุมกันในหมื่นจักรวาล มีนางอุตตราพระชนนีของพระองค์เป็นประธาน อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์หมื่นโกฏิ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อมาจากสมัยของพระกกุสันธพุทธเจ้า ก็มีพระชินสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า เจริญที่สุดในโลก ผู้องอาจในนรชน.

ทรงบำเพ็ญบารมีธรรม ๑๐ ก้าวล่วงทางกันดาร ทรงลอยมลทินทั้งปวง ทรงบรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุด.

เมื่อพระโกนาคมนะผู้นำ ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่

สัตว์สามหมื่นโกฏิ.

และเมื่อทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ย่ำยีคำติเตียนของฝ่ายปรปักษ์ อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์สองหมื่นโกฏิ.

ต่อนั้น พระชินสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ เสด็จไปยังเทวโลก ประทับอยู่เหนือบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ เทวโลกนั้น.

พระมุนีพระองค์นั้น ประทับจำพรรษาแสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดาหมื่นโกฏิ.

แม้พระโกนาคมนพุทธเจ้า ผู้มาบำเพ็ญบารมีอันบริสุทธิ์ มีสาวกสันนิบาตครั้งเดียว. พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อประทับอยู่ ณ สุรินทวดีอุทยาน กรุงสุรินทวดี ทรงแสดงธรรมโปรดพระราชโอรสสองพระองค์คือ ภิยยสราชโอรส และอุตตรราชโอรส พร้อมทั้งบริวาร ทรงยังชนเหล่านั้นทั้งหมด ให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ประทับท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ วันมาฆปุรณมี. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระโกนาคมนพุทธเจ้า ผู้เป็นเทพแห่งเทพพระองค์นั้น ทรงมีสันนิบาตประชุมพระสาวกขีณาสพผู้ไร้มลทิน มีจิตสงบ คงที่ ครั้งเดียว.

ครั้งนั้น เป็นสันนิบาตประชุมภิกษุสาวกสามหมื่น ผู้ข้ามพ้นโอฆะ ผู้หักรานมัจจุได้แล้ว.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชาพระนามว่า พระเจ้าปัพพตะ กรุงมิ-ถิลนคร. ครั้งนั้น พระราชาพร้อมทั้งราชบริพาร ทรงสดับข่าวว่า พระโกนาคมนะพุทธเจ้าผู้เป็นที่มาแห่งสรรพสัตว์ผู้ถึงสรณะ เสด็จถึงกรุงมิถิลนครแล้ว จึงเสด็จออกไปรับเสด็จ ถวายบังคมนิมนต์พระทศพลถวายมหาทาน ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับจำพรรษา ณ มิถิลนครนั้น บำรุงพระศาสดาพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวกตลอดไตรมาส ถวายของมีค่ามากเช่น ผ้าไหมทำในเมืองปัตตุณณะ ผ้าทำในเมืองจีนะ ผ้ากัมพล ผ้าแพร ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เป็นต้น ผ้าเนื้อละเอียด ฉลองพระบาทประดับทอง และบริขารอื่นเป็นอันมาก พระผู้มีพระภาคเจ้าแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในภัททกัปนี้นี่แล ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า. ลำดับนั้นมหาบุรุษนั้นสดับคำพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงบริจาคราชสมบัติยิ่งใหญ่ แล้วทรงผนวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า ปัพพตะ พรั่งพร้อมด้วยมิตรอำมาตย์ มีกำลังพลและพาหนะหาที่สุดมิได้.

เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า สดับธรรมอันยอดเยี่ยม นิมนต์ พระองค์พร้อมทั้งพระสงฆ์พุทธชิโนรส ถวายทานจนพอต้องการ.

ได้ถวายผ้าไหมทำในเมืองปัตตุณณะ ผ้าทำในเมืองจีนะ ผ้าแพร ผ้ากัมพล ฉลองพระบาทประดับทอง แด่พระศาสดาและพระสาวก.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์ ทรงพยากรณ์เราว่า ในภัททกัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราสดับคำของพระองค์แล้ว จิตก็ยิ่งเลื่อมใส จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราผู้กำลังแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ ได้ถวายทานแด่พระผู้สูงสุดในนรชนแล้ว ก็ได้สละราชสมบัติอันยิ่งใหญ่ ออกบวชในสำนักของพระชินพุทธเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโกนาคมนพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่าโสภวดี พระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า ยัญญทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณีชื่อว่า อุตตรา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระภิยยสะ และพระอุตตระ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระโสตถิชะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระสมุททา และพระอุตตรา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นอุทุมพร พระสรีระสูง ๓๐ ศอก พระชนมายุสามหมื่นปี พระมเหสีนามว่า รุจิคัตตา พระโอรสนามว่า พระสัตถวาหะ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระนครชื่อโสภวดี มีกษัตริย์พระนามว่าโสภะ ตระกูลของพระสัมพุทธเจ้าเป็นตระกูลใหญ่ เป็นตระกูลสูงส่ง อยู่ในพระนครนั้น.

พระโกนาคมนพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดา มีพระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่ายัญญ-ทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณีชื่อว่าอุตตรา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่สามพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า

ดุสิตะ สันดุสิตะ และสันตุฏฐะ มีนางบำเรอหนึ่งหมื่นหกพันนาง มีมเหสีชื่อว่า รุจิคัต-ตา พระโอรสชื่อว่าสัตถวาหะ.

พระผู้สูงสุดในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน.

พระมหาวีระ โกนาคมนะ ผู้นำโลก ผู้สูงสุดในนรชน อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระโกนาคมนพุทธเจ้า ผู้มีพระยศ มีพระอัครสาวก ชื่อว่า พระภิยยสะ และพระอุตตระ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระโสตถิชะ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสมุททาและพระอุตตรา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นอุทุมพร(มะเดื่อ).

มีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า อุคคะ และโสมเทวะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า สีวลา และสามา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๓๐ ศอก ประดับด้วยพระรัศมีทั้งหลาย เหมือนแท่งทองในเบ้าช่างทอง.

ในยุคนั้น พระพุทธเจ้ามีพระชนมายุสามหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

พระองค์พร้อมทั้งพระสาวก ทรงยกธรรมเจดีย์ที่ประดับด้วยธงผ้าคือธรรม ทรงทำพวงมาลัยดอกไม้คือธรรม แล้วดับขันธปรินิพพาน.

พระสงฆ์สาวกของพระองค์พิลาสด้วยฤทธิ์ยิ่งใหญ่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศธรรมอันเป็นสิริ ทั้งนั้น ก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงเป็นของว่างเปล่าแน่แท้

พระโกนาคมนสัมพุทธเจ้า ปรินิพพาน ณ พระวิหารปัพพตาราม. พระบรมสารีริกธาตุ แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ณ ที่นั้น ๆ แล.

จบพรรณนาวงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้า

๒๔. วงศ์พระกัสสปพุทธเจ้าที่ ๒๔

ว่าด้วยพระประวัติของพระกัสสปพุทธเจ้า

พรรณนาวงศ์พระกัสสปพุทธเจ้าที่ ๒๔

ภายหลังต่อมาจากสมัยพระผู้มีพระภาคเจ้าโกนาคมนะ เมื่อพระศาสนาของพระองค์อันตรธานแล้ว ช่วงอายุของมนุษย์ที่มีอายุสามหมื่นปี ก็เสื่อมลดลงโดยลำดับจนถึงมีอายุสิบปี แล้วเจริญอีก จนมีอายุนับไม่ถ้วน แล้วก็เสื่อมลดลงอีกโดยลำดับ ครั้นถึงยุคที่มนุษย์มีอายุสองหมื่นปี พระศาสดาพระนามว่ากัสสปะ ผู้ปกครองมนุษย์เป็นอันมาก ก็อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย แล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพราหมณีชื่อว่าธนวดี ผู้มีคุณไพบูลย์ของพราหมณ์ชื่อว่าพรหมทัตตะ กรุงพาราณสี ถ้วนกำหนดทศมาส ก็คลอดออกจากครรภ์ชนนี ณ อิสิปตนะมิคทายวัน แต่ญาติทั้งหลายตั้งพระนามของพระองค์โดยโคตรว่า กัสสปกุมาร พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่สองพันปี. มีปราสาท ๓ หลังชื่อว่าหังสวา ยสวา และสิรินันทะ(บางที่ว่า หังสะ ยสะ และสิริจันทะ) ปรากฏมีนางบำเรอสี่หมื่นแปดพันนาง มีนางสุนันทาพราหมณี เป็นประมุข

เมื่อโอรสนามว่า วิชิตเสนะ ของ นางสุนันทาพราหมณี เกิดแล้ว พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ เกิดความสังเวชสลดใจ เมื่อในระหว่างที่พระองค์ทรงดำริเท่านั้น ปราสาทก็หมุนเหมือนจักรแห่งแป้นของช่างหม้อที่ใช้หมุนขณะที่ปั้นภาชนะดิน ลอยขึ้นสู่ท้องนภากาศ อันคนหลายร้อยแวดล้อมแล้ว ดุจดวงรัชนีกรในฤดูสารท ที่เป็นกลุ่มทำความงามอย่างยิ่งอันหมู่ดาวแวดล้อมแล้ว ลอยไปประหนึ่งประดับท้องนภากาศ ประหนึ่งประกาศบุญญานุภาพ ประหนึ่งดึงดูดดวงตาดวงใจของชน ประหนึ่งทำยอดไม้ทั้งหลายให้งามยิ่ง เอาต้นโพธิ์พฤกษ์ชื่อนิโครธ(ต้นไทร)ไว้ตรงกลางแล้วลงตั้งเหนือพื้นดิน ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ผู้เป็นมหาสัตว์ทรงยืนที่แผ่นดิน ทรงถือเอาผ้ากาสาวพัสตร์ธงชัยแห่งพระอรหันต์ที่เทวดานำมาถวาย ทรงผนวชแล้ว นางบำเรอของพระองค์ก็ลงจากปราสาท เดินทางไปครึ่งคาวุต พร้อมด้วยบริวารจึงพากันนั่งกระทำให้เป็นดุจค่ายพักของกองทัพ. แต่นั้น คนที่มาด้วยก็พากันบวชหมด เว้นนางบำเรอ.

ได้ยินว่า พระมหาบุรุษ อันชนเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน

ในวันวิสาขปุรณมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่นางสุนันทาพราหมณีถวายแล้ว ทรงพักกลางวัน ณ ป่าตะเคียน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียว ชื่อ โสมะ นำมาถวาย จึงเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อต้นนิโครธ ทรงลาดหญ้ากว้างยาว ๑๕ ศอก ประทับนั่งเหนือสันถัตนั้น บรรลุพระอภิสัมโพธิญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของภิกษุหนึ่งโกฏิ ซึ่งบวชตามพระองค์ เสด็จไปทางอากาศ ลงที่อิสิปตนะมิคทายวัน กรุงพาราณสี อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อิสิปตนะมิคทายวันนั้น ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สองหมื่นโกฏิ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อมาจากสมัยของพระโกนาคมนพุทธเจ้า ก็มีพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้เป็นราชาแห่งธรรม ผู้มีพระรัศมี.

สมบัติแห่งตระกูลของพระองค์ มีเป็นอันมาก พระองค์ก็สละเสียแล้ว ทรงให้ทานแก่ยาจกทั้งหลาย ยังใจให้เต็มแล้ว ทำลายเครื่องผูก ดุจโคอุสภะพังคอก ฉะนั้น ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันอุดม.

เมื่อพระกัสสปพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สองหมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก เมื่อพระศาสดาเสด็จจาริกไปในชนบท อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์หนึ่งหมื่นโกฏิ

ครั้งพระองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ที่โคนต้นประดู่ ใกล้ประตูสุนทรนคร ทรงแสดงธรรม อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์ห้าพันโกฏิ

ต่อมาอีก เมื่อพระองค์ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์แล้ว ได้เสด็จไปประทับนั่ง ณ เทวสภาชื่อสุธัมมา ในภพดาวดึงส์ ซึ่งยากนักที่ข้าศึกของเทวดาจะครอบงำได้ เมื่อทรงแสดงอภิธรรมปิฎก ๗ คัมภีร์ เพื่อทรงอนุเคราะห์เทวดาทั้งหลาย ในหมื่นโลกธาตุ มี

พระพุทธมารดาของพระองค์เป็นประมุข ทรงยังเทวดาสามพันโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้ง พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปในโลก ๔ เดือน อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์หนึ่งหมื่นโกฏิ.

ครั้งทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ประกาศพระสัพพัญญุตญาณ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดาห้าพันโกฏิ.

เมื่อพระชินพุทธเจ้า ประทับนั่ง ณ ธรรมสภา ชื่อสุธัมมา ณ เทวโลกอันน่ารื่นรมย์ [ดาวดึงส์] ทรงประกาศพระอภิธรรม ยังเทวดาสามพันโกฏิให้ตรัสรู้.

อีกครั้งทรงแสดงธรรมโปรดนรเทวยักษ์ อภิสมัยได้มีแก่สัตว์เหล่านั้น มีผู้บรรลุธรรมนับไม่ถ้วน นับจำนวนไม่ได้เลย.

เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งนั้น มียักษ์ชื่อว่า นรเทพ ผู้เป็นนรเทพ ผู้มีอานุภาพและผู้พิชิต ซึ่งมีศักดิ์ใหญ่และฤทธิ์มากเหมือนนรเทพยักษ์ที่กล่าวมาแล้วแต่หนหลัง. นรเทพยักษ์นั้น แปลงตัวเหมือนพระราชาในนครหนึ่งในชมพูทวีป ทั้งรูปร่างทรวดทรงสุ้มเสียงท่วงที แล้วฆ่าพระราชาตัวจริงกินเสีย ปฏิบัติหน้าที่พระราชาพร้อมทั้งในราชสำนักโปรดเสวยเนื้อไม่จำกัดจำนวน. เขาว่า นรเทพยักษ์นั้น เป็นนักเลงหญิงด้วย แต่คราใดสตรีพวกที่ฉลาดเฉลียว รู้จักเขาว่า “ผู้นี้ไม่ใช่พระราชาของเรา นั่นคืออมนุษย์ผู้ได้ฆ่าพระราชากินเสียแล้ว” ครานั้น เขาทำเป็นละอาย กินสตรีพวกนั้นหมด แล้วก็เดินทางไปนครอื่น. ด้วยประการดังนี้ นรเทพยักษ์นั้นกินมนุษย์แล้วก็มุ่งหน้าไปทางสุนทรนคร พวกมนุษย์ชาวนครเมื่อเห็นยักษ์นั้น ได้ถูกมรณภัยคุกคาม ก็สะดุ้งกลัว พากันออกจากนครของตน หนีซมซานไป.

ครั้งนั้น พระกัสสปทศพล ทรงเห็นพวกมนุษย์พากันหนีไป ก็ประทับยืนประจันหน้านรเทพยักษ์นั้น นรเทพยักษ์ครั้นเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นเทพแห่งเทพยืนประจันหน้า ก็แผดเสียงกัมปนาทดุดัน ร้ายกาจ แต่ไม่อาจให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเกิดความกลัวได้ ก็กลับใจ ถึงพระองค์เป็นสรณะ แล้วทูลถามปัญหา เมื่อพระองค์ทรงวิสัชนาปัญหา ทรงฝึกเขา ทรงแสดงธรรม อภิสมัยก็ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาที่มาประชุมกัน เกินที่จะนับจำนวนได้ถ้วน.

พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะพระองค์นั้น มีสาวกสันนิบาตครั้งเดียวเท่านั้น. มีบุตรปุโรหิตในกรุงพาราณสี ชื่อว่า ติสสะ เขาเห็นลักษณะสมบัติในพระสรีระของพระ

กัสสปโพธิสัตว์ ฟังบิดาพูด ในกาลเมื่อพระกัสสปโพธิสัตว์เพิ่งประสูติได้ยังไม่นาน ก็คิดว่า "ท่านผู้นี้จักออกมหาภิเนษกรมณ์แล้วบรรลุเป็นพระพุทธเจ้า อย่างไม่ต้องสงสัย จำเราจักขวนขวายเพื่อบวชในสำนักของพระองค์ เพื่อพ้นจากสังสารทุกข์" จึงไปยังป่าหิมพานต์ที่มีหมู่มุนีผู้บริสุทธิ์ บวชเป็นดาบสเพื่อรอคอยกาลเวลาที่พระโพธิสัตว์จักบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ. ในกาลนั้น เขาได้มีดาบสสองหมื่นเป็นบริวาร. ต่อมาภายหลัง เขาทราบข่าวว่า พระกัสสปกุมาร ออกอภิเนษกรมณ์บรรลุพระอภิสัมโพธิญาณ จึงพร้อมด้วยบริวารมาบวชด้วยเอหิภิกขุ บรรพชาในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ แล้วบรรลุพระอรหัต. พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในวันมาฆบูรณมี ในสมาคมนั้น. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ ผู้เป็นเทพแห่งเทพ แม้พระองค์นั้นก็ ทรงมีสาวกสันนิบาต ประชุมพระสาวกขีณาสพผู้ไร้มลทิน คงที่ ครั้งเดียว.

ครั้งนั้น เป็นสันนิบาตประชุมภิกษุสาวกของผู้เป็นพระขีณาสพ ล่วงอริยบุคคลระดับอื่น เสมอกันด้วยหิริและศีล จำนวนสองหมื่นรูป.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นมาณพชื่อ โชติปาละ จบไตรเพท มีชื่อเสียงในการทำนายลักษณะพื้นดิน และลักษณะอากาศ เป็นสหายของฆฏิการะอุบาสกผู้เป็นช่างหม้อ. โชติปาลมาณพนั้น เข้าเฝ้าพระศาสดาพร้อมกับฆฏิการะอุบาสกนั้น ฟังธรรมกถาของพระองค์แล้วก็บวชในสำนักของพระองค์ พระโพธิสัตว์นั้น ทรงปรารภความเพียร เล่าเรียนพระไตรปิฎกแล้ว ยังพระพุทธศาสนาให้งามด้วยการปฏิบัติข้อวัตรใหญ่น้อย พระศาสดาแม้พระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้น. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น เราเป็นมาณพปรากฏชื่อว่า โชติปาละ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท.

ถึงฝั่งในลัทธิของตน ในลักษณศาสตร์และอิติหาสศาสตร์ ฉลาดในลักษณะพื้นดินและอากาศ สำเร็จวิทยาอย่างสมบูรณ์.

อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะมีชื่อว่า ฆฏิการะ เป็นผู้น่าเคารพ น่ายำเกรง อันพระกัสสปพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนเขา ให้บรรลุพระอนาคามิผล.

ฆฏิการะอุบาสกนั้น พาเราเข้าไปเฝ้าพระกัสสปชินพุทธเจ้า เราฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็บวชในสำนักของพระองค์.

เราปรารภความเพียร ฉลาดในข้อวัตรใหญ่น้อย จึงไม่เสื่อมคลายในที่ไหน ๆ ยังศาสนาของพระชินพุทธเจ้าให้เต็มแล้ว.

เราเล่าเรียนนวังคสัตถุศาสน์ อันเป็นพระพุทธดำรัสตลอดหมด จึงยังพระศาสนาของพระชินพุทธเจ้าให้งาม.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ทรงเห็นความอัศจรรย์ของเรา ก็ทรงพยากรณ์ว่า ในภัททกัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่น่ารื่นรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว จิตก็ยิ่งเลื่อมใส จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราจาริกไปอย่างนี้ ได้เว้นขาดจากอนาจาร เราพากเพียรบำเพ็ญกิจที่ทำได้ยากเพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณอย่างเดียว.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะพระองค์นั้น ทรงมีนครที่ประสูติชื่อว่าพาราณสี มีชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า พรหมทัตตะ มีชนนีเป็นพราหมณีชื่อว่า ธนวดี มีคู่พระอัครสาวกชื่อว่าพระติสสะและพระภารทวาชะ มีพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระสัพพมิตตะ มีคู่พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระอนุฬา และอุรุเวฬา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า นิโครธ (ต้นไทร) พระสรีระสูง ๒๐ ศอก พระชนมายุสองหมื่นปี พระมเหสีนามว่า สุนันทา พระโอรสนามว่าวิชิตเสนะ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยปราสาท. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระนคร ชื่อว่าพาราณสี มีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้ากีกิ ตระกูลของพระกัสสปพุทธเจ้าเป็นตระกูลใหญ่ เป็นตระกูลอันสูงส่ง อยู่ในพระนครนั้น.

พระกัสสปพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่มีพระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า พรหม-ทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณีชื่อว่าธนวดี.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่สองพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่าหังสะ ยสะ และ สิริจันทะ(บางที่ว่า หังสวา ยสวา และสิรินันทะ) มีนางบำเรอสี่หมื่นแปดพันนางมีพระนางสุนันทาเป็นประมุข มีพระราชบุตรพระนามว่า วิชิตเสนะ.

พระผู้สูงสุดในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยปราสาท ทรงบำเพ็ญเพียร ๗ วัน.

พระมหาวีระกัสสปะ ผู้นำโลก สูงสุดในนรชนอันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระกัสสปพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวก ชื่อว่าพระติสสะ และพระภารทวาชะ พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระสัพพมิตตะ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระอนุลา และพระอุรุเวลา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้นเรียกว่าต้นนิโครธ(ต้นไทร).

มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่าสุมังคละและฆฏิการะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่าวิชิตเสนาและภัททา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๒๐ ศอก เหมือนสายฟ้าแลบในอากาศ เหมือนดวงจันทร์ทรงกลด.

พระองค์ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระชนมายุสองหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

พระองค์ทรงสร้างสระคือธรรม ประทานศีลเป็นเครื่องลูบไล้ ทรงนุ่งผ้าคือธรรม แจกจ่ายพวงมาลัยคือธรรม.

ทรงตั้งธรรมอันใสสะอาดเป็นกระจกแก่มหาชน ด้วยพระประสงค์ว่า คนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปรารถนาพระนิพพานก็จักสนใจดูเครื่องประดับของเรา.

พระองค์ประทานศีลเป็นเสื้อ ฌานเป็นเกราะหนัง ห่มธรรมเป็นหนัง [เสือ] ประทานเกราะสวมอันสูงสุด.

ประทานสติเป็นโล่ ญาณเป็นหอกคมกริบ ประทานธรรมเป็นพระขรรค์อย่างดี ศีลเป็นเครื่องย่ำยีศัตรู.

ประทานวิชชา ๓ เป็นเครื่องประดับ ประทานอริยผล ๔ เป็นมาลัยคล้องคอ ประทานอภิญญา ๖ เป็นอาภรณ์ ธรรมเป็นดอกไม้ประดับ.

พระองค์พร้อมทั้งพระสาวก ประทานพระสัทธรรมเป็นเศวตฉัตรไว้ป้องกันบาป

ทรงเนรมิตดอกไม้คือทางอันไม่มีภัย แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน.

นั่นคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ อันใครเข้าเฝ้าได้ยาก.

นั่นคือพระธรรมรัตนะ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ควรเรียกให้มาดู.

นั่นคือพระสังฆรัตนะ ผู้ปฏิบัติดีอย่างยอดเยี่ยม ทั้งหมดนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงเป็นของว่างเปล่าแน่แท้.

พระชินศาสดากัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเสตัพ-ยาราม ใกล้เสตัพยนคร แคว้นกาสี พระชินสถูปของพระองค์ ณ พระวิหารนั้น มีความสูงหนึ่งโยชน์

ได้สดับมาว่า พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ปรากฏเป็นแท่งเดียวเหมือนรูปปฏิมาทอง ไม่กระจัดกระจายแพร่หลายไป. มนุษย์ทั่วชมพูทวีป เมื่อสร้างพระเจดีย์ ใช้อิฐทองคำที่มีค่าก้อนละ ๑ โกฏิ และประดับด้วยรัตนะทั้งหลายเป็นอิฐก่อภายนอก และใช้อิฐทองคำที่มีค่าครึ่งโกฏิสำหรับเป็นอิฐก่อภายใน ใช้มโนสิลาหินอ่อนแทนดิน ใช้น้ำมันแทนน้ำ ช่วยกันสร้างเป็นสถูปสูงหนึ่งโยชน์.

จบพรรณนาวงศ์พระกัสสปพุทธเจ้า

๒๕. วงศ์พระโคดมพุทธเจ้าที่ ๒๕

ว่าด้วยพระประวัติของพระโคดมพุทธเจ้า

[๒๖] (พระศาสดาตรัสว่า) บัดนี้ เราเป็นพระสัมพุทธเจ้า นามว่าโคตมะ เจริญวัยในศากยสกุล ตั้งความเพียรแล้ว บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณอันอุดม.

อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์ ๑๘ โกฏิ.

ต่อจากนั้น เมื่อเราแสดงธรรม(มงคลสูตร)ในสมาคมแห่งมนุษย์และเทวดา อภิสมัยครั้งที่ ๒ ก็กล่าวไม่ได้ถึงจำนวนผู้บรรลุ.

ก็ในที่นี้นี่แล เวลาที่เราสั่งสอนราหุลโอรสของเรา (ราหุโลวาทสูตร) อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็กล่าวไม่ได้ถึงจำนวนผู้บรรลุ.

สันนิบาตการประชุมสาวก ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ของเรา เป็นการประชุมภิกษุ ๑,๒๕๐ มีครั้งเดียว.

เราไร้มลทินรุ่งเรืองอยู่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ เราให้ทุกอย่างที่สาวกปรารถนา เหมือนแก้วจินดามณี(แก้วสารพัดนึก)บันดาลให้ทุกอย่างที่ชนปรารถนา.

เราประกาศอริยสัจ ๔ ด้วยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย แก่ผู้จำนงหวังมรรคผล ผู้ประสงค์ละความพอใจในภพ.

การบรรลุธรรม ได้มีแก่สัตว์หนึ่งหมื่นบ้าง สองหมื่นบ้าง การบรรลุธรรมของสัตว์ไม่นับจำนวนด้วยหนึ่งคนหรือสองคน

ศาสนาของเรา ผู้ศากยมุนีในโลกนี้ บริสุทธิ์ดีแล้ว แผ่ไปกว้างขวาง คนเป็นอันมากรู้กัน มั่นคง เจริญออกดอกบานแล้ว.

ภิกษุทั้งหมดหลายร้อย ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น ย่อมแวดล้อมเราทุกเมื่อ.

บัดนี้ เดี๋ยวนี้ ภิกษุเหล่าใด ละภพมนุษย์ ภิกษุเหล่านั้น เป็นเสกขะ ยังไม่บรรลุ

พระอรหัต วิญญูชนก็ติเตียน. (วิญญูชนย่อมติเตียนการตายทั้งที่ยังมีกิเลส ภิกษุทั้งหลายก็ย่อมขวนขวายบำเพ็ญเพียรให้สิ้นกิเลสก่อนความตายย่างกรายมาถึง)

นรชนผู้ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ ผู้ยินดีในธรรมทุกเมื่อ เมื่อชมเชยอริยมรรครุ่งเรืองอยู่ ก็จักตรัสรู้ธรรม.

เรามีนครชื่อกบิลพัสดุ์ พระชนก พระนามว่าพระเจ้าสุทโธทนะ พระชนนีพระนามว่า พระนางมายาเทวี.

เราครองฆราวาสวิสัยอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาทเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่าสุจันทะ โกกนุทะ และโกญจะ มีสนมกำนัลที่แต่งกายงามสี่หมื่นนาง อัครมเหสีพระนามว่า พระยโสธรา โอรสพระนามว่าพระราหุล.

เราเห็นนิมิต ๔ แล้วออกอภิเนษกรมณ์ ด้วยยานคือม้า ทำความเพียร ประพฤติทุกกรกิริยา ๖ ปี.

เรา ชินโคตมะสัมพุทธเจ้า ประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน ณ กรุงพาราณสี เป็นสรณะของสัตว์ทั้งปวง.

เรามีภิกษุคู่พระอัครสาวก ชื่อว่าโกลิตะ และอุปติสสะ มีพุทธอุปัฏฐากประจำสำนักชื่อว่าอานันทะ.

เรามีภิกษุณีอัครสาวิกา ชื่อเขมาและอุบลวรรณา มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่าจิตตะ และหัตถกะอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า นันทมาตา และอุตตรา เราบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อต้นอัสสัตถพฤกษ์ (โพธิใบ).

เรามีรัศมีวาหนึ่ง สูง ๑๖ ศอก อายุเรา ณ บัดนี้น้อย เพียงร้อยปี เราดำรงชนม์อยู่เพียงนั้น ก็ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ

เราตั้งคบเพลิงคือธรรม เพื่อปลุกชนที่เกิดมาภายหลังให้ตื่น.

ไม่นานนัก แม้เราพร้อมด้วยสงฆ์สาวกก็จักปรินิพพานในที่นี้นี่แล เหมือนดวงไฟดับ เพราะสิ้นเชื้อฉะนั้น.

คู่อัครสาวกเป็นต้นเหล่านั้นมีเดชที่ไม่มีใครเทียบได้ ทั้งมียศพละและฤทธิ์เหล่านี้ เราผู้มีเรือนกายทรงคุณ วิจิตรด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีฉัพพรรณรังสีส่องสว่างทั้งสิบทิศ ดั่งดวงอาทิตย์ ทั้งสิ้นทั้งปวงนั้นก็จักอันตรธานไปสิ้น สังขารทั้ง

ปวงก็เป็นของว่างเปล่า แน่แท้.

จบวงศ์พระโคดมพุทธเจ้าที่ ๒๕

พรรณนาวงศ์พระโคดมพุทธเจ้าที่ ๒๕

ทูเรนิทานกถา (เรื่องนิทานกาลไกล)

บัดนี้จะพรรณาวงศ์พระพุทธเจ้าของเรานั้น ดังต่อไปนี้.

ในนิทานกาลไกลนั้น พระโพธิสัตว์ของเราทรงทำอธิการในสำนักของพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ มีพระทีปังกรพุทธเจ้าเป็นต้น มาถึงสี่อสงไขยกำไรแสนกัป แต่ส่วนกาลภายหลังของพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะแล้ว ไม่มีพระพุทธเจ้าพระองค์อื่นอีก เว้นแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้. ดังนั้น พระโพธิสัตว์ ได้พยากรณ์ในสำนักพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ มีพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระโพธิสัตว์ ผู้รวบรวมธรรม ๘ ประการ ดังนี้

อภินิหาร ย่อมสำเร็จได้ เพราะการประชุมพร้อมแห่งธรรม ๘ ประการ คือ

๑. มนุสัตตะ เป็นมนุษย์

๒. ลิงคสัมปัตติ เป็นเพศบุรุษ

๓. เหตุ มีอุปนิสสยสมบัติถึงพร้อม สามารถบรรลุมรรคผลได้ในกาลนั้น

๔. สัตถารทัสสนะ พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะที่ยังทรงพระชนม์อยู่

๕. ปัพพัชชา บวชเป็นดาบสหรือภิกษุอยู่

๖. คุณสมบัติ ได้สมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕

๗. อธิการ อาจสละชีวิตแก่พระพุทธเจ้าได้

๘. ฉันทตา มีฉันทะ ยินดี พอใจ ฝักใฝ่ อุตสาหะ ที่จะบำเพ็ญพุทธการกธรรมทั้งปวงให้ลุล่วงจนตลอดรอดฝั่ง.

แล้วทำอภินิหารแทบเบื้องบาทพระทีปังกรพุทธเจ้า กระทำอุตสาหะว่า จำเราจะเลือกเฟ้นพุทธการกธรรม อย่างโน้นอย่างนี้ ดังได้แสดงไว้ว่า ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นทานบารมีเป็นอันดับแรก ดังนี้ ตราบจนมาถึงอัตภาพเป็นพระเวสสันดร และเมื่อมาถึงก็มาประสบอานิสงส์ที่ท่านสรรเสริญไว้สำหรับพระโพธิสัตว์ทั้ง

หลาย ผู้ทำอภินิหารไว้แล้วว่า

พระนิยตโพธิสัตว์(ท่านผู้แน่นอนที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต) ผู้ถึงพร้อมด้วยองค์คุณครบถ้วนอย่างนี้ แม้ท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในสังสารไปตลอดกาลยาวนานนับร้อยโกฏิกัป ก็ไม่เกิดในอเวจีมหานรกและในโลกันตริกนรก ไม่เกิดเป็นนิชฌามตัณหิกเปรต ขุปปิปาสิกเปรต กาฬกัญชิกาสูร แม้เข้าถึงทุคติ ก็ไม่เป็นสัตว์ขนาดเล็กกว่านกกระจาบ เมื่อเกิดในหมู่มนุษย์ ก็ไม่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด โสตก็ไม่วิกลบกพร่อง ไม่เป็นคนประเภทใบ้ ไม่บังเกิดเป็นเพศสตรี ไม่เป็นคนสองเพศ และไม่เป็นบัณเฑาะก์.

พระนิยตโพธิสัตว์ ไม่เป็นผู้นับเนื่องดังกล่าว พ้นจากอนันตริยกรรม มีโคจรบริสุทธิ์ในภพทั้งปวง ไม่เสพมิจฉาทิฏฐิ(ไม่เห็นผิดเป็นชอบ) เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ถ้าแม้นไปเกิดในสวรรค์ก็ไม่เข้าถึงอสัญญีภพ ทั้งไม่ไปเกิดในเทพชั้นสุทธาวาส เป็นผู้น้อมไปในเนกขัมมะการออกบวช เป็นสัตบุรุษ ไม่เกาะเกี่ยวในภพใหญ่น้อย บำเพ็ญแต่โลกัตถจริยาทั้งหลาย(ทำประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว) น้อมไปในการบำเพ็ญบารมีทั้งปวง.

เมื่อมาประสบอานิสงส์อย่างนี้ ก็ตั้งอยู่ในอัตภาพเป็นพระเวสสันดร กระทำบุญยิ่งใหญ่ ที่ทำให้มหาปฐพีไหว อย่างนี้ว่า

แผ่นปฐพีนี้ไม่มีใจ ไม่รู้สึกสุขทุกข์ แผ่นปฐพีแม้นั้น ก็ไหวถึง ๗ ครั้ง เพราะกำลังทานบารมีของเรา.

สุดท้ายแห่งอายุ ก็จุติจากอัตภาพนั้น บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต.

อวิทูเรนิทานกถา (เรื่องนิทานกาลใกล้)

เมื่อพระโพธิสัตว์กำลังอยู่ในภพดุสิต เหตุการณ์ที่เรียกว่าพุทธโกลาหลก็เกิดขึ้น.

จริงอยู่ อันว่าโกลาหลที่เกิดขึ้นในโลกนี้นั้นมี ๓ อย่าง คือ กัปปโกลาหล พุทธโกลาหล และจักกวัตติโกลาหล

ในบรรดาโกลาหลทั้ง ๓ นั้น ประการแรก เมื่อเหล่าเทวดาชั้นกามาวจร ชื่อว่าโลกพยูหะ ทราบว่า ล่วงไปอีกแสนปี กัปจักตั้งขึ้น ดังนี้ ปล่อยผมสยาย ร้องไห้เอาหัตถ์ฟายน้ำตา นุ่งห่มผ้าแดง ทรงเพศแปลก ๆ อย่างยิ่ง เที่ยวไปในถิ่นมนุษย์ บอกกล่าวว่า ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ล่วงไปแสนปีนับแต่วันนี้ไป กัปจักตั้งขึ้น โลกนี้จักพินาศไป แม้มหาสมุทรก็จักเหือดแห้ง มหาปฐพีแผ่นนี้และขุนเขาสิเนรุ จักมอดไหม้พินาศไป ความพินาศจักมีจนถึงพรหมโลก ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ พวกท่านจงเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จงบำรุงมารดาบิดา จงเป็นผู้ยำเกรงในท่านผู้ใหญ่ในตระกูล ดังนี้ นี่ชื่อว่า กัปปโกลาหล.

อีกประการหนึ่ง เมื่อเทวดาฝ่ายโลกบาลทราบว่า ล่วงไปอีกพันปี จักเกิดพระสัพพัญญูสัมพุทธเจ้าขึ้นในโลก จึงเที่ยวไปโฆษณาว่า ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ ตั้งแต่นี้ล่วงไปพันปี จักเกิดพระพุทธเจ้าขึ้นในโลก ดังนี้ นี่ชื่อว่า พุทธโกลาหล.

และเมื่อพวกเทวดาทราบว่า ล่วงไปอีกร้อยปี พระเจ้าจักรพรรดิราชจักเกิดขึ้น จึงเที่ยวโฆษณาไปว่า ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ นับแต่นี้ล่วงไปร้อยปี จักเกิดจักรพรรดิราชขึ้นดังนี้ นี่ชื่อว่า จักกวัตติโกลาหล.

บรรดาโกลาหล ๓ นั้น เทวดาทั่วหมื่นจักรวาลฟังเสียงข่าวพุทธโกลาหล ก็ประชุมพร้อมกัน รู้ว่าท่านผู้โน้นจักเป็นพระพุทธเจ้า ก็เข้าไปหาอ้อนวอน แต่เมื่อไปอ้อนวอนก็จะอ้อนวอนเมื่อถึงเวลาที่บุพนิมิตในการที่จะจุติจากเทวโลกของท่านผู้นั้นเกิดขึ้น. แต่ในครั้งนั้น เทวดาเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ในแต่ละจักรวาล ก็ประชุมกันในจักรวาลเดียวพร้อมกับมหาราชทั้ง ๔ ท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ ท้าวสันตุสิตะ ท้าวสุนิมมิตะ ท้าววสวัตดี และท้าวมหาพรหม พากันไปยังสำนักพระโพธิสัตว์ผู้มีนิมิตแห่งการจุติเกิดแล้วในภพดุสิต ช่วยกันอ้อนวอนว่า "ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ บารมี ๑๐ ท่านก็บำเพ็ญแล้ว แต่เมื่อตอนที่บำเพ็ญนั้น ท่านมิใช่บำเพ็ญเพื่อปรารถนาสมบัติท้าวสักกะ สมบัติพรหมเป็นต้น แต่ท่านบำเพ็ญปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณเพื่อช่วยโลก. เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า.

ข้าแต่ท่านมหาวีระ บัดนี้เป็นเวลาสมควรสำหรับท่านแล้ว ท่านจงเกิดในพระครรภ์พระชนนี เมื่อจะยังโลกพร้อมทั้งเทวโลก ให้ข้ามโอฆะ ท่านจงตรัสรู้อมตบทเถิด."

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์อันทวยเทพทูลอ้อนวอนอย่างนั้น มิได้ประทานปฏิญญา [คำรับรอง] แก่เทวดาทั้งหลายในทันที แต่ทรงพิจารณามหาวิโลกนะ ๕ คือ กาละ ทวีป ประเทศ ตระกูล กำหนดพระชนมายุพระชนนี

บรรดามหาวิโลกนะ ๕ นั้น พระมหาบุรุษทรงพิจารณาเวลาเป็นอันดับแรกว่า "เป็นกาลสมควรหรือยัง." ในข้อว่ากาลนั้น กาลที่คนมีอายุมากกว่าแสนปี ไม่ใช่กาลสมควร. เพราะเหตุไร เพราะว่า ในกาลที่มนุษย์มีอายุแสนปีนั้น ชาติชรามรณะจักไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย และก็อันว่า พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่พ้นจากไตรลักษณ์ [อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา] เลย เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่สำคัญพระพุทธดำรัสว่าเป็นสิ่งที่ควรฟังเป็นสิ่งที่ควรเชื่อ แต่จะคิดไปว่า "พระพุทธเจ้าทั้งหลายกำลังตรัสเรื่องอะไรกันนั่น." เมื่อเป็นดังนั้น อภิสมัยคือการตรัสรู้ธรรมก็จะไม่มี เมื่ออภิสมัยไม่มี คำสั่งสอนก็ไม่เป็นนิยยานิกะคือไม่นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้ เพราะฉะนั้น จึงไม่เป็นกาลอันสมควร แม้กาลที่อายุคนต่ำกว่าร้อยปี ก็ยังไม่ใช่กาลอันสมควร. เพราะเหตุไร เพราะว่าในกาลที่มนุษย์มีอายุต่ำกว่าร้อยปีนั้น สัตว์ทั้งหลายย่อมมีกิเลสหนาแน่น และพระโอวาทที่ประทานแก่สัตว์ที่มีกิเลสหนาแน่น จะไม่คงอยู่ในฐานะอันควร คือว่าพระโอวาทจะขาดหายไปเร็วเหมือนรอยไม้ที่ขีดในน้ำ(ไม่เหมือนรอยไม้ที่ขีดลงบนดิน) เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่กาลอันสมควร แต่กาลแห่งอายุต่ำกว่าแสนปีลงมา สูงเกินร้อยปีขึ้นไป ชื่อว่ากาลอันสมควร ก็เมื่อทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า กาลนั้นเป็นเวลาที่มนุษย์มีช่วงอายุประมาณร้อยปี. ดังนั้น พระมหาสัตว์จึงทรงเห็นกาลว่า เป็นกาลที่ควรบังเกิด.

ต่อแต่นั้น เมื่อทรงพิจารณาถึงทวีป ก็ทรงพิจารณามหาทวีปทั้ง ๔ พร้อมทั้งทวีปบริวาร ก็ทรงเห็นทวีปว่า "พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่เกิดในทวีปอื่น ย่อมเกิดในชมพูทวีปเท่านั้น."

ต่อแต่นั้น เมื่อทรงสำรวจดูโอกาสว่า "ธรรมดาชมพูทวีปเป็นทวีปใหญ่ ขนาดถึงหมื่นโยชน์ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงเกิดที่ไหนกันหนอ" ก็ทรงเห็นมัชฌิมประเทศว่าเป็นที่อันสมควร จึงตกลงพระหฤทัยว่า "มีนครชื่อว่ากบิลพัสดุ์อยู่ จำเราจะพึงเกิด ณ นครนั้น."

แต่นั้น เมื่อทรงพิจารณาดูตระกูล ก็ทรงเห็นเงื่อนไขในเรื่องตระกูลว่า "ธรรมดา

พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่เกิดในตระกูลแพศย์หรือตระกูลศูทร แต่บังเกิดในตระกูลกษัตริย์ หรือตระกูลพราหมณ์ที่โลกสมมติว่าเป็นตระกูลชั้นสูง ก็บัดนี้ โลกสมมติว่าตระกูลกษัตริย์เป็นตระกูลชั้นสูง จำเราจักเกิดในตระกูลกษัตริย์นั้น พระเจ้าสุทโทธนะจักทรงเป็นพระชนกของเรา."

แต่นั้น เมื่อทรงพิจารณาดูพระชนนี ก็ทรงเห็นว่า "ธรรมดาพระพุทธมารดานั้นต้องมิใช่เป็นสตรีโลเล ต้องมิใช่เป็นนักเลงสุรา แต่เป็นผู้บำเพ็ญบารมีมาแล้วแสนกัปมีศีลไม่ขาดวิ่นมาแต่เกิด ก็พระเทวีพระนามว่า พระนางมหามายา ย่อมเป็นเช่นนี้พระนางจักเป็นชนนีของเรา". พระชนมายุของพระนางจักมีเท่าไรเล่า. ก็ทรงทราบว่า "พระนางจักมีพระชนมายุอีก ๑๐ เดือนกับ ๗ วัน."

พระมหาสัตว์ครั้นพิจารณามหาวิโลกนะ ๕ อย่างนี้ ดังนี้แล้ว จึงทรงรับปฏิญญาของเทวดาทั้งหลายว่า "ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ เป็นกาลสมควรเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าสำหรับเราแล้วละ" จึงส่งเทวดาเหล่านั้นด้วยพระดำรัสว่า "พวกท่านจงไปกันเถิด" อันเทวดาชั้นดุสิตแวดล้อมแล้ว ก็เสด็จเข้าไปยังสวนนันทวันในชั้นดุสิต. ด้วยว่าในเทวโลกทุกชั้นมีสวนนันทวันทั้งนั้น. ที่ในสวนนันทวันของชั้นดุสิตนั้น เทวดาทั้งหลาย เมื่อจะยังพระมหาสัตว์นั้นให้รำลึกถึงโอกาสแห่งกุศลกรรมที่ทำแต่ปางก่อนว่า "ท่านจุติจากนี้แล้วจงไปสู่สุคติ" พระมหาสัตว์นั้นอันเทวดาเหล่านั้น ให้ระลึกถึงกุศลแวดล้อมแล้วก็เที่ยวไปในนันทวันนั้น แล้วก็จุติจากเทวโลก ไปถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาเทวี โดยดาวนักขัตตฤกษ์เดือนอาสาฬหะหลัง(หมายถึงเดือนแปดหนที่สองในปีที่มีเดือนแปดสองหน). ในขณะที่พระมหาบุรุษทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระชนนี ทั่วหมื่นโลกธาตุก็ไหวพร้อมกันในคราวเดียวกัน. บุพนิมิต ๓๒ ประการก็ปรากฏ.

เทวบุตร ๔ องค์ถือพระขรรค์ ทำหน้าที่อารักขาเพื่อป้องกันอุปัทวเหตุแก่พระโพธิสัตว์ผู้ถือปฏิสนธิ และพระชนนีของพระโพธิสัตว์ ด้วยประการฉะนี้. ราคจิตในบุรุษทั้งหลาย มิได้เกิดแก่พระมารดาของพระโพธิสัตว์ พระชนนีนั้นประสบลาภอย่างเลิศยศอย่างเลิศ มีสุข พระวรกายมิลำบาก พระชนนีแลเห็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งอยู่ในพระครรภ์ของพระนางเอง เหมือนด้ายขาวร้อยแก้วมณีอันใสฉะนั้น เพราะเหตุที่พระครรภ์ที่พระโพธิสัตว์อยู่ ก็เป็นเสมือนห้องพระเจดีย์ สัตว์อื่นไม่อาจอยู่หรือใช้สอยได้ ฉะนั้นเป็นธรรมดาของพระมารดาของพระโพธิสัตว์ เมื่อพระโพธิสัตว์เกิดได้ ๗ วัน จึงต้องทำกาละ [ทิวงคต] แล้วไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต. ก็ในสตรีอื่น ๆ ย่อมคลอดก่อน ๑๐ เดือนก็มี เกิน ๑๐ เดือนก็มี เวลาคลอดก็นั่งคลอดบ้าง นอนคลอดบ้าง ฉันใด แต่ว่า

พระมารดาของพระโพธิสัตว์หาเป็นฉันนั้นไม่. ก็พระมารดาของพระโพธิสัตว์ ย่อมบริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ ๑๐ เดือนพอดี แล้วทรงยืนประสูติ. นี้เป็นธรรมดาของพระมารดาของพระโพธิสัตว์.

แม้พระนางสิริมหามายาเทวี ทรงบริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ ๑๐ เดือนแล้ว มีพระครรภ์บริบูรณ์ มีพระประสงค์จะเสด็จไปคลอดที่เรือนแห่งพระญาติ จึงกราบทูลแด่พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชว่า ข้าแต่พระทูลกระหม่อม เกล้าหม่อมฉันใคร่จะไปที่เทวทหนครเพคะ. เมื่อพระราชาทรงอนุญาตแล้ว ก็โปรดให้ทำทางตั้งแต่กรุงกบิลพัสดุ์จนถึงเทวทหนครให้เรียบ ให้ประดับด้วยต้นกล้วย หม้อเต็มน้ำ หมาก ธงผ้าเป็นต้น ให้พระนางประทับนั่งในวอทองใหม่ ทรงส่งไปด้วยสิริสง่าพร้อมด้วยข้าราชบริพารกลุ่มใหญ่. ก็ในระหว่างพระนครทั้งสอง มีมงคลสาลวันชื่อ ลุมพินี ที่ควรใช้สอยของชาวนครทั้งสอง. ในช่วงเวลานั้นแล ต้นสาละทั้งหลายในมงคลสาลวันนั้น พากันออกดอกบานสะพรั่งไปหมด ตั้งแต่โคนจนถึงยอด เพราะทรงเห็นวนาสถานอันงามเสมือนสวนนันทวัน อันเป็นที่สำเริงสำราญแห่งเทพ ซึ่งหมู่แมลงผึ้งอันผึ้งอื่น ๆ เลี้ยงดู ผู้เพลินในรสหวานที่ทำความยินดีอย่างยิ่ง อันน่ารื่นรมย์ ยินดีด้วยความเมาในรสเกสร มีรวงรังอันเสพแล้ว ร่ำร้องกระหึ่มอยู่ตามระหว่างกิ่ง และระหว่างดอกทั้งหลายพระเทวีก็เกิดจิตคิดจะลงเล่นสวนสาลวัน.

สวนลุมพินี อันธรรมชาติประดับแล้ว เย้ายวนใจแก่ชนผู้อ่อนเยาว์ หมู่ภมรอันมากมีสีสันย่อมชอบชมเชย มีหมู่แมลงผึ้งประหนึ่งดวงตาของชนทั้งหลาย บินไปมาจึงรุ่งเรืองทุกเมื่อ.

เหล่าอำมาตย์กราบทูลพระราชาแล้ว พาพระราชเทวีเข้าไปยังลุมพินีวันนั้น. พระนางเสด็จไปยังโคนต้นมงคลสาละ มีพระประสงค์จะทรงจับกิ่งใดของมงคลสาละนั้น ซึ่งมีลำต้นตรงเรียบและกลม ประดับด้วยดอกผลและใบอ่อน กิ่งมงคลสาละนั้น ก็บังเกิดอัศจรรย์โอนไหวไปตามพระทัย โน้มน้อมลงมาเองถึงฝ่าพระกรของพระนางลำดับนั้น พระนางก็ทรงจับกิ่งสาละนั้น ด้วยพระกรข้างขวาที่ทำความยินดีอย่างยิ่งงดงามด้วยกำไลพระกรทองใหม่ มีพระองคุลีกลมกลึงดังกลีบบัว อันรุ่งเรืองด้วยพระนขา(เล็บ)นูนมีสีแดง. พระนางประทับยืนจับกิ่งสาละนั้น ทรงพระสิริโฉมงดงาม เหมือนจันทรเลขาอ่อน ๆ ที่ลอดหลืบเมฆสีเขียวคราม เหมือนแสงเปลวไฟ ซึ่งตั้งอยู่ได้ไม่นาน และเหมือนเทวีที่เกิดในสวนนันทวัน ในทันทีนั้นเอง ลมกัมมัชวาตของพระนางก็ไหว ขณะนั้น เจ้าพนักงานก็กั้นผ้าม่านเป็นกำแพงแล้วหลีกไป. พระนางเมื่อประทับยืนจับกิ่งสาละอยู่นั่นเอง พระโพธิสัตว์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระนางนั้น.

ในทันใดนั้นเอง ท้าวมหาพรหมผู้มีจิตบริสุทธิ์ ๔ พระองค์ ก็ถือข่ายทองมารองรับพระโพธิสัตว์ด้วยข่ายทองนั้น วางไว้เบื้องพระพักตร์พระชนนี ตรัสว่า "ดูก่อนพระเทวี ขอจงทรงดีพระหฤทัยเถิด พระโอรสของพระองค์มีศักดิ์มาก สมภพแล้ว." ก็สัตว์อื่น ๆ เมื่อออกจากครรภ์มารดา ก็เปรอะเปื้อนด้วยของปฏิกูลไม่สะอาดออกไป ฉันใด พระโพธิสัตว์หาเป็นฉันนั้นไม่. อันว่าพระโพธิสัตว์เหยียดพระหัตถ์ทั้งสอง พระบาททั้งสอง ยืน ไม่เปรอะเปื้อนด้วยของไม่สะอาดไร ๆ จากสมภพในพระครรภ์ของพระชนนี เมื่อออกจากพระครรภ์พระชนนีนั้น ปรากฏว่า หมดจด สดใส รุ่งเรืองเหมือนมณีรัตนะอันเขาวางไว้บนผ้ากาสี. เมื่อเป็นเช่นนั้น เพื่อสักการะแด่พระโพธิสัตว์ และพระชนนีของพระโพธิสัตว์ ก็บังเกิดมี ท่อธารน้ำสองท่อ หลั่งลงมาจากเบื้องอากาศ โสรจสรงที่พระสรีระของพระโพธิสัตว์ และพระชนนีของพระโพธิสัตว์.

ลำดับนั้น ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ พระองค์ ก็เอาผ้าขนสัตว์ที่มีสัมผัสอันสบาย ซึ่งสมมติกันว่าเป็นมงคลรับจากพระหัตถ์ของท้าวมหาพรหม ซึ่งยืนรับพระโพธิสัตว์นั้นไว้ด้วยข่ายทอง. พวกมนุษย์ก็เอาเบาะผ้าเนื้อดี รับจากพระหัตถ์ของท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ นั้น พระโพธิสัตว์พ้นจากมือของมนุษย์ ก็ยืนที่แผ่นดินมองดูทิศบุรพา หลายพันจักรวาลก็คล้ายประดุจว่ามีลานเป็นอันเดียวกัน. เทวดาและมนุษย์ ในที่นั้น เมื่อบูชาด้วยของหอมดอกไม้มาลัยเป็นต้นแล้ว ก็พากันทูลว่า "ข้าแต่พระมหาบุรุษ ผู้ที่เสมือนกับพระองค์ในที่นี้ไม่มี แล้วผู้ที่ยิ่งกว่าพระองค์ จะมีแต่ที่ไหน." พระโพธิสัตว์ทรงเหลียวแลดูทิศทั้ง ๑๐ ทิศ ไม่เห็นผู้ที่เสมือนกับพระองค์ จึงบ่ายพระพักตร์มุ่งสู่ทิศอุดร ทรงดำเนินไป ๗ ย่างก้าวพระบาท. และเมื่อดำเนินไป ก็ดำเนินไปบนแผ่นดินนั่นแหละ มิใช่ดำเนินไปทางอากาศ ไม่มีผ้า [ปกปิด] ดำเนินไป มิใช่ทรงนุ่งห่มผ้าดำเนินไป เป็นทารกอ่อนดำเนินไป มิใช่ทารกอายุ ๑๖ ขวบ ดำเนินไป แต่ปรากฏแก่มหาชนเหมือนดำเนินไปทางอากาศ เหมือนประดับตกแต่งพระองค์ และเหมือนมีอายุ ๑๖ ขวบ. แต่นั้น ย่างก้าวที่ ๗ ก็ทรงหยุด เมื่อทรงเปล่งอาสภิวาจาบันลือสีหนาทมีใจความว่า "เราเป็นผู้เลิศในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐในโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก ความเกิดของเรานี้ เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่ของเราไม่มีอีก"

ความจริง พระโพธิสัตว์ พอออกจากครรภ์มารดาก็เปล่งวาจาได้ใน ๓ อัตภาพ คือ อัตภาพที่เสวยพระชาติเป็นพระมโหสถ อัตภาพที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร และก็ ในอัตภาพนี้ เล่ากันว่า ในอัตภาพที่เสวยพระชาติเป็นพระมโหสถ พอออกจากครรภ์มารดาเท่านั้น ท้าวสักกเทวราช ก็เสด็จมาวางแก่นจันทน์ไว้ในพระหัตถ์แล้วเสด็จไป. พระมโหสถนั้น เอาแก่นจันทน์นั้นไว้ที่หลังแล้วก็คลอดออกมา ขณะนั้น มารดา

ถามมโหสถนั้นว่า "ลูกเอ๋ย เจ้าถืออะไรมาด้วยนะ." มโหสถตอบว่า "โอสถจ้ะแม่" ดังนั้น เพราะเหตุที่ถือโอสถมาด้วย มารดาบิดาจึงขนานนามว่า โอสถกุมาร.

ส่วนในอัตภาพเป็นพระเวสสันดร พอออกจากครรภ์พระมารดา ก็เหยียดพระหัตถ์ขวาบอกว่า "แม่จ๋าในเรือนเรานั้น มีทรัพย์ไร ๆ อยู่หรือ ลูกจักให้ทานนะ" ขณะนั้น พระมารดาเอาหัตถ์พระโอรสไว้ที่ฝ่าพระหัตถ์ของพระองค์แล้ว วางถุงทรัพย์นับพันไว้ตรัสว่า "ลูกเอ๋ย เจ้าเกิดมาในตระกูลมีทรัพย์ จงบำเพ็ญทานตามอัธยาศัยเถิด."

แต่ในอัตภาพนี้ ทรงเปล่งสีหนาท ดังนั้น พระโพธิสัตว์ พอออกจากครรภ์พระมารดา ก็ทรงเปล่งพระวาจาทันที มีใน ๓ อัตภาพ ด้วยประการฉะนี้. แม้ในพระสมภพบุพนิมิต ๓๒ ก็ปรากฏแก่พระองค์ แต่ว่าในสมัยใด ที่พระโพธิสัตว์ของเราสมภพ ณ ลุมพินีวัน ในสมัยนั้นเหมือนกัน พระมารดาของพระราหุล(พระนางพิมพายโสธรา) พระอานันทะ นายฉันนะ กาฬุทายีอำมาตย์ พญาม้ากัณฐกะ ต้นมหาโพธิพฤกษ์ และหม้อขุมทรัพย์ทั้ง ๔ ก็เกิด. บรรดาขุมทรัพย์ทั้ง ๔ นั้น ขุมทรัพย์ขุมหนึ่ง ขนาดหนึ่งคาวุต ขุมหนึ่งขนาดครึ่งโยชน์ ขุมหนึ่งขนาดสามคาวุต ขุมหนึ่งขนาดหนึ่งโยชน์ เหล่านี้ชื่อว่า สหชาตทั้ง ๗.

ชาวนครทั้งสอง พาพระมหาบุรุษไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ วันนั้นนั่นแล หมู่เทพในชั้นดาวดึงส์ต่างพากันร่าเริงยินดีว่า "โอรสของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราชในกรุงกบิลพัสดุ์จักประทับนั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์ แล้วได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า" จึงพากันยกแผ่นผ้าเป็นต้น ขึ้นโบกสะพัดเล่นกรีฑา.

สมัยนั้น ดาบสชื่อกาฬเทวิล ผู้ได้สมาบัติ ๘ ผู้เป็นสมณะประจำตระกูลของพระเจ้าสุทโธทนะ ฉันอาหารแล้วก็ไปยังภพดาวดึงส์ เพื่อพักกลางวัน นั่งพักกลางวันในที่นั้นแล้ว เห็นเทวดาเหล่านั้นดีใจระเริงเล่นจึงถามว่า "เหตุไร พวกท่านจึงพากันดีใจเบิกบานใจระเริงเล่น โปรดบอกเหตุนั้นแก่เราเถิด" แต่นั้น เทวดาทั้งหลายจึงบอกว่า "ท่านผู้นิรทุกข์ โอรสของพระเจ้าสุทโธทนะเกิดแล้ว โอรสพระองค์นั้น จักประทับนั่งที่โพธิมัณฑสถาน ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าและประกาศพระธรรมจักร ด้วยเหตุนี้ เราจึงยินดีต่อพระองค์ว่า พวกเราจะได้เห็นพุทธลีลาอันไม่มีที่สุด."

ดาบสได้ฟังคำของเทวดาเหล่านั้นแล้ว ก็ลงจากเทวโลกอันสว่างไสวด้วยรัตนะน่าดูอย่างยิ่ง เข้าไปยังพระราชนิเวศของพระเจ้าสุทโธทนะ นั่งเหนือวรอาสน์ที่จัดไว้ ทูลถามพระราชาผู้ทำปฏิสันถารว่า "ขอถวายพระพร ได้ข่าวว่าพระโอรสของมหาบพิตร

สมภพแล้ว อาตมาภาพอยากเห็นพระราชโอรสนั้น" พระราชาโปรดให้นำพระโอรสที่ประดับตกแต่งพระองค์มาแล้ว นำไปใกล้ชิด เพื่อให้พระโอรสไหว้กาฬเทวิลดาบส.

ณ เวลานั้น เหตุการณ์อันน่าประหลาดใจก็บังเกิด อันว่าพระบาทของพระโอรสผู้เป็นมหาบุรุษนั้น กลับปรากฏว่า ไปประดิษฐานเหนือชฎาของดาบส เหมือนสายฟ้าแลบอยู่เหนือยอดเมฆสีเขียวคราม แท้จริงแล้ว ขึ้นชื่อว่า บุคคลผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม ที่พระโพธิสัตว์ผู้เกิดในอัตภาพสุดท้าย จะพึงแสดงอาการนบไหว้โดยอัตภาพนั้น ย่อมไม่มี ดังนั้น ดาบสจึงลุกจากอาสนะ แล้วประคองอัญชลีนบไหว้ต่อพระโพธิสัตว์เสียเอง พระราชาทรงเห็นความอัศจรรย์นั้นจึงทรงไหว้พระโอรสของพระองค์ ดาบสเห็นลักษณสมบัติของพระโพธิสัตว์ ก็กำหนดพิจารณาว่า "ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า หรือไม่เป็นพระพุทธเจ้าหนอ" พิจารณาทบทวน ก็รู้ได้ด้วยอนาคตังสญาณว่า "พระกุมารจักเป็นพระพุทธเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัย" จึงทำอาการยิ้มแย้มว่า "ท่านผู้นี้เป็นอัจฉริยบุรุษแท้แล."

ต่อนั้น จึงพิจารณาทบทวนว่า "เราจะได้อยู่ทันเห็น ในเวลาที่ท่านผู้นี้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ได้เห็นหนอ" ก็รู้ขึ้นมาด้วยญาณว่า "เราไม่ได้เห็น เราจักทำกาละเสียในระหว่างนี่แล แล้วไปบังเกิดในอรูปภพ ที่แม้ว่าพระพุทธเจ้าร้อยพระองค์ พันพระองค์ ตรัสรู้ขึ้นมาในโลก ก็ไม่อาจเสด็จไปสั่งสอน ให้แก่ผู้ที่ไปอุบัติบังเกิดเป็นอรูปพรหมนั้นให้รู้ธรรมได้" แล้วจึงร้องไห้ เพราะคิดว่า "เราจักไม่ได้เห็นอัจฉริยบุรุษเช่นนี้เป็นพระพุทธเจ้า เราจักเสื่อมใหญ่" มนุษย์ทั้งหลายเห็นก็ถามว่า "พระผู้เป็นเจ้าของเรา เมื่อกี้หัวเราะอยู่ดี ๆ ตอนนี้กลับกลายมาร้องไห้อีกเล่า อันตรายไร ๆ จักมีแก่พระลูกเจ้าของเราหรือ." ดาบสตอบว่า "อันตรายไม่มีแก่พระลูกเจ้านั้นดอก พระลูกเจ้าจักเป็นพระพุทธเจ้า ไม่ต้องสงสัย" มนุษย์ทั้งหลายจึงถามอีกว่า "เมื่อเป็นดังนี้ เหตุไรท่านจึงร้องไห้เล่า" ดาบสตอบว่า "เราเศร้าใจถึงตัวเราว่า จักไม่ได้เห็นอัจฉริยบุรุษเช่นนี้เป็นพระพุทธเจ้า เราจักเสื่อมใหญ่ดังนี้ จึงร้องไห้."

ต่อแต่นั้น พระประยูรญาติให้สรงสนานพระเศียรพระโพธิสัตว์ในวันที่ ๕ ปรึกษากันว่า "จักเฉลิมพระนาม" จึงฉาบทาพระราชนิเวศน์ด้วยของหอม ๔ ชนิด โปรยดอกไม้ต่าง ๆ มีข้าวตอกเป็นคำรบ ๕ ให้หุงข้าวมธุปายาสไม่ผสมน้ำ นิมนต์พราหมณ์ ๑๐๘ ผู้จบไตรเพท ให้นั่งในราชนิเวศน์ ให้บริโภคข้าวมธุปายาส กระทำสักการะแล้วให้ตรวจทำนายพระลักษณะว่าจักเป็นอย่างไร จากบรรดาพราหมณ์ ๑๐๘ นั้น ก็คัดเลือกพราหมณ์บัณฑิตที่ปรากฏว่ามีเกียรติคุณอันยิ่ง ๘ ท่าน มีรามพราหมณ์เป็นต้น เป็นผู้ตรวจทำนายพระลักษณะ บรรดาพราหมณ์บัณฑิต ๘ ท่านนั้น ๗ ท่านยกสองนิ้ว

พยากรณ์เป็นสองส่วนว่า "อันว่าท่านผู้เป็นมหาบุรุษผู้ประกอบด้วยพระลักษณะเหล่านี้ เมื่ออยู่ครองฆราวาสวิสัยจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อผนวชจะเป็นพระพุทธเจ้า" บรรดาพราหมณ์บัณฑิต ๘ ท่านนั้น พราหมณ์โดยโคตรชื่อโกณฑัญญะ หนุ่มกว่าเขาหมด เห็นพระวรลักษณสมบัติของพระโพธิสัตว์ ก็มั่นใจแน่ใจ ยกนิ้วเดียวเท่านั้น พยากรณ์เป็นส่วนเดียวว่า "ท่านผู้นี้ ไม่มีเหตุที่ว่าจะอยู่ครองฆราวาสวิสัย แต่จักได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้มีหลังคาคือกิเลสอันเปิดโล่งแล้วโดยส่วนเดียว." ครั้งนั้น เหล่าพระประยูรญาติทั้งหลาย เมื่อถือเอาพระนามของพระโพธิสัตว์นั้น จึงเฉลิมพระนามว่า สิทธัตถะ (ซึ่งมีความหมายว่า) เพราะทรงทำความสำเร็จประโยชน์แก่โลกทั้งปวง.

ครั้งนั้น พราหมณ์บัณฑิตผู้เฒ่าทั้ง ๗ เหล่านั้น กลับถึงบ้านเรือนของตนแล้ว ก็เรียกลูก ๆ มาพูดสั่งอย่างนี้ว่า "พ่อแก่แม่เฒ่าแล้วคงไม่อาจจะอยู่จนทันได้ชมพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ แต่เมื่อพระโอรสพระองค์นั้นทรงผนวชบรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ลูก ๆ ก็จงบวชในพระศาสนาของพระองค์นะ." ต่อนั้น ท่านพราหมณ์บัณฑิต ๗ ท่าน อยู่จนสิ้นอายุขัยแล้ว ก็ทำกาลกิริยาไปตามกรรมของตน ส่วนพราหมณ์บัณฑิตหนุ่มซึ่งมีนามว่า โกณฑัญญพราหมณ์นั้น แข็งแรงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บอันใด

ก็แต่ในครั้งนั้น พระราชาทรงสดับคำของพราหมณ์บัณฑิตเหล่านั้นแล้วตรัสถามว่า "ลูกของเราเห็นอะไร จึงจักผนวช." พราหมณ์เหล่านั้นทูลว่า "ข้าแต่เทวะ เห็นบุพนิมิต ๔ พระเจ้าข้า." ตรัสถามว่า "ก็อะไรกันเล่า." ทูลตอบว่า "คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช." พระราชาตรัสสั่งแก่พนักงานว่า "นับตั้งแต่นี้ไป พวกเจ้าจงอย่าให้ คนแก่ คนเจ็บ ขบวนแห่คนตาย และนักบวชผ่านเข้ามาใกล้ลูกเรานะ" แล้วทรงตั้งกองรักษาการณ์ ทุกระยะคาวุตหนึ่ง ๆ ทั้ง ๔ ทิศ เพื่อป้องกันคนแก่เป็นต้นมาปรากฏในสายตาพระกุมาร. วันนั้น พระประยูรญาติแปดหมื่นตระกูล ประชุมกันในมงคลสถาน พระญาติแต่ละพระองค์ก็ทูลปฏิญญาถวายโอรสแต่ละองค์ว่า "พระกุมารนี้จะเป็นพระพุทธเจ้าหรือจะเป็นพระราชาก็ตาม พวกเราก็จะถวายโอรสแต่ละองค์ ถ้าพระกุมารจักเป็นพระพุทธเจ้าไซร้ ก็จักมีขัตติยสมณะคอยแวดล้อมจาริกไป หรือถ้าจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิไซร้ ก็จักมีขัตติยกุมารคอยแวดล้อมตามเสด็จไป."

พระราชาพระราชทาน พระพี่เลี้ยงนางนม ๖๔ นาง ผู้ปราศจากโทษทุกอย่าง ถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติอย่างยิ่ง เพื่อถวายการดูแลแด่พระมหาบุรุษ พระโพธิสัตว์ทรงเจริญวัยท่ามกลางการปรนนิบัติรับใช้ของเหล่าบริวารอย่างพรั่งพร้อม ประกอบไปด้วยสิริอันยิ่งใหญ่.

ต่อมาวันหนึ่ง เป็นวันพระราชพิธีวัปมงคลแรกนาขวัญ วันนั้นพระราชาเสด็จออกจากพระนครโดยสิริสง่ายิ่งใหญ่ด้วยราชบริพารกลุ่มใหญ่ ทรงพาพระโอรสเสด็จไปด้วย ณ ที่กสิกรรม มีต้นหว้าต้นหนึ่ง มีเงาทึบร่มเย็นน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง. ทรงปูที่บรรทมสำหรับพระกุมารภายใต้ต้นหว้านั้น ผูกเพดานผ้าแดง ประดับดาวทอง กั้นม่านตั้งกองรักษาการณ์

ส่วนพระราชาประดับเครื่องอลังการทุกอย่าง อันหมู่อำมาตย์แวดล้อมแล้ว เสด็จไปเพื่อจรดพระนังคัล ในที่กสิกรรมนั้น พระราชาทรงถือพระนังคัลทอง อันเป็นมงคลอย่างยิ่ง พวกอำมาตย์เป็นต้น ถือหางไถเงินเป็นต้น วันนั้น ประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลพันหนึ่ง พระพี่เลี้ยงนางนมนั่งล้อมพระโพธิสัตว์ คิดว่า “เราจักชมดูสมบัติของพระราชา” แล้วพากันออกไปนอกม่าน.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ ทรงแลดูข้างโน้นข้างนี้ ไม่เห็นใคร ๆ ก็พลันลุกขึ้นนั่งขัดสมาธิกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ ยังปฐมฌานให้เกิด พวกพี่เลี้ยงนางนมเตร่ไปในระหว่างอาหาร ชักช้าอยู่เล็กน้อยจนเวลาบ่าย เงาของต้นไม้ต้นอื่น ๆ ก็ต่างเคลื่อนคล้อยไป แต่เงาของต้นหว้าต้นนั้น ยังเป็นปริมณฑลตั้งอยู่ในที่นั้น คล้ายประหนึ่งว่าเป็นร่มเงาในเวลาเที่ยงวันนั่นเอง ฝ่ายพระพี่เลี้ยงนางนมของพระโพธิสัตว์นั้น คิดว่า “พระลูกเจ้าอยู่แต่ลำพัง” จึงรีบยกม่านขึ้นหา ก็เห็นพระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิอยู่บนที่บรรทม และเห็นปาฏิหาริย์แห่งเงาต้นหว้านั้น จึงไปกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระราชา พระราชารีบเสด็จมา ทรงเห็นปาฏิหาริย์นั้น จึงทรงไหว้พระโอรส ตรัสว่า “ลูกพ่อเอย นี่พ่อไหว้ลูกเป็นหนที่สองนะ.”

ครั้งนั้น พระมหาบุรุษ ทรงมีพระชันษา ๑๖ พรรษา ตามลำดับ พระราชาโปรดให้สร้างปราสาท ๓ หลังแก่พระโพธิสัตว์ ชื่อรัมมะ สุรัมมะ และ สุภะ(บางที่ว่า สุจันทะ โกกนุทะ และโกญจะ) มีจำนวนชั้นของแต่ละหลังนั้นต่างกัน คือ ๙ ชั้นหลังหนึ่ง ๗ ชั้นหลังหนึ่ง ๕ ชั้นหลังหนึ่ง อันเหมาะแก่ ๓ ฤดู ปราสาททั้ง ๓ หลังนั้น ส่วนสูงของปราสาทตั้งแต่พื้นดินจนถึงยอดปราสาทนั้นมีขนาดความสูงเท่ากัน แต่จำนวนชั้นต่างกัน เพราะฉะนั้น แต่ละชั้นของแต่ละปราสาทจึงมีความสูงต่างกัน.

ปราสาทสำหรับฤดูหนาวมี ๙ ชั้น แต่ละชั้นไม่สูง เพื่อให้ความอบอุ่น อันว่าปราสาทสำหรับฤดูฝนมี ๗ ชั้น แต่ละชั้นสูงปานกลาง เพื่อให้เหมาะกับอากาศที่ปานกลางของฤดูฝน ที่ไม่ร้อนมากไม่หนาวมาก ส่วนปราสาทสำหรับฤดูร้อนมี ๕ ชั้น แต่ละชั้นสูงมาก เพื่อให้มีความโปร่ง ลมพัดสะดวก ช่วยคลายความรุ่มร้อนของฤดู

พระราชาทรงพระดำริว่า "ลูกของเราเจริญวัยแล้ว จำเราจะให้ยกฉัตรแก่ลูก จักเห็นสิริราชสมบัติ" ท้าวเธอก็ทรงส่งสาส์นแก่เจ้าศากยะทั้งหลายว่า "ลูกเราเจริญวัยแล้ว เราจักสถาปนาลูกเราไว้ในสิริราชสมบัติ เจ้าศากยะทุกพระองค์จงส่งทาริกาที่เจริญวัยแล้วในเรือนของตนมาสู่เรือนนี้." เจ้าศากยะเหล่านั้น ฟังสาส์นของพระราชาก็พากันกล่าวว่า "พระกุมาร งามแต่พระรูปอย่างเดียว ยังไม่รู้ศิลปะไร ๆ เลย จักไม่อาจทำการเลี้ยงภริยาได้ พวกเราจักไม่ให้ธิดาของเรา." พระราชาทรงสดับเรื่องนั้นแล้วจึงเสด็จไปหาพระโอรส ทรงบอกเรื่องนั้น พระโพธิสัตว์ทูลถามว่า "ควรจะแสดงศิลปะอะไร" พระราชาตรัสว่า "ลูกเอ๋ย ควรยกสหัสสถามธนู"(ธนูที่หนักมากซึ่งปกติต้องใช้คนจำนวนมากจึงจะสามารถยกขึ้นได้) พระโพธิสัตว์ตรัสว่า "ถ้าอย่างนั้น โปรดให้นำธนูมา" พระราชาโปรดให้นำธนูมา. บุรุษจำนวนพันหนึ่งยกธนูนั้นขึ้น บุรุษจำนวนพันหนึ่งยกลง. พระมหาบุรุษให้นำธนูนั้นมาแล้ว ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงคล้องหัวสายธนูที่นิ้วแม่พระบาท โน้มขึ้นธนูด้วยนิ้วแม่พระบาทนั่นแหละ ทรงถือคันธนูด้วยพระหัตถ์ซ้ายแล้วขึ้นสายธนูด้วยพระหัตถ์ขวา. ทั่วพระนครก็รับรู้ถึงอาการที่ดังกึกก้องขึ้น และเมื่อถูกถามว่านั่นเสียงอะไร ก็ตอบกันว่า "เมฆฝนคำราม". คนอื่น ๆ จึงบอกว่า "พวกท่านไม่รู้อะไร ไม่ใช่เมฆฝนคำรามดอก เมื่อพระกุมารอังคีรส ทรงยกสหัสสถามธนูขึ้นแล้วทรงดีดสายธนู นั่นเสียงดีดสายธนูดอกนะ" เจ้าศากยะทั้งหลาย ฟังเรื่องนั้นแล้ว ก็พากันมีจิตคึกคัก มีใจยินดี.

ลำดับนั้น พระมหาบุรุษตรัสว่า "ควรทำอะไรต่อไป."

พระราชาตรัสว่า "ควรเอาลูกธนูยิงแผ่นเหล็กหนา ๘ นิ้ว." ทรงยิงทะลุแผ่นเหล็กนั้นแล้วตรัสว่า "ควรทำอะไรอย่างอื่น."

พระราชาตรัสว่า "ควรยิงทะลุกระดานไม้ประดู่หนา ๔ นิ้ว" ทรงยิงทะลุแผ่นกระดานไม้ประดู่นั้นแล้วตรัสว่า "ควรทำอะไรอย่างอื่น."

พระราชาตรัสว่า "ควรยิงทะลุแผ่นกระดานไม้มะเดื่อหนาคืบหนึ่ง." ทรงยิงทะลุแผ่นกระดานไม้มะเดื่อนั้นแล้วตรัสว่า "ควรทำอะไรอย่างอื่น."

เจ้าศากยะทั้งหลายตรัสว่า "ควรยิงเกวียนบรรทุกทราย."

พระมหาสัตว์ทรงยิงทะลุเกวียนบรรทุกทรายบ้าง เกวียนบรรทุกฟางบ้าง เกวียนบรรทุกไม้เลียบบ้าง ทรงยิงลูกธนูไปในน้ำได้ประมาณอุสภะหนึ่ง บนบกได้ประมาณแปดอุสภะ.

ครั้งนั้น เจ้าศากยะทั้งหลายตรัสกะพระโพธิสัตว์ว่า "ควรยิงขนทรายที่หมายไว้ที่ผลมะอึก."

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า "ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงผูกผลมะอึก ไกลประมาณโยชน์หนึ่ง" แล้วให้ผูกขนทรายที่หมายไว้ตรงผลมะอึก ไกลประมาณโยชน์หนึ่ง ทรงยิงลูกธนูไปในทิศที่ปิดด้วยแผ่นเมฆ ในความมืดแห่งราตรี. ลูกธนูนั้นไปผ่าขนทราย ไกลประมาณโยชน์หนึ่ง แล้วเข้าไปสู่แผ่นดิน. มิใช่เพียงเท่านั้นอย่างเดียว วันนั้น พระมหาบุรุษทรงแสดงศิลปะที่ใช้กันอยู่ในโลกทุกอย่าง.

ครั้งนั้น เจ้าศากยะทั้งหลายจึงประดับธิดาของตนส่งไปถวาย สตรีสี่หมื่นนางได้เป็นนางสนมนาฏ ส่วนพระนางพิมพายโสธรา ได้เป็นอัครมเหสี. พระมหาบุรุษอันสตรีผู้เยาวเรศรุ่นจำเริญแห่งมนุษย์แวดล้อม เปรียบเสมือนเทวกุมาร อันหมู่เทวธิดาแวดล้อมฉะนั้น พระโพธิสัตว์เป็นผู้อันคณะดุริยางค์ดนตรีที่ไร้บุรุษบำเรออยู่ เสวยมหาสมบัติ ประทับอยู่ ณ ปราสาท ๓ หลังนั้น เปลี่ยนไปตามฤดู.

ต่อมาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์มีพระประสงค์จะเสด็จไปยังภาคพื้นที่พระอุทยาน ทรงเรียกสารถีมาแล้วตรัสสั่งว่า "จงเทียมรถไว้ เราจะชมสวน" สารถีนั้นรับพระดำรัสแล้ว ก็ประดับรถอันเป็นพาหนะที่สมควร เป็นที่อลังการยิ่งใหญ่ มีทูบและสายรัดงามมั่นคง มีกงและดุมมั่นคง มีงอนและหน้าประดับด้วยทองเงินและแก้วมณี ข้างกงประดับด้วยดวงดาวทองและเงิน มีสิริสง่าด้วยพวงดอกไม้มีกลิ่นหอมชนิดต่าง ๆ ที่กำรวมกันไว้ เป็นที่น่าดูเสมือนรถทรงแห่งสุริยเทพ เทียมมงคลสินธพ ๔ ตัว ที่เป็นม้าอาชาไนยฝีเท้าดังพระยาครุฑาในนภากาศ มีสีเสมือนดวงจันทร์และดอกกุมุท แล้วทูลให้พระโพธิสัตว์ทรงทราบกาลเสด็จ พระโพธิสัตว์ เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งคันนั้น ซึ่งเสมือนเทพพิมาน เสด็จบ่ายพระพักตร์ไปสู่พระอุทยาน.

ลำดับนั้น เทวดาทั้งหลายดำริกันว่า "ใกล้เวลาตรัสรู้ของพระสิทธัตถะกุมารแล้ว จำเราจักแสดงบุพนิมิตแด่พระองค์" เทพบุตรองค์หนึ่งจึงแสดงเป็น บุรุษผู้มีสรีระคร่ำคร่าเพราะชราภัย มีฟันหัก ผมหงอก ตัวค้อมลง สั่นเทา เป็นต้น. พระโพธิสัตว์และสารถีต่างก็เห็นคนแก่นั้น. แต่นั้น พระโพธิสัตว์จึงตรัสถามโดยนัยที่มาในมหาปทานสูตรว่า "ดูก่อนสารถี บุรุษนั่นชื่ออะไร แม้แต่ผมของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่น ๆ" เป็นต้น ครั้นฟังคำของสารถีนั้นแล้ว ก็ทรงสังเวชพระหฤทัยว่า "ท่านเอ๋ย น่าตำหนิชาติคือความเกิดจริงหนอ ที่คนเกิดมาแล้ว ต้องปรากฏชราความแก่" ดังนี้ เมื่อเสด็จกลับจากที่นั้นแล้ว ก็เสด็จขึ้นปราสาท.

พระราชาตรัสถามว่า "เพราะเหตุไร ลูกของเราจึงกลับเร็ว." สารถีทูลว่า "เพราะทรงเห็นคนแก่ พระเจ้าข้า." แต่นั้น พระราชาทรงหวั่นพระหฤทัย ทรงวางกองรักษาการณ์ไว้ในที่กึ่งโยชน์. วันรุ่งขึ้น พระโพธิสัตว์เสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นคนเจ็บ ซึ่งเทวดาเหล่านั้นนั่นแหละเนรมิต ทรงถามเหมือนนัยก่อน สังเวชพระหฤทัย เสด็จกลับขึ้นปราสาท. พระราชาตรัสถามแล้ว ทรงจัดนักฟ้อนทั้งหลายให้เป็นพิเศษยิ่งขึ้น ทรงพระดำริว่า "จำเราจักทำใจลูกเราให้แยกออกห่างจากการบวช" จึงทรงเพิ่มอารักขา ทรงตั้งกองรักษาการณ์ในที่ประมาณสามคาวุตโดยรอบ.

แม้รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ก็เสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นคนตายที่เทวดาเนรมิตอย่างนั้นเหมือนกัน ทรงถามเหมือนนัยก่อน สังเวชพระหฤทัยแล้วเสด็จกลับขึ้นปราสาทเลย พระราชาตรัสถามถึงเหตุที่เสด็จกลับเร็ว จึงทรงเพิ่มอารักขาอีก ทรงตั้งกองรักษาการณ์ไว้ในที่โยชน์หนึ่ง.

แม้รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ก็เสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นนักบวชนุ่งดีห่มดี ที่เทวดาเนรมิตอย่างนั้นเหมือนกัน ตรัสถามสารถีว่า สหายสารถี ผู้นั้นชื่ออะไร. สารถีแม้จะไม่รู้จักนักบวชหรือคุณของนักบวช เพราะช่วงเวลานั้นพระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติ ก็จริงอยู่ แต่ถึงอย่างนั้น เขาก็สามารถตอบได้โดยอานุภาพของเทวดาว่า "ผู้นี้ชื่อนักบวช พระเจ้าข้า." แล้วพรรณาคุณของการบวชแก่พระโพธิสัตว์นั้น.

แต่นั้น พระโพธิสัตว์เกิดความชอบใจการบวช จึงเสด็จไปพระอุทยาน. สำหรับในยุคของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ในช่วงที่มนุษย์มีช่วงของอายุยาวนาน หลายหมื่นปีบ้าง แสนปีบ้าง พระโพธิสัตว์เหล่านั้น เมื่อล่วงไปทุกร้อยปี จึงเห็นบุพนิมิตแต่ละอย่าง ในบรรดาบุพนิมิต ๔ มีคนแก่เป็นต้น. ส่วนพระโพธิสัตว์ของเรา เพราะอุบัติในยุคที่มนุษย์มีอายุน้อย ล่วงไปทุก ๔ เดือน จึงเสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นบุพนิมิตแต่ละอย่างโดยลำดับ. แต่มติในคัมภีร์ทีฆนิกายกล่าวว่า ได้เสด็จไปเห็นนิมิต ๔ ครบถ้วน ในวันเดียวกันเท่านั้น. พระโพธิสัตว์ทรงเล่น ณ พระอุทยานนั้น ตลอดทั้งวัน ทรงชื่นชมบรรยากาศของพระอุทยาน แล้วทรงสรงสนาน ณ สระมงคลโบกขรณี เมื่อดวงอาทิตย์อัสดงคต ประทับนั่งเหนือพื้นพระแท่นมงคลศิลา มีพระประสงค์จะแต่งองค์ทรงเครื่องประดับพระองค์.

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมทวยเทพทรงทราบพระหฤทัยของพระโพธิสัตว์ ทรงใช้วิษณุกรรมเทพบุตรแล้ว จึงวิษณุกรรมเทพบุตรก็ได้จำแลงกายมาเป็นเสมือนช่างกัลบกสำหรับพระโพธิสัตว์นั้น ก็จัดการประดับพระองค์ทรงพระเครื่องให้แก่พระโพธิสัตว์เป็น

พิเศษด้วยเครื่องอลังการที่เป็นทิพย์(เป็นการประดับพระองค์เป็นครั้งสุดท้ายก่อนออกผนวช) เมื่อนักดนตรีสัพพตาลทั้งหลาย(เครื่องดนตรีชนิดดี) แสดงปฏิภาณทางดนตรีการของตน ๆ แก่พระโพธิสัตว์นั้น ซึ่งประดับด้วยอลังการทุกอย่างแล้ว และเมื่อพราหมณ์ทั้งหลายสรรเสริญด้วยถ้อยคำเป็นต้นว่า "ข้าแต่พระจอมนระ ขอจงทรงชนะ" และเมื่อผู้ถือมงคลมีสุตมังคลิกะเป็นต้น สรรเสริญด้วยคำมงคลและเสียงสดุดีมีประการต่าง ๆ พระโพธิสัตว์ก็เสด็จขึ้นรถ ที่ประดับด้วยเครื่องอลังการทุกอย่าง.

สมัยนั้น พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชทรงสดับข่าวว่า "พระนางพิมพายโสธราประสูติโอรส" ก็ทรงส่งข่าวไปว่า "พวกเจ้าจงแจ้งความยินดีแก่ลูกของเรา." พระโพธิสัตว์ฟังข่าวนั้นแล้วตรัสว่า " ราหุลัง ชาตัง " (ห่วงเกิดแล้ว เครื่องผูกเกิดแล้ว). พระราชาตรัสถามว่า "ลูกของเราพูดอะไร." ทรงสดับคำนั้นแล้วตรัสว่า "ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป หลานเราจงมีชื่อว่า ราหุลกุมาร."

แม้พระโพธิสัตว์ ก็ขึ้นทรงรถนั้นเสด็จเข้าสู่พระนคร ด้วยราชบริพารหมู่ใหญ่ด้วยสิริโสภาคย์อันน่ารื่นรมย์ยิ่งนัก สมัยนั้น ขัตติยนารีนางหนึ่ง มีนามว่า กีสาโคตมี เพราะไม่ทรามด้วยพระรูปสิริ และพระคุณสมบัติ เสด็จไปตามพื้นปราสาทชั้นบน ทรงเห็นพระรูปสิริของพระโพธิสัตว์กำลังเสด็จเข้าสู่พระนคร ทรงเกิดปีติโสมนัสขึ้นเอง ทรงเปล่งอุทานนี้ว่า

"บุรุษเช่นนี้ เป็นบุตรของมารดาผู้ใด มารดาผู้นั้นก็เย็นใจแน่ เป็นบุตรของบิดาผู้ใด บิดาผู้นั้น ก็เย็นใจแน่ เป็นสามีของนารีผู้ใด นารีผู้นั้น ก็เย็นใจแน่."(คำว่า เย็นใจในภาษาสมัยนั้น ใช้ศัพท์ว่า นิพพาน)

พระโพธิสัตว์ทรงสดับอุทานนั้นแล้ว ทรงดำริว่า "สตรีผู้นี้ให้เราได้ยินถ้อยคำที่น่าฟังอย่างดี (ถ้อยคำว่า นิพพาน) ด้วยว่าเราก็กำลังเที่ยวแสวงหานิพพาน วันนี้นี่แหละ ควรที่เราจะละทิ้งฆราวาสวิสัยแล้วออกบวชแสวงหานิพพาน" ทรงเปลื้องแก้วมุกดาหารออกจากพระศอ ทรงส่งแก้วมุกดาหารที่ทำความยินดีอย่างยิ่ง มีค่านับแสนแด่เจ้าหญิงกีสาโคตมี ด้วยหมายพระหฤทัยว่า "แก้วมุกดาหารนี้ จงเป็นเครื่องสักการะ ประดุจว่าเป็นเครื่องพลีกรรมบูชาถ้อยคำวาจาสุภาษิตสำหรับเจ้าหญิงพระองค์นี้ที่ได้กล่าวคำว่า นิพพาน ให้เราได้ยิน." ส่วนเจ้าหญิงกีสาโคตมีนั้น เกิดโสมนัสยิ่งที่ได้รับสร้อยมุกดา แต่กลับเข้าใจไปในทำนองว่า "พระสิทธัตถะกุมารคงจะเกิดมีจิตปฏิพัทธ์ในเรา จึงทรงส่งบรรณาการมาประทานให้."

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ เสด็จขึ้นปราสาทที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ด้วยเหตุให้เกิดสิริยิ่ง

ใหญ่ บรรทมเหนือพระที่บรรทม ในทันใดนั่นเอง เหล่าสตรีรุ่น ๆ ทั้งหลาย ผู้มีดวงหน้างามเสมือนดวงจันทร์เต็มดวง มีริมฝีปากแดงเสมือนผลตำลึงสุก มีฟันขาวสะอาดเรียบมีระเบียบไม่มีร่อง มีดวงตาเขียวคราม มีมวยผม มีคิ้วโก่งเขียวจัดดังดอกอัญชัน มีทรวดทรงเอิบอิ่ม มีตะโพกส่วนหน้าส่วนหลังผายคล่องแคล่ว ดังมณีเมขลาประดับด้วยทองและเงิน ทำความรื่นรมย์ มีลำขาทั้งคู่เฉกเช่นงวงกุญชร ฉลาดในการฟ้อนรำขับร้องและบรรเลง มีรูปโฉมไฉไลเช่นเทพธิดา ถือเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะ พากันมาห้อมล้อมพระมหาบุรุษนั้น ทำให้ทรงรื่นเริง ประกอบการฟ้อน การขับร้อง และบรรเลง. แต่พระโพธิสัตว์ไม่ทรงยินดียิ่งในการฟ้อนการขับร้องเป็นต้น เพราะทรงมีจิตหน่ายในกิเลสทั้งหลาย บรรทมหลับไปในเวลาไม่นาน.

สตรีเหล่านั้น เห็นพระโพธิสัตว์เป็นดังนั้น คิดว่า “พวกเราประกอบการฟ้อนเป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นก็บรรทมหลับไปแล้ว บัดนี้ พวกเราจะลำบากเพื่อประโยชน์อะไรเล่า” แล้วก็นอนทับเครื่องดนตรีที่ต่างถือกันอยู่ หลับไป ประทีปน้ำมันหอมก็ยังติดโพลงอยู่ พระโพธิสัตว์ทรงตื่นบรรทม ประทับนั่งขัดสมาธิอยู่เหนือหลังพระที่บรรทม ทรงเห็นสตรีเหล่านั้น นอนทับเครื่องดนตรี มีน้ำลายไหลมีแก้มและเนื้อตัวสกปรก บางพวกกัดฟัน บางพวกกรน บางพวกละเมอ บางพวกอ้าปาก บางพวกผ้าผ่อนหลุดลุ่ย ปราสาทปรากฏที่น่ากลัวที่อึดอัดคับแคบ บางพวกมีผมปล่อยยุ่ง นอนในอาการที่ปรากฏเหมือนศพในป่าช้าผีดิบ พระมหาสัตว์ทรงเห็นอาการแปลก ๆ ของสตรีเหล่านั้น ก็ยิ่งทรงมีจิตหน่ายในกามทั้งหลาย อย่างสุดที่จะประมาณ พื้นปราสาทที่ประดับตกแต่งดีแล้ว แม้งดงามเสมือนภพของท้าวสหัสนัยน์ แต่ก็ปรากฏแก่พระมหาสัตว์นั้น โดยอาการที่เป็นปฏิกูลอย่างยิ่ง เหมือนป่าช้าผีดิบที่เต็มด้วยสรีระซากศพของคนตายที่เขาทอดทิ้งไว้ แม้ภพทั้งสามก็ปรากฏเสมือนถูกไฟลุกท่วมอยู่ ทรงพร่ำบ่นอุทานขึ้นว่า “ที่นี่วุ่นวายจริงหนอ ที่นี่ขัดข้องจริงหนอ” พระหฤทัยก็น้อมไปสู่การออกบรรพชาเป็นอย่างยิ่ง

พระองค์ทรงดำริว่า “วันนี้นี่แหละ เราควรออกมหาภิเนษกรมณ์”(ออกมหาภิเนษ-กรมณ์คือออกบวช) ทรงลุกจากที่พระบรรทม เสด็จไปใกล้ประตู ตรัสถามว่า “ใครอยู่ที่นั่น” นายฉันนะ นอนศีรษะใกล้ธรณีประตู ทูลว่า “ข้าพระบาทฉันนะพระลูกเจ้า” ลำดับนั้น พระมหาบุรุษตรัสว่า “วันนี้เราประสงค์จะออกมหาภิเนษกรมณ์ เจ้าอย่าบอกใครจงเตรียมสินธพเร็วฝีเท้าจัดไว้ตัวหนึ่งนะ” นายฉันนะนั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว ถือเครื่องประกอบม้าไปยังโรงม้า พบม้าฝีเท้าดีชื่อกัณฐกะ เป็นอาชานัย ย่ำยีข้าศึกได้ ยืน ณ ภูมิภาคน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ภายใต้เพดานแผ่นดอกมะลิ เมื่อประทีบน้ำมันหอม ยังลุก

โพลงอยู่คิดว่า "วันนี้เราควรเตรียมม้ามงคลตัวนี้ เพื่อพระลูกเจ้าออกอภิเนษกรมณ์" แล้วก็เตรียมม้ากัณฐกะไว้ ม้ากัณฐกะนั้นเมื่อถูกจัดเตรียมไว้ก็รู้ว่า "การจัดเตรียมครั้งนี้ ดูช่างเป็นการเป็นงานนัก ไม่เหมือนการจัดเตรียมในเวลาเสด็จไปเล่นสวนในช่วงกาลเวลาวันอื่น ๆ พระลูกเจ้าคงจักออกมหาภิเนษกรมณ์ในวันนี้ ไม่ต้องสงสัยเลย." แต่นั้น ม้ากัณฐกะก็มีใจยินดีร้องดังลั่น เสียงร้องนั้น กังวาลไปทั่วกรุงกบิลพัสดุ์ แต่เทวดาปิดกั้นไว้ไม่ให้ใคร ๆ ได้ยิน.

พระโพธิสัตว์คิดว่า "เราจักดูลูกเสียก่อน" จึงลุกจากที่ประทับยืนอยู่ เสด็จไปยังที่ประทับอยู่ของพระมารดาพระราหุล ทรงเปิดประตูห้อง ขณะนั้น ประทีปน้ำมันหอมในห้อง ยังติดโพลงอยู่. พระมารดาพระราหุล บรรทมวางพระหัตถ์ไว้เหนือกระหม่อมพระโอรสบนที่บรรทม อันเกลื่อนกล่นไปด้วยดอกมะลิเป็นต้นประมาณหนึ่งอัมพณะ พระโพธิสัตว์วางพระบาทที่ธรณีประตู ประทับยืนทรงมองดู ทรงดำริว่า "ถ้าเราจักยกพระหัตถ์ของพระเทวีออกไปแล้วจับลูกเรา พระเทวีก็จักตื่น เมื่อเป็นดังนั้น อภิเนษ-กรมณ์ของเราก็จักเป็นอันตราย ต่อเมื่อเราเป็นพระพุทธเจ้าแล้วจึงค่อยมาดูลูกเราเถิด" เสด็จลงจากพื้นปราสาทแล้วเสด็จเข้าไปใกล้ม้า ตรัสอย่างนี้ว่า "พ่อกัณฐกะ วันนี้ เจ้าต้องให้เราข้ามภูมิประเทศไปราตรีหนึ่ง เราเมื่ออาศัยเจ้าแล้ว จักเป็นพระพุทธเจ้า ยังโลกทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆะ" แต่นั้นก็ทรงโดดขึ้นหลังม้ากัณฐกะ. ม้ากัณฐะ โดยส่วนยาวนับตั้งแต่คอ ก็ยาว ๑๘ ศอก ประกอบด้วยส่วนสูงพอเหมาะกับส่วนยาวนั้น ถึงพร้อมด้วยรูป ฝีเท้าและกำลังอันเลิศ ขาวปลอด สีสรรน่าดูเสมือนสังข์ขัด แต่นั้น พระโพธิสัตว์ประทับอยู่บนหลังม้า ทรงโปรดให้นายฉันนะจับหางม้า ถึงประตูใหญ่แห่งพระนครตอนเที่ยงคืน.

ครั้งนั้น แต่ก่อน พระราชาโปรดให้จัดบุรุษไว้คอยเปิดประตู ๆ ละพันคน บรรดาบานประตู ๒ ประตู เพื่อห้ามพระโพธิสัตว์เสด็จไป ทรงวางบุรุษไว้เป็นอันมากเพื่อเป็นกองรักษาการณ์ ณ บานประตูนั้น

ได้ยินว่า พระโพธิสัตว์ทรงมีกำลังเท่ากับบุรุษจำนวนแสนโกฏิ เท่ากับช้างจำนวนพันโกฏิ เพราะฉะนั้น พระโพธิสัตว์นั้น จึงทรงดำริว่า "ผิว่า ประตูไม่ยอมเปิด วันนี้เราจะนั่งหลังกัณฐกะ ให้นายฉันนะจับหาง เอาสองขาบีบกัณฐกะ โดดขึ้นผ่านกำแพง ๑๘ ศอก ไปพร้อมกับฉันนะเลย" นายฉันนะก็คิดว่า "ถ้าประตูไม่เปิด เราก็จะเอาพระลูกเจ้าขึ้นบนคอ เหวี่ยงกัณฐกะด้วยมือขวา หนีบไว้ที่รักแร้จะโดดขึ้นผ่านกำแพงไปได้" ม้ากัณฐกะก็คิดว่า "เมื่อประตูไม่เปิด เราก็จักประดิษฐานพระลูกเจ้าตามที่ประทับนั่งอยู่ โดดขึ้นไปพร้อมกับนายฉันนะ ที่จับหางไว้ โดดขึ้นข้ามหน้ากำแพงไป" ทั้งสามคิด

เหมือนกันอย่างนี้ เทวดาที่สิงสถิตอยู่ที่ประตูก็ช่วยกันเปิดประตูใหญ่.

ขณะนั้น มารผู้มีบาปคิดว่า จักทำให้พระมหาสัตว์กลับไป จึงมายืนอยู่กลางอากาศกล่าวว่า

"ท่านมหาวีระ อย่าออกอภิเนษกรมณ์เลย นับแต่นี้ไป ๗ วัน จักรรัตนะทิพย์จะปรากฏ แก่ท่านแน่นอน.(ท่านจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ใน ๗ วัน)

ท่านจักครองราชย์ในขอบเขตแห่งทวีปทั้ง ๔ อันมีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวาร กลับเสียเถิด ท่านผู้นิรทุกข์." พระมหาบุรุษตรัสถามว่า "ท่านเป็นใคร." มารตอบว่า "เราเป็นท้าววสวัตดีมาร" พระมหาบุรุษตรัสว่า

"ดูก่อนมหาราช เรารู้ว่าจักรรัตนะ จะปรากฏแก่เรา แต่เราไม่ต้องการจักกวัต-ดิราชย์ ไปเสียเถิดมาร อย่ามาในที่นี้เลย.

แต่เราจักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้นำพิเศษในโลก บันลือลั่นไปทั่วหมื่นโลกธาตุ."

มารนั้น ก็อันตรธานไปในที่นั้นนั่นเอง.

เวลาที่พระชนมายุ ๒๙ พรรษา พระมหาสัตว์ทรงทิ้งจักรวรรดิราชย์ที่ผ่านมาอยู่ในพระหัตถ์ อย่างไม่ทรงเยื่อใย เหมือนก้อนเขฬะ เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์อันเป็นสิรินิวาสแห่งจักรพรรดิ เมื่อดาวนักษัตรอุตตราสาฬหะ เพ็ญเดือนอาสาฬหะ เสด็จออกจากพระนคร ได้มีพระประสงค์จะทรงแลดูพระนคร ในลำดับแห่งความตรึกนั่นเอง ภูมิประเทศที่ประทับยืนอยู่นั้น ก็แปรเปลี่ยนไปเหมือนจักรแป้นหมุนทำภาชนะดิน พระมหาสัตว์ทรงยืนอยู่อย่างเดิม ทอดพระเนตรกรุงกบิลพัสดุ์ แสดงเจดียสถาน ชื่อ กัณฐก-นิวัตตนะ ที่ม้ากัณฐกะหันหน้ากลับ ณ ภูมิประเทศนั้น ทรงกระตุ้นม้ากัณฐกะให้บ่ายหน้าไปตามทางที่พึงไป เสด็จไปด้วยสักการะยิ่งใหญ่ ด้วยเหตุให้เกิดสิริอันโอฬาร.

ครั้งนั้น เมื่อพระมหาสัตว์กำลังเสด็จไป เทวดาทั้งหลายชูคบเพลิงจำนวนหกล้านดวงข้างหน้าพระมหาสัตว์นั้น ข้างหลังก็หกล้านดวงเหมือนกัน ข้างขวาก็หกล้านดวง ข้างซ้ายก็เหมือนกัน เทวดาพวกอื่น ๆ อีก ก็สักการะด้วยพวงมาลัยดอกไม้หอม จุรณจันทน์ พัดจามรและธงผ้า ห้อมล้อมไป สังคีตทิพย์และดนตรีเป็นอันมาก ก็บรรเลงได้เอง.

พระโพธิสัตว์ เสด็จไปด้วยเหตุที่ให้เกิดสิริอย่างนี้ เสด็จข้ามหนทาง ๓๐ โยชน์ ผ่าน ๓ ราชอาณาจักร โดยราตรีเดียวเท่านั้น ก็ถึงริมฝั่งแม่น้ำอโนมา. ลำดับนั้น พระ

โพธิสัตว์ทรงยืน ณ ริมฝั่งแม่น้ำ ตรัสถามนายฉันนะว่า "แม่น้ำนี้ชื่อไร" นายฉันนะทูลตอบว่า "แม่น้ำอโนมา" ทรงใช้ส้นพระบาท กระแทกม้าให้สัญญาณแก่ม้า ม้าก็โดดไปยืนอยู่ริมฝั่งโน้นแห่งแม่น้ำซึ่งกว้าง ๘ อุสภะ พระโพธิสัตว์เสด็จลงจากหลังม้า ประทับยืนที่หาดทรายเสมือนกองแก้วมุกดา เรียกนายฉันนะมาตรัสสั่งว่า "สหายฉันนะ เจ้าจงนำอาภรณ์ของเรากับม้ากัณฐกะกลับไปยังเมือง ส่วนเราจักบวช."

นายฉันนะทูลว่า "แม้ข้าพระบาทก็จักบวช พระลูกเจ้า." พระโพธิสัตว์ตรัสว่า "เจ้ายังบวชไม่ได้ เจ้าต้องกลับไป" ทรงห้าม ๓ ครั้งแล้ว ทรงมอบอาภรณ์และม้ากัณฐ-กะแล้วทรงดำริว่า "ผมของเราอย่างนี้ ไม่เหมาะแก่สมณะ จำจักตัดผมเหล่านั้นด้วยพระขรรค์" ทรงจับพระขรรค์อันคมกริบด้วยพระหัตถ์ขวา รวบพระจุฬาพร้อมด้วยพระเมาลีด้วยพระหัตถ์ซ้ายแล้วตัด เหลือพระเกศายาวสององคุลีเวียนขวา ติดพระเศียร พระเกสาเหล่านั้นก็มีประมาณเท่านั้น จนตลอดพระชนมชีพ ส่วนพระมัสสุ ก็เหมาะแก่ประมาณพระเกสานั้น แต่พระองค์ไม่มีกิจที่จะต้องปลงพระเกศาและพระมัสสุอีกเลย พระโพธิสัตว์ทรงรวบพระจุฬาพร้อมด้วยพระเมาลี อธิษฐานว่า "ถ้าเราจักเป็นพระพุทธเจ้าไซร้ ผมนี้จงตั้งอยู่ในอากาศ ถ้าไม่เป็นไซร้ ก็จงหล่นลงเหนือพื้นดิน" แล้วเหวี่ยงไปในอากาศ กำพระจุฬามณีนั้น ไประยะประมาณโยชน์หนึ่งแล้วก็ตั้งอยู่ในอากาศ. ลำดับนั้น ท้าวสักกะเทวราชทรงตรวจดูด้วยจักษุทิพย์ ทรงเอาผอบรัตนะขนาดโยชน์หนึ่งรับกำพระจุฬามณีนั้น แล้วทรงสถาปนาเป็นพระจุฬามณีเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการ ขนาด ๓ โยชน์ไว้ในภพดาวดึงส์ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

พระผู้เป็นบุคคลผู้เลิศ ทรงตัดพระเมาลีที่อบด้วยของหอมอย่างดี ทรงเหวี่ยงขึ้นสู่อากาศ ท้าววาสวะสหัสนัยน์ ทรงเอาผอบทองอย่างดีรับไว้ด้วยเศียรเกล้า.

พระโพธิสัตว์ทรงดำริอีกว่า "ผ้ากาสีเหล่านั้นมีค่ามาก ไม่เหมาะแก่เพศสมณะของเรา" ลำดับนั้น ฆฏิการมหาพรหม สหายเก่าครั้งศาสนาของพระกัสสปพุทธเจ้าของพระโพธิสัตว์นั้น ดำริโดยมิตรภาพที่ไม่ถึงความพินาศตลอดพุทธันดรหนึ่งว่า วันนี้สหายเราออกอภิเนษกรมณ์ จำเราจักถือสมณบริขารไปเพื่อสหายนั้น จึงนำบริขาร ๘ เหล่านั้นไปถวาย คือ

บริขาร ๘ เหล่านี้คือ ไตรจีวร(สังฆาฏิ จีวร สบง) บาตร มีดโกน เข็ม รัดประคด และผ้ากรองน้ำ เป็นของภิกษุผู้ประกอบความเพียร.

พระมหาบุรุษทรงครองผ้าธงชัยแห่งพระอรหันต์ ถือเพศบรรพชาอันเป็นเพศที่สูงสุด ทรงเหวี่ยงคู่ผ้า [ที่ทรงนุ่งและห่มออกมาจากพระราชวัง] ไปในอากาศ. ท้าว

มหาพรหมมารับคู่ผ้านั้นแล้ว สร้างเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะขนาด ๑๒ โยชน์ในพรหมโลก บรรจุคู่ผ้านั้นไว้ข้างใน. ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ตรัสกะนายฉันนะว่า "ฉันนะ เจ้าจงกลับไปบอกแก่พระชนก พระชนนีตามคำของเราว่า เราสบายดี" แล้วทรงส่งไป. แต่นั้นนายฉันนะก็ถวายบังคมพระมหาบุรุษ ทำประทักษิณแล้วหลีกไป ส่วนม้ากัณฐกะยืนฟังคำของพระโพธิสัตว์ ผู้ปรึกษากับนายฉันนะ รู้ว่า "บัดนี้เราจะไม่เห็นนายของเราอีก" พอละสายตาของพระมหาบุรุษนั้น ไม่อาจทนวิปโยคทุกข์ได้ ก็มีหัวใจแตกสลายตายไปบังเกิดเป็นเทพบุตรชื่อกัณฐกะ ในภพดาวดึงส์ (การอุบัติของกัณฐกะเทพบุตรนั้น พึงอ่านเพิ่มเติมได้ในคัมภีร์วิมานวัตถุ) เมื่อพระมหาบุรุษตรัสสั่งให้กลับไปนั้นความโศกก็ได้มีแก่นายฉันนะเป็นครั้งที่ ๑ และเพราะความตายของม้ากัณฐกะ นายฉันนะ ก็ถูกความโศกครั้งที่ ๒ เบียดเบียน สุดจะอดกลั้น จึงร้องไห้คร่ำครวญ ลากเท้าเดินทางไปด้วยความทุกข์.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ ทรงผนวชแล้ว ในประเทศนั้นนั่นแล มีสวนมะม่วงชื่อ อนุปิยอัมพวัน จึงทรงยับยั้งอยู่ ณ อนุปิยอัมพวันนั้น ๗ วัน ไม่ได้ฉันอาหารเลย เพียงดำรงอยู่ด้วยปีติและความสุขในบรรพชา ภายหลังจากนั้น ก็ทรงสำรวมด้วยผ้ากาสาวะอันดี เหมือนดวงรัชนีกรเต็มดวง สำรวมอยู่ในหมู่เมฆที่อาบด้วยแสงสนธยา เมื่อยามเสด็จแม้ลำพังพระองค์ ก็รุ่งเรืองเหมือนชนเป็นอันมากแวดล้อมแล้ว ทรงทำบรรพชานั้นเหมือนน้ำอมฤตต้องตาของเหล่ามฤคและปักษีที่อยู่ป่า ทรงเที่ยวไปพระองค์เดียวเหมือนราชสีห์ ทรงเป็นนรสีหะ เหมือนควาญผู้รู้จักลีลาของช้างตกมัน ยังแผ่นดินให้เบาด้วยฝ่าเท้า เสด็จเดินทาง ๓๐ โยชน์ วันเดียวเท่านั้น ทรงข้ามแม่น้ำคงคา ซึ่งคลั่งด้วยฤดูและคลื่น แต่ไม่ขัดข้องแก่พระองค์ เสด็จเข้าสู่นครราชคฤห์ เมืองหลวงอันแพรวพราวด้วยประกายแสงแห่งรัตนะ ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ก็เที่ยวบิณฑบาตแสวงหาภิกษาตามลำดับตรอก. ทั่วทั้งนครนั้นก็พากันโกลาหล เพราะการเห็นพระรูปพระโฉมของพระโพธิสัตว์ เหมือนนครนั้นสะเทือน ในกาลเมื่อช้างธนบาลเข้าไป เหมือนเทวนครสะเทือน ในกาลเมื่อจอมอสูรเข้าไป. เมื่อพระมหาบุรุษเสด็จเที่ยวแสวงหาภิกษาพวกมนุษย์ชาวพระนคร เกิดความอัศจรรย์สำหรับผู้เกิดปีติโสมนัส เพราะเห็นพระรูปของพระมหาสัตว์ ก็ได้มีใจนึกถึงการเห็นพระรูปของพระโพธิสัตว์.

บรรดามนุษย์เหล่านั้น มนุษย์ผู้หนึ่งกล่าวกะมนุษย์ผู้หนึ่งอย่างนี้ว่า "ท่านเอยเหตุอะไรหนอ จันทร์เพ็ญ ที่มีช่อรัศมีที่ถูกภัยคือราหูกำบังแล้ว ยังมาสู่มนุษยโลกได้." มนุษย์อื่นนอกจากนั้น ก็ยิ้มพูดอย่างนี้ว่า "พูดอะไรกันสหาย ท่านเคยเห็นจันทร์เพ็ญมาสู่มนุษยโลกกันเมื่อไร นั่นคือกามเทพที่มีดอกไม้เป็นธง มิใช่หรือ ท่านถือเพศอื่น

เพราะเห็นความเจริญของลีลาอย่างยิ่งของมหาราชของเราและชาวเมือง จึงเสด็จมาเล่นด้วย.” คนอื่นนอกจากนั้นก็ยิ้มพูดอย่างนี้ว่า “ท่านเอย ท่านเป็นบ้ากันแล้วหรือ นั่นน่ะคือ พระอินทรผู้มีสรีระร้อนเรืองด้วยความโหมของเพลิงยัญอันเรืองแรง ผู้เป็นท้าวสหัสนัยน์ เป็นเจ้าแห่งเทวดา มาในที่นี้ด้วยความสำคัญว่าเป็นเทพบุรี” คนอื่นนอกจากนั้น หัวร่อนิดหน่อย แล้วกล่าวว่า “ท่านเอย พูดอะไรกัน ท่านผิดทั้งคำต้นคำหลัง ท่านผู้นั้นมีพันตาที่ไหน มีวชิราวุธที่ไหน มีช้างเอราวัณที่ไหน ที่แท้ ท่านผู้นั้นเป็นพรหม ท่านรู้ว่าคนที่เป็นพราหมณ์ประมาทกันจึงมาเพื่อประกอบไว้ในพระเวทแลเวทางค์เป็นต้นต่างหากเล่า.” คนอื่นที่เป็นบัณฑิตก็ปรามคนเหล่านั้นทั้งหมดพูดอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้มิใช่พระจันทร์เพ็ญ มิใช่กามเทพ มิใช่ท้าวสหัสนัยน์ มิใช่พรหมทั้งนั้น แต่ท่านผู้นี้ เป็นอัจฉริยมนุษย์ จะเป็นศาสดาผู้นำโลกทั้งปวง.”

เมื่อชาวนครเจรจากันอยู่อย่างนี้ พวกราชบุรุษก็กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระเจ้าพิมพิสารว่า “ข้าแต่สมมุติเทพ ดังปรากฏว่ามี เทพ คนธรรพ์ หรือนาคราช ยักษ์ หรือใครหนอเที่ยวแสวงหาภิกษาในนครของเรา.” พระราชาทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรงยืน ณ ประสาทชั้นบน ทรงเห็นพระมหาบุรุษเกิดจิตอัศจรรย์ไม่เคยมี ทรงสั่งพวกราชบุรุษว่า “พวกท่านจงไปทดสอบท่านผู้นั้น ถ้าเป็นอมนุษย์ ก็จักออกจากนครหายไป ถ้าเป็นเทวดา ก็จักไปทางอากาศ ถ้าเป็นนาคราช ก็จักมุดดิน ถ้าเป็นมนุษย์ ก็จักบริโภคภิกษาตามที่บิณฑบาตได้มา.”

ฝ่ายพระมหาบุรุษ มีอินทรีย์สงบ มีพระหฤทัยสงบเป็นประหนึ่งดึงดูดสายตามหาชน เพราะความงามแห่งพระรูป ทรงแลชั่วแอกเทียมโค รวบรวมอาหารอันระคนกัน พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ เสด็จออกจากนครทางประตูที่เสด็จเข้ามา บ่ายพระพักตร์ไปทางตะวันออกแห่งร่มเงาภูเขาปัณฑวะ ประทับนั่งพิจารณาอาหาร ไม่มีอาการผิดปกติ เสวยภัตตาหาร. แต่นั้น พวกราชบุรุษก็ไปกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระราชา.

ลำดับนั้น พระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ พระนามว่าพิมพิสาร ผู้อันเหล่าพาลชนนึกถึงได้ยาก ผู้มีเขาพระเมรุและเขามันทาระเป็นสาระ ผู้ทรงเป็นแก่นสารแห่งสัตว์ ทรงมีความตื่นเต้นเพราะการเห็น ที่เกิดเพราะได้สดับคุณของพระโพธิสัตว์เหล่านั้น ทรงรีบเสด็จออกจากพระนคร บ่ายพระพักตร์ตรงไปสู่ภูเขาปัณฑวะ เสด็จไปแล้ว ลงจากพระราชยาน เสด็จเข้าไปยังสำนักพระโพธิสัตว์ อันพระโพธิสัตว์ทรงอนุญาตแล้ว ประทับนั่งเหนือพื้นศิลา อันเย็นด้วยความรักของชนผู้เป็นพวกพ้อง ทรงเลื่อมใสในพระอิริยาบถของพระโพธิสัตว์ ทรงได้รับปฏิสันถารแล้ว ทรงถามถึงนามและโคตร ทรงประสงค์ที่จะเชื้อเชิญให้เสวยราชสมบัติร่วมกันและมอบความเป็นใหญ่ทุกอย่างถวาย

แด่พระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์ตรัสว่า "ข้าแต่พระมหาราช หม่อมฉันไม่ประสงค์ด้วยวัตถุกาม หรือกิเลสกาม หม่อมฉันปรารถนาแต่พระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณ จึงออกบวช." พระราชาแม้ทรงอ้อนวอนหลายประการ ก็ไม่สามารถแปรเปลี่ยนน้ำพระหฤทัยของพระโพธิสัตว์ จึงทรงเกิดความเชื่อมั่นว่า "ท่านสมณะจักทรงสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแน่" จึงกราบทูลว่า "ก็ในเวลาที่พระองค์บรรลุเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้โปรดเสด็จมายังแคว้นของหม่อมฉันก่อน" แล้วเสด็จเข้าสู่พระนคร.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เสด็จจาริกไปตามลำดับ เข้าไปหาอาฬารดาบส กาลามโคตร และ อุทกดาบส รามบุตร สามารถยังสมาบัติ ๘ ให้เกิดแล้ว ทรงดำริว่า "ทางนี้ไม่ใช่ทางแห่งพระโพธิญาณ" ไม่ทรงใส่พระหฤทัยถึงสมาปัตติภาวนานั้น มีพระประสงค์จะทรงตั้งความเพียร จึงเสด็จไปยังอุรุเวลา ทรงดำริว่า "ภูมิภาคนี้น่ารื่นรมย์จริงหนอ" ทรงเข้าอยู่ ณ ตำบลนั้น ทรงตั้งความเพียรยิ่งใหญ่. ชน ๕ คนเหล่านี้คือบุตรของพราหมณ์ผู้ทำนายพระมหาปุริสลักษณะ ๔ คน และพราหมณ์ชื่อโกณฑัญญะ บวชคอยอยู่ก่อน เที่ยวภิกษาจารไปในคามนิคมราชธานีทั้งหลาย ได้มาพบและบำรุงพระโพธิสัตว์ ณ ที่นั้น. ลำดับนั้น เมื่อพากันบำรุงพระโพธิสัตว์ ผู้ตั้งความเพียรยิ่งใหญ่อยู่ถึง ๖ ปี ด้วยวัตรปฏิบัติมีการกวาดบริเวณ เป็นต้น ด้วยหวังอยู่ว่า พระโพธิสัตว์จักทรงเป็นพระพุทธเจ้าบัดนี้ จักทรงเป็นพระพุทธเจ้าบัดนี้ พากันอยู่ประจำสำนักของพระโพธิสัตว์นั้น. แม้พระโพธิสัตว์ เมื่อแสวงหาหนทางก็ทรงดำรงพระองค์อยู่ด้วยอาหารที่มีเพียงแค่ข้าวและงาเมล็ดเดียว(ทรงอดพระกระยาหาร) ด้วยทรงหมายจักทำทุกกรกิริยาอย่างถึงที่สุด ได้ทรงตัดอาหารโดยประการทั้งปวง. แต่แม้กระนั้น เทวดาทั้งหลาย ก็ได้นำทิพโอชะใส่ลงตามขุมขนทั้งหลาย ของพระองค์.

ครั้งนั้น พระวรกายของพระองค์ที่เคยมีสีดังทอง เพราะความที่พระองค์ทรงอดอาหาร ถึงความซูบผอมอย่างยิ่ง พระวรกายนั้นก็เปลี่ยนเป็นสีดำ. พระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ก็ถูกปกปิด. ลำดับนั้นพระโพธิสัตว์ ทรงถึงที่สุดแห่งทุกกรกิริยา ทรงดำริว่า "นี้คงไม่ใช่ทางแห่งพระโพธิญาณ" มีพระประสงค์จะเสวยอาหารหยาบ จึงเสด็จเข้าไปบิณฑบาต ณ คามนิคมทั้งหลาย เสวยพระกระยาหารดังเดิม. ลำดับนั้น พระมหา ปุริสลักษณะ ๓๒ ก็กลับคืนมาเป็นปกติ พระวรกายมีสีเหมือนสีทอง. ขณะนั้นภิกษุปัญจวัคคีย์เมื่อเห็นพระองค์กระทำดังนี้ ก็พากันคิดว่า "ท่านผู้นี้ แม้ทำทุกกรกิริยามา ๖ ปี ก็ไม่อาจแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณได้ มาบัดนี้ยังเที่ยวบิณฑบาตไปในคามนิคมราชธานีทั้งหลาย กลับคืนมาบริโภคอาหารหยาบ จักอาจบรรลุได้อย่างไร ท่านผู้นี้หันมามักมากไปเสียแล้ว คลายความเพียรไปเสียแล้ว จะมีประโยชน์อะไรแก่

เรา ด้วยการปรนนิบัติท่านผู้นี้" แล้วก็พากันละทิ้งพระมหาบุรุษ พากันไปยังป่าอิสิปตนะ กรุงพาราณสี.(ท่านกล่าวว่า ที่ภิกษุปัญจวัคคีย์พากันละทิ้งพระองค์ไปนี้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้พระโพธิสัตว์ได้รับความวิเวก เพื่อเป็นโอกาสในการบำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างเต็มที่)

สมัยนั้น วันวิสาขปุรณมี พระมหาบุรุษเสวยข้าวมธุปายาส ซึ่งเทวดาใส่ทิพโอชะผสมไปด้วย อันหญิงวัยรุ่นชื่อสุชาดา ผู้บังเกิดในครอบครัวของเสนานีกฎุมพี ตำบลอุรุเวลา เสนานิคมถวายแล้ว ทรงถือถาดทองนำไปลอยลงสู่แม่น้ำเนรัญชรา ถาดทองได้ลอยทวนน้ำ แล้วจมลงไป ปลุกพระยากาฬนาคราชผู้หลับให้ตื่นแล้ว. ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ทรงพักกลางวัน ณ สาลวัน ซึ่งประดับด้วยดอกไม้หอม มีแสงสีเขียวน่ารื่นรมย์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา พอได้เวลาเย็น เสด็จมุ่งตรงไปยังต้นโพธิพฤกษ์ตามทางที่เทวดาทั้งหลายประดับแล้ว. เทวดานาคยักษ์สิทธาเป็นต้น พากันบูชาด้วยดอกไม้ของหอมเครื่องลูบไล้. สมัยนั้น คนหาหญ้า ชื่อโสตถิยะ ถือหญ้าเดินสวนทางมา รู้อาการของพระมหาบุรุษว่าจะหาที่ประทับ จึงน้อมถวายหญ้าคา ๘ กำ พระโพธิสัตว์ทรงรับหญ้านั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังโคนโพธิพฤกษ์ชื่อต้นอัสสัตถะ ซึ่งเป็นวิชัยพฤกษ์อันรุ่งโรจน์กว่าหมู่ต้นไม้ทั้งหลาย คล้ายอัญชันคีรีสีเขียวคราม ประหนึ่งช่วยบรรเทาแสงทินกร มีเงาอันร่มเย็น ประดุจดังพระมหากรุณาธิคุณในพระหฤทัยของพระองค์ โพธิพฤกษ์นั้นเว้นจากการชุมนุมของวิหคนานาชนิด ประดับด้วยกิ่งอันทึบ ต้องลมอ่อน ๆ โชยมาประหนึ่งฟ้อนรำ และประดุจยินดีด้วยปีติ พระโพธิสัตว์ทรงทำประทักษิณพญาอัสสัตถพฤกษ์ ๓ ครั้ง ประทับยืนทางทิศอีสาน ทรงจับยอดหญ้าเขย่า. ทันใดนั่นเอง ก็เกิดมีบัลลังก์ ๑๔ ศอก หญ้าเหล่านั้น ก็เป็นเหมือนจิตรกรวาดไว้. พระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือสันถัดหญ้า ๑๔ ศอก ทรงอธิษฐานความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔ ทรงทำลำต้นโพธิพฤกษ์ ๕๐ ศอกไว้เบื้องพระปฤษฎางค์ ดังลำต้นเงินที่เขาวางไว้เหนือตั่งทอง กั้นด้วยกิ่งโพธิพฤกษ์ เหมือนเป็นฉัตรมณีประดิษฐานไว้ ณ เบื้องบนแห่งมงคลสถานที่พระองค์ประทับนั่ง. ก็ยอดอ่อนโพธิพฤกษ์ล่วงลงมาประดับที่จีวรสีทองของพระองค์ก็รุ่งโรจน์เหมือนวางแก้วประพาฬไว้ที่แผ่นทอง.

เมื่อพระโพธิสัตว์ ประทับนั่ง ณ โพธิบัลลังก์นั้น ฝ่ายวสวัตดีมารเทพบุตรคิดว่า "สิทธัตถกุมารประสงค์จะล่วงวิสัยของเรา บัดนี้เราจักไม่ให้สิทธัตถะกุมารนั้นล่วงวิสัยไปได้" จึงบอกความนั้นแก่กองกำลังของมาร แล้วพากองกำลังมารออกไป. ได้ยินว่าทัพมารนั้น ข้างหน้าของมาร ก็ขนาด ๑๒ โยชน์ ข้างขวาและข้างซ้ายก็อย่างนั้น แต่ข้างหลัง ตั้งอยู่สุดจักรวาล เบื้องบนสูง ๙ โยชน์. ได้ยินเสียงคำราม ประดุจดังเสียง

แผ่นดินคำราม ตั้งแต่เก้าพันโยชน์.

สมัยนั้น ท้าวสักกเทวราช ทรงยืนเป่าสังข์ ชื่อวิชยุตตระ เขาว่าสังข์นั้น ยาวสองพันศอก. คนธรรพ์เทพบุตรชื่อปัญจสิขะ ถือพิณสีเหลืองดังผลมะตูม ยาวสามคาวุตบรรเลง ยืนขับร้องเพลงประกอบด้วยมงคล ท้าวสุยามเทวราช ทรงถือทิพยจามร อันมีสิริดังดวงจันทร์ยามฤดูสารท ยาวสามคาวุต ยืนถวายงานพัดลมอ่อน ๆ. ส่วนท้าวสหัมบดีพรหม ยืนกั้นฉัตรดังจันทร์ดวงที่สอง กว้างสามโยชน์ ไว้เบื้องบนพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้แต่มหากาฬนาคราช อันนาคฝ่ายฟ้อนรำแปดหมื่นแวดล้อม ร่ายคาถาสดุดีนับร้อย ยืนนมัสการพระมหาสัตว์ เทวดาในหมื่นจักรวาล บูชาด้วยพวงดอกไม้หอมและจุรณธูป เป็นต้น ต่างพากันยืนถวายสาธุการ.

ลำดับนั้น เทวบุตรมารขึ้นช้างที่กันข้าศึกได้ เป็นช้างที่ประดับด้วยรัตนะ ชื่อคิริเมขละ งามน่าดูอย่างยิ่ง เสมือนยอดหิมะคีรี ขนาดร้อยห้าสิบโยชน์ เนรมิตแขนพันแขน ให้จับอาวุธต่าง ๆ ด้วยการจับอาวุธอันพิเศษพิสดาร อันผู้ใดยังไม่เคยจับ. แม้บริษัทของมารผู้มีกำลัง ต่างก็ถือศาสตราชนิดต่าง ๆ นานัปประการ เช่น ดาบ ธนู ศร หอก ยกธนู สาก ผาล เหล็กแหลม หอกซัด หลาว หิน ค้อน กำไลมือ ฉมวก กงจักร เครื่องสวมคอ ของมีคม เสนามารเหล่านั้นก็ลักษณะอันน่ากลัว มีหน้าเหมือนกวางราชสีห์ แรด กวาง หมู เสือ ลิง งู แมว นกฮูก และก็มีหน้าเหมือนควาย ฟาน ม้า ช้างพลาย เป็นต้น ทั้งยังมีกายต่าง ๆ น่ากลัว น่าประหลาด น่าเกลียด มีกายเสมือนมนุษย์ยักษ์ปีศาจ รี่เข้ามาประดุจว่าจะมาท่วมทับพระมหาสัตว์เจ้าผู้เป็นบรมโพธิสัตว์ ซึ่งประทับนั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์ พวกเสนาข้าบริพารมารเหล่านั้นพากันห้อมล้อมไว้อย่างแน่นหนา รอคอยคำสั่งการของพระยามาราธิราช.

แต่นั้น เมื่อกองกำลังของมาร เข้าไปยังโพธิมัณฑสถาน บรรดาเทพเหล่านั้น มีท้าวสักกะเป็นต้น เทพแม้แต่องค์หนึ่ง ก็ไม่อาจจะยืนอยู่ได้. เทพทั้งหลายก็พากันหนีไปต่อหน้า ๆ นั่นแหละ ก็ท้าวสักกะเทวราช ทำวิชยุตตรสังข์ไว้ที่ปฤษฎางค์ ประทับยืน ณ ขอบปากจักรวาล. ท้าวมหาพรหม วางเศวตฉัตรไว้ที่ปลายจักรวาลแล้วก็เสด็จไปพรหมโลก. กาฬนาคราชก็ทิ้งนาคนาฏกะไว้ทั้งหมด ดำดินไปยังภพมัญเชริกนาคพิภพลึก ๕๐๐ โยชน์ นอนเอามือปิดหน้า ไม่มีแม้แต่เทวดาสักองค์เดียว ที่จะสามารถอยู่ในที่นั้นได้. ส่วนพระมหาบุรุษ ประทับนั่งอยู่แต่ลำพัง เหมือนมหาพรหมที่อยู่ในวิมานว่างเปล่า. นิมิตร้าย ที่ไม่น่าปรารถนาเป็นอันมากปรากฏก่อนทีเดียวเป็นสัญญาณว่า บัดนี้ มารจักมา.

เมื่อเวลาการยุทธของพระยามาร และของพระผู้เผ่าพันธุ์แห่งไตรโลก ดำเนินไปอยู่ อุกกาบาตอันร้ายกาจก็ตกลงโดยรอบ ทิศทั้งหลายก็มืดคลุ้มด้วยควัน.

แผ่นดินแม้นี้ไม่มีใจ ก็เหมือนมีใจ ถึงความวิปโยค เหมือนหญิงสาวพลัดพรากจากสามี แผ่นดินที่ทรงสระต่าง ๆ พร้อมทั้งสาครก็หวั่นไหว เหมือนเถาวัลย์ต้องลมพัดแรง.

มหาสมุทรก็มีน้ำปั่นป่วน แม้น้ำทั้งหลายก็ไหลทวนกระแส ลำต้นไม้ต่าง ๆ ก็คดงอแตกติดดินแห่งภูผาทั้งหลาย.

ลมร้ายก็พัดไปรอบ ๆ มีเสียงอึกทึกครึกโครม ความมืดที่ปราศจากดวงอาทิตย์ก็เลวร้าย ตัวกะพันธ์ก็ท่องไปกลางหาว.

เขาว่า ลางร้ายอันพิลึก ดังกล่าวไม่น่าเจริญใจ ไม่น่าปรารถนา ทั้งที่อยู่ในอากาศและที่อยู่ภาคพื้นดินเป็นอันมาก ก็มีโดยรอบในขณะที่กองทัพมารมาถึง.

ส่วนหมู่เทพทั้งหลาย เห็นมารประสงค์จะประหารพระมหาสัตว์ ผู้เป็นเทพแห่งเทพนั้น ก็เอ็นดู พร้อมด้วยหมู่เทพก็พากันทำเสียงว่า หา หา.

แม้ภายหลัง ก็เห็นมารนั้น พร้อมทั้งกองกำลังเป็นอันมาก ที่ฝึกมาดีแล้ว พากันหนีไปในทิศใหญ่ทิศน้อย อาวุธในมือก็ตกไป.

พระผู้มีพระยศยิ่งใหญ่ ผู้แกล้วกล้า ปราศจากภัย ประทับนั่งอยู่ท่ามกลางกองกำลังของมาร เหมือนพระยาครุฑอยู่ท่ามกลางฝูงวิหค เหมือนราชสีห์ผู้ยิ่งยง อยู่ท่ามกลางฝูงมฤคฉะนั้น.

ครั้งนั้น มารคิดว่า จักยังพระสิทธัตถะให้กลัวแล้วหนีไป แต่ไม่อาจให้พระโพธิสัตว์หนีไปด้วยฤทธิ์มาร ๙ ประการ คือ ลม ฝน ก้อนหิน เครื่องประหาร ถ่านไฟ ไฟนรก ทราย โคลน ความมืด และห่าฝน มีใจขึ้งโกรธ บังคับหมู่มารว่า “พนาย พวกเจ้าหยุดอยู่ไย จงทำสิทธัตถะให้ไม่เป็นสิทธัตถะ จงจับ จงฆ่า จงตัด จงมัด จงอย่าปล่อย จงให้หนีไป” ส่วนตัวเองนั่งเหนือคอคชสารชื่อคิรีเมขละ ใช้กรข้างหนึ่งกวัดแกว่งศร เข้าไปหาพระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ท่านสิทธัตถะ จงลุกขึ้นจากบัลลังก์.” ทั้งหมู่มารก็ได้ทำความบีบคั้นร้ายแรงยิ่งแก่พระมหาสัตว์.

ครั้งนั้น พระมหาบุรุษตรัสคำเป็นต้นว่า “ดูก่อนมาร บัลลังก์นี้เป็นของท่านหรือท่านบำเพ็ญบารมีเพื่อบัลลังก์นี้มาแต่ครั้งไร” แล้วทรงน้อมพระหัตถ์ขวาสู่แผ่นปฐพี.

ขณะนั้นนั่นเอง ลมและน้ำที่รองแผ่นปฐพี ซึ่งหนาหนึ่งล้านหนึ่งหมื่นสี่พันโยชน์ ก็ไหว ก่อนต่อจากนั้น มหาปฐพีนี้ ซึ่งหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์ก็ไหว ๖ ครั้ง. สายฟ้าแลบ และอสนีบาตหลายพันเบื้องบนอากาศ ก็ผ่าลงมา. ลำดับนั้น ช้างคิรีเมขละก็คุกเข่า. มารที่นั่งบนคอคิรีเมขละ ก็ตกลงมาที่แผ่นดิน. แม้เหล่าเสนามารก็กระจัดกระจายไป ในทิศใหญ่ทิศน้อย เหมือนกำแกลบที่กระจายไปฉะนั้น.

ลำดับนั้น แม้พระมหาบุรุษ ทรงกำจัดพระยามารพร้อมทั้งเสนา ด้วยอานุภาพพระบารมีทั้งหลายของพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญมาอย่างหาประมาณมิได้ มีขันติ เมตตา วิริยะและปัญญาเป็นต้น ปฐมยามทรงระลึกถึงขันธ์ที่อาศัยมาแต่ก่อน(ระลึกชาติแต่หนหลังได้) มัชฌิมยามทรงชำระทิพยจักษุ ครั้นเวลาปัจจุสมัยใกล้รุ่ง ทรงหยั่งญาณลงในปัจจยาการที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมา ทรงยังจตุตถฌานมีอานาปานสติเป็นอารมณ์ให้เกิดแล้ว ทรงทำจตุตถฌานนั้นให้เป็นบาทฐาน ทรงเจริญวิปัสสนา ทรงยังกิเลสทั้งปวงให้สิ้นไปด้วยมรรคที่ ๔ ซึ่งทรงบรรลุมาตามลำดับมรรค ได้ทรงแทงตลอดซึ่งพระพุทธคุณทั้งปวง เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมา แล้วทรงเปล่งพระพุทธอุทานว่า

"เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

สันติเกนิทานกถา (เรื่องนิทานใกล้)

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อประทับนั่งเปล่งพระพุทธอุทานแล้ว ก็ทรงมีพระดำริว่า "เราท่องเที่ยวมา ๔ อสงไขย กำไรแสนกัป ก็เพราะเหตุแห่งบัลลังก์นี้ บัลลังก์นี้เป็นวิชัยบัลลังก์ มงคลบัลลังก์ของเรา เรานั่งเหนือบัลลังก์นี้ ความดำริยังไม่บริบูรณ์ตราบใด เราก็จักไม่ลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้ตราบนั้น" ทรงเข้าสมาบัตินับได้หลายแสนโกฏิ ประทับนั่งเหนือบัลลังก์นั้น ๗ วัน ที่ท่านกล่าวไว้ว่า "ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข โดยบัลลังก์เดียว ๗ วัน ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น."

ครั้งนั้น เทวดาบางพวกเกิดปริวิตกว่า "แม้วันนี้พระสิทธัตถะ ก็ยังมีกิจที่จะต้องทำแน่แท้ ด้วยยังไม่ทรงละความอาลัยในพระบัลลังก์" ลำดับนั้น พระศาสดาทรงทราบความวิตกของเทวดาทั้งหลาย ก็เหาะขึ้นสู่เวหาสทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เพื่อระงับความวิตกของเทวดาเหล่านั้น ครั้นทรงระงับความวิตกของเทวดาทั้งหลาย ด้วยปาฏิหาริย์นี้อย่างนี้แล้ว ประทับยืน ณ ส่วนทิศอุดรอิงทิศปาจีนนิดหน่อย จากบัลลังก์ทรงพระดำริว่า "เราแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ณ บัลลังก์นี้แล้วหนอ" ทรงสำรวจดูบัลลังก์และโพธิพฤกษ์ อันเป็นสถานที่ทรงบรรลุผลแห่งพระบารมีทั้งหลาย ที่ทรงบำเพ็ญมาตลอดสี่อสงไขย กำไรแสนกัป ด้วยดวงพระเนตรที่ไม่กระพริบ ทรงยับยั้งอยู่ ๗ วัน สถานที่นั้น ชื่อว่า **อนิมิสเจดีย์.**

ลำดับนั้น ทรงเนรมิตที่จงกรม ระหว่างบัลลังก์และสถานที่ประทับยืน เสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรมกลับไปมาจากข้างหน้าข้างหลัง ทรงยับยั้งอยู่ ๗ วัน. สถานที่นั้นชื่อว่า **รัตนจงกรมเจดีย์.**

แต่ในสัปดาห์ที่ ๔ เทวดาทั้งหลายเนรมิตรัตนฆระ (เรือนแก้ว) ทางทิศพายัพแต่โพธิพฤกษ์. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิ ณ เรือนแก้วนั้น ทรงพิจารณาพระอภิธรรมปิฎก ยับยั้งอยู่ ๗ วัน. สถานที่นั้น ชื่อว่า **รัตนฆรเจดีย์.**

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยับยั้งอยู่ ๔ สัปดาห์ ใกล้โพธิพฤกษ์อย่างนี้แล้ว ในสัปดาห์ที่ ๕ เสด็จจากโคนโพธิพฤกษ์ เข้าไปยังต้นอชปาลนิโครธ(ต้นไทรที่คนเลี้ยงแพะชอบไปอาศัยร่มเงานั่งพักผ่อน) ครั้นแล้ว ก็ประทับนั่งเลือกเฟ้นธรรมและเสวยวิมุตติสุข ณ **ต้นอชปาลนิโครธ** นั้น.

พระศาสดาครั้นทรงยับยั้ง ณ ต้นอชปาลนิโครธนั้น ๗ วันแล้ว ก็เสด็จไปยังโคนต้นมุจลินท์(ต้นจิก) ณ ที่นั้น พระยานาคชื่อ มุจลินท์ เอาขนด ๗ ชั้นวงไว้รอบ เพื่อป้องกันความหนาวเป็นต้น เมื่อเกิดฝนตกพรำ ๗ วัน พระศาสดาเสวยวิมุตติสุข เหมือนประทับอยู่ในพระคันธกุฎีที่ไม่คับแคบ ทรงยับยั้งอยู่ ณ **โคนต้นมุจลินท์**นั้น ๗ วัน จึงเสด็จเข้าไปยัง**โคนต้นราชายตนะ(ต้นเกตุ)** ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ ที่นั้น ๗ วัน. ครบ ๗ สัปดาห์บริบูรณ์ ด้วยประการฉะนี้. ในระหว่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่มีการบ้วนพระโอษฐ์ ไม่มีการปฏิบัติสรีรกิจ ไม่มีการเสวยพระกระยาหาร ทรงยับยั้งอยู่ด้วยสุขในผลอย่างเดียว. ลำดับนั้น พระศาสดา ทรงชำระพระโอษฐ์ด้วยไม้ชำระฟันชื่อนาคลดา และด้วยน้ำในสระอโนดาต ที่ท้าวสักกะจอมทวยเทพทรงน้อมถวายในวันที่ ๔๙ วันสุดท้ายแห่ง ๗ สัปดาห์ ประทับนั่ง ณ โคนต้นราชายตนะ นั้นนั่นแล.

สมัยนั้น พาณิชสองคน ชื่อตปุสสะ และ ภัลลิกะ อันเทวดาผู้เคยเป็นญาติมาในอดีต ได้แนะนำให้เกิดศรัทธาขะมักเขม้นในอันที่จะถวายอาหารแด่พระศาสดา ถือข้าวสัตตุผงและสัตตุก้อน เข้าไปเฝ้าพระศาสดายืนกราบทูลว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยความกรุณาโปรดทรงรับอาหารนี้ด้วย” แต่เพราะเหตุที่ว่า บาตรที่เทวดาถวายได้อันตรธานไป แต่ครั้งทรงรับข้าวมธุปายาส พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระดำริว่า “พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมไม่รับอาหารด้วยมือเปล่า เราจะพึงรับอาหารนี้ได้อย่างไรหนอ”.

ครั้งนั้น ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ จาก ๔ ทิศ รู้อัธยาศัยของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ก็น้อมบาตร ๔ ใบอันสำเร็จด้วยแก้วมณีและแก้วมรกตถวาย. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามบาตรเหล่านั้น. ท้าวจาตุมหาราชจึงน้อมบาตร ๔ ใบ สำเร็จด้วยศิลา สีเหมือนถั่วเขียว. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอาศัยความกรุณาเทวดาทั้ง ๔ องค์นั้น จึงทรงรับไว้ แล้วทรงอธิษฐานยุบรวมบาตรทั้ง ๔ ใบกลายเป็นบาตรเดียว ทรงรับอาหารไว้ในบาตรสำเร็จด้วยศิลามีค่ามากนั้น เสวยแล้วทรงทำอนุโมทนา. พาณิชสองพี่น้องนั้น ถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมเป็นสรณะ เป็น ทเววาจิกอุบาสก.(ผู้ถึงสรณะ ๒ คือ พระพุทธ และ พระธรรม เป็นสรณะ) เพราะว่าในขณะนั้นยังไม่มีพระสงฆ์

ลำดับนั้น พระศาสดาได้เสด็จไปที่ต้น**อชปาลนิโครธ**อีก ประทับนั่ง ณ โคนต้นนิโครธ. พอประทับนั่ง ณ ที่นั้นเท่านั้นทรงพิจารณาว่า ธรรมที่ทรงบรรลุนั้น ลุ่มลึก ก็เกิดพระปริวิตกดังที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมา ถึงอาการคือ ความมีพระพุทธประสงค์จะไม่ทรงแสดงธรรมโปรดผู้อื่น โดยนัยว่า “ธรรมนี้เราบรรลุแล้วก็จริง แต่เป็นธรรมที่ลุ่มลึก สัตว์ทั้งหลายจะรู้ตามได้หรือหนอ.”

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทรงดำริว่า “โลกย่อยยับกันละท่านเอย โลกย่อยยับกันละท่านเอย” ก็พา ท้าวสักกะ ท้าวสุยาม ท้าวสันดุสิต ท้าวนิมมานรดี ท้าวปรนิมมิตวสวัตดีและมหาพรหม ในหมื่นจักรวาล มายังสำนักพระศาสดา ทูลอ้อนวอนให้ทรงแสดงธรรม โดยนัยต่าง ๆ เป็นต้นว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดทรงแสดงธรรม เพราะสัตว์ผู้มีธุลีในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ อาจจะยังรู้ตามเห็นตามธรรมะอันลุ่มลึกนั้นได้ ถ้าพระองค์ไม่ทรงแสดงธรรม สัตว์ผู้มีธุลีในดวงตาน้อยนั้น จักเสียผลประโยชน์อันใหญ่หลวงไป.”(ธุลีในดวงตาน้อย หมายถึงผู้มีกิเลสเบาบาง)

พระศาสดาประทานปฏิญาณรับแก่ท้าวสหัมบดีพรหมนั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า “ควรแสดงธรรมโปรดใครก่อนหนอ” เบื้องต้นทรงคำนึงถึงอาฬารดาบสและอุททกดาบส แต่ทรงทราบว่า อาฬารดาบสและอุททกดาบสทำกาละเสียแล้ว จากนั้นทรงปรารภ

ภิกษุปัญจวัคคีย์ใส่ไว้ในพระหฤทัยว่า "ภิกษุปัญจวัคคีย์ มีอุปการะมากแก่เราดังนี้" ทรงนึกว่า "เดี๋ยวนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้น อยู่กันที่ไหนหนอ" ก็ทรงทราบว่า "ที่อิสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี" ทรงพระดำริว่า "เราจักไปที่นั้นเพื่อประกาศธรรมจักร" แล้วเสด็จเที่ยวบิณฑบาต ประทับอยู่ใกล้โพธิมัณฑสถานนั่นแหละ ๒ - ๓ วัน ในวันอาสาฬหบูรณมีทรงพระดำริจักเสด็จไปกรุงพาราณสี ทรงถือบาตรจีวรเดินทางได้ ๑๘ โยชน์ ในระหว่างทาง ทรงพบอาชีวกชื่ออุปกะเดินสวนทางมา ทรงบอกอาชีวกนั้นว่า "พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า" วันนั้นนั่นเอง เวลาเย็นเสด็จถึงอิสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี.

ฝ่ายภิกษุปัญจวัคคีย์ เห็นพระตถาคตเสด็จมาแต่ไกล จึงทำการนัดหมายกันว่า "ผู้มีอายุ ท่านพระสมณโคดมนี้ ได้เวียนมาเพื่อเป็นคนมักมากด้วยปัจจัย มีกายบริบูรณ์ มีอินทรีย์เอิบอิ่ม มีผิวพรรณเพียงดังสีทองเสด็จมา เราจักไม่ทำการอภิวาทเป็นต้นแก่ท่านละ เพียงแต่ปูอาสนะไว้." พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบวาระจิตของภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นทรงย่อเมตตาจิต ที่สามารถแผ่ไปโดยไม่เจาะจงในสรรพสัตว์ มาเป็นแผ่เมตตาจิตโดยเจาะจง. ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นอันเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าสัมผัสแล้ว เมื่อพระตถาคตเสด็จเข้าไปหา ก็ไม่อาจตั้งอยู่ในข้อนัดหมายของตนได้ พากันทำกิจทุกอย่างมีการกราบไหว้เป็นต้น. ความพิสดาร พึงทราบตามนัย ที่ท่านกล่าวไว้ ในมหาวรรค แห่งวินัยเป็นต้น.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นให้เข้าใจถึงความเป็นพระพุทธเจ้าของพระองค์แล้ว ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อย่างดี ที่จัดไว้แล้ว เมื่อกาลประกอบด้วยนักษัตรเดือนอุตตราสาฬ(เดือน ๘)อยู่ อันพรหม ๑๘ โกฏิแวดล้อมแล้ว ทรงเรียกพระเถระปัญจวัคคีย์มาแล้วทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตนสูตร บรรดาภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้น ท่านอัญญาโกณฑัญญะส่งญาณไปตามกระแสเทศนา พอจบพระสูตร ก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลพร้อมด้วยพรหม ๑๘ โกฏิ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

บัดนี้เราเป็นพระสัมพุทธเจ้า ชื่อโคตมะ ผู้ยังสกุลศากยะให้เจริญ ตั้งความเพียรแล้ว บรรลุพระสัมโพธิญาณอันอุดม.

อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ในการประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์ ๑๘ โกฏิ.

ความว่า อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่พรหม ๑๘ โกฏิอันมีพระอัญญาโกณฑัญญะเถระเป็นประธานด้วยการตรัสพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน

กรุงพาราณสี.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอภิสมัยอันล่วงมาแล้ว เมื่อจะตรัสอภิสมัยที่ยังไม่มาถึง ที่พระองค์ทรงทราบด้วยอนาคตังสญาณ(การรู้อนาคต) จึงตรัสคำเป็นต้นว่า

นอกจากนั้น เมื่อเราแสดงธรรม ในสมาคมแห่งมนุษย์และเทวดา อภิสมัยครั้งที่ ๒ จักมีแก่สัตว์นับจำนวนไม่ได้.

ความว่า ต่อไปในกาลข้างหน้า ในเวลาที่พระองค์จักได้แสดงมงคลสูตร ในมหามงคลสมาคม ท่ามกลางเทวดาและมนุษย์ในหมื่นจักรวาล เวลาจบมงคลสูตร อภิสมัยจักมีแก่มนุษย์และเทวดา เกินที่จะนับได้.

ต่อมาอีก ในการที่จักทรงแสดงราหุโลวาทสูตร ก็จักยังสัตว์เกินที่จะนับได้ ให้ดื่มน้ำอมฤตคือธรรมาภิสมัย. นี้เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เมื่อใดที่เราจักสั่งสอนราหุลลูกของเรา ในที่นี้นี่แล อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็จักมีแก่สัตว์นับจำนวนไม่ได้.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีสาวกสันนิบาตประชุมพระสาวกครั้งเดียวเท่านั้น คือ การประชุมพระอรหันต์สาวก ๑,๒๕๐ รูป เหล่านี้คือ ชฎิลสามพี่น้อง(อันมีพระอุรุเวลกัสสปเป็นประธาน)และเหล่าบริวารจำนวน ๑,๐๐๐ รูป พระอัครสาวกทั้งสองและเหล่าบริวารจำนวน ๒๕๐ รูป. ด้วยเหตุนั้นจึงตรัสว่า

เรามีสันนิบาตประชุมพระสาวกผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่เพียงครั้งเดียว คือการประชุมภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ท่ามกลางภิกษุสาวกเหล่านั้น ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในจาตุรงคสันนิบาต.

เราผู้ไร้มลทินรุ่งเรืองอยู่ อยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ให้ทุกอย่างที่สาวกปรารถนาเหมือนแก้วจินดามณีให้ทุกอย่างที่ชนปรารถนาฉะนั้น.

ความว่า เราให้สุขวิเศษทั้งเป็นโลกิยะและโลกุตระทุกอย่างที่สาวกมุ่งมาดปรารถนา เหมือนแก้วจินดามณี(แก้วสารพัดนึก)ให้ทุกอย่างที่ชนปรารถนา.

ด้วยความเอ็นดูสัตว์ทั้งหลาย เราจึงประกาศสัจจะ ๔ แก่ผู้จำนงหวังผล ผู้ต้องการละความพอใจในภพ.

เรามีนครชื่อกบิลพัสดุ์ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชนนีเรียกว่า พระนางมายาเทวี.

เราครองฆราวาสวิสัยอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาทเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่าสุจันทะ โกกนุทะ และโกญจะ มีสนมกำนัลที่แต่งกายงามสี่หมื่นนาง อัครมเหสีพระนามว่า พระยโสธรา โอรสพระนามว่าพระราหุล.

เราเห็นนิมิต ๔ แล้วออกอภิเนษกรมณ์ ด้วยยานคือม้า ทำความเพียร ประพฤติทุกกรกิริยา ๖ ปี.

เรา ชินโคตมะสัมพุทธเจ้า ประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน ณ กรุงพาราณสี เป็นสรณะของสัตว์ทั้งปวง.

เรามีภิกษุคู่พระอัครสาวก ชื่อว่าโกลิตะ และอุปติสสะ มีพุทธอุปัฏฐากประจำสำนักชื่อว่าอานันทะ.

เรามีภิกษุณีอัครสาวิกา ชื่อเขมาและอุบลวรรณา มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่าจิตตะและหัตถกะอาฬวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า นันทมาตา และอุตตรา เราบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อต้นอัสสัตถะ.

เรามีรัศมีวาหนึ่ง สูง ๑๖ ศอก อายุเรา ณ บัดนี้น้อย ประมาณร้อยปี เราดำรงชนม์อยู่เพียงนั้น ก็ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ เราตั้งคบเพลิงคือธรรม ปลุกชนที่เกิดมาภายหลังให้ตื่น.

ไม่นานนัก แม้เราพร้อมด้วยสงฆ์สาวกก็จักปรินิพพานในที่นี้นี่แล เหมือนดวงไฟดับ เพราะสิ้นเชื้อฉะนั้น.

เดชที่ไม่มีใครเทียบได้เหล่านี้ ทั้งยศพละและฤทธิ์ก็ด้วย เราผู้มีเรือนกายทรงคุณ วิจิตรด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีฉัพพรรณรังสีส่องสว่างทั้งสิบทิศ ดั่งดวงอาทิตย์. ทั้งนั้นก็จักอันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ทุกอย่างว่า "เรามีปราสาท ๓ หลัง ชื่อสุจันทะ โกกนุทะและโกญจะ มี ๙ ชั้น ๗ ชั้น และ ๕ ชั้น มีสนมนาฏกะสี่หมื่นนาง มีอัครมเหสีพระนามว่า ยโสธรา เรานั้นเห็นนิมิต ๔ ออกมหาภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือม้า แต่นั้นก็ตั้งความเพียรอยู่ ๖ ปี ในวันวิสาขบูรณมีก็บริโภคข้าวมธุปายาสที่ธิดาของ เสนานีกฎุมพี ณ อุรุเวลาเสนานิคม ที่มีชื่อว่า สุชาดา ผู้เกิดความเลื่อมใสถวายแล้ว พัก

กลางวัน ณ สาลวัน เวลาเย็นรับหญ้า ๘ กำ ที่คนหาบหญ้าชื่อ โสตถิยะ ถวาย แล้วเข้าไปยังโคนโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอัสสัตถะ กำจัดกองกำลังของมาร ณ ที่นั้น แล้วบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ.”

และเพื่อแสดงว่า อันสังขารทั้งหลาย ย่อมอยู่ภายใต้กฎธรรมดาคือไตรลักษณ์ ควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง พระองค์จึงตรัสว่า

แม้เราตถาคต ถึงพร้อมด้วยเดชที่ไม่มีใครเทียบได้ ทั้งยศพละและฤทธิ์เหล่านี้ เราผู้มีเรือนกายทรงคุณอันวิจิตรด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีฉัพพรรณรังสีส่องสว่างทั้งสิบทิศ ดังดวงอาทิตย์ ก็จักอันตรธาน สูญหายไปสิ้น สังขารทั้งหลายจึงได้ชื่อว่าเปล่า เพราะเว้นจากสาระคือเที่ยง สาระคือยั่งยืน ก็ทั้งหมดนั่นแล อันปัจจัยปรุงแต่ง มีอันสิ้นไปเป็นธรรมดา เสื่อมไปเป็นธรรมดา คลายไปเป็นธรรมดา ดับไปเป็นธรรมดา ชื่อว่าไม่เที่ยง เพราะมีแล้วไม่มี. ชื่อว่าทุกข์ เพราะอันความเกิดแก่เจ็บตายเป็นต้นบีบคั้นแล้ว ชื่อว่า อนัตตา เพราะไม่อยู่ในอำนาจ เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย จงยกไตรลักษณ์ เพ่งพินิจด้วยปัญญาอันแยบคายลงในสังขารทั้งหลายแล้วเจริญวิปัสสนา พึงบรรลุพระนิพพานที่ไม่ตาย ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ ไม่จุติ นี้เป็นอนุศาสนี เป็นคำสั่งสอนของเรา สำหรับท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด.

ในเวลาจบเทศนา จิตของเทวดาแสนโกฏิก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน(บรรลุอรหัตภูมิ) ส่วนเทวดาที่ตั้งอยู่ในมรรคผลนอกนั้นคือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี เกินที่จะสามารถนับจำนวนได้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรมในอากาศ ตรัสพุทธวงศ์แม้ทั้งสิ้น กำหนดด้วยกัป นามและชาติเป็นต้นอย่างนี้แล้ว ยังหมู่พระประยูรญาติให้ถวายบังคมแล้วลงจากอากาศ ประทับนั่งเหนือบวรพุทธอาสน์ที่จัดไว้แล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งแล้ว สมาคมพระประยูรญาติก็ถึงความอุดมอันสูงสุด ด้วยประการฉะนี้ พระประยูรญาติทุกพระองค์ก็ประทับนั่ง มีกุศลจิตอันมีอารมณ์หนึ่งเดียว. แต่นั้นมหาเมฆก็หลั่งลงซึ่งฝนโบกขรพรรษ ก็ฝนโบกขรพรรษที่ตกเทลงมานี้ ถ้าผู้ใดต้องการเปียก ฝนจึงจะเปียก ส่วนผู้ที่ไม่ต้องการเปียกนั้น แม้แต่หยาดน้ำหยดหนึ่ง ก็ไม่ตกซึมลงที่ตัวให้ได้รับความเปียกปอน พระประยูรญาติทั้งหมดเห็นความพิเศษพิสดารนั้น ก็รู้สึกอัศจรรย์ประหลาดใจ พากันกล่าวว่า “โอ น่าอัศจรรย์จริง โอ น่าประหลาดใจจริงหนอ.” เมื่อพระศาสดาทรงสดับคำนั้นแล้ว จึงตรัสว่า “อันฝนโบกขรพรรษนี้ จะตกลง

ในสมาคมพระประยูรญาติในปัจจุบันนี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในอดีตกาลก็เคยตกลงมาเหมือนกัน.”

เพราะอาศัยเหตุนี้แลเป็นอัตถุปปัตติ(คือเป็นเหตุเริ่มต้นที่จะทรงแจกแจงอธิบายเรื่องราวที่ทรงคุณประโยชน์แก่ประชุมชนสมาคมนั้น) พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสแสดงเวสสันดรชาดก ในสมาคมพระประยูรญาติ. ก็พระธรรมเทศนานั้น ได้เกิดประโยชน์ยิ่งแก่มหาชนแล้วแล. ต่อจากนั้น พระบรมศาสดาจึงเสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปสู่พระวิหาร.

จบพรรณนาวงศ์พระโคดมพุทธเจ้า

แห่งอรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อมธุรัตถวิลาสินีด้วยประการฉะนี้

พุทธปกิณกกัณฑ์

ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

[๒๗] ในกัปที่นับไม่ได้ นับแต่ภัทกกัปนี้ไป มีพระพุทธเจ้าผู้นำพิเศษ ๔ พระองค์ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า พระตัณหังกร พระเมธังกร พระสรณังกร และพระทีปังกรสัมพุทธเจ้า พระชินพุทธเจ้าเหล่านั้น มีในกัปเดียวกัน.

หลังจากสมัยของพระทีปังกรพุทธเจ้า ผ่านไปหนึ่งอสงไขยกัป พระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่าโกณฑัญญะ ทรงอุบัติขึ้นพระองค์เดียวในกัปนั้น ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

หลังจากสมัยของพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า ผ่านไปอีกหนึ่งอสงไขยกัป ก็มีพระพุทธเจ้าผู้นำโลก ๔ พระองค์อุบัติขึ้น มีพระนามว่า พระมังคละ พระสุมนะ พระเรวตะ และพระโสภิตะ พระพุทธเจ้าผู้มีจักษุ ทรงทำแสงสว่างแก่สัตว์โลก.

หลังจากสมัยของพระโสภิตพุทธเจ้า ผ่านไปอีกหนึ่งอสงไขยกัป ก็มีพระมหามุนีพุทธเจ้า ๓ พระองค์อุบัติขึ้น มีพระนามว่า อโนมทัสสี พระปทุมะและพระนารทะ พระมุนีพุทธเจ้า ผู้ทำที่สุดแห่งความมืด แม้เหล่านั้น ก็มีในกัปเดียวกัน.

หลังจากสมัยของพระนารทพุทธเจ้า ผ่านไปอีกหนึ่งอสงไขยกัป ก็มีพระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงอุบัติในกัปหนึ่ง ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

ในแสนกัปก่อน นับจากภัททกกัปปัจจุบันนี้นั่นแล ที่พระปทุมุตตระ ผู้รู้แจ้งโลก ผู้ควรรับของบูชา ได้อุบัติขึ้นในโลก.

หลังจากพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ในช่วงเวลาสามหมื่นกัป นับจากภัททกกัปปัจจุบันนี้ มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือพระสุเมธะ พระสุชาตะ.

ในหนึ่งพันแปดร้อยกัป นับจากภัททกกัปปัจจุบันนี้ มีพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ คือพระปิยทัสสี พระอัตถทัสสี พระธัมมทัสสี พระพุทธเจ้าสามพระองค์ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้ไม่มีบุคคลใดเปรียบในโลก เสด็จอุบัติในกัปเดียวกัน.

ในช่วงเวลาเก้าสิบสี่กัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระมหามุนีพระองค์เดียว พระนามว่า สิทธัตถะ ผู้รู้แจ้งโลก ผู้ยอดเยี่ยมโดยบุญลักษณ์.

ในช่วงเวลาเก้าสิบสองกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระผู้นำโลก ๒ พระองค์ คือพระสัมพุทธเจ้าติสสะ และพระปุสสะ ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีบุคคลเปรียบ.

ในช่วงเวลาเก้าสิบเอ็ดกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระพุทธเจ้าผู้นำโลก ๑ พระองค์ พระนามว่า วิปัสสี พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงปลดเปลื้องสัตว์ทั้งหลายจากเครื่องผูกพันแล้ว.

ในช่วงเวลาสามสิบเอ็ดกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระผู้นำโลก ๒ พระองค์ คือ พระสิขี และพระเวสสภู ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีบุคคลเปรียบ.

ในภัททกัปนี้ มีพระผู้นำโลก ๓ พระองค์คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ และพระกัสสปะ ได้อุบัติผ่านไปแล้ว เรา(พระโคดม)ผู้เป็นพระสัมพุทธเจ้ากระทำแสงสว่างให้เกิดแก่สัตว์โลกในปัจจุบัน และจักมีพระเมตไตรย ที่จักมาในอนาคต รวมความว่า ในภัททกัปนี้แล มีพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์นี้ เป็นปราชญ์ผู้อนุเคราะห์โลก.

บรรดาพระผู้เป็นธรรมราชา ผู้เป็นพระประทีปแก้วส่องโลกเหล่านั้น ล้วนเป็นพระอุดมบุรุษผู้ไม่มีใครเทียม ผู้หาบุคคลเสมอเหมือนมิได้ มีพระมหากรุณาธิคุณต่อสัตว์โลกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทรงอุบัติขึ้นในโลกเพื่อประโยชน์อย่างไม่มีประมาณแก่สรรพสัตว์อันหาขอบเขตมิได้

หมู่แห่งพระประทีปธรรมอันประเสริฐ เปล่งแสงแห่งธรรม เพื่อมหามงคลประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งหลาย จนหมดสิ้นเชื้อแล้วก็ดับไป

สมเด็จพระผู้มีพระภาค พระโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงไว้ด้วยพระมหากรุณาธิคุณพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระสาวกของพระองค์ บอกทางอันชอบธรรมแก่สัตว์โลกหลายโกฏิ ยังประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้บังเกิดขึ้นแก่โลก ก็ปรินิพพานไปแล้วแล.

จบกัณฑ์ปกิณกะของพระพุทธเจ้า

ธาตุภาชนียกถา

ว่าด้วยเรื่องแจกพระบรมสารีริกธาตุ

[๒๘] พระชินวรมหามุนี พระโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรินิพพาน ณ นครกุสินารา พระบรมสารีริกธาตุก็แผ่ไปกว้างขวางเป็นส่วน ๆ ในประเทศต่าง ๆ.

ส่วนหนึ่งเป็นของพระเจ้าอชาตศัตรู(เมืองราชคฤห์) ส่วนหนึ่งตกอยู่ในเมืองเวสาลี ส่วนหนึ่งอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ ส่วนหนึ่งอยู่ในนครอัลลกัปปกะ ส่วนหนึ่งอยู่ในรามคาม(กรุงเทวทหะ) ส่วนหนึ่งอยู่ในนครเวฏฐทีปกะ

ส่วนหนึ่ง อยู่ที่เจ้ามัลละ ในนครปาวา ส่วนหนึ่งอยู่ที่เจ้ามัลละ ในนครกุสินารา.

พราหมณ์ชื่อโทณะ สร้างตุมพสถูป(สถูปบรรจุทะนานทองที่ใช้ตวงพระบรมสารีริกธาตุ). กษัตริย์โมริยะ ผู้มีพระทัยยินดีสร้างอังคารสถูป. สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุมี ๘ แห่ง ตุมพเจดีย์เป็นแห่งที่ ๙ อังคารสถูปเป็นแห่งที่ ๑๐ ประดิษฐานไว้ในกาลนั้น.

พระทาฐธาตุ [พระเขี้ยวแก้ว] องค์หนึ่งอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ องค์หนึ่งอยู่ที่นาคปุระ องค์หนึ่งอยู่ที่แคว้นคันธาระ(บางหลักฐานบอกว่าต่อมาองค์นี้ในปัจจุบันนี้ไปอยู่ที่ประเทศจีน) องค์หนึ่งเป็นของพระราชาแคว้นกาลิงคะ(ปัจจุบันพระเขี้ยวแก้วองค์นี้อยู่ที่เมืองแคนดี้ ประเทศศรีลังกา).

พระทันตธาตุ ๔๐ ถ้วน พระเกสาและพระโลมา เทวดาทั้งหลายนำไปแต่ละอย่างไว้ที่จักรวาลแต่ละจักรวาลต่อกัน บาตร ไม้เท้า จีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ที่วชิรานคร ผ้าอันตรวาสก(สบง)อยู่ที่กุลฆรนคร ผ้าปัจจัตถรณะ(ผ้าปูนอน)อยู่ที่กบิลพัสดุ์ ธมกรก(ผ้ากรองน้ำ)และประคดเอว(สายคาดเอวใช้เหมือนเข็มขัด)อยู่ที่ นครปาฏลีบุตร ผ้าสรงน้ำอยู่ที่นครจัมปา พระอุณาโลมอยู่ที่แคว้นโกศล ผ้ากาสาวพัสตร์อยู่ที่พรหมโลก ผ้าโพกพระเศียรอยู่ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ [รอยพระบาทอันประเสริฐติดอยู่ที่แผ่นหิน เหมือนที่ติดอยู่ที่นครกัจฉตปุระ] ผ้านิสีทนะ(ผ้าปูนั่ง)อยู่ที่แคว้นอวันตี ผ้าปูลาดอยู่ที่เทวโลกในครั้งนั้น. ไม้สีไฟอยู่ที่นครมิถิลา ผ้ากรองน้ำอยู่ที่แคว้นวิเทหะ มีด กล่องเข็มอยู่ที่นครอินทปัตถ์. บริขารที่เหลืออยู่ในอปรันตกชนบท. มนุษย์ทั้งหลายจักบูชาพระบริขารที่พระมุนีทรงใช้สอยแล้ว ในครั้งนั้น.

พระบรมสารีริกธาตุของพระโคดมพุทธเจ้าผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ แผ่ไปกว้างขวาง พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ได้แพร่กระจายไป ตั้งอยู่ในฐานะปูชนียวัตถุ อันควรกราบไหว้บูชา ในประเทศต่าง ๆ ในครั้งนั้น จนกระทั่งถึงกาลอันเป็นปัจจุบัน เพื่ออนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลายแล.

จบเรื่องแจกพระบรมสารีริกธาตุ

จบพุทธวงศ์

อรรถกถาพุทธวังสปกิณณกกัณฑ์

เรื่องเบ็ดเตล็ดของพุทธวงศ์

เวมัตตกถา (กถาว่าด้วยความแตกต่าง)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๒๕ พระองค์ ที่ได้ชี้แจงไว้ในพุทธวงศ์ทั้งสิ้นนี้ พึงทราบว่า มีเวมัตตะ คือความแตกต่างกัน ๘ อย่างได้แก่ อายุเวมัตตะ ปมาณเวมัตตะ กุลเวมัตตะ ปธานเวมัตตะ รัศมีเวมัตตะ ยานเวมัตตะ โพธิเวมัตตะ บัลลังกเวมัตตะ

อายุเวมัตตะ

อายุเวมัตตะ คือ ความแตกต่างกันแห่งพระชนมายุ ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์มีพระชนมายุยืน บางพระองค์มีพระชนมายุสั้น.

จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้า ๙ พระองค์เหล่านี้คือ พระทีปังกร พระโกณฑัญญะ พระอโนมทัสสี พระปทุมะ พระปทุมุตตระ พระอัตถทัสสี พระธัมมทัสสี พระสิทธัตถะ พระติสสะ มีพระชนมายุแสนปี.

พระพุทธเจ้า ๘ พระองค์เหล่านี้ คือพระมังคละ พระสุมนะ พระโสภิตะ พระนารทะ พระสุเมธะ พระสุชาตะ พระปิยทัสสี พระปุสสะ มีพระชนมายุเก้าหมื่นปี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี มีพระชนมายุแปดหมื่นปี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสิขี มีพระชนมายุเจ็ดหมื่นปี

พระพุทธเจ้า ๒ พระองค์คือ พระเรวตะ พระเวสสภู มีพระชนมายุหกหมื่นปี.

พระพุทธเจ้ากกุสันธะ มีพระชนมายุสี่หมื่นปี.

พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ มีพระชนมายุสามหมื่นปี.

พระพุทธเจ้ากัสสปะ มีพระชนมายุสองหมื่นปี.

ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม มีพระชนมายุประมาณร้อยปี.

พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ได้สั่งสมบุญสมภาร เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในกาลต่าง ๆ ซึ่งช่วงอายุของมนุษย์ในยุคนั้น ๆ มีความแตกต่างกัน นี้ชื่อว่าอายุเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งพระชนมายุ ของพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์

ปมาณเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า ปมาณเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งขนาดพระสรีระ ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์สูง บางพระองค์ต่ำ. จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้าคือพระทีปังกร พระเรวตะ พระปิยทัสสี พระอัตถทัสสี พระธัมมทัสสี พระวิปัสสี มีพระสรีระสูง ๘๐ ศอก

พระพุทธเจ้าคือพระโกณฑัญญะ พระมังคละ พระนารทะ พระสุเมธะ มีพระวรกายสูง ๘๘ ศอก.

พระสุมนพุทธเจ้า มีพระสรีระสูง ๙๐ ศอก.

พระพุทธเจ้าคือ พระโสภิตะ พระอโนมทัสสี พระปทุมะ พระปทุมุตตระ พระปุสสะ มีพระสรีระสูง ๕๘ ศอก

พระสุชาตพุทธเจ้า มีพระสรีระสูง ๕๐ ศอก.

พระพุทธเจ้าคือพระสิทธัตถะ พระติสสะและพระเวสสภู มีพระวรกายสูง ๖๐ ศอก.

พระสิขีพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง ๗๐ ศอก, พระกกุสันธะ พระวรกายสูง ๔๐ ศอก , พระโกนาคมนะ พระวรกายสูง ๓๐ ศอก , และพระกัสสปะ พระวรกายสูง ๒๐ ศอก, ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม พระวรกายสูง ๑๘ ศอก.

นี้ชื่อว่า ปมาณเวมัตตะ ของพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์.

กุลเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า กุลเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งตระกูล ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์เกิดในตระกูลกษัตริย์ บางพระองค์เกิดในตระกูลพราหมณ์ จริงอย่างนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ และ พระกัสสปะ เกิดในตระกูลพราหมณ์.

พระพุทธเจ้า ๒๒ พระองค์ที่เหลือมีพระทีปังกรพุทธเจ้าเป็นต้นมีพระโคดมพุทธเจ้าเป็นที่สุด เกิดในตระกูลกษัตริย์ทั้งนั้น.

นี้ชื่อว่า กุลเวมัตตะ ของพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์.

ปธานเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า ปธานเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งการตั้งความเพียร ได้แก่ พระพุทธเจ้าคือพระทีปังกร พระโกณฑัญญะ พระสุมนะ พระอโนมทัสสี และพระสิทธัตถะ ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน.

พระสุชาตะ ทรงบำเพ็ญเพียร ๙ เดือน.

พระพุทธเจ้าคือพระมังคละ พระปทุมะ พระสุเมธะ พระอัตถทัสสี พระติสสะ พระวิปัสสี พระสิขี และพระกกุสันธะ ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน.

พระเรวตะ ๗ เดือน.

พระพุทธเจ้าคือ พระปิยทัสสี พระปุสสะ พระเวสสภู และพระโกนาคมนะ ๖

เดือน.

พระพุทธเจ้าคือ พระโสภิตะ พระนารทะ พระปทุมุตตระ พระธัมมทัสสี และพระกัสสปะ ๗ วัน.

พระพุทธเจ้าโคดมทรงบำเพ็ญเพียร ๖ ปี.

นี้ชื่อว่า ปธานเวมัตตะ.

รัศมีเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า รัศมีเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งพระรัศมี ได้ยินว่า พระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระรัศมีแห่งพระสรีระ แผ่ไปในหมื่นโลกธาตุ.

พระปทุมุตตรพุทธเจ้า แผ่ไป ๑๒ โยชน์.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า แผ่ไป ๗ โยชน์.

พระสิขีพุทธเจ้า แผ่ไป ๓ โยชน์.

พระกกุสันธพุทธเจ้า แผ่ไป ๑๐ โยชน์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม ประมาณหนึ่งวาโดยรอบ.

พระพุทธเจ้านอกนั้น ไม่แน่นอน.

ชื่อว่าความแตกต่างแห่งพระรัศมีนี้เกี่ยวเนื่องอยู่กับพระอัธยาศัย พระพุทธเจ้าพระองค์ใดทรงประสงค์พระรัศมีประมาณเท่าใด พระรัศมีแห่งพระสรีระก็แผ่ไปประมาณเท่านั้น แต่ชื่อว่าความแตกต่างในการแทงตลอดพระคุณของพระพุทธเจ้าองค์ไร ๆ นั้น ไม่มีความแตกต่างกัน

นี้ชื่อว่า รัศมีเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งพระรัศมี.

ยานเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า ยานเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งพระยาน ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง บางพระองค์ด้วยยานคือม้า บางพระองค์ด้วยยานคือรถ ดำเนินด้วยพระบาท ปราสาทและวอเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง.

จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้าคือพระทีปังกร พระสุมนะ พระสุเมธะ พระปุสสะ พระสิขี และพระโกนาคมนะ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยยานคือช้าง

พระโกณฑัญญะ พระเรวตะ พระปทุมะ พระปิยทัสสี พระวิปัสสีและพระกกุสันธะ ด้วยยานคือรถ.

พระมังคละ พระสุชาตะ พระอัตถทัสสี พระติสสะ และพระโคดม ด้วยยานคือม้า.

พระอโนมทัสสี พระสิทธัตถะ พระเวสสภู ด้วยยานคือวอ.

พระนารทะเสด็จออกอภิเนษกรมณ์ด้วยพระบาท.

พระโสภิตะ พระปทุมุตตระ พระธัมมทัสสีและพระกัสสปะ ออกอภิเนษกรมณ์ด้วยปราสาท.

นี้ชื่อว่า ยานเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งพระยาน.

โพธิรุกขเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า โพธิรุกขเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งโพธิพฤกษ์ ได้แก่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทีปังกร มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นเลียบ(บางที่ว่า ต้นกปิตนะ มะขวิด).

พระผู้มีพระภาคเจ้าโกณฑัญญะ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นสาลกัลยาณี (ขานาง)

พระมังคละ พระสุมนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นนาคะ (กากะทิง).

พระอโนมทัสสี มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอัชชุนะ (รกฟ้า).

พระปทุมะและพระนารทะ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นมหาโสณะ (อ้อยช้างใหญ่).

พระปทุมุตตระ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นสลละ(ช้างน้าว).

พระสุเมธะ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นนีปะ (กะทุ่ม).

พระสุชาตะ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นเวฬุ (ไผ่).

พระปิยทัสสี มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นกกุธะ (กุ่ม).

พระอัตถทัสสี โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นจัมปกะ (จำปา).

พระธัมมทัสสี โพธิพฤกษ์ชื่อ พิมพิชาละ ต้นมะกล่ำเครือ(บางที่ว่า ต้นรัตตกุรวกะ ซ้องแมวแดง)

พระสิทธัตถะ. โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นกณิการะ (กรรณิการ์).

พระติสสะ. โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอสนะ (ประดู่).

พระปุสสะ โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นมะขามป้อม.

พระวิปัสสี โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นปาฏลี (แคฝอย).

พระสิขี โพธิพฤกษ์ชื่อ บุณฑรีกะ คือมะม่วงป่า(บางที่ว่า กุ่มบก).

พระเวสสภู โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นสาละ.

พระกกุสันธะ โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นสรีสะ (ซึก).

พระโกนาคมนะ โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอุทุมพระ (มะเดื่อ).

พระกัสสปะ โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นนิโครธ (ไทร).

พระโคตมะ โพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอัสสัตถะ (โพธิใบ).

นี้ชื่อว่า โพธิเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งโพธิพฤกษ์.

บัลลังกเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า บัลลังกเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งบัลลังก์ ได้แก่ พระพุทธเจ้า คือ พระทีปังกร พระเรวตะ พระปิยทัสสี พระอัตถทัสสี พระธัมมทัสสี และพระวิปัสสี มีบัลลังก์ ๕๓ ศอก.

พระโกณฑัญญะ พระมังคละ พระนารทะ และพระสุเมธะ มีบัลลังก์ ๕๗ ศอก.

พระสุมนะ มีบัลลังก์ ๖๐ ศอก.

พระโสภิตะ พระอโนมทัสสี พระปทุมะ พระปทุมุตตระ และพระปุสสะ มีบัลลังก์ ๓๘ ศอก.

พระสุชาตะ มีบัลลังก์ ๓๒ ศอก.

พระสิทธัตถะ พระติสสะ และพระเวสสภู มีบัลลังก์ ๔๐ ศอก.

พระสิขี มีบัลลังก์ ๓๒ ศอก.

พระกกุสันธะ มีบัลลังก์ ๒๖ ศอก.

พระโกนาคมนะ มีบัลลังก์ ๒๐ ศอก.

พระกัสสปะ มีบัลลังก์ ๑๕ ศอก.

พระโคตมะ มีบัลลังก์ ๑๔ ศอก.

นี้ชื่อว่า บัลลังกเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งพระบัลลังก์.

เหล่านี้ชื่อว่า เวมัตตะ ๘.

เรื่องสถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ

เรื่องสถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ

ก็พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ไม่ทรงละสถานที่ ๔ แห่ง.

จริงอยู่ โพธิบัลลังก์ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละ เป็นสถานที่แห่งเดียวกันนั่นเอง,

ไม่ทรงละการประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะมิคทายวัน,

ไม่ทรงละสถานที่เหยียบพระบาทครั้งแรก ใกล้ประตูสังกัสสนคร ครั้งเสด็จลงจากเทวโลก,

ไม่ทรงละสถานที่วางเท้าเตียง ๔ เท้าแห่งพระคันธกุฎีในพระวิหารเชตวัน. พระวิหารเล็กก็มี ใหญ่ก็มี ทั้งพระวิหารก็ไม่ละ ทั้งพระนครก็ไม่ละ.

เรื่องการกำหนดสหชาตและกำหนดนักษัตร์

ยังมีอีกข้อหนึ่ง ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย แสดงกำหนดสหชาตและกำหนดนักษัตร ของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราเท่านั้น.

สิ่งที่เกิดร่วมกันกับพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ของเรามี ๗ เหล่านี้ คือ พระมารดาของพระราหุล(พระนางพิมพายโสธรา) ๑ พระอานันทเถระ ๑ พระฉันนะ ๑ พญาม้ากัณฐกะ ๑ ขุมทรัพย์สี่มุมเมือง ๑ ต้นพระศรีมหาโพธิ ๑ พระกาฬุทายี ๑ นี้ชื่อว่ากำหนดสหชาต.

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์ในเดือนอุตตราสาธ(เดือน ๘ หลัง) พระมหาบุรุษ ลงสู่พระครรภ์พระชนนี เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์,

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์ในเดือนวิสาขะ(เดือน ๖) ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน,

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์เดือนมาฆะ(เดือน ๓) พระองค์ทรงประชุมพระสาวก

และทรงปลงอายุสังขาร,

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์เดือนอัสสยุชะ(เดือน ๑๑) เสด็จลงจากเทวโลก นี้ชื่อว่ากำหนดนักษัตร.

เรื่องธรรมดาของพระพุทธเจ้า

บัดนี้ เราจะประกาศธรรมดาทั่วไปของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มี ๓๐ ถ้วน คือ

๑. พระโพธิสัตว์ผู้มีภพสุดท้าย มีสัมปชัญญะรู้ตัว ลงสู่พระครรภ์ของพระชนนี

๒. พระโพธิสัตว์นั่งขัดสมาธิในพระครรภ์ของพระชนนีหันพระพักตร์ออกไปภายนอกคือด้านหน้าพระครรภ์

๓. พระชนนีของพระโพธิสัตว์ประทับยืนให้ประสูติกาล

๔. พระโพธิสัตว์ออกจากพระครรภ์พระชนนีในป่าเท่านั้น

๕. พระโพธิสัตว์วางพระบาทลงบนแผ่นทอง หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ ย่างพระบาท ๗ ก้าว เสด็จไปตรวจดู ๔ ทิศ แล้วเปล่งสีหนาท กล่าวอาสภิวาจา

๖. พระมหาสัตว์ พอพระโอรสสมภพ ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วออกมหาภิเนษกรมณ์(มหาภิเนษกรมณ์ แตกออกมาเป็น ๓ คำ คือ มหา = ใหญ่,อภิ = ยิ่ง,เนษกรมณ์ = เนกขัมมะ)

๗. พระมหาสัตว์ ทรงถือผ้าธงชัยแห่งพระอรหันต์ ทรงผนวช ทรงบำเพ็ญเพียรมีกำหนดอย่างต่ำที่สุด ๗ วัน

๘. เสวยข้าวมธุปายาส ในวันที่ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ

๙. ประทับนั่งเหนือสันถัตหญ้าบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ

๑๐. ทรงบริกรรมอานาปานสติกัมมัฏฐาน

๑๑. ทรงกำจัดกองกำลังของมาร

๑๒. ณ โพธิบัลลังก์นั่นเอง ทรงได้คุณทั้งหลาย อันมีอสาธารณะญาณเป็นอาทิ ตั้งต้นแต่วิชชา ๓ ขึ้นไปจนถึงญาณอันพิเศษทั้งหลายที่มีในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๑๓. ทรงยับยั้งใกล้โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์

๑๔. ท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาเพื่อให้ทรงแสดงธรรม

๑๕. ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน

๑๖. ในวันมาฆบูรณมี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในที่ประชุมสาวก ประกอบด้วยองค์ ๔

๑๗. ประทับอยู่ประจำ ณ ที่พระวิหารเชตวัน

๑๘. ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ใกล้ประตูกรุงสาวัตถี

๑๙. ทรงแสดงพระอภิธรรม ในภพดาวดึงส์

๒๐. เสด็จลงจากเทวโลก ใกล้ประตูสังกัสสนคร

๒๑. ทรงเข้าผลสมาบัติต่อเนื่องกัน

๒๒. ทรงตรวจดูเวไนยชน ๒ วาระ

๒๓. เมื่อเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท

๒๔. เมื่อเหตุต้นเรื่องเกิดขึ้น จึงตรัสชาดก

๒๕. ตรัสพุทธวงศ์ในสมาคมพระประยูรญาติ

๒๖. ทรงทำปฏิสันถารกับภิกษุอาคันตุกะ

๒๗. ทรงรับนิมนต์จำพรรษาแล้ว เมื่อยังไม่ได้ตรัสอำลาก่อน ก็จะไม่เสด็จไป

๒๘. ทรงทำกิจก่อนเสวย หลังเสวย ยามต้น ยามกลางและยามสุดท้าย ทุก ๆ วัน

๒๙. เสวยรสมังสะ ในวันปรินิพพาน

๓๐. ทรงเข้าสมาบัติยี่สิบสี่แสนโกฏิสมาบัติแล้วจึงปรินิพพาน

ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์มี ๓๐ ถ้วนดังกล่าวมาฉะนี้.

เรื่องอนันตรายิกธรรม (สิ่งที่ไม่มีอันตราย)

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มีอนันตรายิกธรรม (คือ ไม่มีอันตรายเป็นธรรมดา) ๔ ประการ คือ

๑. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่ปัจจัย ๔ ที่เขาเจาะจงนำมาถวายแด่พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้

๒. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระชนมายุของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า "ข้อที่บุคคลพึงใช้ความพยายามปลงพระชนม์ชีพพระตถาคตนั้น ไม่เป็นฐานะ ไม่เป็นโอกาส" [ไม่มีทางที่จะทำสำเร็จ]

๓. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ และแก่พระอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการได้

๔. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระพุทธรัศมีได้

เหล่านี้ ชื่อว่า อนันตรายิกธรรม ๔.

นิคมนกถา

คำส่งท้ายเรื่อง

การพรรณนาพุทธวงศ์ อันงดงามด้วยนัยอันวิจิตร ซึ่งผู้รับทพรรณนาให้ง่าย ถึงความสำเร็จด้วยกถามีประมาณเท่านี้.

ข้าพเจ้า(**ท่านพุทธทัตตะ**)ยึดทางแห่งอรรถกถาเก่า อันประกาศความแห่งบาลีเป็นหลักอย่างเดียว รจนาอรรถกถาพุทธวงศ์

เพราะละเว้นความที่เยิ่นเย้อ ประกาศแต่ความอันไพเราะทุกประการ ฉะนั้น จึงชื่อว่า มธุรัตถวิลาสินี.

เมื่อสัตบุรุษ ผู้มีวาจาไพเราะ มีนามว่า กัณหทาส สร้างวิหาร ที่มีกำแพงและซุ้มประตูอันงามโดยประการต่าง ๆ ถึงพร้อมด้วยร่มเงาและน้ำ น่าดู น่ารื่นรมย์ เป็นที่สงัดสบาย น่าเจริญใจ ณ ท่าเรือกาวีระ เป็นพื้นแผ่นดินที่เต็มด้วยชุมทางน้ำแห่งแม่น้ำกาวีระ น่ารื่นรมย์ เกลื่อนกล่นด้วยหญิงชายต่าง ๆ.

ข้าพเจ้าอยู่ ณ พื้นปราสาทด้านทิศตะวันออกในวิหารนั้น ที่เย็นอย่างยิ่ง รจนาอรรถกถาพรรณนาพุทธวงศ์.

อรรถกถาพรรณนาพุทธวงศ์นี้ ข้าพเจ้ารจนาสำเร็จดีแล้ว โดยพ้นจากอันตรายฉันใด ขอความปรารถนาของชนทั้งหลาย ที่ชอบด้วยธรรม จงถึงความสำเร็จ ปราศจากอันตราย ฉันนั้นด้วยเทอญ.

ข้าพเจ้าผู้รจนาอรรถกถาพุทธวงศ์นี้ ปรารถนาบุญอันใด ด้วยอานุภาพแห่งบุญนั้น ขอโลกจงประสบประโยชน์อย่างดี ที่สงบยั่งยืนทุกเมื่อ.

ขอโรคทั้งปวงในมนุษย์ทั้งหลาย จงพินาศไป แม้ฝนก็จงตกต้องตามฤดูกาล แม้สัตว์นรกก็จงมีสุขอย่างดีเป็นนิตย์ เหล่าปีศาจทั้งหลาย ก็จงปราศจากความหิวกระหาย.

ขอเทวดาทั้งหลาย กับหมู่อัปสรเป็นต้น จงเสวยสุขในเทวโลกนาน ๆ. ขอธรรมของพระจอมมุนี จงดำรงอยู่ในโลกยั่งยืนนาน. ขอท่านผู้มีหน้าที่คุ้มครองโลก จงปกครองแผ่นดินให้เป็นสุขเถิด.

พระเถระโดยนามที่ท่านครูทั้งหลาย ขนานให้ปรากฏว่า พุทธทัตตะ รจนาคัมภีร์อรรถกถา ชื่อมธุรัตถวิลาสินี.

พระเถระผู้รจนาคัมภีร์ ดำรงเบญจขันธ์ เพื่อกระทำประโยชน์แก่พระศาสนา ท้ายที่สุดก็ละล่วงไป เพราะสังขารทั้งปวง เป็นของไม่เที่ยง เป็นของไม่จีรังยั่งยืนแล

คัมภีร์มธุรัตถวิลาสินี กล่าวโดยภาณวารมี ๒๖ ภาณวาร โดยคันถะมี ๖,๕๐๐ คันถะ โดยอักษร มี ๒๐๓,๐๐๐ อักษร.

มธุรัตถวิลาสินีนี้ เข้าถึงความสำเร็จ ปราศจากอันตราย ฉันใด ขอความดำริที่ดีงามของสัตว์ทั้งหลาย ในครรลองแห่งธรรม จงสำเร็จโดยพลัน ฉันนั้น เทอญ.

อรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อว่ามธุรัตถวิลาสินี

จบด้วยประการฉะนี้.

อธิบายศัพท์ พุทธวงศ์

กฎุมพี ผู้มีอันจะกิน อิสรชน ชนชั้นกลาง

กัปปิยะ ของอันสมควร ของที่ได้ทำให้ไม่ผิดทางวินัยกรรมแล้ว

กูฏาคาร เรือนมียอด เช่น ปราสาท

กิมิชาติ หมู่หนอน

ขันติ ความอดทน ความอดกลั้น

เข้านิโรธสมาบัติ การเข้านิโรธ, การเข้าถึงความดับ หมายถึงการเข้าถึงความดับสัญญา (ความกำหนดหมาย) และเวทนา (ความเสวยอารมณ์) เรียกอย่างย่อว่าเข้านิโรธสมาบัติ เรียกอย่างเต็มว่า เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธ นิโรธสมาบัตินั้นต้องเป็นพระอรหันต์ หรือพระอนาคามี ผู้ได้สมาบัติ ๘ จึงจะสามารถเข้าได้ ซึ่งสามารถเข้าได้นานถึง ๗ วัน มีคุณานิสงส์พิเศษที่รู้กันมาว่า ผู้ใดที่ได้ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ ผู้ออกจากนิโรธสมาบัติมื้อแรกจะได้รับผลอานิสงส์ในปัจจุบันทันตาเห็น

คัมภีร์อิติหาสะ อิติหาสะ คือนามของคัมภีร์พระเวทเล่มที่ ๕ ของพราหมณ์ นอกเหนือจาก ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และ อาถรรพเวท

โคจรคาม ขอบเขตเส้นทางหรือเขตบ้านที่ภิกษุไปบิณฑบาต

จิตกาธาน เชิงตะกอนเผาศพ

ชั้นไตรทศ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เชิงกราน เตาไฟปั้นด้วยดินยกตั้งได้ มีชานสำหรับวางฟืน

ไญยธรรม ธรรมที่นำประโยชน์ยิ่งใหญ่มาสู่ผู้รู้ บางทีเขียนว่า เญยธรรม

ดุษณีภาพ โดยอาการสงบ โดยอาการนิ่ง

เดือนกัตติกมาส เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์กัตติกา คือ เดือน ๑๒ ตามจันทรคติ ตกในราวเดือนพฤศจิกายน

โดยปริยาย โดยบางส่วน โดยนัย โดยเข้าใจได้เองแม้ไม่ได้แสดงออกอย่างชัดแจ้ง

ต้นกัลปพฤกษ์ ต้นไม้ในตำนาน ที่เล่าว่า เมื่ออยากได้สิ่งของอันใด ก็สามารถไปสอยเอาได้สมปรารถนาตามต้องการที่ต้นกัลปพฤกษ์ คือจะมีของทิพย์ให้สอยไปใช้ตามความต้องการของผู้สอย

ทมะ การรู้จักข่มจิตข่มใจตนเอง รู้จักควบคุมตนเพื่อจุดหมายอันยิ่งใหญ่ในภายหน้าจะได้ก่อเกิด หรือผลประโยชน์ที่ตั้งใจไว้ไม่เสียหาย คือไม่มุทะลุ

ทรมาน การสั่งสอนให้ละพยศ

ทศนัขสโมธาน การพนมมือ ถ้าแปลตาทศัพท์ก็คือเอาสิบเล็บมารวมกัน ก็คือพนมมือนั่นเอง

ทักขิไณยบุคคล ทักขิไณย หรือ ผู้ควรแก่ทักขิณา ในกรณีนี้ ก็คือบุคคลที่ได้ฝึกอบรมตนในทางความประพฤติและคุณธรรมต่างๆ อย่างเพียบพร้อม กลายเป็นตัวอย่างแห่งชีวิตที่ดีงามและมีความสุข จนกระทั่งว่าแม้เพียงการมีบุคคลเช่นนี้อยู่ในโลกก็เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์คุ้มค่าอยู่แล้ว ยิ่งบุคคลเช่นนี้จาริกเผยแผ่ธรรมด้วยการไปปรากฏตัว แสดงชีวิตแบบอย่างเช่นนั้น ให้เห็นกว้างขวางออกไป หรือแสดงคำสอนแนะนำผู้อื่นเพื่อเข้าถึงชีวิตเช่นนั้นด้วยตนเองบ้าง ก็ยิ่งเป็นประโยชน์ล้ำค่า เกินกว่าราคาของสิ่งตอบแทนใดๆ และบุคคลเช่นนี้ย่อมไม่เรียกร้องหรือหวังผลตอบแทนใดๆด้วย อาศัยปัจจัยสี่แต่พอดำรงชีวิตอยู่ได้เท่านั้น ของที่ให้เพื่อความดำรงอยู่ของบุคคลเช่นนี้แหละคือทักขิณา และบุคคลเช่นนี้ ย่อมทำให้ทักขิณานั้นมีผลมาก คือว่าเกิดบุญกุศลมาก เพราะเป็นทักขิณาที่ช่วยให้รูปแบบแห่งคุณธรรมความดีงาม และตัวอย่างที่เป็นอยู่มีอยู่จริงแห่งชีวิตที่มีความสุขที่แท้จริง ยังปรากฏอยู่ในโลกได้ และเป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป บุคคลเช่นนี้ จึงชื่อว่า เป็นผู้ควร

แก่ทักษิณาทาน เพราะทำให้ทักษิณาทานมีผลมาก และได้ชื่อต่อไปว่า เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก (อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส)

ทายก ผู้ให้ทานที่เป็นผู้ชาย

ทายิกา ผู้ให้ทานที่เป็นผู้หญิง

ท้าวสักกะ พระอินทร์ เทวราชที่เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ท้าวสหัสนัยน์ อีกชื่อหนึ่งของ พระอินทร์ ท้าวสักกเทวราช ผู้เป็นใหญ่ในชั้นดาว-ดึงส์

ท้าววาสวะ อีกชื่อหนึ่งของ พระอินทร์ ท้าวสักกเทวราช ผู้เป็นใหญ่ในชั้นดาวดึงส์

ทุคติ ภพภูมิชั้นต่ำที่ผู้มีบาปจะไปเกิด

ทุติยสังคีติ การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๒ กระทำกันที่วัดวาลิการาม เมืองเวสาลี เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วหนึ่งร้อยปี

ทุศีล ไม่มีศีล ผิดศีล

ทำกัปปิยะ การที่ผู้ที่อุปัฏฐากจัดแจงจัดการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อจะให้พระภิกษุได้ใช้สอยโดยที่จะไม่ผิดธรรมเนียมอันดีงามตามพระธรรมวินัยของสงฆ์

ทำกาละ ตาย

ทำประทักษิณ เดินรอบเวียนไปทางขวา

ไทยธรรม วัตถุที่จะนำไปบำเพ็ญทาน

ธมกรก ผ้ากรองน้ำบริขารอย่างหนึ่งของพระภิกษุ

ถลก ถุงสำหรับใส่บาตรเพื่อจะพกพาไป เรียกว่าถลกบาตร หรือบางทีเรียกว่าสลกบาตร

ไถยจิต เจตนาอันไม่ซื่อตรง เจตนาอันประกอบด้วยความโลภหรืออกุศลจิตอย่างอื่น

นหุต จำนวนนับในครั้งพุทธกาล ประมาณ ๑ หมื่น

นวกรรม แปลว่า การทำให้ใหม่ คือการก่อสร้าง โดยปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนวยการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่นพระมหาโมคคัลคานะได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้อำนวยการก่อสร้างบุพพารามของนางวิสาขา เรียกภิกษุผู้ทำหน้าที่นี้ว่า นวกัมมัฏฐายี (ผู้อำนวยการก่อสร้าง) บ้าง นวกัมมิกะ (ผู้ดูแลนวกรรม) บ้าง นวการ (ผู้ก่อสร้าง) บ้าง ในทางพุทธศาสนา นวกรรม หมายถึงงานสาธารณูปการ คืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขร การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่นเป็นต้น เรียกรวมว่า งานนวกรรม

นวังคสัตถุศาสน์ คำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อรวบรวมมาเป็นหมวดหมู่แล้ว ท่านก็แยกแยะตามลักษณะแห่งคำสอนออกมาเป็น ๙ อย่าง คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ.

นิตยภัต ภัตตาหารที่ถวายแก่พระภิกษุเป็นนิจ

น้ำทักษิโณทก น้ำที่เทลงในพิธีกรรมอุทิศกุศลไปให้ผู้ล่วงลับ

น้ำอัฐบาน น้ำผลไม้ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุฉันได้ แม้ในเวลาหลังเที่ยงวันไปแล้ว

บริจาริกา หญิงรับใช้, โดยมากมักใช้กันหมายถึง หญิงบำเรอ, เมีย

ปฐมมหาสังคีติ การสังคายนาครั้งที่ ๑ กระทำที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา เชิงเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วสามเดือน

ปัจฉาสมณะ พระผู้ติดตามไปด้วย

ปฏิคาหก ผู้รับทาน

ปฏิกูลสัญญา การกำหนดหมายสิ่งต่าง ๆ ที่มาเกี่ยวข้อง โดยความเป็นของปฏิกูล เพื่อประโยชน์ในการละราคะความรักความผูกพันความยึดมั่น

ปริพาชิกา นักบวชหญิงนอกศาสนาจำพวกหนึ่งในครั้งพุทธกาล

ปาฏิปุคคลิกทาน ทานที่ให้โดยเจาะจงบุคคลผู้รับ ต่างจากสังฆทานซึ่งเป็นทานที่ให้โดยไม่เจาะจงบุคคลผู้รับ

ปาพจน์ แปลว่า คำเป็นประธาน หมายถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่คือพระธรรมวินัยซึ่งถือว่าเป็นศาสดาแทนองค์พระพุทธเจ้า

ปูชารหบุคคล บุคคลอันควรบูชา

ผ้าอนุวาต ผ้าชิ้นส่วนหนึ่งในการตัดเย็บจีวร อยู่แถบชาย ๆ ของผ้าจีวร

ผ้าแคว้นกาสี ผ้าที่ทอโดยชาวเมืองพาราณสี เป็นผ้าที่นิยมว่าคุณภาพดีมากในครั้งพุทธกาล ปัจจุบันที่เมืองพาราณสียังมีฝีมือการทอผ้าดั้งเดิมอยู่

พระขีณาสพ พระอรหันต์ ผู้สิ้นอาสวะ ผู้สิ้นกิเลส

พระนิยตโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้แน่นอนว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

พระภัตตุทเทสก์ พระผู้มีหน้าที่แจกอาหาร หรือเป็นผู้ทำหน้าที่จัดคิวให้พระภิกษุไปรับอาหารตามที่มีผู้นิมนต์

พระวังคีสะ พระอรหันต์รูปหนึ่งในครั้งพุทธกาลได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นยอดของภิกษุทั้งหลายผู้มีปฏิภาณกวี

พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปวิหาร วัดเวฬุวันป่าไผ่ที่เมืองราชคฤห์ ที่ซึ่งเดิมทีเป็นที่เลี้ยงอาหารกระแต

พระสมันตจักษุ พระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้าหมายความว่าผู้มีจักษุโดยรอบ ซึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า พระสัพพัญญุตญาณ คือ มีปรีชาหยั่งรู้สภาวธรรมทั้งปวง

พระสังคีติกาจารย์ พระมหาเถระที่เป็นผู้ทรงปฏิสัมภิทาผู้เป็นอาจารย์ผู้มาร่วมสวดพร้อมกันในการประชุมชำระพระไตรปิฎกให้เป็นแบบเดียวกัน

พหูสูต แปลว่า ผู้ได้สดับตรับฟังมาก คือผู้มีความรู้มาก ผู้คงแก่เรียน หมายถึงผู้มีปัญญารอบรู้ ผู้รู้รอบด้าน ผู้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาการมามาก ได้ยินได้ฟังเรื่องต่างๆ มามาก และสามารถทรงจำไว้ได้เป็นอย่างดี จนนับได้ว่าเป็นผู้รู้เป็นปราชญ์

พาหุสัจจะ แปลว่า ความเป็นผู้ได้สดับมาก หมายถึงการได้ศึกษาเล่าเรียนมาก การมีความรู้ประสบการณ์มาก เรียกบุคคลผู้มีภาวะอย่างนั้นว่าพหูสูต คือผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมามาก ผู้มีความรู้มาก ผู้คงแก่เรียน นักปราชญ์ หนังสือบางฉบับเรียกว่า "หัวใจนักปราชญ์"

พุทธันดร ช่วงเวลาจากศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งไปถึงศาสนาของพระพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่ง

พุทธานุสสติ การระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์

พุทธการกธรรม ธรรมที่จะปฏิบัติเพื่อให้ได้เข้าถึงความเป็นพระพุทธเจ้า คือบารมีทั้ง ๓๐ ทัศ

พุทธุปบาทกาล ช่วงเวลาที่มีพระพุทธศาสนา

พระโลกนาถ พระผู้เป็นที่พึ่งของชาวโลก หมายถึง พระพุทธเจ้า

โพชฌงค์ คือธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ มีเจ็ดอย่างคือ สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง ธัมมวิจยะ (ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์) ความเฟ้นธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียร ปีติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความอิ่มใจ ปัสสัทธิ (ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์) ความสงบรำงับ สมาธิ (สมาธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง

โพธิปักขิยธรรม เป็นธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ เกื้อหนุนแก่อริยมรรค มี ๓๗ ประการคือ สติปัฏฐาน ๔ , สัมมัปปธาน ๔ , อิทธิบาท ๔ , อินทรีย์ ๕ , พละ ๕ , โพชฌงค์ ๗ , มรรคมีองค์ ๘

ไพที ที่รอง แท่น ขอบชายคา คือ ที่สุดชายคาชั้นบนต่อกับชายคาชั้นล่าง (ฐานบัวคว่ำบัวหงายที่พระเจดีย์)

ภวราคะ ความยินดีในความมีความเป็น

ภัพบุคคล ผู้ไม่อาภัพ ผู้มีสิทธิ์

ภุมมเทพ ภูมิเทวดา เทวดาซึ่งสิงสถิตตามภูมิประเทศต่าง ๆ

มหาภิเนษกรมณ์ การเสด็จออกบรรพชาของพระพุทธเจ้า

มหาลดาประสาธน์ มหาลดาปสาธน์ เป็นเครื่องประดับประจำตัวของนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นเครื่องประดับที่เศรษฐีบิดาของท่านได้สร้างให้เพื่อเป็นชุดแต่งงาน เครื่องประกอบในมหาลดาประสาธน์มี เพชร ๔ ทะนาน, แก้วมุกดา ๑๑ ทะนาน, แก้วประพาฬ ๒๐ ทะนาน, แก้วมณี ๓๓ ทะนาน ใช้เงินทำแทนด้าย เครื่องประดับนั้นสวมที่ศีรษะแล้ว ย่อมจดหลังเท้า ลูกดุมทำด้วยทอง ห่วงทำด้วยเงิน มีแหวนวงหนึ่งที่ท่ามกลางกระหม่อม, หลังหูทั้งสอง ๒ วง, ที่หลุมคอ ๑ วง, ที่เข่าทั้งสอง ๒ วง, ที่ข้อศอกทั้งสอง ๒ วง, ที่ข้างสะเอวทั้งสอง ๒ วง ดังนี้. ก็ในเครื่องประดับนั้นแล เขาทำนกยูงตัวหนึ่งไว้ นกยูงนั้นสถิตอยู่ท่ามกลางกระหม่อมแห่งนางวิสาขา ปรากฏประหนึ่งนกยูงยืนรำแพนอยู่บนยอดเขา ขนปีกทำด้วยทอง ข้างละ ๕๐๐ ขน จะงอยปากทำด้วยแก้วประพาฬ นัยน์ตาทำด้วยแก้วมณี, คอและแววหางก็เหมือนกัน ก้านขนทำด้วยเงิน, ขาก็เหมือนกัน.เครื่องประดับนี้มีค่า ๙ โกฏิ. ท่านเศรษฐีบิดานางวิสาขาให้ค่าบำเหน็จแสนหนึ่งในการสร้าง.ใช้ช่างทอง ๕๐๐ คน ใช้เวลาสร้าง ๔ เดือน

มัจฉริยะ ความตระหนี่

มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

มนสิการ การพิจารณา

โมหะ ความหลง

โยนิโสมนสิการ การพิจารณาโดยแยบคาย

ยมโลก โลกเบื้องต่ำ ภพภูมิเบื้องต่ำ

ยัญ พิธีการบูชา เซ่นสรวงสักการะ

ยาคู ข้าวยาคู หรือ ข้าวกระยาคู คือข้าวอ่อนที่ยังเป็นน้ำนมอยู่ เปลือกมีสีเขียวอ่อนๆ ต้องคั้นสดๆ ทันทีที่ตัดจากต้น ถ้าแห้งแล้วจะไม่มีน้ำ น้ำข้าวยาคูมีลักษณะสีเขียวอ่อนๆ ข้นแบบน้ำนม

รุกขเทวดา เทวดาที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้

เล่นนักษัตร ร่วมฉลองในงานเทศกาล ในงานรื่นเริงตามโอกาส

วันมหาปวารณา คือ การทำปวารณาครั้งใหญ่ หมายถึง วันที่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปในอาวาสนั้น ทั้งพระผู้ใหญ่และพระผู้น้อยต่างเปิดโอกาสอนุญาตแก่กันและกัน ให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ด้วยจิตที่เมตตา ซึ่งจะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นช่วงออกพรรษา

วัฏฏะ ความวนเวียนรอบแล้วรอบเล่าไม่รู้จักจบสิ้นไม่รู้จักสิ้นสุดยุติ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่รู้จักสิ้นสุด ความวนเวียนรอบแล้วรอบเล่าของกิเลส กรรม วิบาก

วิโมกข์ ๘ เป็นลำดับชั้นความพ้นจากอารมณ์หยาบไปสู่อารมณ์ที่ละเอียดขึ้น ขั้นสุดท้ายคือ สัญญาเวทยิตนิโรธ

วิโลกนะ ก่อนมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อพระโพธิสัตว์ได้รับการกราบทูลอัญเชิญจากท้าวมหาพรหมและเหล่าเทวราชในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น พระองค์ทรงพิจารณา "ปัญจมหาวิโลกนะ" ได้แก่การ "พิจารณาถึงสิ่งสำคัญ ๕ ประการ" หรือ กาลสมัยอันสมควรทั้ง ๕ ประการ ดังนี้ ๑. กาลเวลา ๒. ทวีป ๓. ประเทศ ๔. ตระกูล ๕. พระมารดา

วิวัฏฏะ ความตรงข้ามกับวัฏฏะ คือการออกจากความวนเวียน

วิชชาและจรณะ ความรู้ที่ดีและความประพฤติที่ดี

วิชชา ๓ วิชาในทางพระพุทธศาสนา ๓ ขั้น มี ๑. บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติหนหลังได้ ๒. ทิพพจักขุญาณ หรือ จุตูปปาตญาณ ตาทิพย์ และรู้จุติปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลาย (ที่มาที่ไปของสัตว์ ว่าสัตว์นั้นหยาบหรือปราณีตด้วยกรรมอันใด) ๓. อาสวักขยญาณ รู้วิชาที่ทำให้สิ้นกิเลสและอาสวะ คือ สามารถดับ กามาสวะ (กิเลสที่หมกหมมในกาม) ภวาสวะ (กิเลสที่หมกหมมในภพ) และอวิชชาสวะ (กิเลสที่หมกหมมในความมืดบอดของจิต) ลงได้

วจีทุจริต วาจาที่ไปทางอกุศล

วจีสุจริต วาจาที่ไปทางกุศล

เวไนย ผู้ควรแนะนำสั่งสอน, ผู้พึงดัดได้สอนได้

สมจริยา มีจริยาการกระทำที่ถูกต้องที่สมควรแก่ธรรม

สรทกาล สารท ชื่อฤดูในระหว่างฤดูฝนกับฤดูหนาว คือ ฤดูใบไม้ร่วง; เทศกาลทำบุญปลายเดือน ๑๐ ในทางจันทรคติ.

สติปัฏฐาน สติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักธรรมที่อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐาน แปลว่า สติที่ตั้งมั่น, การหมั่นระลึก, การมีสัมมาสติระลึกรู้นั้นพ้นจากการคิดโดยตั้งใจ แต่เกิดจากจิตจำสภาวะได้ แล้วระลึกรู้โดยอัตโนมัติ โดยคำว่า สติ หมายถึงความระลึกรู้ เป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง ส่วนปัฏฐาน แปลได้หลายอย่าง แต่ใน มหาสติปัฏฐานสูตร และ สติปัฏฐานสูตร หมายถึง ความตั้งมั่น, ความแน่วแน่, ความมุ่งมั่น โดยรวมคือเข้าไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ในทางไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณะ โดยไม่มีความยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง ได้แก่

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้กายเป็นฐาน ซึ่งกายในที่นี่หมายถึงประชุม หรือรวม นั่นคือธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ มาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ หญิง ชาย เรา เขา แต่มองแยกเป็น รูปธรรมหนึ่งๆ เห็นความเกิดดับ กายล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และ

เป็นอนัตตา

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้เวทนาเป็นฐาน ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ หญิง ชาย เรา เขาคือไม่มองว่าเรากำลังทุกข์ หรือเรากำลังสุข หรือเราเฉยๆ แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ เวทนาล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้จิตเป็นฐาน เป็นการนำจิตมาระลึกรู้เจตสิกหรือรู้จิตก็ได้ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ หญิง ชาย เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ จิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

ธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้สภาวะธรรมเป็นฐาน ทั้งรูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

สลากภัต หมายถึงอาหารที่ทายกถวายพระตามสลาก คือมีการจับสลาก นับเข้าเป็นเครื่องสังฆทานคือทานที่ถวายโดยไม่เจาะจงผู้รับ

สัญญูญมะ การยับยั้ง , การงดเว้น (จากบาป หรือจากการเบียดเบียน) , การบังคับควบคุมตน

สามัญผล สามัญผล หมายถึง ผลแห่งความเป็นสมณะ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสามัญผลสูตร อันมีตั้งแต่ผลเบื้องต่ำ เช่นพ้นจากการเป็นทาสจนถึงขั้นสูง คือ หลุดพ้นจากอาสวะทั้งมวล หรือมองอีกปริยายหนึ่ง ตีความให้ใช้ได้ทั่วไปทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ สามัญผล อาจหมายถึงผลแห่งความรู้ คือ ไม่รู้เสียเปล่า นำเอาความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ มาปฏิบัติตามให้เกิดความดีงามขึ้นในตน มิใช่เพียงรู้ธรรม กล่าวธรรม แต่ไม่ประพฤติธรรม

สามีจิกรรม การกระทำอันสมควร เรื่องที่ควรทำ

สมณศากยบุตร พระภิกษุซึ่งเป็นนักบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้า

สังเวช สลดใจจากการเห็นสัจธรรมความจริง

สังวรรณนา บรรยายความอย่างพิถีพิถัน

สังคายนา การร้อยกรองแยกแยะธรรมะเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการดำรงรักษาสืบทอดและท่องจำ

สังวาส แปลว่า การอยู่ร่วมกัน, การอยู่ด้วยกัน, ธรรมเป็นเครื่องครองอยู่เสมอกัน

สัปปายะ ที่สบายเหมาะแก่การประกอบกิจทางธรรม

สัปบุรุษ คนดี

สัปปุริสธรรม ธรรมะของคนดี ธรรมะที่ทำให้เป็นคนดี

สัมมัปปธาน สัมมัปปธาน ๔ คือ การมุ่งมั่นทำความชอบ มี ๔ประการ สังวรปทาน คือ เพียรระวังอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น ปหานปทาน คือ เพียรละเลิกอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ภาวนาปทาน คือ เพียรสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น อนุรักขปทาน คือ เพียรรักษา กุศลธรรม ที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมไป

สัมปยุต ประกอบด้วย มีอยู่ด้วย

สายรัดประคน หมายถึง เชือกหรือลวดหนังตีเป็นเกลียวหุ้มผ้าแดง ใช้พันอ้อมลำตัวถัดขาหน้าของช้าง มี ๒ เส้นคู่กัน สำหรับผูกรั้งสัปคับ แหย่ง หรือกูบมิให้โยกเลื่อน

สีมา ขอบเขต เขตแดน

สุขุมาลชาติ มีตระกูลผู้ดี, มีตระกูลสูง, โดยปริยายหมายความว่า มีลักษณะอย่างผู้ดี เช่น เขาเป็นคนสุขุมาลชาติ กิริยามารยาทเรียบร้อย

สุตะ การฟัง การสดับ

อจินไตย แปลว่าสิ่งที่ไม่พึงคิด คือไม่อาจรู้ได้ด้วยการคิด ถ้าขืนจะคิดให้รู้ให้ได้ก็จะกลายเป็นผู้มีส่วนแห่งความเครียดเป็นบ้าเสียสติไป มี ๔ อย่างคือ

๑. พุทธวิสัย คือความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้านั้น เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถที่จะหยั่งถึง เข้าใจได้ว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงรู้ ทรงเห็น ทรงมี

ความสามารถมากมายก่ายกอง ยิ่งกว่ามนุษย์คนธรรมดาสามัญ

๒. ฌานวิสัย คือ เรื่องความสามารถ อันพิเศษกว่ามนุษย์ทั่วไปของผู้ที่ได้ฌาน ซึ่งไม่ใช่เป็นสิ่งที่ปุถุชนคนธรรมดาสามัญจะเข้าใจได้

๓. กรรมวิสัย คือเรื่องของกรรมนั้นเป็นเรื่องสลับซับซ้อน เพราะว่าสรรพสัตว์นั้นเวียนว่ายตายเกิดมานับภพนับชาติไม่ถ้วน ได้สร้างเหตุปัจจัยแห่งกรรมมาสลับซับซ้อน สุดที่คนทั่วไปจะมานึกมาวิเคราะห์ได้ จะรู้ได้ก็เพียงกฎโดยรวมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เท่านั้น

๔. โลกวิสัย คือเรื่องของความเป็นมาของโลกนี้ ว่าโลกนี้เป็นมาอย่างไร เกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีใครเป็นคนสร้างมาหรือเปล่า หรือไม่มีคนสร้าง เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องที่เหนือวิสัยของมนุษย์ที่จะสามารถรู้เห็นได้

สรุปว่า อจินไตย แปลว่าไม่มีประโยชน์ คือรู้ไปก็ไม่มีประโยชน์ รู้ไปก็เท่านั้น เสียสมองเปล่า ๆ ยิ่งคิดไปมากก็จะยิ่งวุ่นวายใจ ไม่ควรคิด ไม่ควรสงสัย

อนัตถะ ไม่มีประโยชน์ ไร้คุณค่า

อเนสนา แสวงหาโดยไม่ชอบ

อนุปุพพวิหารธรรม วิหารธรรม ที่อยู่ของจิตโดยลำดับ ๙ ประการ คือ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ และ สัญญาเวทยิตนิโรธ

อภัพบุคคล คนอาภัพ คนไม่มีสิทธิ์

อภิญญา ๖ แปลว่า ความรู้ยิ่ง หมายถึงปัญญาความรู้ที่สูงเหนือกว่าปกติ เป็นความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นจากการอบรมจิตเจริญปัญญาหรือบำเพ็ญกรรมฐาน อภิญญาในคำวัดหมายถึงคุณสมบัติพิเศษของพระอริยบุคคลซึ่งเป็นเหตุให้มีอิทธิฤทธิ์ต่างๆ มี ๖ อย่าง คือ อิทธิวิธิ แสดงฤทธิ์ได้ เช่น ล่องหนได้ เหาะได้ ดำดินได้ ทิพพโสต มีหูทิพย์ เจโตปริยญาณ กำหนดรู้ใจผู้อื่นได้ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติได้ จุตูปปาตญาณ รู้จุติและกำเนิดของสัตว์ อาสวักขยญาณ รู้การทำอาสวะให้สิ้นไป

อรรถ ความหมายคำอธิบายของเรื่องราวหรือของถ้อยคำ

อริยสัจจะ ๔ มีความจริงอยู่ ๔ ประการคือ การมีอยู่ของทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และ หนทางไปสู่ความดับทุกข์ ความจริงเหล่านี้เรียกว่า อริยสัจ ๔

๑. **ทุกข์** คือ การมีอยู่ของทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ และตายล้วนเป็นทุกข์ ความโศกเศร้าพิรี้พิไรรำพันทุกข์กายทุกข์ใจคับแค้นใจก็เป็นทุกข์

๒. **สมุทัย** คือ เหตุแห่งทุกข์ คือตัณหาความอยาก

๓. **นิโรธ** คือ ความดับทุกข์จะมีได้ด้วยการดับตัณหา

๔. **มรรค** คือ หนทางนำไปสู่ความดับทุกข์ อันได้แก่ อริยมรรค ๘ รวมลงได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

อสทิสทาน คือทานอันยิ่งใหญ่ที่ไม่มีใครทำได้เหมือน ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งจะมีการถวายอสทิสทานครั้งเดียวเท่านั้น และผู้ที่จัดอสทิสทานถวายจะเป็นผู้หญิง ในสมัยของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ผู้ที่จัดแจงอสทิสทานถวายคือ พระนางมัลลิกาเทวีมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล

อสังขตบท พระนิพพาน

อนาวรณญาณ พระญาณอย่างหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือปรีชาญาณที่สามารถหยั่งรู้อะไรอะไร โดยไม่มีอะไรกีดกั้นกำบัง รู้โดยทะลุปรุโปร่ง

อนุปาทิเสสนิพพาน การดับกิเลสพร้อมทั้งดับเบญจขันธ์,พระอรหันต์เมื่อยังมีชีวิตอยู่เรียกว่าได้สอุปาทิเสสนิพพาน คือ ความดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ ครั้นท่านสิ้นชีวิตลง เรียกว่า ได้อนุปาทิเสสนิพพาน คือดับทั้งกิเลสทั้งเบญจขันธ์

อนุปุพพิกถา คำว่า อนุปุพพิกถา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไป มี ๕ คือ ๑. ทานกถา ถ้อยคำที่พรรณนาถึงคุณของทาน ๒. สีลกถา ถ้อยคำที่พรรณนาถึงคุณของศีล ๓. สัคคกถา ถ้อยคำที่พรรณนาสวรรค์ ๔. กามาทีนวกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอาทีนพคือโทษของกาม ๕. เนกขัม-

มานิสังสกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอานิสงส์ของเนกขัมมะ คือ การออกจากกาม.

อนุสัย อนุสัย แปลว่า กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน เรียกว่า อนุสัยกิเลส ก็ได้ หมายถึง กิเลสละเอียดที่ตกตะกอนนอนแนบนิ่งอยู่ในจิต จนบางครั้งทำให้เข้าใจผิดคิดว่าไม่มี จนเมื่อกระทบอารมณ์อย่างแรงจึงแสดงตัวออกมา เหมือนตะกอนที่นอนอยู่ในตุ่มใหญ่ซึ่งมีน้ำใสอยู่ข้างบน พอถูกกวนแรงๆ ตะกอนจึงฟุ้งขึ้นมา อนุสัย มี ๗ อย่างคือ ๑. กามราคะ ความกำหนัดในกาม ๒. ปฏิฆะ ความหงุดหงิดไม่พอใจ ๓. ทิฏฐิ ความเห็นผิด ๔. วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ๕. มานะ ความถือตัว ๖. ภวราคะ ความติดใจในภพ ๗. อวิชชา ความไม่รู้แจ้ง

อังคาส ถวายอาหารพระ, เลี้ยงพระ

อัตถุปปัตติเหตุ เรื่องที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ อันเป็นเหตุให้ได้เป็นโอกาสสั่งสอนแยกแยะแจกแจงในสิ่งที่มีคุณค่าในสิ่งที่เป็นประโยชน์

อันตรกัป คือช่วงอายุที่มนุษย์มีอายุเป็นอสงไขยปีแล้วลดลงมาเรื่อย จนมนุษย์มีอายุสิบปีแล้วอายุเพิ่มขึ้นจนมีอายุได้อสงไขยปี นี่คือหนึ่งอันตรกัปคือหนึ่งรอบอสงไขย

อันเตวาสิก ลูกศิษย์

อัญชลีกรรม การแสดงอาการคารวะ

อาจาระ ความประพฤติอันดีงาม

อาสภิวาจา วาจาที่กล่าวโดยอาจหาญ

อิทธิบาท อิทธิบาท ๔ เป็นศัพท์ในพุทธศาสนา หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย

จิตตะ (ความตั้งใจ) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความเอาจิตฝักใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น

เอตทัคคะ ความเป็นเลิศในแง่ใดแง่หนึ่ง

โอฆสงสาร แปลว่า การวนเวียนอยู่ในภพด้วยอำนาจโอฆกิเลส การท่องเที่ยวอยู่ในโอฆกิเลส (คือ กาม ภพ ทิฏฐิ อวิชชา) หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้ ด้วยอำนาจกิเลสที่เปรียบเสมือนกระแสคลื่นซึ่งท่วมทับครอบงำจิตใจของสัตว์ให้จมอยู่ทุกเมื่อ โอฆสงสาร ใช้เรียกการเวียนตายเวียนเกิดในภพภูมิต่างๆ ของสัตว์โลกที่ยังไม่หมดกิเลสซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่าสังสารวัฏ หรือ วัฏสงสาร

สุญญตวิโมกข์ ความหลุดพ้นโดยการกำหนดอารมณ์ให้เห็นความว่างเปล่าจากความมีตัวมีตน

อนิมิตตวิโมกข์ ความหลุดพ้นโดยการกำหนดอารมณ์ให้เห็นความไม่มีนิมิต เพราะความไม่เที่ยงแตกสลายสิ้น

อัปปณิหิตวิโมกข์ ความหลุดพ้นโดยการกำหนดอารมณ์ให้เห็นความไม่น่ามีไม่น่าเป็น เพราะความเป็นทุกข์ทรมานแสนเข็ญของสังขาร

ของฝากท้ายเล่ม

ท่านสาธุชนทั้งหลายชายหญิง เวลามีปัญหาชีวิตประเดประดังขึ้นมา หรือเวลาประสบความผิดหวังอย่างแรง เวลาถึงคราวอับจนหนทางแก้ปัญหาไม่ตก ไม่รู้จะตัดสินใจเลือกทางชีวิตไปทางใดดี จะเลี้ยวซ้ายหรือจะหันไปทางขวา ในขณะที่เหตุการณ์ต่าง ๆ มาทำให้วุ่นวายใจนั้น อย่าเพิ่งรีบด่วนตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมุทะลุ จะไม่เกิดประโยชน์อะไร มีแต่เสียกับเสีย หรือบางทีก็คิดร้ายทำลายตนเองและผู้อื่น ประชดประชันชีวิตต่าง ๆ นา ๆ แล้วเมื่อเหตุการณ์ผ่านไป จะมานั่งเสียใจว่าไม่น่าทำ

ขอแนะนำท่านสาธุชนทั้งหลายว่า เวลามีเรื่องคับขันทั้งหลายดังที่บรรยายมาข้างต้นเกิดขึ้น ให้หันหลังกลับมานั่งสำรวมจิตสวดมนต์ไหว้พระดีกว่า แล้วจะบังเกิดปัญญาสามารถรู้วิธีแก้ปัญหาได้อย่างอัศจรรย์ใจ เพราะว่า บารมีของพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้าพระสงฆเจ้า และเทวดาทั้งหลาย ท่านจะดลใจให้รู้วิธีแก้ไขให้เจอวิธีที่ดีที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด หรือไม่ท่านก็จะไปชักจูงคนที่เคยมีบุญบารมีเนื่องกับเรามาช่วยเหลือเกื้อหนุน

ถึงแม้ว่าช่วงเวลาที่เรามีปัญหาจะทำให้จิตใจเราฟุ้งซ่านจำบทสวดมนต์ไม่ได้ ก็ให้เอาหนังสือสวดมนต์มาอ่านออกเสียงไป อ่านผิดบ้างถูกบ้างเพราะใจไม่สงบ ก็ยังดีกว่านั่งคิดให้กลุ้มประสาทเสียเปล่า ๆ หรือถ้ามันวุ่นวายจริง ๆ ก็ให้ถือโอกาสออกไปทำบุญไหว้พระไหว้เจดีย์ไหว้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่ห่างไกลบ้านเรามากนัก อธิษฐานขอพรขอบารมีท่านให้รู้วิธีแก้ไขที่ดีที่สุด และก็อย่าตั้งหน้าตั้งตาไปขอท่านอย่างเดียว เอาอะไรไปถวายท่านด้วย เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เตรียมเงินไปหยอดตู้อนุโมทนาที่นั่นด้วยมีกี่ตู้จงหยอดให้ครบทุกตู้ ไม่มีเงินมากก็แลกเหรียญบาทไปหยอดก็ยังดี แต่จงตั้งจิตทำทานด้วยความเคารพ อย่าแสดงอาการเหมือนเอาของไปทิ้ง เพราะว่าการทำบุญโดยเคารพจะช่วยให้เรามีเดชบารมีที่จะแก้ปัญหาชีวิตได้ แต่ถ้าทำบุญโดยไม่เคารพ เราจะไร้เดชบารมีที่จะนำมาแก้ปัญหาตัวเองและคนรอบข้างได้

จงจำไว้ให้มั่น สำเหนียกไว้ในใจว่า เมื่อเจอปัญหาชีวิต จงชนะปัญหาทั้งหลาย

ด้วยความดี อย่าคิดว่าจะไปเอาชนะได้ด้วยความชั่วความเลว ถ้าเอาความเลวไปสู้ จะมีแต่แพ้กับแพ้ เริ่มต้นก็แพ้ใจตัวเอง พ่ายแพ้กิเลสตัวเอง คือกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลงไปแล้ว ต่อไปก็จะไปแพ้คนอื่น พ่ายแพ้ในเกมชีวิต รวมความว่า ถ้าตั้งต้นด้วยความชั่วความเลวแล้ว แพ้หมด จนกระทั่งต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตไป

เมื่อเจอปัญหาชีวิตอับจนหนทางขึ้นมา ขั้นแรกต้องตั้งตนไว้ให้ชอบ ตั้งตนไว้ในความดี ตั้งตนไว้ในทาน ศีล สวดมนต์ภาวนา ไหว้พระ แผ่เมตตา อโหสิ ขอขมา ให้อภัย อุทิศส่วนกุศล กตัญญูรู้คุณคน ตั้งตนไว้ให้ชอบอย่างนี้ให้มั่นคงอยู่เถิด ปัญหาทั้งหลายไม่ว่าใหญ่เพียงใด เราจะสามารถชนะได้ จะสามารถแก้ไข คลี่คลายสลายปัญหาไปได้หมด

ฉะนั้นท้ายหนังสือเล่มนี้จึงรวบรวมคำอธิษฐานดี ๆ มาให้ท่านสาธุชนนำไปใช้ เอาไปอธิษฐานบ่อย ๆ บทไหนชอบและถูกจริต จงเอาไปอธิษฐานทุกวัน ท่องไม่ได้ก็ไม่เป็นไร อ่านไปตามหนังสือ ทำใจให้สบาย แล้วชีวิตของท่านจะดีขึ้นเรื่อย ๆ มีปัญหาอะไรก็จะแก้ไขได้ง่าย ความทุกข์กังวลใจก็จะน้อยลง ปฏิบัติธรรมก็จะบรรลุผลได้เร็ว

ขอให้ท่านสาธุชนจงได้ประโยชน์จากหนังสือทั้งเล่ม และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอให้ได้ประโยชน์จากของฝากท้ายเล่มเถิด

ขออนุโมทนา

พระชุมพล พลปญฺโญ

๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๗

บทปลงสังขาร

มนุษย์เราเอ๋ย	เกิดมาทำไม
นิพพานมีสุข	อยู่ใยมิไป
ตัณหาหน่วงหนัก	หน่วงชักหน่วงไว้
ฉันไปมิได้	ตัณหาผูกพัน
ห่วงนั้นพันผูก	ห่วงลูกห่วงหลาน
ห่วงทรัพย์สินศฤงคาร	จงสละเสียเถิด
จะได้ไปนิพพาน	ข้ามพ้นภพสาม
ยามหนุ่มสาวน้อย	หน้าตาแช่มช้อย
งามแล้วทุกประการ	แก่เฒ่าหนังยาน
แต่ล้วนเครื่องเหม็น	เอ็นใหญ่เก้าร้อย
เอ็นน้อยเก้าพัน	มันมาทำเข็ญ
ให้ร้อนให้เย็น	เมื่อยขบทั้งตัว
ขนคิ้วก็ขาว	นัยน์ตาก็มัว
เส้นผมบนหัว	ดำแล้วกลับหงอก
หน้าตาเว้าวอก	ดูน่าบัดสี
จะลุกก็โอย	จะนั่งก็โอย
เหมือนดอกไม้โรย	ไม่มีเกสร

จะเข้าที่นอน พึงสอนภาวนา

พระอนิจจัง พระอนัตตา

เราท่านเกิดมา รังแต่จะตาย

ผู้ดีเข็ญใจ ก็ตายเหมือนกัน

เงินทองทั้งนั้น มิติดตัวไป

ตายไปเป็นผี ลูกเมียผัวรัก

เขาชักหน้าหนี เขาเหม็นซากผี

เปื่อยเน่าพุพอง หมู่ญาติพี่น้อง

เขาหามเอาไป เขาวางลงไว้

เขานั่งร้องไห้ แล้วกลับคืนมา

อยู่แต่ผู้เดียว ป่าไม้ชายเขียว

เหลียวไม่เห็นใคร เห็นแต่ฝูงแร้ง

เห็นแต่ฝูงกา เห็นแต่ฝูงหมา

ยื้อแย่งกันกิน ดูน่าสมเพช

กระดูกกูเอ๋ย เรี่ยรายแผ่นดิน

แร้งกาหมากิน เอาเป็นอาหาร

เที่ยงคืนสงัด ตื่นขึ้นมินาน

ไม่เห็นลูกหลาน พี่น้องเผ่าพันธุ์

เห็นแต่นกเค้า จับเจ่าเรียงกัน

เห็นแต่นกแสก ร้องแรกแหกขวัญ

เห็นแต่ฝูงผี ร้องไห้หากัน

มนุษย์เราเอ๋ย อย่าหลงนักเลย

ไม่มีแก่นสาร อุตส่าห์ทำบุญ

ค้ำจุนเอาไว้ จะได้ไปสวรรค์

จะได้ทันพระพุทธเจ้า จะได้เข้านิพพาน

อหํ วนฺทามิ สพฺพโส

อหํ วนฺทามิ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ

คาถาเงินล้าน

ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระราชพรหมยาน (ฤาษีลิงดำ)

วัดจันทาราม (ท่าซุง) ต.น้ำซึม อ.เมือง จ.อุทัยธานี

ศิษย์หลวงปู่ปาน วัดบางนมโค อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา

(นะโม ๓ จบ เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ก่อนสวดคาถา)

•**สัมปะจิตฉามิ** (คาถาสนองกลับ หรือ คาถาอภิญญา)

•**นาสังสิโม** (คาถาพญาเต่าเรือน หรือ คาถาพระพุทธกัสสป)

•**พรหมา จะ มหาเทวา สัพเพยักขา ปะรายันติ** (คาถาตัดอุปสรรคลาภที่จะมา)

•**พรหมา จะ มหาเทวา อภิลาภา ภะวันตุเม** (คาถาเงินแสน)

•**มหาปุญโญ มหาลาโภ ภะวันตุเม** (คาถาลาภมาไม่ขาดสาย)

•**มิเตพาหุหะติ** (คาถาเงินล้าน)

•**พุทธะ มะอะอุ นะโมพุทธายะ วิระทะโย วิระโคนายัง วิระหิงสา วิระทาสี วิระทาสา วิระอิตถิโย พุทธัสสะ มานี มามะ พุทธัสสะ สวาโหม** (คาถาพระปัจเจกพุทธเจ้า)

•**สัมปะติจฉามิ** (คาถาเร่งรัดลาภให้ได้เร็วขึ้น)

•**เพ็ง ๆ พา ๆ หา ๆ ฤๅ ๆ** (คาถามหาลาภของโบราณ)

(บูชา ๙ จบ ตัวคาถาต้องว่าทั้งหมด)

คาถานี้เป็นคาถามหาลาภ จะช่วยให้ผู้ที่ท่องด้วยความเคารพมีลาภไม่ขาดแคลนตามสมควรแก่วาสนาบารมี ก่อนจะว่าคาถาให้นึกถึงพระพุทธเจ้าและท่านเจ้าของคาถาด้วยความเคารพก่อน การท่องคาถาจะท่องในอิริยาบถใดหรือเวลาใดก็ได้ ขอเพียงให้ท่องด้วยใจเคารพ ถ้าผู้ท่องมีการให้ทานด้วย จะทำให้คาถาให้ผลดียิ่งขึ้น ถ้าท่องคาถาก่อนให้ทาน ขณะให้ทาน และหลังให้ทานด้วย คาถายิ่งมีพลัง ยิ่งถ้าทำจิตให้เป็นสมาธิขณะท่องด้วยก็ยิ่งดี วันหนึ่งอย่างน้อยให้ท่องคาถา ๙ จบ ถ้ายิ่งท่องมากจบเท่าไหร่ได้ยิ่งดี จะไม่อัตคัดขาดแคลนในสิ่งทั้งปวง รักษาศีล ๕ ด้วยยิ่งดีมากขึ้น

จริยธรรมของพระโพธิสัตว์ ๑๐ ประการ

---

๑. **พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าร่างกายจะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ**
(มีโรคภัยไข้เจ็บเป็นธรรมดา)

๒. **พระโพธิสัตว์ครองชีพโดยไม่ปรารถนาว่าจะไม่มีภยันตราย**
(มีภัยอันตรายเป็นธรรมดา)

๓. **พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าจะไม่มีอุปสรรคในการชำระจิตให้บริสุทธิ์**
(ย่อมมีอุปสรรคเป็นธรรมดา)

๔. **พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าจะไม่มีมารขัดขวางการปฏิบัติภารกิจ**
(จะต้องมีมารมาขัดขวางการปฏิบัติโพธิจิตเป็นธรรมดา)

๕. **พระโพธิสัตว์คิดว่าจะทำงานให้นานที่สุด โดยไม่ปรารถนาจะให้สำเร็จผลเร็ว**
(ปล่อยวางเรื่องกาลเวลา ทำงานเพื่องาน)

๖. **พระโพธิสัตว์คบเพื่อนโดยไม่ปรารถนาว่าจะได้ผลประโยชน์จากเพื่อน**
(รักผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ)

๗. **พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าจะให้คนอื่นตามใจตนเองเสมอไปทุกอย่าง**
(ไม่มีความเห็นแก่ตัว)

๘. **พระโพธิสัตว์ทำความดีกับคนอื่น ไม่ปรารถนาสิ่งตอบแทน**
(ต้องการให้คนอื่นพ้นทุกข์)

๙. **พระโพธิสัตว์เห็นลาภแล้ว ไม่ปรารถนาจะมีหุ้นส่วนด้วย**

(ไม่ปรารถนาในลาภและสรรเสริญ)

๑๐. พระโพธิสัตว์ เมื่อถูกใส่ร้ายป้ายสี ติเตียน นินทาแล้ว ไม่ปรารถนาจะได้โต้ตอบหรือฟ้องร้อง

(การใส่ร้ายป้ายสี ติเตียน นินทา เป็นธรรมดาของโลก)

จริยธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้ เป็นการปฏิบัติธรรมชั้นสูงของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ เรียกว่า “มหาอุปสรรค” ซึ่งถ้าท่านผู้ปฏิบัติธรรม นำมาท่องทุกวัน จะช่วยขัดเกลาจิตใจให้ดีงาม ช่วยให้ง่ายต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน

คำอุทิศส่วนกุศลเวลาบำเพ็ญทาน

อิทัง เม ปุญญัง ผลบุญอันนี้ ที่ข้าพเจ้าได้น้อมถวาย ขอให้เป็นปัจจัย แก่มรรคผลนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ด้วยเทอญ

อิทัง เม ทานัง ผลทานอันนี้ ที่ข้าพเจ้าได้น้อมถวาย ขอให้ถึง แก่ บิดามารดา วงศาคณาญาติ และมิตรสหาย เปรตอสุรกาย เทวดาทั้งหลาย สรรพสัตว์ทั้งหลาย เจ้ากรรมนายเวร พระภูมิเจ้าที่ และบริวารของพระภูมิเจ้าที่ ที่บ้านของข้าพเจ้า ที่ทำงานของข้าพเจ้า ขอให้ได้รับ เอากุศลอันนี้ ที่ข้าพเจ้าได้น้อมถวาย สิ้นกาลนานเทอญ

คำขอขมาลาโทษทั้ง ๓๑ ภูมิ

ของพระอาจารย์จำเนียร สีลเสฏฺโฐ วัดถ้ำเสือ อ.เมือง จ.กระบี่

กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ มโนกรรม ๓ กรรมดีอันใด เป็นบุญกุศล ที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้ว ด้วยกาย วาจา ใจ ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ขอให้ถึง แก่ท่านทั้งหลาย ที่มีภพมีภูมิ มีชาติเป็นแดนเกิด มีชรามรณะ มีจิต มีชีวิต มีวิญญาณ มีขันธสันดาน มีวิบากแห่งกรรม มีการกระทำ เจ้ากรรมนายเวร เจ้าการบัญชี จตุโลกบาลทั้ง ๔ ยมบาล มนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖ พรหม ๒๐ อบายภูมิทั้ง ๔ บัดนี้ข้าพเจ้า ได้สร้างกองการกุศล มีผลทาน ผลศีล ผลภาวนา ผลแผ่เมตตา ขอให้ถึง แก่ท่านทั้งหลาย ที่ข้าพเจ้า ได้ล่วงเกิน ทำกรรมไว้ ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี รู้ก็ดี ไม่รู้ก็ดี ต่อหน้ากันก็ดี ลับหลังกันก็ดี ขอให้ท่านทั้งหลาย จงอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้า ตั้งแต่บัดนี้ เป็นต้นไป อย่ามีเวรภัย เกิดชาติหนึ่งภพใด ขอให้ได้สร้าง แต่กรรมดี สร้างบารมีของตน ให้พ้นภัยพาล ลุล่วงบ่วงมาร ในอนาคตกาล อันใกล้นี้ ด้วยเทอญ

ข้าพเจ้าคิดจะประกอบกิจการอันใด ที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เป็นอัศจรรย์ เหนือมนุษย์ทั้งปวง

คำถอนอธิษฐานที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ

โดย พระชุมพล พลปญฺโญ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๓

อิมัง มิจฉา อะธิษฐานัง ปัจจุทธะรามิ

ทุติยัมปิ อิมัง มิจฉา อะธิษฐานัง ปัจจุทธะรามิ

ตะติยัมปิ อิมัง มิจฉา อะธิษฐานัง ปัจจุทธะรามิ

ข้าพเจ้าขอถอนคำอธิษฐาน ถอนคำสาป ถอนคำแช่ง ที่ข้าพเจ้าได้ตั้งขึ้น ถึงพร้อมแล้ว ด้วยกิเลส ด้วยตัณหา ด้วยอุปาทาน ด้วยราคะ ด้วยโทสะ ด้วยโมหะ ด้วยมานะ ด้วยมิจฉาทิฏฐิ เป็นไปเพื่อความพยาบาทเบียดเบียน สร้างเวรสร้างกรรม ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่ประกอบด้วยวินัย ไม่ประกอบด้วยกุศล ไม่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ประกอบด้วยบารมี ที่ข้าพเจ้าได้อธิษฐานไว้ สาปไว้ แช่งไว้ ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ระลึกได้ก็ดี ระลึกไม่ได้ก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าขออ้างเอาพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระเพลิง แม่พระพาย และเทวดาทั้งหลายทั้งปวง มาเป็นพยาน ว่าข้าพเจ้าขอถอนคำอธิษฐานเหล่านั้น ถอนคำสาปเหล่านั้น ถอนคำแช่งเหล่านั้น ร้อยหน พันหน หมื่นหน แสนหน ล้านหน โกฏิหน ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วยเทอญ

นะถอน โมถอน พุทถอน ธาถอน ยะถอน

นะคลอน โมคลอน พุทคลอน ธาคลอน ยะคลอน

ถอนด้วย นะ โม พุท ธา ยะ

ข้าพเจ้าขอยกโทษ อโหสิกรรม และให้อภัย ในความบกพร่อง ผิดพลาด ของสรรพสัตว์ ทั้งหลายทั้งปวง ทุกชีวิต ทุกจิตวิญญาณ ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อเทอญ

พระชุมพล พลปญฺโญ เขียนเมื่อ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๓

คำอธิษฐานข้างบนนี้ ถ้าใครใช้อธิษฐานทุกวัน จะช่วยลดวิบากกรรมเวรกรรมทางใจลงได้อย่างมาก

พระชุมพล พลปญฺโญ

๔ ตุลาคม ๒๕๔๓

คำแผ่บารมีกุศลมหาอธิษฐาน

โดย พระชุมพล พลปญฺโญ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๔

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมีของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่ ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน จงมาสถิตอยู่เหนือเศียรเกล้าของข้าพเจ้า ขอให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ จงทุกประการเทอญ

บุญกุศลที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญมาในอดีตชาติก็ดี ในปัจจุบันชาติก็ดี และที่จะบำเพ็ญไปจนกว่าที่จะถึงซึ่งพระนิพพานก็ดี ที่จะให้ผลแก่ข้าพเจ้าเพียงใด ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลนั้น ให้แก่จิตวิญญาณทุกดวง ทั้งหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล ขอให้ท่านทั้งหลายจงได้อนุโมทนาในกุศลนั้น และจงพลันบังเกิดเป็นเครื่องสักการะบรรณาการอันเป็นทิพย์ ที่ท่านยินดีพอใจเป็นร้อยเท่าพันทวีที่ท่านต้องการ ขอให้ท่านจงเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธรรมสาร สมบัติ พิพัฒนมงคล สมบูรณ์พูนผล ด้วยลาภ ยศ สุข สรรเสริญ และอธิบดีอันเป็นทิพย์ยิ่งยิ่งขึ้นไป ท่านคิดปรารถนาสิ่งใด ขอจงได้สำเร็จสมความปรารถนาทุกสิ่งทุกประการตลอดเวลา ขอให้ท่านจงสถิตอยู่ในฐานะบิดา มารดา ช่วยบำรุงรักษาข้าพเจ้าซึ่งอยู่ในฐานะลูกสาว-ลูกชาย ให้ปราศจากภัยอันตรายจะมาแผ้วพาน ขอให้เจริญรุ่งเรืองในทุกสิ่งทุกประการ จนกว่าจะเข้าถึงซึ่งพระนิพพานในอนาคตกาลอันใกล้นี้ด้วยเทอญ

อนึ่ง บุญใดที่ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติ ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ขอให้ข้าพเจ้าจงมีส่วนแห่งบุญนั้นจงทุกประการ ขออุทิศบุญจากการอนุโมทนานี้ ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและเทวดาที่รักษาข้าพเจ้า ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่าน ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบ คุณงามความดี ที่ท่านได้ทำแล้ว จงทุกประการเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกินท่านทั้งหลายด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอขมา ขอท่านทั้งหลายจงโปรดเมตตายกโทษอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ

สิ่งใดที่ท่านทั้งหลายได้เคยล่วงเกินข้าพเจ้ามาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ข้าพเจ้าขอยกโทษอโหสิกรรมให้ทั้งหมดทั้งสิ้น

ขออุทิศกุศล ไปกับกระแสเมตตาจิตของท่าน ลูกหลานบริวารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับท่าน จะอยู่ภพใดภูมิใด ขอจงได้รับบุญกุศลจากข้าพเจ้า จงทุกประการเทอญ

ขอท่านทั้งหลายจงช่วยเสริมพลังบารมีแก่ข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าคิดจะประกอบกิจการอันใด ที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้พลันสำเร็จเป็นอัศจรรย์เหนือมนุษย์ทั้งปวงด้วยเทอญ

ขออัญเชิญพระศรีอาริย์ เจ้าแม่กวนอิม พระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ พระอรหันต์จี้กงเซียนทั้งแปด พระอิศวรนารายณ์ พระอินทร์ พระพรหม พระยม พระกาล ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระเพลิง แม่พระพาย พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เทวดาทั้งหลาย นายนิริยบาลทั้งหลาย ท่านผู้มีตาทิพย์ หูทิพย์ ใจทิพย์ทั้งหลาย ท่านผู้มีวิชชาอภิญญา ปฏิสัมภิทาทั้งหลาย จงมารับเอาส่วนกุศล และเป็นพยานในการสร้างกุศลและอุทิศส่วนกุศล พร้อมทั้งนำข่าวคำอธิษฐานของข้าพเจ้า ไปบอกกล่าวแก่สรรพสัตว์ให้รู้ทั่วหน้ากันทุกภูมิทุกชั้น และช่วยทำคำอธิษฐานนั้นให้เป็นจริงด้วยเทอญ

(คำแผ่บารมีกุศลมหาอธิษฐานนี้ ถ้าใครใช้อธิษฐานทุกวันจะช่วยเสริมบารมีให้สำเร็จผลดังใจปรารถนาทุกประการ)

(ไม่สงวนลิขสิทธิ์ เอาไปพิมพ์เผยแพร่ได้)

คำอธิษฐานเพื่อพ้นทุกข์โทษเวรภัย

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๗

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยกระทำไปโดยไม่สมควรแก่ศักดิ์ศรีและฐานะ กระทำไปโดยไม่ละอายต่อบาป ไม่เกรงกลัวต่อบาป

ได้เคยหักหลังทรยศ คดโกง ต่อท่านผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณ ต่อท่านผู้มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี จริงใจ ต่อข้าพเจ้า

ได้เคยลบหลู่ล่วงเกิน ต่อท่านผู้มีคุณธรรมอันสูงส่ง เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี หรือเพราะความเย่อหยิ่งถือดี ยกตนข่มท่าน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี

บัดนี้ข้าพเจ้าสำนึกผิดแล้ว ข้าพเจ้ายอมรับผิดแล้ว ข้าพเจ้าขอส่งจิตไปกราบแทบเท้า ขอขมาขอลาโทษ ต่อทุกท่าน ที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน มาแล้วทั้งหลาย

ขอพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ได้โปรดเมตตามาเป็นพยาน ในการขอขมาขอลาโทษ ณ กาลครั้งนี้ด้วยเทอญ

ขอให้ข้าพเจ้า พ้นจากทุกข์โทษเวรภัยทั้งปวง พ้นจากเคราะห์กรรมทั้งปวง พ้นจากคำสาปแช่งทั้งปวง พ้นจากโรคประสาททั้งปวง พ้นจากความเดือดร้อนกระวนกระวายใจทั้งปวง ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วยเทอญ

คำประกาศโทษตน

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

ข้าพเจ้าขอป่าวประกาศโทษตนต่อเทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายทั้งปวง

อันตัวข้าพเจ้านี้ ได้มีความเคารพต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า ว่าเป็นสรณะที่พึ่งอันสูงสุดมานานแล้ว แต่มีความชั่วที่ยังแก้ไขไม่หมดอยู่หลายข้อ และมีความดีที่ยังทำไม่ลุล่วงอยู่หลายประการ ถือว่าเป็นข้อบกพร่องของข้าพเจ้าอย่างยิ่ง

ข้าพเจ้าขอกราบขอขมาขอลาโทษต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า และเทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายทั้งปวง มา ณ โอกาสนี้

ขอให้เทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายทั้งปวง จงโปรดเมตตา ยกโทษ อโหสิกรรม ให้อภัย และช่วยเหลือข้าพเจ้า ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อเทอญ

(คำประกาศโทษตนนี้ ใครใช้อธิษฐานทุกวันจะทำให้จิตใจผ่องใสเจริญก้าวหน้าในทางธรรมเป็นที่รักแก่เทวดาทั้งหลายทั้งปวง)

คำอธิษฐานเพื่อเจริญธรรม

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๗

ความผิดพลาดใด ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ก่อไว้ ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี แล้วดื้อด้านไม่ยอมรับ หรือปั้นโยนบาปไปให้ผู้อื่น ต้องรับโทษเดือดร้อนแทน ที่ข้าพเจ้าระลึกได้ก็ดี ระลึกไม่ได้ก็ดี

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้บังเกิดความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาปเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าขอยอมรับสำนึกผิด ตั้งจิตขอขมา ต่อหน้าพระพุทธ ต่อหน้าพระธรรม ต่อหน้าพระสงฆ์ ต่อหน้าพระโพธิสัตว์ทุกองค์ ต่อหน้าเทวดาทั้งหลาย ต่อหน้าจิตวิญญาณทุกดวง

ขอแสดงอาการ ละพยศ ลดมานะ ละทิฏฐิ ขอสำนึกผิดในบาปกรรมที่ทำมา ต่อไปนี้จะตั้งตา ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตให้ขาวรอบ เชื่อฟังพระพุทธเจ้า เคารพพระธรรม เดินตามพระอริยสงฆ์

ขอให้ข้าพเจ้าพ้นจากทุกข์โทษเวรภัย พ้นจากเสนียดจัญไร ข้าพเจ้าจะสร้างกุศลอันใด ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เจริญก้าวหน้าในเส้นทางนิพพาน คุณธรรมทุกประการจงบังเกิดขึ้นในใจข้าพเจ้า ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วย เทอญ

(คำอธิษฐานเพื่อเจริญธรรมนี้ ใครใช้อธิษฐานทุกวัน จะช่วยให้จิตใจเบิกบาน ไม่เศร้าหมอง เจริญก้าวหน้าในทางธรรม)

คาถาเชื่อมจิตกับพระโพธิสัตว์ทุกองค์

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ๑๓ กันยายน ๒๕๔๘

ตั้งเครื่องสักการะขึ้นมา (คำว่าเครื่องสักการะนั้นอาจเป็นธูปเทียนหรือดอกไม้หรือพวงมาลัยหรือน้ำหนึ่งแก้วก็ได้ ถ้าไม่มีอะไรเลยให้เอาดวงจิตที่อ่อนน้อมเป็นเครื่องสักการะ ขอเพียงให้ทำด้วยความเคารพ เอาใจเป็นใหญ่) จากนั้นอธิษฐานดังนี้

เครื่องสักการะนี้ ข้าพเจ้าขอประดิษฐาน เพื่อถวายเป็นเกียรติแก่ พระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระศรีอาริยเมตไตรยโพธิสัตว์และบริวาร พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์และบริวาร พระกษิติครรภ์โพธิสัตว์และบริวาร (อาจเพิ่มพระโพธิสัตว์ที่เราเคารพเป็นพิเศษไปอีกได้ตามสะดวกและตามศรัทธา เช่นหลวงปู่ทวดวัดช้างให้และบริวาร หลวงพ่อปานวัดบางนมโคและบริวาร ครูบาศรีวิชัยและบริวารเป็นต้นก็ได้)

บุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาในอดีตชาติก็ดีปัจจุบันชาติก็ดี ที่จะให้ผลแก่ข้าพเจ้าเพียงไร ข้าพเจ้าขออุทิศกุศลนั้น ให้แก่พระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวง จงทุกประการเทอญ

อนึ่งบุญใดที่พระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวง ได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติ ข้าพเจ้าขอกราบอนุโมทนา ขอให้ข้าพเจ้า จงมีส่วนแห่งบุญนั้น จงทุกประการ ขออุทิศบุญจากการอนุโมทนานี้ ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและเทวดาที่รักษาข้าพเจ้า ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่าน ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบ คุณงามความดี ที่ท่านได้ทำแล้ว จงทุกประการเทอญ

สิ่งใดข้าพเจ้า ได้เคยล่วงเกินท่านทั้งหลาย ด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอขมา ขอท่านจงโปรดเมตตา ยกโทษอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ

สิ่งใดที่ท่านได้เคยล่วงเกินข้าพเจ้า มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ข้าพเจ้าขอปวารณาให้เป็นอโหสิกรรมทั้งหมดทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าขออุทิศกุศล ไปกับกระแสเมตตาจิต ของพระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวง สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงทั้งหมื่นโลกธาตุแสนโกฏิจักรวาลอนันตจักรวาล จงมีส่วนแห่งกุศล ที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาจงทุกประการเทอญ

ข้าพเจ้าขอพรว่า เมื่อใดที่ข้าพเจ้า อุทิศกุศล แผ่เมตตา และอธิษฐานจิต ขอให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ คล้ายประหนึ่งว่า ท่านทั้งหลายได้โปรดเมตตาบันดาลให้เป็นไปด้วยเทอญ

(การเชื่อมจิตกับพระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวงหมายถึงเราได้ทำการผูกมิตรกับท่านผู้ที่อยู่ในสายการสร้างบารมีทั้งหมดทั้งสิ้นเลย ฉะนั้นคาถาเชื่อมจิตกับพระโพธิสัตว์ทุกองค์นี้ ถ้าใครใช้ทุกวันจะทำให้ผู้นั้นมีจิตพิเศษกว่าคนธรรมดาทั่วไป เวลาอธิษฐานอะไร ถ้าไม่ผิดทำนองคลองธรรม จะสัมฤทธิ์ผลง่ายกว่าคนทั้งหลาย เวลาประกอบกิจการอันเป็นกุศลที่อยู่ในขอบข่ายการสร้างบารมีก็จะสำเร็จง่าย เพราะพระ-โพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวงจะมาช่วย)

คำแผ่เมตตา ๖ ทิศ

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ใน**ทิศเบื้องหน้า** จงเป็นสุขเถิด จงพ้นทุกข์เถิด จงมีส่วนแห่งกุศล ที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วด้วยดี ในกาลทุกเมื่อเถิด

(เปลี่ยน **ทิศเบื้องหน้า** เป็น **ทิศเบื้องขวา, ทิศเบื้องหลัง, ทิศเบื้องซ้าย, ทิศเบื้องล่าง** และ **ทิศเบื้องบน** ตามลำดับ เพื่อให้ครบ ๖ ทิศ)

ขอกระแสแห่งความอ่อนน้อมถ่อมตน และกระแสเมตตาจิตของข้าพเจ้า จงแผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณดวงใดสัมผัสกระแสนี้ ขอให้มีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วจงทุกประการ จิตวิญญาณดวงใดที่รู้แล้ว ขอจงอนุโมทนาเองเถิด จิตวิญญาณดวงใดที่ยังไม่รู้ ขอให้เทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายจงบอกจิตวิญญาณเหล่านั้นให้รู้ เพราะเหตุที่ได้อนุโมทนา ในกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญ จิตวิญญาณเหล่านั้นจงเป็นสุข พ้นทุกข์ทั้งปวง ความปรารถนาที่ดีงามของจิตวิญญาณเหล่านั้นจงเต็มรอบบริบูรณ์ทุกประการด้วยเถิด

เทวดาผู้ทรงเกียรติองค์ใดที่นำกระแสจิตของข้าพเจ้าไปปรากฏในที่ต่าง ๆ ขอให้มีส่วนในบุญของข้าพเจ้าจงทุกประการ

คำอธิษฐานที่พุทธคยา

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ตุลาคม ๒๕๕๐

ขอให้ข้าพเจ้าได้รู้แจ้งแทงตลอดบรรลุเข้าถึงตามในสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แจ้งที่โพธิมณฑล

ขอให้ข้าพเจ้ามีบารมียิ่งใหญ่ถึงพร้อมด้วยทรัพย์ สุขภาพ ปัญญา อภิญญา คุณธรรมและบริวาร เพื่อที่จะสืบพระศาสนาของพระโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าคิดประกอบในกิจอันเป็นกุศล ขอให้เทวดาและมนุษย์ทั้งปวงช่วยเกื้อหนุนและโอนอ่อนผ่อนตามอุปถัมภ์ค้ำชูให้กิจการนั้นสำเร็จเป็นอัศจรรย์

ขอให้จิตของข้าพเจ้าใกล้ชิดกับพระพุทธคุณเป็นที่ยิ่งจนสามารถเข้าถึงคุณธรรมอันพิเศษทั้งปวงอันเป็นส่วน วิชชา อภิญญา ปฏิสัมภิทา และ โลกุตระ ด้วยวิธีการเพียงแค่ระลึกถึงพระพุทธคุณด้วยความเคารพ

ขอให้เทวดาที่เป็นฝ่ายสัมมาทิฏฐิและฝ่ายอริยะทั้งหลายจงรับรู้จิตที่มีความศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่ยิ่งของข้าพเจ้าและมาให้ความเมตตาเอ็นดูคุ้มครองรักษาช่วยเหลือเกื้อหนุนให้ข้าพเจ้าปราศจากภัยอันตรายและมีความเจริญรุ่งเรืองในทิศทางที่บัณฑิตปรารถนาในกาลทุกเมื่อ

ขอให้ข้าพเจ้าได้ตาทิพย์หูทิพย์และเจโตปริยญาณ สามารถระลึกชาติแต่หนหลังมีญาณรอบรู้เหตุการณ์ทั้งปวง ได้มโนมยิทธิ สามารถหยั่งรู้ความคิดคน ขอให้รู้อดีตอนาคตปัจจุบัน รู้กรรมของสัตว์ รู้ภพภูมิทั้งปวง ขอให้หมดอวิชชาตัณหาอุปาทานและอกุศลกรรม สำเร็จอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ วิโมกข์ ๘ พ้นทุกข์พ้นโศกพ้นโรคพ้นภัยพ้นเคราะห์เสนียดจัญไรปราศจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าคิดจะให้ทานขออย่าได้ขาดแคลนซึ่งไทยธรรม

ผู้ใดอธิษฐานจิตถึงข้าพเจ้า ขอให้ได้รับการช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณี

ผู้ใดคิดถึงข้าพเจ้าหรือเข้าใกล้ข้าพเจ้าขอให้หมดความทุกข์ความกระวนกระวายใจ ขอให้เป็นสุขสงบใจ

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าอุทิศกุศล แผ่เมตตา และอธิษฐานจิต ขอให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์และถึงทุกคนที่ข้าพเจ้าตั้งใจประสงค์

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าตั้งจิตอธิษฐานอันประกอบด้วยธรรม ขอให้เทวดาทั้งหลายไม่สามารถเพิกเฉยต่อคำอธิษฐานอันเป็นธรรมนั้นได้

ขอให้ข้าพเจ้าชนะมารชนะอุปสรรคทั้งปวงในกาลทุกเมื่อ

ขอให้ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ขึ้นชื่อว่าการเกิดอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าอีกเลย ตายจากชาตินี้ขอให้เข้าถึงพระนิพพานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป

ขอให้ข้าพเจ้าเจริญในพรหมจรรย์ เจริญในพระพุทธศาสนา แตกฉานก้าวหน้าในทางธรรม ขอให้ดับทุกข์ทั้งปวงสิ้นลงในอนาคตอันใกล้นี้

ขอให้มีโอกาสพบบัณฑิต ครูบาอาจารย์ และสหธรรมิก ที่เป็นอริยะหรือที่เป็นพระขีณาสพ พร้อมทั้งได้รับการเกื้อหนุนในเส้นทางไปสู่นิพพาน

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าคิดประกอบกิจการอันเป็นกุศลเป็นธรรม ขออย่าได้มีใครมาขัด-ขวาง

ขอให้ข้าพเจ้าได้บริวารที่ซื่อสัตย์จงรักภักดี ไม่หักหลังทรยศคดโกงและถึงพร้อมด้วยคุณธรรม

ที่ใดที่ข้าพเจ้าแผ่กระแสเมตตาจิตไป ขอให้ที่นั้นสงบร่มเย็นเป็นสันติสุข

ขอให้ข้าพเจ้ามีลาภ มีความสามารถ มีอำนาจ มีเดช ที่จะตอบแทนบุญคุณพระ-ศาสนา บุพการีชน ครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณ และญาติมิตรบริวารที่ซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อข้าพเจ้า

ผู้ใดที่ระลึกถึงข้าพเจ้าด้วยความเคารพขอให้ผู้นั้นจงเข้าสู่อริยมรรค อริยผลได้อย่างง่ายดาย

ข้าพเจ้าอยู่ที่ใดขอให้ที่นั้นเป็นมงคลสถานสำหรับการบำเพ็ญทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา และเข้าถึงธรรมได้อย่างง่ายดาย หรือแม้แต่ว่า ผม ขน เล็บ ฟัน กระดูก ของข้าพเจ้าประดิษฐานในที่ใด ขอให้สถานที่นั้นเป็นมงคลสถานของผู้ใฝ่ธรรมด้วย

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าแผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศล ขอให้กระแสเมตตาและคำอธิษฐานจิตอุทิศกุศลของข้าพเจ้า จงแผ่ไปตลอดอนันตจักรวาล ถ้าหากไม่มีกรรมมาขวางกั้นแล้ว ขอให้จิตวิญญาณทั้งหลายสามารถรับกระแสเมตตาและส่วนบุญของข้าพเจ้าได้ไม่ว่าจะอยู่ในจักรวาลอาณาเขตใดก็ตาม

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าอธิษฐานจิตในเรื่องที่เป็นกุศลแล้ว ขอให้เทวดาที่เป็นสัมมาทิฏฐิทั้งหลายมาเกื้อหนุนให้คำอธิษฐานนั้นสำเร็จเป็นอัศจรรย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

บุคคลใดที่ช่วยเหลือเกื้อกูลข้าพเจ้าขอให้เขาผู้นั้นได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลจากเทวดาทั้งหลาย

ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากภัยอันตรายต่อการปฏิบัติธรรม ทั้งภัยที่เกิดจากภายนอกและภัยที่เกิดจากภายใน

บุคคลใดระลึกนึกถึงข้าพเจ้า ขอให้ผู้นั้นเกิดศรัทธาคิดบริจาคทานในพระพุทธศาสนา คิดรักษาศีล คิดประพฤติธรรม

บุคคลผู้ใดที่ไม่เป็นอาภัพพบุคคล ที่มีความเคารพศรัทธาและประพฤติตามโอวาทของข้าพเจ้าอย่างจริงจังไม่ลังเล ขอให้เขาเหล่านั้นได้ดวงตาเห็นธรรมอย่างง่ายดาย

ขอให้กระแสจิตและวาจาสุภาษิตของข้าพเจ้าสามารถช่วยให้คนเข้าถึงธรรมได้ง่ายดายยิ่งขึ้น

วันใดที่ข้าพเจ้าดับขันธ์ ขอให้บังเกิดธรรมสังเวชแก่สรรพสัตว์จำนวนมากมายและจงเป็นเหตุให้สัตว์เหล่านั้นเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและได้เข้าสู่ธรรมขั้นสูงในกาลต่อไป

ธรรมะใดที่ข้าพเจ้าเขียน บันทึก แสดงไว้ ขอให้ธรรมะเหล่านั้นได้รับการเผยแพร่สืบทอดต่อไปอีกอย่างน้อย ๕๐๐ ปี นับจากวันที่ข้าพเจ้าดับขันธ์ ขอให้เรื่องราวของข้าพเจ้าและธรรมะที่ข้าพเจ้าแสดงไว้จงเป็นปัจจัยให้สัตว์จำนวนมากเข้าถึงพระไตรสรณาคมน์และโลกุตตรธรรม

สถานที่ใดที่ ผม ขน เล็บ ฟัน กระดูกของข้าพเจ้าประดิษฐานอยู่ ขอให้ที่นั้นไม่มีผู้อดอยากขาดแคลน บุคคลใดที่เคารพบูชา จงเจริญด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และคุณธรรมทั้งปวง

เทวดาองค์ใดที่ช่วยทำให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ขอให้มีส่วนกุศลทั้งปวงของข้าพเจ้า ขอให้เจริญด้วยทิพยสมบัติ ได้เข้าสู่สุคติภูมิที่ละเอียดยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงนิพพาน

(พระชุมพล พลปญฺโญ เขียนคำอธิษฐานนี้เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๕๐ ตามคำขอของลูกศิษย์ที่อยากมีตัวอย่างคำอธิษฐานที่จะได้นำไปปรับปรุงเนื้อหาและถ้อยคำ เพื่อนำไปใช้ตามความต้องการและศรัทธาของแต่ละคน จึงได้จินตนาการเขียนตัวอย่างมาให้ดู ส่วนใครอยากจะอธิษฐานเรื่องอะไรแบบไหนอย่างไร ก็เป็นสิทธิที่แต่ละบุคคลจะทำได้ทั้งนั้น ถ้าไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน)

คำอธิษฐานย้ายบัญชีทองคำ

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๕๒

(ตั้งเครื่องสักการะต่อหน้าพระพุทธรูป เครื่องสักการะนี้อาจจะเป็นบายศรีหรือดอกไม้ธูปเทียนเท่าที่พอจะจัดหาได้ ถ้าไม่มีอะไรเลยก็ตั้งน้ำบริสุทธิ์ขึ้นมาสักแก้ว ให้ตั้งใจเอาเจตนากุศลเป็นสำคัญ)

(คำบูชาครู)

ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมสักการะครูบาอาจารย์เจ้าทั้งหลาย อันมีสมเด็จพระพุทธเจ้าทุกพระองค์เป็นอาทิ ในฐานะพระบรมครูของโลกธาตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าองค์ปฐมบรมครู ขอกราบอาราธนาอัญเชิญพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย มาประสิทธิเหนือเกล้าเหนือเกศของข้าพเจ้า ที่จะดำเนินมงคลพิธีให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ และข้าพเจ้าขอสักการะครูบาอาจารย์ของข้าพเจ้าทุกภพทุกชาติ ครูบาอาจารย์ที่ช่วยให้ข้าพเจ้าแตกฉานในสรรพวิชาการ ครูบาอาจารย์ที่สอนวิชาการที่ไม่เป็นโทษ ขอจงโปรดเมตตาถ่อมองค์ลงมารับการสักการะบูชาครูบาอาจารย์ของข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งความอ่อนน้อมถ่อมตนและความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์นี้ ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายประกอบมงคลพิธี ได้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของข้าพเจ้าทั้งหลาย ด้วยเดชแห่งบารมีของครูบาอาจารย์เจ้าทั้งหลาย เมตตาบันดาลให้เป็นไปในกาลทุกเมื่อเทอญ

เครื่องสักการะทั้งหลายเหล่านี้ ข้าพเจ้าขอตั้งเพื่อเป็นเกียรติแก่ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระอริยสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ ท่านผู้มีพระคุณทุกท่าน ขอท่านจงโปรดเมตตาถ่อมองค์ลงมารับการบูชาสักการะเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข เพื่อมงคลชีวิต เพื่อความเจริญก้าวหน้า ในการปฏิบัติธรรมของข้าพเจ้า ตลอดสิ้นกาลนานจนกว่าจะถึงพระนิพพาน ในอนาคตกาล อันใกล้นี้ด้วยเทอญ

(บทบวงสรวงท้าวมหาราชทั้ง ๔)

ปุริมัญจะ ทิสัง ราชา ธะตะรัฏโฐ ปะสาสะติ
คันธัพพานัง อาธิปะติ มะหาราชา ยะสัสสิ โส

ปุตตาปิ ตัสสะ พะหะโว อินทะนามา มะหัพพะลา

อิทธิมันโต ชุติมันโต วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

โมทะมานา อัฏฐังสุ

ทักขินัญจะ ทิสัง ราชา วิรุฬโห ตัปปะสาสะติ

กุมภัณฑานัง อาธิปะติ มะหาราชา ยะสัสสิ โส

ปุตตาปิ ตัสสะ พะหะโว อินทะนามา มะหัพพะลา

อิทธิมันโต ชุติมันโต วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

โมทะมานา อัฏฐังสุ

ปัจฉิมัญจะ ทิสัง ราชา วิรูปักโข ปะสาสะติ

นาคานัง อาธิปะติ มะหาราชา ยะสัสสิ โส

ปุตตาปิ ตัสสะ พะหะโว อินทะนามา มะหัพพะลา

อิทธิมันโต ชุติมันโต วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

โมทะมานา อัฏฐังสุ

อุตตะรัญจะ ทิสัง ราชา กุเวโร ตัปปะสาสะติ

ยักขานัง อาธิปะติ มะหาราชา ยะสัสสิ โส

ปุตตาปิ ตัสสะ พะหะโว อินทะนามา มะหัพพะลา

อิทธิมันโต ชุติมันโต วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

โมทะมานา อัฏฐังสุ

ปุริมะทิสัง ธะตะรัฏโฐ ทักขิเณนะ วิรุฬหะโก

ปัจฉิเมนะ วิรูปักโข กุเวโร อุตตะรัง ทิสัง

จัตตาโร เต มะหาราชา สะมันตา จะตุโร ทิสา

ทัททัลละมานา อัฏฐังสุ

(บทชุมนุมเทวดา)

สัคเค กาเม จะ รูเป คิริสิคะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมาเน ทีเป รัฏเฐ จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภุมมา จายันตุ เทวา ชะละถะละวิสะเม ยักขะ-คันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุ ฯ ธัมมัสสะ -วะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฯ

ข้าพเจ้าขอตั้งคารวจิตและกัลยาณจิต แก่เทวดาผู้ทรงคุณและบริวารผู้ทรงเกียรติทั้งหลายทั้งปวง บุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี และที่จะบำเพ็ญไปจนกว่าที่จะถึงซึ่งพระนิพพานก็ดี ที่จะให้ผลแก่ข้าพเจ้าเพียงไร ขอถวายแก่ท่านทั้งหลายที่มาในมงคลพิธีนี้อย่างเต็มที่จงทุกประการ ขอให้ท่านจงได้อนุโมทนาในกุศลนั้น และจงพลันบังเกิดเป็นเครื่องสักการะบรรณาการอันเป็นทิพย์ ที่ท่านยินดีพอใจเป็นร้อยเท่าพันทวีที่ท่านต้องการ ขอท่านจงเจริญในภูมิทิพย์ภูมิธรรมของท่านยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยเทอญ

อนึ่ง บุญใดที่ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติ ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ขอให้ข้าพเจ้าจงมีส่วนแห่งบุญนั้นจงทุกประการ ขออุทิศบุญจากการอนุโมทนานี้ ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและเทวดาที่รักษาข้าพเจ้า ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่าน ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบคุณงามความดีที่ท่านบำเพ็ญมาแล้วด้วยดีในกาลทุกเมื่อด้วยเทอญ ข้าพเจ้าขอฝากฝังท่านไว้ต่อเทวสมาคมและเทวสภาที่ท่านเกี่ยวข้อง เมื่อใดที่ท่านเข้าไปสู่เทวสมาคมและเทวสภานั้น ๆ ขอให้ท่านจงได้รับที่นั่งอันมีเกียรติ การต้อนรับอันมีเกียรติ การเชื้อเชิญอันมีเกียรติ ในเทวสมาคมและเทวสภานั้น ๆ ทุกครั้งไป เทวดาองค์ใดที่เมตตาทำตามคำขอร้องของข้าพเจ้า ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าเคยล่วงเกินท่านทั้งหลายด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอขมา ขอท่านจงโปรดเมตตายกโทษอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ

สิ่งใดในการเวียนว่ายตายเกิด ท่านทั้งหลายเคยล่วงเกินข้าพเจ้ามาในภพใดชาติ

ใด ข้าพเจ้าขอปวารณาให้เป็นอโหสิกรรมทั้งหมดทั้งสิ้น ขอกรรมอันนั้นอย่าได้ไปเบียดเบียนบีฑาท่าน ในกรณีใด ๆ ต่อไปอีกเลย

ขออุทิศกุศลไปกับกระแสเมตตาจิตของท่าน ลูกหลานบริวารและผู้เกี่ยวข้องของท่านจะอยู่ภพใดภูมิใด ข้าพเจ้าขออุทิศบุญ ไปกับกระแสเมตตาจิตของท่านไปถึงเขาเหล่านั้น ขอลูกหลานบริวารและผู้เกี่ยวข้องของท่านจงได้รับส่วนบุญจากข้าพเจ้าอย่างเต็มที่ ขอท่านทั้งหลายจงอยู่ดีมีสุขพร้อมด้วยลูกหลานบริวารและผู้เกี่ยวข้องพร้อมหน้าพร้อมตา อยู่ดีมีสุข เจริญทั่วหน้าในภูมิทิพย์ภูมิธรรมของท่านยิ่ง ๆ ขึ้นไปในกาลทุกเมื่อเทอญ

ข้าพเจ้าขอตั้งเครื่องสักการะนี้เพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านผู้บำเพ็ญทานทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญศีลทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญภาวนาทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญบารมีทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญความดีทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญกุศลจิตทุกท่าน ขออนุโมทนาในบุญกุศลของท่านผู้บำเพ็ญทาน ผู้บำเพ็ญศีล ผู้บำเพ็ญภาวนา ผู้บำเพ็ญบารมี ท่านผู้บำเพ็ญความดี ท่านผู้บำเพ็ญกุศลจิตทุกท่าน ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่านไปตลอดหมื่นโลกธาตุแสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงมาชื่นชมยินดีอนุโมทนาต่อจิตวิญญาณผู้สร้างบารมีสร้างความดีในโลกธาตุทั้งปวงในกาลทุกเมื่อเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยผิดพลาดบกพร่องต่อทานทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการสร้างบารมีทั้งปวง ต่อการสร้างความดีทั้งปวง ต่อการสร้างกุศลจิตทั้งปวง ข้าพเจ้าขอตั้งจิตด้วยความเจียมตัวเจียมตน แสดงการกราบขอขมาขอลาโทษ ต่อความบกพร่องของข้าพเจ้าต่อทานทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อภาวนาทั้งปวง ต่อบารมีทั้งปวง ต่อความดีทั้งปวง ต่อกุศลจิตทั้งปวง ต่อไปข้าพเจ้าจะตั้งจิตวิญญาณของข้าพเจ้าให้เป็นผู้เกรงอกเกรงใจ ยำเกรง ต่อทานทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อภาวนาทั้งปวง ต่อบารมีทั้งปวง ต่อความดีทั้งปวง ต่อกุศลจิตทั้งปวง และข้าพเจ้าจะตั้งจิตเคารพยำเกรงต่อท่านผู้บำเพ็ญทานทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญศีลทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญบารมีทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญความดีทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญกุศลจิตทั้งปวง

พระศาสดาตรัสว่า บุคคลใดบำเพ็ญทานและสร้างบารมีโดยเคารพ จะได้อานิสงส์ยิ่งใหญ่กว่าผู้ที่สร้างโดยไม่เคารพ วันนี้ข้าพเจ้าได้มาตั้งเครื่องสักการะแสดง

สามีจิกรรม ต่อการบำเพ็ญทานทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญบารมีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญความดีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญกุศลจิตทั้งปวง

ขอให้เทวดาทั้งหลาย จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะเป็นผู้บำเพ็ญทานด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญศีลด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญภาวนาด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญบารมีด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญความดีด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญกุศลจิตด้วยจิตเคารพ ข้าพเจ้าจะน้อมจิตยำเกรงต่อความดีทั้งปวง สิ่งใดที่ข้าพเจ้าเคยล่วงเกินต่อความดี ต่อคนดีทั้งปวง มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี หรือข้าพเจ้าเคยล่วงเกินบุคคลใด ๆ ผู้มีเจตนาในการสร้างบารมีในภพชาติใด ๆ

ข้าพเจ้าขอตั้งความอ่อนน้อมถ่อมตัว ขอยอมรับสำนึกผิด ตั้งจิตขอขมา ต่อหน้าพระพุทธ ต่อหน้าพระธรรม ต่อหน้าพระสงฆ์ ต่อหน้าพระโพธิสัตว์ทุกองค์ ต่อหน้าเทวดาทั้งหลาย ต่อหน้าจิตวิญญาณทุกดวง ขอแสดงอาการละพยศ ลดมานะ ละทิฏฐิสำนึกผิดในบาปกรรมที่ทำมา ต่อไปนี้จะตั้งตา ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตให้ขาวรอบ เชื่อฟังพระพุทธเจ้า เคารพพระธรรม เดินตามพระอริยสงฆ์ ขอให้ข้าพเจ้าพ้นจากทุกข์โทษเวรภัย พ้นจากเสนียดจัญไร ข้าพเจ้าจะสร้างกุศลอันใด ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เจริญก้าวหน้าในเส้นทางนิพพาน คุณธรรมทุกประการ จงบังเกิดขึ้นในใจของข้าพเจ้า ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วยเทอญ

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งจิตเคารพต่อทานทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการสร้างบารมีทั้งปวง ต่อการสร้างความดีทั้งปวง ต่อการสร้างกุศลจิตทั้งปวง และได้ขอขมาลาโทษต่อความบกพร่องที่ข้าพเจ้าเคยมีต่อการบำเพ็ญทานทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญบารมีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญความดีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญกุศลจิตทั้งปวงแล้ว ข้าพเจ้าขอประกาศต่อเทวดาทั้งหลาย ขอให้ท่านจงนำข่าวสาร ไปบอกนายบัญชีที่จดจารึกคุณความดีของข้าพเจ้าในอดีตกาล ถ้าในอดีตกาล ข้าพเจ้าเคยให้ทานโดยไม่เคารพ รักษาศีลโดยไม่เคารพ บำเพ็ญภาวนาโดยไม่เคารพ สร้างบารมีโดยไม่เคารพ สร้างความดีโดยไม่เคารพ สร้างกุศลจิตโดยไม่เคารพ บัดนี้ข้าพเจ้าได้สำนึกผิดและตั้งจิตกราบขอขมาขอลาโทษแล้ว ขอนายบัญชีทั้งหลายจงเปลี่ยนการจารึกบุญของข้าพเจ้าในอดีตที่ทำโดยไม่เคารพที่จารึกเอาไว้ในบัญชีชั้นรอง ขอนายบัญชีทั้งหลายจงเปลี่ยนการจารึกบุญนั้นไปสู่บัญชี-

ทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชร บุญบารมีใดที่ข้าพเจ้าเคยสร้างโดยไม่เคารพในอดีตกาล แล้วเป็นเหตุให้บุญกุศลนั้นมาส่งผลให้ข้าพเจ้าในปัจจุบันนี้อย่างไม่เต็มที่ อย่างเหลือบ่ากว่าแรง อย่างหมดแรง อย่างไม่มีแรง อย่างฝืดเคือง อย่างยากลำบาก

ตั้งแต่นี้ต่อไป ขอนายบัญชีจงป่าวประกาศการจารึกบุญของข้าพเจ้าที่เปลี่ยนมาจารึกใหม่ในบัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชร อันเป็นที่จารึกของบุคคลผู้ทำบุญโดยความเคารพ ให้ทานโดยเคารพ รักษาศีลโดยเคารพ เจริญภาวนาโดยเคารพ สร้างบารมีโดยเคารพ สร้างความดีโดยเคารพ สร้างกุศลจิตโดยเคารพ ขอเทวดาทั้งหลายจงป่าวประกาศต่อโลกธาตุว่า เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าได้เป็นคนใหม่แล้ว ได้เปลี่ยนตัวเองมาเป็นผู้ที่มีความเจียมตัว มีความเคารพยำเกรงอย่างแรงกล้า ต่อความดีและคนดีทั้งปวง ขอให้เทวดาซึ่งเป็นหมู่ญาติทั้งหลาย และเทวดาทั้งหลายที่เคยร่วมบุญกุศลกับข้าพเจ้ามาในอดีตกาล จงมาช่วยเหลือข้าพเจ้าอย่างแข็งขัน ให้ข้าพเจ้าเจริญรุ่งเรืองในกาลต่อไป เพราะข้าพเจ้าในตอนนี้ได้เปลี่ยนจิตของข้าพเจ้าให้มาสร้างกุศลบารมีโดยความเคารพแล้ว

ด้วยเดชบารมีแห่งบุญกุศลที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญโดยเคารพ และบารมีของเทวดาหมู่ญาติที่รับรู้คำอธิษฐานที่ข้าพเจ้าตั้งขึ้นนี้ ตั้งแต่นี้ต่อไปขอให้ข้าพเจ้าพ้นทุกข์ พ้นโศก พ้นโรค พ้นภัย พ้นเคราะห์เสนียดจัญไร พ้นวิบากกรรมทั้งปวง พ้นหนี้สินทั้งปวง พ้นปัญหาทั้งปวง พ้นอุปสรรคทั้งปวง พ้นคนเลวทั้งปวง พ้นคนชั่วทั้งปวง พ้นคนใส่ร้ายป้ายสีทั้งปวง พ้นคนหักหลังทรยศทั้งปวง ข้าพเจ้าประกอบกิจการอันใด ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เจริญก้าวหน้าทุกประการ บุญกุศลทั้งปวงของข้าพเจ้าที่ได้เปลี่ยนมาจารึกในบัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชรนี้แล้ว จงมาเกื้อหนุนให้ข้าพเจ้าเข้าถึงพระนิพพานอย่างง่ายดาย ตราบใดที่ยังไม่ถึงพระนิพพาน ขึ้นชื่อคำว่าไม่มีและไม่รู้ อย่าได้ประสบพบเจอ ข้าพเจ้าประกอบกิจการอันใด ขอให้คล่องตัวทุกอย่าง ราบรื่นทุกอย่าง รุ่งเรืองทุกอย่าง สำเร็จทุกอย่าง สมปรารถนาทุกอย่างทุกประการในกาลทุกเมื่อเทอญ ข้าพเจ้าประกอบกิจการอันใดที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เป็นอัศจรรย์เหนือมนุษย์ทั้งปวง ด้วยบารมีเทวานุภาพบันดาลให้เป็นไป เทวดาองค์ใดช่วยทำคำอธิษฐานของข้าพเจ้าให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

ด้วยอำนาจบุญกุศลของข้าพเจ้าที่ได้ย้ายมาจารึกบนบัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝัง-

เพชร ณ กาลบัดนี้แล้ว กุศลบารมีนั้นอันเป็นบารมีสีทอง บารมีแสงทอง บารมีสีธรรม บารมีแสงธรรม ขอบารมีเหล่านั้น จงมารวมตัวกัน ให้ข้าพเจ้าเจริญในพระพุทธศาสนา เจริญในธรรมะทั้งปวง แตกฉานในธรรม แก่กล้าในธรรม ได้บรรลุธรรม ได้บรรลุมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ อย่างง่ายดาย ได้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ วิโมกข์ ๘ และคุณธรรมทั้งหลายที่บัณฑิตทางพุทธศาสนาสรรเสริญได้อย่างง่ายดาย ด้วยเดชบารมี บุญกุศลของข้าพเจ้าที่ย้ายมาจารึกในบัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชร ตั้งแต่บัดนี้ต่อไป จนกว่าข้าพเจ้าจะถึงพระนิพพานในอนาคตกาลอันใกล้นี้ด้วยเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้หาญกล้ามาอธิษฐานนี้ ถ้าหากว่าล่วงเกินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกรณีใด ๆ ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอขมาขอลาโทษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงโปรดเมตตายกโทษอโหสิกรรมให้อภัยและช่วยเหลือข้าพเจ้าในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อเทอญ

พุทธัง ปสิทธิ ธัมมัง ปสิทธิ สังฆัง ปสิทธิ

ขอให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าในวันนี้ จงศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์อย่างเต็มที่ ด้วยบารมีพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระอริยสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ทุกท่าน ท่านผู้มีพระคุณผู้มีบุญคุณทุกท่าน และบารมีบุญกุศลของข้าพเจ้าที่ย้ายมาจารึกในบัญชีสีทอง บัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชร และเทวดาที่เคยสร้างบารมีกับข้าพเจ้าทั้งหลาย เมตตาบันดาลให้เป็นไป ให้สัมฤทธิผล ศักดิ์สิทธิ์ ทุกข้อทุกประการในกาลทุกเมื่อเทอญ

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องหน้า จงเป็นสุขเถิดจงพ้นทุกข์เถิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเถิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องขวา จงเป็นสุขเถิดจงพ้นทุกข์เถิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเถิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องหลัง จงเป็นสุขเถิดจงพ้นทุกข์เถิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเถิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องซ้าย จงเป็นสุขเถิดจงพ้นทุกข์เถิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเถิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องล่าง จงเป็นสุขเถิดจงพ้นทุกข์เถิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเถิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องบน จงเป็นสุขเถิดจงพ้นทุกข์เถิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเถิด

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงทุกทิศทุกทาง จงเป็นสุขเถิดจงพ้นทุกข์เถิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเถิด

ขอกระแสความอ่อนน้อมถ่อมตน และกระแสเมตตาจิตของข้าพเจ้า จงแผ่ไป

ตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณดวงใดสัมผัสกระแสนี้ ขอให้มีส่วนแห่งบุญจากข้าพเจ้าจงทุกประการ จิตวิญญาณดวงใดที่รู้แล้ว ขอให้อนุโมทนาเองเถิด จิตวิญญาณดวงใดที่ยังไม่รู้ ขอให้เทวดาทั้งหลายจงบอกจิตวิญญาณเหล่านั้นให้รู้ เพราะเหตุที่ได้อนุโมทนาในกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญ จิตวิญญาณเหล่านั้นจงเป็นสุข พ้นทุกข์ทั้งปวง ความปรารถนาที่ดีงามของท่านจงเต็มรอบบริบูรณ์ทุกประการในกาลทุกเมื่อเทอญ เทวดาองค์ใดที่นำกระแสเมตตาจิตของข้าพเจ้าไปปรากฏในที่ต่าง ๆ ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

ขอเชิญเทวดาทั้งหลายที่เมตตามาสู่สมาคมนี้ มาสู่มงคลพิธีนี้ หรือว่ารับรู้ในมงคลพิธีนี้ ขอน้อมอัญเชิญท่านทั้งหลาย จงโปรดเมตตามาเป็นกัลยาณมิตรฝ่ายภูมิทิพย์ภูมิธรรมของข้าพเจ้า บุญกุศลที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญทั้งปวง ขอจงได้แก่ท่านเทวดาทั้งหลายที่เมตตาถ่อมองค์ลงมาเป็นกัลยาณมิตรในฝ่ายภูมิทิพย์ภูมิธรรมของข้าพเจ้าในกาลทุกเมื่อ ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในบุญกุศลของท่านเทวดาทั้งหลายทั้งปวง ขอให้ข้าพเจ้าจงมีส่วนบุญจากท่านทั้งหลายจงทุกประการ ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่านทั้งหลายไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบ คุณงามความดีที่ท่านบำเพ็ญมาแล้วด้วยดีในกาลทุกเมื่อเทอญ ขออุทิศกุศลไปถึงเจ้ากรรมนายเวรของท่านที่ท่านเคยล่วงเกินเขามาในอดีตกาล เจ้ากรรมนายเวรเหล่านั้นจงได้รับบุญกุศลจากข้าพเจ้าและจงยกโทษอโหสิกรรมให้แก่ท่านเทวดาทั้งหลายที่เมตตามาเป็นกัลยาณมิตรในฝ่ายภูมิทิพย์ภูมิธรรมของข้าพเจ้า เมื่อใดที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญบุญกุศล ขออุทิศบุญถวายแก่ท่านเป็นอัตโนมัติทุกครั้ง ท่านจงอนุโมทนาเอาเองทุกครั้งทุกครั้งเถิด ขอเราจงมามีส่วนเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาร่วมกัน ขอให้ท่านจงเจริญในภูมิทิพย์ภูมิธรรมของท่าน ขอให้ข้าพเจ้าที่สร้างบารมีในเมืองมนุษย์นี้จงเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา เจริญในบุญบารมีธรรม ประกอบกิจการอันใดที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้สำเร็จสมปรารถนาเป็นอัศจรรย์เหนือมนุษย์ทั้งปวง ด้วยบารมีเทวานุภาพบันดาลให้เป็นไป เทวดาองค์ใดเมตตาทำคำอธิษฐานของข้าพเจ้าให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

คำอธิษฐานเมื่อออกรถและเดินทางไกล

สาธุ พุทธัง อาราธนานัง ธัมมัง อาราธนานัง สังฆัง อาราธนานัง ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์จงทุกประการเทอญ

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมีของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน จงโปรดเมตตามาคุ้มครองรักษารถคันนี้ ให้สะดวกปลอดภัยปราศจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวงด้วยเทอญ

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้บุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติจงรวมตัว ขออุทิศให้แก่พระศรีอาริย์ เจ้าแม่กวนอิม ท้าวสักกะ-เทวราช ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ และเทวดาทั้งหลายทั้งปวง ขอให้ท่านจงอนุโมทนาและจงโปรดเมตตาส่งเทวดาที่เป็นสัมมาทิฏฐิมาคุ้มครองรักษารถคันนี้ด้วยเทอญ

เทวดาองค์ใดที่โปรดเมตตามาคุ้มครองรักษารถคันนี้ ในตอนนี้ก็ดี หรือที่จะมีเมตตามาคุ้มครองรักษารถคันนี้ในโอกาสกาลต่อไปข้างหน้าก็ดี ข้าพเจ้าขอตั้งคำอธิษฐานจิตไว้ว่าขอให้ท่านได้มีส่วนในบุญกุศลทั้งปวงที่ข้าพเจ้าได้เคยบำเพ็ญมา ทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติจงทุกประการด้วยเทอญ และขอให้ท่านจงโปรดเมตตาคุ้มครองรักษารถคันนี้และผู้โดยสารให้ปราศจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวง คิดประกอบกิจการอันใด ขอให้สำเร็จเป็นอัศจรรย์ด้วยเหตุแห่งบุญบารมีของท่านทั้งหลายได้โปรดเมตตาบันดาลให้เป็นไปในกาลทุกเมื่อด้วยเทอญ

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้บุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติจงรวมตัว ขออุทิศให้แก่จิตวิญญาณตลอดรายทางที่ข้าพเจ้าขับรถคันนี้ผ่านไป ขอให้ท่านจงมีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วจงทุกประการ และขอให้ท่านจงคุ้มครองรักษาปกป้องคุ้มกันภัยให้แก่รถคันนี้ให้ปราศจากอุปสรรคเภทภัยที่จะมาเบียดเบียนบีฑาในตลอดทุกเส้นทางที่ขับผ่านไปในกาลทุกเมื่อด้วยเทอญ

พุทธัง ปสิทธิ ธัมมัง ปสิทธิ สังฆัง ปสิทธิ ขอบารมี พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า ประสิทธิให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้านี้สำเร็จสมความมุ่งมาดปรารถนาจงทุกประการเทอญ สาธุ

พระชุมพล พลปญฺโญ เขียนเมื่อ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๔๙

บทขอขมากรรมสำนึกผิด

หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๓

ด้วยเดชะ พุทธบารมี ธัมมบารมี สังฆบารมี ข้าพเจ้าจะขอน้อมอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเทวดาทั้งหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล มาเป็นพยานในการขอขมาลาโทษ ขออโหสิกรรม สำนึกผิด ตั้งจิตใหม่ ของข้าพเจ้า ในกาลบัดนี้ด้วยเทอญ

ข้าพเจ้าจะขอตั้งความใฝ่ดี ความละอายต่อบาป และความเกรงกลัวต่อบาป ไว้เป็นเบื้องหน้า จะกราบแทบเท้าขอขมา ขอลาโทษ กระทำคืนความผิดของตน ต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

๑. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อพระพุทธเจ้าทุกทุกพระองค์ พระธรรมเจ้าทุกทุกพระธรรมขันธ์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกทุกพระองค์ พระอริยสงฆ์สาวกทุกทุกองค์ และปูชนียวัตถุสถานอันเกี่ยวเนื่องกับพระรัตนตรัยและสิ่งมีคุณทุกทุกสิ่งสถาน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๒. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อพระโพธิสัตว์ทุกทุกองค์ และท่านผู้ทรงคุณซึ่งกำลังขวนขวายสร้างบารมี อยู่ในเส้นทางเครือข่ายแห่งพุทธะทั้งปวง มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๓. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อบิดามารดาผู้มีพระคุณชุบเลี้ยงข้าพเจ้ามาตั้งแต่เท้าเท่าฝาหอย มีการไม่รู้จักสำนึกบุญคุณที่ท่านชุบเลี้ยงมา ดื้อด้านไม่ฟังคำสั่งสอน ต่อล้อต่อเถียงทำให้ท่านเสียใจ ไม่กระทำตามโอวาทที่ท่านสอนสั่ง ไม่ขวนขวายตอบแทนบุญคุณท่าน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๔. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อครูบาอาจารย์ผู้สอนสั่งด้วยหวังดี โอบอ้อมอารีมีพระคุณเกื้อหนุนด้วยเมตตา โดยทำให้ท่านต้องระอา เพราะความดื้อด้านถือตัว หัวแข็ง บ้างก็แข่งดีเข้าใจว่าตัวเองนี้เก่งกล้า ทั้งที่สงวนรักษาความโง่เขลาเบาปัญญาไว้อย่างประคบประหงม ไม่น้อมรับโอวาทที่ท่านเมตตาสอนสั่งด้วยห่วงใย ทำให้ท่านผู้หวังดี

ต้องคับแค้นแน่นใจ มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๕. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยหักหลัง ทรยศ คดโกง ต่อท่านผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณ ต่อท่านผู้มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี จริงใจต่อข้าพเจ้า มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๖. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยลบหลู่ล่วงเกิน ต่อท่านผู้มีคุณธรรมอันสูงส่ง เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี หรือเพราะความเย่อหยิ่งถือดี ยกตนข่มท่าน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๗. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยแสดงความไม่ยำเกรง ต่อจิตวิญญาณ ทั้งในภูมิชั้นสูง ภูมิชั้นกลาง ภูมิชั้นต่ำ ได้เคยล่วงเกินทำร้ายทำลายให้ท่านเดือดร้อน ด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๘. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยทำให้ท่านผู้ใกล้ชิดสนิทแน่น ทั้งเป็นญาติมิตรสามีภรรยาลูกหลานเหลนสืบสายโลหิต ต้องคับแค้น ขัดข้อง ผิดหมองใจ โดยการแสดงนิสัยอันธพาลมาร โหดร้ายต่อคนใกล้ชิด มองข้ามคนสนิทไปสนใจแต่คนนอก ทำให้ท่านต้องน้อยใจ เสียใจ น้ำตาตก เพราะว่าข้าพเจ้าถือทิฏฐิหยาบกระด้าง เอาแต่ใจและความต้องการของตัวเองเป็นใหญ่ มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๙. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยกระทำไปโดยไม่สมควรแก่ศักดิ์ศรีและฐานะ กระทำไปโดยไม่ละอายต่อบาป ไม่เกรงกลัวต่อบาป ผิดสัจจะ ผิดศีล ผิดธรรม ไม่ยำเกรงต่อโอวาทของพระศาสดา โดยละเมิดข้อห้าม หรือไม่เอื้อเฟื้อกระทำตามที่พระองค์สั่งสอน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๑๐. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยกระทำการกักขฬะ เหี้ยมโหด เลวร้าย อาฆาต พยาบาท สาปแช่ง จองเวร อิจฉา ริษยา ไม่อยากให้คนอื่นได้ดี ทั้งด่าว่า ใส่ร้ายป้ายสี นินทา กล่าววาจาส่อเสียดยุยงให้แตกสามัคคีกัน ปั้นโยนความผิดให้ผู้อื่นโดยไม่เป็นความจริง หรือพูดจาพล่อย ๆ โดยไม่ยั้งคิดไม่รับผิดชอบ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นต้องลำบากเดือดร้อน มา

ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ข้าพเจ้าขอตีแผ่ความจริงใจ ในการยอมรับสำนึกผิดของข้าพเจ้า ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล

ขอพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกทุกพระองค์ ได้โปรดเมตตามาเป็นพระประธาน ในการขอขมาลาโทษของข้าพเจ้าในกาลครั้งนี้ด้วยเทอญ

ขอแสดงอาการ ละพยศ ลดมานะ ละทิฏฐิ ขอสำนึกผิดในบาปกรรมที่ทำมา ต่อไปนี้จะตั้งตา ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตให้ขาวรอบ เชื่อฟังพระพุทธเจ้า เคารพพระธรรม เดินตามพระอริยสงฆ์

ด้วยอำนาจเดชพระเมตตาของพระบรมศาสดาจารย์เจ้า ในวาระโอกาสที่ข้าพเจ้าได้กราบขอขมาลาโทษ ยอมรับสำนึกผิดในกาลครั้งนี้ ขอให้ญาณบารมีของข้าพเจ้าได้ผุดเกิดใหม่ ภายใต้ร่มธรรมรอยพระพุทธบาท ปกเกล้า ปกเกศ ให้ข้าพเจ้าได้เจริญรุ่งเรืองร่มเย็นเป็นสุข ในเส้นทางธรรมยาตราของพระพุทธองค์ตลอดไป

ในวาระมงคลโอกาส ที่ข้าพเจ้าได้เกิดใหม่ ภายใต้ร่มพระบารมีธรรมญาณของพระองค์เจ้านี้ ข้าพเจ้าจะพึงแสดงออก ซึ่งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยกุศลและเมตตา ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ข้าพเจ้าจะตั้งจิตยำเกรงอย่างแรงกล้า ต่อพระพุทธเจ้า ต่อพระธรรมเจ้า ต่อพระสงฆเจ้า มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป มีความยินดีในการบริจาคทาน ในการรักษาศีล ในการเจริญภาวนา ในการสร้างบารมี ในการสร้างความดี ในการสร้างกุศลจิต ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

เพราะว่าข้าพเจ้าได้มีศรัทธาความเชื่ออย่างแรงกล้า ในเรื่องกฎแห่งกรรม ว่าบุคคลกระทำการสิ่งใด ไม่ว่าดีหรือชั่วก็ตาม ตนเองนั่นแล ที่จะเป็นผู้รับทั้งผลดีและผลชั่ว ไม่ใช่ผู้อื่นจะมาเป็นผู้รับผล ตนเองนั่นแลที่จะเป็นผู้รับผลอย่างเต็มที่ อย่างถี่ถ้วนทุกคดี ไม่ว่าชั่วหรือดี เป็นกฎตายตัว ตลอดกาลนาน จนสิ้นโลก

ข้าพเจ้าขอตีแผ่ความจริงใจไปตลอดโลกธาตุ ประกาศโทษตน ด้วยความละอายต่อบาป และความเกรงกลัวต่อบาป ข้าพเจ้าจะขวนขวายปรับปรุงตนเป็นคนใหม่ จะเห็นโทษในความชั่วแม้เล็กน้อย แล้วไม่ฝืนกระทำ จะเห็นคุณในความดีแม้เล็กน้อย แล้ว

ขวนขวายกระทำโดยเคารพเอื้อเฟื้อ จะไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่เชือนแช ต่อความดีและคนดีทั้งปวง จะไม่ทำตัวให้คุ้นเคยเป็นสหายใกล้ชิด ต่อความชั่วและคนชั่วทั้งปวง จะขวนขวายคบหากัลยาณมิตรผู้เป็นบัณฑิต เพื่อเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ในเส้นทางแห่งการปฏิบัติบูชา ด้วยความยำเกรงอย่างแรงกล้าต่อพระธรรม ไปจนกว่าที่จะถึงซึ่งพระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ด้วยเทอญ

พระชุมพล พลปญฺโญ เขียนเพื่อเป็นพุทธบูชา ในวันวิสาขบูชา ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๓

(บทขอขมากรรมสำนึกผิดนี้ ถ้าใครใช้ทุกวันจะช่วยแก้ไขวิบากเวรกรรมให้เบาบางลง และช่วยให้เจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง)

รายนามท่านผู้ร่วมจัดพิมพ์

หลวงปู่จำเนียร สีลเสฏโฐ ประธานสงฆ์ วัดเขาหลาว จ.ราชบุรี

พระธรรมโพธิวงศ์ (วีรยุทโธ) หัวหน้าพระธรรมทูตสายประเทศอินเดีย-เนปาล เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา

พระครูพิศาลธรรมานุวัตร เจ้าคณะตำบลคูคต เจ้าอาวาสวัดซอยสามัคคี (ธรรมสุขใจ)

พระครูนรนาถเจติยาภิรักษ์ พระธรรมทูตสายประเทศอินเดีย-เนปาล วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์

บจก.โตโยต้า เภตรา ยูสคาร์,หจก.ดำรงชัยวัฒนา,คุณปราณจิตร์ เภตรา,คุณรังสรรค์ เภตรา,คุณศรุตา เภตรา,คุณศิรดา เภตรา,คุณศาตนันท์ เภตรา,คุณปองใจ สิงห์อินทร์,คุณสุภา สิงห์อินทร์,คุณมงคล เอี่ยมสุขแสง-คุณอรปรียา สมคำ,ครอบครัวคุณสัมฤทธิ์ คำไพบูลย์,คุณละเอียด ม้ามงคล,บจก.โตโยต้า พาราก้อน ยูสคาร์,คุณวิโรจน์ บุญเศียร (ยอดยานยนต์ 5),คุณพัตราภรณ์ สุวรรณมงคล,V.88 เอส.เค.,ครอบครัวคุณฐิตาภา ภูมี,คุณบุษบา จันทรพงษ์พิวัฒน์,คุณสำรวย สะละหมัด,คุณธนวรรค พวงแก้ว,คุณศุภชัย-คุณจุณณีพร-คุณนพรุจ สุวรรณรัตน์,คุณธานี-คุณเย็นจิตต์ โตสัจจะ,ครอบครัวคุณชาตินันท์ กมลบุตร,คุณปณวรี ภู่กลาง,คุณจำรัส อ้นแฉ่ง,คุณสุมน สัตยเลขา,นายแพทย์วรรณสิทธิ์ เธียระวิบูลย์,ครอบครัวคุณสุภา สุทธินนท์,ครอบครัวคุณเรืองรอง สุทธินนท์,คุณมณีพรรณ อรรถจินดา,ครอบครัวคุณสมโภช สุทธินนท์,คุณนับพัน สุทธินนท์, ครอบครัวคุณจารุวรรณ ยอดเชียงคำ,คุณสุทธิชัย-คุณนวลพรรณ แง้เจริญกุล,ครอบครัวคุณอำมฤต แง้เจริญกุล,คุณฤทธิไกร แง้เจริญกุล,คุณดั่งฝัน แง้เจริญกุล,คุณกิ่งแก้ว สุทธินนท์,คุณรตานันท์ เอื้อสุจิตวงศ์,คุณณัฐวัฒน์ สุวรรณรัตน์,คุณรัดใจ-คุณทศกัน วันดี,คุณสยุมพร ศรีอรุณนิรันดร์,คุณภัทรา สาตราคม,คุณพลอยชนก ตุ้ยบุญมา,คุณสุรจิต ลงวุฒิ,คุณบุญช่วย ศรีอรุณนิรันดร์,คุณณัฐยา-คุณธนพัฒน์-ด.ช.ธนบดี-ด.ช.ธีร์ธวัช จิรกาลโสภาสกุล,คุณทัศนีย์ รุจิภัตต์,คุณพีระกิจ นิรันตราภรณ์,คุณธนเดช จัดละ (เจยูวี ออโต้),ด.ญ.กัญญพัชร เอี่ยมเล็ก,คุณบุญเรียง อินแป้น,คุณชฎาพร อินแป้น,คุณรชฎ อินแป้น,คุณรัชพล อินแป้น,คุณบุญสงค์ ตรงต่อจิตร,คุณมงคล เดชวารี,คุณธนวัฒน์ เจ้ยชุม,คุณวัชระ แสงฤทธิ์,คุณสาลี ช่วยนุ่ม,คุณมีชัย ล่องแพ,คุณเกรียงศักดิ์ แดงคำหล้า,คุณณรงศักดิ์ สุพรรณ,คุณอภิญญา ตื้อแจ้,คุณสมทรง หนูทัติ,คุณพิทักษ์ มณีศรี,คุณกิตติศักดิ์ สายทอง,คุณวิชัย รัดจันทอง,คุณวสันต์ ดาวอรุณเกียรติ,คุณณรงค์ วิเศษชาติ,คุณเพลินจันทร์ อินสว่าง,คุณศักดิ์ ดนตรีเสนาะ,คุณแทมมารีน-คุณวีระชัย-คุณสุเนตรา ธนสุกาญจน์,คุณยงยุทธ-คุณแจ่มใส สกุลรักความสงบ,คุณธิดายุทธ-คุณบุตรียุทธ สกุลรักความสุข,คุณยายสีคำ สุฉายา,คุณวิลาวัลย์ สุฉายา,คุณวชิรวิทย์ ไชยชะนาญ,คุณณัฐธิดา ไชยชะนาญ,คุณปริญญา-

กร-คุณวรินรัตน์ เจียมสวัสดิ์,คุณยุทธภูมิ - คุณยุทธการ ปัจจุ้ย,คุณปาริชาติ จิระมณี,คุณตาสิงห์ พรหมพิชัย,คุณย่าใหญ่ อาภโล,คุณนงเยาว์ พรหมพิชัย,คุณนิรมล จันทร์ทอง,คุณรพิพร พรหมพิชัย,ครอบครัวคุณน้ำทิพย์ สะสมศักดิ์,คุณผัด-คุณบัวผัด ปิมแก้ว,ครอบครัวคุณณิชากุล จันทร์เพชร,คุณเผชิญ บุญหนู,คุณธนพล-ด.ญ.ธนพร-ด.ช.พิชญะ สุกลทัศน์-คุณอำไพ กิจมงคลธรรม,คุณสุเมธ กิจมงคลธรรม,คุณนิภา กิจมงคลธรรม,คุณจำนงค์-คุณสุวรรณา-คุณณฐพล-คุณณัฏฐา ถั่วทอง,คุณอัมพร-คุณสมชาย-คุณชวิศา-คุณชวิน โชคชัยมงคลกิจ,คุณจีรภา-คุณจีรศักดิ์ กาญจนเจตนี,คุณพัน แก้วยิ้ม,คุณเสริง พ่อพิมาย,คุณพงษ์ชัย ศรีภูมี,คุณศรีเรือน ภู่แก้ว,คุณธีรานนท์-คุณภาศวรรณ ศิลางกูร,ครอบครัวคุณนันท์นภัส อรูล,คุณสุริยา-ด.ช.สุทธนวัฒน์-ด.ช.กฤตธนวัฒน์ สาขา -คุณนฤวรรณ สุขแสงประเสริฐ,ครอบครัวนายดาบตำรวจมานพ มั่นพรหม,คุณณภัฏ ศรีสนั่น,คุณนินทร์ธรัฏ-คุณธนาภพ พรหมวงษ์,ครอบครัวคุณเกียรติศักดิ์ รามนาค,ครอบครัวคุณจารี รักเมือง,ครอบครัวคุณกรรณิการ์ พันธุลาภ,คุณวัชราภรณ์ ฤทธิ์นอก,คุณวัชรินทร์ นาสูงชน,คุณปิยะวดี ศรีภิรมย์,คุณคงฤทธิ์ เขมะวานิช,คุณศิริวรรณ พูลพร,คุณยศพนธ์ ปุริสมา,ครอบครัวสังข์วิเศษ,ครอบครัวคุณณัฐธยาน์ ค้ำชู,ครอบครัวคุณสุธี เอกตระกูล,คุณวันดี โพธิ์สังข์,คุณอัจฉริยะ จารุพันธ์,คุณพิมพ์ฤดี มีชูขันธ์,คุณจุรีรัตน์ วงศ์ศิริเมธีกุล,คุณทักษ์ วัฒนสารัช,คุณอริสา โชติกเสถียร,คุณภัคพิชา วัฒนสารัช,คุณภคพล วัฒนสารัช,ด.ช.ธนกร บุญเรือง,ด.ญ.ณัชชา บุญเรือง,คุณชญานนท์ บุญเรือง,คุณสมิต บุญเรือง,คุณวิไลซิน โซ,คุณสำเนียงพันธ์ ไพโรจน์,คุณสุวรรณา บุญเรือง,คุณศิรินธัชมนน์ บัวศรี,คุณพีรศักดิ์ สิริพงศ์เดช,คุณระพีพร บุญปลูก,คุณณัฐพงศ์-คุณพันธุ์ทิพย์ ภาวศุทธินนท์

พล.อ.อ.ศิวเกียรติ์-พล.ต.หญิง ภรณี ชเยมะ,พล.อ.ยุทธพงษ์ พวงทอง,พล.อ.อ.อภิสิทธิ์ จุลโมกข์,พล.อ.พฤษภะ-คุณสาธิตา-คุณณิชา-คุณชวิน สุวรรณทัต,พล.อ.ต.นิพัทธ-น.อ.หญิง ธันยพร-ร.ท.นภัสดล-นนอ.สุรภูมิ เล็กขาว,พล.ต.กิตติศักดิ์ บุญสุข,พล.ต.ต.ประจวบ วงศ์สุข,พล.อ.ต.สนอง-อัญชลี กัลปนาท,พล.อ.ต.สำเริง-สมจิตร พูลเพิ่ม,พล.อ.วิสุทธิ์ นาเงิน,คุณวิไลวรรณ นาเงิน,พล.อ.คณิศ ทศวัฒน์,พล.ร.อ.ปราโมทย์ สังฆคุณ ร.น.,พล.ต.จิรภัทร เกิดโภคา,พ.อ.ต.ทิพชัย ทิพยุทธ์,น.อ.หญิง ภัสสรา บุญสุภา,ร.อ.พิทักษ์พงศ์ ต้นบุญเอก,พ.อ.สุรพงษ์-พ.จ.อ.หญิง ปรียาภรณ์-น.ส.ปาลญาวีร์ ศรีวัฒนสาร,พ.อ.โฆสิต ชินวลัญช์,พ.อ.รุ่งโรจน์ ถุงเป้า,พ.อ.หญิง ไรจิต เจริญฤทธิ์,น.อ.วรงค์ ลาภานันต์,น.อ.จารุวัฒน์ วัดละเอียด,น.อ.จักรินทร์ จันทร์กลั่น,น.อ.สุขุม ตีระไชย,พ.ต.อ.มงคล สัมภวะผล,พ.ต.อ.พงษ์พิพัฒน์ สุรินทร์,น.อ.อิทธิพล-คุณชุติมา-คุณธีรพัชร เพ็ชรราม,พ.ต.อ.พิชญา บุญขจร,น.ท.หญิง ชุติมนฑน์ ศรีวาลัย,น.ท.หญิง นิรามัย วิภูษณมังคละ,น.ท.มงคล-น.ท.หญิง ภุมรินทร์ สวนมาลา,น.ท.ศิริชัย รุ่งสาง,น.ต.หญิง รัจนา -คุณณัฐภัทร์ เอมอ่อน,น.ต.ปัญญา-นางนันทาวดี-นางกวย-นายชวัลวิทย์-น.ส.จิรัชฌา คูหเพ็ญแสง,กัปตัน ภูมิภัทร วงศ์สุนทร,น.ต.หญิง สุณีย์ เอกนุช,น.ต.เทพพิทักษ์ แท่นแก้ว,ร.อ.หญิง

กนิษฐา คำเปียง,ร.อ.หญิง วรางคณา แก้วเกตุ,ร.ท.บัลลัง อินทะวงค์,ร.ต.ต.วรรณชัย-คุณเพ็ญนภา ตั๋นฟู,ร.ต.วรพล จุสนั่น,ร.ต.สมิท แรงทน,ร.ต.อัศวิน ทิพย์เนตร,ร.ต.นภาเดช-นางสุภา รอดจิตร,จ.ส.อ.หญิง วันดี-ส.ท.รัชพล-ด.ช.กันตภณ แก้วอ่อนตา,นายธวัชชัยณ เชียงใหม่,พ.อ.อ.ศรันดร์ เครือน้อย,พ.อ.อ.สุวรรณ ดวงวรรณา,ด.ต.ธนวัฒน์-จ.ท.หญิง ศิรวีย์ สมณา,จ.ส.ต.หญิง จริญทร-นายกิตติ-ด.ช.ปัณณพัฒน์ สุนทรีรัตน์,คุณกัญจนา กลิ่นทอง,คุณปรีชาพล ศรีวาลัย,คุณปณิธิ-คุณชาญวิทย์ ยังวิจิตร,นายเทพนรินทร์ ทองทัศน์,นายสม-นางถวิล เครือน้อย,ด.ช.ชัยยศ หารศรี,คุณพิมพ์ผกา วงศ์ธนทิพย์,นายวิทูร-นางอภิญญา-น.ส.ธนพร ตันธานุตร,คุณสุดาพรรณ อดทน,คุณปริศนา พรรณรัตน์,น.ส.นภัสสร-ด.ญ.อภิชญา สวนมาลา,นางกฤษ์ณา ธาราวุฒิ,คุณนารีกานต์ พงษ์พัฒนเจริญ,คุณไพโรจน์-ลำยอง,คุณรุ่งทิพย์ สุนันทอาภรณ์ ,คุณประจวบ กสิบุตร,นายดนัย ศิลปเสริฐ,นางศศิธร ต้นธรรม,น.ส.บรรณภศร ปานาที,นางวิมล แซ่จิว ,นางสุภาพร วงศ์บุญยิ่ง,นางพัชนี ชาติบุรุษ,นางยุวพร จันทร์วิเศษ,นางสุชานาถ บัวอ่อน,นางนุจรินทร์ สุวรรณาภา,นางอภิรดา พินิจเวชการ,นางสุวภา เครือวุฒิศาล ,นางศรีอุบล บันธิวรรณา,นางธีราภรณ์ คณารีย์,นายวิชัย สุวรรณ,คุณอิสระ,คุณชิตพล สุขแสง,คุณสามารถ ปฏิภาคโยธิน,คุณมิตร แสนฝาง,คุณมานพ ทองเงา,พ.อ.อ.บรรดาศักดิ์ มีชำนาญ,นายวิศรุต มีชำนาญ,คุณหญิงนิตยา-พ.ท.หญิง พิชญา ม่วงมณี - นายวิสิษฐพร รัตนประยูร,พล.ท.พีระ - นางวิไลวรรณ หินทอง,นางณิกชพร–นายณฐกร-นางอัจฉราภรณ์-ด.ช.กรภัทร์ สิงห์ไพร,นางวนิดา ชนะสิทธิ์,เรือโทจิรพงษ์ ชนะสิทธิ์,คุณพีรวรรณ คนึงหมาย,น.ส.จิดาภา-น.ส.จิตสุภา ชนะสิทธิ์,คุณจิดาภา ชนะสิทธิ์,คุณสุรภาคย์ ตันติวงศ์,พล.ท.สุพจน์ บุณยรักษ์,พ.อ.ปรีชา สุขสมบูรณ์ธนา,คุณภุชงค์-คุณปิยะลักษณ์ - คุณภัทรพล พุทธวงศ์,นายศราวุฒิ-ด.ช.พอ-ด.ญ.ชินา เดียวตระกูล,นายแสน-นางศรีพร-นางพัฒนาศรี นิยม,คุณพงษ์ศักดิ์-คุณทองหล่อ นวมเจริญ และ คุณสตางค์-คุณปวีณา-คุณปวริศา ภูมิสุทธาผล,คุณดวงใจ ดวงทิพย์,คุณมธุรส ปราบไพรี,คุณมนัสศิริ ลูกรักษ์,คุณชยุต ผลชวนปัญโญ,คุณแม่พร อุปคำ,คุณแม่ทองพูน ลิ้มทอง,นายณัฐ ลิ้มทอง,พ.อ.หญิง เยาวภา ทองอร่าม และนายวิฑูรย์ - ด.ช.กันตินันท์ พยัคฆ์รัตน์,พ.ท.หญิง วาสนา รุจิเสนีย์,พ.อ.หญิง ภมร จินดามณี,คุณจิราวุฒิ ตุ้มฉิม,คุณสัมพันธ์ เขียวเหมือน,คุณยุพิน แย้มเกตุ,ครอบครัวทองอู๋,พ.ต.หญิง นฤมล ฤทธิ์เดช,คุณณัชชา-คุณทวีป-คุณสมถวิล พุทธรักษา,นางนิตยา-ด.ช.วีรภัทร ทองอู๋,คุณทิพย์วิภา ธนากุลวัฒนศักดิ์,คุณวริฏฐา คณารีย์,คุณกัลยา สิริโม,คุณพัทน์ธาวัลย์ วิทักษบุตร,น.ส.อภิสรา เครือวุฒิศาล,นางศรีอุบล ปันธิวรรณา,

บจก.เบนซ์ เภตรา,บจก.ดำรงทรัพย์ มาสด้า,บจก.โตโยต้าเภตรา,บจก.เภตราคาร์ เรนท์เซนเตอร์,บจก.ทรัพย์กานดา,บจก.สวีทแฟคตอรี่,บจก.มาสเตอร์เชฟ,บจก.อรุณรับทอง,บจก.อนันตปทุม,คุณอนันต์ คุณอุทัยรัตน์ คุณกล้าณรงค์ คุณวรรณภักดิ์,คุณณัฐราดา คุณณัฐธนิต คุณณัฐฐ์ฐากรณ์ เภตรา,ครอบครัวแก้วสัมฤทธิ์,คุณพัชรี กิติ-

ไพจิตร,คุณไพสิษฏ์ ลิมสถายุรัตน์,คุณทัศนา เกษะวงศ์.,คุณสุธี วงศ์อิสรกุล,คุณวรรณพูล จิวประเสริฐ,คุณวรรณดี วงศ์อิสรกุล,คุณวรรณ-รัตน์ วงศ์อิสรกุล,คุณเกษม เหลืองดิลก,บ.สุจิ-โรจน์ จำกัด,บ.โรจน์วานิช จำกัด,บ.ทอยส์มาร์ท จำกัด,บ.วันเดอร์ทอยส์ จำกัด,คุณปาณัต สมิทธิโชติ,คุณภิรณา วีรเวชวานิช,ด.ช.กฤษฏิ์พัชร์ สมิทธิโชติ,ด.ญ.กรญาณ์ สมิทธิโชติ,คุณธนิษฐ์ ทรัพย์เพ็ญภพ,คุณรมิดา วีรเวชวานิช,ด.ช.กัณภัฐ ทรัพย์เพ็ญภพ,ด.ช.พัสกร ทรัพย์เพ็ญภพ,ด.ช.หฤทย์ ทรัพย์เพ็ญภพ,คุณธนัช วีรเวชวานิช,คุณพิณพร จารุวาที,ด.ช.ชิโน วีรเวชวานิช,ด.ญ.ฌิญา วีรเวชวานิช,คุณโชติกา วีรเวชวานิช,คุณพรสวรรค์ เจนใจ,คุณภาณุ เภตรา,คุณรณิดา วีรเวชวานิช,ด.ช.ภณด์ศวัส เภตรา,ด.ช.กรณ์รณวีญ์ เภตรา,ด.ช.วีญ์รณกรณ์ เภตรา,คุณจิระ สมิทธิโชติ,คุณรัชนิกร สมิทธิโชติ,คุณปริวัฏ สมิทธิโชติ,คุณเนติพงษ์ ศรีทองอินทร์,คุณจิรัชฌา ศรีทองอินทร์,คุณนิรัชกร ศรีทองอินทร์,คุณประเสริฐ ทรัพย์เพ็ญ-ภพ,คุณอังคณา ทรัพย์เพ็ญภพ,คุณสิทธิศักดิ์ ทยานุวัฒน์,คุณมลฤดี ทยานุวัฒน์,คุณธีศิษฏ์ ทยานุวัฒน์,บ.สุรเสียง ประเทศไทย จำกัด,บ. เซาท์เทิร์น รีนิวเอเบิล เอนเนอร์จี จำกัด,คุณสมศักดิ์ จารุวาที,คุณเยาวลักษณ์ จารุวาที,คุณพินนะรัฐ สถิตย์วิริยวงศ์,คุณจันทร์บูรณ์ สถิตย์-วิริยวงศ์,คุณประชา จารุวาที,คุณพรหมพร-คุณมูลศาสตร์ จารุวาที,ด.ญ.ปพิชญา จารุ-วาที,ด.ช.พลภัทร จารุวาที,คุณพิณนภา จารุ-วาที,คุณกณิตา ตั้งอุไรวรรณ

คุณพ่อภิญโญ อิสโร,แม่ประจวบ อิส-โร,น.ส.นงลักษณ์ อิสโร,นางอาจิน ทองมณี,นายเฉลียว ทองมณี,นายประสิทธิ์ อิสโร,นางวนิดา อิสโร,เด็กชายศุภวิชญ์ อิสโร,คุณกฤษณ์ ปิติ-มานะอารี,คุณภารดา จาวทวิภาส,นายกิมเส็ง-นางปาณิศา นาเพชร,นายสินชัย-นางทองดี ไตรสารวัฒนะ,น.ส.สุนทรี ไตรสารวัฒนะ,คุณกิตติพงษ์-คุณเจริญชัย ไตรสารวัฒนะ,น.ส.เลื่อม-ภัสสร ศรีสร้อย,คุณพ่อประทีป-คุณแม่กัลยา วชิราพิภพ,คุณอัฑฒ์ฐากร ประทีปฐานิศร์,คุณทวีชัย-คุณบุญวรานันท์ ชัยพิทักษ์พร,คุณบุญตา ขุมเงิน,คุณอุธานี ขวัญแก้ว,คุณกฤษณุ แก้วสุวรรณ,บริษัท ณ เดอะคาร์ จำกัด,คุณทศพร ศรีเอี่ยม,คุณเฟื่องฟ้า ศรีเอี่ยม,คุณปร-วีท์ยา ศรีเอี่ยม,คุณวรินทร ศรีเอี่ยม,คุณธัญ-ยธรณ์ ศรีเอี่ยม,คุณอภิสรา ศรีเอี่ยม,คุณบุศ-รินทร์-คุณอรภา นาคจินดา,คุณพ่อเซกเม่น แซ่โง้ว,บริษัท ฮอนด้าชุมพร จำกัด,คุณจารุรัฐ-คุณวัลยา-คุณปฐวี-คุณวรพนิต ปิงคลาศัย,คุณวินัย-คุณมะลิวัลย์-คุณยุตอนันต์-คุณฐรินดา แพงเพ็ง,คุณอุทัย-คุณณรงค์-คุณนันทพัทธ์-คุณชนกชนม์ บุญช่วย,คุณสุภาภรณ์-คุณมณี-คุณอิษฎาอร-คุณนึก จังพานิช,คุณภรณี เป็งสี-เจริญ,คุณการะเกด วังน้อย,คุณหนูกัน-คุณรุ่งดารา เสรีเกียรติ,คุณจิรนันท์ แก้วใส,คุณสุภาพ-คุณสุดจิตติ พุ่มเกษม,คุณธนภาค ลี่สิน,คุณพลากร เพ็งพุฒ,คุณวิชัย คิ้ว-สถาพร,ด.ช.สิริณัฏฐ์ เจริญรัตน์,น.ส.อินท์-อัมรา-ด.ช.ณัฐวัฒน์ อัครพรชัยวัฒนา,ด.ช.กิตติ-กานต์ ช้อนสวัสดิ์,จ.ส.อ.สมคิด-คุณวันเพ็ญ แดงแล้ว,คุณสมศักดิ์-คุณสุกัญญา นาวา,คุณสุชิน ท้วมกลัด,คุณทัศนา เลี้ยงรัก,คุณวิทยา-คุณนิสา-คุณศิริษา บุญไทย,ด.ญ.กนกกร ติ้ง-ง้วน,ด.ช.ชนกันต์-ด.ช.กฤชณัฏฐ์ ขันทะ-

จำนงค์,คุณวีรวรรณ จอมทอง,คุณนพดล ชมพิกุล,คุณณัฐสุดา ตุ้มวิจิตร,คุณพิมพ์ณัฐชยา แจ้งคล้ายคม,คุณภูวดล น้ำขาวและ จนท. ควิกลิสซิ่ง A-CE4,คุณภู่ละหงษ์ โถมสันเทียะ,คุณจันตรีมาส สิทธิพรพันธุ์,คุณประจักร-คุณติ๋ม จุลนาค,คุณมณฑิรา-คุณละออง-คุณรุจิเรจ บัณฑิต,คุณปราณี-คุณสมศักดิ์-คุณสมฤทัย นายม,ครอบครัวนิลรัตน์-ครอบครัวสุวรรณกายวิทย์-ครอบครัวทองอินทร์-ครอบครัวโพธิวิญญู,คุณสมศักดิ์-คุณเสาวคนธ์ วิฑูรย์พันธ,คุณอรุณี โครตกุดแดน,คุณรุ่งนภา ปาสะวะ,คุณขวัญประภา จันทร์พุท,คุณธวัสรัตน์ บุญงอก,คุณธัญภา แสนภักดี,คุณสุทัศน์-คุณมลฤดี อสัมภินพงศ์,คุณพัณณ์ชิตา สินพัชรเกียรติ,คุณปทิตตา สหเกษม,คุณอนิรุต เดชกล้า,คุณวันดี โพธิ์สังข์,พระภทฺราวุโธ,คุณวาสนา คัมภีระ,คุณกิติพัฒน์ ชะนะชัยสมบัติ,คุณธนญชัย พิสุทธิ์พิบูลวงศ์,คุณหัสพร ทองแดง,เด็กหญิงพิมพ์พิชชา สุวรรณชาตรี,คุณสายสุดา- คุณเจมส์ นีดแฮม,คุณสมพงค์ ทองศรี,คุณไชยธนกานท์ โอภาสเพิ่มพงศ์,คุณประพันธุ์ เดชวรภัทรกุล,คุณษิกเวช โสภาพันธุ์,คุณวาสนา ตรีสินสกุลชัย,คุณแดง ตรีสินสกุลชัย,คุณปกรณ์วิชวงศ์กำแหง คุณวรรณวิมล หุตะเมขลิน ,ด.ช.พรหมพิริยะ จัยวัฒน์,คุณปวันรัตน์ ทัศน์ไชยธาริน,คุณสิริชัยน์ ชินประทาน,คุณนพดล ชีวะธรรมานนท์,คุณนิตยา ตรีสินสกุลชัย,คุณอนุรักษ์ กฤษฎาพงษ์,คุณพิโชค โกวิทนิวัติสัย,คุณธนพล ศิริประสพโสธร,คุณณัฐวัฒน์ เตชวิเศษวงศ์,คุณญภา สิงห์พิทักษ์,บริษัท แอสโซซิเอชั่น ออฟทรี จำกัด,คุณเทพทัย อุดมจรรยา,บริษัทฮิวมัส โออาร์จี จำกัด,คุณประเสริฐภัทรดิลก,คุณวิทยา แสงไชย,คุณอนุรัตน์ ศิริชัยตัณฑ์บริษัท ที ที เอ็นจิเนียริ่ง จำกัด,คุณสุขสรรค์ สวัสดิชัย,คุณกันตชัย แสงชูโต,คุณณัฐฐา พิสุทธิโกเมน,คุณสมพงษ์ ชุณหรัศมิ์,คุณสมประสงค์ ศรชัย,คุณยศวริศ จันทร์เจริญสุข,คุณฤทธี ศรีนรา,คุณวิชญ์ คุณณัฏฐ์ คุณฐิตา ดิลกธนากุล,น.พ.บัญชาและคุณอารีรัตน์ ดิลกธนากุล,คุณอรนุช อรุณพฤกษากุล,คุณมาโนช ขวัญยืน,คุณวสันต์ สุภาสงวน,คุณมนู ตระกูลวัฒนะกิจ,คุณชูเกียรติและคุณเสาวนีย์ แก้วกิติพงษ์,คุณสโรช ตันติพัฒนเสรี,คุณภูดิศ คุณากูรหรรษา,คุณธีรเวทย์และคุณยุพิน คชหิรัญ,ทนายยอดเพชร,คุณสุรัตน์ อุปวาณิ,คุณวิศรุต เส็งสมวงษ์,คุณธนาธิป เส็งสมวงษ์,คุณรัชพล-คุณวาสนา-คุณชาคริยา ทองสถิตย์,คุณซิ้วเฮียง ทองสถิตย์,คุณสุรพงษ์ หวังศิริเวชและคุณกมลา เหลืองวิริยะ,คุณพิไลลักษณ์ กัลยาณประดิษฐ์,คุณสืบพงษ์ สุวรรณทัต,คุณวิทวัส หุตะเมขลิน,นายสมโภชน์ -นางบุญชอบ สมบุญพงค์,คุณพนิดา สมบุญพงค์,ด.ช.วชิรวิชญ์ ชูศรี,คุณสมเจตน์ โล่สุวรรณกุล,คุณปัญญา องค์พิเชษฐ์เมธา,คุณอรุณ อเนกบุณย์,คุณพิชัย อัศวนภากาศ,คุณเชิดศักดิ์ เตชะวิมล,คุณศุภชัย เหล่าวิสุทธิชัย,คุณปรีดา วัชรพิจารณ์,นายธนพล มณีเรือง,นางสาวปัญจนา เสียงเสนาะ,นายเพิ่ม ชูลี,นางเสงี่ยม ชูลี,นายวัลลภ จงประสิทธิ์,นางบุญนำ จงประสิทธิ์,นายสินชูทวี จงประสิทธิ์,ด.ญ.บราลี จงประสิทธิ์ ,นางถนอม ช่วยเกิด,นางสงวน ชาญพล,นางธารทิพย์ สุวรรณรัตน์,คุณเกด,นางมะลิวรรณ สโมสร ,นางจรรยาภรณ์ สโมสร,นส.ชัดชญาบุญ อุษณอำไพพงษ์ ,นายณรงค์ ธรฤทธิ์,นส.กฤตพร ริยา-

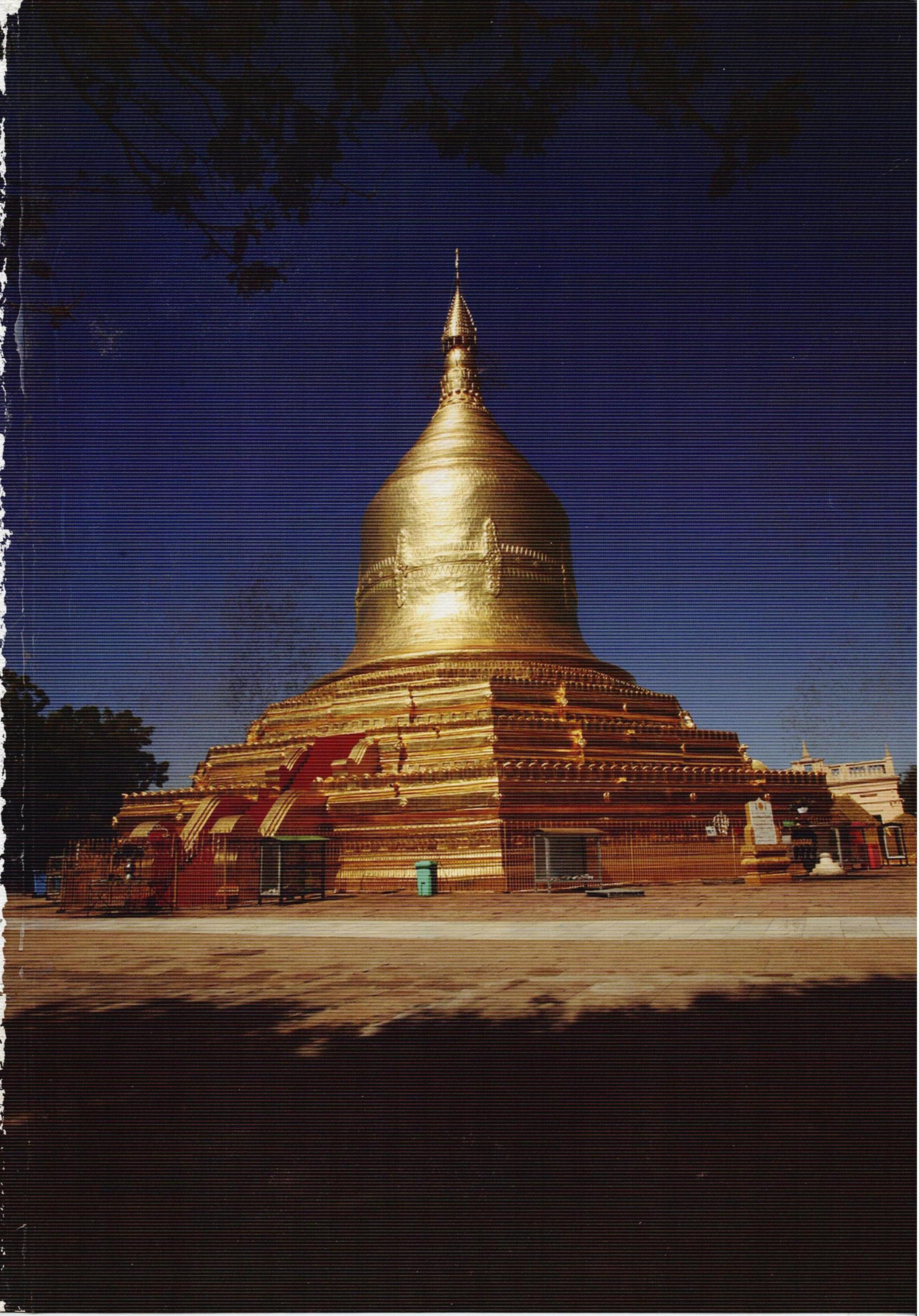
พันธ์,นางผกาพันธ์ พงศ์จันทร์เสถียร ,นส.ดวงใจ ชูจิตร ,นายสญชัย เกลี้ยงกลม,คุณแม่ประเทือง นภาวรรณ ,บริษัท อินทราเซรามิค จำกัด,ครอบ-ครัววรเลิศฤทธิชัย,คุณกมลทิพย์ นิยมรัตน์,คุณเนตรา สมบูรณ์แก้ว,คุณจีราพร เพกเกาะ,คุณโส่ย แซ่ตั้ง,คุณอนุชา ศิวะมงคลกุล,ด.ช.ธันวา ศิวะมงคลกุล,คุณสุวิชชา หาญนามาภิไธย,คุณสมศักดิ์ คุณขนิษฐา หาญนามาภิไธย,คุณปราย พงษ์ยิ้ม,คุณคันธรัตน์ หาญนามาภิไธย,คุณกิตติศักดิ์ สิทธ์ฐามหากานนท์,บริษัท โอนิ เวิลด์ไวด์ เทรดดิ้ง จำกัด,นางสาวพิมณฐ์กร อธิษฐ์-วัฒน,นายญาณเดช หมื่นวงษ์,นายสมคิด-นาง อุ่นเรือน หมื่นวงษ์,นางสาวกฤติณา หมื่น-วงษ์,นายราชิต สลักเพ็ชร์,นายธนะกิจ สรรพ-ศิรินันท์,นางสาวกุลนารี กลั่นจัตุรัส,นายชยพล สรรพศิรินันท์,นางสาวอัจฉริยา สุขกุล,นายวีระยุทธ์ วรพุฒ,นางสาวสุรัตนา ภูคำอินทร์,นางสาวภคพร แจ้งนคร,นางสาวอมรรัตน์ ธนาทิพย-กุล,นายสถิตย์ ศรีรุณ,นางสาวกิ่งดาว โสมา-ศรี,นางสรรพสมบูรณ์ ศิริเวทิน,นางคำเพียร โสมาศรี,คุณชาลิตติ กุลฐิติกิจ,คุณพิชญา กุล-ฐิติกิจ,คุณชาคริต กุลฐิติกิจ,น.ท.จินตวัฒน์ - คุณวทันยา-ด.ญ.พลอยนภัส-ด.ญ.แพร์พิชญา ทัพพะวัฒนะ,นางสมถวิล ทัพพะวัฒนะ ,นางอนัญญา ลิ้ประเสริฐ,พล.อ.อ.ชวรัตน์ - คุณอรุณี มารุ่งเรือง,พล.อ.ต.สำราญ - นางมัณฑนา - นางสกุลรัตน์ - นายชูชาติ -นายองอาจ - นายรัชนันท์ ศักดิโยธินธาดา,พล.อ.ต.ปัญญา - น.อ.หญิง ภัทราบูล - นายณัฐพล - นายณัฐภูมิ เชียง-อารีย์,น.อ.สุพล-อ.สุวิภา พรหมทอง,น.ท.สรวุฒิ พรหมทอง - คุณกุลฐกรณ์ มีแก้ว,คุณพุทธินันท์-คุณวรรษชล พรหมทอง,คุณเสถียร - คุณอำนวย มีแก้ว,คุณยศวริศ มีแก้ว,คุณออมสินทร์ มีแก้ว,น.ท.ชนาวีร์-คุณศศิพินทุ์-ด.ญ. รุจิลักษมณ์ โรจนะสิริ,น.ท.นัชวัสย์ -น.ส.กัญญา-นันท์ - ด.ญ.นิธินันท์ วงศ์วิเศษ,น.ท.ณัฐยุทธ สุจิตต์ - พญ.สิรีธร คูระทอง - ด.ช.ณัฐธร - ด.ช.ปวรณัฐ สุจิตต์,น.ต.ภีมวิชย์- น.ต.หญิง บุญจิตรี - ด.ญ.แพรววริศา วชิระสิรินันท์,คุณวสุ - น.ต.หญิง ดนิตา - ด.ช.ภูดิศ ธนาโชควิชญ,คุณพิชิต - คุณจรีพร - ชนินทร์ ไววัฒนา,ครอบครัว-จันทนะศิริ,คุณศยามล-คุณธนพล สุคนธร ด.ช.ภูริ ขจัดภัย คุณรวงทอง ทองลั่นทม คุณธนู ขจัดภัย,คุณสร้อยกัทลี บุลยเลิศ,คุณอิศเรศ พรเกษมสันต์,คุณแม่เชี่ยมน้อย แซ่เซียว,คุณรัชชุพงษ์ พรเกษมสันต์,คุณอิศราภรณ์ พรเกษมสันต์,คุณนันท์ณภัส พรเกษมสันต์,คุณสุดาพร พรเกษมสันต์,คุณสุทธิวรรณ งามตา,คุณแม่แตง นาคสุทธิ์,คุณธรพร นาคสุทธิ,คุณพรรณพรรษร ไชยเพ็ญ,คุณปูชิต ไชยเพ็ญ,คุณชนิ-ดาภา จารุสวัสดิ์,คุณธัญรัตน์ วรวิมลวนิช,คุณศุภวิศ จารุสวัสดิ์,คุณจรูญ เพ็ชรจิ๋ว,คุณธัญญา-รัตน์ ไพรทอง,คุณพิสิษฐ์ บุญมั่น,ด.ช. ชัชนันท์ ไพรทอง,ด.ญ. ชนากานต์ บุญเกตุ,คุณกิตติภณ บุญเกตุ,คุณพุทธิพงษ์ บัวคลี่,คุณนัทชา ไพร-ทอง,ด.ช. ปิยวัฒน์ ใจยอด,ด.ช. วัชรินทร์ ใจยอก,พระอดุลย์ จนฺทาโภ,พระโผล สมาจาโร และคณะศรัทธาบ้านคุ้งวารีและบ้านเกาะ,พระกรภัทร์ กิตฺติภทฺโท,พระสีหราช สุทธิวโร,พระจิตรภาณุ อคฺจิตฺโต,แม่ชีถนอม เทียนคล้าย,แม่ชีเปี่ยมสิริ แซ่จอง,คุณติ๋ม เณรแย้ม,คุณสมศักดิ์ สีตาล,คุณภิญญูดา เทียนคล้าย,ด.ญ. รินรดา แก้วนพรัตน์,คุณศรายุทธ ผลสิน,คุณตระหนกอร วิสุวรรณ,คุณอริยเมต-คุณอารีย์-

ยาพร-คุณภูษณิศา-คุณปุณยนุช สุขโสภณ-ธน,คุณปริยนันทน์ และครอบครัวประพิตร-ไพศาล,คุณประสิทธิ์-นางถาวร นวเจริญกุล,คุณศรัณย์ ทัศนากัณฑ์,คุณจำนงค์-คุณจันทรา พล-ทองดี,ครอบครัวนวลละออง,คุณสมบูรณ์ นิ่ม-เนียม,คุณสมบูรณ์ มีชัย,คุณนนทยา กะสันต์,คุณพักตร์นิภา ธิมาชัย,คุณผาสุข โบรา-ณินทร์,คุณจิตรเลขา-คุณณรงค์ ปาลวัฒน์-วิไชย,คุณปรียา ทองรัตนะ-ด.ญ.วิรัลยุพา นิ่มหิรัญวงษ์,คุณดวงมณี จั่นเพิ่ม,คุณก้อง-เกียรติกำจร-คุณฐปนธรรม์ โพธิ์ใย,คุณจิตรนา พ่วงชิงงาม,คุณวิชัย มีเสม,คุณสุกัญญา ธนไพศาลกิจ,คุณสิริพร แก้วอยู่,คุณกัลยา มี-ภู่,คุณธนารักษ์ สุระวิญญู,คุณสมนึก คำประเสริฐ,คุณดารุณี คีรีศรี,คุณกานต์สินี เพ็งภักดี ,คุณธีรศักดิ์ สร้อยนาค,คุณวิภา มาเชียงผา,อาจารย์สุทธิณี โรงเรียน-ชาติตระการ,คุณจิรุตม์ ขันมาก,คุณพยงค์ศรี ยิ้มขลิบ,ร้อยเอก เสรี อนุรักษ์,คุณณรงค์ฤทธิ์-คุณเรณู-คุณเณริศา-ด.ญ.ณิศรา แผ้วเฉลิม-สุข,คุณนิรุต-คุณพิณรัตน์-คุณชนาภัทร ช่างประเสริฐ,คุณปิยะนุช ไทยสวัสดิ์,คุณไฉล-ทอง มังษา,ร.ท.หญิง อาภาลัย เรืองศรี,คุณนวรัตน์ วีเปลี่ยน,คุณนิยม-คุณพัชรินทร์ แก้วนิยม,คุณทรงฤทธิ์ เมืองเผือก,คุณชยวัตช์-คุณกัญญ์รัชร์-น.ส.ภัทธนันต์-น.ส.คณัณณัฐ-ด.ช.กชวงวัตร์ คงพนา,คุณสมนึก เกนทา,คุณสำเนียง พันธ์มะลิ,ป้าจันทร์-เพ็ญ-คุณอัมพร-คุณนภา มะณีป่ำ,คุณพริ้มเพรา เจนสุข,คุณเพ็ชร-คุณน้อย-คุณประไพ-คุณสมพงษ์-น.ส.นัฐพร-น.ส.หรรษา-ด.ช.เตชิน-ด.ญ.ติณณา มะณีป่ำ,น.ส.กรรณิกา เสาวภา,บริษัท โสสุโก้ แอนด์ กรุ๊ป (2008) จำกัด,ครอบครัวนางฮุ่ยเอง แซ่ซื้อ,คุณปุญญิศา ธัญญาวัฒน์,คุณณัฐกิจ ธัญญาวัฒน์,ด.ช.แผ่นดิน-ด.ญ.แผ่นผ้า ธัญญาวัฒน์,ด.ช.ภควัช-ด.ช.ณดลย์ ธัญญาวัฒน์,คุณชาตรี ช้วนโนรี,คุณกุสุมาพร แสงสว่าง,คุณกิตติ งามเจตนรมย์,คุณอัศวิน ติระรัตน์ชัย-เลิศ,ครอบครัวคุณธีรภัทร คมวิเศษ,ครอบครัว-คุณรุจินันท์ เผ่าพงษ์ไพบูลย์,คุณสิพิชา สกุล-เรือง,คุณณัฐกมล ปทุมวรเศรษฐ์,คุณสว่าง นาคศรีสด,คุณนพดล พงศ์สุพพัติ,ครอบครัว-ทิ่งพรม,ครอบครัวดุสิตศิริพรสถิต,ครอบครัว-โชติวิจิตรจินดา,คุณวันชัย-คุณอารีย์ ซื่อเธียร-สกุล,คุณหยกแก้ว ชื่นชีวเจริญ,คุณยุพดี กั้วจันทร์,คุณเล่งเยี้ยง แซ่ซื้อ,คุณบังอร สละ-ชีพ,คุณวัชรา บุญทองใหม่,คุณพเยาว์ ณ สงขลา,คุณอธิชา ถมยาศิริวงศ์,คุณณัท-ธมน แสนบอโค,ครอบครัวคุณภัทรพล จงฟุ้งเฟื่อง,ครอบครัวคุณสุรชัย มีโพนงาม,คุณน้ำทิพาย์ มานี,คุณกนกทิพย์ เจริญทอง,คุณสุดารัตน์ สุราราช,คุณพิชญาวี อ่อนบึม,คุณอรุณี แก้วคูนอก,คุณปรานอม พานแก้ว,คุณปราณี พานแก้ว,คุณเพลิน หล้าอำพร,คุณจันทร์ศรี อู่คำ,คุณทองคำ ทองอินทร์,คุณอารี กลิ่น-สุคนธ์,คุณเดือนเพ็ญ สวะนายนต์,คุณมาลี วงพรหม,คุณกานติมา บุญทัน,คุณนงเยาว์ ก่อกิจมาม,คุณลั่นทม โพธิ์แสง,คุณสุพรรณนี พูมูล,คุณวันเพ็ญ ทุบพา,ด.ช.กฤษมงคล ชดภูเขียว,คุณปัน-คุณดี สร้อยสน,คุณอาภาพร แสงอาวุธ,คุณสมชาย-คุณสว่าง แสงอาวุธ,คุณเอกชัย-คุณวรพล แสงอาวุธ,คุณนพวรรณ จันทร์ฉาย,คุณสมจิตร-คุณศศิวิมล บุญเต็ม,คุณ

จิระ แสงจันทร์,คุณอนุสรณ์ เฟ้อ,คุณภัทรทรา บุญมา,คุณสุดใจ เมฆฉาย,คุณโสธรา ชังชั่ว,คุณติ๋ม ห้วยใหญ่,คุณสมพงษ์-คุณจิรัชญา กัณณิกากลาง,คุณฐิตารีย์ กัณณิกากลาง,คุณทองแปลง ยุบกระขันตี,คุณสพิชญ์ธิชา หิรัญถาวรพัทธ์,คุณภูษิตา อุทัยสอาด,คุณแม่อาชีพ รัตน-สมบัติ,นางสาวพัชณี รัตนสมบัติ,นางวิลัย ดำเกลี้ยง,นางสาว จิราวรรณ ดำเกลี้ยง,นายรัตนชัย มูลประหัส,นางอำภรณ์-นายนึก ช่วยเกิด,น.ส.จิราวรรณ ช่วยเกิด,น.ส.จิระพงษ์ ช่วยเกิด,น.ส.ปริศนา ช่วยเกิด,น.ส.อภิญญา ช่วยเกิด,น.ส.นันท์ศิริ สิทธิเดชบริพัฒน์,น.ส.จันทนา วังคพันธ์,นายประสิทธิ์-นางทองดี ตาแปลง,น.ส.บุษบา ตาแปลง,คุณกฤษดา ตาแปลง,น.ส.อัจฉริยา บุญญานุพงศ์,น.ส.อัจฉรา เสนเข็ม,คุณประจิตรา ผังรักษ์,นางสุภา-นายแบบ แก้วกระจก,น.ส.วันดี แก้วกระจก,ครอบครัวสมสุขเจริญ,ครอบครัวแย้มสงวนศักดิ์,คุณทัพห์สิทธา เลิศหิรัญนพคุณ,ครอบครัวเลิศหิรัญนพคุณ,คุณจิตรเกษม สุริยันต์,พ.อ.ศักดิ์ไชย มีสมศักดิ์,คุณศิริพร ทิพานนท์,คุณจารุมนภรณ์ เชื้อรุ่งบุญ,คุณดารณี ศักดิ์ศิริผล,พ.อ.กิตติยุทธ กิตติยุทธโยธินและคุณวรางค์รัตน์ พรมจุ้ย,คุณวสันต์ ตันติโชติรัตนา,คุณประสิทธิ์ ศรีอัศวกุล,คุณประสิทธิ์ พันธุ์วัฒนสกุล,คุณโอพาร จุลเสวก,คุณชินพร ตรีครุธพันธ์,คุณประวัติ กษัตรีย,คุณมนตรี ตรีนุรักษ์,คุณสุทัศน์ อนุศิริ,คุณอรุณ-คุณสุดใจ โชติกวณิชย์,คุณภัทรสกล ไหลงาม,คุณประสงค์ สิงหกฤตพิศาล,นางเดือนใจ สิงหกฤตพิศาล,นายมารวย ต้นครองจันทร์,นายประเสริฐ คำไพบูลย์,คุณสมจิตร คำไพบูลย์,คุณดิเรก คำไพบูลย์,คุณชวิณทร์ คำไพบูลย์,คุณเพชรรัตน์ คำไพบูลย์,คุณจินตนา คำไพบูลย์,คุณชนิดา กุลตั้งวัฒนา,คุณพรชัย กุลตั้งวัฒนา,คุณนิตยา กุลตั้งวัฒนา,นายอำนวย ศุภขจรวนิช,นางลักษณา ศุภขจรวนิช,น.ส.น้ำเพ็ชร ศุภขจรวนิช,นายอดิเรก ศุภขจรวนิช,น.ส.เพียงเพ็ญ ศุภขจรวนิช,น.ส.เนาวรัตน์ ศุภขจรวนิช,นายเดชา ไวยศรณ์,ด.ญ.พิมพรรณวดี ไวยศรณ์,ด.ช.วุฒิศักดิ์ ไวยศรณ์,นางรัชดา เกิดแป้น,นายภากร ศรีศิโรรัตน์,คุณจันทนา ศรีศิโรรัตน์,นางพรรณี หลักชัย,ด.ช.กรธรรม บุญเกิดย์,คุณณัฐชนันท์ ทรรศนะวิเทศ และคุณบัณฑิต ปานรักษา,คุณปิยวรรณ และ ด.ญ.ดลพร ทรรศนะวิเทศ,คุณครรชิต-คุณกมลวรรณ ทรรศนะวิเทศ,คุณพ่อวิชัย ทรรศนะวิเทศ

หากพบหนังสือเสียหายจากการพิมพ์
กรุณาส่งคืนโรงพิมพ์
หจก.ธรรมชาติการพิมพ์
ตามที่อยู่ด้านหน้า
ทางโรงพิมพ์จะจัดส่งหนังสือเล่มใหม่ไปให้
โดยไม่คิดมูลค่า

แม้แต่เงินใส่ปากเขายังควักล้วงเอา
ไปแต่ตัวเปล่าเน่าทั่วสรรพางค์
สร้างบุญกุศลให้มากมาก
อย่าประมาทในชีวิต

พุทธวงศ์

เรียบเรียงโดย หลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ